

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

**Харків
2016**

УДК 340.12.001

ББК 67.0

М 34

Відповідальні за випуск:

О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Х.: ФОП Бровін О.В., 2016. – 460 с.
ISBN 978-617-7256-29-7

М 34

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 222П, Харків, 61024, України.

УДК 340.12.001

ББК 67.0

**© Асоціація випускників
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого**

ISBN 978-617-7256-29-7

*Гончаренко Володимир Дмитрович
завідувач кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн НЮУ імені
Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНЕ БУДІВНИЦТВО В УКРАЇНІ У ХХ ст.

У цьому році минає 20 років з моменту прийняття 28 червня 1996 р. Конституції незалежної України. У преамбулі Конституції зазначається, зокрема, що Верховна Рада України приймає Основний Закон України, "спираючись на багатотисялітню історію українського державотворення". До цієї історії українського державотворення належить і процес конституційного будівництва в Україні у ХХ столітті.

На початку ХХ ст. населення України, територія якої перебувала у вигляді дев'яти українських губерній у складі Російської імперії, набувало досвід державотворення, визначеного Основними державними законами Російської імперії в редакції 23 квітня 1906 р., які, на думку вчених, були по суті дарованою монархом Миколою II конституцією. На західноукраїнських землях, які перебували у складі Австрійської імперії, діяла Конституція Австрії 1867 р.

Але справжнє конституційне українське будівництво розпочалося у 1917 р., коли Українська Центральна Рада прийняла свої універсали, що мали конституційний характер. Фіналом конституційного будівництва Центральної Ради стала прийнята нею 29 квітня 1918 р. Конституція УНР. У загальних положеннях Конституції УНР проголошувалося відновлення державної незалежності та суверенітету Української Народної Республіки з метою забезпечення і охорони прав громадян України, їх добробуту і культури, а також оборони території держави від іноземних зазіхань. Конституція містила розділ про права громадян України. Вона також містила фундаментальний принцип побудови державних органів - розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Конституція проголошувала Україну парламентською республікою. Фахівцями в галузі історії держави і права України небезпідставно стверджується, що Конституція УНР 1918 р. була побудована за кращими зразками європейських і американських конституцій, але з урахуванням особливостей соціальних, економічних, політичних умов, притаманних УНР на момент прийняття її Конституції. В силу низки причин Конституція УНР 1918 р. не стала діючим Основним Законом внаслідок падіння УНР після перевороту під проводом Павла Скоропадського 28 квітня 1918 р.

Значний досвід конституційного будівництва був накопичений за радянських часів. Першою Конституцією цього періоду стала Конституція УСРР 1919 р., прийнята III Всеукраїнським з'їздом Рад у березні 1919 р. Ця Конституція радикально відрізнялась як від Конституції УНР 1918 р., так і від демократичних конституцій європейських країн. Конституція наголошувала метою закріпленої нею диктатури пролетаріату побудову комуністичного ладу та ліквідацію держави як організації суспільства у зв'язку з її непотрібністю. Починаючи з першої Конституції радянської України, в історії українського конституціоналізму запанувала тенденція копіювати конституції зверхніх державних утворень радянського типу. Так, в основу Конституції УСРР 1919 р. було покладено Конституцію РРФСР 1918 р. Конституція УСРР 1929 р. базувалась на багатьох положеннях Конституції СРСР 1924 р. - першого Основного Закону союзної держави, до складу якої у 1922 р. ввійшла УСРР як союзна республіка. 30 січня 1937 р. Надзвичайний чотирнадцятий з'їзд Рад УСРР прийняв нову Конституцію України, яка містила значну кількість новел порівняно з Конституцією УСРР 1929 р. Однак і нова Конституція республіки базувалась на положеннях Конституції СРСР 1936 р. 7 жовтня 1977 р. Верховна Рада СРСР прийняла нову Конституцію СРСР, а вже 20 квітня 1978 р. сьома

сесія Верховної Рад УРСР прийняла чергову нову Конституцію УСРР, побудовану у повній відповідності до союзної Конституції 1977 р. Таким чином, Україна впродовж радянського часу не мала власної конституції, так як текст конституцій України цього періоду був лише копією інших радянських державних утворень.

Новий етап конституційного будівництва в Україні відкрила прийнята 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР Декларація про держаний суверенітет України, в якій говорилося, зокрема, що вона "є основою для майбутньої Конституції України". Але активний процес розробки проекту нової Конституції розпочався в Україні після проголошення 24 серпня 1991 р. незалежності України. Складний процес підготовки проекту Конституції незалежної України завершився прийняттям 28 червня 1996 р. Верховною Радою України першої Конституції незалежної України. Для цього часу Конституція України 1996 р. була вінцем багатолітнього українського конституціоналізму. Але життя не стоїть на місці. І двадцятилітній досвід застосування цієї Конституції показав, що існує нагальна потреба розробки і прийняття нової Конституції України. При розробці проекту нової Конституції вкрай важливо враховувати як зарубіжний, так і вітчизняний досвід конституційного будівництва, маючи на увазі європейський вектор розвитку країни, а також внутрішні чинники, які впливають на державотворчі процеси в країні.

У конституційному процесі важливе місце займає не тільки зміст конституції, але й механізм її прийняття. Сучасні вітчизняні конституціоналісти і політологи пропонують різні способи прийняття нової Конституції України. Це може бути і всенародний референдум з прийняття Основного Закону України і Конституційна асамблея і Установчі збори. Думається, що нову Конституцію України доцільно приймати на Всеукраїнському з'їзді місцевих Рад, система яких передбачена діючою Конституцією України.

Андросова П.А.

*Національний юридичний Університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України, 1 курс, 10 група*

Суспільний устрій України на початку ХХ ст.

На початок ХХ ст. більша частина території України входила до складу Російської імперії. Зміни в суспільному устрої на українських теренах, як і у всій імперії, були обумовлені скасуванням кріпацтва, появою великих підприємств та розвитком капіталістичних відносин (індустріалізація), розбудовою міст та зростанням чисельності міського населення (урбанізація), поширенням шкільництва та вищої освіти.

У суспільній структурі більшої ваги набувають соціальні групи буржуазії, робітників, інтелігенції. Водночас чисельними залишаються групи поміщиків, селян та ремісників, які склали основну частину населення за попередньої аграрно-рімісничої епохи. Перерозподіл структури суспільства пожвавився, але стан господарювання ускладнювався тим, що до складу нових суспільних верств входили колишні селяни і поміщики. Для них ці зміни означали відмову від звичайного способу життя, втрату зв'язків з традиційною культурою.

Особливо швидко зростала кількість людей найманої праці — пролетаріату, тобто робітничого класу. Наприклад, чисельність такої верстви у 1910 р. становила близько 475 тис., а в 1917 р. — 892 тис. Швидкими темпами пролетаріат складався в південних і східних районах України. Найбільшими пролетарськими центрами були Харків, Катеринослав, Київ, Миколаїв, Одеса, Юзівка, Маріуполь та інші міста.

Для історії було не новим те, що робітничий клас поповнювався здебільшого розореним селянством. Проте в провідних галузях промисловості, а також на великих підприємствах зосереджувалися головним чином робітники з росіян. Це відіграло

важливу роль в формуванні українського робітничого класу, який, не лише переймав від вихідців з Росії революційні настрої, а й засвоював російську мову.

За національною ознакою робітничий клас України відзначався надзвичайною строкатістю. На промислових підприємствах працювали українці, росіяни, поляки, татари, представники інших національностей. У вугільній і залізорудній промисловості переважали російськомовні робітники. В цей період у Східній Галичині налічувалося 170 тис. найманих робітників, які працювали переважно в сільському господарстві, лісництві та лісозаготівельних підприємствах. На нафтових промислах Буковини працювало близько 72 тис., Закарпатті — понад 14 тис. осіб.

Робочий день для більшості робітників тривав від 12 до 14,5 год на добу. Поширеною була практика понаднормової роботи. На підприємствах не дотримувалися техніки безпеки та охорони праці, що призводило до зростання травматизму та каліцтв. Заробітна плата була низькою та ще й «з'їдалася» численними штрафами. Нестерпними були й житлово-побутові умови. Більшість робітників проживали в антисанітарних умовах — у бараках і землянках. Так само тяжкими були умови праці робітників у західноукраїнських землях, особливо на нафтопромислах і лісозаготівельних підприємствах. Робочий день тривав 11—16 год. на добу, заробітна плата була низькою, а рівень травматизму високим. Протягом 1902—1904 рр. на підприємствах Східної Галичини сталося близько 8,5 тис. нещасних випадків.

В умовах модернізації суспільства стала важливою розумова праця, тому збільшувалася частка людей, яких називали інтелігенцією. Частина селянської молоді обирала роботу вчителя, ветеринара, агронома, інженера, бухгалтера тощо. Тож українська інтелігенція, як соціальна група, формувалася переважним чином із селянства.

Процес індустріалізації України мав великий вплив на формування української буржуазії. Враховуючи те, що власниками великих заводів та фабрик були переважно громадяни інших держав, то нова еліта представлялася здебільшого іноземцями. Проте росіяни та євреї також бажали зайняти собі місце у складі цієї соціальної групи. Серед найвідоміших підприємців-українців — родини Симиренків, Терещенків, Харитоненків, які мали славу й у сфері благодійності. Василя Симиренка сучасники характеризували як «найвидатнішого, найщирішого українця з-поміж так званих «буржуїв», який захоплювався українською справою не тільки до глибини своєї кишені».

Так чи інакше, селянство було найчисленнішою верствою населення. З розвитком ринкових відносин селяни поступово втрачали земельні наділи, належали їм у результаті реформи 1861 р. Утративши змогу самостійного ведення господарства, вони були вимушені продавати або здавати свою землю в оренду більш заможним господарям. Якщо 1905 р. в Україні частка малоземельних і безземельних селян становила 55,7%, то в 1917 р. — 80,5%. У результаті на селі створювалася армія безробітних, які змушені були шукати кращої долі в чужих краях. Важким було становище селян і на західноукраїнських землях. Більшість придатних для обробітку земель належала польським, румунським та угорським поміщикам. До них наймалися селяни, які володіли невеликими земельними наділами. Таких господарств у Східній Галичині було більше половини. Аналогічна ситуація склалася на Північній Буковині та в Закарпатті.

Таким чином, на початку ХХ ст. в Україні завершився процес формування нових класів буржуазного суспільства — буржуазії і робітничого класу, також з розвитком престижу розумової праці став чисельним стан інтелігенції.

Україна в період жовтневої революції

Напередодні першої світової війни територія України контролювалась двома країнами: Російська імперія та Австро-Угорщина. Політика Росії, яка певним чином пригнічувала український народ, провокувала до революції українців ще більше ніж у самих росіян. З початком війни це положення продовжувало загострюватись за рахунок виснаженості народу. Одним із наслідків бойових дій стала фінансова криза, за рахунок якої відбувалося масове збіднення людей, промисловість та сільське господарство опинились на межі тотального руйнування. Відтягування соціально-економічних та внутрішні політично-соціальні суперечки стали передумовами революції.

Жовтневій революції передувала лютнева революція, яка розпочалась 23 лютого(8 березня) в Петрограді, в результаті якої утвердилася тимчасова влада. Новини про зміну центральної влади в Росії дійшли до Києва 3(16) березня та в той же день потрапили до газет. На відміну від російського двовладдя, в Україні з'являється третя політична сила- Центральна Рада. Вона була заснована 4(17) березня на з'їзді українських лібералів та соціал-демократів. 7(20) березня відбулися вибори, на яких було вирішено обрати Грушевського головою.

З прийняттями Першого універсалу 10(23) червня та проголошенням ним автономії України у складі Росії, політичний спротив почав набирати обертів. Другий універсал 3(16) липня, який регламентував мету відділення України, був реакцією на вимогу визнати керівним органом Генеральний секретаріат.

25 жовтня(7 листопада) в Петрограді сталося збройне повстання, яке привело до повалення двовладдя. Назрівало намагання більшовицького перевороту через резолюцію про владу в країні, яку видала Мала рада. В цій резолюції вона обіцяла протистояти революції, в результаті чого більшовики вийшли зі складу Крайового комітету.

29 жовтня (11 листопада) почалося повстання, яке було підтримано двадцяти тисячною демонстрацією. Однак повстання закінчилось провалом, тому що не набуло масової підтримки як у Петрограді. Центральна Рада стягнула війська до Києва, в тому числі і з фронту, та впродовж декількох днів більшовицькі сили були звідти вибиті.

28 жовтня (10 листопада) Центральна рада наділила Генеральний секретаріат функціями Крайового комітету (вищий орган обласної організації комуністичної партії). Генеральний секретаріат підпорядковував собі справи військові, продовольчі та шляхи сполучення. 31 жовтня (13 листопада) Центральна рада розповсюдила владу Генерального секретаріату на Херсонську, Єкатеринославську, Харківську, Холмську та частково Курську, Таврійську, Воронізьку.

Становище було сприятливим для реалізації поглядів Грушевського, а саме створення державності через етап формування автономії та подальшому відокремленні України. Українські політики були проінформовані про те, що існували намагання небільшовицьких соціалістичних груп домовитись про створення однорідної влади, в яку входили як більшовики так і соціалісти. В результаті цього українські представники отримали запрошення в Ставку Верховного головнокомандуючого в Могильов 4-11(17-24) листопада, але концепція розділення Росії для подальшого створення договірної федерації, запропонована Центральною Радою, не була прийнята більшовицькими представниками. В результаті чого, демократи Дорошенко та Лотоцький узгодили з главкоюверхом Духоніним переформування українських військових частин для створення єдиної армії за етнічним та територіальним принципом за посередництвом Антибільшовицького загальноармійського комітету.

На фоні цих подій 7(20) листопада Центральна Рада приймає Третій Універсал, в якому проголошує створення Української народної республіки. За

універсалом встановлювався восьми годинний робочий день, встановлювався контроль над виробництвом, забезпечувались демократичні засади, націоналізувалась територія підконтрольних областей, була відмінена смертна кара.

Отже, жовтнева революція стала значним поштовхом до реалізації демократичних та національних поглядів українців. Відбулося проголошення Третього Універсалу, який сприяв становленню державності і встановлював автономію України.

*Бабенкова Анастасія Олегівна,
Національний юридичний Університет
Імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України, 1 курс, 10 група*

Статус адвоката за судовою реформою 1864р.

Судова реформа 1864р. для Російської імперії, отже й українських земель у другій пол. XIX ст., знаменується початком запровадження європейського публічного права та прогресивних правових ідей у тодішньому суспільстві. Реформа майже докорінно змінила передуючу їй судову систему та встановила новий статус адвокатури.

На початку XIXст. Відбувається бурхливий розвиток економіки, промисловості та капіталу, тож гостро постає проблема вдосконалення процесуального судочинства. Це стало причиною виникнення комерційних судів.

Пореформеним адвокатам передувала система судових представників (стряпчих), діяльність яких впорядковувалась й була законодавчо врегламентована Законом Російської Імперії від 14 травня 1832р. У законі зазначалися положення тільки щодо комерційних судів, при яких на той час і функціонував інститут судових стряпчих.

Комерційні суди Російської імперії вже тоді діяли за принципом змагальності, судді були змушені рахуватися з законом, правилами та звичаями ділового обороту, приймати обґрунтовані судові рішення. Стряпчі в цих судах обиралися за найсуворішими принципами відбору: з пред'явленням атестатів про освіту, послужних списків, сідоцтв про звання, тощо. Комерційний суд міг зареєструвати претендента в якості судового стряпчого, а міг і відмовити в реєстрації без зазначення причин.

Внаслідок реформи, судова система значно вдосконалилась: утворювався суд присяжних, який витіснив становий, закритий чиновницький суд; судову владу було проголошено відокремленою від законодавчої та виконавчої гілок влади, судді ставали незалежними, утворилась професійна адвокатура (Судові статuti 1864р.)

Адвокати отримали статус повірених своїх клієнтів та правозаступників. Розділом IX "Про осіб, що знаходяться при судових місцях" Устави судових установ (1864 року) адвокати розділялися на окремі категорії осіб - присяжних повірених та приватних повірених.

Щодо першої групи, то такі особи не перебували на громадській або державній службі, вважалися представниками вільної професії. Серед вимог встановлювалися освітній (вища юридична освіта і 5р.стажу практичної підготовки), віковий та майновий цензи, у разі наявності даних про вчинення особою-кандидатом злочину, що карається позбавленнями або обмеженням прав стану без повного виправдання або законної заборони вести чужі судові справи- особа не мала права стати присяжним. Також існували обмеження у відборі, щодо стану здоров'я кандидатів.

Регламентовані Судовими статутами права та обов'язки присяжних повірених передбачали діяльність адвокатів лише на підставі договору доручення, за відсутності якого винагорода визначалася таксою, наявність права цілковитого представництва сторін у судовому процесі, ведення справ усіх видів судочинства, окрім цивільного, та в усіх судових установах, окрім комерційних судів.

Повірені повинні були вести справи безкоштовно, у випадках, коли такі справи доручалися їм радами, судами та головами судів.

Законом встановлювалися й заборони щодо діяльності присяжних: 1) набувати на своє ім'я або на ім'я підставних осіб права по судових справах, які вони ведуть; 2) вести справи як повірені проти своїх батьків, дружини, дітей, рідних братів, сестер, дядьків і двоюрідних братів; 3) бути повіреними обох сторін або переходити у тій самій справі від однієї сторони до іншої; 4) розголошувати довірені їм довірителями таємниці не тільки під час судового процесу, а й після його закінчення.

Згідно з присягою присяжні зобов'язувались "виконувати неухильно закони імперії, не писати і не говорити на суді нічого, що могло б призвести до ослаблення православної церкви, держави, суспільства, сімейства і доброї моральності, чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки, не порушувати поваги до судів і влади".

Невиконання присяжними обов'язків зумовлювало притягнення до кримінальної, дисциплінарної, і цивільно-правової відповідальності.

Судові статuti не передбачали окремого стану помічників присяжних повірених. У них була тільки вказівка на можливість існування таких помічників. Йдеться про те, що у присяжних повірених можуть бути помічники, які закінчили курс юридичних наук, але ще ніде не служили, однак мають знання в судовій практиці.

До числа приватних повірених могла входити особа, що склала іспит в судовій палаті чи окружному суді або має вищу юридичну освіту, досягла 18 років, є особою чоловічої статі, тобто (як зазначалося в статуті) морально благонадійна.

Цікаво, що приватні повірені були приписані до тих судових установ, де вони склали іспит про надання свідоцтва на право ведення судових справ, тож мали право виступати лише в них. Ці ж суди здійснювали нагляд за діяльністю приписаних приватних повірених. Та присяжні, які отримали свідоцтво від з'їзду або палати окружного суду мали право виступати в Сенаті.

Приватні повірені не склали адвокатської присяги, а їх обов'язки були визначені тільки договором доручення. Аби забезпечення прав повірених та їх клієнтів мало цілком правомірний порядок, Сенат визначив, що через однорідність діяльності присяжних і приватних повірених, гарантії та межі діяльності визнаються аналогічними, як і правила винагороди.

Як наслідок реформи, запровадження інституту адвокатури та окремі зміни процесу судочинства у тодішній Російській імперії зумовили появу тенденції захисту представників новоутвореного вільного селянства в суді. Виграшних справ ставало все більше, а сам інститут адвокатури продовжував свій розвиток до кінця XIX ст. Такий резонанс свідчить про розвиток інституту захисту прав і свобод людини, підвищення рівня правосвідомості у тодішньому правовому полі.

Судова реформа 1864р. зумовила появу адвокатури як демократичного нововведення у феодальній судовій системі, що сприяло значним змінам як у державному ладі, так і у суспільстві. Розвиток інституту зумовив запровадження демократичного напрямку у майбутньому не лише Росії, так і Україні.

Баласанян Ельміра
студентка 1 курсу, 14 факультету,
15 групи, НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Особливості Конституції Пилипа Орлика

Історія розвитку конституційної думки в Україні зазвичай пов'язана із проголошенням незалежності та прийняттям власної Конституції 1996 р. Але постає питання: невже раніше українці не прагнули створити свою власну Конституцію? Звичайно були спроби, і була це Конституція Пилипа Орлика, яка написана гетьманом Війська Запорозького Пилипом Орликом та його співробітниками Г. Герциком, А. Войнаровським. Прийняли її 5 квітня 1710 р. у Бендерах.

Але, на превеликий жаль, вона не була повністю впроваджена в суспільне життя у зв'язку з несприятливими політичними особливостями того часу, все ж Конституційний договір П. Орлика, хоч і частково, але діяв на Правобережній Україні до 1714 р. і став унікальним історичним документом, що творив на козацьких засадах основи демократичного устрою Гетьманщини.

За формою Конституція Пилипа Орлика – це договір між Генеральною старшиною і Запорозьким Військом, з одного боку, та новообраним гетьманом – з іншого, що відповідає національній правничій традиції: “Ми, старшина, Кошовий Отаман і все Військо Запорозьке, укладаємо договір з Ясновельможним Гетьманом і постановляємо в акті обрання Його Ясновельможності, навечно зберігати у Війську Запорозькому такий закон, щоб у нашій батьківщині першість належала Генеральній старшині як з огляду на її високі служби, так і у зв'язку з постійним перебуванням при гетьманах”. Оскільки в центрі уваги авторів документа знаходиться система формування, функціонування та взаємодії органів влади всередині Війська Запорозького, то вже в преамбулі декларується, що головною причиною появи “Пактів та Конституцій законів. Актуальні проблеми держави і права вольностей Війська Запорозького” стало прагнення обмежити владу гетьмана, бо гетьмани перейняли самодержавний стиль управління від російських царів. “Пакти...” вказують, що це є незаконним, “над слухність і право”, і порушує традиційну політичну систему Війська Запорозького.

В документі проголошувалася незалежність України в межах Зборівського договору 1649 року. У тексті документа її автори називають Українську державу Україною, Малою Руссю, Військом Запорозьким. За ним Україна перетворювалася на аристократичну республіку – законодавчою владою ставала Генеральна рада, що обиралася зі старшини та представників від полків і збиралася тричі на рік (на Різдво, Великдень, Покрову), гетьман зосереджував у своїх руках виконавчу владу.

Конституція встановлює взаємовідносини особистості і держави, права та обов'язки сторін, гарантії та межі прав і свобод людини в даному суспільстві, правила взаємовідносин між людьми.

«Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького», написані під значним впливом ідей західноєвропейського парламентаризму, які закладали головні принципи республіканської форми правління, принципи поділу державної влади, випередили час майже на 70 років (а саме через стільки часу з'явилися перші конституції Європи та США). Документ передбачав таку модель організації державної влади в Україні, яка ґрунтувалася б на засадах принципу поділу влади. Конституцію Пилипа Орлика можна вважати першою європейською конституцією в сьогоденному розумінні. У ній сформувалися головні принципи побудови держави. Передусім це принцип визволення України від «чужого панування» (принцип державного суверенітету в сучасному розумінні). Пилип Орлик у своїй Конституції пропонує проводити державне управління, розмежувавши повноваження і об'єднавши всі гілки влади в єдиний державний механізм.

Отже, Конституція виявляє високий рівень української політичної думки того часу. Вона висувала найбільш прогресивні на той час концепції державного устрою. У ній закладався принцип розподілу та розмежування влади на законодавчу, виконавчу й судову частини; закріплювалася система виборності уряду.

«Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» є однією з найцікавіших пам'яток української політичної та правової думки XVIII ст., вона за реальних обставин могла б бути Конституцією парламентсько-президентської республіки.

Список використаної літератури

1. Договори і постанови [упорядник О. Алфьоров]. – Наукове видання
2. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика 1710р. – К., 1994 р.
3. Грушевський М. С. Ілюстрована Історія України
4. М. Г. ,М. Ш. Киян «Державне будівництво та місцеве самоврядування»
5. Дрібниця В.О. Історія України
6. Бойко О.Д. Історія України

Баллоут Діана Аліївна
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НІОУ
імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

У загальному розумінні джерело права - це спосіб зовнішнього вираження та закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість, а також підтримуються державним примусом й характеризується владністю. Головними джерелами давньоруського права були: князівське законодавство, звичаєве право, Руська Правда, договори Русі з Візантією та канонічне законодавство.

Важливими першоджерелами Київської Русі були саме русько-візантійські договори 907, 911, 944 років. Вони дійшли до нас у вигляді копій з грецьких текстів у складі "Повісті минулих літ". Договори чітко закріплювали юридичне становище і привілеї феодалів.

Перший усний договір 907 року було укладено князем Олегом, і хоча цей договір не зберігся, проте він згадується у наступних договорах. У 911 року князь Олег також уклав договір, який містив норми приватного, публічного і міжнародного права. Потрібно взяти на увагу той факт, що вперше за історію русько-візантійських відносин у договорі був сформульований загальний закон, котрий мав попередити будь-яке зіткнення між грецькими та слов'янськими законами. Договір 911 року визначає обов'язковим наявність доказів при розгляді суперечок. А норми цієї угоди у кримінальному праві пояснюють відповідальність за вбивство. 944 року був укладений наступний договір між візантійськими імператорами Романом, Константином і Стефаном та князем Ігорем. Деякі статті висвітлюють особливості правовідносин між греками та русами, які не було зафіксовано в попередньому договорі. Цей договір згадує і про "статут", тобто руський писаний закон.

Потрібно додати, що також був договір 971 року, але цей він був про перемир'я, і в ньому представлено лише візантійське право. В окремих випадках норми русько-візантійських договорів випереджають тогочасне міжнародне право. Скажімо, договір 911 р. установлював взаємні обов'язки русів та візантійців, пов'язані зі збереженням майна розбитого об берег чужоземного корабля, поки не з'явиться законний володар. До норм міжнародного права належить також обов'язок сторін щодо видачі злочинців. У договорах значна увага приділялася регулюванню торгівельних відносин та прав, якими у Візантії користувалися руські купці. У договорах міститься багато інших норм, що встановлюють відповідальність за крадіжку, пограбування, розбій, тілесні ушкодження тощо. Деякі норми пізніше були відображені в Руській правді.

У багатьох випадках договори 907, 911, 944 років випереджають тогочасне міжнародне право. До норм тогочасного міжнародного права належить також екстрадиція - обов'язок сторін щодо видачі злочинців. Створений Візантією та Руссю загальний закон письмових угод мав за джерело давньослов'янське звичаєве право, тому що імперія як більш зацікавлена сторона намагалася підтримувати з Київською державою дружні відносини і надавати привілеї руським купцям, бо саме вони прагнули до швидкого збагачення через торгівлю.

Високий авторитет Київської Русі в середньовічному світі був закріплений саме численними міжнародними договорами, а також тісними зв'язками великих київських князів з багатьма зарубіжними державами. Отже, русько-візантійські договори 911, 944 та 971 років були надзвичайно значущим джерелом історії розвитку права Давньоруської держави.

*Банга Михайло Миколайович,
студент 1 курсу 15 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Гоніння дисидентів в СРСР

Дисидентство в СРСР – це рух непокори радянській владі, учасники якого виступали за демократизацію суспільного життя, дотримання прав і свобод людини, розширення громадських, релігійних та політичних прав, а в Україні – за вільний розвиток української культури та мови, а також за реалізацію права вільного виходу з складу СРСР, зазначеного в 17 статті Конституції Радянського Союзу 1936 року. Учасниками дисидентського руху були такі визначні діячі, як Л. Лук'яненко, І. Кандиба, І. Дзюба, В. Чорновіл, В. Стус, М. Руденко, С. Хмара та ін.

Дисидентський рух виник в 60-70-их роках, коли політику уряду почала критикувати невелика, але дедалі більша група людей. Виникнення даного руху було об'єктивно обумовленим. Передумовами утворення антирадянського руху було багато як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Зокрема, поліпшення внутрішньодержавного клімату та часткова демократизація за часів «відлиги», проведення у країні десталінізації, пом'якшення цензури, «відлига» не зачепила основи радянської тоталітарної системи, що викликало супротив опозиції, посилення контактів інтелігенції з західними культурними та науковими центрами, бездержавний статус України, утиски національного та культурного життя та ін.

Дисиденти-опозиціонери пропагували ненасильницькі методи боротьби, на відміну від революціонерів. Вони практикували такі методи боротьби, як письмові звернення до керівників УРСР та СРСР, оприлюднення своїх звернень у західних ЗМІ, видання «самвидавів», виступи на різних зібраннях, поширення листівок, голодування, страйки на роботі.

Радянський апарат не міг допустити подальшого поширення дисидентського руху і всіляко боровся з проявами «антирадянських елементів», хоча дисиденти і намагались діяти в рамках чинного законодавства та з позицій «покращення соціалізму».

З розростанням дисидентського руху, влада починає активно боротись з його проявами. Значного поширення набули арешти, як одна з основних форм боротьби з антирадянським рухом.

Перша хвиля арештів припала на серпень-вересень 1965, як реакція на те, що у вересні 1965р. під час презентації у кінотеатрі "Україна" фільму "Тіні забутих предків" з різкою критикою арештів інтелігенції виступили Дзюба, Стус, Чорновіл. Під їхнім листом підписалося 140 присутніх. Реакція властей була блискавичною. Їх всіх було звільнено з місць роботи, а 25 осіб було заарештовано.

У 1972 році досягла свого апогею друга хвиля арештів проти інакомислячих. Були заарештовані В'ячеслав Чорновіл, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Іван Дзюба, Михайло Осадчий, Юлій Шелест, Василь Стус та інші. Практично всі вони були засуджені до тривалого ув'язнення та відправлені до таборів суворого чи особливого режимів на Уралі та в Мордовії. У період з 1970 по 1972 було засуджено понад 100 осіб.

Наприкінці 70-х — на початку 80-х років дисидентів здебільшого звинувачували за кримінальними, а не політичними статтями, або направляли на примусове лікування в психіатричні лікарні.

Ініціатором застосування психіатрії з каральною метою виступив голова КДБ СРСР Ю. Андропов. З-поміж лікарень особливою жорстокістю вирізнялася дніпропетровська, яку було перетворено на справжню психіатричну в'язницю. Згідно з підрахунками Л. Плюща, у 70-х роках близько 2 тисяч пацієнтів психлікарень були політв'язнями. Там режим ізолював найнебезпечніших для себе вільнодумців, особливо тих, кому не вдавалося приписати ні антирадянщини, ні аморальності. Щоб деморалізувати дисидента, його влаштовували у середовище вбивць та гвалтівників, які у "психушках" рятувалися від

заслуженого покарання, параноїків, нерідко під наглядом "санітара" з карних злочинців. Застосовувалися препарати для пригнічення волі, психіки, інтелекту, пам'яті, емоцій. Серед жертв такого мордування були П. Григоренко, Л. Плющ, В. Рубан та ін.

Не гребували радянські влада і таким методом боротьби, як позасудове переслідування. Зокрема, це і звільнення з роботи, виключення з партії, позбавлення громадянства, організація громадського осуду. Не цуралася комуністична влада влаштовувати проти дисидентів провокації: їм підкидали антирадянську літературу, зброю, наркотики, інспірували згвалтування, побиття і т. ін. Після кількарязового побиття у грудні 1963 р. помер 28-річний геніальний поет В. Симоненко.

Таким чином, ми бачимо, що владний апарат, розуміючи всю небезпечність дисидентського руху, всіляко намагався обмежити його прояви та залякати прихильників дисидентів жорстокими розправами над його членами. В додаток до цього, оскільки власті мали повну монополію на засоби масової інформації, то вони всіляко перешкоджали поширенню інформації про дисидентів та їх літератури. А якщо якась інформація і з'являлась, то вона була спотворена і змальовувала дисидентів у негативному світлі.

Отже, радянська влада досягла свого і, незважаючи на відвагу, старання та натхненність учасників, на початку 80-х дисидентський рух було майже повністю розгромлено. Хоча кількісно він був і невеликий, але зате за якістю своєї роботи дисиденти досягли значних успіхів. Вони сприяли розхитуванню радянської системи, поширювали в народі демократичні ідеали, продовжили традиції національно-визвольної боротьби, їх досвід та ідеологічні доробки було використано в період перебудови та здобуття Україною незалежності.

І, хоча комуністичній владі доволі успішно вдалося розправитись з представниками дисидентського руху, але знищити їх ідеї та напрацювання їй не вдалось і нестабільність, недоліки та розхитаність тоталітарної стали помітними для громадськості. А тому не було впевненості в тому, що СРСР і надалі існуватиме, як сильна та могутня держава.

*Борulyкo Вікторія Олександрівна
Студентка І курсу І групи факультету
підготовки кадрів для Пенсійного фонду
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Порівняльне правознавство в системі юридичних наук

Порівняльне правознавство, з одного боку, можна визначити як відносно нову галузь наукової юриспруденції. З іншого боку, порівняльне правознавство свою історію веде з незапам'ятних часів. Вона починається з тієї пори, коли суспільства, знайомі із самим явищем права, вступили у взаємодію один з одним.

Порівняльне правознавство в юридичній науці, спостерігаючи за історією права на українських теренах, бере свій початок в застосуванні порівняльного аналізу в основному джерелі давньоруського права, «Руській правді». Цей приклад свідчить про те, що застосування порівняльно-правового методу в Україні мало винятково практико-правотворчу спрямованість, тобто самої науки порівняльного правознавства не існувало.

На протязі довгого часу порівняльне правознавство розглядалося і нині продовжує розглядатися як особливий напрям загальної теорії держави і права, а не як самостійна галузь знань. Нинішній стан розвитку порівняльного правознавства надає підстави розвивати ідею відокремлення від загальної теорії держави і права, у зв'язку з чим і виникає проблема розмежування їх предметів.

Щодо структури порівняльного правознавства, то традиційно визначають загальну та особливу частини, іноді вказують і на заключну чи прикладну.

Загальна частина охоплює проблеми історії, теорії, предмета та методології порівняльного правознавства, місця і ролі в системі юридичних наук, проблему класифікації правових систем сучасності, ідею правової держави. Особлива частина

полягає в порівняльно-правовому дослідженні окремих галузей права, систем національного права, аналіз окремих норм зарубіжного та вітчизняного права.

Також у складі цієї науки можна визначати методологічну, наукознавчу та практичну частини. Методологічна частина включає в себе вивчення методології порівняльно-правового аналізу. Наукознавча охоплює проблематику порівняльного правознавства, а практична частина надає розкриття особливостей застосування методології порівняльно-правового аналізу.

Порівняльне правознавство можна назвати наукою яка має високий рівень узагальнення. Адже саме воно на основі порівняльного аналізу правових систем виявляє ті їх властивості й особливості, які дають змогу об'єднувати правові системи у певні групи, сім'ї, розкриває закономірності їх розвитку. Спираючись на теорію держави і права, розробляє на її основі конкретно-теоретичні принципи і прийоми дослідження, завдяки яким забезпечується пізнання специфічних закономірностей розвитку порівнюваних правових систем і їх сімей.

Споглядаючи на сучасні тенденції розвитку юридичної науки, і зокрема порівняльного правознавства, воно здатне впливати на формування нових напрямів наукових знань, які є об'єктивно потрібними для реалій державного і правового буття.

На основі вище сказаної інформації, можна зробити такі висновки:

- порівняльне правознавство на відміну від теорії держави і права є більш конкретною наукою пізнання правових явищ, яке показує спільні і відмінні риси порівнюваних правових явищ та їх взаємозв'язок.
- насамперед для України порівняльне правознавство, завдяки зусиллям, може стати інструментом розвитку юриспруденції та світогляду українських юристів, надати поштовх для надійного реформування правової системи в Україні.
- в сьогоденні порівняльне правознавство посідає досить важливе значення в системі юридичних наук, маючи при цьому великий потенціал для удосконалення всієї сукупності юридичних знань.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент НЮУ ім. Ярослава Мудрого Хаустова М.Г.

Бедрій Мар'ян Миронович

*кандидат юридичних наук, асистент
кафедри основ права України*

*Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА НОРМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА

У сучасних умовах загострюється інтерес до належного вивчення національної правової традиції, яка повинна стати базою для майбутніх трансформацій державного апарату та правової системи України. Основу історії власне українського права становить звичаєве право, адже воно діяло навіть за відсутності української національної держави. Визначальною структурною одиницею феномену українського звичаєвого права є звичаєво-правова норма, поняття та структура якої потребують нових наукових інтерпретацій.

Звичаєвим правом вважають систему прав і обов'язків соціальних суб'єктів, що формувалися у процесі спільної життєдіяльності, закріплених у свідомості як правові норми, обов'язковість дотримання яких ґрунтувалася на загальному переконанні у їх правильності та забезпечувалась впливом зовнішнього авторитету [1, с. 32]. Керуючись наведеним визначенням звичаєвого права, можна стверджувати, що воно становило систему прав і обов'язків, які, своєю чергою, закріплювались у правових нормах.

Отже, низовою ланкою та основоположною одиницею звичаєвого права в Україні була норма права. Кожна із норм українського звичаєвого права формувалася природним

шляхом, виходячи із потреб суспільних відносин, будучи суспільним правилом, що пройшло тривалу апробацію соціальними суб'єктами. Професор Л. Луць визначила норму права як загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене (санкціоноване) та забезпечене державою (державами) з метою регулювання, охорони та захисту суспільних відносин [2, с. 156]. Керуючись наведеним визначенням норми права, *нормою звичаєвого права (у спеціально-юридичному значенні)* доцільно вважати загальнообов'язкове правило поведінки, сформоване суспільною практикою та санкціоноване чи забезпечене державою з метою регулювання, охорони і захисту суспільних відносин.

Як відомо, разом із спеціально-соціальним правом існує загальносоціальне право, яке професор П. Рабінович вважає певними можливостями учасників суспільного життя, що необхідні для задоволення їх біологічно та соціально обґрунтованих в конкретно-історичних умовах потреб існування та розвитку, об'єктивно зумовлені досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені відповідними обов'язками інших суб'єктів. Воно виникає та існує незалежно від держави, від її волевиявлень, має загальносоціальну природу, а отже, є загальносоціальним феноменом [3, с. 16-17].

Під ознаки такого підпадають норми звичаєвого права, що діяли до становлення держави на українських землях, а також норми, що не санкціонувалися і не забезпечувалися державою, але реально діяли в умовах існування держави та забезпечувалися суспільством на рівні аналогічному, а подекуди навіть вищому, як норми спеціально-юридичного права. Зокрема, у Галичині ХІХ ст. в окремих селах реально існував і діяв правовий звичай «ходіння під дерном», якого чинна на той час австрійська влада не забезпечувала, не санкціонувала і взагалі про нього не знала [4, с. 400].

На думку українського правознавця Є. Трубецького, правовий звичай, якщо він реально діє в суспільстві, наділяється юридичною силою від держави навіть без відсутності його спеціального санкціонування в законі. Натомість, якщо державна влада прямо висловилася у законодавстві проти такого правового звичаю, то його юридична сила втрачається [5, с. 82]. Видатний вчений Є. Ерліх, досліджуючи співвідношення австрійського права і справжній стан правовідносин у Буковині ХІХ ст. заявив: «Юрист традиційного спрямування став би стверджувати, що всі народи мали одне-єдине, діюче в усій Австрії австрійське право. Але вже при поверхневому спостереженні видно, що кожна народність у всіх правових відносинах щоденного життя дотримується зовсім інших юридичних правил» [6, с. 268-269]. Під цими «іншими юридичними правилами» очевидно відомий правознавець мав на увазі норми звичаєвого права.

Тому є достатні підстави погодитися із М. Чубатим в тому, що «звичаєве право є збором юридичних норм, котрі повстають і розвиваються незалежно від закону і набирають сили в житті народу без санкції законодавчої влади лише внаслідок загального переконання підкорятися йому» [7, с. 71]. Отже, *норма звичаєвого права (в загальносоціальному значенні)* – це загальнообов'язкове правило поведінки, яке виникає і розвивається незалежно від згоди і санкції держави, набирає чинності в суспільному житті внаслідок переконання народу в його необхідності та справедливості. Відповідно дотримання таких норм забезпечувалося суспільним авторитетом на рівні з іншими правовими нормами.

З'ясувавши поняття норми звичаєвого права, необхідно звернути увагу на її властивості, які полягали в тому, що українські звичаєво-правові норми: визнавалися загальнообов'язковими, при чому ця обов'язковість ґрунтувалась як на внутрішніх факторах (загальному переконанні суб'єктів у їх правильності), так і на зовнішніх (зовнішній авторитет); мали загальний характер, який полягав у тому, що ці вимоги діяли постійно за всіх однорідних умов, вимагаючи дотримання визначених обов'язків, вони передбачали і надання визначених прав; вирізнялися стабільністю в силу свого консерватизму, що надавало їм авторитетності серед українського народу [1, с. 32].

Недослідженим питанням в історико-правовій науці залишається структура норми українського звичаєвого права. Можна припустити, що вона була відображена класичною схемою: гіпотеза, диспозиція, санкція. На користь цього припущення вказує те, що звичаєво-правова норма все ж таки була нормою юридичною, тому за індуктивним принципом повинна складатися з тих самих елементів, що й інші юридичні норми.

Презумуючи, що більшість норм «Руської правди» мали звичаєве походження, можна довести, що звичаєво-правова норма складалася саме з гіпотези, диспозиції та санкції. Як приклад можна зазначити те, що у ст. 58 Розширеної редакції зазначалося: «якщо коня виведуть із хліву, то закупу за нього не платити; але якщо загубить його на полі або у двір не введе і не закриє, де йому скаже господар, або загубить під час своєї роботи, то за це йому платити» [8, с. 31]. Водночас не кожна юридична норма повинна мати усі три згадані елементи, тому і звичаєво-правові норми могли складатися з двох чи одного елементу.

Інший погляд на структуру звичаєво-правової норми пропонує Н. Толкачова. Зокрема вона наголосила на тому, що звичаєво-правова норма є більш деталізованою, ніж інші юридичні норми, адже вона виходить безпосередньо із практики суспільного життя [9, с. 75]. Водночас автор не пояснила, як ця деталізація впливає саме на структуру норми звичаєвого права, наявність чи відсутність певних її елементів. Доволі цікаво з даного приводу висловився А. Кристер (1889-1937), характеризуючи найбільш давні звичаєво-правові норми: «Правовтілення у цій формі нагадує свіжу й повну сили народну пісню невідомого автора. Абстрактних виразів ще немає. Правила подаються часто в конкретних прикладах, що викликають у пам'яті життєві явища, яких ці правила стосуються. Щоб відзначити межі між дозволеним і початком забороненого, користуються з випадків, що їх дає життєвий досвід» [10, с. 56]. Зрозуміло, що в таких казуїстичних (прикладних) нормативних конструкціях не може бути відтворено класичну структуру юридичної норми.

Таким чином, необхідно розрізняти поняття норми звичаєвого права у загальносоціальному (набуває чинності із суспільного, народного визнання) та спеціально-юридичному (санкціонована державою) розуміннях. Разом з тим така подвійна природа норми цілком відповідає багатогранності самого феномена звичаєвого права. Норма звичаєвого права є нормою юридичною, тому їй властиві структура та ознаки цих правил поведінки, однак у неї присутні також певні особливості, які полягають насамперед у значній казуїстичності (прикладності) та меншій формалізованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст. / за ред. І.Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2006. – 280 с.
2. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права / Л. А. Луць. – К.: Атіка, 2008. – 412 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Львів: Край, 2008. – 224 с.
4. Охримович В. Знадоби до пізнання народніх звичайів та поглядів правних / В. Охримович // Житє і слово. – Том 3. – Львів, 1895. – С. 296–307, 387–401.
5. Трубецкой Е. Н. Лекции по энциклопедии права / Е. Н. Трубецкой. – Москва, 1909. – 172 с.
6. Никифорак М. В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774-1918 рр.) / М. В. Никифорак. – Чернівці: Рута, 2004. – 384 с.
7. Чубатий М. Українське право / М. Чубатий. – Львів, 1921. – 95 с.
8. Хрестоматія з історії держави і права України / упоряд. А. С. Чайковський, О. Л. Копиленко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
9. Толкачова Н. Звичаєве право / Наталія Толкачова. – К.: Київський університет, 2006. – 367 с.
10. Кристер А. Три ступені правоутворення / А. Кристер // Праці комісії для виучування звичаєвого права України. – К., 1925. – С. 54–65.

Судові процеси над Бандерою

Великі показові судові процеси у Варшаві (1935-36) та Львові (1936) над ОУН стали найбільшою подією тих років як для українців, так і поляків, адже на лаві підсудних знаходився фактично весь Крайовий Провід на чолі із 27-літнім провідником Степаном Бандерою. Активний громадянський діяч, організатор багатьох виступів та акцій, великої кількості терористичних актів ОУН проти польських поліцейських, місцевих комуністів, галицького політичного бомонду, він підготував два резонансні політичні вбивства, щоб помститися за наругу за українським народом, за приниження його честі.

18 листопада 1935 року у Варшаві розпочався найбільший судовий процес над українцями — членами підпільної Організації Українських Націоналістів, а його продовженням став політичний процес у Львові. Формальною підставою Варшавського процесу стало вбивство бойовиком ОУН міністра внутрішніх справ Польщі, генерала Перацького. Рішення здійснити політичні атентати було прийнято на спеціальній нараді Проводу ОУН ще у квітні 1933 року. У Варшаві мав загинути міністр освіти або міністр внутрішніх справ, у Львові — шкільний куратор, а на Волині — волинський воевода. Політичний процес над Бандерою та іншими членами організації у Варшаві тривав від 18 листопада 1935 до 13 січня 1936 року. Серед 12 підсудних найстаршому — інженеру Богдану Підгайному — виповнився 31 рік, наймолодшій учасниці процесу — студентці Катерині Зарицькій — 21. Акт обвинувачення, складений після тривалого слідства, містив 102 сторінки машинопису, а додані до нього протоколи слідства, повідомлення поліції та інші доказові матеріали становили 25 томів з приблизно десяти тисяч сторінок. Політичний процес не став звичайною політичною розправою, підсудні та свідки використали його для пропаганди ідей ОУН.

Процес, що розпочався у Львові 25 травня 1936 року, став ще більш резонансним для громадськості — жоден з підсудних не виступив із засудженням своєї діяльності (включно з трьома обвинуваченими, які зламались під час Варшавського процесу, а тепер відкликали свої свідчення). Але найважливішою обставиною став дозвіл для підсудних розмовляти українською мовою. Унікальним свідченням головних ідеологічних засад та цілей діяльності ОУН стали восьмигодинна промова прокурора, виступи оборонців та «останнє слово» підсудних. Щоб не допустити пропаганди українських ідей, представники польської адміністрації скликали представників ЗМІ, щоб надати їм детальні інструкції того, як слід висвітлювати процес. Проте виступи оборонців та підсудних постійно переривались суддею, який вбачав у них небезпеку для громадськості. На Львівському процесі над Бандерою 27-річний Крайовий провідник ОУН, вдруге за останній рік, отримав вирок: довічне ув'язнення.

В результаті, на Варшавському та Львівському процесах над Степаном Бандерою було обвинувачено 29 осіб. У підсумку обвинувачені були засуджені на 213 років, 6 місяців в'язниці, 4 довічні ув'язнення, 3 смертні вироки (які теж по амністії були замінені довічними термінами), дві особи було виправдано, у Варшаві та Львові на лаві підсудних сиділи студенти, за плечими яких була реальна боротьба за Українську державу.

*Білий Артем Олександрович
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 10 група*

ВПЛИВ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ НА ДЕРЖАВНИЙ ЛАД КРАЇНИ

Берестейська унія 1596 р. стала документальним втіленням рішення Київської митрополії Руської православної церкви на території Речі Посполитої розірвати стосунки з Константинопольським патріархатом та об'єднатися з Римом за умови підлеглості православних Папі Римському. До причин укладення унії належали прагнення католицької церкви розширити свій вплив і підпорядкувати православних Папі Римському; розцінювання Речі Посполитої єдиної віри як чинника, що зміцнює державу, і пов'язування із прийняттям унії перехідного етапу до чистого католицизму; занепад православної церкви, яка вже не могла бути гарантом збереження національних традицій та осередком культурного життя; намагання частини православних духовенства і знаті добитися зрівняння в правах із католиками, посилити свої позиції, досягти зближення із західноєвропейською культурою.

Польська влада і католицькі кола вважали за необхідне для подальшого зміцнення Речі Посполитої об'єднати православних українців і білорусів з поляками-католиками. Православні єпископи також прагнули об'єднати церкви, але при цьому інтереси православних і католицьких ієрархів, а також бачення ними ролі і становища майбутньої уніатської церкви повністю різнилися.

Відповідно до положень Унії православна і католицька церкви об'єдналися в греко-католицьку; уніатська церква зберігала православні обряди, свята, таїнства, особливості храмового будівництва, іконопису церковнослов'янську мову богослужінь, право на митрополічу та єпископські кафедри, право на одруження нижчого духовенства; уніатська церква визнавала зверхність Папи Римського, учення католицької церкви; було визнано деякі засади католицького віровчення; уніатське духовенство зрівнювалося в правах із католицьким, звільнювалося від сплати податків; шляхта та міщани, які прийняли унію, також зрівнялися в правах із католиками, набули права обіймати посади в державних і міських урядах.

Проте собор одразу розколовся на два окремі собори – православний і уніатський. Православний собор відхилив унію; уніатський – проголосив унію й визнав владу Папи Римського. Уніатським єпископам обіцяли сенаторські звання, що надалі залишилося невиконаним. Уніатське духовенство, як і католицьке, звільнялося від податків, уніатська шляхта отримала право обіймати державні посади нарівні з католицькою шляхтою, а уніати-міщани зрівнювалися у правах з католицьким міщанством.

Таким чином, внаслідок проголошення Унії відбувся розкол православної церкви та утворилась Українська Греко-Католицька Церква. Значна частина православної шляхти, деякі магнати, частина духовенства протестували проти унії. Українська церква поділилася на два табори – православних та греко-католиків. Це зумовило виникнення боротьби між ними та загострення релігійних суперечностей в українському суспільстві. На цьому фоні українська православна церква продовжувала шукати шляхи для свого оновлення. У цьому її підтримували православні українські шляхтичі, міщани і козацтво.

Щодо положення українського народу, Уряд Речі Посполитої вважав унію обов'язковою для всіх православних на своїй території. Православна релігія опинилася поза законом. Унія насаджувалася силою. З її допомогою польські пани й католицьке духовенство сподівались денаціоналізувати й ополячити український і білоруський народи. Відразу після прийняття Берестейської унії уніати були глибоко розчаровані: вони сподівалися на допомогу і співпрацю латинського духовенства Польщі, натомість зустріли відкриту ворожість. Обіцяного зрівняння в правах уніатів із католиками так і не відбулося.

Римо-Католицька Церква не відносила уніатів до повноцінних громадян, бо вирішальним для неї було питання національності.

Український народ стійко боровся проти нав'язування католицизму та унії. Загострювалися протистояння на ґрунті віросповідання. Це була боротьба проти феодально-кріпосницького і національно-релігійного гніту, проти панування Польщі. Захист православ'я став основним девізом українців у національно-визвольній боротьбі кінця XVI – першої половини XVII ст. Опір українського і білоруського народів змусив уряд Речі Посполитої на початку 1630-х років видати «Статті для заспокоєння руського народу», які узаконювали існування православної церкви. Проте цей документ не зупинив наступу католицизму та унії. Революція на теренах України 1648-1676 років призвела до цілковитої ліквідації унії на Лівобережжі.

Загалом Унія мала надзвичайно великий вплив на державний та суспільний лад країни. Водночас в оцінках такого впливу науковці неодностайні. В основі знаходилися проблеми формування національної церкви, а отже, зростає національна свідомість, без чого козацькі війни не мали б характеру національно-визвольних. Православний Берестейський собор 1596 р. врятував українсько-білоруське православ'я, яке розквітло в епоху Петра Могили. Унійний собор започаткував релігійно-церковну традицію, яка орієнтувалася на західні взірці, а з плином часу сприяла утвердженню греко-католицизму як однієї з національних конфесій українців. Незважаючи на негативні наслідки міжконфесійної боротьби, які відчуваються і донині, Україна вже в добу пізнього середньовіччя наблизилася до Європи, для якої характерна релігійна модернізація. На думку багатьох учених упродовж наступних десятиліть, а то й століть після прийняття Унії, боротьба між православними та уніатами стане однією з визначальних характеристик українського суспільно-політичного життя.

Таким чином, історичні події, пов'язані з прийняттям Берестейської унії та подальшими наслідками цього кроку показують, що нав'язування віри може призвести до нарощення незадоволення в суспільстві й стимулювати підняття народу на повстання.

Біленська Є.О

*Національний юридичний університет імені
Я.Мудрого Інститут підготовки кадрів для
органів юстиції України, 2 курс 4 група*

Українське бібліотекознавство та роль в ному бібліотеки ім. Ярослава Мудрого

Здобуття Україною незалежності суттєво сприяло розвитку вітчизняної гуманітаристики в цілому і бібліотекознавства зокрема. Перш ніж вести мову про українське бібліотекознавство слід звернути увагу на періодизацію бібліотечного процесу України, розробка якого на сьогоднішній день не є закінченою.

Вести його початок, з мого погляду, необхідно з 988 року, з року прийняття Київською Русю християнства, оскільки Володимир Святославович привіз із собою з Візантії не тільки нову віру, а й книжки для ведення богослужіння та навчання грамоті. З тих невеликих києворуських церковних книгозбірень, про обсяг яких навряд чи можна говорити як про бібліотечний фонд, і веде свій початок бібліотечно-книжковий процес на наших землях.

Наважуюсь, вдаючися до історичного принципу, запропонувати такий проект періодизації українського бібліотечного процесу: X–XII ст. – початковий етап формування бібліотечного процесу за часів Київської Русі, створення бібліотек та поява перших ознак бібліотекознавчої науки в Україні (до нашестя монголо-татарської навали); XIV–XV ст. – формування бібліотек монастирських, церковних, козацької старшини (феномен притаманний тільки українському бібліотечному процесу), приватних князівських бібліотек, тобто книгозбірні періоду козаччини; XVI–XVIII ст. – бібліотеки України після Переяславської Ради, виникнення бібліотек вищих навчальних закладів; XIX–XX ст. –

розвиток бібліотечного руху в умовах існування України в складі Російської імперії, бібліотеки української «Просвіти» (унікальне явище в історії міжнародного просвітнього та бібліотечного процесу) та міських бібліотек; 1917–1919 рр. – бібліотечний процес періоду Української революції; 1919–1928 рр. – вітчизняні бібліотеки періоду Відродження української культури та духовності; 1928–1941 рр.– український бібліотечний процес періоду сталінських репресій; 1941–1946 рр. – бібліотечна Україна періоду Великої Вітчизняної війни; 1946–1991 рр. повоєнне відновлення та продовження розвитку публічних та академічних бібліотечних мереж; 1991 рр. – розвиток бібліотечного процесу в умовах незалежності (Українська держава). Бібліотекознавство, як історична дисципліна, мабуть, чи не раніше за інші науки взагалі стала активно порушувати питання про взаємозв'язок, взаємовплив, взаємопроникнення різних дисциплін, необхідність оновлення їх методик, зважаючи на розвиток методології в інших науках. Бібліотекознавство має на то свої причини, які пояснюються поступовим віддаленням дисципліни від фундаментальних наук. Це, зрозуміло, призвело до того, що проблеми бібліотекознавства залишалися впродовж кількох десятиліть у полі зору тільки самих бібліотекознавців. Причому їх хвилювала і хвилює не міждисциплінарна проблематика як така, а найбільше – піднесення бібліотекознавства до рівня та наукових позицій фундаментальних наук. У 1992 р. В.Замлинський, М.Дмитрієнко, Т.Балабушевич та ін. виокремлюють в спеціальних історичних дисциплінах історичне бібліотекознавство, однак не порушують питання щодо його відділення від загального бібліотекознавства в окрему спеціальну історичну дисципліну. Скоріше за все, того не вимагав час та ситуація в самій науці. Через 12 років після вказаної публікації вчені повертаються до заявленого колегами питання. До цього їх стимулюють значні якісні перетворення в бібліотечній галузі, бібліотечному процесі України, який набув інформаційного змісту, і скромні власні дослідження в ділянці стародавніх бібліотек. Відсунення бібліотекознавства в бік прикладних досліджень за радянських часів пояснюється об'єктивними ідеологічними причинами, занепали цілі наукові напрями, зокрема філософія бібліотек, філософія книги, соціологія бібліотек та ін. Українське бібліотекознавство, книгознавство, бібліографознавство, архівознавство, документознавство і ще цілий ряд спеціальних історичних дисциплін ведуть свій початок з XI ст., від часу заснування в 1037 р. першої державної бібліотеки на наших землях – Бібліотеки Ярослава Мудрого. Вона розташовувалася на території Софійського Собору в Києві. Час заснування бібліотеки невідомий, але у «Повісті минулих літ» про неї згадується під 1037 роком. Щодо книжок бібліотеки, літопис наголошує на винятково церковному їх спрямуванні. Очевидно, більшість із них справді були церковними, адже потреба в них диктувалася поширенням на Русі християнства. Однак поряд з церковними перекладалися, очевидно, й книжки, що містили відомості зі світової історії, географії, астрономії, філософські та юридичні трактати, публіцистичні твори. Саме вони послужили основою для перетворювання Софії Київської на центр літописання і передової думки. У Софії Київській було укладено перший літописний звід 1037-39 років, написано і проголошено відоме «Слово про Закон і Благодать» київського митрополита Іларіона, створено «Ізборник Святослава», написано «Послання до Смоленського пресвітера Фоми» київського митрополита Климента Смолятича. Є підстави стверджувати, що бібліотека Софії Київської і книгописна майстерня, заклали основу бібліотеки Києво-Печерського монастиря, а також бібліотек інших великих міст Київської Русі. За підрахунками фахівців, книгозбірня Софійського собору налічувала понад 950 томів. З приводу подальшої долі бібліотеки думки дослідників розділилися. Одні вважають, що частина її книг напередодні монголо-татарської навали розійшлася по бібліотеках різних соборів і монастирів, а решта загинула у 1240 році при спаленні Києва.

Інші сподіваються, що книги вдалося сховати десь у київських, а то навіть і прикиївських підземеллях. Можливо, якісь книжки із Софії були переміщені в Києво-Печерський монастир. Проте бібліотека згоріла 1718 року, і визначити, які книжки із Софійського собору були в ній, вже неможливо. Книгозбірня являла собою поліфункціональну систему і виконувала багатофункціональні функції великокнязівської,

соборної, шкільної бібліотеки для потреб нижчої школи, була науковою базою для давньоруських книжників- філософів, перекладачів Ярославового кола: при ній діяв скрипторій (книгописна майстерня), функціонував великокнязівський архів, що водночас був дипломатичним, державним, міським, митрополичим; книгосховище (склад) був за змістом і функціями структурою схожою на сучасний книжний колектор Отже, дослідження Бібліотеки Ярослава Мудрого дає підстави для перегляду концепції сучасного бібліотекознавства та його місця в групі спеціальних історичних дисциплін.

Науковий керівник: Власенко С.І

Бондаренко Р.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 10 група

Становлення Магдебурзького права на території України

В період Середньовіччя в Європі відбувається процес занепаду феодално-кріпосницьких відносин та перехід до буржуазних (капіталістичних). Одним із чинників переходу слугував розвиток прав міст на самоврядування в таких країнах, як: Німеччина (Магдебург, Франфурт-на-Майні, Любек, Нюрнберг), Північна Італія (Венеція, Генуя, Флоренція, Болонья), міста Ганзейського союзу.

Закінчило своє формування і набуло свого класичного значення Магдебурзьке право у XIII ст поширившись на міста Німеччини, а звідти потрапило на землі Пруссії, Угорщини, Чехії, Сілезії, Литву й Польщу, згодом і на терени України.

В Україні міста могли набути права на міське самоврядування трьома шляхами, а саме: від князів литовських, угорських і польських, від власників міст та грамотами гетьманів після Переяславської Ради.

Перше місто на територіях сучасної України, яке отримало право на власне самоврядування, це - Новий Санчна на Лемківщині (1299). У 1339 році галицький князь Юрій Болеслав надав привілеїв на магдебурзьке право місту Сянок, а з переходом під владу Польщі більшість галицьких міст отримують від королів право на міське самоврядування. (Львів (1356 р.), Кам'янець-Подільський (1374 р.), Стрий та Володимир-Волинський (1431 р.), Луцьк (1432 р.), Снятий (1442 р.), Мукачеве (1445 р.) Рівне (1493 р.), і т. д. Лише за період 1572-1647 роки українським містам було надано 50 магдебурзьких грамот.

Міста поділялися за ступенем панування на ратушні та магістратські. Ратуша стала органом міського самоврядування у більшості українських міст наприкінці XVIII ст, але магістратське самоврядування мало більш автономний характер.

Окремо також можна виділити орган міщанського самоврядування – магістрат. Так, як міщани у той час стали окремим прошарком суспільства то для вирішення своїх справ існувала міська рада, яка у свою чергу складалася з війта і бурмістрів та двох колегій – ради і лави. Ці посади були виборчими та їх вибирали самі міщани.

Джерелами Магдебурзького права в українських містах стали: збірники міського права польських правників, збірники хмельницького права П. Кушчевіча, а також підручні юридичні книги, які були складені фахівцями з права.

Таким чином, хочу підвести підсумок, що система Магдебурзького права в українських містах і містечках, зробила великий внесок у формування нового буржуазного типу суспільних відносин на території України, розроблення та впровадження нових принципів здійснення влади на місцях, розвиток норм міського самоврядування, норм права про здійснення судочинства та судової системи, реорганізація податкової системи міст, майнове та станове розшарування суспільства.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Феноменом сучасного комунікаційно-правового процесу в Україні з точки зору загальної теорії права, теорії соціальних комунікацій та у практичній площині нормативно-правової взаємодії є забезпечення:

- якості та дієвості вироблення і прийняття законодавчих рішень;
- ефективності виконання управлінських правових суспільно важливих завдань;
- європейськості правил та підходів у відносинах держави та громадськості;
- публічності та доступності нормативно-правових правил і методів подолання бар'єрів при задоволенні конституційних інтересів і реалізації законних прав громадян;
- стабілізації правопорядку в суспільстві та прискоренні вирішення питань інформаційної безпеки;
- орієнтування суспільства, кожної людини на вибір і розуміння справедливості норм права та моделей соціальної дії;
- забезпечення єдності правових модальностей безпековості суспільства;
- формування медіаобразу права і суспільства.

Різностямованість оцінок гіпотез соціально-правової комунікації (далі – СПК) дозволяє нам констатувати, що СПК– це: 1) процес обміну правовою інформацією, яка використовується різними соціально-комунікативними структурами в консолідаційних управлінських діях організаційного, економічного, соціального та іншого характеру і відображає, по суті, увесь комплекс соціально-правових відносин, взаємодії (інтерації) у суспільстві, тобто як механізм управління соціумом; 2) процес реалізації СПК на рівні суспільства через діяльність різних соціальних інститутів, що створюють і передають у часі та просторі соціально значущу правову інформацію, яка має бути інтерактивна, спрямовуватися на пошук значення правових текстів і нормативного змісту діючого права; 3) міжособистісне спілкування у процесі комунікативних взаємовідносин і взаємозв'язків між системами, однією з яких є особа чи суспільство.

Теоретики права та соціальних комунікацій акцентують увагу на тому, що кожен з існуючих комунікаційних способів (звук, знак, жест, зображення, образ, код, символ), інформаційні системи та засоби, їх відтворення та використання є продуктом конкретної історичної епохи і задовольняють певні економічні, політичні, культурні інтереси у суспільстві [2, с. 35]. На їх основі формуються різні соціально-комунікаційні структури, що забезпечують спрямування СПК на реалізацію стратегічних і тактичних цілей та завдань держави.

Водночас урахування комунікативних правових модальностей та у дуальному контексті права і суспільства останнє розкривається через комунікаційні взаємодії, зокрема, обмін правовою інформацією, який, по суті, є важливою ланкою багатьох державно-політичних, правових інституалізованих зв'язків, що забезпечують соціально-політичний, економічний, безпековий прогрес у всіх сферах діяльності суспільства. Право ж як складне явище за своєю соціальною природою й механізмами відображення певних суб'єктів світосприймання є одним із найважливіших регуляторів соціальних правових взаємовідносин у суспільстві, визначає суб'єктів нормативно-правової, соціальної взаємодії, стабілізує, поліваріантно впливає на сферу СПК та, власне, й впорядковує систему соціально-правових комунікацій тощо [1, с.38].

Соціально-комунікативна природа права проявляється передусім через розкриття проблем справедливості, відповідальності, солідарності, національної безпековості,

конкурентоспроможності медіа. Формування ефективної системи правової комунікації є не тільки довготривалим та складним соціальним процесом, спрямованим на правове регулювання, а й орієнтованим обміном, комплексним використанням соціально-правової значущої інформації та реалізацією на практиці соціально-правових дій.

Правова комунікація – це природний процес, соціальне явище, що характеризується інтенсифікацією економіко-політичного розвитку суспільства, має забезпечувати діалоговість у сучасному біполярному, мультикультуралізованому світі. СПК постійно еволюціонує, тобто зазнає змін у просторі і часі залежно від викликів часу. За великим рахунком соціально-правова комунікація зобов'язана нести аудиторії обґрунтовано необхідну, сприйнятну і прийнятну більшістю людей інформацію, зміст якої існує в знаковому вигляді, формує правовий соціально-комунікаційний простір держави, зумовлений національними особливостями правової системи та викликами часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Поляков А. В. Коммуникативная концепция права (генезис и теоретико-правовое обоснование) : дис. ... д-ра юрид. наук в виде науч. докл. : 12.00.01 / Поляков Анатолий Витальевич ; Санкт-Петербург. ун-т МВД России. – СПб., 2002. – 94 с.
2. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002 г. – 461 с.

*Бражник Володимир Олександрович
студент 1 курсу 4 групи Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЇ СРСР 1977 РОКУ

У тексті Конституцій СРСР 1977 року зазначається кінцева побудова розвинутого соціалістичного суспільства і створення загальнонародної держави. Ця Конституція вперше законодавчо закріпила керуючу і спрямовуючу роль КПРС.(комуністична партія радянського союзу) , всенародне обговорення законопроектів і проведення референдумів з найважливіших питань, а також був встановлений обов'язок органів державної влади та управління діяти відповідно до законів.

Так, згідно з Конституцією СРСР 1977 року політичну основу Радянського Союзу складала загальнонародна держава, яка виражає волю й інтереси працюючих. Економічною основою була соціалістична (державна) власність на засоби виробництва і землю. Соціальну основу складали союзи робітників селян та інтелігенції.

Як зазначалося у Конституції - основою системи державних органів був народ як єдине джерело влади в СРСР. Вищим органом законодавчої влади була Верховна Рада СРСР, термін повноважень якої складав 5 років. Рада Міністрів СРСР була закріплена як вищий виконавчий орган.

Конституція СРСР закріплювала прояви здебільшого кримінального, процесуального та трудового права. В кримінальному праві цього періоду можна визначити три тенденції до розвитку. Перша тенденція полягає у посиленні правових гарантій щодо особи, яка вчинила злочин. Це означає, що держава відмовлялась від переслідування особи без достатніх причин, і тільки суд міг визнати особу винною у вчиненні злочину при наявності достатніх підстав для цього. Такий підхід до вирішення цього питання зробив перший крок до створення правової держави. Друга тенденція полягала в тому, що держава проводила політику задля пом'якшення кримінальної відповідальності. Відбувалась заміна кримінального переслідування на адміністративно-правове, а також закріплювалась дисциплінарна відповідальність. Зміст третьої тенденції полягав у тому, що за тяжкі злочини, які несли велику політичну та соціальну небезпеку посилювалась кримінальна відповідальність.

Конституція СРСР 1977 року зазнала ряду змін, які стосувались процесуального права. Згідно з внесеними поправками, судовий розгляд був відкритий, право на захист та повне ознайомлення з матеріалами справи. Підсудний отримав право виступати в суді та свідчити рідною мовою, а за необхідності наділявся правом на перекладача. Також при розгляді кримінальних або цивільних справ бути присутніми та брати участь могли представники громадських та трудових колективів.

Новацій зазнало і трудове право. Закріплювалось право громадян на працю, до якого було включено право на вибір професії, роду занять у відповідності з покликанням та здібностями, здійснювалась професійна підготовка за освітою та з урахуванням суспільних потреб.

В період «застою» почало вдосконалюватися кримінально-виконавче законодавство. Це дозволяло засудженим особам отримати умовно - дострокове звільнення за гарну поведінку або за трудові заслуги.

Отже, аналізуючи текст Конституції СРСР 1977 року можна зробити висновок про те, що не завжди «буква закону» відповідає «духу закону». Інакше кажучи, у Конституції СРСР було закріплено багато демократичних норм, проте вони не завжди діяли. Свободи слова не було, адже інтелігенція як і раніше переслідувалась. Судова система була підконтрольна владі, що суперечило принципам, які були прописані в Конституції. Вона, хоча і розширила права працюючого населення, проте більшою мірою представляла інтереси правлячої еліти, партійної та радянської номенклатури.

Булгаков Артур Олександрович
Асистент кафедри історії держави та права України і зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

«Настольная книга для русских сельских хозяев» як визначна пам'ятка в історії земельного законодавства

Особливої уваги в історико-правовому дослідженні земельного законодавства заслугоує цікавий документ, що може бути прикладом добропорядного землекористування і по сьогоднішній день. Він був спрямований на систематизацію роботи землекористувачів зі своїми наділами. Вперше було зафіксовано низку положень та механізми правильної обробки земельних наділів. Двадцять п'ятого січня 1875 р. у Санкт-Петербурзі була видана (*наводимо мовою оригіналу*) «Настольная книга для русских сельских хозяев», в якій уперше визначалося поняття землі: «Земля становить істотну приналежність сільськогосподарського промислу; основу, на якій базується вся господарська будівля, і більшою частиною – головну, найціннішу частину маєтку»¹. Наведене поняття розкриває сутність тодішнього ставлення до земель, включає в себе матеріальну оцінку. Воно визначає, що земля є найціннішою частиною майна господаря, що в більшій частині спрямоване на використання для сільського господарства, а решта – для господарських будівель. Також у книзі було висвітлено значущість та якісний стан земель, будову та види ґрунтів, а також механічний аналіз та походження землі. Книгу видано в двох томах. Окрім землекористування, в ній описано вирощування, догляд та збір рослин, здійснення забудов, а так само визначено важливість використання робочої худоби. Висвітлено й питання оренди земельних ділянок та вирощування на них домашнього скота.

Окрему увагу заслугоує розділ «Корінні покращення». Він висвітлює важливість огороження земельних наділів та захист від вітрів через побудову мертвої чи живої огорожі. Мертва огорожа захищала землі не лише від вітрової ерозії, а й від тварин. Вона пропонувалася в дерев'яних, проволочених, камінних чи земляних видах. У книзі

¹ Настольная книга для русских сельских хозяев : в 2-х т. – Т. 1. – Спб. : Изд. А.Ф. Девріена, 1875. – 944 с.

розкривалися всі деталі будування таких захисних споруд. Для створення живої огорожі пропонувалося вирощувати кущові рослини. Подальші покращення полягали в обробці засушливих земель, повному їх огороженні (внутрішньому та зовнішньому) і засіванні рослинами, що зможуть поліпшити верхній шар землі. У деяких випадках пропонувалося внесення різних добрив.

У книзі землекористувача визначено поняття «виснаження ґрунту». Воно вживалося у двох значеннях. У першому значенні виснаження зумовлене несприятливим станом поживних речовин у ґрунті – якісне виснаження; у другому воно зумовлене недостатньою кількістю поживних речовин (таке виснаження назвали кількісним).

Для подолання проблем із землями визначено низку можливостей, що покликані покращувати їх стан (окремий розділ книги «Періодична обробка ґрунту»). У цьому розділі зазначено, що постійне використання земель прямо впливає на хімічний стан ґрунту. Рекомендується використовувати два прийоми періодичної обробки земель – удобрення та механічну обробку ґрунту. Щодо удобрення, то в цьому прийомі нічого особливого немає: головне його завдання – час від часу вносити добрива різного типу. Щодо механічної обробки, то визначалося, що цей прийом є необхідною частиною землекористування, оскільки з механічним розпушенням ґрунту земля отримує кисень, необхідну температуру та вологу, а крім того, виходять гази продуктів розпаду, що негативно впливають на кореневу систему нових рослин та мінеральну складову ґрунту.

Ця двотомне видання містило в собі близько двох тисяч сторінок і надавало відповіді на всі необхідні у той час будь-якому землекористувачу питання. На жаль, у кризові моменти ця книга не отримала належної уваги і не була використана в повному обсязі. Отже, вона не змогла навчити правильно та раціонально використовувати земельні ресурси.

Вайнер Марія Анатоліївна

Студент Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України

1 курс 10 група, НУЮ ім. Ярослава Мудрого

Вплив скіфської культури на розвиток державотворення

Впродовж VII ст. до н.е. – III ст. н.е. на території сучасної України проживали скіфські народи, які наприкінці VI ст. до н.е. сформували могутню державу – Велику Скіфію зі столицею недалеко від сучасного міста Кам'янка – Дніпровська на Запоріжжі. На чолі держави перебували представники одного роду, влада яких передавалася у спадок. Стратифіковане суспільство скіфів складалося з воїнів, жерців та общинників, більшість з яких були вільними людьми. В період розквіту Велика Скіфія займала величезну територію від Дунаю до Дону й від Чорного моря до сучасного Києва. Це й послугувало прикладом для створення інших державних об'єднань для інших народів на теренах України.

Відомий давньогрецький історик Геродот у V ст. до н.е. поділив населення скіфської держави на декілька груп. Панівною верхівкою Великої Скіфії були царські скіфи, що проживали на березі Азовського моря та Криму. У їх обов'язки входив збір данини у племен, що були їм підлеглі та військові справи. Також царські скіфи контролювали торгівельні шляхи, що проходили повз причорноморські степи, бо це приносило неабиякі доходи для царської верхівки та забезпечувало їх необхідними продуктами ремесла та землеробства. Наступною групою виокремили скіфів-кочівників, які розводили коней, корів, овець, випасали незліченні стада худоби. Вони проживали у критих возах, запрягаючи в них своїх волів та пересуваючись із своєю худобою степами.

Царські і кочові скіфи були дуже пристосовані до введення війни і проживання в умовах кочування. У військовий час, роди та племена могли перетворюватися на певні військові підрозділи для охорони власного майна чи нападів на

сусідів з метою володіння їхнім майном. Скіфи відомі завдяки своїм військовим походам, успіх у яких вони мали завдяки своїй найдосконалішій зброї того часу. Скіфські воїни були хоробрими та стійкими. Віровідступництво, нехтування законами чи звичаями каралося смертю.

Наступними групами Геродот виділяв скіфів-землеробів та скіфів – орачів. Відомо, що вони вели осідлий спосіб життя, займалися сільським господарством, вирощуючи пшеницю, просо та ін. Із вирощених злаків, вони пекли хліб, більшу частину якого продавали. Деякі вчені вважають, що на основі скіфів – землеробів і сформувався український народ.

Швидке виникнення ремесла ще раз підтверджує високий рівень розвитку Великої Скіфії. Скіфи вміли виплавити мідь та залізо для створення найкращої зброї, військової амуніції, знарядь праці тощо. Також було дуже поширене виготовлення різного глиняного посуду, прядіння, ткацтво та кушнірство. Найвідомішими скіфськими виробами були ювелірні. Вони були створені за допомогою дуже складних технік та завдяки своїй складній роботі. Найвідомішим виробом вважається скіфська пектораль.

Слід зазначити, що у скіфів були дуже розвинені стосунки з іншими народами, зокрема торгівля. Скіфи ввозили із Великої Скіфії велику кількість продуктів харчування, конопляне полотно, віск, хутро та рабів.

З Грецьких міст – колоній вони привозили вино, різні дорогоцінні метали, високоякісну зброю та тканину.

Головним джерелом права скіфів був звичай, але він був створений таким, який захищав інтереси царських скіфів. Норми звичаєвого права у Великій Скіфії не фіксувалися, бо протягом всього свого існування скіфи залишалися безписемними. Однак, владна верхівка створила певні правила, які також вважались джерелом права. Такі норми регулювали право приватної власності на худобу, житло, речі та рабів. Виходячи із знахідок поховань скіфів, яких ховали у величезних могилах із великою кількістю речей в залежності від їх статусу, то до особистих речей також відносили зброю, прикраси.

Таким чином, ми бачимо, що ще до нашої ери на території України існувала могутня держава із стратифікованим суспільством, певним розумінням про право та міжнародними відносинами. На мою думку, саме держава скіфів посприяла розвитку державотворенні на території нашої держави.

Вакуліч Софія Георгіївна

*1 курс 16 група, Інститут для підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

«Міжнародні договори як джерела Руської правди»

З давніх часів країни володіли правоздатністю укладати міжнародні договори. Чому ж це було вкрай важливим? Міжнародний договір є угодою двох чи більше держав щодо встановлення, зміни або припинення взаємних прав та обов'язків у політичних, економічних, соціальних, культурних або інших відносинах. Отож, міжнародні угоди укладали, звичайно, з певною метою, вигодою.

Не винятком була й держава Київська Русь, яка посідає значне місце у Всесвітній історії.

Нам відомо, що ще за часів Київської Русі укладались міжнародні договори. Підтвердження цьому ми знаходимо у видатній пам'ятці давньоруського права, в Руській правді. Це кодифікований юридичний збірник, у якому термін «правда» означає закон. На превеликий жаль, оригінал Руської правди не зберігся. До нас вона дійшла у 106 списках. Важливо, що дані списки поділяються на три редакції – коротку, розширену та скорочену з розширеної. Різноманітною є кількість поглядів на походження і джерела Руської правди. Наприклад, норманісти: Карамзін та Щепкін, які тяжіли до думки про низький

рівень суспільно-економічного і правового розвитку Давньоруської держави, пов'язували її виникнення з впливом законодавства Швеції і Данії. Інші ж дослідники, такі як Гетс та ін. вважали джерелами Руської правди німецькі варварські правди. Ідеї впливу іноземного права на створення Руської правди дотримувався М.Максимейко, який вважав, що джерелом її Короткої редакції було законодавство Юстиніана. Проте, більшість вчених сходяться на тому, що основним джерелом Руської правди були норми руського звичаєвого права. Як її прототипи називають згадувані в окремих фрагментах літературних пам'яток і договорах Русі з Візантією «Статут» і «Закон Руський».

Що ж являють собою джерела давньоруського права? Джерело права – це засіб існування й вияву правових норм як певних установок у поведінці людей, що характеризуються владністю і підтримуються державним примусом. Що вважати джерелом по даній темі? Відповідь на дане питання не є надзвичайно складним, бо ж таке коло джерел добре відоме дослідникам, які неодноразово використовували його, в тому числі і при аналізі зовнішньополітичних та окремих дипломатичних аспектів історії давньої Русі. Дані про перші дипломатичні контакти слов'яно - русів у VII-IX ст. міститься в житіях святих грецьких Стефана Сурозького і Георгія Амастридського. Про посольські контакти Русі з Візантією і Фракською імперією в 838 -839 рр. є лише короткий запис у Бертинській хроніці.

Отож, основними джерелами права у Давньоруській державі були: звичаєве право, договори Русі з Візантією, князівське законодавство, канонічне законодавство та Руська правда. Петро Музиченко зазначає: «Битує думка, що в Давньоруській державі ще задовго до появи Руської правди діяла система звичаєвого права «Закон руський». Прямі посилання на цю самобутню систему зустрічаються у русько-візантійських договорах 911 р.(ст. 5) і 944 р. (ст.6)».Також, Петро Музиченко стверджує, що русько-візантійські договори 907, 911,944 рр. є важливими першоджерелами давньоруського права. На жаль, до нас вони дійшли лише у вигляді копій з грецьких текстів. Перший усний договір князя Олега у 907., є своєрідним вступом до наступного договору 911 р, який доповнював його і містив норми міжнародного публічного і приватного права. Наступний договір був укладений князем Ігорем 944 р. з візантійськими імператорами Романом, Константином і Стефаном». Більше того, важливо зазначити, що існує також договір 971 р., укладений князем Святославом з імператором Цимісієм, який ґрунтується лише на візантійському праві. Петро Музиченко, також, повідомляє, що договори регулювали торгівельні відносини, визначали права, якими користувалися руські купці у Візантії. Певна увага приділяється врегулюванню майнових питань. Наприклад, договір 911 р.у ст.2 правомірним визнає тільки володіння майном «по закону». Цей договір містить статті, які регулюють порядок успадкування майна русів, щоби були на службі у Візантії. В'ячеслав Іванов зазначає, що у відповідності з Візантійськими договорами, купці Русі отримували право безмитної торгівлі, греки повинні були надавати їм утримання на протязі шести місяців і організувати повернення додому, давши їм необхідне обладнання для човнів на їжу. Отож, підсумовуючи, В'ячеслав Іванов хотів довести нам, що саме договори з греками дають нам можливість зробити висновок про те, що у той період вже існував організований адміністративний апарат, представники якого брали участь і у міжнародних політичних відносинах. В'ячеслав Іванов відмітив, що договори 907р та 911р є найціннішим джерелом української культури, а Київська Русь, завдяки їм утверджується на міжнародній арені як держава, що має розвинену політичну систему і національне право, як рівноправний з Візантією суб'єкт міжнародного права.

Висновок: Опрацьовуючи дане питання, я вкотре переконалась, що завдяки Руській правді ми володіємо надзвичайно цінною юридичною інформацією про далекі часи Київської Русі. Саме у ній ми знаходимо відповіді на запитання про даний період. Завдяки їй, ми ще раз переконуємось, що й міжнародні договори є джерелами такого чудового вінця давньоруського права. На мою думку, дані міжнародні договори є саме тією рушійною силою, яка допомогла Київській Русі заявити про своє існування усьому світу.

Васильєв Денис Андрійович

*1 курс 16 група, Інститут для підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

«Особливості військового будівництва в УНР»

Під час існування Української Народної Республіки існувало дуже тяжке становище, тому що була військова загроза з боку армії Денікіна, Польщі та Румунії, через це, виникла велика необхідність у створенні сильної, боєздатної армії. Це питання взявся вирішувати верховний головнокомандуючий українських військових сил-Петлюра.

Через деякий час Семен Петлюра проголосив закон про масову мобілізацію, за якою військову повинність повинні були нести чоловіки віком від 25 до 35 років (старшин до 43 років), які раніше пройшли службу в усіх видах армії та флоту. Для того, щоб новостворена армія мала відповідну дисципліну, Петлюра видав Дисциплінарний статут, який чітко регламентував поведінку військовослужбовців. Я вважаю, що це було дуже вірним рішенням, тому що це зробить військо більш якісним та надійним.

Надзвичайно важливим у військовій організації був "Статут внутрішньої служби", тому що він дуже суворо врегулював питання щодо деполітизації збройних сил. Згідно до цього закону, військовослужбовцям заборонялось використовувати активне виборче право, але дозволялось пасивне, тобто вони мало можливість обиратися до законодавчих установ Української Народної Республіки але за умови, що вони будуть і на далі нести військову службу. На мою думку, це було дуже важливо, тому що це давало можливість зберігати кількість військовослужбовців, тому що раніше, коли вони обиралися у законодавчі установи, представники армії губили обов'язок нести військову повинність.

Також, можна додати, що військовослужбовцям заборонялось брати участь у мітингах, забастовках, акціях, висловлювати прихильність до будь якої партії та входити до її складу. Я вважаю, що такі принципи є обов'язковими і не дарма використовуються на сьогодні. Тут ми можемо бачити схожість з сучасним українським законодавством.

Не менш важливим законом в Української Народної Республіки був "закон про додаткове наділення землею козаків Української Народної Республіки, його чинність поширювалася також і на повстанські загони в УНР. Згідно до цього закону, усі козаки, за місцем проживання, отримували земельну ділянку, а також, після закінчення війни, з державної скарбниці отримували на речення позику у розмірі 2 тисячі гривень. У разі смерті козака його наділ передавався дітям. Також, цікавим було те, що якщо козак відмовиться від земельного наділу, держава зобов'язана виплатити гроші. Я вважаю, що цей закон був дуже ефективним, тому що козаки мали можливість здавати свої земельні наділи в оренду, поки вони несли військову службу, та отримувати за це гроші. На мій погляд, це дуже суттєво зменшило кількість повстань та опозицій з боку українських військових формувань.

Можна додати, що для зміцнення військового управління, був створений "закон про державний інспекторіат", за яким державні інспектори не могли втручатися в адміністративні справи командирів, натомість вони могли тільки доповідати про стан армії. Також, згідно до закону, інспектори мали право ліквідувати ненадійні та ворожі елементи в армії, але тільки за вагомою підставою, якщо така підстава не буде обґрунтована, то такого інспектора чекає суд. Я вважаю, що цей закон допоміг зробити армію більш ефективною, тому що командири не залежали від інспекторів та мали відносну самостійність.

У висновку, хотів би сказати, що військове будівництво в УНР було досить успішним, це ми можемо бачити у новостворених законах, які чітко та професійно регламентували військові відносини. Але на жаль, багато проектів не було втілено у практику, не зважаючи на це, армія УНР змогла успішно та професійно боротися проти армії Денікіна та Польщі.

Вербієць Вікторія Сергіївна

*НЮУ імені Ярослава Мудрого, студентка,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 15 група*

ЗАПОРІЗЬКА СІЧ – ПЕРШИЙ ВИД УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Певний час український народ не мав власної національної держави. Для того, щоб усунути загрозу зникнення українського народу та етнічності, необхідно було створити й зміцнити державне національне утворення цю роль взяло на себе запорозьке козацтво. Визначальним напрямом діяльності Запорозької Січі з самого початку її існування, і до моменту ліквідації російським урядом був захист українських земель від турецько – татарської агресії та феодально – кріпосницького гніту.

Запорозьку Січ не раз називали «козацькою республікою, оскільки вона мала ряд виразник ознак державності, а саме: політична влада, яка перейшла до рук козацької старшини на вершині, якої був гетьман. Він обрався військовою радою на Запорожжі на невизначений строк, очолював старшинську адміністрацію, здійснював керівництво військовими силами, визначив напрям внутрішньої політики, вів переговори з урядами інших держав та інше; територія, на яку поширювалася юрисдикція держави.

Зміна політико – адміністративного устрою, спричинила на визволеній території ліквідувати органи Речі Посполитої. Замість воєводств і повітів створені полки і сотні. Внаслідок чого виникло нове правління: на чолі полку стояв полковник, який здійснював керівництво округою за допомогою полкової адміністрації: обозного, писаря, осавула, хорунжого; сотню очолював сотник, при якому діяла сотенна адміністрація на зразок полкової. У кожному полковому, сотенному місті був також міський отаман. На селі громада обирала вйта, а справами козаків видав отаман, який обирався козаками.

В Українській державі найвищим органом влади була загальновійськова рада. До її повноважень відносились: розгляд питання війни й миру, обрання гетьмана, генеральної старшини та генерального уряду, вручення їм атрибутів влади, відносин з іншими державами.

Генеральна рада була другою за значенням владною структурою. Вона розглядала кадрові питання, схвалювала рішення канцелярії, судові справи генеральної старшини, а також апеляції на рішення генеральної військової канцелярії чи суду та фінансові та адміністративно – поліцейські справи.

Функції виконавчого органу гетьманської влади виконував генеральний уряд. Найважливішою структурною частиною генерального уряду була генеральна військова канцелярія, яка здійснювала військове, адміністративне, фінансове й судове управління.

У період становлення державності на території Січі створювалася правова система. З'явилися гетьманські універсали, які були актами вищої влади та обов'язковими для виконання всього населення.

Велике значення у здійсненні державної влади займав судоустрій, тому покладено великих зусиль аби удосконалити. Головною метою, було розширення прав загальностанових судів. Засновано Генеральний військовий суд, який виступав як найвища судова інстанція. Він розглядав апеляційні справи полкових і сотенних судів, а також прохачів, які зверталися до гетьмана безпосередньо.

Центральними функціями гетьманського уряду займало провадження фінансової політики. Запроваджено податки, які здійснювалися за рахунок селян, ремісників і купців, а також частково рядових козаків. Завдяки провадження податкової системи в умовах війни гетьманському уряду вдалося забезпечити фінансове становище. Такі види податей як: «станції», «подимна подаль», «побор» сплачували селяни та міщани. Негативною стороною цієї політики було те, що захищали прибутки української шляхти, козацької старшини та православного духівництва залишалися, адже податки вони не сплачували.

Отже, про Запорозьку Січ можна говорити, що вона є першим видом української державності. Адже, їй були характерні всі ознаки, які властиві демократичній державі: політична влада, територія на яку поширювалася юрисдикція, сплачування податків, законодавство. Однак, особливу роль зіграли український народ, який потребував захисту від зовнішньої загрози. Об'єднавшись, українське козацтво вело боротьбу проти феодально – кріпосницького гніту та турецько – татарської агресії.

Волошина Ірина Василівна

*Студентка І курсу 4 групи факультету
підготовки кадрів для Пенсійного фонду
України НЮУ ім.Ярослава Мудрого*

Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні

Із здобуттям незалежності в Україні почали відбуватися кардинальні зміни у політичному, економічному та правовому житті суспільства, які й обумовили процес становлення і розвитку суверенної, демократичної та правової держави.

Виконавча влада виділилася в окрему гілку влади. Органи виконавчої влади відповідно до принципу розподілу влад утворюються для здійснення виконавчої і розпорядчої діяльності з керівництва господарською, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами життя суспільства. До системи органів виконавчої влади Конституція України відносить насамперед: Кабінет Міністрів України — вищий орган у цій системі. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу інших органів виконавчої влади: центральних та місцевих.

Серед різноманітних форм реалізації повноважень виконавчої влади провідне місце займають правові акти управління, в яких виражаються основні юридичні форми виконавчої та розпорядчої діяльності — нормотворчість і правозастосування.

Негативним на сьогодні є той факт, що цей механізм не здатен ефективно виконувати притаманні йому функції. Це впливає з наявності в країні практично паралельних процесів законодавчої діяльності Верховної Ради України та нормотворчої діяльності органів виконавчої влади.

Водночас, від якості підзаконних нормативно-правових актів цілком і повністю залежить якість правового регулювання суспільних відносин в країні, захист інтересів, прав та свобод громадян, оскільки яким би досконалим законом не було врегульовано ту чи іншу сферу суспільного життя, без належного впровадження законодавчих положень органами виконавчої влади правове регулювання ефективно здійснюватися не може.

Нормотворча діяльність органів виконавчої влади становить сутність і зміст нормотворчого процесу, який є різновидом правотворчості й полягає у діяльності уповноважених органів (державної виконавчої влади України та їх посадових осіб) зі створення нормативно-правових актів у порядку, суворо регламентованому законодавством. До функцій нормотворчої діяльності органів виконавчої влади в Україні віднесено такі: підзаконної конкретизації первинного регулювання суспільних відносин (створення підзаконних нормативно-правових актів); удосконалення законодавства (вчинення дій із внесення змін, доповнень або викладення нормативно-правового документа в новій редакції); очищення законодавства (вчинення дій із визнання певного акта таким, що втратив чинність, або його скасування); впорядкування підзаконних нормативно-правових актів (діяльність із систематизації підзаконних нормативно-правових актів шляхом паперового та електронного обліку, кодифікації, інкорпорації та консолідації).

Підзаконний нормативно-правовий акт органу виконавчої влади – це офіційний письмовий документ уповноваженого органу виконавчої влади, створений на підставі та на виконання Конституції та законів України, який містить, змінює або скасовує норми права, створюється у встановленому законодавством порядку із застосуванням спеціальних засобів нормотворчої техніки. Основним призначенням підзаконних

нормативно-правових актів є регулювання суспільних відносин шляхом розвинення, розкриття та реалізації законодавчих норм та часткового первинного регулювання суспільних відносин, які складаються в процесі життєдіяльності населення країни.

Підзаконні нормативно-правові акти виконують певні функції: регулятивну функцію, яка, у свою чергу, розподіляється на функцію первинного (при первинному встановленні норм права підзаконними нормативно-правовими актами) та вторинного (при конкретизації, розвиненні та вдосконаленні норм права, встановлених нормативно-правовими актами вищої юридичної сили) регулювання; управлінську функцію (органи виконавчої влади є органами управління, саме тому видані ними підзаконні нормативно-правові акти виконують управлінську функцію); роз'яснювальну та конкретизуючу функції (норми, які містяться в підзаконних нормативно-правових актах конкретизують, роз'яснюють, удосконалюють, «розгортають» норми, встановлені нормативно-правовими актами вищої юридичної сили); правоустановчу функцію (реалізується при введенні норм права підзаконними нормативно-правовими актами); правореалізаційну функцію (норми підзаконних нормативно-правових актів закріплюють певні порядки, положення тощо, реалізація яких практично відтворює норми, встановлені Конституцією, кодексами та законами України).

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-VI від 17.03.2011 розкриває основні вимоги щодо характеру нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади та порядку їх видання, а саме: 1) місце актів центральних органів виконавчої влади в системі правових актів; 2) їх обов'язковість; 3) питання набуття юридичної сили; 4) оскарження актів та здійснення щодо них нормотворчого контролю. Проте дані питання регламентовано здебільшого стосовно нормотворчої діяльності міністерств, тоді як щодо актів інших центральних органів виконавчої влади законодавцем застосовано усічену модель регулювання. На жаль, ми змушені констатувати, що й сьогодні актуальна висловлена 1997 року думка українського вченого М. Панова: «Є цілий ряд нормативних актів, котрі регулюють різні сфери нормотворчої діяльності, але ... єдиного нормативного акта, котрий мав би в собі специфічні норми, які регулювали б у комплексі всю систему складних суспільних відносин нормотворчості, зараз немає».

Таким чином, актуальним на сьогоднішній день залишається: по перше вирішення питання приведення у відповідність увесь комплекс нормативно-правових актів з метою закріплення лише за міністерством України повноваження приймати акти нормативного характеру. По-друге, визначення на рівні закону, як того вимагає Конституція України, порядку доведення до відома населення законів та інших нормативно-правових актів, що визначають права та обов'язки громадян (частина друга статті 57 Конституції України), і порядку реєстрації нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (частина третя статті 117 Конституції України). Саме тому важливим є якнайшвидше прийняття закону України «Про нормативно-правові акти», який Верховною Радою України було прийнято у першому читанні ще в травні 2011 року.

Воронова Марія Юрїєна

*аспірант наукової спеціальності 07.00.06. –
історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни
Національного університету «Острозька
академія»*

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ СКАНДИНАВІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА

Одна з проблем, що привернула увагу О. Прицака – право власності на землю, а також форми володіння та користування нею у середньовічній Скандинавії. Категорія власності є однією з найбагатших у пізнавальному плані. Відносини власності відображають сукупність суспільних відносин. Проблема оперування цим поняттям по відношенню до епохи Середніх віків, його конкретно-історичний зміст і відповідність реаліям досліджуваного періоду та регіону є найбільш важливою, а тому не втрачає своєї актуальності протягом тривалого часу.

О. Прицак опрацював великий масив наукової літератури, присвяченої проблемі власності на землю у середньовічній Скандинавії. Це були праці наступних авторів: А. Хольмсена, Г. Бйорвіка, Т. Хеллеснеса, Г. Хафстрьома, С.Боліна, А. Гуревича та інших.

Правом власності на культивовані землі користувалися лише вільні селяни та ланд-конунги. Селяни або мали приватну земельну ділянку (родинна земельна власність, поширена здебільшого в Норвегії), або належали до громади, яка їй володіла всією землею (Данія, Швеція).

Провівши ретроспективний аналіз форми землеволодіння у середньовічній Норвегії, О. Прицак прийшов до висновку, що норвезькі ферми або хутори були алодними і перебували в родинній власності. Під алодом розумілася відчужувана індивідуально-сімейна земельна власність, яка передавалася у спадок. Вона ще не була вільною приватною власністю, але володар одержував значну свободу розпоряджатися нею.

У Данії та Швеції сформувалися два типи власності на землю: колективна власність усієї громади та родинна (приватна) власність.

У системі колективної власності орні землі та сіножаті були поділені на певну кількість вузьких смужок, які діставалися окремим власникам. Проаналізувавши тогочасні скандинавські джерела, О. Прицак виявив три типи розподілу власності: hammarstifte, boistifte/tegskifte, solskifte. Точний характер hammarstifte залишається темою наукових дискусій, проте одне можна стверджувати точно, що він був несправедливим і за обсягом, і за тривалістю володіння. За системи boistifte земельні смуги певних господарств завжди знаходилися поряд, формуючи окрему групу. За цієї системи селяни вважалися власниками не тільки земельних смуг, а й певної частини села та його землі. Цитуючи дослідника С. Боліна, О. Прицак дав визначення третьому типу розподілу власності – solskifte. За цією системою земельні смуги в кожній групі розподіляли відповідно до розміщення господарств у селі. Наприклад, у селі, де повністю панувала система solskifte, садиба певної групи, розміщена на схід від якоїсь іншої садиби, мала в цій групі смугу землі, що лежала на схід від ділянки тієї іншої садиби. На думку Й. Гранлунда, solskifte були наслідують англійських «відкритих полів».

Перерозподіл земельних смуг та визначення ширини нив та лук залежали від так званих «сільських мір», що дуже варіювалися у різних округах. Згодом, у другій половині XIII століття давня сільська міра поступилася грошовим оцінкам, заснованим, очевидно, на ренті, що її фермер-орендар сплачував за землю, яка належала великим землевласникам. О. Прицак погоджується з Ф. Дорвінгом, що причиною запровадження системи оцінки земель було прагнення великих землевласників відрегулювати розмір ренти, яка надходила з відданих в оренду земельних ділянок, та право орендування цих ділянок.

Родинні володіння (маєтності королів і магнатів), що спершу склалися з доти ніколи не культивованих земель, відокремлювалися від селянських земель особливими

межовими знаками. Крім того, приватною власністю певної особи чи інституції могли бути здебільшого орні землі та луки, а іноді й цілі нещодавно утворені села.

Пасовиська, великі ліси та некультивовані землі, що безпосередньо прилягали до сіл та селянських нив, вважалися громадською власністю. Але, тільки-но утворившись, така інституція, як корона (ланд-конунг, що правив кількома землями), висунула претензії на повну або часткову власність на всі незаселені та необроблені землі. Цих вимог здебільшого ніхто не оскаржував, хоч інколи траплялись і певні угоди, укладені між володарем і його підданими.

У кодексах законів того часу значна увага приділена оренді землі. О. Пріцак дослідив таке явище як виникнення *leiglendingar*, тобто класу орендарів. Вільний селянин міг бути водночас і власником, і орендарем. Будучи орендарем, він платив власникові ренти. Бонди мали право використовувати землю, яку орендували, за умови, що вони виконували дві основні повинності стосовно власника – виплачували земельну ренту (ляндшульд) на основі оцінки розмірів та вартості його земельної ділянки та податок ебюд на утримання орендованої землі. Останній, до слова, з невідомих причин залишився поза увагою О. Пріцака. Розмір ренти оцінювали в грошових одиницях, але насправді її платили натуральною продукцією, яка вироблялася у господарстві, здебільшого зерном та маслом. Сучасні підрахунки свідчать, що рівень ренти сягав приблизно однієї шостої середньорічного прибутку з володіння.

Термін оренди здебільшого був коротким і дедалі скорочувався в тих регіонах, де була розвиненіша економіка: 6 – 8 років у Швеції, 3 роки в Норвегії і лише один рік у Данії. Цей термін можна було продовжити тільки з дозволу землевласника, він же мав право достроково припинити надання певної земельної ділянки в оренду.

Отже, у контексті своїх досліджень у галузі скандинавістики О. Пріцак проаналізував право власності на землю у середньовічних Норвегії, Швеції та Данії. На основі опрацювання значного масиву джерел та наукової літератури він виявив певні відмінності та спільні риси системи землеволодіння у цих країнах і окрему увагу приділив питанню орендування землі.

*Власенко С.И.,
доцент кафедры истории государства и
права Украины зарубежных стран
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Независимые суды и судьи в Украине (современность и опыт 20-х годов XX ст.)

28 марта 2016 г. Президент Украины П.А. Порошенко в очередной раз призвал депутатов Верховной рады Украины вернуться к обсуждению вопроса о реформировании судебной системы. Он подчеркнул: «То, что происходит в последние дни в судебной власти... - неприемлемо». Суд должен обеспечивать реализацию принципов верховенства права и права каждого на защиту [1].

Этот призыв в украинских реалиях реализовать не так-то просто. «Надеяться, что будет новый президент и будет новое правосудие – это наивность. Надеяться, что будет новая Конституция и будет справедливое правосудие – это также наивность. Какой бы мы не написали закон, он не будет действовать, поскольку суды не независимы. Они ориентируются в своих решениях на власть, на ведущие политические силы, от которых зависит его судьба». Такой вывод был сделан экс председателем Верховного суда В. Маляренко в интервью, опубликованном в августе 2015 г. [2].

Следует отметить, что независимость судей и подчинение их только закону является основным конституционным принципом большинства демократических стран. В его основе лежит Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1985 г. Согласно данного документа все государственные органы и негосударственные организации обязаны уважать независимость судов и судей и не вмешиваться ни в какой форме в

отправление правосудия. Однако информация, все чаще и чаще просачивающаяся в прессу и на телевидение, свидетельствует о том, что суды многих цивилизованных стран не свободны от политической конъюнктуры, общественного мнения и разного рода предубеждений.

Если говорить об Украине, которая вот уже 25 лет предпринимает попытки построить правовое государство на обломках тоталитарного социализма, то можно сделать вывод, что деятельность судов в Украине по-прежнему является продолжением политики партии, приведшей во власть очередного президента, под которого сразу же и проводилось реформирование судебной системы и перераспределение подсудности. Украинская действительность полностью соответствует утверждению лидера российской большевистской партии, который постоянно подчёркивал, что правовые институты являются сугубо политическими, находящимися в распоряжении государства. Ленин прямо указывал: «Суд есть орган власти» [3].

Основной задачей новообразованных судебных органов, как народных судов, так и трибуналов всех видов периода диктатуры пролетариата была борьба с классово чуждым «непримиримым меньшинством». Данную задачу могли решить только люди, преданные большевистским идеалам. Поэтому в трибуналах Украины, которая в 20-е годы XX столетия была ареной разгула контрреволюции и так называемого уголовного и «крестьянского бандитизма», члены коммунистической партии составляли почти 94 % личного состава, а ежемесячные отчёты работников трибуналов перед губернскими партийными комитетами позволяли осуществлять действенный контроль над их «деятельностью с политической стороны».

В народных судах Украины в начале 20-х годов положение с коммунистической прослойкой было несколько хуже. Однако это не означало, что их деятельность не соответствовала партийной доктрине. Даже при рассмотрении мелких уголовных и гражданско-правовых споров суды четко следовали так называемому классовому принципу, выгораживая и защищая представителей трудового народа, карая по максимуму «эксплуататоров».

Вместе с тем, даже в условиях тотального контроля над судебными установлениями, центральные партийные и советские органы всячески декларировали лозунг о независимости судов и судей. Центр следил за тем, чтобы между местными партийными и судебными органами существовали «правильные отношения». Данный вопрос имел очень большое значение, поскольку на практике некоторые парткомы пытались оказывать влияние на деятельность судебных учреждений, особенно когда речь шла о привлечении к уголовной ответственности членов партии. Большевистская и советская верхушка, беспокоясь о своей судьбе, проявляли особую нетерпимость к тем, кто позорил «высокое звание коммуниста» и подрывал их авторитет в глазах трудящихся [4]. Власть всегда «призывала» к искоренению таких фактов и настаивала на «усилении судебной ответственности коммунистов» [5]. Это ленинское требование получило закрепление в опубликованном в 1921 г. партийном циркуляре «О взаимоотношениях парткомов с судебными следственными комиссиями» [6]. Этот циркуляр стал для партийных комитетов руководством в работе по «ограждению судов» от незаконного вмешательства в их деятельность со стороны кого бы то ни было. В очередном письме в политбюро от 18 марта 1922 г. В.И. Ленин вновь решительно осудил попытки отдельных парткомов оказывать давление на судей при решении дел о коммунистах. Он указывал: «Подтвердить всем губкомам, что за малейшую попытку «влиять» на суды в смысле смягчения» ответственности коммунистов ЦК будет исключать из партии» [7]. Нельзя не отметить исключительную актуальность данного требования для наших дней.

Одновременно с партийными такую же позицию декларировали и центральные органы власти диктатуры пролетариата. Всеукраинский ЦИК своим постановлением, принятым 22 июня 1921 г. обязал губернские исполкомы осуществлять надзор за тем, чтобы никакие административные органы не вмешивались в деятельность судебных учреждений. Она должна была протекать лишь в порядке, определённом в декретах и постановлениях власти [8]. Ещё до принятия указанного общереспубликанского закона, на

местах предпринимались попытки урегулирования взаимоотношений между судами и властными структурами. 8 мая 1921 г. Киевский губернский ревком указал всем местным революционным комитетам на недопустимость их вмешательства в деятельность судов и одновременно на необходимость разработки мер популяризации деятельности народных судов [9]. Тем не менее, желание местных органов власти вмешиваться в деятельность народных судов искоренялось с большими трудностями.

В этой связи отдел управления Харьковского губернского исполкома был вынужден разослать 22 февраля 1922 г. циркуляр, в котором категорически запретил уездным исполкомам принимать к своему производству заявления граждан о неправильном вынесении судами решений и приговоров [10]. Отношения судебных и представительных органов широко обсуждались на совещании заведующих губернскими отделами юстиции Украины. В резолюции, утвержденной делегатами, указывалось, что народные суды являются составной и неотъемлемой частью Советского государства и поэтому недопустимы какие-либо действия, подрывающие авторитет суда в глазах широких трудящихся масс, а также отмечалось, что руководство судами необходимо осуществлять в строгом соответствии с законом [11]. Беспредел, творимый партийными и советскими органами на местах вынудил Всеукраинский ЦИК ввести уголовную ответственность в отношении лиц, виновных во вмешательстве в деятельность судов. В принятом 9 августа 1922 г. постановлении «О взаимоотношениях судебных и административных органов» ВУЦИК подчеркнул, что в сфере своей деятельности только суд является компетентным органом и что какое-либо вмешательство в его работу недопустимо. Создаваемым органам прокуратуры вменялось в обязанность привлекать должностных лиц, виновных во вмешательстве в деятельность судов, к уголовной ответственности [12]. Эта мера в то время несла на себе элемент чрезвычайности и способствовала более строгому определению пределов партийного и государственного руководства судами.

Изложенный материал не может свидетельствовать о стремлении партийного и советского руководства построить в Украине независимую судебную систему. Через судей-коммунистов, подчиняющихся так называемой партийной дисциплине, она постоянно подвергалась тотальному контролю. Декларирование независимости судов, борьба с мелкими нарушениями на местах позволяли создавать только ее видимость, какие-либо реальные шаги в этом направлении пресекались на корню.

В положении о судоустройстве, которое действовало в Украине в период гражданской войны и иностранной интервенции, в разделе «Общие начала судопроизводства» говорилось о том, что народный суд может действовать в составе народного судьи единолично, народного судьи и двух или шести народных заседателей. Введение в состав народного суда большого количества заседателей должно было демонстрировать согласие властей на вовлечение в отправление правосудия широких народных масс. Однако практика показала сложность в подборе большого количества заседателей лояльных к политике большевистской партии. Поэтому по судебной реформе 1922 г. в Украине в состав народного суда были введены лишь два народных заседателя. В своих тезисах для агитаторов, задачей которых было разъяснение народным массам сущности проведенной реформы, центральный комитет большевистской партии делал акцент на то, что народный суд в составе судьи и двух народных заседателей структурно прост и наиболее приемлем в условиях борьбы за укрепление диктатуры трудящихся.

Литература

1. Электронный ресурс <http://.censor.net.ua, news/381541>.
2. Электронный ресурс <http://racurs.ua>, экспредседатель Верховного суда В. Маляренко: не употребляйте слов «реформа судебной системы»
3. Ленин В.И. К вопросу о явке на суд большевистских лидеров.// Полн.собр. соч. Т. 32.С.434
4. Курицын В.М. Переход к НЭП и революционная законность.С.109-110
5. Ленин В.И. Полное собрание сочинений.Т.44.С.243
6. Там же. С.563-564

7. Там же. С. 53
8. СУ УСССР. №12.1921. Ст. 325.
9. Бабій Б.М. Українська Радянська соціалістична держава в період відбудови народного господарства./1921-1925 рр./К.1961.С.227
10. ГАХО.Р-203.Оп.І.Д.62,62-а
11. Вестник советской стиции.1922.№5-7.С.164-165
12. СУ УСССР.1922.33.Ст.514

Гаврилюк Анна Михайлівна
Студентка І курсу 4 групи факультету
Підготовки кадрів для Пенсійного фонду
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Систематизація митного законодавства : сутність та форми

Митне законодавство – одна з найдинамічніших галузей законодавства України. Враховуючи його стан та негативні риси (багаторівневність, множинність, складність та суперечливість), існує необхідність провести систематизацію митного законодавства України.

Систематизація законодавства — це впорядкування та вдосконалення нормативно-правових актів, приведення їх до певної внутрішньої узгодженості шляхом створення єдиних нормативних актів та їх збірників.

Систематизація митного законодавства - це комплексний цілеспрямований процес щодо упорядкування нормативно-правових актів, які регулюють митну справу, а також вдосконалення шляхом внутрішньої обробки з метою створення внутрішньо узгодженої системи митного законодавства. Його мето є надання системі митного законодавства такого стану, який сприятиме кращому розвитку суспільних відносин у сфері митного права.

Можна виокремити такі етапи розвитку митного законодавства незалежної України:

Перший етап – від прийняття Декларації про державний суверенітет України до прийняття МК України в 1991 р. та Закону України «Про Єдиний митний тариф» у 1992 р. Цей етап характеризувався пошуками та формуванням організаційних та правових засад для існування та функціонування митної системи та митного законодавства в умовах незалежності. Серед об'єктивних труднощів цього періоду, які перешкождали формуванню незалежної митної системи України, можна виділити, зокрема, відсутність або недостатність матеріальної та організаційно-кадрової бази на кордонах України, а також різкий перехід від політики монополії зовнішньої торгівлі, що була притаманна СРСР, до проведення зовнішньої торгівлі в умовах ринкової економіки.

Другий етап – з 1992 р. до набрання чинності другим МК України у 2004 році. На цьому етапі поступово почала пошквляватися співпраця України з іншими державами в митній сфері. Україна приєдналася до відомих і важливих міжнародних конвенцій (Віденської, Женевської, Брюссельської), що стосувалися митних і торговельних пільг.

Третій етап – з 2004 року до прийняття нового МК України у 2012 році. Необхідність прийняття нового МК України зумовлювалась економічними, соціальними та політичними змінами в державі, активізацією процесів вступу України до Світової організації торгівлі та асоціації з ЄС. У в'язку із цим з'явилися нові пріоритети в розвитку митного законодавства, найважливішими з яких є приведення існуючого митного законодавства до відповідності з митним законодавством ЄС та приєднання до міжнародних конвенцій з митних питань.

Четвертий етап – з 2012 р. і до цього часу – характеризується більшою адаптованістю національного митного законодавства європейським та світовим стандартам, пошуком оптимальної моделі інституційної організації митного механізму, що обумовило неодноразові зміни у структурі державних органів, які покликані

формувати та забезпечувати реалізацію державної митної політики. Звичайно, на галузі митного права та законодавства не могла не позначитися політична та суспільно-економічна криза, що охопила всю країну в останні роки.

Сучасний стан митного законодавства характеризується множинністю суб'єктів, які уповноважені видавати нормативно-правові акти, – це і Верховна Рада України, КМ України, Міністерство фінансів України та інші центральні органи виконавчої влади.

Стан українського митного законодавства потребує проведення систематизації, тобто аналізу й упорядкування великої кількості митних нормативно-правових актів та митно-правових норм. У систематизації митного законодавства України можуть одночасно використовуватися усі її форми.

Інкорпорація митного законодавства – це самостійна форма систематизації нормативно-правових актів, норми яких регулюють митну діяльність, що здійснюється компетентними державними органами, їх посадовими особами та іншими суб'єктами шляхом зовнішнього опрацювання та об'єднання нормативного матеріалу в збірники, в певному порядку без зміни їх змісту, метою якої є забезпечення зручності пошуку та доступності нормативного матеріалу.

Запропоновано проведення інкорпорації митного законодавства в електронному вигляді з постійним підтриманням в актуальному стані. Така інкорпорація може бути як офіційною, наприклад, проведена Міністерством юстиції України, так і неофіційною. Проведення інкорпорації в запропонованому вигляді з наступним підтриманням в актуальному стані є необхідною передумовою подальшого вдосконалення митного законодавства, тому що дає змогу виявити колізії та прогалини правового регулювання, випадки дублювання нормативно-правових приписів та застарілі норми, оцінити ефективність дії окремих інститутів митного законодавства.

Консолідація митного законодавства є формою систематизації, що здійснюється нормотворчими державними органами, в процесі якої декілька нормативно-правових актів, що регулюють митну діяльність, без зміни їх змісту об'єднуються в зведений нормативний митно-правовий акт. Установлено, що консолідація митного законодавства має сприяти забезпеченню доступності інформації про митні правила, а також підвищенню зручності в поводженні з підзаконними нормативно-правовими актами в галузі митної справи шляхом скорочення їх кількості за рахунок об'єднання.

Кодифікація митного законодавства України – це правотворча діяльність вищого законодавчого органу держави з переробки форми і змісту митного законодавства шляхом створення нового, зведеного, внутрішньо і зовнішньо узгодженого митного нормативно-правового акта.

Встановлено, що кодифікація сприяє посиленню стабільності законодавства, створенню чіткої, такої, що базується на науковому фундаменті, системи нормативних актів, забезпечує оптимальну скоординованість між чинними нормами, створення в законодавстві великих нормативних блоків. Вона дозволяє розв'язати два взаємопов'язані завдання – вдосконалення і змісту, і форми законодавства.

Запропоновано при проведенні наступної кодифікації митного законодавства України або внесенні змін до чинного МК України здійснити групування розділів у рамках Загальної та Особливої частини.

Оптимальне поєднання всіх трьох форм систематизації з урахуванням їх специфіки забезпечить найкращий результат узгодження митно-правових приписів.

Із метою забезпечення оптимального проведення процедури систематизації митного законодавства України запропоновано створити при Міністерстві юстиції України Комісію із систематизації митного законодавства, яка повинна мати всеукраїнський характер. До її складу повинні входити як представники влади, так і спеціалісти (науковці та практики) з різних галузей знань, насамперед із митного права.

Діяльність з удосконалення митно-правового регулювання в Україні повинна включати постійне та системне проведення робіт, які передбачають збирання й аналіз різного роду відомостей зі сфери митної діяльності, зокрема наявну практику застосування митного законодавства України митними органами та суб'єктами ЗЕД;

порушення митних правил; про судові справи, пов'язані з цим; застосування митного законодавства ЄС у країнах-членах ЄС; митне регулювання за кордоном.

Ганич Крістіна Дмитрівна
Студентка І групи І курсу Підготовки
Кадрів для Пенсійного фонду України
Національного юридичного
Університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Поняття "тлумачення норм права" за своїм змістом не є однозначним. Деякі автори, наприклад С. Й. Вільнянський, А. І. Денисов, розуміють під тлумаченням певну діяльність щодо з'ясування змісту закону або іншого нормативного акта. Інші (М. С. Строгович, С. А. Голунський, Ю. Г. Ткаченко) визначають його як роз'яснення змісту закону або іншого нормативного акта. І хоча обидва ці погляди, по суті, є правильними, вони характеризують тлумачення норм права однобічно, що до речі, підтверджує його багатозначність. Деякі науковці вважають, що тлумачення норм права є з'ясуванням змісту норм права і результатом такого з'ясування. При цьому під результатом розуміють як сам результат з'ясування, тобто визначення обсягу норми права, так і роз'яснення норми права.

Існує думка, що тлумачення норм права вживається у трьох різних, але пов'язаних між собою значеннях: з'ясування, роз'яснення та інтерпретація.

У визначенні співвідношення між з'ясуванням і роз'ясненням у тлумаченні норм права в юридичній науці існує думка (А. С. Шляпочников, Л. С. Явич), що з'ясування правової норми та її роз'яснення становлять єдиний процес пізнання правової норми.

Здається, що для визначення співвідношення між з'ясуванням і роз'ясненням треба виходити з цільового призначення тлумачення. Якщо з'ясовується норма права для себе, з'ясування виступає як самостійний процес пізнання норми права. Коли ж зміст норми роз'яснюється іншим, з'ясування і роз'яснення становлять єдиний процес, спрямований на доведення змісту норми права до третіх осіб. Отже, тлумачення норм права складається з двох частин: з'ясування і його результату та роз'яснення.

Для розкриття сутності тлумачення, крім його складених частин, потрібно визначити об'єкт і предмет тлумачення. Об'єктом тлумачення виступає воля законодавця, виражена в тексті норми права. Предметом тлумачення виступає сама норма права, її текст, тексти пов'язаних із нею правових та неправових джерел. Норма права характеризує об'єктивність права. Враховуючи, що норми права є результатом свідомо-вольової діяльності законодавця і формою відображення дійсності, деякі вчені, наприклад Г. М. Полянська та Р. Д. Сапір, розглядають право і його норми тільки як суб'єктивне явище.

Тобто тлумачення норм права — це інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів, яка має об'єктивний і суб'єктивний характер, спрямована на з'ясування та роз'яснення волі законодавця, матеріалізованій у нормі права, а також результати цієї діяльності.

Місце тлумачення норм права в правовій дійсності можна розглядати в двох аспектах. Це, по-перше, місце, яке воно займає в правовій діяльності, а по-друге — місце в правовому регулюванні суспільних відносин. Тлумачення має місце в процесі реалізації норм права.

Тлумачення, безумовно, має місце при систематизації права. Кожна форма систематизації норм права вимагає тлумачення для з'ясування дійсного змісту норм права та їх системних зв'язків. Для того щоб з усього масиву правового матеріалу вибрати та підготувати для систематизації необхідні норми, потрібно перш за все з'ясувати їх дійсний зміст. Водночас не зовсім точно було б вважати тлумачення лише передумовою проведення систематизації. Воно має місце і в процесі самої систематизації завдяки системності норм права.

Спосіб тлумачення норм права — це об'єднані за певними підставами і наявністю спільних рис у відносно відокремлену сукупність конкретні прийоми і правила пізнання, необхідні суб'єкту тлумачення для з'ясування дійсного змісту правової норми. Отже, для виділення певних способів тлумачення потрібно, по-перше, визначити необхідні конкретні прийоми і правила пізнання норм права, по-друге, обґрунтувати підстави їх об'єднання у способи тлумачення. Проблема визначення необхідних прийомів і правил з'ясування правових норм та обґрунтування підстав їх об'єднання у способи тлумачення має важливе значення для юридичної науки, її вирішення дасть можливість упорядкувати методологію тлумачення і, як наслідок, підвищити його якість та ефективність.

Результат з'ясування норми права можна визначити як висновки, до яких дійшов суб'єкт тлумачення в процесі з'ясування норми права за допомогою всієї сукупності способів тлумачення. Результат з'ясування норм права повинен задовольняти дві головні вимоги: бути адекватним дійсному змісту норми права та відповідати критеріям істинності і правильності результату тлумачення.

Визначаючи суспільні відносини, які, на думку законодавця, вимагають правового регулювання розроблюючи й ухвалюючи конкретну норм права, законодавець використовує певні логічні прийоми і правила мислення. Його воля, матеріалізуючись у нормі права, має певну логічну структуру. Внаслідок цього при тлумаченні треба використовувати логічні прийоми і правила для з'ясування дійсної волі законодавця, вираженої у правовій нормі. Сукупність логічних прийомів і правил, використання яких необхідно для з'ясування дійсного смислу норми права, становить зміст логічного способу тлумачення.

Для того щоб воля законодавця могла регулювати суспільні відносини, вона повинна отримати зовнішній вираз. Цей вираз вона отримує в мові. Формулюючи норму права, законодавець використовує певні прийоми та правила мови. Тому при тлумаченні необхідно використовувати мовні прийоми і правила для з'ясування волі законодавця, вираженої в нормі права.

Існують способи тлумачення права: функціональний - полягає в урахуванні суб'єктом тлумачення чинників та умов, в яких діє, реалізується певна норма права. При цьому з'ясовується їх вплив на дійсний зміст норми права. Спеціально-юридичний - полягає в дослідженні технічно-юридичних засобів та прийомів викладення волі законодавця, заснованих на спеціальних знаннях юридичної науки і насамперед юридичної техніки. Термінологічний - суб'єкт тлумачення повинен, спираючись на науку про мову та мислення, на граматику й логіку, виявити специфіку текстів нормативних актів, в яких формулюються юридичні норми.

Випадки, коли розширений й обмежений види тлумачення не припустимі: 1. розширене тлумачення вичерпних переліків, що передбачені в нормах права; 2. обмежене тлумачення незавершених переліків, що передбачені в нормах права; 3. розширене тлумачення санкцій; 4. розширене тлумачення положень, які є винятком із загального правила; 5. розширене чи обмежене тлумачення термінів, які визначені легальною дефініцією, якщо таке тлумачення виходить за межі цієї дефініції.

*Гаража Михайло Генадійович
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, студент,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції України,
1 курс, 4 група*

ЗМІНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ СРСР В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ

Сучасна українська правова думка сформувалась під впливом різних чинників, таких як співпраця з міжнародними структурами, вивчення досвіду зарубіжних країн

тощо. Але значним фактором, дію якого ми навіть зараз можемо відчувати, є сформовані ще за часів СРСР типи праворозуміння та певні інститути права. Для того, щоб більш глибоко розуміти сучасні тенденції розвитку права в Україні, слід досліджувати й певні аспекти права в СРСР. Найбільш впливовими є положення, розроблені за часів так званої перебудови, тому що хронологічно, вона є найближчою до сучасного етапу, а також тому що в цей час відбулись докорінні зміни в соціальному політичному та економічному житті.

Період перебудови в цілому характеризувався низкою кризових явищ. Саме в цей період почала формуватися тіньова економіка, що перешкоджала формуванню нормальної економічної системи. Більше того, цей процес сприяв криміналізації суспільства. Високопосадовці часто не просто не перешкоджали розвитку такого сегменту економіки, але й ставали ланками цієї злочинної системи. Саме тому із середини 1980-тих почали формуватись стійкі злочинні (мафіозні) структури. Набув поширення рекет ще зовсім молодого приватного сектора економіки. Стан дотримання законності був вкрай незадовільним.

Для найперших років етапу перебудови було характерним проведення антиалкогольної кампанії, яка була спрямована на подолання пияцтва та алкоголізму. Одним із методів досягнення бажаного результату було посилення відповідальності за пияцтво. Ця кампанія зовсім не досягнула бажаних результатів, лише сприяла більшому поширенню наркоманії через обмежений доступ до алкоголю. Тому нагальними були заходи щодо підвищення кримінальної відповідальності за торгівлю наркотиками.

В період перебудови СРСР почав більше взаємодіяти із міжнародними структурами, це стосувалось зокрема впровадження норм міжнародного права. У 1987 р. в загальносоюзне законодавство були внесені зміни і доповнення у зв'язку з приєднанням СРСР до міжнародних конвенцій щодо наркотиків, СНІДу, заручників та ін. Було встановлено кримінальну відповідальність за протиправну діяльність в цих сферах.

Кримінальне законодавство в 1987 році було доповнено положенням, яке проголошувало можливість заміни в порядку помилування смертної кари позбавленням волі. Останнє могло бути призначене на строк понад 15 років, але не більше 20 років. Ця норма сприяла гуманізації права в цілому, що відповідало загальним міжнародним тенденціям розвитку права. Більше того слід відзначити його прогресивність, що є позитивним моментом для характеристики кримінального права періоду перебудови.

Впровадження елементів ринкових відносин потягло за собою зловживання правом з боку громадян. Законодавцем було розроблено низку нормативно - правових актів, які з одного боку встановлювали відповідальність за протиправну поведінку, а з іншого виконували б попереджувальну функцію щодо майбутніх можливих порушень. Зокрема, постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо посилення боротьби з нетрудовими доходами» стосувалась вже згадуваної раніше тіньової економіки та боротьби з її активістами. Особлива увага також приділялась боротьбі з купівлею та продажем товарів чи інших предметів з метою наживи, тобто зі спекуляцією.

Період перебудови характеризувався розвитком великої кількості різних за спрямуванням та ідеологією партій, рухів. Тобто великою була ймовірність розвитку конфлікту інтересів, що в свою чергу могло стати поштовхом до поширення мітингів, протестів. Саме тому в кримінальному праві СРСР спостерігалась загальна тенденція до посилення відповідальності за участь в терористичних актах, масових заворушеннях та безпорядках. Було доповнено та дещо змінено Закон СРСР « Про кримінальну відповідальність за державні злочини».

Особливу увагу було приділено за таких умов безпеці руху. В зв'язку з цим 23 жовтня 1990 р. було прийнято закон "Про кримінальну відповідальність за блокування транспортних комунікацій та інші незаконні дії, які посягають на нормальну і безпечну роботу транспорту". Також законодавець врахував велику ймовірність розвитку процесів, які б могли дискредитувати владу президента та прийняли акт, який стосувався збереження його гідності навіть в такій ситуації (Закон від 2 квітня 1990 р. "Про захист честі і гідності Президента СРСР").

Проаналізувавши норми кримінального законодавства СРСР за часів перебудови, можна підтвердити те, що розвиток права в більшості випадків залежить від соціального, політичного та економічного життя країни. Що стосується позитивних аспектів права зазначеної епохи, то слід відзначити певну тенденцію до гуманізації, яку також необхідно розвивати в законодавстві вже сучасної, незалежної України.

*Глинська Ольга Володимирівна
Студентка 1 курсу 4 групи ІПКЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Особливості купівлі чи отримання земель селянами за реформою 1861 р.

Реформа 1861 року – буржуазна реформа, яка відмінила кріпацтво та поклала початок капіталістичним відносинам у країні. Якщо казати про причини, то, на мою думку, головною с них стала криза феодално-кріпосницької системи.

Основні положення селянської реформи, що відбулась у 1861 р. були викладені в Царському маніфесті від 19 лютого 1861 р. «Положення про ліквідацію кріпацтва». Скасування кріпацтва включило в себе наступні положення:

- ліквідація особистої залежності селян від поміщиків;
- селянські наділи та повинності;
- ціна на землю, викупна операція.

Селяни і далі могли користуватися садибою з присадибною наділом і польовий наділ, за що вони мали платити оброком або відбувати панщину. Такий стан вважався тимчасовим, протягом якого між поміщиками і селянами укладався договір про викуп землі. Ці процеси регламентувалися статутними грамотами.

На складання і введення в дію уставних грамот відводилося 2 роки.

У кріпаків були економічні права, якими наділялися вільні люди, а саме: покупка нерухомості, можливість торгівлі та промислу, можливість створювати фабрики та ін. Колишні кріпаки отримували право на збори та право вибирати на три роки органи сільського самоврядування (сільських старост і збирачів податків).

Перетворення селян у «вільних обивателів» з деякими економічними правами створили передумови для поглиблення капіталістичних відносин. Це був значний крок для переходу від феодалного суспільства до буржуазного.

В результаті реформи селянство отримало не тільки особисту свободу, а й земельні наділи, встановлені поміщиками, які вони повинні були викупити за високою ціною. Процедура викупу та розмір суми для викупу визначалися спеціальним положенням. Присадибні земельні ділянки селянин міг викупити у будь-коли, ліквідувати всі борги поміщика, а також внести повну вартість своєї землі. Польовий наділ міг бути викуплений тільки якщо поміщик погодиться. «Примусовий викуп є чисто російський винахід», - відзначав К. Маркс.

В основі викупу була не ринкова вартість землі, не доходи від господарства, а розміри загальних грошових податків, які виплачувалися селянами до скасування кріпосного права. Тож, вони, фактично, купували не землю, а власну свободу.

Цей процес проходив з таким розрахунком, щоб поміщик міг отримати капітал, який давав йому прибуток, котрий дорівнював сумі оброчного податку селян.

Держава надавала селянам кредит на 49 років. Селяни повинні були щорічно виплачувати в казну 6% викупної вартості. Селяни за землю заплатили значно вище за її реальну вартість. Викупна сума за селянські наділи склала 865 млн., а ринкова ціна - 648 млн. руб. Викупні платежі були ліквідовані тільки в результаті першої буржуазної революції 1905 - 1907 рр.

Отже, слід зазначити, що у результаті реформи багато селян опинилися у дуже скрутному становищі. Селяни були змушені викупити землі майже за подвійну ціну. А кредит, який їм надавався на 49 років, можна сказати, зв'язував їх по руках і ногах.

Гнідець Олеся

студентка I курсу Правничого коледжу

*Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЗА ВЕЛИКОЮ ХАРТІЄЮ ВОЛЬНОСТЕЙ 1215 Р.

Однією із найвідоміших пам'яток у світовій історії правотворчості є Велика Хартія Вольностей (далі – ВХВ), «дарована» у 1215 р. англійським королем Йоаном Безземельним, у якій він надавав свободи своїм баронам, церкві, вільним жителям держави. Статті та постанови Хартії регулюють суспільно-політичні відносини в Англійському королівстві у XIII столітті, становище соціальних груп населення, починаючи від баронів і закінчуючи непривілейованим населенням, яке проживало у межах королівства. ВХВ складається із преамбули та 63 статей.

Серед науковців існують різні інтерпретації системи статей ВХВ 1215 р. Так, Є. Гутнова, детально проаналізувавши статті, стверджує, що 16 статей присвячені врегулюванню діяльності судово-адміністративних органів, 30 – представляють інтереси баронів, 3 описують становище церкви, 3 – інтереси міст та міщан, 7 – представляють інтереси рицарства [1, с. 281-282]. Натомість О. Трикоз пропонує всі статті Хартії розділити на ті, що виражають інтереси лише баронів, і статті, які виражають інтереси всіх вільних людей [2].

Проаналізувавши статті Хартії, можна запропонувати інший варіант класифікації, згідно з якою норми цього документу можна розподілити за сферами правового регулювання: 1) статті, які регулюють організацію державної влади в англійському королівстві, правових статус державних службовців, встановлюють право міст на самоврядування, процедуру збору податків, здійснення судочинства; 2) статті, головною метою яких було надання усім жителям королівства прав, свобод та гарантій, незалежно від їхнього соціального статусу (сімейно-шлюбні відносини, спадкове право, інститут опікунства, боргові відносини, право на приватну власність, у тому числі і на землю, право на торгівлю).

Державна влада. Найвищу ланку влади у державі займав король, проте у ВХВ 1215 р. його інтереси враховувалися обмежено. Одним із найважливіших органів в державному управлінні Англії в досліджуваній нами період була королівська курія. Ст. 17 ВХВ вказує, що усі найважливіші справи королівства вирішувались на зборах курії. Усі важливі питання держави король вирішував за участю королівської курії, тобто королівської ради, яка складалася із найвпливовіших васалів. Курії могли діяти у двох складах: 1) як з'їзд магнатів; 2) як суд вищої інстанції і орган фінансового управління. Інколи курія виступала як вищий орган державного управління.

Проте на час проголошення Хартії постала потреба створення спеціального органу в королівстві, який би стежив за виконанням та дотриманням положень Хартії. Тому одразу після підписання королем Хартії була створена Рада 25 баронів, яка здійснювала нагляд за виконанням королем своїх обов'язків щодо дотримання Хартії (ст.61) [3, с. 23]. Дуже часто у статтях згадуються різні спеціальності людей, які перебували на службі в короля і виконували його безпосередні накази і розпорядження. Найчастіше згадуються посади верховного юстиціарія, констебля, коронери, шерифи та бейліфи.

Судова влада. У ст. 45 Хартії вказувалось, що «Ми будемо призначати суддів, констеблів, шерифів, і бейліфів тільки із тих, які знають закон королівства і мають бажання його добросовісно виконувати» [4, с. 34]. У статтях ВХВ згадується поняття королівського суду, який розглядав лише питання надзвичайної важливості. Ні шерифи, ні констаблі, ні коронери, не могли розглядати справи, які входили до виключної компетенції королівського суду (ст. 24). Якщо представники королівського суду не прибули вчасно на судові засідання для розгляду справи, то на місцях могли бути зібрані збори із вільних

лицарів та вільних власників землі, які самостійно вирішували питання, які виникали (ст. 19).

Податкова система. Враховуючи, те що одним із головних джерел збагачення англійських баронів, були фінанси, які вони отримували від сплати населенням податків, то при укладанні Хартії це питання було фактично поставлене на одне із центральних місць. У статтях ВХВ чітко зазначалося, що ні щитові гроші (спеціальний податок, який стягувався з населення, що відмовлялося нести військову службу), ні інші види податків, не могли збиратися із населення королівства без спеціальної постанови на це Королівської Ради. Проте зміст статті був дещо зміненим. Барони при написанні тексту ВХВ подбали про умови, за яких дане положення могло бути зміненим. Це могло відбутися лише у трьох випадках [4, с. 99]. Додаткові кошти могли бути зібрані з населення у разі якщо: потрібно було викупити барона, сеньйора із полону; при посвяченні в лицарі старшого сина; при виданні заміж найстаршої доньки. Але ці податки, зібрані із населення повинні були бути помірними і не надто обтяжувати жителів королівства (ст.12).

Отже, прийняття ВХВ 1215 р. стало поштовхом для кардинальних змін в тогочасному суспільстві як у політичній так і законодавчій сфері, що в результаті вивело Англію на передові позиції у світі як в економічному так і політичному розвитку. Важливе місце у цьому документі зайняли питання організації публічної влади. Згодом відповідні норми стали юридичною передумовою формування англійського парламенту, оновлення адміністративної і судової систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутнова Е.В. Возникновение английского парламента (из истории английского общества и государства XIII в.) / Е. В. Гутнова. – М.: Изд. МГУ, 1960. – 582 с.

2. Трикоз Е.«MAGNA CARTA Libertatum» [Електронний ресурс] / Е. Трикоз. – Режим доступу: <http://web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php?id=231&p=18879>

3. Іванніков І.А. Велика Хатія Вольностей, правова система Великої Британії, пострадянські правові реалії: чи можливі запозичення? // Права людини та основоположні свободи: історія та перспективи розвитку (до 800-річчя Великої Хартії Вольностей) : Матер. XXXIII Міжнар. істор.-правової конф. 17-20 вересня 2015р. – Херсон: ФОП Грінь Д. С., 2015. – С. 22-28.

4. Макарчук В.С. Велика Хартія Вольностей (1215 р.) – відоме і маловідоме // Права людини та основоположні свободи: історія та перспективи розвитку (до 800-річчя Великої Хартії Вольностей) : Матер. XXXIII Міжнар. істор.-правової конф. 17-20 вересня 2015р. – Херсон: ФОП Грінь Д. С., 2015. – С. 29-35.

5. Пам'ятники истории Англии XI – XIII вв. / сост. и ред. Д. М. Петрешевский. – М.: Госоцкыздат, 1936. – 238 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри основ права України Львівського національного університету імені Івана Франка М. М. Бедрій.

Годун В.О.

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

студентка, інститут підготовки кадрів

для органів юстиції України, 1 курс, 5 група

Внутрішня політика Директорії УНР

Директорія УНР — найвищий орган державної влади відродженої Української Народної Республіки. У серпні 1918 року в умовах кризи гетьманату представники УСДРП, УПСР, УПОФ заснували Український національний союз (УНС), який 14 листопада 1918 р. створив Директорію УНР на чолі з В. Винниченком для організації антигетьманського повстання й відновлення УНР, яка діяла до 10 листопада 1920 року.

У внутрішніх відносинах Республіки Директорія ставила собі за мету національну злагоду і дружнє поєднання трудової демократії всіх націй, що заселяють українську землю.

Політична структура України була така: найвища влада належала Директорії, що складалася з п'ятьох осіб (В. Винниченко, С. Петлюра, О. Андрієвський, Ф. Швець та А. Макаренко), законодавча — Трудовому Конгресові, «обраному трудовим населенням, без участі поміщиків та капіталістів», виконавча влада належала Раді Народних Міністрів, а влада на місцях — трудовим радам селян, робітників та "трудової інтелігенції".

Відразу після зайняття Києва (14 грудня 1918 року) Директорія оприлюднила ряд свідочств, спрямованих проти поміщиків і буржуазії. Була прийнята постанова про негайне звільнення всіх призначених при гетьмані чиновників. Уряд мав намір позбавити промислову й аграрну буржуазію виборчих прав. Також виборчих прав була позбавлена частина інтелігенції: професори, адвокати, лікарі, педагоги середніх шкіл тощо. Виборчих прав дістали представники інтелігенції, які мали «безпосередні стосунки з народом»: лікарські помічники, фельдшери, вчителі народних шкіл, службовці канцелярій та ін.

26 грудня 1918 року Директорія видала Декларацію, з прийняттям якої почалася аграрна реформа, в якій було заявлено про намір експропріювати державні, церковні та великі приватні землеволодіння для перерозподілу їх серед селян. Декларуючи вилучення землі у поміщиків, Директорія прагнула їх заспокоїти такими засобами: обіцяно компенсацію затрат на різноманітні (агротехнічні, меліоративні тощо) вдосконалення, раніше проведені у маєтках; оголошено про недоторканність земель промислових підприємств і цукрових заводів; за землевласниками залишались будинки, де вони до цього жили, породиста худоба, виноградники; конфіскації не підлягали землі іноземних підданих. Але, незважаючи на ці досить помірковані заходи, поміщики і буржуазія в Україні були незадоволені політикою Директорії, яка відкрито ігнорувала їхні інтереси. У руках деяких заможних селян залишилися ділянки площею до 15 десятин землі. Але більшість селян розцінили ці заходи як пропоміщицькі, і це у свою чергу розширювало простори для більшовицької агітації.

В політиці сільського господарства та промисловості проголошувалось наступне:

- Відновлення 8-годинного робочого дня;
- Відновлення робочого контролю на підприємствах;
- Уведення в обіг української грошової одиниці - гривні. За законом від 4 січня 1919 р. українські гроші визнано єдиним законним засобом виплат на території України;
- Організація «комісії боротьби зі спекуляцією» ;
- Право на укладення колективних договорів, проведення страйків тощо.

Чимало уваги приділяла Директорія і культурній політиці – засновано Державну школу кобзарів, тривала робота над створенням Національного музею, ініційовано державний догляд за могилою Шевченка, ухвалено постанови про реформу школи, спостерігалася активізація розвитку та популяризація української культури і мистецтва, охорона історичних пам'яток тощо. Було заборонено вживати російську мову. Наказано замінити російські вивіски на крамницях та картки на дверях — українськими і т. п.

Отже, внутрішня політика Директорії була досить позитивною. Вони намагались вирішити земельні конфлікти, чимало уваги приділили правам селян і працівників на підприємствах. Директорія звернула увагу на культуру, мистецтво, мову. Загалом вони намагались побудувати високорозвинену, демократичну, соціальну, культурну державу.

Наук. керівник: Н.О. Харасик

*Голенко Костянтин Валерійович,
студент I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Особенности политики гетмана П. Скоропадского

История Украины XX века дала своему народу много сильных руководителей и политиков. Но из-за сильной конкуренции, не все могли полностью выразить себя и свою политику. Страшное было то, что лицом этой конкуренции часто были свои же земляки, которые руководствовались теми же целями, но именно желание власти не давало им покоя видеть на главном месте страны не себя, а какого-то другого человека. К политикам, которые были задавлены количеством оппозиции, я хочу отнести гетмана Павла Скоропадского.

В октябре 1917 года, Скоропадского на съезде Вольного казачества в Чигирине, выбирают атаманом свободного казачества. Понимая пустые обещания и бездарность политики Винниченко и других представителей Центральной Рады, Скоропадский

решает созвать оппозиционную Украинский Общину, в состав которой входили Украинцы с националистическими настроениями и часть интеллигенции. Все представители общины были солидарны в том, что Украина нуждается в сильной руке. Они считали, что твердая националистическая политика должна осуществляться именно Гетьманатом. Конечно же благодаря таким действиям, Павел Скоропадский не мог похвастаться хорошими отношениями с Центральной Радой. Деятельности Скоропадского пытаются сильно помешать. Развал политики Центрального Совета побудил будущего гетмана к решительным действиям.

Во внутренней политике важным было аграрный вопрос. Создана выше земская комиссия, во главе с гетманом подготовила законопроект, по которому большие землевладения должны были обязательно выкупаться и распределяться между крестьянами -максимально по 25 десятин на каждого. Но этот законопроект не удалось привести в действие.

Мерами по налаживанию системы управления, создание ситуации стабильности в Украине были: организация деятельности Министерства финансов, сбалансирования государственного бюджета, конвертация национальной валюты.

Одной из главных задач гетманского правительства, была борьба за международное признание Украинского государства. Важными направлениями внешней политики были:

- Союз с Германией, с которой были установлены дипломатические отношения;
- установление дипломатических отношений с другими странами; в период гетманата, Украину признали 30 стран, а 10 из них имели свои представительства в Киеве. Украина имела своих представителей в 23 странах в целом, в Украине удалось достичь стабилизации экономики, дать мощный толчок для развития украинской культуры, также достигла успехов во внешней политике. Однако реставрация дореволюционных порядков на селе, односторонняя ориентация гетманата на крупных землевладельцев и буржуазию, отталкивали от него крестьянство, национальную интеллигенцию, рабочих. Кроме того, опора на Немецкую военную администрацию не оправдала надежд П. Скоропадского, потому что Германия проигрывала войну и на ее территории зрелая революция. Начиная с лета 1918 г. Оппозиция режиму П. Скоропадского усилилась. Возглавил ее Украинский национальный союз, председателем которого с 18 сентября 1918 стал В. Винниченко. В борьбе против гетманата украинские социалисты пошли даже на заключение союза с большевиками. 14 декабря 1918 Скоропадский отрекся от власти. Вскоре войска, поддерживавшие оппозиционный, Украинский национальный союз, вошли в Киев.

И так, отдельные успехи П. Скоропадского и его единомышленников в сфере образования, экономики, международных отношений не могли кардинально изменить ситуацию на улучшение. Основными причинами падения гетманата стали: зависимость стабильности государства от Австро-Германских вооруженных формирований; отсутствие

многочисленной дееспособной регулярной украинской национальной армии; реставрация старых порядков и возрождение архаичных форм организации общественной жизни, усиление влияния на государственную линию гетмана российских консервативных кругов, а также покорения социально-экономической политики интересам господствующих слоев и оккупационной власти.

Наряду с серьезными ошибками и просчетами, о которых уже говорили раньше, гетманское государство сделало много полезного для Украины. Это касается экономики, науки, культуры, и внешних сношений. Было установлено украинскую денежную систему, основано банки. Немалые достижения сделаны в области подготовки национальных кадров. Скоропадский был очень одаренным и умным человеком, он все делал для страны, для ее процветания. И происходило все это, в чрезвычайно сложных международных и внутренних условиях того времени. И я считаю, что не каждый бы смог достичь таких результатов в такое тяжелое время, он сделал большой шаг в процветании страны.

*Гонтар Нікіта Сергійович
студент I курсу, групи ПК-14
Полтавського юридичного коледжу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Становлення в Україні правової та демократичної держави є досить складним і багатоаспектним питанням за своєю сутністю. Верховенство права, забезпечення прав людини та громадянина, взаємна відповідальність держави та особи повинні панувати в житті громадян нашої держави. Демократична трансформація суспільства за роки незалежності України призвела до розвитку нової державності, що стимулює активізацію досліджень з цієї проблематики у юридичній науці.

Сучасна правова демократична держава існує передусім як стійка і надійно функціонуюча модель соціального і правового порядку, що забезпечує такий спосіб регулювання суспільних відносин і рівень захисту життєво значущих інтересів громадян. Правовий порядок є відображенням стану відносної стабільності, дієвості та міцності реального соціального простору, в межах якого реалізуються економічні, політичні, духовні потреби людей.

Правова держава є нічим іншим, як формою організації і діяльності державної влади, якій властиві демократичний режим конституційного правління і законності, верховенства права, поділ державної влади та механізм стримувань і противаг, взаємна відповідальність держави і особи, визнання, гарантування і забезпечення основних прав людини і громадянина. В той же час, попри значні зусилля із забезпечення цих принципів, процес формування правової держави гальмується.

У процесі перетворення України на правову та демократичну державу часто припускаються суттєві помилки, яка полягає у застосуванні обмеженого ряду дій, які використовуються для вирішення цієї проблеми. Така діяльність зводиться виключно до додавання тих чи інших правових інститутів, забезпечення ефективного функціонування конкретних органів держави. Однак процес генези правої держави взаємопов'язаний з паралельним розвитком того середовища, в якому воно існує. Така держава повинна мати своє підґрунтя, свою основу, якою може бути лише правове громадянське суспільство.

Низький рівень соціальної активності індивідів, відсутність громадських об'єднань або їх недосконалість компенсується надмірним втручанням у суспільні відносини з боку інститутів державної влади. Вирішення значного кола питань організації спільної життєдіяльності людей на автономних засадах, в межах вільно утворюваних ними різноманітних об'єднань, знижує потребу у використанні державних примусових заходів. В такому випадку держава бере на себе тільки ті питання, які не можуть бути вирішені самостійно ні окремими індивідами, ні на рівні їх громадських утворень.

Наступною проблемою, яка ускладнює процес становлення в Україні демократичної правової держави є відхилення від нормативної моделі такої держави. Незважаючи на те, що Конституцією визнано Україну, як правову державу, численні порушення, насамперед, соціально-економічних прав громадян, які не оскаржуються у суді або ж судові рішення не виконуються, говорять про численні факти реальної дійсності. Іншими словами, не виконується одна із найважливіших функцій держави, як правотворчого і правозахисного інституту, – забезпечення та захист своїх громадян. В даному випадку мова йде, насамперед, про порушення основоположного принципу реальності прав і свобод людини і громадянина, який передбачає, що права і свободи мають бути не тільки задекларовані у законодавчих актах, а й забезпечені та гарантовані державою. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. А права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. На жаль, ця норма Конституції України є черговою декларацією, що не виконується, а з огляду на це, не наближує нашу країну до правової держави.

Однією з основних проблем, що стає на заваді побудови правової держави є загострення соціально-економічної кризи в Україні. Населення розчароване нездатністю держави надати певні соціальні гарантії, пенсійне забезпечення на рівні проголошеного Конституцією України достатнього життєвого рівня для особи та її сім'ї. Відтак, це негативно впливає на підтримку державної політики, актів законодавства, які приймаються парламентом, позначається на легітимності самої влади, знижується рівень законотворчості громадян, поваги до закону. Все це є вираженням кризи сучасної правосвідомості, коли зниження рівня перелічених показників спричиняє зниження рівня правової культури, відчуження громадян від участі у правовому житті і відповідно – розрив зв'язку між громадянським суспільством і державною владою.

Правовий нігілізм, що зумовлений низьким рівнем правової культури та правової свідомості громадян, також породжує труднощі при розбудові в Україні правової держави. Деформована правосвідомість є нині однією з основних причин злочинів і адміністративних проступків, прийняття неефективних рішень, порушення законності. Небезпечним наслідком деформації правосвідомості є і зловживання правом, яке надто складно виявити через його зовнішню подібність до правомірної поведінки. Зрозуміло, що всі ці обставини не сприяють утвердженню ідеалів правової держави.

Отже, становлення правової держави являє собою багатоаспектний процес на який впливають різноманітні чинники, які мають як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. До таких чинників слід віднести характер політичного режиму, соціально-економічне становище, стан політичної свідомості та культури, внутрішньополітична та геополітична ситуація в державі, існуючі традиції і запозичений досвід. Проте базовою характеристикою виступає демократизація всіх сфер життєдіяльності суспільства. Це пов'язано з тим, що тільки в демократичній державі людина стає найвищою соціальною цінністю, а забезпечення її прав та свобод є пріоритетною функцією держави.

Науковий керівник: к.ю.н. Полтава К.О.

ГОРДІЄНКО ДАР'Я ЄВГЕНІВНА
*студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

СКАСУВАННЯ ГАРАНТІЇ ПРАВ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ 30-РОКІВ

Кримінальному праву в період 30-х років надавалося вирішальне значення. Вважалося, що за допомогою жорстоких покарань, шляхом посилення репресій можна швидко та ефективно розв'язати будь-яке завдання.

Посилення кримінальної репресії знайшло своє відбиття перш за все у визначенні державних злочинів. Такі дії, як, наприклад, шпигунство, виказування військової чи державної таємниці, перехід на бік ворога каралися і раніш, але тепер їх було виділено в групу найтяжчих злочинів, які каралися розстрілом з конфіскацією усього майна, і тільки за обставин, що пом'якшували провину, — позбавленням волі на строк до 10 років. У разі втечі військовослужбовця за кордон члени його сім'ї, які знали про втечу, за недонесення каралися позбавленням волі на строк від 5 до 10 років з конфіскацією усього майна. Інші повнолітні члени сім'ї, що проживали разом із зрадником, підлягали позбавленню виборчих прав і засланню у віддалені райони Сибіру на 5 років.

Характерним ставало покарання за неповідомлення про державні злочини. Організована масова розправа за інакомислення чи будь-який прояв незгоди, сумніву у вірності партійно-державних настанов, розпочалася із запровадженням норм про контрреволюційні злочини, які передбачали санкції до вищої міри покарання. Навіть при недоведеності контрреволюційності зазначених діянь кримінальне покарання не виключалось, а тільки знижувалось його міра.

Кількість злочинів, за які передбачалася можливість застосування смертної кари, зросла на третину. Розстріл як вища міри соціального захисту згадується близько 50 разів.

Слід мати на увазі, що зловмисне пошкодження державного чи суспільного майна призводило, як і будь-яке шкідництво, до найсуворішої кари, аж до страти.

Але всеосяжного характеру охорона соціалістичної власності набула в Законі від 7 серпня 1932 р. "Про охорону майна державних підприємств колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності". Уперше було проголошено, що соціалістична власність є священною і недоторканою, і тому люди, які посягають на неї, повинні розглядатися як вороги народу.

В першу чергу на підставі цього Закону до кримінальної відповідальності притягались діти, які збирали колоски по полях, та голодні селяни, які стригли хлібні колоски. Цей страшний закон отримав у народі назву закону "про "п'ять колосків". Він призвів до загибелі мільйонів людей, але досягнув своєї мети — вирвав із рук умираючого з голоду українського селянина близько 200 млн. пудів хліба.

Тим самим було грубо порушено один з основних принципів кримінального права, що кримінальній відповідальності і покаранню підлягають лише особи, винні у вчиненні злочину. І треба відзначити, що застосування цього закону призвело до тюремного ув'язнення тисяч невинних людей.

Постанова ЦВК СРСР від 2 жовтня 1937 року збільшила термін покарання за особливо небезпечні державні злочини з 10 до 25 років. Кримінальне законодавство встановлює відповідальність за посягання на обороноздатність країни, за незаконний випуск цінних паперів, переплавлення державної розмінної монети, підробку паспортів, порушення правил паспортної системи.

Радянське кримінальне право складалося за відсутності кодифікованого збірника, в якому чітко вказувалися б різноманітні склади злочинів і конкретизувалася б відповідальність за їх вчинення.

Саме тому радянська влада, скасувавши царські кримінальні закони, дозволила судовим органам на свій розсуд тлумачити склади злочинів і постановляти вироки. Люди притягалися до кримінальної відповідальності за те, що спілкувалися з особами, проти яких було порушено кримінальні справи або голосували проти конкретно визначеного владою кандидатури.

В 30-ті роки фактично були ліквідовані всі демократичні принципи судочинства. У зв'язку з цим особливо виокремлювалася постанова ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 року "Про порядок ведення справ про підготовку або здійснення терористичних актів", яка отримала назву Закон від 1 грудня 1934 року.

Цей надзвичайний закон відкрито попирав принципи усності, гласності, змагальності, справедливості, гуманізму. Слідство у справах про терористичні акти обмежувалося 10-денним терміном. Звинувачувальний акт вручався звинуваченому за 24 години до розгляду справи у суді. Касаційне обжалування і подання клопотань про

помилування у цих справах не допускались. Розстріл приводився у виконання негайно після оголошення вироку. Цинічно звучать слова Вишинського про те, що Закон від 1 грудня 1934 року не порушував принципів радянської демократії, що при його застосуванні "звинувачений залишається носієм відомих процесуальних прав, достатньо широких для захисту своїх інтересів".

Але такі доповнення і зміни в кримінально-процесуальному законодавстві ставали нікчемними на фоні масових репресій, які здійснювались саме в цей час і яким передувала своєрідна серйозна деформація кримінально-процесуального законодавства. В результаті цього у першій половині 30-х років було скасовано гарантії прав особи в кримінальному судочинстві

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матвеева Т.О.

*Гордевська Ольга Миколаївна,
співробітниця Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Конституція Пилипа Орлика

Найголовнішим, основним законом у будь-якій державі є Конституція. Саме вона регулює відносини, що склалися в суспільстві, дає перспективи та напрямки розвитку суспільства, встановлює фундаментальні, положення організації і діяльності й держави й суспільства взагалі. Конституція закріплює правовий статус людини та громадянина, принципи утворення та діяльності державної влади. Вона закріплює і форму державного ладу, організацію публічної влади та її відносини держави з усіма сферами громадського життя людини. Конституція встановлює норми, які регулюють відносини між особою та державою, права та обов'язки держави та людини, правила поведінки між людьми. Конституційні положення про людину, її права і свободи як найвищу цінність є ідейною платформою правої держави та громадського суспільства. Конституційну регламентацію державного ладу можна побачити ще з часів Івана Мазепи та гетьмана в еміграції Пилипа Орлика. Гетьманська держава тих часів вже характеризувалася появою актів, які мали конституційне значення. Домінуючою ідеєю Гетьманщини була незалежність від Московії.

Один із найголовніших документів, складений Пилипом Орликом, видатний державний і політичний діяч України в еміграції, і які стали конститутивними в історії України, були «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького», укладені у вигляді договору із Військом Запорізьким 5 квітня 1710 року. Про історію створення документа та його практичного застосування є різні погляди. Сучасна історична наука України повинна розглядати твір Пилипа Орлика як першу конституцію в світовій історії. Вона випередила час майже на 70 років.

Конституція Пилипа Орлика була складена у двох варіантах – на старій українській і латинській мовах; починалася з преамбули, наявність якої в документі свідчить, що для введення нових норм вже недостатньо було посилань на звичаї й релігійні постулати. Джерелом цих норм виступив договір між гетьманом і Військом Запорізьким.

Суперечливим питанням у дослідженні «Пакти й конституції...» є встановлення причин та передумов його створення як першої конституції в Європі. Головною передумовою прийняття Конституції слугувало формування аристократичної верхівки всередині українського суспільства, яка прагнула до закріплення за собою важелів впливу на політичне життя, до захисту свої станових інтересів. Однією із головних причин прийняття цього документу було прагнення гетьмана до консолідації українського народу навколо боротьби з обмеженням автономії України з боку російської влади. Задля здійснення консолідацію запровадили нову конституційну систему державного управління, яка враховувала демократичні традиції українського козацтва. Отже, можна

сказати, що Конституція Пилипа Орлика була правовим актом, що регулювала взаємні поступки старшини й гетьмана. Вона узгоджувала основні цілі й інтереси монархічного й олігархічного начала в українському суспільстві.

Розглядаючи характер співвідношення влади й народу у конституції П. Орлика, слід зауважити, що документ вводить нову категорію «вільний народ Руський». Цим терміном вводиться окремий самоврядний статус, сукупність прав і вольностей, які були отримані внаслідок укладення низки міжнародних договорів (Переяславська і Гадяцька угоди), які у конституції виступають джерелом прав і свобод населення України.

Статус вільного народу розуміється як частина природного (божественного) права. Він не може бути відчужений. У конституції чітко відокремлюється народ і козацтво. Після проголошення міжстанового характеру документа народ набуває політичної правосуб'єктності шляхом договору аристократії й монарха.

В конституції виступає активне та пасивне виборче право. В ній закріплено право кожного представника козацького стану на судовий розгляд справи та судовий захист.

«Пакти й конституції...» проголошували формулу співвідношення гетьманської влади і прав та свобод населення: привілеї гетьмана не можуть порушувати прав і вольностей інших осіб.

Конституція П. Орлика закріплювала право населення брати участь у визначенні фінансової політики держави. Наприклад, вибори генерального скарбника передавалося на розсуд гетьмана при публічній згоді, з одного, боку, і з іншого боку – виборів полкових присяжних скарбників. Отже, цей документ закріплював відповідальність зазначених осіб перед населенням.

Важливе місце посідає проблема боротьби з корупцією. Їй присвячено декілька пунктів.

Обов'язок гетьмана радитися з народом України і підкорятися його рішенням займає значне місце в конституції Пилипа Орлика

Характерною рисою конституції виступає турбота про соціальні інтереси простих людей.

У конституції зроблено великий крок уперед в галузі визначення і законодавчого закріплення прав і свобод людини. Деякі пункти цього документу, які стосувалися прав і свобод людини, до другої половини XVIII століття не мали аналогів у світі. У «Пактах й конституціях...» запропоновано дійові засоби боротьби зі зловживанням урядовців і корупцією та реальну модель незалежності України. Конституцією встановлені основні принципи виборів на основі рівного і прямого виборчого права, «вільного волевиявлення і голосування» при формуванні органів державної влади і місцевого самоврядування. Вона мала демократичну спрямованість у майбутнє. Конституцію Пилипа Орлика можна вважати першою європейською конституцією в сучасному розумінні.

Городецька Василина

студентка I курсу Правничого коледжу

Львівського національного університету

імені Іван Франка

МІНОЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЗАРОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Існує версія, що в прадавні часи нинішня Егеїда (частина Східного Середземномор'я, що відділяє Балканський півострів від Малої Азії) була частиною материка, що поєднував Балкани з Малою Азією. Біля південного краю сьогоденного Пелопоннесу близько 25 тис років до н. е. на місці нинішніх Кілкадських островів унаслідок вулканічних процесів утворився острів Стронгеле, який пізніше назвали Санторін. Південніше за Санторін, у 120 кілометрах від нього, утворився великий острів Крит.

Основними учасниками етногенезу, а отже, й утворення державної історії в Егеїді та Греції були чотири етноси: 1) невідомі сучасній науці за мовною приналежністю поселенці острова Крит, які, ймовірно, прийшли з Малої Азії або Балкан та утворили блискучу Мінойську цивілізацію та державність (не були індоєвропейцями, їх писемність і мову досі не прочитано); 2) пелаги (автохтонне населення материкової Греції), що в період грецької експансії були частково винищені, а частково асимільовані ахейцями; 3) на рубежі XIII–XII століть до н. е. до материкової Греції вторглися племена ахейців; 4) у XII–IX століттях до н. е. материкову Грецію завоювали дикі племена дорійців, розтрощуючи на своєму шляху Крито-Мікенську цивілізацію. Названі чотири групи етносів утворили народ, який сьогодні називається греками. Політичну історію Егеїди представлено низкою культур та державних утворень, що змінюють одне одного. Їх часто називають «цивілізаціями». Найбільш рання з них – Мінойська (від імені критського царя Міноса) [1, с. 139].

Прадавнім осередком цивілізації в Європі був острів Крит. Особливо важливу роль у формуванні Критської цивілізації зіграла культура сусіднього з Критом Кіладського архіпелагу, що по праву вважається однією з провідних культур Егейського світу в III тисячолітті до н.е. Час виникнення Мінойської цивілізації – рубіж III-II тисячоліть до н.е., або кінець епохи ранньої бронзи. До цього моменту Критська культура не виділялася на загальному фоні прадавніх культур Егейського світу [2]. Існує багато версій щодо походження цієї цивілізації. Одні називають джерелом цієї культури Азію, інші – Єгипет. Однак не підлягає сумніву, що мінойська культура була першою у Європі.

Мінойська цивілізація досягла великого рівня розвитку і вплинула на держави, які незабаром утворилися в Греції (Афіни, Спарту та ін.). Судячи з того, як життя на Криті виглядає на тодішніх картинах і барельєфах, критяни були людьми дрібною, але гармонійною статури, жінки мали блідий колір шкіри, чоловіки – темний, через що їх називали червоношкірими. На картинах і барельєфах, які оздоблювали стіни, можна й сьогодні бачити чоловіків, що грають у шахи, й господиню дому, котра сидить за прядкою й знудьговано поглядає на гравців. Ще одним популярним видом спорту, в якому критяни досягли неабияких успіхів, був бокс [3, с. 21].

Розвиток сільського господарства та професійна спеціалізація в різних галузях ремісничого виробництва прискорили утворення перших «палацових держав» на Криті – перших невеликих за площею монархічних протодержав. Епоха палацової цивілізації на Криті охоплює в цілому приблизно 600 років і розпадається на два основні періоди: 1) старих палаців (2000 – 1700 р. до н. е.);

2) нових палаців (1700 – 1400 р. до н. е.).

Вже на початку II тисячоліття на острові склалося декілька самостійних держав. Кожна з яких включала декілька десятків невеликих громадських поселень, що групувалися навколо одного з чотирьох великих палаців. До цих палаців входять палаци Кносса, Феста, Маллії і палац Като-Захро. У період «старих палаців» соціально-економічний і політичний розвиток Критського суспільства просунувся так далеко уперед, що це викликало потребу в писемності, без якої не могла існувати і повноцінна державність. Піктографічне письмо, яке виникло ще на початку цього періоду поступилося своїм місцем досконалішій системі складової писемності – так зв. лінійному письму А.

Приблизно 1700 р. до н. е. палаци Кносса, Феста, Маллії і Като-Закро були зруйнованими, ймовірно, в результаті сильного землетрусу, що супроводжувався великою пожежею. Ця катастрофа лише ненадовго призупинила розвиток Критської культури. Незабаром на місці зруйнованих палаців були побудовані нові будівлі такого ж типу, в основному, ймовірно, що зберегли планування своїх попередників, хоча і перевершують їх своєю монументальністю і пишністю архітектурного вбрання. Як наслідок, почався новий етап в історії мінойського Крита, відомий в науці як «період нових палаців» [2].

Вищий розквіт Мінойської цивілізації припадає на XVI – першу половину XV ст. до н. е. Саме в цей час з небувалим досі блиском і пишністю відбудовуються Критські палаци, особливо палац Кносса. Особливе піднесення Мінойської держави пов'язують з

правлінням Міноса II, відомого з міфу про Мінотавра. За правління його діда Міноса I, як припускають дослідники, відбулося об'єднання відокремлених «палацових держав» під єдиною владою критського царя. За формою правління Крит періоду Міноса II і його наступників був таласократією – державою, що внаслідок певних причин (браку земельних ресурсів, географічного розташування тощо), зосереджує свою діяльність на морі та судноплаванні, контролем морських просторів і прибережних регіонів [4, с. 686].

Занепад критської цивілізації, імовірно, був спричинений нашествиям ахейців, які саме тоді рушили з Фессалії на Пелопоннес і зробили Мікени своєю столицею. Вони знищили на Криті все, навіть мову (не була грецькою, про що свідчать знайдені написи). Також існує версія, що загибель палаців та інших критських поселень була наслідком виверження вулкану. Відтак острів Крит як центр Мінойської цивілізації перетворився на провінцію.

Підсумовуючи, варто зазначити, що початок європейської античної державно-правової культури слід шукати у мінойський період давньогрецької державності. Хоча сучасна наука не володіє достатніми даними, щоб повно охарактеризувати історико-правові аспекти розвитку Мінойської цивілізації, існують достатні підстави припускати, що перші органи публічної влади та юридичні норми Європи були сформовані саме в цей час. Їх вплив був важливим для формування державності та права в Афінах, Спарті й інших античних державах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія держави і права зарубіжних країн / За ред. Л.М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011. – 520 с.
2. Історія Давньої Греції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://supermif.com/istoria_greki/3_istoria_greki.html
3. Монтанеллі І. Історія Греків / Ідро Монтанеллі; пер. з італ. Юрій Педан. – Львів: Літопис, 2010. – 336 с.
4. Розпутенко І. В. Таласократія / І. В. Розпутенко // Енциклопедія державного управління: у 8 т. – Т. 7: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія : І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. – К., 2011. – С. 686.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри основ права України Львівського національного університету імені Івана Франка М. М. Бедрій.

Греб Олена

студентка I курсу Правничого коледжу

*Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ПРОГРАМНІ ЦІЛІ ТА СТРУКТУРА КУ-КЛУКС-КЛАНУ В ПЕРІОД РЕКОНСТРУКЦІЇ ПІВНЯ США

Після поразки південних штатів у громадянській війні (1861-1865) розпочався період, відомий як Реконструкція Півдня (1865-1877). У цей час була заснована, мабуть, найвідоміша та найбільш сумнозвісна расистська організація у світовій історії – Ку-клукс-клан («куклос» із грецької – коло) (далі – КKK). Її наприкінці грудня 1865 р. заснували у м. Пюласкі (штат Техас) суддя В. Джонс і кілька ветеранів армії конфедерації – капітани Кеннеді, Лістер, Кроу, Джонс. Серед дослідників переважає думка, що ця організація виникла не як терористична, а як таємне товариство, і розвивалося воно з расистською спрямованістю. З кожним роком, зі збільшенням влади і чисельності організації, росла кількість жертв і ступінь жорстокості КKK.

Була створена складна інформаційна мережа для вбивств і підпалів. Групи чисельністю (залежно від операції) від 10 до 500 осіб, діяли надзвичайно оперативно і не залишали слідів. Вбивства ставали жорстокими, жертв вішали, топили, калічили. У 1880 р.

член палати представників Г. Вільсон стверджував, що 130 тисяч людей вбито тільки за їхню політичну діяльність. Клан діяв не тільки грубою силою – у період Реконструкції він тісно співпрацював із Демократичною партією США, яка мала значну підтримку серед населення південних штатів.

Варто зазначити, що цілями їхнього терору були не тільки чорношкірі, а й білі республіканці. Засновники Клану розробили свою ієрархічну структуру зі своєю спеціальною термінологією. На чолі братства стояв великий циклоп, його помічником був великий волхв. Великий скарбник завідував збором внесків. Створення їхньої уніформи відбулось дещо пізніше. Одного разу, щоб відсвяткувати заснування Ку-клукс-клану, його засновники завернулися у простирадла, і в такому вигляді почали бігати вулицями міста. Після цього вони стали носити білі маски з отворами для очей та носа, високі, фантастичного виду шапки, а також мантію, яка закриває все тіло [1, с. 68].

Спочатку зустрічі та прийом нових так зв. братів до Клану відбувалися в будівлі суду м. Пюласкі. Приміщення було маленьким, тому кланівці підшукували собі нове місце. Вони знайшли його на околиці міста: зруйнована ураганом садиба, в якій добре збереглися дві кімнати і підвал (він був схожим на печери). Досить цікаво у ККК відбувався прийом новобранців. Коли члени ККК і особа, яка бажала ним стати, наближались до згаданої раніше «печери», при вході їх зупиняв ліктор (особа, яка охороняла місце проведення зустрічей), який влаштовував допит. Якщо ліктор переконався, що це «свої», то давав другому охоронцю сигнал прийти і керувати подіями далі. Новенькому зав'язували очі і вели в «печеру». Процедура посвячення в кланмени починалася з того, що новобранця водили навколо садиби, кидаючи йому під ноги різні предмети, щоб він спотикався, після чого його вели у підвал, де Великий циклоп задавав йому питання, інколи зовсім абсурдні. Прийняття закінчувалось клятвою зберігати таємницю ККК.

Улюбленою розвагою Клану було залякування чорношкірих американців. У них було багато ідей та способів для цього: вони могли сховати в рукаві руку скелета, за цим пропонуючи рукоштовпання, або жартівник знімав штучну голову і просив потримати враженого чорношкірого. Також кланівці любили ховатись на кладовищі і залякувати перехожих. Мовчазні білі фігури вселяли різні жахіття навіть біля дороги. Впродовж 1866 р. Клан був головною темою для жителів техаського м. Пюласкі. В кожному номері місцевого вісника завжди було місце для ККК [1, с. 69].

У квітні 1867 року у місті Нешвілі (штат Теннессі) відбувся перший конгрес Ку-клукс-клану, де було прийнято їхню «Конституцію», тобто програмний документ. У ній зазначалося, що «Америка створена білими і для білих, і будь-які спроби передати владу чорній расі – порушення Конституції США і законів Божих». Метою створення ККК декларувалася порятунок «нещасної країни та білої раси». У Нешвілі було вироблено нову структуру ККК, оголошеного «Невидимою імперією». Її очолював великий маг, якому допомагав кабінет, що складався з десяти «геніїв», рішення яких були безапеляційними. «Невидиму імперію» поділяли на «королівства» (штати) та долини (графства). Королівство очолював великий дракон, яке поділялося на провінції на чолі з Великими гігантами. Найнижчою ланкою були «печери» з великими циклопами. Рядові кланівці називалися вампірами. Діяли й судові органи ККК: Велика рада Йеху (для розгляду справ вищих службових осіб ККК), Велика рада кентаврів (для дрібніших урядовців) [2, с. 110].

В 1868 р. «Конституція» Ку-клукс-клану була переглянута і доповнена. Тепер в якості району діяльності «Невидимої імперії» згадувалося не тільки 11 штатів Конфедерації, а також Меріленд, Міссурі, Кентуккі та інші. У тексті програмного документа саме слово «Ку-клукс-клан» було відсутнім – воно було замінено трьома зірочками.

Клан оголошував інститутом рицарства і патріотизму. Його цілями проголошувались: захищати слабких, невинних, беззахисних від зла, жорстокості, беззаконня, насилля, допомагати вдовам і сиротам; захищати і охороняти Конституцію США і всі закони, прийняті відповідно до неї, захищати штати та їх населення від всіх посягань, звідки вони б не виходили; надавати допомогу у здійсненні всіх законів, виданих

відповідно до Конституції країни, і захищати народ від незаконних конфіскацій і арештів та ін. [1, с. 144]. Звісно, ці завдання мали декларативний характер. Вони мали на меті виправдати гидкі та негуманні методи діяльності ККК.

Однак наступним заходом керівників, який здивував усіх, був розпуск Клану. Бажаючи приспати пильність федеральної влади, великий маг оголосив, що Клан припиняє своє існування. Припускається, що це була досить дотепна хитрість для кращої конспірації, але точні причини розпуску ККК є невідомими. У 1871 р. Конгрес США також прийняв закон про громадянські права, відомий як акт про заборону Ку-клукс-клану, запропонований конгресменом Б. Батлером [3, р. 387].

Отже, Ку-клукс-клан – це мережа расистських та терористичних організацій в США (здебільшого на півдні). Декларуючи правомірні та благородні цілі у своїх програмі, ККК насправді мав на меті терор щодо темношкірого населення та противників консервативних рабовласницьких ідей. З цією організацією пов'язують також відродження суду Лінча. В період Реконструкції розроблена досить складна структура організації з химерними назвами посад. Досягнувши значного впливу у південних штатах, ККК оголосив про свій розпуск, перейшовши в латентну форму діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисневський Э. В. Кланістское движение в США в период Реконструкции Юга / Э.В. Лисневський. – Ростов: Вид-во Ростов. ун-ту, 1977. – 191 с.
2. Тищик Б.Й. Історія держави і права США (XVIII-1918р.) / Б.Й. Тищик. – Львів: Вид. центр юрид. факультету ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 134 с.
3. Trelease A. White Terror: The Ku Klux Klan Conspiracy and Southern Reconstruction / Allen Trelease. – Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1971. – 557 р.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри основ права України Львівського національного університету імені Івана Франка М. М. Бедрій.

Гузій Аліна Андріївна

студентка 1 курсу, 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ імені Ярослава Мудрого

Вплив християнства на розвиток держави і права Київської Русі

Запровадження християнства на Русі - це епохальний поворот, який суттєво вплинув на всі сфери тогочасного суспільного життя. Прийшовши до влади, князь Володимир Великий спробував провести серію реформ. Спочатку він намагався змінити язичництво, проголосивши Перуна верховним богом країни, а в 988 р., переконавшись у відходженні старої віри, запровадив на Русі християнство.

Незадовго до цього відбувся ряд важливих політичних подій. У 987 р. у Візантії розпочалося повстання проти Василя II. Імператор попросив допомоги в київського князя Володимира. Той згодився, але за певної умови: імператор віддасть за нього свою сестру Анну. Василь II не мав вибору, тож погодився на вимогу, а Володимир, у свою чергу, зобов'язався прийняти християнство. Коли минула небезпека, імператор не поспішав виконувати обіцянку. Тоді Володимир оголосив війну Візантії, рушив на Херсонес і захопив його. Імператор змушений був відправити до Херсонесу сестру. Як свідчить літопис, Володимир прийняв хрещення в соборі Св. Василя і обвінчався із царівною. Християнство прийняло також його найближче оточення.

Запровадження нової віри значно вплинуло на подальший розвиток Давньоруської держави :

- Нова віра сприяла формуванню та зміцненню нових феодальних відносин у східних слов'ян.

- Православ'я стало ядром для створення сильної, централізованої самодержавної країни.
- Прийняття християнства сприяло зростанню міжнародного авторитету держави.
- Відбулася зміна світобачення та світосприйняття населення Давньоруської держави.

Хочеться наголосити на тому що, прийняття християнства призвело до деяких змін в етнічному, соціальному, економічному, політичному та культурному процесах розвитку держави.

Під впливом Візантії та більш розвинутих країн з приходом християнства до Київської Русі почали активно будуватися нові освітні заклади. Освіченими були представники влади — князя, правителі та воєводи, серед яких були Ярослав Мудрий, Володимир Мономах. Згідно літопису, Володимир Святославович невдовзі після хрещення давньоруської землі заснував у Києві школу, де навчалися діти князів і бояр. Таким чином, відкриття освітніх закладів починається з часів правління князя Володимира.

Варто зазначити, що запровадження християнства для Володимира Великого дало змогу зміцнити зовнішні відносини з іноземними країнами. За історичними свідченнями релігія в той час відігравала надзвичайно важливу роль. Князь київський розумів, що Русь відстає від інших провідних країн і необхідно робити серйозні зміни у суспільному житті країни.

Християнство має як позитивні так і негативні риси у розвитку української історії. Потрібно пам'ятати, що велика спадщина греко-римського античного світу залишилася нам не в повному вигляді, тому що пам'ятники античної культури безжалісно знищувалися ранніми християнами. Також населення Київської Русі спочатку християнство як релігію сприйняло досить негативно, адже язичники та інші, хто не підкорювався волі князя зазнавали тортур.

Я вважаю, що в історії кожної держави, кожного народу є події, що визначили шляхи їх розвитку. Для Київської Русі такою подією, без сумніву, стало прийняття християнства. Згідно з загальнонаціональним опитуванням в 2007 році більшість населення країни виявилась християнами, тобто підтверджується факт сприйняття цієї події народом; її значущість, полягає в тому, що вона переступила релігійні межі і стала історичною подією, вплинувши на розвиток моральності, духовності, освіченості.

Отже, запровадження християнства в Київській Русі мало значний вплив упродовж всієї української історії. Протягом всього історичного періоду саме християнство відгравало найважливішу роль для українського суспільства. Воно було причиною багатьох війн, конфліктів. На мою думку, саме християнство зуміло об'єднати широкі верстви населення заради однієї ідеї- вільної, незалежної України.

Деркач Павло Олегович

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Інституту підготовки кадрів з органів юстиції України, 1 курс, 10 група

Політичні погляди Кирило-Мефодіївського братства

Ідеї Кирило-Мефодіївського товариства, яке утворилось у Києві близько 1845 р., були першою політичною програмою для українського суспільства. До товариства входили молоді вчені і письменники, які в свою чергу уособлювали квіт української інтелігенції. Тут були такі постаті як: обдарований історик і викладач університету Микола Костомаров, викладач гімназії та видатний письменник Пантелеймон Куліш, високоосвічений чиновник Микола Гулак, вчитель Василь Білозерський та геніальний поет Т.Г.Шевченко. Соціальний склад Кирило-Мефодіївського братства вже відрізняється

від складу масонських лож і політичних гуртків першої чверті століття: тут нема вже великих панів, багатих поміщиків; членами братства були переважно діти середніх або й бідних поміщиків, урядовці й навіть колишній кріпаків.

Програма братства, котре свідомо поставило себе під патронат слов'янських первоучителів Кирила й Мефодія, щоб підкреслити свій слов'янський напрям, найкраще можна бачити з тексту прокламації, написаної Костомаровим під титулом: «До братів українців». В ньому йшлося що всі слов'яни повинні між собою поєднатись, але так, щоб кожен народ склав свою окрему республіку й управляв своїми справами незалежно від інших; щоб кожен народ мав свою мову, свою літературу й свій власний устрій. Щоб у кожній республіці був свій правитель, вибраний на кілька літ, і над цілим Союзом був би правитель вибраний на кілька літ. Щоб у кожній республіці була загальна рівність і свобода, а станів щоб зовсім не було. Щоб депутатів і урядовців вибрано не по роду, не по багатству, а по розуму й по освіті. Щоб свята віра Христова була основою закону й усієї управи в цілому союзі і в кожній окремій республіці». Ще докладніше малює нам той устрій всеслов'янської федерації, про яку мріяли члени братства, його статут. Слов'янські народи в будучині мусять приєднатися до Росії й скласти з нею одну федерацію. При прилученні кожний слов'янський народ зберігає свою самостійність. На чолі федерації стояв би загальний сейм із представників усіх слов'янських народів. В кожному штаті був би свій сейм і свій президент, вибраний на чотири роки. Верховна центральна влада належала б всесоюзному президенту, вибраному також на чотири роки. Найактуальніший характер з усіх практичних намірів братства мала боротьба проти кріпацтва. Цю боротьбу вони мали провадити шляхом безупинної пропаганди в школі і в літературі, намагаючись виховати нове покоління дворян в антикріпацькому дусі. Рівночасно вони вважали за потрібне негайно взятися за поширення освіти в народних масах, за видання популярних книжок і часописів і взагалі старатися підвести культуру до широких народних мас. Боротьба за емансипацію закріпаченого селянства стала гаслом української літератури: можна сміливо сказати, що перш ніж кріпацтво було скасоване самим урядом, йому вже був нанесений смертельний моральний удар у літературі. Протягом приблизно 14 місяців існування товариства його члени підготували низку програмних положень, найважливіші з яких знайшли своє відображення у творі М. Костомарова під назвою "Закон Божий (Книги Буття українського народу)" релігійної толерантності. Передумовою перебудови існуючого ладу на нових засадах товариство вважало знищення абсолютизму, повалення царату. Провідне місце у слов'янському об'єднанні відводилось Україні.

Кирило-Мефодіївське товариство проіснувало дуже недовго; воно не встигло вийти з підготовчої стадії, не встигло ще розвинути якоїсь практичної роботи, як уже на початку 1847 р. члени його були заарештовані, вивезені до Петербурга й після адміністраційного суду дуже суворо покарані тюрмою й засланням. Тільки через десять років по смерті царя Миколи I, який особисто кермував судом і визначав кару, члени братства змогли вернутися до літературної й господарської діяльності. Але ідейне значення братства було величезне. Можна сказати, що його ідеї й його програма надовго зазначили головні напрямні лінії українського національного відродження. Слід відзначити, що, поділяючи загальні засади своєї програми, члени товариства розходились у питанні про першочергові завдання. М. Костомаров вважав першочерговим домогтись єдності слов'ян. П. Куліш наголошував на розвитку, насамперед, української культури. Тарас Шевченко пристрасно відстоював ідеї соціального і національного звільнення українців. За радикалізм своїх ідей Шевченко був покараний найжорстокіше. Характерною ознакою політико-правових поглядів Т. Г. Шевченка є глибоке несприйняття, засудження самодержавства. Для нього немає "добрих" царів. В історії експлуататорських держав він бачив сатрапів, тиранів-царів, цезарів, імператорів, які правили, спираючись на церкву, що освячувала свавілля й насильство над людиною. До цього слід додати, що ненависть і рішуче політичне несприйняття в Т. Г. Шевченка було не лише до російського царизму, а й до українських експлуататорів. Гетьмани для поета — таке ж зло, як і царські чиновники. Він із презирством писав про тих українських діячів, які багато говорять про "неньку Україну",

про її "долю-волю", а насправді заодно з російськими поміщиками та царатом "деруть шкуру" з селян". Його ідеалом була трудова демократична республіка

Отже, висуваючи загальнодемократичні гасла про права кожної нації та народності на суверенний розвиток, вони мали на увазі не федерацію рівноправних народів, а федерацію общин, об'єднаних в області й підпорядкованих на місцях обласному управлінню, а в центрі — союзному урядові. Безумовно, що в такій багатонаціональній країні, як Росія, недосконалість національної програми, її вузькість та обмеженість не сприяли завоюванню довір'я трудящих мас.

Дрючин Денис Андрійович

Студент 1 курсу 16 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Система формування військових судів в Запорізькій Січі

Відіграло важливу роль, і стало наслідком великої кількості ґрунтовних процесів у вітчизняному правознавстві проголошення державної незалежності, в Україні.

Організація судового процесу, на Січі та судова система були відносно передбачуваними. На суді виступали позивач та відповідач, розглядалися докази, здобуті в наслідок слідства.

Важливим питанням в Запорізькій Січі, що до судової системи, було питання судового порядку: хто і як проводив суд на винною особою, і на яких підставах виносилося рішення в Україні?

В призначенні апеляційної інстанції, для судів був Люблінський трибунал. У багатьох містах України діяли так звані міщанські суди, а на Січі - Козацькі. Але по при всі думки була випущена рецензія на книгу „Суди земські, міські і підкоморні”, що заперечувала цю думку. В наслідок чого було опубліковано деякі данні, які підтверджували, те що на Україні в той час суд і покарання над населенням, здійснювали не статутові суди, а заступники польських можновладців Вишневецьких та Острозьких...

Невдовзі були створені і працювали статутні суди, на землі освоєній населенням. Ці суди діяли з існуючими законами, і створювалися органами польської шляхти. Одночасно з статутними судами, працювали і Копні, сільські, козацькі суди, сотенні, магістратські, полкові, генеральні суди, та суди генеральної канцелярії.

1. Копні суди

Керувалися звичаєвим правом. Скликалися тільки по важливій причині, і зазвичай в сільській місцевості. Іноді скликалася, так звана, Гаряча копа, тоді ж відразу призначалися слідчі по даній справі, які малі розслідувати злочин, і надати достовірні докази, які б підтверджували вину особи чи навпаки. Але якщо доказів було не достатньо, то з цього приводу скликалась велика копа, яка брала справу на свій розгляд.

2. Козацький радний суд

Очевидно що він також відіграв важливу роль, у формуванні військових судів у Запорізькій Січі. Обвинувачувану особу викликали, на козацьку раду, після слухання тієї чи іншої сторони, слухали версію свідків, і після цього вже приймали рішення. Але в деяких випадках Козацька рада, давала дозвіл на проведення так званого „суду Божого”. Коли дві сторони, які не могли вирішити хто з них правий, проводили бій. Суд такого роду зустрічався рідко, але все ж таки мав своє місце в ланці формування військових судів.

3. Полкові суди

Полкові суди склалися з суддів і полкової старшини. Засідання проводились в відведених спеціально для цього приміщеннях. Такі суди розглядали справи такі як, громадські спори, але іноді вони розглядали і кримінальні злочини, але майже завжди вони були малозначні.

На одному рівні з полковими судами, були і суди полкової канцелярії. Вони склалися з полковника та полкової старшини. Суд розглядав види кримінальних і громадських справ.

4. Генеральний суд

Не дивлячись на інші судові постанови, в засіданнях генерального суду брали участь два генеральних судді. При генеральному суді було створено і Третейський суд. Він вирішував справи, які можна було вирішити мирним шляхом, а також деякі цивільні і кримінальні справи.

Не малозначну роль відігравав суд Генеральної канцелярії. До його складу входили гетьман і два або три чоловіка з генеральної старшини.

5. Суд Гетьмана

Суд Гетьмана, в період Запорізької Січі, був найвищою судовою інстанцією. В період досліджень судовою системою, говорилося, що саме цей суд відігравав роль своєрідного кабінету юстиції. Справи які відносилися до першої інстанції, він не розглядав, у в його мету входило зміна одного виду покарань на інший, припинення кримінальних справ, та велика кількість інших справ, які входили в компетенцію Верховної ради.

Що до здійснення правосуддя в Запорізькій Січі, то суддя обирався для здійснення правосуддя на певній території, і його права були дійсними, тільки на певну територію, окрім випадків, коли особа сама зверталась до цього суду, з проханням розгляду цієї справи на даній території.

Під час розгляду справи суддею, в залі суду, повинен був знаходитися писар, який мав вести справи судової канцелярії, вести реєстр суду, збирати докази та писав вердикт суду. Писар обирався по тим самим критеріям, що і суддя. Коли суд обіцяв розглянути справу негайно, то малося на увазі, що справа буде розглянута в порядку подання її до суду. Винятком були тільки державно-важливі справи. Суддя обирався населенням, на радах або призначався вищою структурою. Суддя повинен був бути не молодше 25 і не старше ніж 75 років. Обраний населення суддя складав присягу на вірність народу, службі та суду і присягався розглядати справи, без будь якої сторонньої упередженості та інтересу.

Отже, моє ставлення до формування системи військових судів в Запорізькій Січі, позитивне. Так як не важко було побачити, що процедура формування судового устрою, була дійсно на високому рівні, і багато рис тогочасного судоустрою досягли рівня сучасних країн Європи, що показало достатньо високий рівень розвитку судової системи. Також не можна не підкреслити відношення до цього влади, яка віднеслася до змін дуже серйозно. Але неможна сказати, що проводилося все так гладко, як хотілося б. По-перше, було багато недоліків в процесуальному праві, а по-друге більшість позитивних рис, не відображало рівня тогочасної юриспруденції. Існувало такі види судів як: статутні, Копні, сільські, козацькі суди, сотенні, магістратські, полкові, генеральні суди, та суди генеральної канцелярії, які були на верхній ланці судоустрою Запорізької січі. Великою негативною рисою, в тому числі і помилкою влади, було розповсюдження законодавства Росії, на території України, яке в той час нерідко вступало в неузгодженість з звичаєвим правом України та нормативно-правовими актами, що якраз застосовувались у судах, і що спричиняло суперечки в розвитку судової системи України, яка на той час зазнала великого прогресу в Україні.

Димитрова Надія Іванівна
Студентка 1 курсу 16 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Становище Радянського Союзу на міжнародній арені в 30-х роках

Авторитет Радянського Союзу протягом 20 – 30-х років на міжнародній арені стрімко зростав. Але, не зважаючи на успіхи, яких досягли радянські дипломати, за цей час забезпечення саме мирного розвитку країни, початок 1930-х років відзначився значним погіршенням міжнародної обстановки і зростанням загрози нової світової війни.

Наприкінці 1920-х – початку 30-х років Радянська зовнішня політика мала на меті дві цілі:

- Підготовка світу для пролетарської революції;
- Встановлення мирних відносин із капіталістичними державами.

Чітко було поставлено завдання вивести країну зі стану зовнішньополітичної та економічної ізоляції, а саме залученням іноземного капіталу. Але була ціла низка обставин, які значно утрудняли без того не легке завдання. Не дуже сприятливі умови для СРСР підштовхнула країну до створення союзу з Німеччиною, Англією і Францією проти небезпечного Третього рейху.

У несприятливій обстановці світової економічної кризи (1929 – 1933 рр.), щоб зберегти валютні надходження, уряд СРСР збільшив експорт своїх товарів, при тому ще і знизив їх ціну до мінімуму. Зовнішньо – торгівельна політика СРСР викликала в 1930-х – 1932-х роках протест у великій кількості країн, які звинувачували Радянський Союз у вивезенні товарів на світовий ринок ціною нижче ніж їх собівартість.

У 1930 році США стали ініціатором економічної блокади СРСР. Вони стали забороняти ввезення радянських товарів та затримувати їх вантажі. До цієї блокади приєдналися також Франція, Бельгія, Румунія, Югославія, Угорщина, Польща і навіть Англія. Із великих країн до блокади не приєдналися лише Німеччина. Вона навіть збільшила товарообмін з СРСР і стала головним торговим партнером.

Не зважаючи на всі ці складнощі, капіталізм вкотре продемонстрував свою «живучість», подолавши кризу, і це завдяки посиленню державного втручання у економічне і громадське життя і перекачуванні ресурсів з колоніальних і залежних країн.

Наслідком суперечливої політики між СРСР і Заходом стало загострення зовнішньополітичних відносин з-поміж них. З цього робиться висновок, що основним дестабілізуючим чинником у світі була не примиреність соціалізму і капіталізму яка набрала обертів під час економічної кризи.

До завдань провідних капіталістичних держав входило збереження своїх панівних позицій у світі, задоволення претензій «ущемлених» суперників в основному за допомогою Радянського Союзу. СРСР, в свою чергу, ставив за мету, використовуючи капіталістичні протиріччя, якомога довше відтягнути війну якнайкраще до неї підготуватися.

В 1932 році міжнародні позиції СРСР значно зміцнилися. Після не коротких переговорів підписали договори про ненапад із Латвією, Естонією, Фінляндією, Францією, та Польщею. Також, в тому ж році радянська делегація виступила на Міжнародній конференції у Женеві з пропозицією повного роззброєння.

У 1933 році за умов наростання воєнної загрози в Європі та Азії СРСР став учасником Конвенції про визначення агресора і із ініціативою створення колективної безпеки підписалися акти про визначення агресора з Польщею, Румунією, Латвією, Естонією, Туреччиною, Іраном, Афганістаном, ні з Чехословаччиною і Югославією. Також у вересні укладено договори про ненапад між СРСР і Італією.

На середину 1930-х років СРСР встановив дипломатичні відносини з більшістю країн світу. 18 вересня 1934 року його було ухвалено в Лігу Націй, а це свідчило про зростання авторитету СРСР на міжнародній арені.

Радянський Союз пройшов не легкий шлях, щоб знов, хоч якось, відновити свій авторитет. На його шляху постійно з'являлись якісь труднощі які він, завдяки своїй стійкості, долав. Це була могутня країна, яка не раз доводила всім, що саме вона має право бути на першому місці у світі. Щодо методів правління, то вони, як багато хто кажуть, були не завжди сприятливими для народу, але головним був результат, який дійсно було помітно, бо саме в час Радянського Союзу було побудовано велику кількість будівель, які слугують нам і в наш час. А щодо становища на міжнародній арені, то воно дійсно було різним. Як я вже писала, СРСР то втрачав свій авторитет, то знов зміцнював його і доводив свою могутність. Але все ж таки, головним надбанням такої великої країни був народ, який рухався вперед, не здавався ні перед ким, був наповнений патріотизмом і вірою в краще майбутнє і завжди готовий віддати своє життя за Батьківщину.

ЄВСЮКОВА ЄВГЕНІЯ ОЛЕГІВНА

*студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ВИЯВ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Право і релігія є настільки унікальними і водночас складними феноменами, що й на порозі третього тисячоліття науковий і громадський інтерес до них не згасає. У цьому факті проявляється та істина, що і право, і релігія відображають найбільш фундаментальні основи буття людини, квінтесенцією якого є її свобода. Саме свобода людини стала сприйматися сьогодні у планетарній правосвідомості не тільки як магістральний напрям чи мета розвитку людського суспільства, але і як вирішальний засіб цього розвитку, що спроможний його прискорювати або гальмувати. Релігія і право, відображаючи найбільш фундаментальні основи буття людини, є водночас складовими її способу мислення, тобто ментальності. На цій основі є підстави вести мову про них як про складові ментальності национації. Вживаємо ці означення як найбільш вживані й рівнопорядкові, хоча за конкретним змістом вони й не збігаються. Звідси цілком слушним є твердження, що релігія і право є складовими внутрішнього духовного стрижня будьякого национації, що і визначає відмінності.

Абсолютний характер норм і цінностей природного права цілком зіставний з нормами і цінностями релігійної моделі морально-правової реальності. Більше того, природне право запозичує принцип абсолютності зі сфери релігії й моральності, з якими воно тісно пов'язане і які здавна культивують сферу духовнопрактичних відносин людини з абсолютними цінностями і нормами. У цьому випадку система абсолютних природноправових цінностей таких, як життя, особистість, гідність, свобода, вінчає надабсолют — Бог. Саме Він додає усім іншим цінностям абсолютний характер. Без Нього вони втрачають свою абсолютність і стають відносними, а отже, — беззахисними перед зазіханнями будьяких соціальних суб'єктів — від індивіда до держави. Таким чином, стає очевидним взаємозв'язок між релігією і правом як складовими ментальності особистості, народу, нації і, навіть, людства в цілому. При цьому стає очевидною та обставина, що саме з причин уже зазначеного взаємозв'язку будьяка зміна в одній сфері призводить до змін в іншій. Якщо всі ці цивілізаційні розбіжності впливають з різного розуміння співвідношення між Богом, Світом і Людиною, що виявляється у відмінностях між релігійними «картинами світу», то відповідним чином це відображається у сфері природного права.

Необхідно також зазначити ту особливість національної правосвідомості, що вона у порівнянні з нормативними актами та правовідносинами як формами існування національного права володіє, як і будь-яка форма суспільної свідомості, відносною самостійністю свого існування. Це означає, що вона, на відміну від загальних форм, які з втратою державної незалежності так само і майже одночасно втрачаються, може існувати в умовах національної бездержавності, як сукупність ідей, поглядів, почуттів, традицій, переживань, що відображають ставлення представників бездержавної нації до правових явищ попереднього національного життя з характерною для нього державністю. Завдяки такому «консерватизмові» національної правосвідомості національне право отримує можливість продовжити своє існування в умовах бездержавності.

На мою думку, благо українців полягає в тому, що їхня ментальність як хліборобської нації не мусить перепрограмуватись якимось радикально і в усіх відношеннях. Адже більшість її характерних рис, серед яких є й усвідомлення необхідності правової держави, відповідають нинішньому загальному вектору розвитку людства в напрямі до гуманного майбутнього.

*Жданова В.А.,
студентка 1-го курсу господарсько-
правового факультету НЮУ ім.Я.Мудрого*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Інститут суду присяжних для більшості вітчизняних юристів все ще залишається чимось незвичайним і незрозумілим, чимось таким, що вивчають в курсі історії права або порівняльного правознавства і що малоприслатне для застосування в юридичній практиці. Для переважної більшості українських громадян суд присяжних також залишається чимось невідомим і екзотичним. Запровадження суду присяжних в Україні створює іншу, порівняно з існуючою, систему оцінки того, що є злочином. Така відмінність полягає не лише в розділі функції суду на суд факту і суд права, але й у зміні підходів до процедур, до змагальності, до презумпції невинуватості, обмеженості можливостей представити дані кримінальної справи присяжним, до виправдання, тощо. Основне завдання присяжних – оцінити діяння підсудного з точки зору громадської свідомості.[1,с.4]

Ключові слова: *суд присяжних, правосуддя, вердикт.*

Актуальність цього питання обумовлена недосконалістю процесуальної форми запровадження суду присяжних в Україні, недоліками судової влади та судочинства в цілому.

Аналіз наукових видань останніх років свідчить, що проблема інституту суду присяжних розглядається як науковцями, так і юристами – практиками в різних аспектах: історичному (В.С. Кульчицький, І.О. Русанова, О.В. Сидорчук, В.М. Тернавська), конституційному (М.І. Козюбра, В.Т. Малярєнко, С.Г. Штогун), вивчення зарубіжного досвіду та процедурно-процесуального механізму функціонування суду присяжних (А.Б. Войнарович, С.О. Іваницький, Р.О. Куйбіда, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, О.Г. Яновська, В.І. Шишкін) та інших.

В.Єрмолаєв виділяє такі етапи становлення інституту суду присяжних в Україні. Першим етапом слід вважати період Київської Русі, коли в системі судоустрою існували вервні(общинні) суди, інститут «судних мужів», процедура розгляду цивільних і кримінальних справ за участю представників місцевої громади, застосування очисних присяг, різних випробувань – ордалій при вирішенні питання про винуватість підсудного. Таке судочинство знайшло своє законодавче закріплення в нормах Руської Правди. Своєрідним прообразом майбутнього суду присяжних можна вважати й вищу судову інстанцію давньоруського Новгорода, де судові справи розглядалися намісником князя, посадником або їх тіунами разом із представниками «кінців» (вулиць) міста. Другий етап передісторії суду присяжних в Україні припадає на добу польсько-литовського панування

на українських землях кінця XIV – першої половини XVII ст. Поширеним на українських землях було і Магдебурзьке право, що надавало містам право судитися відповідно до його положень за участю радців і лавників. В Україні тривалий час продовжували існувати общинні, «копні» суди, які за заявою постраждалого, керуючись звичаєм досягти справедливості разом, «копою», самостійно здійснювали розшук обвинуваченого, розглядали справи по суті, виносили вирок, який був остаточним і виконувався негайно.[2,с.27-41] У той же час ряд вчених виділяють із загальної сукупності копний суд як інститут, що є одним із найбільш стародавніх судових інститутів, який містить ряд ознак суду присяжних. Так, Ф.І. Леонтович, Я.Р. Падох зазначили, що копи литовсько-польського періоду і кони за Руською Правдою знаходяться поміж собою в тісному генетичному зв'язку, а в інституті «добрих людей» є, на думку Р.М. Лашенка, елементи присяжних засідателів, об'єктивних суддів самого факту про вину або невинуватість підсудного. [3]Своєрідна й демократична судова система існувала у запорізьких козаків. Судові функції тут виконували представники козацької старшини. Причому в найскладніших справах як суд першої інстанції інколи виступав весь кіш, а вищою судовою інстанцією – військова рада.

У той час як Нешик Т.С. визначає іншу періодизацію становлення інституту суду присяжних в Україні. Так, першим етапом виокремлюється час від 20 листопада 1864 р. до 9 травня 1878 р.- з моменту схвалення Олександром II Судових статутів до початку кризи суду присяжних у Російській імперії. Фактична діяльність суду присяжних в Російській імперії розпочалась у 1866р. Основною функцією присяжних було прийняття рішення про винуватість або невинуватість підсудного у вчиненні злочину У разі визнання підсудного винуватим присяжні могли висловити свою думку про те, чи заслуговує підсудний поблажливості під час призначення міри покарання. На основі вердикту присяжних професійні судді постановляли вирок. Якщо складом суду одноголосно наголошувалось на тому, що присяжні засудили невинуватого, то суд відміняв обвинувальний вирок і справа передавалась на розгляд новому суду присяжних. Предметною юрисдикцією суду присяжних був розгляд усіх справ про злочини, покарання за які передбачались, поєднані з позбавленням чи обмеженням прав стану. За підрахунками О.М. Бобрищева- Пушкіна, до сфери компетенції засідателів входило приблизно 410 статей Уложення про покарання карні та виправні, що становило майже п'яту частину всіх каральних норм російського законодавства.[4,с.249-253]

Отже,можемо зробити висновок,що існують різні підходи до періодизації існування становлення суду присяжних в Україні. Нашому суспільству дійсно необхідний даний правовий інститут,який зміг би усунути певні недоліки сучасного правосуддя і відродити віру в нього як незалежного,ефективного способу відновлення та захисту прав і свобод громадян.

*Жеба Євген Олександрович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Студент, факультет підготовки кадрів
для органів юстиції України 1 курс, 15
група*

Партизанський рух на території України в період Великої Вітчизняної війни

Звернувшись до подій Великої Вітчизняної війни, можемо згадати, що вона також називається всенародною. Таку назву ця війна отримала за великий розмах партизанського руху та героїзм народних патріотів, які вклали свій внесок у перемогу над ворогом.

За короткі строки фашистам вдалося захопити велику частину СРСР, передусім, значну територію України. На цих завойованих територіях гітлерівці одразу ж почали встановлювати свою політику,примушували населення до важкої, покірної праці,яка не мала своїх окреслених меж.

Патріоти своєї країни не змогли довгий час підкорятися ворогу, саме через це з перших днів окупації важливим питанням стало протидія намірам фашистського керівництва. І з цією метою вже влітку 1941 року зародився партизанський рух. За вказівкою командування армії після відступу радянських військ на окупованих територіях залишалися військовослужбовці, мета яких була в розгортанні та організації партизанських загонів. Але не все було так просто, їх формування супроводжувалося великою кількістю труднощів: спочатку вони діяли хаотично, кількість учасників партизанського руху була незначною та неорганізованою, не мали належного озброєння, необхідних засобів зв'язку та іншого матеріального забезпечення.

Також однією з проблем партизанського руху був той факт, що розвиток підпільної боротьби був нерівномірний. На Правобережжі республіки, де були прокладені надзвичайно важливі залізничні та шосейні шляхи партизанський рух не набув бажаного розмаху. Враховуючи нерівномірність розгортання партизанського руху, 11 листопада 1942 року Державним Комітетом Оборони була прийнята спеціальна постанова "Про партизанський рух на Україні", в якій особлива увага виділялася збільшенню кількості загонів на Правобережжі.

З метою забезпечення належного розвитку партизанського руху загін під командуванням Сабурова восени 1942 р. здійснив рейд який проходив від Брянських лісів до Правобережної України. Таку відстань партизани подолали протягом місяця, за їх маршрутом вони форсували Десну, Дніпро і Прип'ять. За цей період загін О. Сабурова розбив фашистські гарнізони в 6 областях, зруйнував 28 залізничних і шосейних мостів, провів заохочувальні роботи серед населення, внаслідок чого збільшилась чисельність з'єднання наприкінці рейду. Через деякий час загони Сабурова спільно з партизанами загону С. Ковпака, підпільниками-патріотами з Житомирської і Рівненської областей та білоруськими партизанами утворили на Лівобережжі вільний від гітлерівців край, який простягнувся на 14 районів з населенням близько 200 тис. чоловік.

Стосовно військових дій, то головні удари партизани завдавали по стратегічних пунктах, перешкоджали перекиданню військ та техніки противника, виводили з ладу важливі об'єкти інфраструктури, знищували представників офіцерського складу та керівництва окупаційної влади, забезпечували ведення розвідувальних дій на ворожих територіях. Диверсії партизан на важливих транспортних шляхах ворога сковували та послаблювали загарбницькі війська, утворювали безлад у тилу ворога.

Ефективною формою партизанських дій були рейди у тилу противника, головною метою яких було відволікання великих сил ворога за для наступальних операцій на інших фронтах, що було суттєвою допомогою військам. Найбільшою результативністю ввійшли в історію рейди формувань відомих партизанських командирів С. Ковпака, О. Федорова та О. Сабурова. Ці рейди дали можливість активізувати, впевнити населення сіл, міст, поширити партизанський рух на всій території України. Взагалі, у період війни в тилу ворога існувало понад 6000 партизанських загонів та підпільних організацій, в яких вели боротьбу близько 1 млн. чоловік, з них на території України близько 60 партизанських з'єднань, 2000 загонів і диверсійних груп.

Патризиани внесли неоціненний внесок у перемогу над німецькими загарбниками. Вони знищили близько 500 тисяч німців, розбили 470 ворожих гарнізонів, комендатур, штабів. Їхніми зусиллями було пущено під укіс близько 5000 ешелонів з технікою ворога. Ними було підбито 210 літаків, 1600 танків та бронемашин. По закінченню війни значна частина партизан була нагороджена медалями та орденами, а 233 членам загонів було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Отже, підсумовуючи вище написане мною, слід сказати, що партизанський рух показав волю і прагнення всього українського народу стояти за свою державу та за своїх близьких. За своїм розмахом всенародна боротьба в тилу ворога була важливим фактором в перемозі над фашизмом. Сила і могутність військ полягала у міцній підтримці з боку українського народу.

Завгородня Наталія Олександрівна
студентка 1 курс ,16 групи
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Земельне право за земельним кодексом УРСР 1922 р.

29 листопада 1922 року Президією ВУЦВК був ухвалений земельний кодекс УРСР. До складу кодексу входили основні положення та 4 частини: “Про трудове землекористування”, “Про міські землі”, “Про державне земельне майно”, “Про землеустрій та переселення”.

За Земельним кодексом право на користування землею мали всі громадяни УСРР (незалежно від статті, віросповідання, національності), які бажають обробляти землю власною працею. Землю можна було отримати в двох випадках: якщо людина буде вести сільське господарство або задля трудового користування. В другому випадку землекористувачі наділялися землею або земельними громадами, до складу яких вони входили або земельними органами, якщо в розпорядженні останніх є запасна земля. Стосовно першого випадку, землю, надану лише для ведення сільського господарства вважалось безстроковим і могло бути припинене лише у випадках, встановлених законом. Наприклад, трудового землекористувача можна було позбавити землі у разі, якщо він перестане займатися сільським господарством, або у випадку необхідності зайняти землю для державних чи громадських потреб. В такому випадку землекористувачеві відводилась земля в іншому місці і відшкодовувались заподіяні їй вилученням збитки. За статтею 10 ЗК це право землекористування могло здійснюватись лише землекористувачем, який входив до громади. ЗК детально описує склад земельної громади, їх права і обов'язки, органи управління. Так стаття 56 встановлює за громадою такі права: «1) розробка й запровадження до життя заходи до збільшення продуктивності землі й поліпшення якості продукції сільсько-господарчого виробництва і зокрема, встановлення громадські плодозміни; 2) вживання заходів до найдоцільнішого використання земельної площі, переводячи роботи щодо землевпорядження, меліорації й т. інш...».Також на громаду, накладалось право проведення меліоративних робіт в цілях використання більшої площі земель та задля збільшення придатних земель до сільськогосподарського використання.Земельна громада за статтею 53 ЗК вважалася відповідальною перед за правильне й доцільне використання земель так розподілених у користування окремими господарствами, як і тих, що ними безпосередньо користується громада. Важливу роль відіграло і те, що за громадами визнавались сільськогосподарські комуни та артїлі, добровільні об'єднання окремих дворів або сукупності дворів, що відокремлені від колишніх громад(ст.42 ЗК УРСР), що й значно полегшило органам держави контроль і керівництво сільським господарством.

В витягах Земельного Кодексу йдеться про те, що всі землі в межах УСРР, в чийому б віддані вони не були б становлять власність Робітничо-Селянської держави. Тим самим ЗК встановлював, що будь-яке право землекористування можливе було тільки в результаті надання його державою і за умов, визначених державою.

ЗК детальніше описав інститут селянського двору - основної виробничої одиниці в сільському господарстві. Стаття 66 визначила двір як родинно-трудова об'єднання селян, що спільно вели господарство. Крім інституту селянського двору існували й інші інститути , такі як: допоміжна наймана праця в землеробських господарствах,трудова оренда землі. Саме тимчасова передача права користування землею сприяла запобіганню від розорення трудових одноосібних господарств внаслідок стихійного лиха чи інших причин, іа також за умови, що ніхто не може за договором оренди отримати в своє користування землі більше тієї кількості, яку він в змозі додатково обробити до власного наділу силами свого господарства. Наймана праця допускалась за умови дотримання законів про охорону і нормування праці, а також при умові неможливості господарства самому виконати необхідну роботу. Земельний Кодекс не оминув і становище міських земель, визначивши їх

межі та порядок змін, порядок забудови міських земель. На той час існували такі види землекористування: общинне, дільничне, колективне, але особливе місце в ЗК займали колективні господарства, тільки вони мали право вимагати у сільської громади виділу їм землі. Земельний Кодекс закріпив умови і порядок організації сільськогосподарських колективів, визначив порядок запровадження громадського обробітку землі з допомогою спільної праці і спільного використання засобів і знарядь праці під час оранки, засіву земель, збирання врожаю тощо. Визначався порядок переділів і виділів землі, наділення трудових землекористувачів садибними ділянками і лучними землями, зміцнення і влаштування земель трудового землекористування.

Таким чином, Земельний кодекс УРСР скасовував право приватної власності, забезпечив найсприятливіші умови для спільного обробітку землі, а також заклав фундамент в розвиток законодавства про раціональне користування та охорону земель.

*Зайва Юлія Русланівна
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого ІПКЮ, 1 курс,
4 група*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ТОТАЛІТАРНО - РЕПРЕСИВНО РЕЖИМУ УКРАЇНИ (1929-1941)

Наразі права та свободи людини оголошено найвищою цінністю в більшості цивілізованих країн світу. Звичайно, ідеального їх дотримання слід прагнути, але навряд чи це можливо на практиці. Але слід відмітити хоча б намагання світової спільноти до повноцінної реалізації та захисту прав людини. Але ще в недалекому ХХ столітті навіть на теренах нашої держави панувало повне недотримання свобод людини, ігнорування будь-яких суспільних та моральних норм.

Майже вся історія СРСР пронизана порушенням прав людини, але найбільш явні порушення припали саме на першу половину століття. І тільки після здобуття Україною незалежності почали відшукуватись раніше забуті та просто невідомі сторінки історії України, які стосуються тоталітарно - репресивного режиму України. Випадків ігнорування прав людини просто безліч, хотілось би проілюструвати найбільш кричущі з них.

Перше на що слід звернути увагу, то це на масові політичні репресії цього періоду. Пікової своєї точки вони досягнули саме в 1937-1938 рр. Ці роки навіть отримали таку умовну назву як період Великого терору. Тоді нелюдські катування до арештованих, вироки до розстрілу, які виносились без жодного розслідування та судової процедури та не могли бути оскаржені, набули масового характеру. При чому родичам «ворогів народу» сповіщали, що вони засуджені до 10 років виправно-трудова таборів без права переписки та передач.

Було проведено велику кількість підрахунків жертв цих років. Їхні результати варіюються. Хотілось би звернути увагу на дані міжнародного незацікавленого товариства «Меморіал». За їхніми даними протягом жовтня 1936 листопада по 1938 рік за справами ГУДБ НКВС СРСР заарештовано не менше 1 млн. 710 тис. осіб, засуджено - 1 млн. 440 тис., розстріляно - не менше 724 тис. Тобто якщо співвіднести із тривалістю Великого терору, то в день розстрілювалось близько 1000 людей. Складно навіть собі уявити масштаб порушень, адже тисячі людей втратили найважливіше – право на життя. Інші були жорстоко позбавлені права та справедливий неупереджений суд, на дотримання законності, на повагу до честі людини.

Окремо слід звернути увагу на перебування громадян в таборах ГУЛАГу. Про взагалі яке дотримання прав може йти мова, якщо саме перебування в цих установах принижувало повністю гідність людини. Виснажлива праця, постійна антисанітарія, заборона підтримати будь-які зв'язки із зовнішнім світом – все це пригнічувало в'язнів. В таборах ГУЛАГу та у спеціальних поселеннях до 1941 р. перебувало близько 1,92 млн.

чоловік (населення Союзу на той час було близько 195 млн.) Станом на 1939 р. в таборах ГУЛАГу перебувало понад 181 тис. Українців (із 1,31 млн. в'язнів). У 1934–1947 рр. в системі таборів загинуло 938 тис. в'язнів.

І звичайно, я не могла не згадати про таке масове порушення прав людини в Україні під час тоталітарно - репресивного режиму як створений штучно акт геноциду українського народу в 1932-1933 рр. Було абсолютно знівельоване право людини на власність отриману шляхом своєї праці. У селян конфіскували врожай зернових та всі інші продукти харчування. Логічно те, що в зв'язку з цим набув поширення масовий голод.

В 1932 році було прийнято постанову ВЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперативів та про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», відома під назвою «Закон про п'ять колосків». За розкрадання майна колгоспів було передбачено розстріл, якщо були наявними певні пом'якшуючі обставини, то покарання знищувалось до 10 років позбавлення волі. Засуджували навіть пухлих від голоду дітей, які намагались знайти хоч якусь їжу, щоб не померти від голоду.

Звичайно вище викладене просто шокує нас тим, наскільки права людини ігнорувались в цей період історії. Слід наголосити, щоб це лише найбільш резонансні порушення. Все життя українців під час тоталітарно - репресивного режиму було просякнуте відсутністю дотримання свобод людини навіть під час повсякденного життя. Нам слід знати своє минуле, хоч воно було й таким. Навіть для того, щоб більше ніколи не повторити такого в сучасності.

*Захарченко Назар Сергійович
студент I курсу Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЦЕРКВИ НА РУСІ ЗА ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ В XIV–XVI СТ.

Політико-правова дійсність сучасної Української держави спирається на міцне підґрунтя історичного буття нашого народу, тому поглиблення знань про правові явища минулого дає можливість виявити спадковість та неперервність правового розвитку на українських землях від найдавніших часів і до сучасності. А об'єктивне та повне дослідження подій вітчизняної історії неможливо без визначення ролі Церкви в розвитку духовної культури та моральності суспільства. У зв'язку з цим належний рівень дослідження драматичних подій української історії XIV–XVI ст.ст., коли наша держава була у складі Речі Посполитої, ролі духовенства в цих подіях та проблеми правового становища Православної Церкви дозволяє зрозуміти закономірності та особливості подальшого розвитку української державності й усього українського народу. Саме тому вивчення даної проблеми є надзвичайно цікавим та становить особливий інтерес як з історичного, так і з правового погляду.

Деякі історики як, наприклад, В.С. Кульчицький, М.І. Настюк, Б.Й. Тищик, вважають, що в 1458 р. Ягайло розділив Руську Церкву на дві митрополії: Московську і Київську, підпорядкувавши своїх підданих останній, щоб залишати їх під верховенством московського митрополита. В останні часи існування Великого князівства Литовського та під владою Польщі ситуація Церкви, різко погіршилась. Великі князі та польські королі вибороли собі право протегування над Церквою – почали призначати єпископів і навіть митрополита. Отож щораз більше важливих церковних питань вирішували світські правителі, які належали до іншої, ворожої Православ'ю релігії. Право світської влади призначати єпископів послаблювало авторитет митрополита. Єпископи часто діяли на свій розсуд. Здебільшого на ці високі посади призначалися шукачі поживи, хабарники, які компрометували священницький сан. Згодом навіть звичайні феодалі почали продавати розташовані на їхніх землях парафії та монастирі. За таких умов культурний вплив Православ'я, пошана до священників та релігії почали зменшуватися.

Завоювання турками Константинополя 1453 р. поглибило інтелектуальний і культурний застій, позбавило Православну Церкву найпередовішого і надихаючого проводу. Переслідувана в самій країні, втративши підтримку ззовні, з Константинополя, православна церковна культура скотилася до обрядовості, обмеженості. Водночас на Україну посилювався натиск Католицької Церкви.

Вступивши в унію, православні здобудуть рівноправність у Речі Посполитій, ніхто з них не буде зазнавати зневаги, дискримінації; православну знать перестануть ігнорувати при розподілі службових посад тощо. Православні єпископи, отримавши однаковий статус з католицькими ієрархами, стали б членами верхньої палати польського парламенту та сенату. Отже, причини для унії були вагомі. Провівши декілька зустрічей з польськими ієрархами, королівськими урядовцями та папським нунцієм, чотири православних єпископи погодились на унію.

Наприкінці 1595 р. єпископи І. Потій та К. Терлецький поїхали до Риму, де папа Климент VIII погодився на унію, урочисто прийнявши під свою владу українську Православну Церкву з гарантією збереження традиційної православної літургії та обрядів, а також таких звичаїв, як право священників одружуватись тощо. Однак, як показали наступні події, добре спланована модель «братерства в унії», укладеної 1596 р. у Бресті, виявилася життєздатною тільки в теорії. У міру того, як новий польський режим настирливо і невпинно проникав вглиб української території, зростала взаємна національна антипатія, загострювалися релігійні конфлікти. Крім того, з посиленням процесів колонізації багаті прошарки православного населення переходили в католицьку віру. Тільки лічені українські магнатські роди лишалися відданими своїй старій вірі.

Таким чином, можна дійти висновку, що укладення унії призвело до серйозних конфліктів, приводом для яких, окрім усього іншого, стало невиконання цілого ряду політичних умов: уніатські єпископи, наприклад, не одержали обіцяних їм місць у сенаті. 1635 р. під тиском шляхти Православна Церква була поновлена у своїх правах, однак до соціальних конфліктів в Україні додалися ще і релігійні мотиви. Все це дуже важко вплинуло на долі Польщі та України.

*Зурнаджи Маргарита Євгенівна
Господарсько-правовий факультет,
студентка I курсу, Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого*

Конституція Австро-Угорщини 1867 року – конституційний компроміс

Безперечно значну роль в утворенні Австро-Угорщини зіграли події революції 1848-1849 років, яка хоч і мала здобутки але зазнала поразки. На нашу думку, вона мала і позитивні ознаки, зокрема, збережена вага імперії на міжнародній арені і відвернена можлива сумна участь поділеної держави між більш сильними імперіями. Але подальші дії влади як в країні, так і зовні, мають однозначно програшний характер.

Після придушення революції встановилася реакція. Імперія, що зберігала до 1848 року федеративний характер, була перетворена в унітарну державу з абсолютною центральною владою. Цей режим характеризується підвищеним ступенем бюрократизації та адмініструванням безпосередньо з Відня.

Система неоабсолютизму не змогла згуртувати нації імперії і забезпечити зміцнення позицій держави на міжнародній арені. Австрія опинилася в повній ізоляції в Європі: австрійська інтервенція в Дунайські князівства в період Кримської війни зруйнувала союз з Росією, а відмова від активної участі у війні відштовхнула від неї Францію. Відносини з Пруссією також погіршилися через австро-пруську конкуренцію в Німецькій конфедерації і конфлікту про спадкування Невшателю. У 1859 році вибухнула Австро-італо-французька війна, що обернулася крахом австрійських збройних сил, втратою Ломбардії і утворенням сильного Італійського королівства.

Зовнішня нестабільність перебувала поряд із значною внутрішньою, що виражалась у закономірно зростаючому невдоволенні всіх верств населення невдалими діями імперської влади, найактивнішою була Угорщина з політикою «пасивного опору».

Все це змусило імператора піти на поступки національним рухам країни. 20 жовтня 1860 року було видано «Жовтневий диплом» — нова конституція імперії, що відновила автономію регіонів і яка розширила права регіональних ландтагів, перш за все угорських державних зборів, що отримали навіть право законодавчої ініціативи тощо. Але це призвело до невдоволення інших земель, угорці прагнули більших здобутків. В результаті все було відмінено, спроби реформ провалилися, що визнав і сам імператор.

Зближення Австрії та Угорщини відбулося внаслідок заінтересованої активної дипломатичної політики Франца Йозефа I, починаючи з 1865 року, проте вона носила таємний характер. Останньою краплею у вимушеному зближенні стала поразка у війні з Пруссією, що остаточно послабило Австрію.

Хоча й існувало декілька варіантів нагальної потреби реформування імперії, варіант дуалістичної монархії з Угорщиною всіма був розцінений як найактуальніший.

Процес перетворення розпочався 12 лютого 1867 року, коли імператор Франц Йосиф I відновив дію угорської конституції 1848 року і згідно з нею затвердив окремий угорський уряд на чолі з графом Д. Андраші. В окремому рескрипті він зобов'язався зберігати відокремленість Угорського королівства і дотримуватись його конституції. По суті йшлося про унію між монархією та правлячими верхівками Австрії та Угорщини.

28 лютого 1867 року імператор розпорядився скликати австрійську Державну Раду й угорський парламент. Вони прийняли низку законів, які незабаром ратифікував імператор.

Обсяг внутрішнього суверенітету Австрії і Угорщини охоплював такі питання як власний парламент, власний уряд, відповідальний перед своїм парламентом, власна система державної адміністрації, суду та юстиції. У грудні 1867 року угода набула конституційного оформлення. Австрія та Угорщина були пов'язані між собою такими інституційно-правовими зв'язками. По-перше, спадкові права єдиного монарха, закріплені «Прагматичною санкцією» 1714 року, котра передбачала, що за відсутності чоловічої лінії спадкоємців престолу, його могли зайняти спадкоємниці жіночої лінії. Монарх зберігав за собою право попереднього схвалення законопроектів, особисто призначав глав урядів в Австрії та Угорщині і спільних міністрів, а також залишався верховним головнокомандувачем єдиною армією, що залишалася з австрійськими атрибутами та німецькомовним діловодством. По-друге, проблеми безпеки і оборони, відносини з іншими державами, фінансова і митна система, а також фінансове забезпечення, необхідне для спільного вирішення вказаних проблем були у «спільній компетенції». Весь блок економічних відносин повинен був обговорюватися і переглядатися через кожні десять років. По-третє, для здійснення керівництва з наведених питань «спільної компетенції» були створені три спільні (імперські) міністерства – закордонних справ, військово-морське і фінансів, які підпорядковувалися безпосередньо імператору і не були відповідальними перед урядами і парламентами австрійської і угорської частини держави, але з іншого боку не могли втручатися до компетенції урядів. По-четверте, для обговорення і вирішення спільних для обох частин монархії питань було створено спеціальні органи: а) коронна рада і рада спільних міністрів, які включали, крім спільних міністрів, глав урядів Австрії і Угорщини; б) дві делегації від парламентів обох частин держави, які разом виконували функції спільного для монархії представницького органу.

Таким чином, створення Австро-Угорщини, шляхом підписання компромісної угоди, яка носила характер конституції і стала значною віхою в розвитку конституціоналізму народів імперії, було способом подолання затяжної кризи, викликаної піднесенням національних рухів народів країни, зміцненням національних еліт, військовими поразками в війнах, зростанням панслов'янської загрози, а також провалом спроб реформування імперії на принципах централізму.

Науковий керівник: Н. О. Харасик – асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Комарінець Анастасія Андріївна
Студентка інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ НА СУДОВУ СИСТЕМУ В УКРАЇНІ

Досить довгий час український народ жив під тиском Російського царату, проте зміна їхнього життя та саме реформування починається з відміни кріпосництва 1861 року. Кріпосне право існувало за певним механізмом управління. Судочинство до реформ існувало лише задля власного забезпечення. Настає криза судової системи. Селянська реформа уряду Олександра II дала поштовх до перетворень ліберального характеру: військова, фінансова, судова, шкільна, земська та міська реформи.

Для нас цікавою є саме судова реформа, адже її значення для тогочасного судового устрою було цікавим та несподіваним. Її метою було поставити всі прошарки населення рівними перед законом шляхом гласності, незалежності судів, ведення справ на основі змагальності сторін – головні принципи буржуазного права. В чому розривається її новизна?

Варто відмітити, що ця реформа була не досить досконалою, непослідовною у своєму вигляді, адже збереглися волосні суди для селян, обмеженими були і гласність процесів, і незалежність суддів від адміністрації. Суд в цей період став народним, адже саме населення могло обрати суддю, не лише з юристів, але й з простого народу.

В тексті «Устрій судових установлень 1864 р.» досить цікавим є інститут присяжних засідателів. Його в деякій мірі можна прирівняти до сучасного. Присяжні обирались не лише за віком, але й за станом: з місцевих обивателів усіх станів (з тих, хто перебував у російському підданстві та тим, кому не менше 25 і не більше 70 років); хто проживає не менше 2 років в тому повіті, в якому відбуваються самі вибори присяжних засідателів. Присяжним засідателем не могли бути священики та монахи, цивільні чиновники, що є військовослужбовці, або служать у морських відомствах (пункт 85).

Судова влада належала так званим мировим суддям, їх з'їздам, окружним судам, судовим палатам і правительствуючому сенатові – верховний касаційний суд (пункт перший судових установлень). Суддею могла бути особа, що досягла 25 років, має освіту та склала належний іспит і прослужила 3 роки, що стосувалася правової сфери (Витяг із пункту 19 цього закону). Відбувається запровадження інституту адвокатури, прокуратури та нотаріату.

Ця реформа стала поштовхом до створення в сучасному законодавстві закону «Про судоустрій та статус суддів». Зміст деяких пунктів є дуже схожим, їх можна назвати своєрідним прототипом існуючих на сьогодні статей цього закону. Для підприємців, інтелігенції ця система була важливою та справедливою. У ній можна було знайти гарантії захисту за законом (оскільки судова система орієнтувалась на законність). Вона забезпечила можливість економічного росту підприємств та організацій, зміцнила міжнародні зв'язки з іноземними країнами.

Скопійована з західних зразків, ця система іноді давала збій. Проте вона виробила категорію незалежно мислячих людей, чудових ораторів, адвокатів, відчувалась повага до правопорядку, законності. Для нас, як юристів, ця реформа є вартою уваги, адже вона стала початком становлення в майбутньому судової системи України, яка з часом змінювалась, вдосконалювалась, зберігаючи першопочатки, втілені в тексті «Устрій судових установлень 1864 р.».

Кирсанова Марина Леонідівна

*студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ РУСЬКОЇ ПРАВДИ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Руська Правда – визначна пам'ятка права Київської Русі. Вона є наслідком значного державного розвитку Київської Русі. Руська Правда склалась на місцевому, вітчизняному ґрунті, проте не можна не відзначити її значення й для розвитку права середньовіччя взагалі.

Руська Правда передусім захищала майно феодалів, які на той час були в привілейованому становищі. Існує безліч списків цього документу: Троїцький, Синодальний, Карамзінський, Татищевський, які класифікувалися передусім залежно від осіб, які їх знайшли та місцезнаходженням. Всі вони відрізняються один від одного за стилем, тестом статей. Одні вчені вважають, що Руська Правда є збірником, який складений невизначеною кількістю законодавців і першочергово був призначений для захисту інтересів приватних осіб. Проте Титов та Ісаєв стверджують, що ця пам'ятка була керівництвом для княжих судів та створювалась власне Ярославом Мудрим, доповнювалась його синами. Крім того, залежно від змісту, усі списки поділяються на три редакції: Коротку, Скорочену, Поширену. Цікаво, що не існує загальної думки щодо місця виникнення цієї пам'ятки. Одні вчені вважають, що Руська Правда з'явилась в Києві, зокрема про це кажуть дослідження Б.Д.Грекова та С.В.Юшкова, інші – Великий Новгород, зокрема думка М.М.Тихомирова. Проте жодна гіпотеза не має значної кількості доказів, для ствердження її вірогідності.

Руська Правда визначала правове становище населення Київської Русі. передусім це стосується феодалів, котрі знаходились в привілейованому становищі. Честь і гідність цього прошарку населення була під опікою князя, зокрема цьому сприяла система сюзеренітету васалітету, що консолідувала феодалів та київського князя. Життя феодала визначалося подвійною вірою, він мав привілеї щодо права спадкування, сплати данини. Руська Правда регулювала й становище вільних общинників, смердів, холопів, ізгоїв, челяді, закупів. Проте кожний клас мав певні обмеження в правах порівняно з феодалами та зазвичай їхні права суттєво обмежувалися: в судовому процесі (холопи не могли бути послухачами), при сплаті данини (вільні общинники були основними платниками податків, які нещадно експлуатувалися як київським князям так і феодалами).

Руська Правда визначала право власності та право володіння, проте для позначення загального терміна права власності не було. Значним штрафом у 12 гривень каралися люди, порушили межі на бортних деревах. Це дає право стверджувати, що охоронявся принцип приватної власності, зокрема право феодалів та київського князя. Згодом, з розвитком права в Київській Русі, у Поширеній Правді спостерігається диференціація випадків порушення межі.

Розвиток зобов'язального права напряду залежало від приватного права. Зобов'язання виникало із заподіяння шкоди – за злам щита людина мала відшкодувати збитки чи з договорів, проте у цьому випадку особа могла вимагати крім майнової компенсації й прав на особу, що не виконала зобов'язань. Зазвичай договори укладалися усно, перший відомий письмовий – купівлі-продажу. Деякі з них укладалися за присутності свідків – людей доброї волі. Були відомі й договори для збільшення торгового обороту, які гарантувалася очищувальною клятвою. Взагалі, внаслідок особливого відношення до релігії простих людей Київської Русі та їх неосвіченості клятва набувала особливого змісту. Розрізнялося три види банкрутства: внаслідок стихійного лиха, коли боржник пропив чи програв чужий товар чи при неплатоспроможності боржника, коли він, беручи позику у громадянина іншого міста, не повертав її. Залежно від цього боржник міг отримати відстрочку чи повернення у рабство.

Характеризуючи злочин і покарання за Руською Правдою, можна відзначити що не було розмежування кримінального правопорушення від цивільно-правового, що взагалі властиво праву того періоду. Соціальне становище також відіграло не останню роль у визначенні засобів для покарання. Об'єктами злочину були влада князя, особа, майно, звичай. Суб'єктами не могли бути холопи, адже відповідальність за них несли власники. За вбивство вільної людини призначалася «віра» - штраф у 40 гривень, що було обтяжливим для простої людини. «Подвійною вірою» каралося вбивство «княжого мужа», «полу віра» стягувалася за вбивство жінки, що на пряму каже про її нерівне становище порівняно з чоловіками. Таке ж покарання застосовувалося за відсікання руки губ, носа. За невелику кількість особистих та більшість майнових злочинів стягувався «урок» - штраф у 12, 3,1 гривню. Особливо тяжким покаранням було «продаж і розграбування», адже за нього ніс відповідальність не лише злочинець, а й певною мірою й його родина, бо її чекало вигнання з общини, що на той час можна було прирівняти до смерті та переходу до становища рабів.

Судочинство характеризувалося обвинувально-змагальним процесом. Особливу ролу при цьому відіграв позивач, а суддя був пасивним спостерігачем. Процедура розшуку була специфічна, бо передбачала «заклич», «звід», «гоніння по сліду». Види судових доказів були різноманітні: особисте зізнання свідчення «послухів» і «видоків», «суди божі», котрі передбачали судовий поєдинок, ордалії та різноманітні клятви для позивачів та відповідачів.

Отже, Руська Правда – джерело права, яка є важливим та становить науковий інтерес не лише для українських дослідників, а й відображає шляхи становлення й розвитку права в Східній та Центральній Європі.

Клименко Кристина Вікторівна

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Магдебурзьке право в Україні у XIV-XVII сторіччі

Своєрідним базисом для виникнення та розвитку засад місцевого самоврядування став такий феномен як магдебурзьке право, яке розповсюджується на українські землі приблизно із середини XIV сторіччя і бере свій початок із Західної Європи.

Магдебурзьке право, перш за все, визначається як міське право Середньовіччя. Воно походить від назви саксонського міста Магдебург, де право на самоврядування з'являється ще у 1188 році. Метою його було часткове звільнення міст від центрального управління, або ж від влади й суду феодалів. Норми даного права регулювали суспільно-правові відносини, питання управління містом, визначали процес судочинства, види кримінальних покарань, а також регламентувало права міського населення — купців, ремісників.

Щодо генезису в Україні, то магдебурзьке право з'являється на українських землях разом з німецькими колоністами, що були запрошені королем Данилом Галицьким та його наступниками. Німці в містах Галичини і Волині отримали право організовувати самоврядні громади, що мали назву вейтвст, а також мали автономні судово-адміністративні інституції.

Звертаючи увагу на аспекти магдебурзького права, слід визначити його особливості на Україні. Отож, всі міста тогочасної України, що жили за цим правом, можна поділити на три категорії. Перша включала в себе міста, що отримали дане право від Західної Європи, тобто від литовських князів, а також корони Польщі і Угорщини. З 1329 року магдебурзьким правом володіли міста Хуст, Вишкове, Тячів, що на Закарпатті, які на той час перебували під владою угорської корони. Перехід Галичини під владу Польщі зумовив отримання магдебурзького права найбільшим на той час містом західноукраїнських земель - Львовом (у 1356 році). Згодом право на місцеве управління отримали також наступні

міста: Галич, Белз, Холм, Перемишль, Тереховля. Друга категорія включала міста, яким Магдебурзьке право було надане їх власниками. Так наприклад, князі Вишневецькі у XVI ст. подарували це право таким містечкам як Лохвиця, Лубни, Пирятин, Прилуки. До третьої категорії слід віднести міста, де Магдебурзьке право було пов'язано з наданням гетьманських грамот, що відбувалося після приєднання українських земель до Московії. Грамоти гетьманів виступали своєрідним підтвердженням права міст України на самоврядування, які були отримані ними ще під владою Литви та Польщі.

За рівнем автономності українські міста поділялися на магістратські та ратушні, з яких магістратські міста були більш самостійними. Міщанство виокремлювалося в привілейований суспільний прошарок, отож головним органом влади вважався магістрат. Він складався з ради, що виступав розпорядчим органом, і лави – своєрідна судова інституція. Рада була виборчим органом, до якої раз на рік обиралися від 6 до 24 райців і писар на чолі з бурмистром. Відповідно до лави обиралися 12 лавників, тобто присяжних, на чолі з вйтом (суддею). Існував поділ на вищих та молодших урядовців. Так наприклад, Вйт вважався найвищим міським урядовцем, а до молодших належали такі посади, як комісар (межувальник), городничий (комунальна служба), возний (судовий виконавець), кат, інстигатор, перекладачі, канцеляристи.

Міські жителі "самоврядних" міст вважалися юридично вільними. Вони мали виконувати різні повинності, що могли бути як загальнодержавними, так і тими, які призначалися міською владою. Із загальнодержавних повинностей головною була військова. Цікавою і водночас важливою рисою магдебурзького права було те, що воно звільняло місто не тільки від судової, а й від адміністративної влади власника, на землі якого це місто знаходилося.

Щодо суду та судочинства, то цивільні конфлікти міського населення розглядалися і радою, і лавою. Важливо, що судовий процес в таких справах мав усний, гласний та змагальний характер. Натомість, кримінальні справи уповноважена була вирішувати лише лава, а процес, на відміну від попереднього, був менш демократичний - інквізиційний, з допитами і жорстокими тортурами. Мала місце і можливість апелювати, але тільки до суду короля, який вже самостійно затверджував вирок.

Так, магдебурзьким правом володіла більшість великих міст України вже до середини XVII ст. Все ж таки варто звернути увагу, що в українських містах існувало не «чисте» магдебурзьке право, а адаптоване до місцевих умов. Магдебурзьке право на українських теренах стало своєрідним симбіозом: універсальність і прагматизм магдебурзького права, з одного боку, та духовний зв'язок українців з культурою європейців, з другого боку, забезпечили його стрімке розповсюдження на всі сфери життя українського населення.

Отже, проаналізувавши вищезазначене, ми бачимо, що українські міста використовували не класичне магдебурзьке право, вони запозичили лише його фундаментальні риси та принципи. На жаль, тогочасне суспільство не використало його змістовну сутність, та незважаючи на це магдебурзьке право відіграло важливу роль у розвитку правової системи України. І, без сумніву, лише позитивно вплинуло на тогочасне суспільне та економічне життя.

*Клюба Роман Павлович,
студент I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НЮУ
імені Ярослава Мудрого*

НАСЛІДКИ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

28 червня 1569 року на засіданні депутатів литовського та польського сеймів була підписана Люблінська унія, в ході якої було урочисто затверджене об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського в єдину державу, що отримала назву Річ Посполита. Ця унія відіграла велику роль в подальшому розвитку не тільки Польщі та

Литви, але й значною мірою вплинула на майбутнє України, адже наслідками підписання угоди стали як позитивні, так і негативні зміни, яких, на жаль, було значно більше.

Перш за все, Люблінська унія призвела до панування Речі Посполитої на українських територіях, і зміни адміністративно-територіального устрою, оскільки Українські землі не забезпечили собі окремого політичного статусу. Було створено сім воєводств: Белзьке (Белз), Подільське (Кам'янець), Київське(Київ) Підляське (Дорогочин), Волинське (Луцьк), Руське (Львів), а також Брацлавське (Брацлав). Безпосередньо до складу Польщі увійшли такі українські землі як: Підляшшя, Волинь, Брацлавщина та Київщина.

Також посилювався польський гніт стосовно українського народу, зокрема посилювалось закріпачення селян та експлуатація українських природних ресурсів.

Створювалися фільварки – панські сільськогосподарські хутори, де селяни відробляли панщину. Більше того, уся торгівля почала зосереджуватись в руках шляхти. Щодо шляхти української, то вона все більше ополячувалась, внаслідок впливу католицької церкви та польської духовної культури. Українські купці та ремісники також були в гірших умовах, відносно польських «колег», тому що до їхня торгівля була обмежена, також вони повинні були сплачувати більші податки, а заняття певними ремеслами було взагалі заборонено.

Значних утисків з боку поляків зазнали і православна церква, а також українська мова, адже щодо православних українців були застосовані жорсткі обмеження прав, їм заборонялось займати вищі державні посади, а також їх усували від самоуправління у містах. Варто також зазначити, що офіційними установами були визнані тільки польська мова та латинь, як мови судочинства та освіти.

Та незважаючи на усі негативні наслідки від підписання цієї унії, були і позитивні аспекти. Перш за все, український народ став біль згуртованим, як в культурному, так і в політичному плані, це було зумовлено, по-перше, тим, що українські землі були об'єднані в межах однієї країни, а по-друге, посилення гніту призвело до активізації протесту українського народу проти своїх гнобителів, що в подальшому призвело до Національно-визвольної боротьби. Також саме в цей період збільшилась кількість навчальних закладів на українських землях.

Отже, підписання Люблінської унії призвело до різнопланових наслідків, але як вже було зазначено негативних аспектів було значно більше, адже католицька церква мала значно більший вплив ніж православна, а доля українців фактично зосередилась у руках поляків, що могло призвести до припинення існування українців як окремого народу.

*Колєсник Владислав Олександрович
Студент 1 факультету, 4 групи, 1 курсу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА НА РУСІ

Наша держава бере свій початок від IX століття. Племена, які її створили, існували ще раніше. До числа племен, що складала одну з гілок великого Слов'янського племені, належали поляни – на середньому Дніпрі, дреговичі на річці Прип'ять, радимичі – на річці Сож, кривичі – на верхів'ях Дніпра, Волги і Західної Двіни, словени – на озері Ільмень. Між цими племенами спочатку було дуже мало взаємних зв'язків; ще менше близькості до них було у окраїнних племен: в'ятичів – на річці Ока, тиверців і уличів – на річці Дністер і біля Чорного Моря та інших. В цей час починається історія первісної Київської держави, яка об'єднала всі дрібні племена навколо однієї столиці – Києва. У період утворення і розвитку національної державності – Київської Русі – слов'янство вийшло на європейську і світову арену.

Християнська православна Русь народилася не відразу: хрещення киян і наступне за ним повернення до християнства всієї Руської землі мало свою передісторію. Але те, що сталося в Києві в 988 році, було справді глибинним переворотом, тектонічним зрушенням

у вітчизняній історії, коли Русь знайшла своє духовне обличчя. При цьому, запровадження нової державної монотеїстичної релігії стало життєвою необхідністю [1].

Слід зазначити, що християнізацію земель Київської Русі не можна звести до одноразового акту, вона продовжувалась тривалий час, відомості про неї часом приймають міфологічне забарвлення. Існує легенда про те, що християнство на руські землі приніс апостол Андрій, який нібито на шляху з Константинополя до Риму доїхав по Дніпру до Києва і Новгорода. Дослідники вважають, що ця легенда з'явилася вже в XII ст. для підтвердження ідеї про ранню появу християнства на Русі.

Інша легенда оповідає про те, що Володимир послав гінців в різні країни для того, щоб вони ознайомилися з існуючими там релігіями. Вислухавши розповіді послів, Володимир схилився до прийняття православ'я.

Насправді християнізація відбувалася протягом кількох століть і була обумовлена насамперед політичними причинами. Християнами ставали київські купці, які торгували з Візантією, воїни, котрі відвідували християнські країни. Християнство взяли київські князі Аскольд і Ольга.

У X ст. Київська Русь була сильною феодальною державою з високим рівнем ремесла і торгівлі, духовної та матеріальної культури. Подальший розвиток вимагав консолідації сил всередині країни, а це було важко зробити в умовах, коли різні міста поклонялися різним богам. Потрібна була об'єднуюча ідея єдиного Бога. Міжнародні відносини також вимагали прийняття християнства, так як Русь підтримувала постійні контакти з християнськими країнами Західної Європи та Візантією. Для зміцнення цих контактів потрібна була загальна ідейна платформа.

Офіційне хрещення Русі Володимиром у 988 році підняло міжнародний статус Київської Русі, зміцнило княжу владу і положення феодальної верхівки держави, сприяло культурним запозиченням, які визначали характер і спрямованість політико-правового життя українського суспільства. Київська Русь остаточно увійшла в загальноєвропейський культурно-історичний і правовий простір. Поширювалась писемність, створювались школи, розвивались література, мистецтво, архітектура. Християнська ідеологічна та політико-правова система була явищем прогресивним, сприяла засвоєнню історичної спадщини Візантійської і Римської імперій. Правда у віддаленій перспективі орієнтація саме на східний варіант християнства, з падінням ролі Візантії, стала гальмувати розвиток українського суспільства. Але на час прийняття християнства це стимулювало всі процеси в державному і суспільному житті.

Володимир Великий розширив кордони Київської Русі, об'єднавши східнослов'янські племена. Він зміцнив і об'єднав державу, провівши «адміністративну реформу» у 988 році, посадивши своїх 12 синів намісниками в різних містах замість племінних вождів. Тепер від імені Володимира управляли, збирали данину, чинили суд. На кордонах будувались фортеці і фактично започатковувалась прикордонна варта [2, с. 284-285].

Отже, уже сучасники вважали хрещення Русі князем Володимиром 988 р. ключовою подією в її історії. Зайве вказувати про постійний інтерес до неї наступних епох: в історичних текстах, створених як у Києві, так і в Москві Володимирове хрещення розглядалося мало не відправною точкою «історії». За здійснене «просвітлення» Русі князя з часом проголосять святим, навіть попри відсутність чудес і зцілень, які можна було б пов'язати з ним. Відповідно, основу тексту життя Володимира, створеного з цієї нагоди, складатиме опис «історії» хрещення, що вважалося головним його подвигом.

Список використаних джерел

1. Хрещення Русі // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://stu.cn.ua/media/files/pdf/hres.pdf>. Заголовок з екрану.
2. Кормич А. І. Правові державотворчі ідеї епохи Київської Русі // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С. 281-289.
3. Затилок Я. В. Хрещення Русі князем Володимиром: конструювання історичної оповіді та її доповнення православними книжниками XII-XVI // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 40-58.

*Копійка Аліна Володимирівна,
Студентка 1 курсу, 4 групи, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КИРИЛО -МЕФОДІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Кирило-Мефодіївське товариство - таємна політична організація, яка була створена наприкінці 1845 року в місті Києві, як своєрідна реакція українського народу на посилення наступу царату на його права. Назване на честь відомих слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія. Товариство базувалось виключно на довірі, а про приналежність свідчив ексклюзивний перстень із ім'ям вищезгаданих святих.

Засновниками братства були : М.Костомаров – історик, професор Київського університету, М.Гулак – дослідник в області історії права, публіцист та В.Білозерський – культурний діяч, журналіст. Згодом до них приєдналися П.Куліш, Т.Шевченко, М.Савич, О.Маркович та інші. Усього налічувалось 12 членів та близько 100 осіб підтримували тісні зв'язки з товариством. Усі вони захоплювалися ідеями свободи, демократії та всеслов'янського об'єднання. Учасники були впевнені, що за Україною повстануть усі слов'янські народи.

Програма братства знайшла своє відображення у «Книзі буття українського народу», взірцем для якого став твір Адама Міцкевича. Братство стверджувало про необхідність перетворення царської Росії на федерацію слов'янських народів, на кшталт Сполучених Штатів Америки. Усі повинні бути рівноправні, а центр мав бути в Києві. Братчики розглядали слов'ян як єдиний народ, де Україна мала відігравати ключову роль у створенні федерації. Бо так склалося історично, що українці не мали свого царя і завжди жили по-козацьки, по-братські і повинні були навчити цьому інших народів. Братство прагнуло до скасування кріпацтва, а також до забезпечення вільного розвитку кожній національній культурі. Члени організації бачили шлях до слов'янської незалежності через просвітництво, через те, щоб ці народи зрозуміли, хто вони є насправді.

Розробили кирило-мефодіївці і статут своєї організації. У ньому конкретизовано ідеї рівноправності народів, держав і громадян майбутньої слов'янської республіканської федерації, викладалися статутні права і обов'язки членів Кирило-Мефодіївського товариства. Історичне значення Кирило-Мефодіївського братства полягає у тому, що воно органічно поєднало національні і демократичні ідеї. Вироблена ними ідея слов'янської єдності з центром в Києві протистояла концепції централізованої слов'янської імперії з центром у Петербурзі.

Учасники активно проводили пропагандистську діяльність. Зокрема, писали прокламації, так звані звернення до народу, пропанували свої ідеї в університеті та інших навчальних закладах та поширювали твори Т.Шевченко. Створювали в селах школи для народу. Розробляли проект запровадження в Україні мережі початкових навчальних закладів, складали шкільні підручники. Видавали книги та журнали. Збирали кошти на культурні потреби, на видання популярних книжок. Вагомий внесок представники Кирило-Мефодіївського товариства зробили у сфері культури. Ними було розроблено концепцію національної ідеї.

Братство проіснувало лише 14 місяців. Як буває рано чи пізно з будь-яким таємним товариством, Кирило-Мефодіївське братство було видано зрадником. Ним виявився 19-річний студент Київського університету Олексій Петров. Він жив в одному будинку з Миколою Гулаком, і через стіну чув розмови Гулака і братчиків. Петров зацікавився розмовами, познайомився з Гулаком і сказав, що поділяє ідеї про слов'янське братство і боротьбі з самодержавством. Гулак виявив необережність і ввів Петрова в організацію, навіть показавши йому печатку товариства, на якій були викарбувані слова «В ім'я Кирила і Мефодія».

Отже, практична діяльність товариства була незначною. Але в тих умовах, коли панував кріпацький лад, коли монархічна влада вважалась освяченою Богом, у той час говорити про народну владу, про республіканський устрій, про громадянські права було дуже радикально. Самі кирило-мефодіївці не вірили у швидку реалізацію своїх ідей. Вони казали, що, можливо, пройдуть десятки і сотні років, коли все це реалізується. Їх ідеї будуть служити дороговказом для діячів українського руху і в Габсбурзькій монархії, і в Російській імперії аж до падіння цих держав під час Першої світової війни. .

Коришун Анастасія Григорівна
студентка Національного Юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції I курс , 16 група

Особливості змін прокурорської системи в 1864 році

Передумовою для створення абсолютно нового типу прокуратури у 1864 році стала судова реформа.

Враховуючи, що у 1722 році Петром I був виданий Указ про запровадження в Російській імперії посади генерал-прокурора («око государево»), який був наділений загальним повсюдним наглядом і відіграючи в подальшому важливу роль у житті держави. До проведення реформи в 1862 році були прийняті «Основні положення про прокуратуру», в яких статус прокуратури визначався як єдина, централізована система органів прокурорського нагляду. Встановлена чітка підпорядкованість вищестоящих прокурорів вищестоящим, а також проголошено незалежний статус прокуратури від місцевих органів влади. Даним положенням було встановлено, що прокуратура здійснює нагляд за належним виконанням законів, а також були сформовані принципи організації і діяльності прокуратури, які залишалися непорушними протягом усього періоду існування Російської імперії. [5, с. 250]. Реформа 1864 року проводилась імператором Олександром II і була одною із самих радикальних і прогресивних за історію Російської імперії, яка позбавила прокуратуру функції загального нагляду. Після 1864 року з прийняттям Статуту кримінального судочинства і Статуту цивільного судочинства, відбулося остаточне розділення судового процесу на цивільний і кримінальний. Казанцев С. також констатував той факт, що прокуратура трансформувалась з органу, який здійснює нагляд в сторону обвинувальної діяльності в кримінальному судочинстві. [3]

На думку Бажанова С.В. творці реформи в основу заклали начала законності і побудови правової держави, забезпечуючи це через судові органи і відмовившись від інквізиційного процесу, відділили судові органи від обвинувальних, покладаючи на прокуратуру функції підтримання державного обвинувачення, нагляд за попереднім слідством і дізнанням. [2]

У статті 278 Статуту кримінального судочинства від 20 листопада 1864 року закріплювалось, що прокурори не проводять попереднє слідство, але дають тільки пропозиції судовим слідчим і наглядають постійно за провадженням цього слідства.

В період реформування прокурор у цивільному процесі не виступав позивачем при захисті державних інтересів, тільки надавав висновки по спору і мав право на оскарження незаконного, на його думку, рішення суду. Законодавство передбачало участь прокурора в судовому процесі в якості представника держави.

Відповідно до Статуту цивільного судочинства суд зобов'язаний у деяких випадках вислухати висновки прокуратури, а саме:

- 1) з питань у спорах між судовими і адміністративними установами;
- 2) з питань про порушення кримінальної переслідування через виявлення в цивільній справі обставин, які підлягають розгляду кримінальному суду, зокрема, під час вирішенні питання щодо фальсифікації документів;

3) у справах шлюбних і про законність народження, якщо в справі немає відповідача;

4) у справах про винагороду за збитки, завдані неправильними діями посадових осіб. [6, с. 236].

Висновок прокурора для суду не був обов'язковим, але вирішення справи в супереч висновку прокурора не давало останньому право на оскарження рішення суду. Виключно у справах шлюбно-сімейних і у справах про законність народження, якщо прокурор виконував роль відповідача, він користувався всіма правами сторони процесу, і в цьому випадку прокурор мав право на оскарження рішення.

Отже, органи прокуратури під час реформи в 1864 році зазнали кардинальних змін, які стали підґрунтям для формування моделі прокуратури, яка існує на даний момент.

*Кохан Андрій Степанович
НЮУ ім. Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 4 група*

Україна у німецькій східній стратегії на початку ХХ ст.

Політику Німеччини щодо України необхідно розглядати в декількох взаємопов'язаних контекстах. Вона тісно корелюється зі «східною політикою», яка поєднує в собі як потужні нормативні, так і геополітичні аспекти. У свою чергу, німецьку політику на східному «фланзі» потрібно аналізувати і з точки зору тих політичних ефектів, які пішли за кризою єврозони. Для Німеччини ця ситуація означала її висунення на передній план Євросоюзу, що потягнуло за собою численні звинувачення в «новій німецькій колонізації» [1, с. 6]. Проте, в світлі триваючої фінансової кризи всередині ЄС, є всі підстави вважати, що роль Німеччини буде продовжувати рости, і це неминуче позначиться на сфері її зовнішньої політики. Однак Німеччина буде реалізовувати свої лідерські функції не однобічно, а в рамках досить складних інституційних форматів, таких, як, наприклад, «Веймарський трикутник» (Берлін-Париж-Варшава) або зміцнення німецько-польської «вісі». У будь-якому випадку ФРН на даний момент може виступати скоріше як медіатор україно-європейських відносин, ніж як союзник України на загальноєвропейському просторі.

У 70-80-х XIX століття німецький уряд двічі збирався почати нову війну проти Франції, щоб звести її до положення німецького васала і тим самим встановити гегемонію Німеччини в Європі. Це було головним завданням зовнішньої політики Німеччини. Однак втрутилася Росія. Вона побоювалася подальшого посилення Німеччини. Російський уряд дав зрозуміти німецькому уряду, що Росія не допустить нового розгрому Франції. Німеччина відступила, але від задумів своїх не відмовилася.

Готуючись до війни з Францією, Німеччина стала шукати собі союзників. У 1879 р вона уклала союз з Австро-Угорщиною, яка змагалася з Росією на Балканському півострові. У 1882 р австро-німецький союз був доповнений союзом обох його учасниць – Німеччини і Австро-Угорщини з Італією, у якій до цього часу ускладнилися відносини з Францією. Загострення франко-італійських протиріч було викликано головним чином тим, що в 1881 р Франція захопила Туніс, на який претендувала Італія.

Військова угода Німеччини, Австро-Угорщини та Італії в 1882 р отримала назву Троїстого союзу. Таким чином, Німеччина стала на чолі коаліції, яка була спрямована не тільки проти Франції, але і проти Росії. Бісмарк вбачав в Росії перешкоду для здійснення своїх політичних задумів. Він всіляко прагнув шкодити Росії, але робив це чужими руками, намагаючись нацькувати на неї Англію і Туреччину. Сам же він, ставши союзником Австро-Угорщини, докладав чимало зусиль до того, щоб не довести до російської-німецької війни. Це, у свою чергу, неодмінно справляло вплив і на Україну, яка, як відомо, перебувала у складі Російської Імперії.

Український рух брався ними до уваги як чинник, що послабить Росію. Існування незалежної України розглядалося виключно в межах стратегії німецької експансії на Схід. У своїх планах пангерманісти передбачали німецьку колонізацію Галичини і Чорноморського узбережжя. Друга — журналістсько-академічна група, найвідомішим представником якої був Пауль Рорбах, автор відомої роботи «Неросійські народи Росії і ми», виступала за унезалежнення неросійських народів Російської імперії. Україна потенційно розглядалася головним форпостом у Східній Європі проти експансії Росії на Захід. Нарешті, третя група, очолювана проф. Отто Гершем, розвивала політичний напрям Бісмарка на утримання з Росією добросусідських відносин і виходила з того, що Росія залишиться неподільною державою [2, с. 14-15].

Характерно, що відразу після укладання Берестейського договору німецький посол у Києві фон Мумм просив відрядити до України відомого прихильника «української ідеї» П. Рорбаха. Такий крок вважався кориснішим за безпосередній тиск на український уряд через посольство або військові кола. Розрахунок був у тому, щоб П. Рорбах опосередковано вплинув на орієнтацію українських політиків, оскільки, як зазначав фон Мумм, Центральна Рада «своїми комуністичними експериментами поглиблює хаотичний стан на шкоду нашим інтересам» [3, с. 38].

25 жовтня 1917 р. на зустрічі канцлера Міхаеліса з начальником політичного відділу Головного командування німецької армії генералом Бертенверфером було окреслено загальні контури німецьких планів щодо України. Зважаючи на її винятковий економічний потенціал, армія мала підтримувати німецькі промислові інтереси в Україні. Зазначалося, що відокремлення України від Росії значно послабило б Росію в усіх аспектах, відсунуло б її від Балканів та чорноморських проток і забезпечило б для Німеччини суходольний шлях через Балкани на Близький Схід. Армія, таким чином, ініціювала нову німецьку політику щодо України, а новий канцлер погодився з цим без застережень.

Однак реалізація нової стратегії утруднювалася надто швидкими політичними змінами в Україні.

Список використаної літератури

1. Badde P. et al. Angela Merkels Griff nach den Sternen // Welt am Sonntag. – 2011. – № 47. – S. 6.
2. Каменецький. І. Німецька політика супроти України в 1918-му році та її історична генеза // Український історик. – 1968. – № 1-4. – С.14-15.
3. Крах германской оккупации на Украине (По документам оккупантов). – М., 1936. – 290 с.

*Кравцова Лілія Віталіївна,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України 1 курс, 10 група*

ПОСТАТЬ ГРУШЕВСЬКОГО В ПОЛІТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Михайло Грушевський – особа, яка постає політичним діячем, вченим, автором багатьох підручників з історії, авторитетом для наступників. Його внесок у розвиток української держави та права є незаперечним. Можливо саме зараз, коли ми намагаємося побудувати демократичну державу, варто звернутися до праць вченого, тому що на сьогоднішній день вони не втратили своєї актуальності.

Визначне місце в історії України кінця ХІХ – першої третини ХХ століття займає постать Михайла Сергійовича Грушевського (1866 – 1934), тому що, як політик, він був засновником Національно-демократичної партії Галичини і Товариства українських поступовців у Києві, творцем засад Української незалежної держави, головою УНР.

Після Лютневої революції 1917 року український народ отримав можливість здобути власну державність, і боротьбу за цю можливість очолила Центральна Рада –

організація, визначальним принципом творення якої був демократизм. До списків складу організації увійшли представники всіх політичних партій, товариств, спілок. Головою, майже одностайно, було обрано Михайла Грушевського. Він відразу сформував програму Української Центральної Ради, основною метою якої було домогтися від Тимчасового уряду визнання і проголошення національно-територіальної автономії України. Грушевський був головним конструктором політики Української Центральної Ради, мав великий вплив на її рішення, був ініціатором та співавтором найголовніших документів.

Михайло Сергійович Грушевський бажав щоб держава, до якої входить автономна Україна, була федеративна, тобто демократична, федеративна Російська Республіка, тому що, коли Російська держава залишиться централізованою, то хоч і автономія України буде забезпечена формально, реально вона здійснена не буде.

Одним із головних завдань було забезпечити в автономній Україні права національних меншин, які б не стримували вільний розвиток культури українського народу. Алгоритмами вирішення цього завдання були:

1. прийняття мови національних меншин в зносинах з урядами і органами самоуправління в тих округах, де ці народності становлять певний національний мінімум;
2. надання можливостей навчатись рідній мові;
3. створення культурних і релігійних товариств і установ.

Українська Центральна Рада була проголошена всеукраїнським національним центром 19 – 21 квітня 1917 року Українським національним конгресом. Були підтверджені вимоги перебудови Російської держави у федеративну демократичну республіку й автономії України у її складі. Незважаючи на те, що склад Центральної Ради було переобрано, головою залишився Грушевський, а його заступниками стали С. Єфремов та В. Винниченко. У квітні – травні 1917 року політика Української Центральної Ради здобула підтримку трьох Всеукраїнських з'їздів: селянського, військового і робітничого.

Грушевський пропонував механізм залучення всього народу до участі в державотворенні, в управлінні державою, шляхом запровадження демократичної виборчої системі на основі загальних, рівних, прямих і таємних виборів.

Найголовнішою заслугою Грушевського є те, що Центральна Рада за рік пройшла шлях від гасел за автономію України до проголошення у січні 1918 року незалежної Української Народної Республіки та прийняття її Конституції у квітні 1918 року.

Отже, саме Михайлу Сергійовичу Грушевському маємо завдячувати тим, що майже, після 300-літнього національного поневолення і нищення, він проголосив Україну незалежною самостійною державою, що було зафіксовано в IV Універсалі. Він доклав чимало зусиль до згуртування народу України, його політичних представників. Звертаючись сьогодні до історичної постаті Грушевського, ми вбачаємо в його громадсько-політичному доробку одне з головних завдань сьогоденної України – її нестримне поривання до миру.

*Крамной Олександр Станіславович
Студент Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України 1 курс 10
група НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ НА УКРАЇНУ

Смерть Сталіна почала нову добу в українській історії, яке врятувало керівництво партії республіки насамперед від “партійної чистки”. Хоча ця велика подія створила новий початок гострої суперечки за владу серед центрального московського керівництва. У самому центрі цієї суперечки встало питання щодо національності. Головним переможцем став Хрущов. Україна чий не одна із самих перших республік підтримувала нового першого секретаря.

Почалися серйозні кадрові зміни і в Україні, і в інших республіках. О.Кириченко став новим керівником республіканської партійної організації. Д.Коротченко очолив уряд, Раду Міністрів - Н.Кальченко. Урядові посади також дістались О.Корнійчуку, В.Стефанику та ін.

Хоча смерть Сталіна й не означала смерті тоталітарному режиму, все ж таки самі перші кроки по десталінізації суспільства робилися вже у 1953р. Це дало ясно зрозуміти всім про початок “відлиги”. Почався період реабілітації незаконно репресованих людей, літом 1953р. перші репресовані громадяни почали повертатися із таборів.

На початку 1956р. відбувся XX з'їзд КПРС, на закритому засіданні, якого Хрущов виступив з різкою критикою щодо культу особи Йосифа Сталіна. Ця критика була дуже різка, але не сильно глибокою, тому що не доторкалася таких аспектів, як системні засади і фундаментальні причини режиму особистої влади. З'їзд навіть не обговорював цю доповідь, а лише прийняв її колективно.

Проте така критика залишила подальший вплив на політичній та морально-психологічний стан в країні. Після цього з'їзду почалась сильна спроба “перевороту” в свідомості суспільства, перегляд деяких цінностей, критичний розгляд та аналіз дій, які були скоєні в минулому. В липні 1956 р. була видана відома постанова ЦК КПРС “Про подолання культу особи і його наслідків”. В ній говорилося про засудження беззаконня, скоєного під час епохи Сталіна. Початок нового політичного курсу було схвалено і в Україні. Вже 3 липня цю постанову почали зачитувати на деяких підприємствах у Києві – це були “Ленінська кузня” та “Червоний екскаватор”. Перший мітинг щодо підтримки політики десталінізації відбувся у Київському педагогічному інституті. Б.Левицький казав, що становище України під час Хрущова було як у “другої серед рівних” республік.

Одним із способів економічної реформи була відмова від п'ятирічного планування (рус. Пятилетка) та перехід до семирічного плану з 1959р. по 1965р. Реформа мала так і позитивні результати, так й негативні наслідки: головний мінус - сильне послаблення єдиної технічної політики та також порушення загальносоюзних зв'язків. У 1965р. раднаргоспи (ради народного господарства у УРСР та СРСР), створені під цей час, були ліквідовані.

У 1958 р. в СРСР також проводилася шкільна реформа - була введена обов'язкова восьми річна освіта, учні повинні були отримувати загальну освіту і технічні знання, були створені школи для молоді з робітничого і сільського прошарку суспільства, з'явилися школи-інтернати для сиріт та інвалідів. Збільшився прийом студентів до вищих навчальних закладів. У 1959 р. було створено та прийнято новий шкільний закон, який наділяв батьків правом на обрання мови навчання для своїх дітей в УРСР, але на практиці це тільки й сприяло до процесу русифікації України.

Науковим центром республіки залишилась Академія наук. Вона складалася з шести центрів та поєднувала приблизно 80 науково-дослідницьких відділів.

До творчої активності української інтелігенції сприяла публікація наукових, літературних та суспільно-політичних газет і журналів таких як «Прапор», «Український історичний журнал», «Знання та праця», «Народна творчість та етнографія» та ін.

Але в Україні зароджується й дисидентський рух (лат. рух незгодних). Поява дисидентів сталась через деформацію політичної системи СРСР та через порушення прав і свобод громадян УРСР. Були створені і легальні, і підпільні організації, мета яких було знищення диктатури союзного центру і створення вільного забезпечення розвитку національно-суспільних відносин для української культури, мови та звичаїв. Найбільш відомими серед цих організацій були “Об'єднана партія звільнення України”, “Український національний комітет”, “Український національний фронт”, а також створений у 1959р. “Український робітничо-селянський союз” на чолі якого був Л.Лук'яненко. Головною метою цього об'єднання був вихід України із складу Радянського союзу. Дисидентські групи були створені в загалом в Західній Україні. Їх головними мислителями були молоді українці, виховані на ідеях ОУН-УПА, до цього складу спілок входили робітники, студенти, а також інтелігенція. Вони розповсюджували заборонену на той час літературу,

публікували підпільні газети і журнали, тримали зв'язки із забороненою греко-католицькою церквою.

Тому можна сказати, що вплив десталінізації на Україну мав так і позитивний, так і негативний характер. З одного боку почався значний рух до покращення життя суспільства та надання більш різноманітної "свободи" в суспільстві, з іншого це дало початок до встановлення дисидентського руху, який через кожний свій крок становився ще більш могутнішим.

Кривченко Тетяна Василівна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України Ікурс, 10 група*

Держава і право України в період встановлення тоталітарно-репресивного режиму (1929-1941 рр.)

Для України 1929-1941 рік буди досить не легкими. Це був час важких випробувань, жакликих злочинів тоталітарної системи проти українського народу.

У 1929 році до влади прийшов Йосип Сталін, саме тоді і розпочалося утворення тоталітарного режиму. Освоївши апарат влади, Сталін і його прибічники створили державну організацію, яка насаджувала під виглядом диктатури пролетаріату систему вождизму.

Комуністичною партією, всім механізмом управління СРСР керували Сталін і його найближче оточення, на місцях - місцеві партійні лідери.

Правова система та державний апарат були напрямлені на посилення командно-адміністративної системи управління.

Змінювалися пріоритети законодавства, якщо раніше перевага надавалася республіканському, то тепер - загальносоюзному. Цю ситуацію можна розглядати з двох сторін: з одного боку поширюється пряма дія союзних нормативних актів, а з іншого - відроджується існуюча в 20-ті роки тенденція запозичення республіканським законодавством, якщо не всього змісту загальносоюзних законодавчих актів, то хоча б їх ідеї.

У середині 30-х років партійне керівництво прийняло рішення про внесення "демократичних" змін до загальносоюзної Конституції і відповідно коректувати конституції союзних республік. Улітку 1936 р. утворено конституційну комісію в Україні при Президії ЦВК УРСР, до якої ввійшли партійні й державні керівники. Схвалений Президією проект Конституції передали на так зване "всенародне обговорення". А 30 січня 1937 р. нову Конституцію УРСР було затверджено XIV з'їздом рад.

І хоча обидві Конституції були демократичними за змістом, більшість їх положень носила омаливий характер.

Вперше у Конституції УРСР 1937 року Комуністична партія розглядалася як керівне ядро всіх громадських і державних організацій. В ньому було вказане декларативне право виходу УРСР зі складу СРСР. Також увага приділялася структурі, порядку утворення, компетенції, основним формам і методам діяльності, підзвітність вищих і місцевих органів державної влади і державного управління.

Найвищим органом державної влади в Україні була Верховна Рада УРСР, яка обиралася всенародно, строком на 4 роки. Це був єдиний законодавчий орган республіки. Отже, можна зазначити, що радянська влада, підійшла до фактичного визнання принципу поділу влади, хоча в Конституції цей терміну не зазначений. Верховна Рада визначала Президію як колегіальний, постійно діючий орган. Для регулювання суспільних відносин в областях, округах, районах, містах і селах створювалися ради депутатів трудящих, яка обиралася на 2 роки.

В Основному законі 1929 р., не приділялася увага питанням, які пов'язані з організацією та діяльністю судово-прокурорських органів. А вже у новій Конституції був спеціальний розділ, присвячений суду і прокуратурі.

В цивільно-правовому регулюванні суспільних відносин також відбулися деякі зміни. Центральними пріоритетами у розвитку Цивільного права стали охорона соціалістичної власності та удосконалення договірних відносин.

У Конституції містилися норми про зміцнення законності, правам обвинуваченого на захист, процесуальним гарантіям особи. Водночас, поряд із цим діяв незмінний порядок судового розгляду у справах, що стосуються диверсій чи терористичних актів. Існувала Особлива нарада при НКВС республіки, яка досить активно виконувала свої повноваження, при здійсненні яких широко використовувалися відкритий терор і масові репресії.

В Основному законі 1937 року зазначалися основні права й обов'язки громадян: на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення на старість, на освіту, які до певної міри були втілені в життя. Що ж стосується свобод слова, друку, зборів, то вони були просто неможливі за тоталітарно-репресивного режиму. Недоторканність особи, її житла існувала паралельно з масовими незаконними обшуками, арештами, репресіями.

Французький письменник Ромен Ролан зазначив, що Конституція 1937 р. - "мрія людства", але чи міг він уявити, що ця мрія існувала тільки на папері.

Отже, можемо зробити висновки, що політика більшовиків мала два напрями. По-перше вона була спрямована на формування людини нового типу – будівника комунізму, по-друге усунення тієї частини населення, яка з тих чи інших причин “не підходила”. Правова система була пристосована до цього, власне кажучи, доказом і є Конституція 1937 року.

Кривенко Ірина Леонідівна

*студентка 1 курсу 1 групи факультету
підготовки кадрів для Пенсійного фонду
України, НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СУЧАСНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СВІТУ

На сьогоднішній день світова правова дійсність характеризується процесом тісного взаємозв'язку та взаємовпливу правових систем сучасності, правових культур та поєднання традиційних і інноваційних підходів у правовому розвитку. Основними тенденціями їхнього розвитку є: зближення національних правових систем, поява міждержавних правових систем, уподібнення правового регулювання під впливом міждержавних правових стандартів. Проте, незважаючи на це, на світовому просторі існують різні правові системи. Тому пізнання правової карти світу є досить актуальним завданням юридичної науки.

Правова карта сучасного світу виглядає достатньо строкато і включає в себе понад 200 національних правових систем, які суттєво різняться між собою. І це є закономірним, оскільки правові системи (право) різних держав формуються під впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів. На цей процес впливають: економічний устрій, політична система, пануюча ідеологія, моральні цінності, релігійні переконання, соціальний устрій життя людей, юридична наука, правова культура тощо.

Під правова системою розуміють комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання.

Кожна країна характеризується своїми ознаками, є самобутньою, через що можна стверджувати, що кожна з них утворює свою правову систему. Але поряд з тим, в правових системах всіх країн окрім відмінних рис можна помітити і загальні елементи подібності, які дозволяють їх групувати у «правові сім'ї».

Так, існують багато підходів щодо типології правових систем світу. Найбільш прийнятною з яких є розподіл правових систем на: романо-германську сім'ю; англо-американську сім'ю; сім'ю релігійного права та сім'ю традиційного права.

Романо-германська система характеризується тим, що в даній правовій системі існує пріоритет писаного права, правової норми над думкою чи переконанням судді. В цій системі право безпосередньо пов'язане з систематизацією і узагальненням, яке здійснюється у чіткій відповідності з правовою доктриною, яка відіграє надзвичайно важливу роль.

Англо-американська система права навпаки, включає ті комплекси, де головним юридичним джерелом є судова практика, яка спирається на юридичні прецеденти, тобто на раніше винесені судові рішення. На відміну від континентальної системи, система загального права має, переважно, процедурний і прагматичний, ніж законодавчо-систематичний, характер.

Характерною рисою релігійних правових систем є значний вплив релігії на формування правових норм, визнання божественного характеру таких норм, неможливість чітко відділити власне правові норми від релігійних норм та вчень, пріоритет релігії перед правом тощо.

Особливість традиційного типу правових систем полягає у тому, що домінуючими над правовими нормами є традиції, право здебільшого формується як система обов'язків і заборон; відсутність судових органів, до яких можна звернутися в разі порушення права, тобто використовуються традиції позасудового вирішення спорів, закон є вторинним джерелом права, а судовий прецедент взагалі не визнається джерелом права.

Таким чином, можна зробити висновок, що світ правових систем характеризується як багатоманітністю, так і відносною єдністю. А тому питання про кількість і групування правових сімей завжди буде викликати науково-практичний інтерес у теоретиків права. Адже класифікація правових систем дозволяє виявляти переваги і недоліки національних правових систем, розробляти практичні рекомендації щодо їх удосконалення, здійснювати «обмін досвідом» між різними правовими системами в плані їх найбільш оптимального побудови і функціонування.

Науковий керівник: к.ю.н Хаустова Марина Геннадіївна

Лаликін Юрій Олегович

*Студент 1 курсу 04 факультету НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

«Культурно-освітня політика в добу Директорії УНР»

Глобальні культурні зміни, які були закладені різними за своєю політичною орієнтацією урядами в період національної і соціально-визвольної боротьби 1917-1920 рр., позитивно впливали на розвиток культурних процесів та мали прогресивний характер. У цей період було засновано: українську національну систему освіти, видавничу справу, здійснено глибокі перетворення в літературній, театральній, мистецькій сфері. Всі ці зміни дали змогу закласти міцну основу національно-культурного відродження українського народу, а також дало можливість зробити вагомий внесок у розвиток світової культури ХХ ст.

За Директорії відновлюють свою діяльність усі колишні установи, також відновлюється робота комісій і Ради міністра народної освіти, продовжується робота над законопроектами, закладеними за часів першого періоду УНР тощо.

Найважливіші державні закони, які мали регулятивний та організаційний характер в освіті, були прийняті урядом після злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. Так, закон “про основи шкільництва” від 13 лютого 1919 р. встановив основні засади освітньої політики держави, які полягали в:

- запровадженні обов'язкового вивчення української мови в усіх навчальних закладах держави;

- організації достатньої кількості шкіл для національних меншин;
- створенні передумов для функціонування приватної школи;
- надання педагогам статусу державних службовців, що суттєво підвищувало їх становище в суспільстві, але й по при все накладав чимало важливих обов'язків .

Проект цільної та доступної для всіх школи , яка на думку її творців мусила носити універсальний характер: "обслуговувати все громадянство, дітей всіх класів, незалежно від соціального становища їх батьків". Тим самим єдина школа повинна була не тільки забезпечити, але й "надати нації монолітного характеру". Тому вона мала стати "єдиною школою й по формі і по мові". У проекті наголошувалось, що в єдиній школі "наука мусить бути лише засобом до виховання", у виховному процесі мали бути використані мистецтво, релігія, мораль і фізкультура.

Для впровадження цього закону 23 лютого 1919 р. видано постанову Державного Секретаріату освіти і віросповідань про зміну навчальних планів у народних або початкових школах, навчання в яких було обов'язковим для дітей віком з 8 до 14 років. Вона дозволяла запровадити вивчення польської та німецької мов як факультативних предметів, натомість збільшити обсяг навчального часу для вивчення української мови, літератури та математики.

24 лютого 1919 р. було видано розпорядження Державного Секретаріату освіти і віросповідань про обов'язкове викладання українською мовою в усіх державних середніх школах, тобто класичних та реальних гімназіях, які здійснювали підготовку чиновників середнього рангу для роботи в державних установах. Воно зобов'язало керівництво згаданих навчальних закладів до 15 березня 1919 р. втілити її в життя.

Окрім чітких вказівок для вже діючих державних та приватних навчальних закладів, у "Розпорядку Державного Секретаріату освіти і віросповідань про приватні школи" були чітко регламентовані умови, за яких владні інституції давали дозвіл на відкриття освітніх установ. Вони вимагали наступного: директор і вчителі повинні отримати українське громадянство, організація школи мусить відповідати організації державних шкіл того самого типу, навчальний заклад повинен виконувати всі розпорядження органів державної влади.

Сприятливим фактором розвитку культури та особливо освіти являлися значні теоретичні і практичні напрацювання попередньої влади. Період гетьманату Павла Скоропадського характеризувався відносним спокоєм в зовнішньополітичній та військовій сфері, що дало змогу зосередитися на змінах та реформуванні внутрішніх питань , і зокрема на культурі і освіті. Хоча в країні катастрофічно бракувало фінансів , забезпечення театрів відбувалося , однак ці інвестиції були нестабільні і театри неоднаково постачалися костюмами, декораціями, гримом тощо.

Це змусило владні структури ретельніше зайнятися проблемою оптимізації українського театру. Театральні діячі покладали надії на керівництво Директорії, зокрема на Володимира Винниченка, п'єси якого з фантастичним успіхом йшли на українській сцені. Вже 30 грудня 1918 р. відбулося засідання Директорії УНР, на якому було постановлено вивчити стан театральної справи в Україні, цими повноваженнями мала займатися створена Театральна рада при Міністерстві освіти. Згідно її рекомендацій Рада Народних Міністрів виділила певні суми професійним українським театрам.

Підсумовуючи викладене , слід сказати , що культурно-освітній курс розвитку за часів Директорій УНР, закріплювався на законодавчому рівні та мав велику перспективу у майбутньому , тим паче уряд отримав значну культурну спадщину від гетьманату Павла Скоропадського . Політика Директорії посприяла на реорганізацію і розвиток загальноосвітньої та вищої школи , також розвитку кінематографу і театрального мистецтва . Але в кінці 1918 на початку 1919 рр., значна територія УНР, включаючи Київ, була захоплена більшовиками і надалі Директорія не могла управляти культурними-освітніми процесами .

Левенець Аліна Андріївна
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА – ПАМ'ЯТКА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

«Великі своїй славі воїни, відомі своєю відвагою у бою, але більш славно ніж убивати людей залізом – вбити війну словом. І добиватися всього на землі миром, а не війною», - Пилип Орлик.

5 квітня 1710 року в Бендерах відбулася козацька рада, на якій Гетьманом було обрано найближчого подвижника Івана Мазепи – генерального писаря його уряду Пилипа Орлика. Під час козацької ради було схвалено документ «Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького» у якій козацтво вказує: « Ми уклали угоду з паном Орликом і ухвалили, щоб не тільки Ясновельможність у щасливі дні свого Гетьманату стежив за виконанням пактів і конституції, викладених нижче по пунктах і підтверджених його присягою, але щоб цього незмінно дотримувались також і наступні Гетьмани Війська Запорозького». Ці слова є своєрідним посланням до наступних поколінь та початком зародження повноцінного українства та формування держави.

Конституція Пилипа Орлика є пам'яткою політичною та правовою. Конституція була так званим «договором» між гетьманом і козацтвом, яке виступало від імені держави. Це стало можливим після поразки козацького війська під Полтавою та смерті Івана Мазепи.

Це унікальний історичний документ, який дослідники вважають не безпідставно однією із перших у світі демократичних конституцій. Вона була укладена двома мовами : українською (руською) та латинською. Це свідчило про те, що її укладач сподівався, що зміст може стати відомим не тільки українцям, але й освіченому європейському загалові.

Положення конституції вперше закріплюють розподіл влади на 3 гілки: виконавчу, законодавчу, судову . Законодавча влада віддавалась Генеральній Раді. Вища виконавча влада закріплювалась за гетьманом. Проте він не міг розпоряджатися державним скарбом, вести самостійно зовнішню політику. В її статтях йшлося про соціальний захист мало захищених верств населення. Зокрема у розділі XI першоджерела вказано: «Вдови козаків, їхні дружини на діти - сироти , козацькі господарства жінок, чоловіки яких перебувають на війні або на якихось військових службах, не притягатимуться до жодних обов'язкових повинностей і не будуть обтяжені сплатою податків».

Цікавим для нас може бути розділ X Конституції, оскільки він тісно переплітається із сучасними реаліями державної влади. В ньому детально описує автор таке поняття, як запобігання корупції. Про це свідчать такі витяги із розділу: «Усі тягарі і здирництво нещасного простоліуду беруть свій початок із підкупу за сприяння особам, що просять і домагаються судових посад, не користуючись довір'ям, але прагнучи до власного збагачення, розбещуючи урядовців, завойовуючи прихильність гетьмана підступними подарунками... Постановляємо, що Ясновельможний Гетьман не надаватиме нікому ніяких почестей, керуючись якоюсь попередньою оцінкою вартості». Тобто ми чітко можемо простежити строгість та серйозність при викладенні цього тексту.

Подібні положення не мали аналогів серед інших правових документів і в цьому заслуга конституції. Конституція, крім визначення кордонів Української держави, прописувала і правове становище різних верств населення. Конституція так і не набула чинності, проте її прийняття стало великим кроком до побудови держави.

Щодо співвідношення Конституції Пилипа Орлика та сучасності, то можна сказати, що наша держава має законну Конституцію 1996 року, на яку мали вплив Конституція Пилипа Орлика і інші правові пам'ятки. Та основним призначення, я вважаю, є остаточно консолідація і єдність українського народу, формування національної ідеї українського

суспільства, що є дуже важливо для створення в подальшому незалежної країни і, зрештою, самої нації. Конституція стала своєрідним кроком, поштовхом до самореалізації та усвідомлення українцями важливості цього документу, як такого, що став основою для складення сучасної Конституції України.

Левицький Павло Павлович

студент 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТРАКТУ МАЛОРОСІЙСЬКИХ ПРАВ

“Екстракт малоросійських прав” - це збірка норм, які регулювали адміністративні, судові та загалом державні сфери права. Вона була складена для доведення можливості українського народу на автономію від російської правової системи. Загалом в структуру цього документу були включені витяги з правових норм, які діяли в різні часи на Гетьманщині.

Збірник складався із вступу, шістнадцять розділів, різних інструкцій та доповнень, що були укладені правителем Канцелярії генерал-губернатора Лівобережної України О.Безбородьком за прямим рішенням президентом Другої Малоросійської колегії, яким був Петро Румянцев. У цьому збірнику права були такі розділи: про головне правління у Малій Росії; про суди; про права; про порядок ведення справ; про маєтки державні; про прибутки державні; про ревізії; про комісаріат; про міста; про шляхту, її пільги та маєтки; про духівництво, його пільги та маєтки; про чиновників малоросійських; про артилерію; про простий народ; про греків.

Слід зазначити, що до структури “екстракту малоросійських прав” входили багато правових звичаїв, які діяли на Україні з часів початку козацтва. Проте не всі такі звичаї були внесені як джерела права для цього збірника, а лише ті які не суперечили російському законодавству та були в інтересах правлячої української еліти.

Ця важлива для українського права збірка була опублікована у 1867 році, але вона проіснувала в дії недовго. Річ у тім, що у цьому письмовому документі загалом проявлялася політика автономізації України та її відокремлення від російського законодавства та права в цілому, що не було в інтересах Росії.

Таким чином, російські правники дійшли висновку, що потрібно зробити більш сприятливий для політики російської держави. Так був створений “Екстракт із указів, інструкцій та установлень”, основу якого і був “екстракт малоросійських прав”, який був затверджений у 1786 році. Цей да подальші документи, які були спрямовані на дію в Україні характеризувалися політикою ліквідації української самостійності та державності загалом.

Отже, можна дійти висновку, що “екстракт малоросійських прав” мав позитивний характер для українського народу, але через те, що це було не в інтересах правлячої верхівки, цей документ був введений в дію не на довгий строк. У зазначеному вище документі були розібрані майже всі сфери правових відносин, що діяли в Україні, але, на жаль, вони не були введені в дію.

Липська Діана Володимирівна

*НЮУ ім. Ярослава Мудрого Студентка,
інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, 1 курс, 15 група*

Церковні статuti як джерело права Київської Русі

X ст. ознаменувалося появою князівського законодавства. Цей період часу припадає на князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого, саме за них були

створені церковні статuti, що стали джерелом права Київської Русі. Ці статuti суттєво оновили низку галузей права, серед яких кримінальне, сімейне та фінансове. Вони повинні були встановити правові основи, які б регулювали відносини держави і церкви, юрисдикцію церкви а також духовну та світську владу.

Першим документом, що визнавав право церкви, на застосування норм церковного законодавства був устав Володимира Великого у вигляді грамоти, що з'явився у 995-996 рр. Пізніше цей документ було доповнено багатьма статтями. Ці статті закріплювали наступне: хрещення Київської Русі, договірні відносини між церковною та світською владами; місце церковної діяльності в державі; також ці статuti узаконювали право церкви на “десятину” – це така своєрідна форма податку, що одержували церковні організації.

Духовенство і підлеглі йому церковні люди звільнялися від юрисдикції світського суду та їм надавався судовий імунітет. Княжі урядовці не мали права втручатися у церковні справи.

Усі справи, що стосувалися подружньої невірності, викрадання чужих дружин, розлучення, образи особи, словом або ділом, крадіжки, знищення або пошкодження церковного майна, розглядалися церковними судами.

Другим етапом закріплення правового становища став письмовий устав князя Ярослава Мудрого. Цей устав був складений спільно з митрополитом Іларіоном у 1051-1054рр. Він складається з системи правових норм, що регулювали шлюбні відносини і порядок укладання шлюбу; закріплювали статус церкви, відносини духовної і світської влади, регулювали інші відносини пов'язані з церковним життям.

Головною ціллю уставу була заміна язичницьких звичаїв, що стосувались шлюбу, а саме викрадення дівчини з подальшою метою укладення шлюбу. Встановлювалися суворі грошові покарання за зґвалтування жінок (від 30 гривень за простолюдинку, до 1,6 кг золота за бояриню). Розрив шлюбу був заборонений без провини одного з подружжя.

За позашлюбні статеві стосунки та народження позашлюбної дитини встановлювалися санкції. Також каралися стосунки між родичами, свояками, з іновірцями, блуд із черницею, скотолозтво, побиття дружиною чоловіка, бійку між жінками, наклеп на чужу дружину, непокору батьківській волі. Окремі статті містили вказівки на злочинні дії ченців, попів (блуд, пияцтво, зв'язок з іновірцями тощо).

Відлучення від церкви, а також втручання у справи церковних судів заборонялося, інакше таких осіб чекало прокляття. Споживання ведмежого чи кінського м'яса, а також м'яса задушених тварин і птиці вважалося злочином.

Отже, церковні статuti були дуже важливим внеском в право Київської Русі. Вони значно оновили законодавство, допомогли позбутися застарілих норм, в тому числі язичницьких, унормолізували відносини церкви та держави. Ці статuti стали поштовхом для розвитку права в Київській Русі.

Лоцкін Дмитро Юрійович

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Інститут підготовки кадрів для органів

юстиції України, 1 курс, 10 група

Вплив «Права, за якими судиться малоросійський народ» на розвиток цивільного процесу

Розробка та прийняття комплексного правового акта – «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. став вирішальним напрямком проведення систематизації норм права на Лівобережній Україні. Робота над кодифікацією тривала впродовж 15 років як високопоставленими правниками (В. Стефанович, М. Ханенко) та істориками (С. Савицький, С. Луковський, Я. Лизогуб), так і представниками козацької старшини й духовенства.

Хоча з причин невідповідності царській політиці «Права, за якими судиться малоросійський народ» так і не набули законодавчої сили, вони дають найбільш повне уявлення про право Гетьманщини, правову культуру українського народу та розвиток правових ідей в Україні першої половини XVIII століття, зокрема й про розвиток цивільного процесу.

Варто зазначити, що «Права, за якими судиться малоросійський народ» проводили чітку різницю між процесом у розправочних, тобто цивільних, і кримінальних справах. Відповідно до кодексу, цивільний процес будувався за принципом змагальності, а кримінальний – за принципом слідчого процесу.

У главах 7, 8 розробники розмістили положення, що присвячені судовому процесу та процесуальному праву. Якщо глава 7 («Про суди і суддів та інших осіб, що належать до суду, та про зміст правничого порядку в судових справах») описує судову систему, де регламентовані ієрархія судів, їх компетенція та підсудність, то глава 8 («Про чолобитника і відповідача, також про судовий процес...») детально висвітлює судову процедуру з розгляду цивільних справ.

Глава 8 «Права...», зокрема, чітко називає сторін цивільного процесу – позивача та відповідача, а також окреслює їх права та обов'язки. Артикул 12 описує процедуру подання позову до суду, а також деталізує зміст позовної заяви: «У цій чолобитній належить: 1) вказати своє ім'я, прізвище і чин або звання першого чолобитника, потім того, на кого чолобитствує; 2) скаргу викласти як можливо коротко, по суті справи, в якій хто коли скривджений був і що від кого хоче, не випускаючи того, що для справи служить, а стороннього і до діла того неналежного нічого не домішувати, і писати все те в чолобитній пунктами так: якщо в однім пункті описано, в другому то марно повторене не було».

Вплив цієї кодифікації на цивільний процес проявляється і в закріпленні чіткої процедури допиту. Це свідчить про високу обізнаність в юриспруденції та глибоке розуміння перебігу цивільного процесу в цілому розробників «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Наразі збереглася тенденція усного судового розгляду в цивільному судочинстві. Так, у пункті 5 артикула 12 вказано, що «Всякий відповідач має бути в суді допитуваний словесно...». Це підштовхує на висновок, що кожен, хто залучається до цивільного процесу як відповідач, підлягає допиту з приводу заявлених у позовній заяві вимог в усному порядку.

Цікавим є положення щодо часу розгляду цивільних справ у суді: зазначається, що сторони зобов'язані з'являтися у суд в зазначений день не пізніше восьмої години ранку. Тобто є ймовірним наявність попереднього судового засідання, в якому суд визначав конкретну дату розгляду цивільної справи.

Прогресивним на той час видається і зміст положення пункту 12 артикулу 12, який закріпив інститут мирової угоди в цивільному судочинстві. Зокрема, в ньому йдеться про добровільне примирення сторін у формі звернення до суду з мировою угодою.

Вище зазначені положення залишаються і досі актуальними у сфері національного цивільного судочинства. Цивільний процес перейняв низку норм, що стосуються розгляду цивільних справ у суді, саме тому необхідно підкреслити, що вплив «Права, за якими судиться малоросійський народ» на розвиток цивільного процесу є визначальним: положення про позовну заяву, сторін у справі, мирову угоду, докази, апеляцію тощо знайшли своє відображення в українському процесуальному законодавстві.

Максимович Т. М.

Національний юридичний університет

*Імені Ярослава Мудрого, Факультет
підготовки кадрів для Органів юстиції
України 1 кур , 5 група*

Перші акти П. Скоропадського: “Грамота до всього українського народу” та Закон “Про тимчасовий державний устрій України”

Весна 1918р. – час найбільш складних політичних подій для України. Зважаючи на те, що Центральна Рада була нездатною опанувати ситуацію, наростаюче поставала загроза перетворення України на німецьке генерал-губернаторство, все більш реальнішим здавалося поновлення більшовицької експансії, консолідувалися несоціалістичні сили, лідером яких став почесний гетьман Вільного козацтва генерал П. Скоропадський.

29 квітня 1918р. у Києві відбувся 3’їзд українських хліборобів, організований за ініціативою союзу земельних власників, на якому нащадок давнього роду козацької старшини П. Скоропадський був проголошений гетьманом України. Цього ж дня Центральна Рада припинила своє існування: на її засідання з’явився загін німецьких військ, який запропонував усім депутатам розійтись. Але думка, що організаторами повалення Центральної Ради були німці чи австрійці, є хибною. Ця подія відбулася як закономірний результат невдоволення заможних верств населення, які вимагали відновити приватну власність та покласти край революційному хаосові.

Отож, розпочався новий період в історії української державності. На зміну республіканській формі правління просоціалістичного типу, прийшла близька до монархічної, але все-таки не монархічна, гетьманська доба правління. Українському народу ще близьким був спогад про козацьку державу і своїх гетьманів. Зрештою, сутність гетьманату не завжди співпадала з сутністю монархії, як правильно відзначає П. Музиченко.

Повідомляючи про свій прихід “волею народу”, гетьман рішуче відмежувався від усієї політики Центральної Ради, оголосивши її та усі її установи нездатними до “державотворчої праці”, заявивши, що для забезпечення порядку і спокою він бере у свої руки всю повноту влади над Україною. Центральна Рада, її місцеві органи та установи, земельні комітети та ін. оголошувалися розпущеними, все її законодавство – уневажненим, відновлені всі попередні форми і види приватної власності.

У день свого обрання (29 квітня) Скоропадський звернувся до населення з “Грамотою до всього українського народу”, а також видав Закон “Про тимчасовий державний устрій України”. Ці документи встановили засади законотворчого процесу гетьманської влади.

“Грамота до всього українського народу” мала програмний характер. У документі були викладені цілі Української Держави, у досягненні яких гетьманський режим спирався на середні і вищі прошарки українського суспільства: промисловців, землевласників, службовців, заможне селянство. Варто наголосити, що Скоропадський відмовився від соціальної політики. Всі прагнення, наміри, які гетьман бажав втілити, й було сконцентровано у згаданому документі. Також гетьман пояснює причини перебрання влади.

У “Грамоті” наголошувалося, що після укладання Брестського договору та визволення України, Центральна Рада не змогла забезпечити виконання міжнародних домовленостей, і в той же час виявилась не здатною встановити політичний і соціально-економічний лад в країні. Тому, зважаючи на ці обставини, Павло Скоропадський оголосив себе Гетьманом всієї України.

Закон “Про тимчасовий державний устрій” – перший крок на шляху державного будівництва. Він визначав засади побудови Української держави та конструкцію і компетенцію її владних структур. Документ зазначив повноваження органів влади та свої завдання: навести в країні порядок та провести вибори до Установчих зборів.

“Тимчасовий закон” задекларував ідею сильної політичної влади заради політичних і соціальних реформ. Гетьману належала вся повнота влади в Українській державі. Зокрема, він мав найвищі права у сфері відносин з іншими державами, був військовим головнокомандувачем, здійснював помилування, уособлював не тільки виконавчу, а й законодавчу владу (без його санкції жоден закон не мав сили). Сам Скоропадський, за його словами, намагався встановити лише диктатуру на час, поки вдасться сформуванню іншу розсудливішу владу.

Характеризуючи гетьманський режим, слід відзначити, що його слід розглядати як спробу створення влади із сильною рукою керманіча, яка була б здатною зупинити радикальні дії та занепад українського суспільства.

Хоча складну ситуацію не вдалося стабілізувати, окремі успіхи П. Скоропадського та його однодумців у сфері освіти, економіки, міжнародних відносин оцінюються істориками, як внесок в розбудову України.

*Малихіна Анастасія Іванівна,
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Українське козацтво як рушійна сила національної думки

В історії України козацька доба була визначена як доба боротьби українського народу за свою свободу і незалежність, протистояння тиску великих держав, що мали на меті його підкорення і, взагалі, знищення. І тому, слід розпочати саме з виникнення козацтва, як основного чинника піднесення бурхливого патріотизму.

Українське козацтво, як суспільний стан в Україні почало формуватися з кінця XV–початку XVI століття. Перша згадка про українських козаків була закріплена 1492 роком. «Козацтво» - це суспільний стан вільних від кріпацтва людей, які займалися господарською діяльністю й обороняли Україну від іноземних загарбників. Козаків називали запорозькими, оскільки вони селилися нижче дніпровських порогів. **Причини** виникнення козацтва:

- *економічні*: захоплення українських земель польськими і литовськими феодалами, нестача землі у селян і, як наслідок, переселення селян на «Дике Поле»;
- *соціальні*: посилення феодалного гніту, кріпацької залежності;
- *національно - релігійні*: політика спольщення, утиски православної церкви;
- *військові*: необхідність захисту кордонів від Кримського ханства.

Основними заняттями козаків були: землеробство, скотарство, полювання, рибальство, торгівля.

Реальний внесок у розвиток козацтва зробив Дмитро Вишневецький (Байда), побудувавши замок на озері Мала Хортиця у 1555 році, що був праобразом Січі.

Згодом, Січ набула ознак державності: територію, систему владних органів, військові і правові звичаї.

Відбулося виникнення реєстрового козацтва - так званої найманої армії, що знаходилася на службі в короля, отримувала за це платню і мала певні права та привілеї.

Наступними роками поширився польський гніт українського населення. Воно зазнавало значних утисків з боку шляхти, магнатів, кардинально порушувалися права православної церкви, відбувалося велике закріпачення та приниження селянства. Тобто, умови для розвитку, або, хоча б існування, були неможливими. Саме це поклато початок повстань українського народу за визволення і незалежність.

Кінець XVI - початок XVII століття ознаменувався в Україні піднесенням козацького повстанського руху, що мав національно - визвольний характер. Це були повстання: Криштофа Косинського(1591- 1593р.р.), Северина Наливайка (1594р.), Марка Жмайла (1625р), Тараса Трясила (1630р.) Івана Сулими(1635р.), Павла Бута (1637р.),

Якова Острянина(1638р.) *Причинами* цих повстань виступали: закріпачення селянства і нерєєстрових козаків, збільшення панщини, розширення уніатської церкви та переслідування православної. Але, всі ці повстання були жорстоко придушені польською владою. Тому що, вони починалися стихійно, селяни - повстанці не йшли далі своєї місцевості, а старшина та реєстровці схилялися до переговорів, а не до рішучих воєнних дій. Також треба зазначити, що козацька армія поступалася польській у стратегії, озброєнні, вишколі. *Значення повстань*: вони підготували підґрунтя для національно - визвольної війни наступних років.

Саме середина XVII століття позначилася великим піднесенням українського духу та відродженням Української держави. Цьому поклала початок Національно - визвольна війна на чолі з Богданом Хмельницьким. Який був великим полководцем та політичним діячем, мав власну стратегію ведення війни і управління військом. Українське населення нарешті звільнилося від влади Польщі і розпочало будувати свою власну державу. Нова держава називалася Гетьманщиною і мала всі ознаки державності: територію, політико - адміністративний устрій, судову, фінансову системи, армію.

Після смерті Хмельницького розпочалася доба Руїни (друга половина XVII століття). Відбувся розкол України на Правобережну і Лівобережну, розділеність політичних орієнтацій української еліти: на Польщу і на Московію, гострі соціальні конфлікти, відсутність загальнонаціонального лідера, агресія з боку Речі Посполитої, Московської держави, Кримського ханства.

1687 - 1709 роки - це гетьманування видатної постаті в історії України - Івана Мазепи, який також всіма силами намагався здобути незалежність Гетьманщини. Він займався не тільки соціально – економічною політикою, а й культурно – просвітницькою діяльністю. Але його плани, щодо визволення Батьківщини зазнали краху і йому оголосили церковне прокляття. Після цього розпочався царський терор.

Останнім гетьманом був Кирило Розумовський – обраний за наказом цариці Єлизавети. За його правління з України було виведено російські війська, проведено військову і судову реформи, розбудовано Глухів, підпорядковано Київ і Запорозьку Січ.

10 листопада 1764 року вийшов царський указ про ліквідацію гетьманської влади в Україні.

Отож, підбивши підсумки можна сказати, що за часів козацтва українська державність зазнала розквіту і, взагалі - то, розпочала своє існування. Українське населення з жагою боролось за свою незалежність та розвиток. Волелюбні козаки - це символ справжнього патріотизму і любові до своєї Батьківщини. З Батьківщиною в серці вони долали всілякі перешкоди на своєму шляху до розвиненої і самостійної держави. Багато було думок, щодо встановлення незалежної країни, але мало хто міг спромогтися привести їх у дію. А ось козаки - це справжня рушійна сила національної думки українського народу.

*Мамасв Ілля Олександрович,
студент I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України НЮУ
імені Ярослава Мудрого*

СЕЛЯНСЬКА РЕФОРМА 1861 РОКУ, ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Селянська реформа 1861 року представляла собою ряд заходів, щодо ліквідації кріпосницьких відносин на території Російської імперії та зокрема на українських землях. Хоча ця реформа й мала певні недоліки, вона справила великий вплив на подальший розвиток країни та внесла багато змін у суспільно-правовий та економічний лад.

Реформа 1861 року була закономірним явищем і мала низку причин. Головною з них є неефективність використання кріпосницької праці в умовах розвитку буржуазних відносин. Росія однією з останніх європейських країн відмовилася від використання кріпаків як робочої сили, що зумовило її економічну відсталість на початку XIX століття

та потребу у реформуванні. Таке положення речей не влаштувало ні селян, що почали виходити на протести (1855 Київська козаччина, 1856 Рух в Таврію за волею), ні владу, яка втрачала підтримку великого прошарку населення.

В решті-решт, це призвело до того, що у 1857 р. імператор прийняв рішення скликати таємну установу, якій доручив розробку цього питання. Згодом комітети з селянської реформи були запровадженні в усіх губерніях (окрім Архангельської). У 1861 результати їх роботи були передані до Державної ради, а 19 лютого імператор прийняв проект реформ. Слід відзначити те, що у обговоренні та розробці цих змін селянство не приймало ніякої участі.

Правовою основою реформи були загальноімперські законодавчі акти та спеціальні царські укази і постанови, що стосувалися лише українських губерній. В цих актах вирішувався ряд питань, зокрема порядок звільнення закріпачених селян, процес наділення їх землею та механізм укладення викупних угод.

Згідно з перерахованими актами, селяни ставали особисто вільними й отримували багато прав та обов'язків. Серед них: право вільно укладати шлюб, самостійно вирішувати сімейні та господарські справи, укладати угоди, вступати в гільдії та об'єднання, купувати нерухоме майно, тримати власні заклади та займатися торгівлею. Селянин визнавався фізичною особою у цивільно-правових відносинах, міг виступати однією зі сторін у судових справах, наділявся правом утворювати органи самоврядування, вільно обирати вид праці, місце проживання тощо

Поряд з цим у поміщиків залишалось право на всі землі (зокрема будівлі, польові та присадибні ділянки) що належали їм до реформи. Селяни ж отримували у користування лише рухоме майно. Таким чином вони були фактично позбавленні можливості у повній мірі здійснювати свої права. Тільки після укладання викупної угоди щодо своїх ділянок вони отримували статус селянина-власника, а до того вважалися тимчасовозабов'язаними. До моменту набуття статусу власника (іноді це могло зайняти 49 років) селянин був повинен відробляти панщину за користування нерухомим майном поміщика. Відмовитися від цього він не мав права. Такий крок був зроблений для того, щоб не викликати хвилю обурення зі сторони поміщиків, які у іншому випадку різко втратили би свої засоби виробництва.

Окрім прогресивних сторін, реформа мала й багато консервативних застарілих положень. Селянство досі залишалось найнижчою верствою населення та мало багато обмежень, на відміну від інших прошарків. Наприклад, вони не мали права на отримання безстрокового паспорту і були вимушені користуватися паспортом з обмеженим терміном дії (1 рік). До викупу своїх наділів на селянина була розповсюджена опіка поміщика. Фактично це «прикріплювало» їх до земельних ділянок, перешкоджало використанню землі на свій розсуд, вводило контроль за діяльністю сільських старост тощо. Норми відносин між тимчасовозабов'язаним селянином і поміщиком містилися в «установчих грамотах».

Впроваджуючи реформу, влада вирішила залишити общинне землеволодіння. Вихід із общини був майже неможливий. Сама община сприяла стягуванню податків, примушенню селян до виконання повинностей, здійснювала кругову поруку тощо. Поміщики розглядали її як джерело дешевої робочої сили.

Треба зазначити те, що різні селяни зазнали різних наслідків від реформи. Так удільні селяни були звільнені лише у 1863 та отримали більші наділи, ніж поміщицькі. Мануфактурні селяни поступово переводилися на сплату оброка, а згодом отримували присадибну і надільну землю, яку викупали тією же процедурою, що й інші.

Отже, ця реформа є однією з найважливіших реформ імператора Олександра II та внесена у список його «великих реформ». Зміни у суспільно-економічному ладі зіштовхнули економіку, сприяли розвитку держави та впровадженню прогресивного капіталістичного способу виробництва. Поряд з цим реформа не була ідеальною та фактично залишала багато пережитків кріпосного ладу. Попри це вона стала значним кроком вперед, у порівнянні з минулим та була основою для розробки та здійснення наступних реформ.

посольствами, виконання доручень гетьмана, вирішення проблем фінансової сфери , а також розгляд судових справ та апеляцій.

Генеральний уряд - один з центральних органів державної влади , на який покладені виконавчі , розпорядчі та судові функції. Генеральний уряд обирався спочатку на Військовій раді , а згодом - на раді старшин. Його очолював гетьман, оскільки він був главою держави, вищим суддею, верховним головнокомандуючим та мав право законодавчої ініціативи (видавав універсали, обов'язковість яких поширювалась на всю територію держави). Окрім гетьмана до складу Генерального уряду входили генеральні старшини (здійснювали керівництво окремими галузями управління), генеральний писар (до його повноважень відносились регулювання зовнішніх відносин та керування канцелярією), генеральний суддя, генеральний підскарбій (регулювання фінансових питань держави), генеральний бунчужний (до його обов'язку відносились охорона гетьманських клейнод та виконання особистих доручень гетьмана), генеральний обозний, генеральний осавул , а також генеральний хорунжий. Протягом 18 ст. повноваження Генерального уряду щодо державних справ України, її внутрішньої та зовнішньої політики всіляко обмежувались царським урядом, а вже наприкінці того ж 18 ст. Генеральний уряд гетьманської України перестав існувати як адміністративний орган.

Органи місцевого самоврядування представляли полкові та сотенні козацькі ради. У період Національно-визвольної війни вони мали досить широкий спектр повноважень щодо місцевих справ, козацького самоврядування, мали право на усунення полковників і сотників з посади у випадку їх свавілля і тд. Полковий уряд очолювали полковники адже саме вони були представниками влади на території полку , а також виконували гетьманські укази та розпорядження інших владних органів безпосередньо на місцях. Полковники мали військові, адміністративні, судові та фінансові повноваження, а також забезпечували боєздатність та дисципліну підвладних їм полків.

Щодо сотенного рівня , він був дуже схожий на адміністративний устрій полків. Сотенний уряд складали сотник, городовий отаман, сотенні старшини, сотенна рада старшин, сотенна канцелярія. Сотникам, в межах підвладної їм сотні належав широкий спектр повноважень, як виконання рішень вищого уряду, стягнення податків , виконання правоохоронних функцій. Крім того, він очолював колегію сотенного суду. Але законодавчо повноваження сотників не були закріплені. Також існувала сотенна старшина, яку складали осавул, писарь, хорунжий, а також курінний отаман.

Керування містами було в компетенції виборних міських старшин , селами - сільських отаманів. Великими привілейованими містами керували магістрати, в той час як управління маленькими містечками здійснювалось городовими отаманами .

Отже, можна зробити висновок, що Гетьманщина мала всі ознаки, притаманні державі. Власна територія , населення , яке підкорялося волі гетьмана, збройні сили, а також розвинена система органів державної влади. Органами центральної влади були перш за все гетьман , Генеральна рада , старшинська рада та генеральний уряд. Козацька держава була демократичною, але зберігала становий характер. Тому, зважаючи на вищезазначені ознаки, можна припустити, що Гетьманщина була суверенною та незалежною державою.

*Марокко Дария Федоровна
НЮУ имени Ярослава Мудрого
Студентка, Институт подготовки
кадров для органов юстиции Украины,
1 курс, 15 группа*

ЧЕТВЕРТЫЙ УНИВЕРСАЛ УКРАИНСКОЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ РАДЫ: ПРЕДПОСЫЛКИ ПРИНЯТИЯ, СОДЕРЖАНИЕ И ЕГО ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Начало двадцатого столетия для Украины было трудным, особенно в политическом смысле. Российская советская армия под командованием В.Антонова – Овсиенко в сотрудничестве с местными большевиками проводила наступление, ставив под угрозу все завоевания национально-демократической революции. Удары армии численностью от 40 до 60 тысяч человек были весьма успешными. Также это наступление поддерживала красная гвардия общей численностью примерно в 100 тысяч человек. Благодаря большевистской пропаганде во многих городах вспыхивали все новые восстания солдат и красногвардейцев. Основными очагами бунтов были Одесса, Николаев, Херсон.

Ситуация была также трудной из-за того, что на территории Украины существовали две власти, которые имели определенную завоеванную репутацию в разных слоях населения. Но именно Центральная Рада в этом противоречии не имела организованных и хорошо вооруженных сил. Вследствие этого большевистская армия в течение января заняла почти всю Левобережную Украину.

В такой сложной ситуации у Центральной Рады появилось несколько новых насущных задач. Первоочередным заданием было сплотить украинский народ и совершить контрудар большевистской армии. Второй целью, было «отсоединиться» от государства-агрессора. Третьей задачей было создать условия для самостоятельных переговоров с Германией и ее союзниками. Решение для данных проблем было принято на закрытом заседании Малой Рады 9 (22) января 1918 года. В ночь на 12 (25) января М.Грушевский провозгласил IV Универсал.

Результатом принятия Четвертого Универсала также стал перелом во взглядах украинской интеллигенции. Ее позиции сместились с автономно-федералистских на почти полностью независимые. Связано это было с тем, что почти у всех членов Центральной Рады разрушились иллюзии по поводу превращения России в большую демократическую федерацию. Агрессивное и оккупантское наступление после предъявленного ультиматума дало это ясно понять. Но перемена во взглядах интеллигенции еще раз показала безразличность большей части народа. Очевидным стало еще и то, что данная власть не может повести за собой миллионы.

Исходя из Четвертого Универсала, Украина провозглашалась суверенным, независимым, свободным государством. Изъявлялось желание жить в согласии и дружелюбии со всеми соседними государствами. Провозглашалась решительная борьба и отпор большевикам. Ставилась цель начать дипломатические переговоры в Брест-Литовске, чтобы Украина начала свою независимую жизнь в мире, распустив армию и создав национальную милицию. Была провозглашена борьба с безработицей и помощь всем тем, кто пострадал в войне. Власть также сделала акцент, что новый закон о социализации и передаче без выкупа земли трудовому народу уже разработан и будет принят через несколько дней. Новый универсал закреплял то, что будет установлена новая местная власть, которая бы имела доверие большей части населения. Был организован высший исполнительный орган, который именовался Совет Народных Министров Украинской Народной Республики. Данному органу было дано задание немедленно преступить к переводению всех заводов, фабрик на мирное производство. Было указано об ускоренном производстве товаров первой необходимости, которые нужны были народу. В универсале ставилась задача монополизировать угольную, железную, табачную промышленность и установить государственный контроль за всеми банками.

В то же время был принят закон про национально-территориальную автономию, который признавал право на самоопределение за тремя наибольшими национальными группами – россиянами, поляками и евреями. Также такое право могли своими действиями приобрести греки, татары, молдаване, болгары, белорусы и немцы.

Таким образом, принятие Четвертого Универсала стало значимым событием для всей украинской истории. Все завоевания национально-демократической революции привели к логическому финалу: провозглашению независимости. Хотя в то время и не удалось отстоять соборную независимую Украину, но именно это идея крепко вкоренилась в тысячах умах и давала толчок на будущую борьбу.

Матам Юрій Ігорович

*кандидат юридичних наук, асистент
кафедри теорії держави і права
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В МЕХАНІЗМІ ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. покладає на нашу державу обов'язок неухильного додержання зобов'язань за цим міжнародно-правовим документом, зокрема, щодо реального втілення верховенства права, гарантування прав людини та основних свобод, усвідомлення останніх як фундаментальної правової цінності.

Необхідність визнання обов'язковості практики Європейського суду з прав людини законодавчо ґрунтується на нормах п. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р., згідно якого Україна повністю визнає на своїй території дію статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенції) щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, а також ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., де зазначено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

У розвиток наведених законодавчих положень Пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у його постанові № 13 від 19 грудня 2014 р. сформульована правова позиція, відповідно до якої міжнародні договори України, які набрали чинності, можуть завдяки своєму пріоритету над нормами відповідних законодавчих актів України змінювати регулювання правових відносин, установлених законодавством України. При цьому вказується, що під час розгляду конкретної судової справи вирішення (подолання) колізії між нормою міжнародного договору України і нормою іншого законодавчого акта України належить до компетенції суду (див. Преамбулу до вищевказаної постанови Пленуму).

Отже, на сьогодні для України, як держави-учасниці Ради Європи, наявні всі підстави для застосування положень Конвенції та практики Суду усіма юрисдикційними органами держави з моменту оприлюднення. В практичній площині наведене означає, що в умовах недосконалості окремих норм національного законодавства, повної або часткової відсутності правового регулювання національні суди мають вирішувати такі справи безпосередньо на підставі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини. Водночас при застосуванні національними судами положень Конвенції і практики Суду необхідно враховувати наступне: (а) положення Конвенції та рішення Суду мають верховенство над національним правом для держав-учасниць; (б) якщо права не передбачені в Основному Законі, їх реалізація можлива безпосередньо на підставі положень Конвенції; (в) наявність

прогалини в національному законодавстві не перешкоджає особі апелювати в національному суді до норм Конвенції, а національним судам – виносити на їх основі рішення, у тому числі у випадку наявності прогалини щодо тих прав і свобод людини, які встановлені Конвенцією або рішеннями Суду; (г) у випадках, коли законодавче регулювання на національному рівні здійснювалось на підставі рішення Суду (тобто після фактичної констатації Судом відповідної прогалини), при застосуванні цих норм необхідним є звернення до положень Конвенції або практики Суду, оскільки інший підхід унеможливить застосування таких норм національного законодавства у світлі міжнародних стандартів прав людини.

Слід погодитись із думкою І. Кретової, яка справедливо відзначає, що ефективне впровадження правових позицій Суду щодо змісту гарантованих Європейською конвенцією прав і свобод може бути досягнуто тільки за умови їх врахування при тлумаченні положень про права людини у процесах нормотворчості та правозастосування, а також при правотлумаченні як самостійній формі діяльності держави (передусім, у конституційній юриспруденції) [1, с. 18].

В Україні проблемною наразі залишається ситуація, коли судова практика не визнає де-факто прямої дії норм про права людини та основні свободи у так званих важких справах, коли ці норми не можуть застосовуватися судами безпосередньо, а потребують конкретизації шляхом прийняття відповідних законів, які б визначали зміст цих прав та встановлювали б обмеження їх реалізації. Така позиція суперечить принципу прямої дії норм Конституції, відповідно до якого «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі норм Конституції України гарантується» (ч. 3 ст. 8 Конституції України). Зазначене вказує на те, що суди не можуть відмовляти у здійсненні правосуддя на підставі відсутності конкретизуючого законодавства або наявності прогалин у законодавстві. У таких випадках практика Європейського суду з прав людини покликана відігравати вирішальну роль, адже остання разом із положеннями Конвенції має прямо застосовуватися національними судами як правовий інструмент, покликаний компенсувати відсутність конкретизуючого законодавства, а також сприяти вирішенню юридичних справ за умов наявності прогалин у національному законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кретьова І. Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. Ю. Кретьова. – Харків, 2015. – 23 с.

Матвеева Тетяна Олексіївна
доцент кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДЖЕРЕЛА « ПРАВ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ НАРОД МАЛОРОСІЙСЬКИЙ» 1743 року

Тривалий час українські землі перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперії, а згодом – Радянського Союзу, тому нам – українцям необхідно концептуально переосмислити процес розвитку нашої держави та її права.

В умовах ринкової економіки в Україні відбувається підвищений інтерес громадян до історії права. Науковці-правознавці повинні об'єктивно дослідити законодавство Гетьманщини, що має велике значення в умовах вдосконалення чинного законодавства України. Актуальність дослідження законодавства зумовлена тим, що впродовж періоду Гетьманщини – правові норми регулювали суспільні відносини між учасниками цивільного обороту, ними на практиці керувалися судові установи Лівобережної України (Гетьманщини), для яких вони були юридичними посібниками.

До того ж, Лівобережна Україна та Київ, згідно з «Березневими статтями 1654р.» увійшли до складу Росії на правах політичної та правової автономії. Цей договір, визнаючи взаємовідносини між Росією та Україною, встановлював, що попередні права, якими керувалося населення України, не повинні були порушуватися російським урядом.

Визвольна війна українського народу проти Речі Посполитої 1648-1654 рр. внесла суттєві зміни в стан джерел та розвиток права в Україні. Збереження цих прав, у тому числі й звичаєвого, розглядалося, як важлива гарантія відносної автономії у складі Росії. Про чинність і значення звичаїв у Гетьманщині засвічує той факт, що навіть тоді, коли вже відповідно виробилась певна практика застосування писаного права і назріло питання кодифікації права, від звичаєвого права ще остаточно не відмовилися.

Норми звичаєвого права діяли впродовж усього 17 і 18ст. Крім становища, структури і діяльності автономних військово-адміністративних та судових установ Гетьманщини. Норми звичаєвого права регулювали також частково земельні відносини переважно серед селянства і козацтва, окремі питання особистих і майнових відносин у сім'ї, дрібні кримінальні і цивільні справи та судових процес у сільських (копних, доменіальних) судах та козацьких судах.

До «попередніх прав», що визнавалися російським урядом і були чинними в Гетьманщині, належала значна кількість джерел права польсько-литовського походження. Найбільшого значення серед польсько-литовських джерел набули Литовські Статути 1529, 1566, 1588 років.

Це кодекси середньовічного права Великого князівства Литовського, що були чинними і на інкорпорованих до нього українських землях. Литовські Статути виникли як правові акти багатонаціональної держави, всіх народів, які жили на її території – слов'янського, римського, німецького, польського права, попереднього поточного законодавства Великого князівства Литовського.

У першому Статуті Великого князівства Литовського («Старого»), прийнятому на Сеймі 1529 року, набули юридичного закріплення основи суспільного і державного ладу, що склалися на той час у великому князівстві Литовському та в тих землях, які входили до складу князівства.

Починаючи з 1544р. шляхта на кожному сеймі наполегливо вимагала внести доповнення до Статуту. Упродовж 20 років великий князь та пани-магнати відхиляли прохання шляхти, проте у роки Лівонської війни їм довелося піти на створення спеціальної комісії для перегляду Статуту. Другий Статут був затверджений Сеймом 1544 р. і тільки в 1566р. набув чинності. Він закріплював соціально-політичні та економічні зміни, що відбувалися у Великому князівстві Литовському з 1530 до 1537р., визначав правове становище великого князя, захищав привілеї великих феодалів, фіксував права і вольності шляхти. Після Люблінської унії 1569 року виникла потреба у приведенні литовського законодавства, що було чинним і в українських землях, до відповідності з польськими законами.

Значне місце серед чинних джерел посідали збірники магдебурзького права. Це право діяло у Гетьманщині як основа самоврядування міст. Міста за ним поділялися на магістратські з більш розвинутою системою управління і на ратушні, де порядок самоврядування був дещо змінений. У Гетьманщині відомо декілька збірників магдебурзького права. Найдавніший з них «Зерцало саксонів» Яскера, опублікований 1563 року у Кракові. У 17 ст. поширеними стали збірники «порядок прав цивільних магдебурзьких», укладений 1559 року Гроїцьким, «Право цивільне холмінське» 1584 року та «Артикули права магдебурзького», укладені Кірштейном у 1557 році. Після приєднання Гетьманщини до Росії з'явилися нові збірники магдебурзького права українською мовою. Названі книги були ручними книгами у судах українських періоду литовсько-польського. Фактично застосування магдебурзького права припинялося у Гетьманщині із застосуванням на неї «Установлення про губернії» 1775 року і створення загальноросійської судової системи.

Серед інших джерел права польсько-литовського походження були чинними сеймові постанови, конституції, князівські і королівські привілеї й грамоти, а також окремі їх збірники і Статути.

Після приєднання Гетьманщини до Росії одним із основних джерел чинного права стали нормативні акти автономної влади. До них належали договірні статті, акти гетьманської влади і акти Генеральної військової канцелярії.

На основі «Березневих статей» 1654 року доведено, що Договірні статті були важливим джерелом права Гетьманщини, за допомогою якого не тільки визначалися ті чи інші особи на посаду гетьмана, а й зароджувались нові та підтверджувались попередні соціально-економічні й політичні відносини. Договірні статті були юридичними актами, які визначали політико-правове становище Гетьманщини у складі Росії. Вони встановлювали норми, що визначали права гетьмана, судову організацію та джерела права, а також права і привілеї окремих соціальних груп, фінансові відносини, організацію козацтва й чиновництва. Статті мали чинність після затвердження їх царськими грамотами.

Серед чинних джерел права місцевого походження найпоширенішими були нормативні акти гетьманської влади, які видавалися у формі універсалів, ордерів, листів, інструкцій, декретів і грамот. Провідне місце серед них займали гетьманські універсали – офіційні акти державної влади Гетьманщини, що видавалися від імені гетьмана і містили закони і розпорядження. Окрім загальних універсалів, які стосувалися всього населення держави, були спеціально призначені для окремих установ, станів чи груп населення, видавалися так звані земельні гетьманські універсали про надання земель «на службу» козацькій старшині або церквам і монастирям «на молитви», а також універсали про підтвердження права власності на землю, які придбали через купівлю, спадщину тощо.

Близькими до універсалів були гетьманські ордери та інструкції. З а допомогою ордерів розв'язували конкретні питання суспільно-політичних відносин, зокрема заборона купцям займатися роздрібною торгівлею, встановлення порядку розгляду апеляційних справ у генеральному суді, проведення ревізій полків тощо.

Генеральна військова канцелярія видавала акти у формі універсалів і указів. Це були підзаконні нормативні акти, за допомогою яких затверджувалися правові акти вищих органів влади і проводилася виконавчо-розпорядча діяльність гетьманського уряду. Водночас окремими актами Генеральної військової канцелярії затверджувались також нові загально обов'язкові відносини. Рішення Військової ради і ради генеральної старшини практично мало вносили змін у чинні джерела права Гетьманщини. До того ж у 18 ст. вони вже збиралися дуже рідко – лише для виборів гетьмана та інших вищих чиновників або ж для розв'язання питань, у яких була потреба наступного затвердження царською владою.

До джерел законодавства 18 ст. на Гетьманщині належали норми церковного права – Кормчі книги, Номоканони та церковні Устави князів Ярослава і Володимира, якими закріплювалося правове становище церкви.

Список використаної літератури

1. Грабовський С., Шкляр Л. Українська державність: політико-правовий аспект//Вісник Академії Наук України. – 1993. №5.
2. Гуржій О.І. Право в Українській козацькій державі (друга половина 17-18 ст.ст.). – К., 1994.
3. Саласька М.В. Кодифікація українського права в першій половині 18 ст.//Проблеми державотворення і захисту прав людини, - Львів, 1995

“Особливості суд і розправа в правах малоросійських”

Я хотел бы рассмотреть такую тему как “Особливості суд і розправа в правах малоросійських”. По-моему мнению эта тема является довольно актуальной и интересной не только для будущих юристов, но и для современных юристов практиков.

Он представляет собой сборник составленный вследствие частной кодификации, проведенной помощником писаря Генерального суда Ф. Чуйкевичем в 1750-1758. В ней систематизированы правовые нормы, которые закрепляли право собственности на землю, имения и крепостным крестьянам, а также была обоснована необходимость восстановить в Гетманщине сословные шляхетские суды.

Сборник посвящен судебному гражданскому процессу и судоустройству и частично земельному и семейному праву; одновременно она является источником истории юридической мысли Гетманщины.

Известно, что Суд и расправа была составлена в 1750 г. И подписана автором 18 октября того же года. Книга разделена на 6 частей: первая – о доказательствах; вторая – о годика и годы; третья – о процесс; четвертая – об апелляции; пятая – о выполнении суда; шестая – об приданом . В таком виде 1 мая 1752 г. Эта книга была передана гетману К.Разумовскому с посвящением от Ф.Чуйкевича. Позже ее вернули автору, который 26 июля 1754 г. Дописал раздел «О апелляции по Уставу» как дополнение к четвертой части, 14 января 1755 г. – часть «О земскую давность» и не ранее 1758 г. – «Про полевой суд, подкоморский и комиссарский, то есть межевой»

Основным содержанием Суда и расправы были правовые нормы, которые определяли структуру и правовое положение сословных судов и порядок судебного процесса по гражданским и уголовным делам. Большинство норм взяты из Литовского статута польского издания. Только оно делилось на разделы, статьи и параграфы.

Суд и расправа в делах Малороссийских – памятник, посвященный характеристике судебной организации и судебного процесса Украины. Ф.Чуйкевич включал в него нормы гражданского права лишь для того, чтобы обосновать право собственности на земли, которые были захвачены старшинско-шляхетской верхушкой. Требования господствующего класса создать сословные суды вроде Литовского статута объясняются стремлением украинской шляхты использовать их для окончательного закрепления за ней земельной собственности и права на эксплуатацию крестьянства. Почти двадцатилетняя деятельность сословных судов (1763-1783 гг.), введенных в соответствии с классификацией, предложенной Ф.Чуйкевичем, также это подтверждает

Детально изучив содержания книги Ф.Чуйкевича, юридической природы и помещенных в ней правовых норм, как и само название, подтверждающие что Суд и расправа представлял собой систематизированное извлечение из тех законов, которые действовали на Левобережье и Правобережье Украины. В нем собраны и хорошо систематизированы те правовые нормы, которые определяли сословный шляхетский судоустройство и судебный процесс.

*Мисенко Марина Олексіївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України 1 курс, 16 група*

Поняття злочину за Руською Правдою як основа становлення сучасного поняття злочину

Руська Правда – це найвідоміша пам'ятка давньоруського законодавства, яка здійснила значний вплив на розвиток права, і являється вагомим джерелом для вивчення не тільки українського звичаєвого права, а пізніше і княжого законодавства, і судових вироків. Одночасно будучи першим писаним зведенням законів, вона достатньо повно охоплює широку сферу різноманітних відносин, такі як: спадкове і зобов'язальне право, право власності, систему злочинів і покарань та багато інших.

Цікавим і в той же момент особливо важливим є вивчення питання сучасного поняття злочину, яке існувало ще в кримінальному праві доби Київської Русі. Оскільки тема злочинності є відносно поширеним і актуальним явищем в українському суспільстві не тільки на сьогодні, а питанням, що представляє собою суспільну небезпеку, цікавились ще з давніх часів. Тому порівнюємо кримінальне право періоду Київської Русі і XXI століття. А основним джерелом, з якого можна дізнатися інформацію щодо норм права кримінального характеру, є Руська Правда.

У будь-якому суспільстві існують певні межі дозволеної поведінки, які можуть бути змінені і залежать від різних факторів і причин. Відносини, які виходять за ці межі, називаються правопорушеннями. На сучасному етапі всі правопорушення діляться на злочини і провини. А у період Київської Русі ще не було згадок про поняття і склад правопорушення. Усі протиправні діяння за Руською Правдою називались «образою». Тобто злочинним є все те, що завдає шкоди певній особі і її майну. Наприклад, у ст. 7 Короткої правди зазначено «якщо ж хтось відсіче комусь будь-який палець, то 3 гривни за образу». Аналогічне поняття вживається і в інших статтях Руської Правди.

Багато дослідників, які займалися вивченням Руської Правди, намагалися розтлумачити поняття «образи». Деякі вважають, що для відчуття «образи» людині достатньо було матеріальної шкоди, тобто їй самій або її майну. Інші переконують, що в це поняття входить і завдання моральної шкоди. Як-от, у ст. 8 Короткої Правди розповідається про висмикнутий вус або жмут бороди, а також цей термін охоплює посягання на честь людини. Тому, з тексту найвідомішого зведення законів, можна помітити, що в період Київської Русі термін «образу» передбачає і матеріальну, і моральну шкоду, як і термін «злочин» на сучасному етапі.

Важливим питанням, яке притаманне Руській Правді, є питання розмежування поняття злочину на певні види. Порівнявши статтю 3 Короткої редакції Руської Правди, де зазначено «якщо ж хтось когось ударив батоном, жердиною, долонею, чашею, рогом або плазом меча, то [повинен заплатити] 12 гривен» і статтю 9 Короткої редакції «якщо ж хто вийме [погрожуючи] меч, але не вдарить ним, то платить гривну», можемо сказати, що розрізняли 2 стадії вчинення злочину: замах на злочин і закінчений злочин. Також давньоруське право виокремлювало навмисні і необережні злочини. Про це свідчать стаття 19 Короткої Правди «якщо уб'ють огнищанина навмисно, то [убивця] платить 80 гривен, а люди можуть не допомагати йому у виплаті» і стаття 20 Короткої Правди «а якщо вб'ють огнищанина під час розбійного нападу, а вбивцю не будуть шукати, то віру платить община, де знайдено вбитого». Такий поділ можемо спостерігати і сьогодні. Ст. 13 Кримінального кодексу України передбачає виокремлення закінченого і незакінченого злочину, а ст. 23 – вчинення злочину у формі умислу або необережності.

Руській Правді також була відома співучасть у вчиненні злочину, за яку закон передбачав однакове притягнення до відповідальності щодо всіх осіб. Це підтверджує стаття 43 Поширеної Правди: «Якщо вкрадуть гумно або зерно в ямі, то скільки б [зłodіїв]

не здійснювало крадіжку, кожен з них платить 3 гривні і 30 кун.». На сучасному етапі поняття співучасті у злочині розкрито у ст. 26 Кримінального кодексу України: «Співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину». Щоправда кримінальна відповідальність співучасників дещо відрізняється.

Отже, помітним є факт, що питанню поняття злочину приділяли велику увагу протягом усього періоду розвитку права. І значним поштовхом для становлення сучасного законодавства є Руська Правда. Порівнявши поняття злочину за Руською Правдою і Кримінальним кодексом України, можна стверджувати, що термін «образа» може бути умовно ототожнений з терміном «правопорушення».

Михалків Ірина Михайлівна, студентка I курсу, 16 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Акт Злуки 1919 року. Його історичне значення

Важко переоцінити значення Акту злуки 1919 року для України і всього її народу. Акт злуки став своєрідним містком для об'єднання розділеної країни в одне ціле. Хоча цей місток був хитким і невдовзі розвалився, все ж він дав надію народу, що повноцінне об'єднання країни все-таки можливе.

Отже, день, коли було підписано Акт злуки між УНР і ЗУНР, став злетом національно-визвольних змагань в Україні. Ще практично з часу створення Західноукраїнської Народної Республіки керівництво УНР і ЗУНР обговорювало можливість свого об'єднання під одним стягом.

Тож, 1 грудня 1918 р. у місті Фастові Рада державних секретарів ЗУНР та Директорія УНР уклали між собою попередню угоду про "злуку обох українських держав в одну державну одиницю". 3 січня 1919 р. Українська Національна Рада провела засідання в м. Станіславі, на якому одностайно прийняла рішення про з'єднання ЗУНР та УНР в одне ціле. В офіційному документі зазначалося: "Українська Національна Рада, виконуючи право самовизначення українського народу, проголошує торжественно з'єднання ЗУНР і УНР в одну одноцільну суверенну Народну Республіку".

Уже 22 січня 1919 р. у Києві на Софійській площі відбулося велике національне торжество. Директорія та представники західно-українських земель проголошували "святочне зодиноння" всіх українських земель в одну українську державу. Згідно з документом, ЗУНР одержувала назву Західна область Української Народної Республіки (ЗОУНР) і державним гербом, замість золотого лева на блакитному фоні став Тризуб – символ незалежної України.

Наступного дня зібрався Трудовий Конгрес і майже одностайно (проти проголосувало декілька лівих есерів та представників компартії) ратифікував цей великої ваги акт.

День 22 січня було проголошено народним святом. Всі заклади, освітні установи, фабрики, як державні так і приватні – не працювали. Ще з самого ранку жителі міста прикрасили свої будинки національною символікою, ялинковими гірляндами, транспарантами.

О 12 годині дня на Софійську площу прибула Директорія, Рада міністрів, делегація від Галичини у складі 36 представників. За спогадами очевидців у цей знаменний день на площі біля Святої Софії зібралася "непроглядна маса народу", якій було урочисто зачитано текст Акту злуки в присутності представників чужих держав та українського війська. Коли останнє слово Акту злуки затихло за ним "сто тисяч грудей" викрикнуло могутнє "Слава", а після прозвучав національний гімн. Після відчитання акту по-

українськи, його прочитали по-французьки, для представників держав, які були присутні на святі. Потім почалася церковна відправа та урочистий молебен. Святкування закінчилося парадом – українські військові частини у зразковому порядку промарширували Софійською площею.

Дві тюрми, в яких століттями картався весь український народ не вбили в ньому духу єдності. Дві розлучені частини одного народу проголосили про своє з'єднання. Та на превеликий жаль, об'єднання було далеко не повним, вже через декілька днів після проголошення злуки Трудовий Конгрес отримав звістку, що більшовики наближаються до Києва. Конгрес вже не міг спокійно працювати. Тому 28 січня 1919 року він ухвалив закон про тимчасову форму української влади і розійшовся. За цим законом вся влада передавалася Директорії, перед якою, на час відсутності Конгресу, відповідальний виконавчий орган – Рада міністрів. Але це не дало ніяких результатів: Директорія під натиском більшовицьких сил змушена була також покинути Київ.

Кожен народ в своїй історії має символічні події, для нас саме такою подією стало проголошення Акту злуки. В цей день здійснилися віковічні мрії, для яких жили і за які вмирили найліпші сини українського народу. Свято об'єднання відбулося завдяки самовідданій визвольній боротьбі українських патріотів, в якій загинули більш ніж 300 бійців під Крутами, завдяки Листопадовому чину, боротьбі Січових стрільців, армії УНР, Українській Галицькій Армії та ще сотням тисяч борців за волю України.

Мишеглина В.Н.

студентка 5 курсу Інститута уголовной юстиции Национального университета «Одесская юридическая академия»

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ УНИВЕРСАЛИЙ НА УСТАНОВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВЫХ СИМВОЛОВ

Вследствие стремительного развития науки, современное государство все более приобретает признаки универсализма, унифицированного стандартностью тенденций. Обращение к проблеме влияния глобальных универсалий на установление государственно-правовых символов на сегодняшний день является актуальным, поскольку Украина идет по сложному пути укрепления демократических институтов, становления правового государства.

Значительная интеллектуальная роль в выявлении закономерностей эволюции современного государства, моделей его дальнейшего развития и стратегии сохранения, равно как и в недопущении спонтанного, экстраординарного изменения данного центрального политического института, принадлежит концепции национального государства.

Процесс глобализации носит всеобъемлющий характер. А сама глобализация стала предметом изучения почти всех общественных научных дисциплин, получила статус междисциплинарного явления. «К сожалению, юристы не проявили интереса к изучению влияния глобализации на государство и право. Это не может не вызывать озабоченности, поскольку такое влияние возрастает, сказывается на характере и функциях государства и права, как внутреннего, так и международного, не говоря уже об их взаимодействии»[5, с. 118], – заявляет основоположник отечественной правовой глобалистики И.И. Лукашук.

Глобализации – не плод интеллектуального воображения, а реальный, необратимый, неравномерный процесс с такими же реальными, но неопределенными последствиями. К тому же глобализация – внешне довольно эффективный, неоднозначный процесс, способный в полной мере увлечь исследователя. Велико искушение встать на позицию «за» или «против», обусловленное в большей степени тем плотным идеологическим фоном, «информационным шумом» и эмоциональным накалом, которые сопровождают данную проблематику, нежели ее тонким пониманием.

Глобализация в праве выражается, прежде всего, в «формировании новых юридических отношений, юридических институтов и норм». Так, И.И. Лукашук считает, что глобализация (которая, по его мнению, ведет к образованию глобальной правовой системы или суперсистемы), развивающаяся в политической (и связанной с ней правовой) сфере отличается от глобализационных процессов, которые можно наблюдать в социально-экономической области: уровень единства в первой существенно ниже. По его мнению, «государства в значительной мере сохраняют свою самостоятельность. Поэтому в отношении государств и их правовых систем более точен термин «интернационализация». В то же время он признает, что глобализация в праве на современном этапе не завершена, сделаны лишь первые шаги к формированию глобальной правовой системы. Это еще раз подтверждает переходный характер современного этапа правовой глобализации [5, с. 120-123].

Право как нормативная система сочетает в себе формализм и символизм [3, с. 5]. Формализм усиливает рациональность, логическую строгость норм, отличающую право от других нормативных систем. Символизм связывает право с менее формализованными нормативными системами (моралью, религией, традицией), помогает привлекать для легитимации норм неюридические основания в виде знаков, а также их толкований. Само право в целом воспринимается людьми как символ справедливости и порядка, согласования интересов и целостности общества.

На правосознание постоянно влияет взаимодействие универсальных символов с государственно-правовыми символами, способствующее взаимообогащению правовых культур разных обществ, если они умеют использовать такие возможности. Глобализация интенсифицирует взаимодействие символов, делая всё более условными границы государств, деление на внутреннюю и внешнюю политику, экономическую, правовую, политическую, культурную и военную сферы, публичную и частную жизнь. Символизм права сохраняется как ограниченная потребность, а взаимодействие символов права актуализируется как свойство культуры, общественного сознания, политических и правовых систем.

Реалии конца XX и начала XXI вв. ведут к расширению правового плюрализма. Появляется «космополитическое право», отличающееся от международного тем, что граждане, ориентируясь на глобальные символы, выбирают юрисдикцию «через голову» своего государства [1, с.182]. Символы права попадают в «поле напряжения» между глобальным универсалиями и национальным контекстом.

От понятия «правовой символ» следует отграничивать понятие «государственно-правовой символ», который представляет собой некий материальный, идеальный образ вещи (искусственный знак), имеющий условную (конвенциональную) природу, который признается государством и поддерживается силой государственного воздействия и служит для закрепления и выражения юридически значимого содержания, а также является основным средством легитимации властных отношений.

Глобальные универсалии – западные по своему происхождению институты. Это – права человека, демократия, парламентаризм, выборы, состязательное правосудие, свобода трансграничных перемещений. Почему такие институты стали универсалиями? На Западе они – эталон успешного политико-правового развития. Для незападных стран такой эталон становился универсальным символом-ориентиром, вписанным в мировые тренды. Г. Блюменберг, трактуя И. Канта, сравнивает восприятие символов как «перенесение рефлексии о предмете созерцания на совершенно иное понятие, которому, вероятно, никогда не сможет прямо соответствовать никакое созерцание» [2, с.11].

В формировании глобальных универсалий и влиянии их на становление государственно-правовых символов в национальном контексте важную роль сыграла теория модернизации, постулирующая рост национальности в мировом сообществе. Модернизация (вестернизация) объявлялась необходимой для всех стран. В 1980-х гг. теория модернизации дополнялась концепциями феминизма, прав народов, информационного общества, глобальной ответственности, инвайроментализма. Эти теории сопровождали «перестройку» в СССР и Восточной Европе, расширение НАТО и

Євросоюз на Восток. Сняття «железного занавеса» вимагало супроводження глобальних універсалий більш гнучкою інтерпретацією. В формуючихся інформаційних суспільствах інтерпретируючий володіє владою над суспільством, породжає ідеї і символи, дозволяючи інтерпретації стати як би частиною самого факта. Так забезпечувалась ситуаційна інтерпретація символів: в одній ситуації посилювався універсализм, в другій – національний контекстуализм.

Важким моментом в розгляді питання впливу глобальних універсалий на становлення державно-правових символів можна вважати швидке становлення нових ринкових символів, що відбулося в 1990-і роки. Таким чином, щоб поєднувати національні символи з універсалиями, правова політика повинна враховувати виклики глобалізації.

Таким чином, підводячи підсумок вищесказанному, слід відзначити, що глобальні універсалиї мають дуже великий вплив на становлення державно-правових символів. Державні символи важливі для зміцнення українського контекста, так як впливають позитивно на формування символів-добродетелей, що підтримують позитивне значення держави, відсилаючи до ідей справедливості і солідарності перед лицем складних завдань. Суспільство стає системою, завдяки чому, що громадянські символи-добродетелі поширюються серед населення на певній території, завоюють свідомість людей, перетворюючись в ціннісні коди національного культурного контекста, підтримують національну правову систему.

СПИСОК ІСПОЛЬЗОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Белл Д. Иноземцев В.Л. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века. – Москва: Центр исследований постиндустриального общества. – 2007. – 304 с.
2. Blumenberg H. Paradigmen zu einer Metaphorologie. Frankfurt a. M.: Suhrkamp. – 1998. – P. 11
3. Исаев И.А. Символизм правовой формы: историческая перспектива // Правоведение – 2002. – № 6 (245) – С. 4–10
4. Капицын В. М. Символизм права во взаимодействии глобальных універсалий и национального контекста // Международное и внутригосударственное право в условиях глобализации: проблемы теории и практики. — VI ежегодная Международная научная конференция 25-28 апреля 2011 г. — Российская академия правосудия Москва, 2012. — С. 81–92
5. Лукашук И. И. Взаимодействие международного и внутригосударственного права в условиях глобализации // Журнал российского права – 2002. – № 3 – С. 118-125

*Молошна Юлія Сергіївна
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для Державної виконавчої служби
I курс 10 група*

Декларація про державний суверенітет України як початок української державності

У новітній історії України серед ключових подій особливе місце займає подія, що відбулася 16 липня 1990р. Саме цього дня Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України, що, по суті, стала правовим підґрунтям для здійснення широкого комплексу заходів у республіці, які в кінцевому підсумку забезпечили їй незалежність у 1991р.

Формулювання схваленої назви «Декларація про державний суверенітет України» означає, що Верховна Рада Української РСР, приймаючи цей документ, виражаючи волю народу, заявила про суверенну державність народу країни під назвою «Україна» і визначила зміст державного суверенітету «як верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у

зовнішніх зносинах». Але не можна не зазначити, що саме з прийняттям Декларації починається широке застосування слова «Україна» як назви держави, що, зокрема, знайшло відображення у Концепції нової Конституції України, схваленої Верховною Радою 19 червня 1991 року, і було закріплено Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, а потім і прийнятою 28 червня 1996 року Конституцією України.

Сформульовані в Декларації про державний суверенітет України положення наділяли Українську РСР таким об'ємом суверенних прав в галузі державного, господарського, соціально-культурного будівництва, котрий фактично належав незалежній державі.

Декларація за своїм змістом у більшій мірі була програмним, стратегічним документом, що містив концептуальні засади українського національного державотворення. Отже, існувала необхідність законодавчого забезпечення реалізації її положень. Тому незабаром після прийняття Декларації Верховна Рада УРСР почала приймати закони, які конкретизували положення Декларації. Так, 3 серпня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла закон «Про економічну самостійність Української РСР». Низка нових положень Декларації вимагали внесення суттєвих змін і доповнень до діючої Конституції УРСР. А тому 24 жовтня 1990 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Закон «Про зміни і доповнення до Конституції Української РСР». Ці зміни і доповнення відобразили ту високу ступінь суверенізації УРСР, яку започаткувала Декларація.

Декларація про державний суверенітет України поклала початок розбудові суверенної, незалежної держави, стала поворотним пунктом в історії цілої нації, змінила хід подій на користь України. Декларація стала одним із перших рішень Верховної Ради, в якому було розгорнуто програму політико-правового, соціально-економічного і культурного будівництва незалежної України. Прийняття Декларації вселило великі надії у громадян на відродження і економічне зростання для забезпечення матеріальних і духовних потреб українського народу. Саме цей історичний документ став підґрунтям для прийняття надзвичайно важливих, основоположних законів нашої держави – Акт про проголошення незалежності України та Конституція України.

Декларація, закріплюючи за УРСР високий рівень суверенізації, наближала її до незалежності. Тому цілком слушно, що в «Акті проголошення незалежності України», прийнятому 24 серпня 1991р. Верховною Радою УРСР зазначалося «... здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України».

Недашковська Маргарита Вадимівна

Студентки, 1 курсу

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

Значення благодійницької діяльності Миколи Терещенка

Микола Артемович Терещенко – відомий підприємець, благодійник та меценат, який зробив значний вклад в розвиток української державності. Народився в м. Глухові, освіту здобув в Глухівському міському училищі, через матеріальні труднощі не зміг продовжити навчання. Ця обставина не завадила молодому підприємцю створити власний прибутковий бізнес. Розпочинав Микола Терещенко підприємницьку діяльність з чумакування, накопичені кошти витратив на будівництво заводів та отримав багато мільйонні прибутки. Значну кількість яких вклав у благодійницьку діяльність.

Значний внесок Терещенко зробив у покращення становища соціально вразливих верств населення, особливо дітей. Меценат у 1879 р. надав 22,7 тис. крб. на розбудову Маріїнського дитячого притулку. Завдяки його фінансовій підтримці в серпні 1881 р. притулок розмістився у власному двоповерховому будинку. М. А. Терещенко стабільно

фінансово підтримував дитячий будинок на Подолі. Після закінчення російсько-турецької війни в 1878 р. у Києві було створено Товариство опіки дітей загиблих і скалічених воїнів. Від самого початку існування його почесним членом був М. А. Терещенко, який постійно надавав матеріальну підтримку. Попечительство допомоги дітям нужденних воїнів, відзначаючи плідну діяльність М.А. Терещенка на його користь заснувало стипендію імені цього добродійника.

У другій половині XIX ст. мережа лікувальних закладів для дорослих була недостатньо розвиненою. Відкриття Терещенком на заводах і фабриках, лікарень, амбулаторій, аптек, утримання постійних лікарень та фельдшерів поліпшувало медичне обслуговування населення в країні. Адже, зокрема, лікарні при цукровозаводах, що в більшості випадків діяли на селі, а також у містечках, були єдиним місцем, де не тільки робітники, а й мешканці навколишніх сіл отримували кваліфіковану медичну допомогу. На кошти братів Терещенків були збудовані лікарня святої Єфросинії, приміщення нової земської лікарні в Глухові, третій лікувальний заклад для хірургічно хворих та двоповерхову лікарню в Маріїнській общині.

Провідне місце у житті людей того часу займала релігія. На кошти братів Терещенків була збудована Анастасівська церква. Визначна пам'ятка міста збудована у невізантійському стилі та прикрашена настінним живописом. Церкву названо на честь матері, дружини та дочки Миколи Терещенка.

Актуальною для того часу була проблема нічліжного притулку. Антисанітарні умови, в яких доводилося ночувати безпритульним людям, становили певну небезпеку через можливе виникнення і поширення епідемій, різних інфекційних хвороб. Держава майже не виділяла коштів для усунення цієї проблеми. Федір Терещенко був ініціатором побудови великого нічліжного закладу, його підтримав і Микола Терещенко. Брати протягом тривалого часу підтримували фінансування притулку. Цей заклад став досить популярним серед населення і покращив умови життя безпритульних.

Великим є вклад Миколи Терещенка в розвиток культури та мистецтва. Художня колекція благодійника розміщувалася у його власному будинку. В якому у 1949 р. було відкрито Національний музей імені Тараса Григоровича Шевченка, де зберігаються й експонуються оригінали літературної та мистецької спадщини цього поета. М.А. Терещенко зібрав велику картинну галерею, яка налічувала 87 картин загальною вартістю понад 105 тис. крб. Також меценат вклав багато коштів для розбудови міст, особливо Києва та Глухову.

Отже, М. А. Терещенко, оперуючи великими фінансово – економічними засобами, значну частину своїх прибутків виділяв на добротні культурно – освітні цілі. Така діяльність визначалася розумінням освітніх проблем своїх співвітчизників, усвідомленням суспільної потреби в освічених громадянах і морально-християнського принципу допомоги ближньому. Досвід діяльності М. А. Терещенка гідний наслідуванню у наш час. Він має велике значення для розвитку культурних відносин, коли благодійницька діяльність виступає невід'ємним атрибутом громадянського суспільства.

*Ніконова Анастасія Андріївна,
студентка 1 курсу, 1 факультету, 4 групи,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Центральна Рада як орган представницької влади

Представницький орган влади, а саме парламент повинен діяти в інтересах народу, складатися з представників народу та діяти на засадах народовладдя. Центральна Рада створювалася спочатку як представницький орган громадсько-політичних організацій, але після Всеукраїнського Національного конгресу, що відбувся 19-21 квітня 1917 року, перетворилася на революційний парламент. Метою скликання цього конгресу було зробити Центральну Раду органом українського національного руху та розширити її

соціальну базу, переорієнтувати діяльність з культурно-просвітницької до державотворчих.

О 15 годині 13 березня до Києва надійшла звістка про повалення царського режиму. 14 березня о 1 годині в міській управі під керівництвом товариша голови відбулося засідання представників різних організацій, яке визнало за необхідність створення «авторитетного громадського органу», здатного створити в місті серед різних верств і класів населення спокій відповідно до заклику Державної думи. Учасники наради були єдині в тому, що авторитет цього органу «в очах населення міста» залежить від того, наскільки повно в ньому будуть брати участь представники всіх верств і класів населення.

Центральна Рада була започаткована Товариством українських поступовців, політичним ідеалом яких була автономія України у складі пребудованої на федеративних засадах Російської держави, на яких були побудовані перші три універсали Центральної Ради. Але встановлення автономії відкладалося до скликання Установчих зборів.

Новий орган мав підтримувати новий уряд, боротися зі старим режимом, завданням населенню свободи слова, друку, зборів, спілок і рівноправ'я національностей.

До Центральної Ради ввійшли представники всіх партій: Української соціал-демократичної робітничої партії(УСДРП), Українська народна партія(УНП), Українська партія соціал-революціонерів (УПСР) та декілька дрібних партій. До її президії було заочно обрано відомого українського історика і громадського діяча М. Грушевського, тимчасово його заступав В. Науменко.

Роботу Центральної Ради регламентував «Наказ Української Центральної Ради», прийнятий 23 квітня 1917 року.

Повний склад Центральної Ради складав 822 члени. Для ведення поточної праці УЦР обрала виконавчий орган — Комітет УЦР (офіційна назва — Комітет Української Центральної Ради), який згодом перейменовано на Малу Раду. Вона складалася з членів президії й секретарів УЦР та з двох представників від політичних фракцій. Всі важливі справи наперед вирішувалися на засіданнях Малої Ради, а пізніше оформлені проекти затверджував пленум УЦР.

Перший Універсал було проголошено 23 червня 1917 р. на 2-військовому зїзді, в якому було проголошено національну автономію.

Одним із важливих кроків Центральної Ради було створення 28 червня 1917 року Генерального секретаріату і передання йому виконавчих функцій.

За Другим Універсалом Центральна Рада зобов'язувалася ввести до свого складу представників національних меншин та відмовитися від самовільного здійснення автономії України до скликання Установчих зборів. У свою чергу Тимчасовий уряд офіційно визнав Генеральний секретаріат ЦР найвищим крайовим органом управління та обіцяв, що приймаючи закони стосовно України, буде узгоджувати їх з центром.

За Третім Універсалом було проголошено входження України до Росії до складу на федеративній основі, а згідно з Четвертим Універсалом проголосила незалежність.

Центральна Рада мала всі ознаки парламенту, але в той же час мала декілька специфічних особливостей. По-перше, ЦР постійно декларувала, що є представницьким органом, який має припинити свою діяльність після скликання Установчих Зборів. По-друге, ЦР формувалася шляхом не загальних виборів, а делегуванням до її складу представників різних демократичних громадських організацій.

Існували постійні суперечності між домінуючими фракціями в середині Центральної Ради (УПСР, УСДРП, УПСФ), що не дозволяли зробити діяльність цього органу ефективною. Також існували постійні особисті протиріччя між лідерами Центральної Ради (М.Грушевським і В.Винниченком, В.Винниченком і С.Петлюрою, В.Винниченком і М.Поршем та інш.)

Причинами краху Центральної Ради були втрата авторитету у населення через непослідовні кроки. Центральна Рада не змогла вирішити соціальних-економічних проблем, що передусім хвилювали суспільство, бо віддавала перевагу національно-політичних інтересам.

Отже, завданням нового органу було консолідувати міське населення, запобігти заворушенням і встановити спокій, а найголовніше те, що для цього орган повинен представляти всі верстви населення. Але, через свою неоднозначність, розщепленість Центральна Рада не змогла продовжити своє існування. Кожен відстоював свою ідею, вони не змогли знайти компромісу для держави і народу.

Ольховік М. В.,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України, 1 курс, 10 група*

РУСЬКА ТРІЙЦЯ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РУХУ ГАЛИЧИНИ

У зв'язку з розвитком суспільно-політичного руху Галичини, центром її національного життя стає Львів. "Будителями" Галичини були Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький - вихованці Львівського університету та греко-католицької семінарії, дослідники царини історії народу, натхненні ідеями як з Наддніпрянської України, так і творами західноєвропейської літератури, захисники української мови. Іншими словами - "Руська трійця". Це, пронесене крізь віки, прізвисько їм дісталось завдяки тому, що вони розмовляли виключно рідною українською мовою.

Дані історичні постаті ставили собі за мету просвітити народ для боротьби за мову, національну пам'ять, відродження національної свідомості, популяризувати українську історію, за допомогою друкованого слова. Основою їхньої діяльності була дослідницька, видавнича та літературна творчість.

Члени гуртка "ходили в народ", виголошували в церквах промови українською мовою, зав'язали тісні відносини з відомими діячами української культури (М. Максимович, І. Срезневський) та з борцями за свободу Чехії, Словенії, Словаччини, підготували до друку збірку поезій народною мовою та літературний збірник "Зоря", що, на превеликий жаль, був заборонений віденською цензурою. Молоді автори зазнали значних утисків та переслідувань, але, незважаючи ні на що, продовжували свою активну діяльність.

Піком праці "Руської трійці" став альманах "Русалка Дністровая", що був опублікований в 1836р. у м. Будапешт. Проте в черговий раз заборонений цензурою та конфіскований. Це означає, що влада відверто побоювалась. Звертаючись до змісту, можна зрозуміти, що автори перейшли межу культурно-просвітницької діяльності та подались у політичну сферу. А саме, показали три головні ідеї:

- визнання та заклик до єдності українського народу, розділеного кордонами різних держав;
- позитивне та схвальне ставлення до суспільних рухів, уславлення народних борців за національне визволення;
- чітка пропаганда ідей власної державності та політичної незалежності.

Це був перший гучний вигук, смілива заява західних українців про своє існування, свою національну гідність.

Внаслідок переслідувань гурток розпався, а його учасників було покарано. Проте важко переоцінити значення їхньої праці. О. Єфименко, український історик, сказала про членів "Руської трійці": "Три ластівки, що відкрили весну відродження галицько-руської народності".

Підсумовуючи, можемо сказати, що діяльність гуртка була велетенським кроком вперед у розвитку національного руху. Вони активно виступали за впровадження української мови у всі сфери громадського життя, сприяли розвитку та підвищенню освітнього рівня народу Західної України. Сміливо перейшли до постановки політичних та соціально-економічних проблем. Завдяки впливу гуртка інтелігенція жваво почала

переорієнтовуватися на народні маси. Їхні ідеї патріотизму запалювали серця галичан. Також, було внесено ідею об'єднання всіх українських земель до програмних документів, здійснено перехід до культурницького етапу національного руху, започатковано нову демократичну культуру в Галичині.

Через надзвичайну відданість, патріотизм та працю в ім'я майбутнього України, діячі "Руської трійці" і досі глибоко шануються на теренах країни.

Онищенко К.О.

*НЮУ ім. Ярослава Мудрого
студентка, інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
1 курс, 15 група*

Правове становище рабів за Руською Правдою

Руська Правда - видатний політичний документ в історії України, складений в Київській державі у XI-XII ст. на основі звичаєвого права. Усі прошарки суспільства за Руською Правдою були строго стратифіковані, тобто, склалися зі станів, права й обов'язки яких чітко визначені законом як нерівні по відношенню один до одного і до держави. Іншими словами, кожен стан мав свій юридичний статус.

Головною причиною виникнення і посилення суперечностей між різними категоріями населення була саме правова і соціальна нерівність.

Рабство на Русі одержало поширення як суспільний уклад. Джерелом рабства було народження від рабині або полон. У рабство попадали за потік або розграбунок, тобто за злочини, одруження на рабині без договору, само продаж у рабство.

За Руською Правдою серед залежних верств населення вирізняли наступні:

– смерди (селяни) – особисто вільні сільські трудівники. Данина, яку сплачували вільні селяни, була основною формою їх експлуатації. Вони мали право брати участь у військових походах як ополченці. За зобов'язаннями і договорами, а також за скоєні провини і злочини він ніс особисту і майнову відповідальність. У судовому процесі смерд виступав самостійним учасником. Він повинен був слугувати князю, який в свою чергу наділяв селянина землею («село»). Земля поверталася князю у разі смерті смерда, якщо останній не мав синів. Смерд, який завоював довіру князя, мав можливість стати міністеріалом – отроком, дитячим, старостою. Але смерд-боржник міг стати феодально залежним закупом.

– закуп – людина, яка працює в господарстві феодала за "купу", позику, у яку могли включатися різні цінності: земля, домашнє господарство, зерно, гроші й ін. Цей борг потрібно було відробити. Проте чітких правил відробітку встановлено не було. Обсяг роботи визначав кредитор. Це все призвело до того, що разом із збільшенням відсотків збільшувалась кабальна залежність селян. Закон охороняв закупа, його майно, забороняючи пану свавільно карати і відбирати майно. Якщо сам закуп вчиняв протиправні дії (правопорушення), відповідальність була двоякою: пан платив за нього штраф потерпілому, але сам закуп міг бути "виданий головою", тобто перетворений у повного холопа. Правовий статус закупа суттєво змінювався. За спробу втекти від пана, не заплативши, закуп також перетворювався на холопа. Як свідок в судовому процесі закуп міг виступати тільки в певних випадках: у незначних, несуттєвих позовах чи по нестатку свідків. Закуп був яскравим прикладом "феодалізації", поневолення, закріпачення колишніх вільних общинників.

– рядовичи – грошові боржники, що уклали кабальну угоду – ряд, і відповідали майном, та люди, що втратили засоби до життя, за договором (ряду) працювали у землевласника, часто були «тимчасовими» рабами.

– ізгої – особи, які перебувають ніби поза соціальних груп. Ізгої були двох видів – вільні й залежні. Різниця у становищі ізгоїв залежала від того, з якого середовища люди потрапили в ізгойство. І серед перших, і серед других могли бути як жителі міст, так і

селяни. Значний контингент феодально залежних ізгоїв формувався за рахунок холопів, які викупилися на волю.

Групу невільників також складали холопи – посаджені на землю раби та челядь(термін більш раннього періоду) – дворові слуги.

За допомогою першого письмового закону на Русі, упорядковувалося суспільне життя громадян, чітко розмежовувались права вільних і залежних груп населення. Ці закони однак наводили порядок на Русі.

Раби ж майже не мали ніяких прав. Раб був річчю господаря, за раба відповідав господар. Рабство на Русі не розвивається, а йде на спад. Але з часом поняття раб зникло, і з'явилися так звані прислуги князів, бояр, церков, які не були рабами, а йшли за наймом працювати. Хоч на Русі рабство не було сильно поширене, але воно відіграло визначну роль на виробництві. До висновку хочу додати, що становище раба на Русі було неоднорідне, великий вплив на становище раба мав його господар.

*Паромова Александра Олександрівна
Студент факультету ІПКОЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА ЗА РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ

Щоб розповісти про це, перш за все потрібно дати визначення поняттям «правовий статус» і «прокурор».

Користуючись словником того часу ми не можемо виділити поняття правового статусу, однак «прокурор – чиновник, наблюдающий по суду, или по губернии за верным применением и точным исполнением законов». За юридичною енциклопедією під редакцією професора Шемшученка Ю.С. правовий статус – це сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. Він визначався такими нормативно-правовими актами 1860-1870 років, як:

«Учреждение судебных установлений», «Устав уголовного судопроизводства», «Устав гражданского судопроизводства», «Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями», судовими статутами 1864 року та перехідними положеннями та іншими документами.

В імперії виділялись такі прокурорські посади, як Генерал-прокурор Сенату (міністр юстиції), Обер-прокурор при Синоді, обер-прокурор при департаменті Сенату, губернський прокурор, товариш обер-прокурора, прокурор судової палати, прокурор окружного суду, товариш прокурора судової палати, товариш прокурора окружного суду.

Згідно з уставом посаду прокурора могли займати лише російські піддані, що мали атестати університетів чи інших вищих навчальних закладів про закінчення курсу юридичних наук або про складений іспит з цих наук чи ті, що довели на службі свої пізнання в судовій справі.

Той, хто перебував під слідством або судом за злочини та проступки, мав не зняті та не погашені судимості, ув'язнений, звільнений з судових чи духовних відомств за пороки, виключений з товариств чи дворянських зібрань, оголошений неспроможним боржником чи який перебував під опікою за марнотратство.

Так, претендувати на зайняття посади товариша прокурора окружного суду могла особа зі стажем в галузі судової практики не менше чотирьох років, прокурора окружного суду і товариша прокурора судової палати – не менше шести років, прокурора судової палати і товариша обер-прокурора – не менше восьми років, обер-прокурора – не менше дванадцяти .

Прокурори виконували функції участі у судових засіданнях, нагляду за судами, слідством і місцями ув'язнення і мали обмежуватись справами судового відомства, за виключенням функцій присяжних.

На касаційному рівні справами відали обер-прокурори і їх товариші

Товариші прокурора були присутні не лише при судах, а й в містах, на які розповсюджувалась юрисдикція їх суду.

Представники прокурорського нагляду діяли підпорядковуючись лише прокурорам вищих рівнів, а генеральний прокурор як міністр юстиції – імператору особисто.

Представники прокурорського нагляду діють виключно на основі власного розсуду і існуючих законів.

У всякій справі могли замінювати один одного, приймаючи її на власну відповідальність.

Прокурорські секретарі фінансувались з державних коштів. Канцелярські витрати також компенсувались штатами.

Доповідали про наявні прогалини законодавства

Всі прокурори обирались або ж міністром юстиції або ж по його рекомендаціям.

Існували терміни для явки на службу з дня інформування про призначення на посаду.

У випадку тяжкої хвороби чиновника прокурорського нагляду, що тривала більше одного року і весь той час була несумісною з виконанням обов'язків, прокурор судової палати чи міністр юстиції нагадували йому про необхідність звільнення і через два тижні прокурор чи товариш прокурора міг бути звільненим без прошення.

Обов'язковою була їх присутність в засіданнях. Однак при розгляді справ, де їх попередні висновки не були потрібними, це було необов'язковим.

Прокурорський нагляд не поширювався на суддівські наради.

Прокурори мали готувати звіти на початку кожного року відповідно до форм, встановлених міністром юстиції, і в назначені ним строки. В них зазначались зміни їх передумови.

Кожен орган і чиновник, отримавши законну вимогу іншого органу чи чиновника мав обов'язково виконати її без зволікань і повідомити про це той орган чи чиновника.

Допускались відпустки строком до чотирьох місяців. В інших випадках потребувався дозвіл міністра юстиції. Утім, були обмеження щодо частоти таких відпусток.

Прокурори користувались усіма правами і перевагами, присвоєними усім, хто перебуває на державній службі, з виконанням особливих постанов, стосовно посад, звань, окладів та пенсій.

Було врегульовано відрядні кошти та пенсії.

Представники прокурорського нагляду були зобов'язані дотримуватись вимог несумісності

Отже, прокурорська гілка влади була абсолютно залежною від імператора і захищеною ним же, що надавало їй можливість бути неупередженою та здатною протистояти злочинності. Прокурорська діяльність поширювалась на усі сфери суспільства і обмежувалась лише законами імперії та моральними устоями прокурорів. А це в свою чергу призвело до формування думки про те, що в даній сфері людський фактор грає найважливішу роль, що автоматичне застосування закону.

Пастух О.В

*Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого, Факультет
підготовки кадрів для Державної судової
адміністрації 1 курс, 16 група*

Особливості Конституції УНР 1918 року

Конституція УНР 1918 року – це основний Закон УНР, що закріплював суспільний та державний устрій, основи її політики, основні права й обов'язки громадян, систему й принципи організації та діяльності державних органів. Вона складалась з 83 статей і 8

розділів: Загальні постанови, Права громадян України, Органи влади Української Народної Республіки, Всенародні Збори Української Народної Республіки, Про Раду Народних Міністрів Української Народної Республіки, Суд Української Народної Республіки, Національні союзи, Про тимчасове припинення громадських свобод . Варто зазначити , що конституційний процес розпочався одразу після проголошення Першого Універсалу, була створена конституційна комісія з 100 чоловік на чолі з М. Грушевським , яка вивчила досвід конституційного законодавства різних країн світу, насамперед найближчих сусідів України, що мали спільні або подібні з нею історичні, економічні та політичні умови розвитку. Конституцію передбачалось ухвалити Всеукраїнськими Установчими Зборами . Вона мала підзаголовок “Статут про державний устрій, права і вольності УНР”.

Конституційна комісія мала на меті охопити усі галузі права, надавалися певні правові гарантії для кожного громадянина держави . В першому розділі констатується, що УНР є «державою суверенною, самостійною і ні від кого незалежною»; носієм державного суверенітету є увесь народ України , усі громадяни України, які проживають на її території. Звідси можна зробити висновок , що засновники мали на меті довгий і тривалий розвиток української держави , хоча як ми знаємо , конституції судилось проіснувати лише один день, адже революційні події , російська та німецька окупації завадили цьому і в останній день свого існування, 29 квітня 1918 р., ЦР затвердила її положення, але в життя не впровадила, бо сама припинила діяльність.

У Конституції вставляється чіткий розподіл влади на гілки : виконавчу , законодавчу та судову . Законодавча належала Всенародним Зборам УНР, виконавча - Раді Народних Міністрів, судова - Генеральному Суду УНР.

У Конституції надаються значні права національним меншинам . Зокрема у Конституції підкреслювалося (ст.12), що всі громадяни рівні у громадянських і політичних правах незалежно від статі, національності, раси, віросповідання, освіти, майнового стану. Використання старих титулів і звань заборонялося. Оберігалася недоторканність особи, житла, таємниці листування. Порушення цих останніх прав допускалося тільки правомочними органами у випадках, передбачених законом. Ніхто не обмежувався на території України у свободі слова, друку, віросповідання, створення організацій і союзів, праві на страйк, якщо тільки вказані дії не мали характеру кримінального злочину. Проголошувалася повна свобода вибору місця проживання і пересування.

Ніхто не обмежувався на території України у свободі слова, друку, віросповідання, створення організацій і союзів, праві на страйк, якщо тільки вказані дії не мали характеру кримінального злочину. Проголошувалася повна свобода вибору місця проживання і пересування.

На території УНР скасовувалась як вид покарання смертна кара, тілесні покарання та ті, що ображали людську гідність і честь. Скасовувалась як покарання конфіскація майна.

В Конституції УНР суду було виділено відповідний розділ . Суд був побудований на принципах гласності та справедливості , адже ст. 65 Конституції чітко на це вказує . Також він поділений на ланки. Найвищим судом республіки являється – Генеральний Суд України , відповідно до ст. 66 Конституції УНР.

Цікавим був останній розділ Конституції, де йшлося про можливість тимчасового (не більше ніж на три місяці) призупинення дії громадянських прав і свобод - у випадку війни чи внутрішніх заворушень. Таке рішення приймали Всенародні Збори, а у виняткових термінових випадках - Рада Народних Міністрів.

На мою думку , Конституція УНР 1918 могла стати певним правовим плацдармом в створенні правової культури української держави , але революційні події вкотре пригальмували розвиток української держави . Про існування Конституції УНР мало хто знає , адже свого цільового призначення вона так і не змогла виконати , адже існувала лише один день.

Петрова Валерія Олександрівна
студентка 1 курсу, Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗАКОН УРСР «ПРО ОХОРОНУ ПРИРОДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР» 1960 р.

Досягнення економічної вигоди неможливе без застосування екологічних аспектів використання землі, це стало основою прийняття Закону 1960 року. Досліджуючи історичні умови прийняття цього акту, потрібно зауважити, що в попередній післявоєнний період найпершим завданням країни було відтворення народного господарства, індустріальне зростання, відновлення життя в країні, а охорона та використання природних ресурсів залишилися на другому плані і чекали коли держава забезпечить раціональне землекористування в інтересах суспільства та власника.

Долаючи труднощі відновлюючи розорених війнами земель України, Радянська держава поклала початок науково обґрунтованого використання земель. Для того, щоб повернути дбайливе ставлення до родючості земель було винайдено правильний вихід. В процесі удосконалення законодавства виробнича діяльність обумовлювалася необхідністю підвищення правового статусу охорони природи до рівня загальнодержавної справи та завдання всього народу.

Передуючими актами стали: постанова Ради Міністрів УРСР від 3 червня 1949 року «Про охорону природи на території УРСР» й постанова Ради Міністрів від 3 червня 1958 року «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР». В преамбулі Постанови «Про охорону природи на території УРСР» 1949 року йшлося про те, що виконавчі комітети, міністерства й відомства, які займаються використанням природних ресурсів УРСР, не приділяють належної уваги питанням охорони і відтворення та не ведуть боротьби з їх нераціональним використанням земель, внаслідок чого пошкоджуються або знищуються цінні ділянки первісної природи. Тому питання про охорону природи набуває особливого значення.

Головним документом у сфері охорони здоров'я став Закон «Про охорону природи УРСР» від 30 червня 1960 року. Схожі за змістом і назвами акти були прийняті в союзних республіках, однак єдиного союзного закону не існувало. Цей закон встановив відносини у сфері охорони і використання природних ресурсів. Закон складається із 11 розділів та 32 статей.

Основні положення Закону одержали розвиток у 1964 та 1970 роках. П.О.Гвоздик вважає: «Цей закон має ту ж ваду, що й відповідні закони радянського періоду, - лише декларував, але нічого прямо не регулював. Перш за все він виконує ідеологічну, інформаційну функції – сигналізує про те, що держава знає про наявні екологічні проблеми та способи їх вирішення й бажає це зробити». З цього можна зробити висновок, що установлений Закон «Про охорону природи Української РСР» від 30 червня 1960 року, та майбутні його зміни стануть новим етапом розвитку законодавства про охорону та використання земельних ресурсів.

Петрицька А.Р.
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 10 група

Основні риси права у другій половині XVII ст.

Можна сказати, що у другій половині XVII ст. право та правова система в Україні розвивалася досить складно. Тому що розподіл України на Лівобережну, де на

розвиток права України впливало публічне право Російської імперії та Правобережну, все це мало негативний вплив на розвиток правової системи України загалом.

У другій половині XVII ст. в Україні найважливішим джерелом права було звичаєве право, яке почало закріплюватись у нормативних актах та у судовій практиці. Досить широко використовувалося й церковне звичаєве право, як джерело. Одночасно, коли українська православна церква стала підпорядковуватись у 1686 р. Московському патріарху, в Україні набули значного поширення нормативні документи російської православної церкви.

Також зберігали свою чинність основні джерела, які діяли в Україні до 1648 року, серед них виділялись такі: магдебурзьке право (норми якого поширилися не тільки у містах, але й в усіх ланках судової системи України) та було поновлено дію Литовського статуту, який у більших випадках захищав інтереси українських феодалів, тому дія цих джерел поступово розширюється. Статут князівства Литовського більше застосовувався на Лівобережжі та Правобережжі, а менше на Слобожанщині. Визначну роль у регулюванні найважливіших суспільних відносин в Україні, зокрема на Гетьманщині мали договірні статті, які були укладені гетьманами України, такі як: Московські або Батуринські статті І. Брюховецького, Конотопські статті І. Мазепи та інші. Гетьманські різні універсали, листи, ордери, декрети займали провідне місце у системі українського законодавства.

Нормативні акти Росії на території Гетьманщині докінця XVII ст. майже не застосовувалися. Але в Слобідській Україні правові норми російського законодавства досить активно впроваджувалися та почали замінювати норми звичаєвого права. У підсумку можна сказати, що для джерел українського права були характерні невідповідність новим соціально-економічним умовам, які склались на той час, а також наявність численних суперечностей між ними.

У цивільному праві України XVII ст. головне місце займав інститут права власності на землі. Важливим джерелом одержання нових земель було їх пожалування царем або гетьманом, освоєння нових земель, також це могло бути купівля-продаж, отримання земельних маєтків у спадок. Важливе місце посідала система договорів, таких як: позика, оренда, міна, купівля - продаж. За допомогою цих договорів регулювались товарні та грошові відносини держави з іншими країнами. Також розвивалося і кримінальне право, у цей період кримінальним злочином вважалося діяння, яке спричинило шкоду життю, здоров'ю та майну особи і порушила інтереси держави та суспільства. Окрім стандартних видів злочину таких як: вбивство, військові злочини, злочини проти сім'ї, то у другій половині XVII ст. почали з'являтися нові склади злочину: «безчоловіччя» та «перевідництво». Щодо системи покарань, то вона мала деякі складності. Це проявлялося у тому, що не визначалися границі в видах покарання і могло застосовуватися декілька видів покарань, за один і той же злочин. До ознак процесуального права у XVII ст., належало домінування обвинувально-змагального процесу, хоча у певних випадках застосовувався й інквізиційний процес (розшуковий) – у випадках державної таємниці. Саме судочинство провадилося відкрито та гласно, зокрема українською мовою, але були випадки, коли використовувалися й російська та польська мови. На остаточне рішення суду могла вплинути також і громадська думка. Поді судочинства на цивільний та кримінальний не існувало.

Таким чином, ми бачимо, що на протязі XVII ст. починає створюватися національна правова система України, хоча вона ґрунтувалася ще на Литовських статутах та Магдебурзькому праві, проте, можна сказати, що право України вже тоді поставило для себе важливе завдання – оформити та закріпити розбудову української держави.

ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ОБ'ЄДНАННЯ УНР І ЗУНР

У 1917–1920 рр. українці здобули можливість утворити свою країну, укріпити власне становище в Європі. Тому що тривалий час український народ підпадав під колоніальний гніт зі сторони інших країн, й це призвело до «приглушення» патріотичних відчуттів. Частка населення байдуже ставилась до прагнень своїх земляків мати незалежну країну. Не дивлячись на важкі внутрішні процеси і геополітичну ситуацію, на теренах України виникли дві держави: Українська Народна Республіка (УНР) та Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР).

Саме після проголошення ЗУНР виникло питання про припустиме возз'єднання наддніпрянців і наддністрянців в єдину суверенну країну. Українці здійснили дуже важкий шлях до незалежності, хотіли знайти спільну мову з іншими країнами та блоками. Вони розуміли необхідність національного єднання, оскільки на молоді українські держави очікувала величезна загроза з боку сусідніх країн: Польщі, Румунії, радянської та білої Росії.

Коли розпочалось протиборство з поляками в Галичині, лідери ЗУНР рішили звернутись по допомогу до гетьмана. Це не позначало об'єднання східних і західних земель, йшлося лише про військову поміч. Гетьман надав згоду на підмогу стрільців за умови, що вони підуть на Львів за особистим бажанням. Керівник січових стрільців Євген Коновалець думав, що Київ є набагато важливішим, ніж Львів. Отже, усі намагання порозумітись з гетьманом і одержати підмогу для захисту Львова були провалені.

Але раптові події у Наддніпрянській Україні, які привели до повалення Гетьманату і відновлення УНР спричинило новий поштовх для об'єднавчого процесу.

Для війни з поляками ЗУНР необхідна була поміч. Але очікувати її було нізвідки. Тому Українська Національна Рада надіслала наприкінці 1918 року до Києва двох своїх представників по допомогу. Делегати ЗУНР не зуміли вдруге дістатися до Києва, оточеного протигетьманськими повстанцями. Вони поїхали до Фастова, де зустрінулись з членами Директорії Винниченком, Петлюрою, Андрієвським, Швецем і Макаренком, роз'яснивши ціль свого приїзду. В ході обговорення обидві сторони уклали й підписали у Фастові 1 грудня 1918 р. передвступний договір про злуку двох держав, в якому містилось таке положення: «Західноукраїнська Народна Республіка, з огляду на витворені історичними обставинами, окремими правними інституціями, та культурними і соціальними різницями окремішності життя на своїй території її населення, як будуча частина неподільної Української Народної Республіки отримує територіальну автономію».

Через деякий час 36 галицьких делегатів поїхали до Києва на церемоніальний Акт злуки, приурочений до першої річниці проголошення самостійності Наддніпрянської України.

Урочисте святкування й проголошення акта Злуки відбулася 22 січня 1919 року на Софіївській площі. На майдані зішлись тисячі жителів Києва, військові частини, духовенство Української православної церкви на чолі з архієпископом Агапітом, члени Директорії, уряду УНР та делегація ЗУНР.

В цей же день у Києві пройшов Трудовий конгрес законодавчий орган Директорії УНР, який найпершим питанням оглянув справу возз'єднання українських республік. Керівник делегації ЗУНР Л. Бачинський призвав всіх присутніх віддати голоси за рішення, яке викладено в Універсалі. За рішення проголосували усі делегати, крім 2 комуністів. Відповідно до постанови, Галицька Республіка одержала назву Західна Область УНР (ЗОУНР), але її владні структури у цілому лишилися без змін. ЗУНР вберегла власні органи законодавчої та виконавчої влади, сферу та обсяг їх компетенцій. Влада уряду УНР і надалі обмежувалася землями на схід від річки Збруч. В певний спосіб координувалася

тільки військова діяльність двох частин новопроголошеної держави. За оцінками Д. Яневського, УНР стала конфедеративним об'єднанням.

Оголошення акту соборності українських держав було детерміновано рядом важливих міжнародних і внутрішньополітичних причин.

По-перше, це одвічне прагнення українців до соборного життя, яке лишалося духовним імперативом довгого бездержавного буття. Згадаймо старання Богдана Хмельницького мати козацьку країну «по Львів, Холм і Галич».

По-друге, сильне відродження соборницької ідеї за умов розпаду Російської, Австро-Угорської імперій та затвердження української державності з кожного боку Збруча.

По-третє, негайна потреба об'єднаної військової оборони від зовнішніх ворогів.

По-четверте, велика необхідність скоординованих дипломатичних зусиль для відстоювання українських інтересів на світовій мирній конференції.

І нарешті, це усвідомлене прагнення національно-територіальної єдності з двох боків правлячих еліт двох держав.

Але утримати самостійність та соборність України в той період не судилося: важка політична і військова ситуація, недовіра політиків одне до одного призвели до надзвичайної ситуації. Через декілька місяців після того, як було проголошено про створення самостійної Української Народної Республіки, більшовики окупували Київ, Східну Галичину захопила Польща, а Чехословаччина захопила Закарпаття. Після закінчення революційних подій національно-державний процес призупиняється на території України, проте триває за кордоном, у тих країнах, де знаходились у еміграції члени уряду УНР. Ідея єдності завжди була у мріях українців.

Отже, здійснити надії політичних сил Наддніпрянщини та Західної України не судилося й цьому перешкоджало декілька причин:

По-перше, байдужість держав Антанти до долі УНР (робили ставку на потужну Польщу як щит від більшовизму та на відродження «єдиної і неділимої» Росії);

По-друге, «двовладдя» урядів та розбіжна внутрішня політика;

По-третє, особисте протистояння лідерів всередині Директорії (С. Петлюри та В. Винниченка) і з керівником ЗУНР Петрушевичем;

По-четверте, велика кількість кандидатів на владу в умовах громадянської війни.

Незважаючи на провал, Акт злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. має величезне історичне значення як факт дійсного возз'єднання українських земель в одну незалежну державу. Проте до повноцінного возз'єднання діло так і не дійшло. Вже через кілька днів після проголошення злуки Директорія під натиском Червоної Армії вимушена була залишити столицю. На плечі ЗОУНР припала вся тягота боротьби з Польщею. Акт практично припинив бути діючим і під кінець 1919 року. Євген Петрушевич його денонсував. Галичани сприйняли як зраду переговори уряду УНР з Польщею весною 1920 р.

Роль возз'єднання УНР і ЗУНР: Сама подія проголошення возз'єднання ЗУНР і УНР мала велике політико-моральне значення, засвідчивши бажання українського народу жити в самостійній та єдиній Україні. Цей факт, за словами канадського історика українського походження О. Субтельного, засвідчувала те, що «вперше західно- і східноукраїнські націоналісти, які на протязі багатьох поколінь проголошували існування між ними братських зв'язків, увійшли в контакт між собою в широких масштабах». Величезне значення для подальших дій мала взаємодія Української Галицької армії і армії Директорії. Позитивний вплив на адміністративний апарат Директорії УНР справили галицькі державні службовці.

Історичний досвід державотворення як на сході, так і на заході України був дуже цінний для українських політиків, для державотворення сучасної самостійної України. Акт Соборності надав доведеної форми незалежній українській державі.

*Подольська Анастасія Олександрівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Студентка, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України,
1 курс, 15 група*

МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Київська Русь була доволі активним суб'єктом міжнародних відносин. Ці відносини мали різноманітний характер: підкорення сусідніх народів, налагодження мирних політичних відносин, шлюбна дипломатія тощо.

Першим відомим в історії княжої України дипломатичним візитом можна вважати візит київського князя Кия до столиці Візантії Царгорода 527 року. Вже з кінця IX століття до нас дійшли відомості про договори «миру і любові» Русі з Візантією, варягами, болгарами.

Руський князь Олег (882-912 рр – правління) об'єднав Київ із Новгородською землею. В подальшому змушує платити данину сусідні племена, веде війну з хозарами. Та вершиною політики Олега вважаються морські походи, а саме – походи на Константинополь (911 р – підписання угоди про пільги для руських купців).

Князь Ігор також здобув славу своїми морськими походами. Він розпочав війну з Візантією, яка закінчилась мирними угодами.

Ольга відома нам своїм мирним дипломатичним візитом до Константинополя, де була охрещена. Це безсумнівно сприяло налагодженню відносин Русі з Візантією.

Святослав Ігорович (Хоробрий) проводив активну зовнішню політику, значно розширивши територію держави. Його правління не було мирним і дипломатичним, як за часів правління Ольги. Святослав воєнними діями зруйнував Хазарський каганат. За його князювання відбулись Болгарські війни та війна з Візантією.

Володимир Великий відомий своїм виведенням Київської Русі на міжнародну арену завдяки хрещенню Русі. У воєнних походах переміг в'ятичів і ляхів, ятвягів і радимичів.

Головним результатом Херсонеської війни, окрім прийняття християнства на Русі, став союз з Візантією. До того ж, варто зауважити, що багато воєнних перемог були закріплені шлюбами Володимира з жінками із країн, з якими велася війна. Наприклад, шлюб із візантійською принцесою Анною.

Тобто це той перехідний період, коли князі починають розуміти, що лише самими війнами країна процвітати не буде, а непоганий спосіб налагодження дружніх відносин між країнами- шлюбні зв'язки.

Ярослав Мудрий – київський князь, за правління якого Київська Русь була великою і могутньою державою Європи. Він розгромив печенігів, вів успішні походи проти литовських племен. Організував похід на Візантію, який завершився поразкою. Через воєнні конфлікти з сусідніми племенами укріплював оборону Русі. Саме за правління Ярослава відбулось перетворення Київської Русі на могутню європейську державу. Ярослава називають «тестем Європи», адже саме він закріплював дружні відносини між країнами родинним спорідненням з багатьма королівськими домами Європи.

Одруженням з дочкою англійського короля, а потім з дочкою половецького хана відомий Володимир Мономах, але якоїсь виняткової ролі його правління для міжнародних відносин не мало.

Та це і не дивно, адже це період Роздробленості Київської Русі, саме в цей період міжнародно-політичні відносини відходять на задній план, адже на перший виходять внутрішні проблеми. У цей період у зовнішніх відносинах приймали активну участь бояри, купці та духівництво. Існував спеціальний обряд для прийому іноземних послів.

Отже, Київська Русь від самого свого створення намагалася побудувати професійні міжнародні відносини. Спочатку це було налагодження відносин із сусідніми племенами (або розширення своєї території за рахунок їх земель). Під час роздроблення Русі проявом

міжнародно-політичних відносин можна назвати спроби взаємодії між окремими князівствами.

Київ сягнув країн Арабського Сходу, Скандинавії, Західної Європи у своїх політичних інтересах. Звичайно найбільша взаємодія спостерігається з Візантією. Це були мирні договори, збройні сутички і недружелюбні дипломатичні маневри, династичні стосунки, і конфесійна спорідненість (після охрещення Русі). Тобто відносини навіть з однією країною були досить різноманітними.

В подальшому Київська Русь виходить на європейську міжнародну арену. За це найбільше ми вдячні Володимиру Великому та Ярославу Мудрому. Окрім політичної співпраці вони використовували шлюбну дипломатію (одруження Володимира Великого та дітей Ярослава Мудрого). Це дозволило Русі здобути різноманітні відносини з такими країнами: Данією, Швецією, Польщею, Чехією, Угорщиною, Німеччиною, Францією, Італією, Флоренцією.

На той час Київська Русь була могутньою державою у всіх сферах і саме цим приваблювала європейські країни. Потім країна стала занепадати, міжнародним відносинам не приділялось вже стільки уваги, тому для інших країн Київська Русь мала все меншу важливість як суб'єкт політичних відносин.

Таким доволі різноманітним було міжнародно-політичне життя Київської Русі.

*Пшеничнова Злата Ігорівна
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 1курс, 3 група*

Нова економічна політика та її законодавче регулювання

Становлення радянської держави та права в Україні проходило паралельно зі спробами збереження української державності. Так, у березні 1919 року прийнято І радянську Конституцію УСРР, оформлюється військово-політичний союз між всіма радянськими республіками. Наприкінці 1920 - 1921 року ідеї більшовиків про перемогу та визнання пролетарської революції у реаліях тогочасного буття зазнали краху. Радянський Союз потрапив у ізоляцію. Пригнічення посилювалось зруйнованими війнами сільським господарством та промисловістю, початком антибільшовицького селянського руху. Все гострішою ставала потреба відійти від економічної політики, яка діяла на воєнно-комуністичних засадах.

Запровадження НЕПу повинно було врятувати економіку країни від розвалу. Головна увага приділялася заходам щодо піднесення продуктивності сільського господарства на основі заінтересованості селянина в праці.

Причини переходу до НЕПу:

- економічна і політична криза;
- спад революційної хвилі на Заході;
- початок реалізації плану ГОЕЛРО;
- голод 1921 - 1923 років.

Перехід радянських республік до НЕПу відбувся у березні 1921 року на 10 з'їзді РКП(б) - ухвала рішення "Про заміну розверстки натуральним податком", що стало основою цілої низки законодавчих актів.

Зміст:

- скасування продрозкладки, введення продподатку;
- дозвіл на оренду землі;
- використання найманої праці;
- розвиток кооперацій;
- продаж у приватну власність дрібних підприємств;
- об'єднання великих підприємств у трести;
- скасування загальної трудової повинності;

- створення концесій (тимчасова передача у руки приватних підприємців);
- поновлення вільної торгівлі;
- введення державних податків, плата за транспорт та комунальні послуги.

Порівняно із Росією, НЕП була запроваджена в Україні дещо пізніше, мала вищу ставку продродатку (але все одно менший податок, ніж за часи продрозкладки), широкую суспільну підтримку, вводилася в умовах голоду.

Основні питання господарського життя регулював Земельний кодекс УСРР - затверджений у листопаді 1922 року, а вже у 1923 році було запроваджено єдиний сільськогосподарський податок, здійснювався перехід від натурального податку до грошового. Це давало стимул розвитку сільського господарства. Селянин знав, який податок вилучать, а весь надлишок міг використовувати на свій розсуд, що позитивно впливало на відбудову цієї галузі. Загальна посівна площа та виробництво зерна вже у 1926 році досягли довоєнного рівня.

У промисловості також відбувалися позитивні зміни, так у 1925 році, обсяг виробництва перевищив довоєнний рівень. Було частково відбудовано шахти Донбасу: видобуто близько 20 млн тонн вугілля, що становило 78 % довоєнного рівня. У квітні 1925 р. запрацював Дніпровський металургійний завод, а у вересні — Петровський завод. Йшло будівництво Штерівської та Чугуївської ДРЕС, Дніпровської ГЕС.

Кращих результатів, ніж у важкій промисловості, було досягнуто у легкій і харчовій. Шкіряна промисловість давала виробів в 1,5 раза більше, ніж до війни, текстильна — на 24 %, цукрова — на 30%.

Боротьба з інфляцією, зміцнювання грошової системи. Мережа бірж, ярмарків, підприємств встановлювала зв'язок державної промисловості з селянством. Відкрито ряд банків.

Важливою складовою була торгівля, тому її регулюванню приділяли багато уваги, як державної й кооперативної, так і приватної. Тільки у 1923 - 1924 роках було прийнято низку правових актів торговельного законодавства, серед яких постанова від 3 січня 1923 року "Про купівлю-продаж вроздріб із розстрочкою платежу", яка дала змогу селянам купувати на пільгових умовах сільськогосподарські машини.

Перехід до НЕПу радянських республік викликав необхідність оновлення правової бази у багатьох галузях господарства. Було поставлено завдання В. І. Леніним кодифікації законодавства. За пару років в УСРР створено кодекси та інші акти з основних галузей права: Цивільний, Земельний, Кримінальний, Ветеринарний, Виправно-трудовий, Кримінальний процесуальний, Цивільний процесуальний кодекси, Кодекс законів про працю і Кодекс законів про народну освіту, Закон про ліси, Тимчасові будівельні правила.

Правове регулювання у всіх радянських республіках базується на єдності їх суспільно-політичного ладу - диктатури пролетаріату, на засадах політики Комуністичної партії, що зумовило єдність принципів кодифікації.

Однак цей ленінський експеримент НЕПу в цілому не було завершено. Наприкінці 20-х років Сталін поклав край цьому, приводом до демонтажу стала хлібозаготівельна криза 1927 - 1928 років. У січні 1928 року почали застосовувати тиск на селян, які не бажали продавати надлишки зерна державі за низькими закупівельними цінами, притягували до кримінальної відповідальності, а хліб конфіскували, що нагадувало продрозверстку.

Зміна політики потребувала застосування інших методів управління економікою. Спрямованість на госпрозрахунок, матеріальні стимули, розвиток ініціативи підмінялася командно-адміністративною системою керівництва. Новий господарський механізм ґрунтувався на директивному плануванні, а не на економічних засадах.

Расвська Вероніка Павлівна

*студентка Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого,
факультету підготовки кадрів до органів
юстиції, 1 курс, 16 група*

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ НІМЕЦЬКОГО РЕПРЕСИВНО – КАРАЛЬНОГО АПАРАТУ

Читаючи праці письменників та істориків про нього, відчувається їх жах, а наші старші родичі ще пам'ятають його із власного досвіду. Він – «Третій рейх», що, проіснувавши лише 12 років, залишив криваву згадку про себе на довгу вічність. Саме той, хто створив це явище і спричинив страшні метаморфози, що сталися на території нашої рідної країни у минулому столітті. Він – Адольф Гітлер – наділяв своє дітище містичним значенням, порівнюючи його з середньовіччям, коли «третє царство» вважалось тисячорічним.

Прагнучи змінити світ, він почав змінювати все, що потрапляло йому на очі. Змінюючи право у своїй державі, він прибіг до таких методів: «Основополагающим принципом проекта нового гражданского кодекса, работа над которым была начата в 1938 г., стала формула: «право - это то, что полезно народу и рейху». В соответствии с этим пересматривались понятия «собственность», «юридическое лицо», отвергалась такая его форма, как «общество с ограниченной ответственностью», непременным условием деятельности акционерного общества становилось его партийное руководство и партийный контроль. В ст. 70 Закона «Об акционерных обществах», принятого в 1937 г. прямо указывалось, что правление акционерного общества «должно руководствоваться сознанием ответственности перед общим благом народа и рейха»». Як базовий момент для збереження власної диктатури він розглядав карне право.

Однією з головних турбот Гітлера було звільнити світ від євреїв. Перш за все Гітлер узявся за основу суспільства – юридичну сферу: усі правознавці єврейського походження були звільнені. Виборність та незалежність суддів була відмінена, усунули й інститут присяжних. Усі судді призначались нацистським міністром юстиції. Їх патріотичним обов'язком було прийняття судових рішень, виходячи з принципів нацистського світогляду. Роль прокурорів у судових процесах була підсилена, в той же час роль суддів та адвокатів послаблена. Адвокатські групи на карних процесах затверджувались прокурором. Судові процедури та вердикти на місцях знаходились під повним контролем місцевого керівництва або керівництва СС. Ввійшло в практику призначати на ключові юридичні посади молодих недосвідчених нацистів, котрі вважалися надійними. Суди «Третього рейху» набули сумної слави внаслідок насильства та свавілля. Почастішали випадки засудження до примусового ув'язнення у психіатричні лікарні. У 1937 році був виданий наказ міністерства юстиції про те, що побиття арештованих у процесі слідства вважається припустимим, оскільки це в інтересах справи. У 1939 році було засновано особливий підрозділ Верховного суду, котрий здійснював подання позову в обхід судів нижчих інстанцій. Після початку другої світової війни нацистська юридична система набула ще більшої жорсткості. Число страт збільшилось, причому не було ніякої різниці між дорослими і підлітками; починаючи з 1941 року смертні вироки могли бути винесені хлопчикам у віці 14-16 років. До 1942 року зникла остання ознака незалежності суддів, коли стало стандартною процедурою визначати вихід справи до початку суду. Для захисту власного режиму від якого-небудь посягання Гітлер у 1942 році заснував Народний трибунал, що займався особливо небезпечними державними злочинами і став пародією на законність. Уникнути смертного вироку в новому суді не було ніякої можливості.

«Нацисты создали мощный террористический аппарат, который начал складываться еще до прихода их к власти. В 1920 г. возникли первые вооруженные отряды - "служба порядка" фашистов, которой отводилась роль охраны фашистских сборищ.

Использовались, однако, эти отряды чаще всего для создания беспорядков на митингах левых сил, для нападения на рабочих ораторов и пр.»

При вторгненні на території інших держав, Німеччина використовувала жорсткий терористичний апарат, який складався з каральних органів, таких як Абвер, СС, СА, СД, РСХА, Гестапо і був головною опорою фашистської диктатури.

На переважній більшості українських етнічних земель, які були підконтрольні Німеччині, головними органами, що здійснювали репресивно-каральні заходи, були органи поліції. Поліцейський режим – жорстокий та чітко організований - встановлювався одразу, як тільки сухопутні війська захоплювали територію. За словами П. Рекопува, вплив органів безпеки та поліції на ції територіях ставав всеохоплюючим і визначальним.

Окрім поліції, діяли спеціальні підрозділи «Айнзацгрупи», які розправлялись із небажаними елементами, такими як комуністи та євреї. Останні були головною жертвою планового терору.

Німецька окупація вплинула на економічний розвиток, господарську та промислову діяльність. Значного впливу зазнали освітні програми – відстежувалась відповідність підручників та програм суворим поглядам нацистів.

Єдиними, хто становив загрозу для фашистської влади, була як колишня еліта, так і нова, яка відстоювала ідею створення нової Української держави.

Тим не менш, після масового винищення, нав'язаних правил та тотального контролю український народ не втратив власної самобутності, культури, прагнення до свободи, збільшив інтелектуальний потенціал, почав швидко розвиватись та відроджуватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. О.О. Шевченко «Історія держави та права зарубіжних країн» - «Вентурі», К.1994.
2. “Энциклопедия Третьего Рейха” Сост. С. Воропаев. - "Локид-Миф" М., 1996.
3. М. Черниловский «Всеобщая история государства и права» - «Юрист» М.,1996.
4. "История государства и права зарубежных стран" Под ред. О.А. Жидкова и Н.А. Крашенинниковой - "Норма - Инфра-М" М., 1998 - Ч.2, Р. 2, гл. 11, стр. 328.

Реброва Юлія Владиславівна

*Студентка НЮУ імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції 1 курс, 16 група*

Вплив Березневих статей 1654 р. на подальше становище українських земель

Безсумнівно важливою пам'яткою в історії українського державотворення є Березневі статті 1654р, що являли собою угоду між українською козацькою старшиною і московським урядом. Ці статті утворювали комплекс документів, що регулювали політичне, фінансове, військове та правове становище України.

На мою думку, доречним буде розглянути погляди фахівців з історії держави та права України щодо впливу Березневих Статей 1654 р. на подальше становище українських земель.

До цього часу серед істориків не існує одностайних поглядів щодо цієї угоди, проте можна стверджувати, що вплив цього документу на подальший розвиток України заслуговує на увагу.

Основні завдання, які ставив український народ в народно-визвольній війні 1648-1654рр. були вирішені. Проте необхідно зазначити, що ці зміни торкнулися не всіх українських земель і груп населення. Автор підручника з історії держави та права України М.М.Шевєрді́н говорить : “Україна, як вона того й бажала, отримала право мати власне військо - 60 тисяч вояків, фінансові справи залишалися у віданні України. Березневі статті підтвердили колишні права і вільності українських феодалів, перш за все спадкове право на землю і прибутки з неї, на платню посадовим особам в апараті управління і в суді .” Фахівець звертає увагу на те, що Україна увійшла під протекцію Росії, що на мою думку є

досить необ'єктивним, адже московський уряд розглядав це скоріше як банальний акт злуки.

Член авторського колективу Щербак М.Г надає доцільніший коментар з цього приводу : “Договір був так неясно сформульований, що обидві сторони вкладали в нього різний зміст і кожна підходила до нього з урахуванням лише своїх інтересів.” Щодо позитивних наслідків цього документу для України автор говорить наступне: “Україна здобула сильного союзника для війни з Польщею, на її території було збережено власну військову, судову та адміністративну владу. Православна церква, як і всі віруючі, більше не зазнавала релігійного переслідування”.

Важливою зміною в становищі українських земель стало верховенство російського царя, оскільки він диктував умови. З часом це призвело до подальшого обмеження самостійності дежави. На користь своєї думки хочу навести слова таких фахівців, як В.С. Кульчицький та Б.Й.Тищик. Вони пишуть: “Український проект договору з Москвою врегулював низку питань конституційного характеру. Ним гарантувалася достатньо повна автономія України. Саме автономія, а не самостійність. До того ж верховним протектором, а отже і правителем України став цар”.

В'ячеслав Іванов, автор підручника з історії держави та права України, запевняє, що Березневі статті 1654 р вважалися за основний договір з Москвою. Царський уряд поновлював його з новообраними гетьманами і вносив до нього зміни, які дедалі більше обмежували українську державність.

Висновок: Березневі статті 1654 р. посідають особливе місце серед джерел права і заслуговують на детальніше вивчення. Ознайомившись з цим документом можемо сказати, що розмите формулювання статей стало їх головним недоліком. Основною їхньою ідеєю було встановлення таких міждержавних відносин, за яких Україна залишалася б самостійною. За умови дотримання пунктів українсько-московського договору, він був би взаємовигідним. Однак, російська сторона не лише інтерпретувала його на свій лад, а й у 1656 р. уклала з Польщею Віленське перемир'я, яке було сприйняте Хмельницьким як порушення угоди і спричинило зміну його зовнішньополітичної орієнтації. Таким чином, Березневі статті мали б засвідчити право Української держави на відокремлення від Польщі і стати виявом міжнародного визнання самостійності України, але через вільну його трактовку російською стороною став першим кроком до насильницького включення українських земель у склад Російської імперії.

Резникова Дарья Андреевна

Студентка 1 курса ИПКОЮ

НЮУ. им. Ярослава Мудрого

Положение Украины по Будапештскому меморандуму 1994 года

5 декабря 1994 года на саммите ОБСЕ руководителями трех государств — Дж. Мейджор (Великобритания), Б. Ельцин (Россия), Б. Клинтон (США) и Л.Кучмы в Будапеште был подписан Меморандум о гарантиях безопасности.

К факторам, учет которых привел Украину к решению отказаться от ядерного оружия, следует отнести такие:

- отсутствие возможностей для управления ракетно-ядерными комплексами на территории Украины;
- проектирование и изготовление ядерного оружия происходило в России, а ее монтаж и обслуживание осуществлялись специалистами специального управления бывшего Министерства обороны СССР;
- обострение проблемы обслуживания ядерных боеголовок в связи с тем, что гарантийный срок использования части из них уже подходил к концу;
- отсутствие финансирования для создания собственных установок для регенерации ядерных боезарядов;
- необходимость перенацеливания ядерного оружия с целью ядерного

сдерживания при наличии в украинском обществе полярных взглядов относительно выбора геополитического вектора развития страны;

- значительные антиядерные настроения в украинском обществе, обусловленные, в значительной мере, Чернобыльской катастрофой.

Согласно Меморандуму в обязанности стран входило:

- воздержание от любых угроз с использованием силы, ее применение против политической независимости и территориальной целостности Украины; также предусматривался запрет использования любого оружия против нее, кроме целей самообороны или любым другим образом согласно Уставу ООН;

- уважение суверенитета, независимости и границ Украины;

- не подвергать Украину экономическому давлению;

- не использовать ядерное оружие против Украины, кроме случая нападения на них самих;

- добиваться немедленных действий со стороны Совета Безопасности ООН с целью оказания помощи Украине, в случае если она станет жертвой акта агрессии или объектом угрозы применения ядерного оружия;

- проведение консультаций в случае возникновения ситуации, вследствие которой возникает вопрос относительно этих обязательств.

Всем нам известно, что самым опасным в истории оружием считается ядерное, ведь потенциально может разрушить целые города, уничтожив миллионы людей, а в будущем представлять угрозу для природной среды и жизней последующих поколений.

В этом году проблема эффективности существующих гарантий безопасности государств, не обладающих ядерным оружием, напрямую коснулась Украины. События на территории Крымского полуострова, а впоследствии – и на Юго-Востоке нашего государства доказали немалую актуальность этого вопроса как с точки зрения науки, так и практики международного права. Эксперты в области безопасности склоняются к мысли, согласно которой Будапештский меморандум необходимо трансформировать в юридически обязательный договор с четким механизмом реализации его положений, ибо он оказался неспособным гарантировать территориальную целостность и безопасность Украины.

Росада Вадим Вікторович,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Інституту підготовки кадрів з органів юстиції України, 1 курс, 10 група

Декларативний характер конституції УРСР 1937р.

На VIII Всесоюзному з'їзді Рад 5 грудня 1936 р. одноголосно затвердили і ввели у дію нову Конституцію СРСР 1936 р., до якої увійшли так звані «демократичні» норми. У відповідності цій конституції було побудовано Конституцію УРСР 1937р. Вона майже повністю відбивала союзна Конституція, відтворювала її принципи, копіювала основні положення. Обидві Конституції мали демагогічний характер і були як би поза часом і простором. Численні положення Конституції УРСР, як і Конституції СРСР, особливо про права людини, насправді не діяли. Вони мирно співіснували з репресивною машиною, масовими арештами, розстрілами. Основний Закон за формою був демократичним, але повністю відірваним від реального життя.

Конституція УРСР 1937 р. складалася з 146 статей, об'єднаних у 13 розділів.

Розділ 1, присвячений суспільному устрою, був побудований на соціалістичних засадах. Україна визначалась як «соціалістична держава робітників і селян», де політичну владу становлять Ради депутатів трудящих. Економічною основою УРСР визнавались со-

ціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя та засоби виробництва, яка мала форму державної або кооперативно-колгоспної власності.

У розділі 10 Конституції закріплювалися основні права і обов'язки громадян УРСР, які отримували право на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення в старості, а також в разі хвороби і втрати працездатності, на освіту та ін.

В ст. 124 Конституції йшлося про свободу слова, друку, зборів і мітингів, вуличних походів і демонстрацій, тобто про свободи, які були просто неможливі в умовах тоталітарної системи. В той час, коли провадились незаконні обшуки і арешти, здійснювались масові репресії, в Конституції урочисто проголошувалась недоторканість особи, житла та ін.

Конституція 1936 р. була побудована таким чином, що сама її структура абсолютизувала державу. Серед її розділів, розділ про права та обов'язки громадян займав лише десяте місце, до того ж мав декларативний характер. Всебічний розвиток особи в цій Конституції розглядався не як мета соціалістичного будівництва, а як засіб досягнення мети - побудови сталінської моделі соціалізму.

Усе це свідчило про те, що Конституція УРСР, як і Конституція СРСР, не забезпечувала втілення в життя багатьох своїх положень. Реальна практика сталінщини перекреслювала демократичність Конституції УРСР 1937 р.

Не захищала Конституція УРСР і національні права українського народу. Розпочата ще з 20-х років українізація не просто припинилась, вона почала тепер розглядатися під тиском Сталіна як прояв націоналізму, наслідками чого стали розгром української науки, культури, знищення українських провідних кадрів. Зазнали утисків і національні меншості. У квітні 1938 р. було видано постанову ЦК КП(б)У, згідно з якою створення в Україні навчальних закладів національних меншостей визнавалось насадженням осередків буржуазно-націоналістичного впливу. В наступному році були ліквідовані національні райони та національні сільські Ради.

Серйозних змін зазнала виборча система. Конституція УРСР 1937 р. відмовилась від виборів, де робітничий клас мав переваги над селянством, а значна частина населення взагалі була позбавлена виборчих прав, від виборів багатоступеневих та відкритих. Згідно зі ст. 133 Конституції вибори до Рад депутатів трудящих усіх ступенів провадились на основі «загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні». Як уже зазначалось, справжніх виборів у дійсності не провадилось, це була, лише ширма, яка прикривала тоталітарний режим.

Таким чином, норми про права і свободи Конституції 1937 року УРСР носили декларативний характер. Вони, з одного боку, проголошували свободу слова і совісті, а з другого — за інакомислення судили і розстрілювали. Також вони не підкріплювалися економічно, оскільки була закріплена однопартійна економічна система, що виключало свободу і різноманітність думок, були відсутні норми, які закріплювали розподіл влади. У конституції була закріплена керівна роль комуністичної партії.

*Романік Дарина Олександрівна,
студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

"Історія «Революційної Української Партії» та її вплив на встановлення політичної системи України на початку 20 століття"

Важливу роль у формуванні політичної системи будь-якої держави відіграють політичні партії. Їхня діяльність пов'язана з прагненням врегулювати конфлікти, які виникають у політичній сфері, а також із забезпеченням зв'язку держави та суспільства.

Діяльність партій залежить від політичного режиму держави, а участь у них соціальних верств формує історичну роль партій.

Створення «Революційної української партії» на початку 1900 р. у Наддніпрянській Україні стало помітною політичною подією, оскільки це була перша українська політична партія у Подніпров'ї. Офіційно РУП було засновано у Харкові на так званій «Раді чотирьох», до якої входили члени Харківської студентської громади Д. Антонович, М. Русов, Л. Мацієвич, Б. Камінський. Так як на початку 90-х років XIX століття в Україні виникло багато соціал-демократичних гуртків, прагнення їх об'єднати виступало організаційною метою створення партії.

Ідейні засади РУП були проголошені в брошурі Миколи Міхновського «Самостійна Україна», головними з яких були "Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказ" і "Повернення нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 з розширенням її впливу на цілу територію українського народу в Росії."

Основними завданнями у практичній діяльності керівники «Революційної партії України» поставили перед собою піднесення політичної й національної свідомості селянства й робітництва, рівень його освіченості взагалі. Яскравим прикладом того, що партія безперервно рухалась до своєї мети була її співпраця з різноманітними видавництвами. Наслідком цього було видання чотирьох газет а також 30 брошур до початку 1905 р.

Проте, згодом, РУП практично відмовилась від свого гасла, затвердженого у політичному маніфесті «Самостійна Україна», проголосивши його помилковим. Ідеї партії тепер мали соціально-демократичний напрям, а гасло із «Кобзаря» Шевченка «Борітеся — поборете!» було замінено лозунгом «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»

1903 р. для «Революційної української партії» став переломним – багато членів ЦК заарештували. Натомість ідеї марксизму ставали все помітнішими серед ідей партії, сама ж вона поступово зближувалася з «Російською соціал-демократичною робітничою партією». У 1904 р. Центральним Комітетом РУП було розроблено проект програми партії, який згодом став програмою УСДРП. У ньому було проголошено, що РУП відмовилася від ідеї самостійності України. Проект передбачав перетворення Росії на демократичну республіку, в якій Україна повинна була виступати лише її автономною частиною.

З часом всередині партії почали зароджуватись розбіжності, які призвели до утворення двох груп. Першу складали переважно члени «Закордонного комітету» у Львові. Вони були переконані, що акцентування уваги на національному питанні було зайвим, а РУП повинна ввійти до складу РСДРП, щоб об'єднати всі революційні соціал-демократичні сили для боротьби проти царизму.

До другої групи входили більшість членів РУП, очолюваних М. Поршем. Вони вважали, що партія повинна відстоювати питання самостійності або, хоча б, національно-територіальної автономії України.

У грудні 1904 р. у Львові відбувся II з'їзд РУП, після якого з партії остаточно відділилась перша і створила «Українську соціал-демократичну спілку» («Спілку»), яка згодом ввійшла до РСДРП.

Після цієї події члени РУП вирішили поєднати національну ідею з ідеєю марксизму і згодом перейменували партію в «Українську соціал-демократичну робітничу партію» (УСДРП).

12 січня 1905 р. було офіційно підтверджено розкол РУП.

Загалом, проаналізувавши діяльність «Революційної української партії», можна дійти висновку, що вона відіграла важливу роль у становленні політичної системи України на початку XX століття. З впевненістю можна сказати, що вона була першоджерелом багатьох політичних партій, кожна з яких по-своєму вплинула на розвиток національно-визвольного руху. Саме лідери РУП з часом прийшли до влади у складі Директорії; створили «Українську комуністичну партію», яка боролась за незалежність УРСР.

І нехай партія діяла лише п'ять років, вона зуміла вивести український національно-визвольний рух за межі культурно-освітньої стадії і активно заявити про себе на політичній арені України.

*Русінка Андрій Віталійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
1 курс, 16 група*

Особливості суду присяжних за реформою 1864 року

Тема судової реформи 1864 року є дуже актуальною на сьогоднішній час, оскільки судова система нашої країни перебуває на новому етапі розвитку, ми постійно повинні шукати оптимальну модель судоустрою і судочинства. Саме тому я обрав цю тему, адже Україна в своїй судовій системі запозичила від реформи і відновила все те найкраще, що оправдало себе, особливо суд присяжних по абсолютній більшості кримінальних справ.

Реформа 1864 року значно змінила кріпосну Росію. За словами Коні, вона повинна була завдати удару судовому свавіллю, яке прикривалося маскою справедливості.

Основним вагомим досягненням реформи 1864 р. було запровадження суду присяжних засідателів, який передбачав «суд швидкий, правий, милостивий і рівний для всіх підданих, створити судову владу, дати їй належну самостійність і взагалі затвердити в народі повагу до закону, без якої неможливий суспільний добробут і яка повинна бути постійним керівником дій всіх і кожного, від вищого до нижчого».

Основоположники проекту про суд присяжних були видатні на той час юристи Буцковській М. А., Зарудний С. І. та Ровинський Д.О. При розробленні статей законодавства, вони детально вивчили та включили зарубіжний досвід використання суду присяжних під час судового процесу. В процесі своєї праці на них часто тиснули з боку опоненти, говорячи що їх законопроект є безглуздом, оскільки вони надають право вирішувати долі людей ще вчорашнім кріпакам.

З приводу питання про присяжних виникло маса дискусій. І. Фойницький вважав, що суд присяжних – це «палладіум свободи народної», Вах стверджував, що це – «суд варварів».

Однак основною метою суду присяжних було запобігання корупції і свавілля у судочинстві. Від тепер суд ділився на дві колегії : 1) колегія присяжних засідателів, куди входило 12 присяжних; 2) колегія професійних суддів.

До компетенції колегії суду присяжних входило вирішення наступних питань :

1) Чи є винна особа в здійсненні того чи іншого діяння (тут колегії потрібно було відповісти на питання чи достатньо доказів для того щоб звинуватити особу, чи докази є достовірними і відповідають справі, а також чи винен підсудний саме в цьому діянні).

2) А також вирішують питання чи особа заслуговує покарання, чи можливо її потрібно помилувати.

Всі питання щодо закону та його винятку вирішувалися професійними судьями, останнє слово залишалося за присяжними, саме вони вирішували долю людей, виносячи вердикт. Якщо за спільною думкою вони вважали обвинуваченого невинним, то в такому разі його відразу звільняли в залі суду, в разі протилежного рішення долею підсудного займався професійний суддя, який призначав міру покарання.

С. І. Вікторський писав, що плюс в присяжних полягає в тому, що вони на відміну від суддів, які не надавали великого значення промова захисту й обвинувачення, оскільки думали, що й так знають добре справу, якісно слухали обидві сторони, аналізували і виносили суб'єктивний вердикт.

Отже, проаналізувавши багато робіт з приводу цього питання можна зробити висновок, що суд присяжних був великим досягненням на той час. Завдяки йому відтепер кожна особа могла бути впевнена, що її будуть судити справедливо й по закону, адже тепер її доля залежить не від однієї особи, на яку можна було різними способами вплинути, а від незалежної, справедливої колегії, яка складалася з людей з простого народу.

Список використаної літератури :

- 1) Галкін Ю. В. Судова реформа 1864 року в Росії // Сучасне право. – 2002. - №5
- 2) Віленський Б. В. Судова реформа і контрреформа в Росії. – Саратов, 1969.
- 3) Ніконов В. А. Суд присяжних в Росії : історичний досвід судової реформи 1864 року та перспективи розвитку // Історія держави і права. – 2007. - № 17
- 4) Шуліченко А. суд присяжних засідателів // Людина і закон. – 2009. - № 2.

Рустамов Руслан Аташлійович

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів юстиції
України, 1 курс, 10 група*

МАКСИМ КРИВОНІС ЯК ІДЕЙНИЙ ВДОХНОВИТЕЛЬ КОЗАЦТВА

Максим Кривоніс – ідейний вдохновитель козацтва, з простого народу. Досвід полководця набув ще за часів, як разом з донцями відбивав наскоки татарських орд на міста і села України та Росії. Та, вже після розгрому польськошляхетського війська, яке сталося на Жовтих Водах, Кривоніс керував загоном у шістсот тисяч чоловік. Сам народився у селі Вільшані, на Подніпров'ї.

Актуальність даної теми полягає у тому, що ім'я цього народного героя пов'язується з самим початком Визвольної війни, які розгорнулися в Запоріжжі 1648 р. Пізніше, внаслідок перемог, здобутих у цьому ж році, більша частина української землі була визволена від польсько – шляхетського панування.

Прибувши до Білої Церкви наприкінці травня 1648 р., Богдан Хмельницький скликав раду, на якій постало питання про доцільність подальшого союзу з Кримським ханством через грабежі ординців на волостях. За свідченням учасника подій Максим Кривоніс виголосив промову, в якій закликав розірвати контакти з «поганцями». З початку червня Хмельницький зайнявся формуванням повстанської армії, зважаючи на великий потенціал Речі Посполитої і досвіду боротьби проти коронного війська в попередній період. Функції наказного гетьмана він поклав на черкаського полковника Максима Кривоноса. Останній виступив у похід по Правобережжю, де розгорталося широке народне повстання. Прибуття запорожців з великим ентузіазмом було підтримане народними масами.

За достовірними даними гетьман доручив Кривоносу дійти до Прилук на Волині і там чекати підходу основних сил української армії. Однак черкаський полковник прагнув розширити масштаби боротьби. Вже в першій декаді червня Максим Кривоніс здобув Паволоч, а згодом з допомогою нових повстанських сил Бердичів, Миропіль та Полонне.

Ведучи переговори з Хмельницьким, уряд Речі Посполитої проводив активні заходи по підготовці до походу в Україну для придушення повстання. Тому козацький гетьман, Максим Кривоніс, вирішив перехопити ініціативу і сам вирушив з Білої Церкви у західному напрямку.

Внаслідок чітко спланованих дій всіх підрозділів 23 вересня 1648 р. коронне військо під Пилявцями було повністю розгромлене. А через кілька днів Максим Кривоніс і Богдан Хмельницький вирушили у визвольний похід на Галичину. Здобувши її центр — стародавній Львів, повстанці зупинилися поблизу містечка Замостя. У листопаді 1648 р. сили української армії спали і становище значно ускладнилося. Настали сильні морози та

прийшла епідемія чуми, яка не пощадила і черкаського полковника. Так наказ Хмельницького завершити визвольну кампанію зійшовся зі звісткою про раптову смерть ідейного вихователя козацтва – Максима Кривоноса.

Таким чином, можна зробити висновок, що Максим Кривоніс – видатна постать для українців. Славний козацький ватажок - він мав блискучий військовий талант, відчайдушну хоробрість ... Тисячі селян і міщан приєднувалися до війська Максима Кривоноса, активно діяли у ворожому тилу. Чисельність повстанців влітку 1648 р. досягла вже 80 – ти тисяч чоловік. Гадаю, такі цифри підтверджують думку про те, що Кривоніс був не просто славним козацьким ватажком, але й ідейним вихователем для простих людей. Всього себе віддав служінню народові, проти гнобителів якого він героїчно боровся.

Рябова Юлія Віталіївна

Національний юридичний університет

Ім. Ярослава Мудрого Факультет юстиції

1 курс 10 група

Кодифікація земельного законодавства в період НЕПу

Земельні відносини при соціалізмі перестали бути різновидом трудових відносин, з'явилася нова галузь права, яка була відділена від громадянського– радянське земельне право.

В січні 1922р. комісією при Наркомземі РРФСР була вироблена програма кодифікації земельного законодавства.

У період 1921-1925 рр. розвиток сільського господарства потребував забезпечення сталості одноосібного селянського господарства. У зв'язку з цим 27 травня 1922 р. було прийнято закон “Про трудове землекористування”, а 29 листопада того самого року ВУЦВК затверджує Земельний кодекс УРСР. Він складався з 5 частин: «Про трудове землекористування», «Про міські і селищні землі», «Про державні землі», «Про землеустрій і укріплення землекористування», «Про розгляд спірних земельних справ», «Про спільний обробіток землі».

14 грудня 1922 р. VII Всеукраїнський з'їзд Рад ухвалив: «Затвердити кодекс законів про землю, прийнятий ВУЦВК».

Земельний кодекс УРСР розвинув і поглибив основні положення радянського земельного права. Основою правового регулювання земельних відносин стала визнана державна власність на земельний фонд. Землекористування розділялося на три категорії: трудове землекористування, державний фонд і державна земля. Селяни від тепер мали право обирати порядок землекористування. Також були врегульовані питання трудової оренди землі і можливість користуватися допоміжною найманою працею в сільському господарстві. Кодекс уточнив завдання державного землеустрою, чітко визначив категорії земель, що складали державний земельний фонд, ввів нові положення про земельні наділи і подрібнюваність земельних наділів.

У червні 1925р. при управлінні меліоративних та земельних робіт Наркомзему УРСР була створена спеціальна комісія, яка виробила пропозиції по змінам і доповненням більше 60 статей ЗК УРСР 1922р.

У середині 1926 р. розпочинається робота над проектами нових редакцій розділів «Про трудову оренду землі» і «Про допоміжну найману працю».

27 червня 1927р. був виданий закон «Про розширення прав місцевих органів влади і спрощення порядку управління». В ньому вказувалося, що він приймається з метою розширення прав місцевих органів влади в галузі сільського господарства, уточнення прав земельних товариств, а також спрощення, наближення до населення і прискорення як землевпорядкування, так і розгляду земельних спорів. Всього було змінено 111 статей ЗК УРСР.

Ці зміни фактично означали прийняття нової редакції Земельного кодексу. Почалася відповідна робота, на зміст якої суттєвий вплив здійснило рішення XV з'їзду ВКП (б) про колективізацію сільського господарства.

Важливе значення мало прийняття ЦВК СРСР в грудні 1928р. «Загальних начал землекористування і землеустрою». В цілях приведення ЗК УРСР у відповідність із загальносоюзним законодавством Наркомземом УРСР був підготовлений і опублікований проект нового кодексу, який складався з 417 статей. У ньому передбачалися нові положення, що регулювали вилучення земель, обмеження трудового землекористування, а також проведення меліоративних заходів.

У жовтні 1929р. були внесені серйозні зміни в «Загальні начала землекористування і землеустрою. Відредагований проект 28 листопада 1929р. був затверджений ПК РНК УРСР і направлений в РНК УРСР. Проте він був повернутий до Наркомзему УРСР з проханням врахувати нові процеси в сфері колективізації і деякі інші моменти. 5 лютого 1930р. Наркомзем УРСР звернувся з проханням до РНК УРСР дозволити йому видати не кодекс, а лише принципові основи землекористування на основі яких в подальшому було створено проект, який 16 березня 1930р. був внесений до РНК УРСР.

Проте, в цей період проекти земельних кодексів не встигали дійти до законодавця, як виявлялися застарілими. В зв'язку з суцільною колективізацією сільського господарства і пов'язаною з нею ліквідацією земельних товариств, заборонаю оренди землі і застосування найманої праці, а також прийняттям рішення про реорганізацію Наркомзему УРСР проект Основ землеустрою УРСР виявився повністю неприйнятним. Не сприяла кодифікації земельного законодавства і орієнтація на прискорені темпи колективізації, широке застосування в ході її надзвичайних примусових заходів.

Самініна М.О.,

*студентка 1 курсу 4 групи
інституту підготовки кадрів до
органів прокуратури НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

ПРОВОКАЦІЙНИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС НАД М. БЕЙЛІСОМ

У даній роботі розглянуто найгучніше вбивство двадцятого століття: 12 березня 1911 року в Києві зі звірячою жорстокістю було вбито хлопчика Андрія Ющинського.

Кілька слів про історію «кривавого наклепу» на євреїв. Кривавий наклеп - звинувачення євреїв у вбивстві іновірців (головним чином християн) для вживання їх крові в ритуальних цілях, з'явився ще в античному світі. У середні століття таке звинувачення було поширене в католицькій Європі. З XII по XVII століття відбулося 150 процесів по так званім «ритуальним» вбивствам. Незважаючи на абсолютну бездоказовість звинувачень, суди вибивали в обвинувачених «визнання» і засуджували їх до смерті. До XVIII століття в Європі ритуальні процеси практично припинилися. Але в Росії та Україні якраз в XIX столітті був збуджений цілий ряд подібних справ. По жодному з них таке звинувачення доведено не було. Проте, воно виникало знову й знову і служило каталізатором антисемітських настроїв. Він був поширеним явищем, передбачав вороже ставлення до євреїв з вимогою обмеження їх громадянських прав. Особливо активізувалися ці організації в роки Столипінської аграрної реформи.

Вранці 20 березня 1911 року на околиці Києва в селищі Лук'янівка в невеликій печері біля цегельного заводу Зайцева виявили вбитого підлітка - учня підготовчого класу Києво-Софійського духовного училища Андрія Ющинського. Тіло знаходилося в сидячому положенні із зв'язаними за спиною руками. Одна нога боса. Поруч валялися шапка, куртка. В кишені куртки виявився шматок наволочки; згодом з'ясувалося – цим шматком під час вбивства хлопчикова заткнули рот. Експерти

нараховували у вбитого 47 колотих поранень. Антисеміти негайно здійняли галас про ритуальний характер вбивства і доклали всіх зусиль для того, щоб слідство пішло саме цим шляхом. М. Бейліс, якого намагалися виставити в якості релігійного фанатика, був людиною абсолютно байдужим до релігії і вів цілком світський спосіб життя. Так, у всякому разі, це виявляється зі спогадів його знайомих.

Звичайно, ще на етапі слідства було очевидно, що версія обвинувачення не витримує ніякої критики. Проти Бейліса не було ні єдиного доказу, навпаки, всі речові докази, зібрані слідством, вказували на повну його невинність.

Процес відбувся в Києві восени 1913 року. Треба сказати, що суддя спочатку вів процес, не проявляючи відкритих симпатій до сторони обвинувачення, однак в ході суду він став все відвертіше приймати обвинувачуваний ухил. Великим козирем прокурор Щегловитов вважав підібраний склад присяжних. У нього були включені 12 напівграмотних і безграмотних осіб (7 селян, 3 міщанина і два дрібних чиновника). Щегловитов був упевнений, що такими присяжними можна буде легко маніпулювати. Серед них були українці та росіяни, котрі мали відповісти на два питання: чи було це ритуальним вбивством та чи був Бейліс винний у його скоєнні. 28 жовтня 1913 р. за результатами слідства та виступами сторін на суді присяжні визнали факт ритуального вбивства. Що ж до вини Менделя Бейліса голоси присяжних розділилися порівну, шість на шість, тому Бейліс був виправданий. Обвинувачі Бейліса — суддя Болдирьов, прокурор Віппер, лікар-експерт Сікорський (батько прославленого авіаконструктора), «фахівець із єврейських релігійних традицій» ксьондз Пранайтіс та міністр внутрішніх справ Щегловитов, який і керував, і направляв увесь цей ганебний процес, — зганьбили себе навіки. Захисники Бейліса — адвокати Грузенберг, Зарудний, Карабчевський, Маклаков — стали символами чесності та благородства. Їм вдалося у своїх блискучих сміливих виступах довести напівграмотному складу присяжних засідателів невинність Бейліса. Також, слід зазначити, що на захист М. Бейліса виступила демократична громадськість — письменник М. Коцюбинський, актори М. Заньковецька та М. Садовський, видатні діячі як М. Грушевський, А. Шептицький, А. Єфремов та інші.

І в наші дні суд над Бейлісом і його наслідки викликають неослабний суспільний інтерес. Свідчення тому - величезна кількість публікацій (книг, статей), що з'явилися в останні роки, і особливо в 2013 році, коли відзначалося сторіччя процесу.

Отже, все те, що сталося в Києві восени 1913 року в невеликому залі на вул. Короленка — ввійде в нашу історію назавжди.

Сатуєва Мар'ям Русланівна

Студентка 1 курсу Інституту підготовки

кадрів до органів юстиції України

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЗМІНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УРСР ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У часи війни перед будь-якою країною, перш за все, постає питання її обороноздатності та боєготовності. Нові завдання, що постали перед СРСР у роки війни, істотно змінили співвідношення функцій держави, викликали необхідність перебудови форм, методів діяльності і в правовій системі. У статті буде йтися, зокрема, про зміну у кримінальному праві Української РСР під час Другої світової війни, які здійснювались на основі правових доктрин, принципів, які склалися в довоєнний час та уособлювали у собі особливості правового режиму сталінізму, тоталітаризму.

Боротьба зі злочинністю була на той час запорукою у вирішенні питання про розгром ворога. Укази і постанови органів влади СРСР, що стосувалися кримінального

права, або посилювали відповідальність за скоєне, або ж розширювали склад існуючого злочину.

В умовах війни значно зросло значення боротьби зі злочинними посяганнями на державну і колгоспну власність. У випадку розгляду цих справ застосовувалася як постанова ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р., так і були прийняті нові спеціальні акти, що передбачали особливу, підвищену відповідальність за розкрадання майна, яке мало оборонне значення. Вже Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 серпня 1942 р. «Про відповідальність за розкрадання пального в МТС і радгоспах» встановлювалося покарання до 5 років ув'язнення.

У деяких випадках кримінальна відповідальність застосовувалась за дії, які раніше каралися в адміністративному порядку (зокрема, пов'язані з необережністю, недбалістю, бездіяльністю) або регулювалися трудовим законодавством (наприклад, самовільне залишення роботи). У кваліфікації певних злочинів застосовувався принцип аналогії. Так, злісне ухилення від трудових обов'язків робітників і службовців підприємств прифронтових районів за указами від 7 та 26 грудня 1941 р. розглядалось як дезертирство; крадіжка особистого майна в умовах воєнних дій за обтяжувальних обставин (повітряний наліт тощо) відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду від 8 січня 1942 р. кваліфікувалась як бандитизм.

Установлювалися нові склади злочинів. Відповідно, до Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про відповідальність за поширення у воєнний час брехливих чуток, які викликають тривогу серед населення» від 6 липня 1941 р., особи, винні у поширенні у воєнний час брехливих чуток, «каралися за вироком військового трибуналу ув'язненням від 2 до 5 років, якщо ця дія за своїм характером не тягла за собою більш тяжкого покарання».

Раніше у кримінальному праві з'явився новий вид злочину і покарання. За рішенням Держав-союзниць злочини, скоєні нацистами на тимчасово-окупованій території, повинні були каратися за законами тих країн, на території яких це відбулося. Покарання – смертна кара через повішання або каторжні роботи від 15 до 20 років. В Україні було відкрито низку справ проти німецьких злочинців.

Історії відомі факти допомоги радянських громадян окупаційним властям, тому 25 листопада 1943 р. була прийнята постанова, відповідно до якої така допомога класифікувалась як зрада Батьківщині. В постанові чітко розмежовувалися зрада і пособництво. Указувалися також випадки, коли до осіб, які співпрацювали з окупаційною владою, кримінальна відповідальність не застосовувалась (допомога населенню, робота за професією тощо).

Кримінальне законодавство в цілому виконувало свої завдання щодо забезпечення обороноздатності радянської держави, підтримання належного порядку, але його репресивний характер і обвинувальний напрямок призвели до того, що в каральні пащі судового механізму потрапило чимало заляканих, дезорганізованих людей, на яких лягло тавро "ворога народу".

Репресивна політика щодо значної кількості населення Західної України, супроводжувалася зловживанням і злочинами окремих представників радянської адміністрації, військовослужбовцями.

Виходячи зі своїх політичних, ідеологічних, а частіше військових інтересів, радянське керівництво неодноразово використовувало таку форму, як помилування. В Україні кілька разів приймалося рішення про помилування колишніх бійців УПА. 7 липня 1945 р. на честь переможного закінчення війни з гітлерівською Німеччиною Радянська держава проголосила для багатьох категорій злочинців найширшу за час війни амністію.

Процес судочинства у Київській Русі за Руською Правдою

Саме під час формування і розвитку Київської Русі відбувався процес становлення давньоруського права. Відомо, що первісною формою існування правових норм у східних слов'ян було звичаєве право, також до першоджерел слід віднести і русько-візантійські договори X ст., княже та церковне законодавство. У результаті економічного, соціального та політичного розвитку держави виникла необхідність більш детального нормативно-правового регулювання нових відносин.

Найбільшого значення серед правових пам'яток Київської Русі набула Руська правда – найважливіше джерело феодального права. Вона відобразила думку законодавця, особливості суспільних відносин, що виникли в ті часи та закріпила порядки у своїх нормах, які були зумовлені природою давньоруського суспільства.

Досліджуючи статті Руської правди, можна виділити перелік галузі які вона регулювала: зобов'язальне право, право власності, спадкове право, злочини і покарання та судовий процес. Саме приділяючи увагу судочинству у Київській Русі, зазначу, що поруч із нормами матеріального права Руська правда містила і норми процесуального права, які регулювали відносини у разі виникнення конфлікту, злочину чи інших правопорушень. У Київській Русі утвердився обвинувально-змагальний процес. Для нього характерна активна участь, зацікавлених у вирішенні конфлікту осіб.

Це свідчить про те, що були наявні дві сторони, які змагалися між собою – позивач і відповідач, користуючись майже однаковими судовими (процесуальними) правами. Активну роль в процесі відігравав саме позивач, за заявою якого, й розпочиналося судочинство. Заінтересована особа (потерпілий) повинна була сама порушувати справу в громадському суді або ж звертатися по захист до князівського уповноваженого. Суд виконував функції посередника в судовому процесі, що пояснювалось, з одного боку, відносно невисоким рівнем класових суперечностей, а з другого — недостатньою розвиненістю державного правового та адміністративного механізму.

За Руською правдою передбачалося 3 стадії розшуку злочинця – «заклич», «звід» і «гоніння сліду». У справах про злочини, які безпосередньо зачіпали інтереси верхівки суспільства, тобто пануючого класу, та про злочини проти церкви і релігії використовувався розшуковий судовий процес.

Для розшуку злочинця застосовувалась така процедура, як «заклич» — це один з можливих засобів розшукування злочинця або особи, що незаконно привласнила чужу річ, яка мала цілком визначені індивідуальні ознаки. Сутність "заклича" відображена в статтях 32, 34 Пр.Пр. У випадку викрадення або пропажі холопа, коня, зброї чи одягу потерпілий оголошував про це на торжищі. Якщо протягом трьох днів після оголошення річ знаходили у кого-небудь, то він вважався відповідачем. Відповідач повинен був повернути річ власнику і сплатити штраф.

Другим активним заходом, який виконував позивач для розшуку злочинця був «звід». Це процедура розшукування особи, яка незаконно привласнила чужу річ і повернення її власникові, її зміст закріплювався у ст.35-39 Пр.Пр. «Звід» здійснювався в разі, якщо річ знаходилася до «закличу», тобто коли її відшукували. В разі, якщо річ знаходилася до того, як минуло 3 дні після «закличу» або коли вона була знайдена в чужому місті, а особа, в якій була виявлено річ, заперечувала недобросовісність її придбання, то власник, який знайшов свою річ, не міг одразу її повернути, а звертався до добровільця з вимогою показати ту особу у якої він придбав цю річ. Якщо хазяїн не був злочинцем, він разом з позивачем йшов до цієї особи. Після цього вже ця особа ставала зобов'язаною показати продавця вкраденої речі. Процедура «зводу» відбулася доти, доки

не знаходили людину, яка не могла пояснити, яким чином вкрадена річ потрапила до неї. Така людина визнавалася злодієм з усіма наслідками.

Процес «гоніння сліду» виражався в гонитві за злодієм по залишених ним слідах, регулювалося ст.77 Пр.Пр. Якщо сліди губилися, власник припиняв розшук, якщо ж вони вели до якого-небудь населеного пункту, то його жителі винні були відвести від себе підозру в крадіжці й узяти участь у розшуку злочинця, бо інакше вони несли колективну відповідальність за вчинену крадіжку.

У разі заплутаності справи зверталися до розшукування нових доказів. У Київській Русі використовувалися такі види судових доказів: свідчення

« послухів і видоків», як безпосередніх свідків факту вчинення злочину ст.38 К.П. та тієї сторони у судовому процесі, на боці якої вони виступають ст.18,66,85 Пр.Пр., речові докази, «суди Божі». Найважливішим доказом вважався результат, отриманий «судом Божим», існування якого пояснюється властивими людям того часу повір'ями та глибокою релігійністю. Про це свідчить ст. 48,49,115 Пр.Пр.,де позивач давав перед судом так звану очищувальну клятву у випадку обґрунтування невеликих позовів.

Аналізуючи статті документу, можна зробити висновок, що право Київської Русі було правом-привілеєм, оскільки у його нормах закріплювалося привілейоване становище феодалів-землевласників. Тому незважаючи на свій формалізм та переважно зовнішню об'єктивність, давньоруське право послідовно захищало інтереси саме панівного класу. Навіть беручи до уваги таку заплутану правову систему та недостатній розвиток правових галузей, все одно необхідно зазначити, що саме з Руської правди почався розвиток права у Київській Русі, це був поштовх до формування майбутньої правової бази та національного законодавства.

Скиба Софія Сергіївна

*студентка,1 курсу ІПКОЮ НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

Вплив Люблінської унії на державний апарат

Ідеї об'єднання Великого князівства Литовського та Польського королівства існували ще від 1385 року,коли було укладено Кревську унію. Кревська унія була,так би мовити,початком об'єднання цих двох держав в єдину країну. Литовський князь Ягайло одружився з польською королівною Ядвігою і став правителем Польщі та Литви. Відбувся перехід у католицизм і хрещення литовців. Польща ж отримала литовсько-руські землі. Проте Литва не хотіла втрачати державний суверенітет,тоді і виникла опозиція на чолі з Вітовтом. Спочатку його спроба заволодіти Литвою увінчалася невдачею,але згодом,після того,як Вітовт отримав допомогу,йому вдалося оволодіти кількома містами(Городнею,

Новогрудком,і нависла загроза над м.Вільно). Звісно ж,це підштовхувало Ягайла шукати оптимальний варіант для вирішення цієї ситуації. За Городельською унією 1392 року було досягнуто домовленості,за якою Вітовт визнавався довічним правителем литовським,йому було повернено усі батьківські землі та зберігалась автономія Литви. Згодом,у 1410 році,об'єднані війська Литви і Польщі за підтримки українців,чехів здобули перемогу під Грюнвальдом над лицарями Тевтонського ордену. Наслідком цієї події стала Городельська унія,яка буда укладена 1413 року. Передбачала:

- безпосередній поштовх до об'єднання Польщі та Литви в єдину державу
- досить широкі повноваження Вітовта
- автономію Литви відносно Польщі

Тобто,процес об'єднання Литви і Польщі займав досить довгий час і був обумовлений багатьма причинами. Так,Великому князівству Литовському задля боротьби з Московією потрібен був надійний союзник. Виснажливі війни,а саме Лівонська війна 1558-1583рр. послаблювала сили Литви,коштували втрати територій,великих людських жертв,до того ж,як для Польщі так і для Литви існувала загроза з боку Тевтонського ордену. Польська шляхта мала на меті розширити власні володіння,унію також

підтримували і литовські магнати,але не враховувались інтереси простого люду,народних мас.

У 1569 році в м.Любліні було зібрано спільний сейм,на якому були присутні представники (посли) від обох держав. Дійти згоди щодо положень унії не вдалось ще півроку,а все тому що у кожна сторона бажала максимально врахувати інтереси власної держави і тому литовське бачення унії не зовсім збігалось із польським.

Врешті,1 липня 1569 року було підписано Люблінську унію,за якою Польща і Литва перетворювались на єдину державу - Річ Посполиту. Це була федеративна держава,яка мала:

- спільний Сейм
 - спільний Сенат
 - єдину грошову систему
 - спільну зовнішню політику
- Але кожна з держав зберігала власне:
- законодавство
 - судову систему
 - військо та фінанси

Закарпатська Україна на той період часу належала Угорщині,Північна Буковина – Молдовському князівству,а Чернігівщина знаходилася у складі Московської держави. Проте,основна частина українських земель знаходилась під владою Речі Посполитої

Главою Речі Посполитої був виборний король,який відігравав другорядну роль у державі. Багато в чому спирався на думку Сенату і більшість рішень погоджував саме з ним (питання війни і миру,війська). Законодавча влада належала Сейму. Сейм займався ухваленням законів,запровадженням податків,окреслював напрями зовнішньої політики. В свою чергу,Сейм поділявся на дві палати:верхня палата – Сенат,палата депутатів - Польська хата. До Сенату входили всі вищі посадові особи,які не голосували,а висловлювали власну думку,після чого формувалось загальне рішення і виносився певний висновок,до якого у більшості випадків дослухався король. А Польська хата складалася з депутатів від повітів,які обиралися на шляхетських сеймиках і скликалися королівськими універсалами з деякий час до відкриття Сейму. У цих універсалах були зазначені питання,котрі будуть розглянуті на Сеймі.

Місцеве управління зосереджували у собі воєводи,каштеляни,старости та інші посадові особи. Деякі міста отримували грамоти на Магдебурзьке право (тобто на часткове самоврядування).

Отже,ми бачимо,що,дійсно,відбулися суттєві зміни у державному апараті. До цього,вищі органи державної влади були представлені королем,королівською радою,загальним сеймом. Для України Люблінська унія не несла позитивних наслідків. Так, посади в органах державної влади займали лише представники із найзаможніших верств населення. Досить швидко польська шляхта розширювала власні володіння шляхом відбирання земель у селян і міщан, тим самим відбувалось гноблення українського народу,намагання перетворити народ на кріпаків,релігійні,національні утиски. Селяни повинні були відбувати панщину,на них ліг основний тягар податків,мали нести військову службу. А польським шляхтичам,магнатам Люблінська унія принесла,звісно, позитивні наслідки.

ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вивчаючи історію нашої країни, спостерігаючи за фактами, подіями, які мали дуже великий вплив на подальшу долю нашого народу, виникають питання щодо наслідків окремих моментів, значення яких, можливо, освідомити і у наш час. Одним із цікавих періодів для історії України був період укладення Люблінської унії у 1569 році, у наслідок якої започаткувалась нова держава - Річ Посполита. Треба зазначити, що укладення цієї унії відкрило новий етап у житті українських земель, що був тісно пов'язаний із більш скрутними явищами, аніж навпаки. Проаналізувавши чинники, які впливають на оцінку наслідків укладення унії, слід звернути увагу на те, що українські землі знаходилися у політичному, культурному та економічному занепаді, що призвело до територіальної експансії.

Характеризуючи наслідки унії для українського народу більш детально основні позитивні, а саме:

1. У рамках однієї держави об'єдналася більшість українських земель. Це сприяло культурному і політичному об'єднанню українського народу, створювало передумови для перетворення його в націю.

2. Запорозьке козацтво активно залучалось до політичного життя і швидко перетворилося на самостійну політичну силу.

3. В Україні зросла мережа закладів освіти, став відчутним культурний вплив Західної Європи.

Також доцільно зазначити і основні негативні наслідки, а саме:

1. Зросли повинності і податки для селян і міщан.

2. Українське населення зазнавало національно-релігійних утисків.

3. Багато українських князів і шляхта ополячувалися. Це означало, що українське суспільство втрачало свою політичну еліту.

4. Українці потерпали від сваволі з боку шляхти і коронного польського війська.

5. Польська держава не здатна була захистити українські землі від турецько-татарської агресії.

Аналізуючи вищезазначене слід наголосити, що головним наслідком Люблінської унії стало повне панування Речі Посполитої на українських землях, яке тривало до кінця XVIII ст., утвердження необмеженої влади польських магнатів, посилення соціального, національного і релігійного тягарю на плечах українського населення, втрата можливостей створити самостійну державу.

Але, разом з тим, в сучасній історіографії висловлюється думка і про протилежні наслідки Люблінської унії: об'єднання всіх українських земель заходу і сходу, українське суспільство було повернуте до більш цивілізованого Заходу до Європи (вона на певний час рятувала українські землі від Москви і Туреччини), але ці наслідки не достатньо вагомі у питанні існування українського народу. Врешті, Люблінська унія привела до посилення протесту проти гнобителів, до національно-визвольної боротьби в кінці XVI-XVII ст.

Таким чином, в українській історії розповсюдженим є думка про полонізацію, окатоличення українського населення, економічні утиски, згортання політичного життя, а також прогресуюча втрата українських національних традицій і культури як наслідок Люблінської унії. Оскільки Польща була країною з передовим державним устроєм, дипломатичними свободами та правами, унія була шансом залучення до тогочасної розвиненої спадщини. Важливо відмітити, що для Литви унія не спричинила ні втрати

національної ідеології, ні культурної самобутності, ні державності загалом. Порівняння та оцінка характеристики наслідків, не дають можливості категоричної відповіді, тому що об'єктивно розглядати епоху цих подій із сучасного погляду дуже важко. Виходячи з подібних історичних подій нашого народу потрібно помітити, що, незважаючи на різне становище української державності, український народ подолав зміни та трансформації, які виникали на шляху до нашого часу.

Смирнова Диана Сергеевна

*Студентка I курса, IV группы Института
подготовки кадров для органов юстиции
Украины НЮУ имени Ярослава Мудрого*

Династические браки Ярослава Мудрого как один из методов внешней политики для выхода на международную арену

В истории развития украинского государства мы можем наблюдать как правители-мудрые князья пытались закрепить Киевскую Русь на международной арене и вывести её на новый уровень-великой, могущественной и господствующей в мире. Одним из таких способов или даже выходов монархи видели династические браки с различными странами такими как Франция, Венгрия, Чехия, Норвегия и другие. Начало развитию такой политики браков в Киевской Руси положил Владимир Великий. Он благословил своих детей на брак с представителями Польши, Швеции, Венгрии, Чехии.

Далее его сын Ярослав Мудрый продолжил такую необычную политику.

Владимир женил Ярослава на дочери короля Швеции Олафа-Ингигерд или Ирине(христианское имя). Как описывают скандинавские саги: «Ингигерд была мудрейшая из всех женщин и красивая видом-высокая, стройная, золотоволосая с глазами цвета шведских фиордов в солнечный день..». Она помогала Ярославу и благодаря ей Киевская Русь наладила отношения со многими странами. Ирина родила 10 детей: Владимира, Изяслава, Святослава, Всеволода, Игоря, Вячеслава, Елизавету, Анну, Анастасию и еще одну дочь, имя которой осталось неизвестно-возможно она умерла еще в детстве. Дети Ярослава Мудрого были не дурны собой, высоко образованы и с князем такого большого государства хотели породниться многие. Ведь союз с Киевской Русью - это было половина успеха другой страны на мировом уровне. К примеру третья дочь князя Елизавета была выдана замуж за норвежского принца, а позднее короля Гаральда Грозного. Он был поражен её красотой: «Златокудрая,стройная, неуправляемая хохотушка так смешно лопотала, смешивая норвежские и русские слова..»

Ещё один известный брак дочери Ярослава Анны и короля Франции Генриха I. Анна привезла с собой в Париж древнесловянское Евангелие, которое хранили в Реймском соборе и впоследствии названо Реймским. Все короли приносили на нем клятву и не догадывались, что оно привезено из Киева.

Сын Изяслав был женат на сестре польского короля Казимира Гертруда-Олисаве. Это был специальный договор между Ярославом и Казимиром, согласно которому Русь оказывает военную помощь Польше, а Казимир обязуется вернуть русских военнопленных ,захваченных еще Болеславом Храбрым и отказаться от всех претензий на Червенские города.

Таким образом, политика династических браков устанавливала взаимовыгодный симбиоз стран. Киевская Русь поддерживала отношения с Византией, Польшей, Венгрией, Францией, Германией и Скандинавскими странами. Не смотря на то, что все-таки возникали различные конфликты, они не приводили к большой конфронтации и разногласиям. Это был очень дипломатичный ход для развития отношений государств на международной арене и улучшения не только внешнеполитической ситуации, но и внутренней.

*Солонський Євген Витальович ,
Студент 1 курсу 16 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Рух Опору на Україні в період Другої Світової війни

Обираючи тему для своєї роботи, я враховував її актуальність у наш час. Щоб повністю розкрити зміст і сутність цієї проблеми, треба визначити деякі поняття. По перше, розкриємо зміст поняття «Рух Опору». Рух Опору - це організовані зусилля частини цивільного населення країни, спрямовані на опір легітимній чи окупаційній владі і підірив громадського порядку та стабільності. Це поняття увійшло в політичну літературу під час Другої світової війни і спочатку вживалося на означення підпільної і повстанської боротьби народів Європи проти окупації Німеччиною та її союзниками. Найбільш відомими в Європі вважаються французькі «макі», італійська «Резистенца», польська Армія Крайова, Українська Повстанська Армія.

З початку 1960-х під Рухом Опору розумілася боротьба за національні, політичні та громадянські права народів, що перебували під контролем комуністичних сил СРСР, країн Східної Європи.

В українському антифашистському русі Опору існувало дві течії: радянський рух Опору (партизани і підпільники) та національно-визвольний рух Опору начолі з ОУН. Прагнув до відновлення статусу України у складі СРСР. Наприкінці 1942 р. в Україні діяло 800 партизанських загонів. Їх дії координував Український штаб партизанського руху на чолі з Т.Строкачем. Виникли великі партизанські загоны і з'єднання на чолі з С.Ковпаком, М.Попудренком, Сабуровим, Федоровим, І.Боровиком, П.Вершигорою, М.Наумовим та іншими.

Цікавим є факт, що загальна чисельність партизан і підпільників в Україні за роки війни становила за різними джерелами від 500 тис. до 180-220 тис. осіб.

Ні для кого не було секретом, що найбільш масовою верствою населення, яка безвідмовно йшла за радянською владою, була молодь. У нацистському документі "Наслідки німецького управління в зоні групи армій "Південь" з цього приводу, зокрема, говориться: "...радянська молодь глибоко засвоїла положення більшовизму. З молоді склалася більшість активістів боротьби за справу рад. Банди утворювалися переважно з молоді".

Основними причинами розгортання руху були:

1) Окупація батьківщини іноземними загарбниками;

2) жорстокий окупаційний режим, який хотів перетворити українські землі на колонії Німеччини та її союзників, а українців частково знищити, а решту перетворити на рабів.

Саме вони стали фундаментом для утворення і подальшого розгортання руху на українських землях.

В Україні найбільш сприятливими були умови для таборів партизан на Волині й Поліссі. Рух набрав організованого характеру 1943 р., коли було створено Український штаб партизанського руху, який очолив Тимофій Строкач. У русі Опору брали участь утікачі - військовополонені, партійні і без партійні, дорослі і діти. Відомими командирами радянських партизанів стали С. Ковпак, О. Федоров, М. Наумов. Зокрема, партизанські з'єднання С. Ковпака пройшли бойовий шлях від Путивля до Карпат.

Героїзм учасників рейду блискуче змалював у своїй книзі "Люди з чистою совістю" один з командирів Петро Вершигора. В українських містах і селах діяли молодіжні підпільні організації. У Миколаївській області до її складу входили старшокласники села Кримки. У вересні 1942 р. - січні 1943 р. підпільна молодіжна організація "Молодагвардія" діяла в місті Красnodоні. До її штабу входили І. Туркенич, О. Кошовий, І. Земнухов, В.

Третьякевич, С. Тюленін, Л. Шевцова. Молодогвардійці, крім антигітлерівської пропаганди, здійснили низку диверсій і бойових операцій.

Такий етап нашої історії не можливо забути. Він залишив свій відбиток як на український народ так і на його подальший розвиток. Нажаль, тема на сьогоднішній день, як я вже казав, є дійсно актуальною і можна провести паралель того часу і сьогодні. Повстає питання : чому люди повторюють помилки минулого?! Але це завжди було і, на мою думку буде, бо це історія і вона так або інакше все ж буде повторюватися через певний час. Залишається тільки сподіватися на краще майбутнє, яке в якійсь мірі залежить і від кожного з нас окремо.

Степанюк Д. Р.,

*студентка Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
інституту підготовки кадрів для органів
юстиції, 1 курс, 16 група*

ДЕФОРМАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УРСР У ПЕРІОД МАСОВИХ РЕПРЕСІЙ (30-ТІ РР. ХХ СТ.)

Для України 1929-1941 роки стали часом тяжких випробувань, жахливих злочинів тоталітарної системи проти українського народу [1, с. 504] Зокрема, 1930-ті роки назавжди залишаються страшним періодом голодомору та терору влади проти населення. Задля закріплення своєї диктатури комуністична пануюча верхівка не цуралася будь-яких методів. З метою збереження безмежної особистої влади Сталіна, придушення інакомислення та опору тоталітарному режиму в радянській державі з середини 30-х років було розв'язано компанію з масових репресій. Уявляється, що головною метою такої політики було придушення опозиції, залякування людей, пропаганда тоталітарної системи. Не уникнуло змін і тогочасне кримінально-процесуальне законодавство. Адже саме за допомогою законного примусу і реалізовувався терор влади.

Деформації почалися з кримінального законодавства у напрямку значного посилення відповідальності. Зокрема, за різні злочини проти радянського устрою, проти власності застосовувалась найвища санкція – розстріл. Також було передбачене тривале ув'язнення повнолітніх членів сім'ї підозрюваного у державній зраді [2, с. 323, 338-339]. Завдяки подібним змінам було закладено основу для застосування жорстких санкцій, але слід було «модернізувати» і кримінально-процесуальне законодавство. Навіть чисельний сталінський репресивний апарат не міг у короткий період засудити мільйони невинних людей принаймні із видимістю дотримання існуючих на той час процедур кримінального судочинства. Тому для розв'язування масових репресій вирішили значно спростити порядок здійснення кримінального провадження. З цією метою постійно розширювались каральні повноваження органів державної безпеки, зокрема, й органу позасудової розправи – особливої наради при НКВС СРСР. 1 грудня 1934 року ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про внесення змін в діючі кримінально-процесуальні кодекси союзних республік», в якій було передбачено спрощення порядку розслідування і судового розгляду справ про терористичні організації і терористичні акти: слідство мало тривати не більше 10 днів, обвинувальний висновок вручався обвинуваченому за одну добу до розгляду справи у суді, обвинувач і захисник звільнялися від участі в суді, не допускалося касаційного оскарження, а судовий вирок приводився до виконання негайно після його постановлення. 14 вересня 1937 року цей спрощений порядок почали застосовувати і щодо справ про контрреволюційне шкідництво та диверсії [2, с. 342, 389]. Факти «терористичних актів», «шкідництв» і «диверсій» масово вигадували працівники органів НКВС і шляхом катувань примушували підозрюваних підписувати зізнання. Й у теорії кримінального процесу в той період домінуючими стали положення щодо пріоритету зізнання обвинуваченого над іншими доказами і можливості здійснення його на основі «імовірності фактів» [3, с. 82].

До речі, КПК УРСР 1927 р., Конституція УРСР 1937 р. закріплювали низку демократичних засад кримінального процесу (гласність, усність, змагальність судового процесу, підкорення суду тільки закону, право на захист тощо). Але вони були декларативними. За допомогою такої маніпуляції створювалась лише картинка законності.

Таким чином, проаналізувавши деякі нормативно-правові акти періоду масових репресій в УРСР, можна зробити деякі висновки.

По-перше, значних змін зазнав розподіл функцій органів державного примусу. На органи держбезпеки (НКВС) було покладено всю «брудну роботу» щодо здійснення розправ. Для цього було розширено їхні процесуальні повноваження аж до винесення смертних вироків без належного судового розгляду справ. По-друге, зміни до кримінально-процесуального законодавства тих часів переважно були спрямовані на спрощення процедур із метою надання можливості органам слідства здійснювати саме масові репресії, тобто не прикладати значних зусиль для дотримання процедур судочинства. По-третє, пануюча в той час комуністична верхівка намагалась надати вигляд законності свавілля каральних органів шляхом включення демократичних норм до законодавства, які носили декларативний характер.

Отже уявляється, що намагання остаточно укорінити комуністичний устрій і безмежну владу Сталіна, побороти прояви інакомислення та опозиції провадилось шляхом масових репресій та терору, а всі прийняті закони та зміни з одного боку були лише прикриттям, а з іншого зручним інструментом для швидкого винищування великої кількості громадян, бо в тоталітарній системі людина виступала нижчою ланкою по відношенню до держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія держави та права України : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцева та ін. ; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х. : Право, 2013. – 704 с.

2. Хрестоматія з історії держави і права України. – Т 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. : навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький ; за ред. члена-кореспондента Академії правових наук України В. Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре. – 1997. – 800 с.

3. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія / В. Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

Судакова Марина Ігорівна

НЮУ ім. Ярослава Мудрого 1 ф-т., 1 курс, 2 група

Зміни у кримінальному праві під час та після національно-визвольної війни

Правова система України у другій половині XVII ст. розвивалася суперечливо. Автономія української державності і права на Гетьманщині зазнали посилення впливу на них публічного права Росії. До того ж воєнна обстановка, поділ України на Лівобережну і Правобережну порушували єдиний цілісний розвиток права, сприяли впливу на нього права сусідніх держав.

Якщо звернути увагу саме на систему кримінального права, то вона суттєво змінилася. Чітким і ясным стало поняття злочину, яке набуло і закріпило демократичний характер. Серед кримінальних злочинів можна виділити: дії, які спричинили шкоду і збитки майну, здоров'ю людини, честі, життю, шкоду громадським, державним інтересам. Іноді злочини не були закріплені офіційно, тому створювались умови для судової сваволі.

Існувало поняття об'єкту і суб'єкту права. За звичай суб'єктом злочину могла бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку. Цікавим є те, що чітких визначень форм вини не було. Практикувалося притягнення до кримінальної відповідальності за відсутністю вини. Так, у певних випадках каралися дружина і діти злочинця, а також його прихильники і родичі.

Треба зазначити, що існували обтяжуючі та пом'якшуючі умови для накладення кримінальної відповідальності. До першої відносили нетверезий стан особи та злочини під час воєнного походу, а до другої психічну хворобу, такі особи не звільнялися від відповідальності, але їй все ж таки пом'якшували.

З появою нового державного устрою, з'явилися нові склади злочинів: виступ проти гетьмана; виступи проти козацької старшини; зрада; невиконання наказів влади; дезертирство; ненадання допомоги під час бою своєму товаришеві; проти православної церкви.

Також існували звичайні види злочинів, вони поділялися на державні, військові, службові, проти порядку управління і суду, проти особистості, майнові, проти моралі. Одним з найнебезпечніших видів було зрадництво. Зраду стали кваліфікувати як перехід на бік ворога, порушення договорів України з Росією, а пізніше і непокору російському царю, до осіб які вчинили цей злочин застосовувалися найтяжчі види покарань.

До категорії військових злочинів належали порушення правил несення служби, застосування зброї проти начальства, дезертирство тощо. На Запорізькій Січі тяжким злочином вважалося самовільне залишення служби, а також ухилення від неї.

Після закінчення національно-визвольної війни, у 60-х роках особливо тяжким злочином стало посягання на здоров'я і життя царя, його сім'ї, осудження дій царя. До злочинів проти православної віри належали богохульство, порушення церковних обрядів, навернення в мусульманську віру, чари та ін.

Серед службових злочинів особливо небезпечними вважалися хабарництво й казнокрадство. До злочинів проти громадського порядку і моралі відносили лайку, бійку, порушення громадського порядку, приховування злочинців, мужолозтво, скотолозтво, звідництво тощо.

Найбільш поширеними злочинами були проти особистості, до яких закон відносив вбивство і тілесні ушкодження. Найтяжче карались вбивство батьків, новонародженого, козацької старшини, посадової особи, отруєння, вчинене за попередньою змовою. За звичаєвим правом убивця підлягав приковуванню до ганебного стовпа і перебував у такому стані майже до поховання вбитого. У козацькому середовищі вбивцю закопували живцем у могилу разом з убитим. У Запорізькій Січі вбивство військового товариша розглядалось як найтяжчий злочин. Убивство людини, яка не належала до запорізького товариства, вважалося менш тяжким злочином.

Система покарань було досить складною. Суперечливість її була в тому, що вид покарання зазначався, а його межі – ні. Крім того, допускалося одночасне застосування кількох видів покарань за один і той самий злочин. Як склалося історично, вид і розмір покарання залежав від соціального і майнового стану потерпілого і злочинця.

Головною метою покарання було залякування, про це свідчить те, що вони здійснювалися публічно. Також окрім залякування, цілями покарання були попередження вчинення злочинів та відшкодування збитків, заподіяних злочинцем.

Поширеними було покарання як смертна кара. Вона поділялася на просту (повішення, утоплення, розстріл) і кваліфіковану (четвертування, закопування живцем в землю, посадження на палю). Тілесні покарання включали членушкоджуючі (відрізання вуха, руку, язика) та больові (биття палицями, батогами, різками).

Серед нових видів покарання почало набувати сили – заслання або «виволання». Спочатку заслання застосовувалося рідко, але з часом стало більш розповсюдженим у судовій практиці.

Отже, система злочинів і покарань містила в собі багато історично складених рис, але й зазнала суттєвих змін після завершення національно-визвольної війни. Вона набула більш сталого, демократичного, але у той же час суперечливого характеру, про що свідчать багато фактів, які стосуються розміру покарання та визначення самого виду злочину. Зберігаючи свій формалізм та незавершеність цей етап в розвитку кримінального права був важливий для подальшого становлення національного законодавства.

ПРАВОВА СИСТЕМА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Історично склалося так, що в кожній країні діють свої правові звичаї, традиції, юрисдикційні органи, сформувалися особливості правового менталітету, правової культури, що й об'єднується загальним поняттям "правова система". У будь-якій державі правова система детермінована історичними та географічними факторами, є частиною соціальної системи держави.

Розбудова незалежної Української держави обумовлює потребу у формуванні відповідної правової системи. Глобалізаційні процеси вимагають розроблення концепції сучасної національної правової системи України, а також визначення основних напрямків і тенденцій щодо її подальшої модернізації. У змінах, які відбуваються сьогодні в Україні, пріоритетна роль належить праву, що відбиває єдиний правовий світ. Формування в Україні національної правової системи є проявом єдності суспільства, одним із важливих напрямків реалізації державного суверенітету.

Виникнення поняття «правова система» стало наслідком визнання необхідності формування теоретичної конструкції, яка охопила б усі без винятку правові явища, цілісно й системно охарактеризувала їх внутрішні й зовнішні відносини [4, с. 26]. Проте головне полягає в тому, що поняття «правова система» покликано відбити реальну структурованість правової цілісності [3, с. 560-561], дозволяє вийти за рамки розуміння права як сукупності норм, установлених та охоронюваних державою, розкрити цілісний механізм правового регулювання, що містить у собі не тільки норми законодавства, а й усвідомлення правової дійсності та діяльності з реалізації прав і обов'язків.

У загальному значенні правова система – це право, взяте в цілісно- понятійному, розгорнутому й функціональному стані. Так, за влучним висловом Ю. О. Тихомирова, право існує, формується й функціонує у вигляді правової системи [5, с. 5]. Отже, правова система — це комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання.

У правовій системі необхідно бачити соціальний, історичний і політичний зміст. Тому правова система є категорією порівняльного правознавства, де порівняння, як основний метод дослідження, припускає погляд на інші, зовнішні відносно даного, правові системи або їх елементи. Завдяки своїм системним і державно-владним якостям правова система забезпечує організованість внутрішньо-системних суспільних зв'язків та охороняє цілісність соціального організму.

Концепція правової системи дозволяє: а) розкрити єдність різних сторін правової дійсності; б) тісніше поєднати теорію права і юридичну практику. Як вважає С. С. Алексєєв, правова система – це поняття, яке на підставі юридичних норм, у єдності і взаємозв'язку охоплює всі конститутивні елементи правової дійсності й визначає загальну конструкцію діючого права тієї чи іншої країни [1, с. 65-66].

На думку Ю. О. Тихомирова, до структури правової системи входять чотири групи елементів: а) праворозуміння, правові погляди, правосвідомість, правова культура, правові теорії й концепції, правовий нігілізм; б) правотворчість; в) правовий масив; г) правозастосування, що становить собою способи реалізації правових актів і забезпечення законності [6, с. 6].

Е. А. Фарсворг основними структурними елементами правової системи називає юридичну підготовку і професію, законодавчу систему і статутне право поряд з процесуальним, приватним і публічним правом [7, с. 171]. До структури правової системи, поряд із системою права як сукупністю норм, входить також і низка інших компонентів правового життя соціуму.

Отже, правова система - це сукупність національних правових систем, об'єднаних на підставі таких критеріїв: спільність джерел права, структура права та історичний шлях

формування, основні правові категорії й поняття, методи і способи розвитку [2, с. 36]. Науковці зазначають, що правова сім'я певного типу, як і суспільне життя, знаходиться в постійній зміні й розвитку.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник / С. С. Алексеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТК «Велби» ; «Проспект», 2008. – 576 с.
2. Бехруз Х. Сравнительное правоведение : [учебник для вузов] / Х. Бехруз. – О. : Фенікс ; М. : ТрансЛит, 2011. – 504 с.
3. Загальна теорія держави і права : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
4. Порівняльне правознавство : підруч. / за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2012. – 272 с.
5. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения : учебник / Ю. А. Тихомиров. – М. : Норма, 1996. – 432 с.
6. Тихомиров Ю. А. Право: национальное, международное, сравнительное / Ю. А. Тихомиров // Гос-во и право. – 1999. – № 8. – С. 5–12.
7. Farhsworth A. E. An introduction to the Legal System of the United States / E. Allan. – New-York, 1983. – P.171.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент НЮУ ім. Ярослава Мудрого Хаустова М.Г.

*Тихоненков Дмитрий Анатольевич
доцент кафедры истории государства
и права Украины и зарубежных стран
НЮУ им. Ярослава Мудрого*

НАДЗОР ЮРИДИЧЕСКИХ ОТДЕЛОВ ИСПОЛКОМОВ ЗА ОРГАНАМИ ДОЗНАНИЯ И ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ НА УКРАИНЕ В 1918 – 1922 ГГ.

Институт прокуратуры возник в Российской империи 12 января 1722 г., [2, с.13] и был упразднен большевиками декретом о суде №1 от 14 ноября 1917 г. [3, №4, ст.50] и постановлением Народного Секретариата УССР «О введении народного суда» от 4 января 1918 г. [1] Он снова обрел жизнь в 1922 г., но уже для защиты новых советских законов. Таким образом, с начала 1918 г. по конец июня 1922 г. на Украине прокуратуры не было, и контрольная функция была распределена между различными государственными органами.

На местах надзор за производством дознания и предварительного следствия осуществлялся, главным образом, юридическими отделами исполкомов. Эти отделы были учреждены декретом правительства Украины "О юридических отделах губернских уездных и городских исполкомов" от 25 февраля 1919г. [4, №15, ст. 164] В документе говорилось о возложенной на них надзорной функции, однако, содержание ее не уточнялось. Изданный вскоре циркуляр Наркомата юстиции УССР "О правах и обязанностях юротделов" предписывал им надзирать за правильным и незамедлительным течением дел, а также следить за законностью вынесенных приговоров [4, №23, ст.252]. С этой целью в составе юротделов постановлением Наркомюста УССР от 15 апреля 1919 г. были созданы контрольно-следственные подотделы. В постановлении указывалось, что они образуются "для общего и текущего надзора за деятельностью следственных учреждений".

В отдельных случаях подотделы могли и сами проводить расследование. Для этого требовалось особое предписание Народного комиссара юстиции УССР или постановление соответствующего юридического отдела [4, №36 ст.432]. Правовое положение контрольно-следственных подотделов определялось "Общей инструкцией следователя ЧК и Трибуналов по ведению следствия" [5, д. 546, л. 1-14] и инструкцией НКЮ УССР "К временному положению о народных судах и революционных трибуналах" [5, д.362, л. 03-13].

Подотделы были обязаны следить за тем, чтобы: 1) о каждом случае возбуждения уголовного дела в течение 24 часов уведомлялся соответствующий юридический отдел; 2) не позднее 48 часов после возбуждения уголовного дела обвиняемому сообщалась сущность предъявляемого обвинения; 3) срок предварительного следствия не превышал одного месяца с момента вынесения постановления о привлечении в качестве обвиняемого до передачи законченного производства в судебный орган. Циркуляр предупреждал, что виновные в несоблюдении сроков будут подвергаться судебному и дисциплинарному преследованию. Несмотря на данный циркуляр и другие нормативные акты, процессуальные сроки органами расследования нарушались повсеместно, о чем говорит анализ архивного материала [5, д.543, л. 1, 21об.; д.546, л. 4; д. 457, л. 1 и др.] Часто это было связано с объективными причинами (загруженность делами, нехватка кадров и т.п.), а нередко и с нежеланием ряда работников органов дознания и предварительного следствия следовать закону и стремлением действовать на свое личное усмотрение. А это, в свою очередь, приводило к массе других нарушений [5, д. 88, л. 31, 32].

В циркуляре Полтавского губернского отдела юстиции по контрольно-следственному подотделу, разосланном в мае 1921г. уездным отделам юстиции, указывалось на выявленные при обзоре следственных производств нарушения. В циркуляре обращалось внимание на медлительность в производстве предварительных следствий, отсутствие постановлений о начале следствия и передаче дел другому следователю. Говорилось о применении к обвиняемым меры пресечения еще до их допроса, об отсутствии протоколов осмотра вещественных доказательств, что во многих протоколах отсутствуют дата, время и место их составления, нет подписи следователя [5, д.547, л.1].

Эти нарушения, зачастую переходящие в преступления, во многом были возможны из-за попустительства контрольно-следственных подотделов. В ряде уездов надзор полностью отсутствовал. Так, в Донецкой губернии это было вызвано "голодным существованием как ответственных, так и технических работников юстиции... почти полным отсутствием финансовых личных и материальных средств, а также неполучением из Центра соответствующих руководящих распоряжений" [5, д.871, л.77]. Не лучше обстояло дело и в других губерниях. Несмотря на то, что НКЮ УССР стремился обеспечить юридические отделы сборниками важнейших нормативных актов, своими циркулярами и инструкциями, это явно не соответствовало потребностям местных органов юстиции, и они не всегда четко осознавали свои задачи [5, д.201, л.8; д.202, л.3,4]. Недостаток нормативной базы, а также несовершенство самого законодательства вызывали "целый ряд недоразумений и вмешательств одних органов в действия других" [5, д.871, л. 77; д. 573, л.3]. В ряде мест работа по надзору за следствием и дознанием была парализована атмосферой страха, сложившейся вокруг деятельности органов, ведущих расследование. В итоге, все конфликтные ситуации разрешались на партийном уровне центральными и местными коммунистическими организациями.

Несмотря на сложность становления контроля за органами дознания и следствия, первоначальный опыт и недостатки в деятельности контрольно-следственных подотделов был позже использован учрежденной в 1922г. прокуратурой.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Вестник Украинской Народной республики. – 1918. - №5.
2. Звягинцев А. Г., Орлов Ю. Г. Око государево. Российские прокуроры. XVIII в. – М., 1994.
3. СУ РСФСР. – 1917.
4. СУ УССР. – 1919.
5. ЦГАВО Украины, ф.8, оп.1

Ткач Катерина Олексіївна

*Студентка НЮУ Ім. Ярослава Мудрого
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 16 група*

Адвокатська діяльність за судовою реформою 1864 року

Відміна кріпосного права змусила царську владу на введення нового суду в Росії. Уже в 60-х роках ХІХ ст. гостро поставала потреба термінового удосконалення судочинства, необхідність щось змінювати, адже суди існували лише для того, щоб вирішувати питання, що відповідають інтересам держави. Виникла необхідність введення змагального процесу в суді, а також, адвокатури [4, с. 132]

За судовою реформою 1864 року судова влада отримала повну самостійність. Як необхідна умова введення змагального судового процесу, розглядалося заснування присяжної адвокатури. Було законодавчо визначено процедури набуття статусу присяжного, вимоги до претендентів, визначено коло осіб, котрі не могли набути статусу присяжного повіреного, окреслювався кількісний склад та повноваження, також права та обов'язки.

Законом було встановлено розмір гонорару, визначено позицію призначеного захисника у випадках, коли підсудний не визнавав своєї вини (Статус Кримінального судочинства 1864 року). Також, було встановлено причини притягнення присяжного повіреного до кримінальної відповідальності. [5, с. 353].

До цього в Росії адвокатури не існувало. Судове представництво сторін допускалося влаштуватися дуже складно. Наприклад, Катерина ІІ, Микола І, не бажали введення адвокатури тому, що побоювалися її шкідливого політичного впливу. Проте, необхідність в адвокатів відчувалася досить сильно, і ще до статутів 20 листопада 1864 р існували заступники по чужих справах, стряпчі, дуже часто неосвічені, які не знають ні законів, ні порядку судочинства, метою яких було не допомогти правосуддю, а заплутати його. Крім цього, вони перебували в повній залежності від суддів і практично не мали ніяких прав [1]. Укладачі судового статуту особливо ретельно регламентували організацію інституту повірених (ст. 353-406).

Повірені у Росії поділялися на дві категорії: присяжних повірених та приватних повірених. При створенні інституту повірених уряд переслідувало головним чином дві мети: не допустити незалежності повірених підібрати на ці посади бажаних собі осіб. Перша мета досягалася тим, що присяжні повірені повинні були перебувати при судах. Друга мета підбір складу присяжних повірених, досягалася шляхом встановлення умов, що обмежують вступ до присяжної адвокатури.

Щоб бути присяжним повіреним необхідно досягнути віку не більше 25 років, вищу юридичну освіту та відслужити не менше п'яти років по судовому відомству, або перебувати не менше п'яти років кандидатом на посаду в судовому відомстві, або помічником присяжного повіреного (ст. 354). У статуті судового устрою проголошувалося, що на суді присяжні повірені користуються вільною мовою, а у статуті кримінального судочинства сказано: захисник підсудного не повинен «дозволяти собі порушувати належне положення до релігії, закону та встановленої влади».

Судові статuti були спрямовані на те, щоб обмежити юридичну думку адвокатів та перетворити інститут адвокатури в «слухняний» уряду заклад. За невеликим винятком адвокатура в цілому була без принциповим закладом [3, с. 94-95].

Отже, судові статuti 1864 р створили інститут судового захисту в особі присяжних повірених. Поява незалежної адвокатури стало принципово новим суспільним гарантом дотримання прав особистості в суді.

Пізніше, закон 25 травня 1874 р зрівняв помічників з приватними повіреними, надавши їм право вести справи самостійно, а на ділі звільнив стажистів від необхідної судовими статутами підготовки до адвокатської професії [1].

Список використаної літератури:

1. Азаркин Н.М. История юридической мысли России. М., 2009
2. Арсеньев К.К. Заметки о русской адвокатуре: Статьи. Речи. Очерки / Сост. И.В. Потапчук. Тула, 2007.
3. Щербина П.Ф. „Судебная реформа 1864 года на правобережной Украине, 1974, 190с
4. Субтельний О. Україна: історія, 1993.
5. Баулін О.В., Адвокатський іспит: підготовчий курс

*Товстопят Ганна Валеріївна
студентка 1 курсу, 4 групи, ПІКЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Політика Івана Мазепи

«Це був досвідчений державний муж, гнучкий політик, досконалий дипломат, а головне, старий, з величезною практикою воєначальник і полководець, який «умів мислити стратегічно і стратегічно бачити».

Протягом майже всього 21-річного гетьманування Мазепа проводив свою політику. Якою ж була головна мета цієї політики? Напевно, основною метою політики Мазепи було консолідувати українські землі та встановити сильну автократичну владу під проводом гетьмана як голови Української Військової Республіки. Адже, слід зазначити, що І.Мазепа став гетьманом у надзвичайно складний для України час. Українські землі переживали часи Руїни. "Коломацькі статті" 1687 р. (договірні статті між гетьманом і московським урядом) ще сильніше обмежували автономні права України.

Незважаючи на це, І.Мазепа отримавши гетьманську булаву, прагнув об'єднати землі Лівобережжя, Правобережжя, Запорожжя та Слобожанщини в єдиній країні, яку уявляв собі як державу західноєвропейського зразка зі збереженням традиційного козацького устрою. Намагаючись створити для втілення своїх планів надійну опору, гетьман сприяє формуванню аристократичної верхівки українського суспільства, тобто перетворенню козацької старшини на шляхетську верству, бунчукових товаришів, цілком залежних від нього. Водночас Мазепа всіляко дбав і про захист інтересів народних мас, обмежував апетити старшини, встановив максимальну панщину у два дні на тиждень.

Впливовою засадою політики гетьмана Мазепи було прагнення підтримувати добрі відносини з Московією. Він увійшов у довір'я до молодого московського монарха Петра І. Стосунки Мазепи і Петра І викликали здивування: гетьман та цар листувалися, дарували один одному розкішні подарунки; взаємовигідні зв'язки підтримувалися дружбою, яку Мазепа створив виключно своїм тактом, вмінням спілкуватися та, може, в деякій мірі підлабузництвом.

Нажаль, Гетьману не вдалося повністю вселитись в довіру Петра І. Козацька старшина писала численні доноси на свого гетьмана, виявляючи до царя рабську покору. Але цар донощиків суворо карав, вірячи у відданість Мазепи, який усіма вчинками її виявляв.

Прагнучи об'єднання українських земель, гетьман ніколи не забував про Правобережжя, де в 1702 р. вибухнуло антипольське повстання. Це повстання збіглося в часі з початком Північної війни (1700—1721), яка велася між Московією і Швецією за вихід до Балтійського моря. Петро І, намагаючись допомогти своєму союзникові — польському королеві, наказав І. Мазепі зайняти Правобережжя. Гетьман вирішив використати цю нагоду, щоб об'єднати Правобережну Україну з Гетьманщиною.

Незважаючи на все, що відбувалося, на початку XVIII ст. у взаємовигідних стосунках із царем з'являється напруженість. Протягом Північної війни цар висунув перед українцями нечувані раніше вимоги. Козаки вперше повинні були воювати виключно за інтереси царя. Замість того, щоб захищати свою землю від безпосередніх ворогів –

поляків, турків, татар, українці тепер були змушені битися зі шведськими арміями. Коли поповзли чутки про те, що Петро I хоче реорганізувати козаків, старшина, положення якої було пов'язане з військовими посадами, занепокоїлася.

Зрозуміло, що гетьмана це також обурювало, але останньою краплею у їх стосунках стала відмова Петра I у допомозі, яка була необхідна Мазепі при боротьбі з польським союзником Карла XII Станіславом Мицинським.

Тепер Мазепа мріяв вивести Гетьманщину з-під влади царя, тому в 1704—1705 рр. удався до таємної дипломатії з противниками Москви, зокрема налагодив стосунки з польським та шведським королем.

Коли ж Петро I дізнався про вчинок Мазепи, він був неймовірно здивованим, та проголосив його зрадником. Через це цар почав впроваджувати агресивні дії. Російські війська напали на гетьманську столицю Батурин, та пізніше зруйнували Запорізьку Січ. Це викликало настороженість українців щодо протестантів-шведів, а зруйнування Батурина призвели до того, Мазепу підтримала лише запорізька громада.

Останнім актом тяжкої драми для Мазепи стала поразка шведів у битві під Полтавою у липні 1709 р. Карл XII з частиною своїх військ, Мазепа та незначне його оточення виїхали у м. Бендери, де отримали притулок.

Отже, можна сказати, що І.Мазепа зробив досить багато для української держави. Він намагався задовольнити все населення, зміцнити державу, і не завжди отримавши позитивні результати, він не впадав у відчай. Зауважимо, що православна церква вважала Мазепу "зрадником, кровоприсяжником і Юдою". На мою думку, це досить суб'єктивне питання, адже кожен з нас має свої погляди.

Я вважаю, що його можна назвати зрадником, але разом із тими зрадниками, що з перших днів Переяслава зраджували Україну. Також можна сказати і про кровоприсяжника, так, він був ним, але з такими ж, з царями, що присягали завжди "захищати пункти Б.Хмельницького", які навіть до останнього дня імперії фіксувалися в "Повному зібранні законів". Та й вся політика, дії, які він впроваджував, все це було, більшою мірою, не заради України, народу, а заради особистих інтересів, особистих потреб.

*Толуна Володимир Віталійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України 1 курс, 16 група*

Особливості скасування кріпосного права в Західній Україні

Я вважаю, що тема, яка стосується скасування кріпацтва є досить важливою, тому що дана подія займає одне з важливих місць в історичному минулому України. Взагалі, впровадження селянської реформи дало поштовх для утвердження інституту приватної власності та розвитку ринкової економіки, що стало причиною серйозних змін в суспільно-політичному житті. Досліджуючи особливості скасування кріпосного права в Західній Україні, необхідно визначити передумови, а також вказати наслідки скасування кріпосного права в XIX ст. для українських селян, що проживали під владою Австро-Угорської імперії.

Як вказує Наталія Полонська-Василенко, автор книги «Історія України» середина XIX століття в економічно-соціальному житті українців позначилася суттєвими змінами як у розвитку сільськогосподарських відносин, так і в розвитку виробництва. Насамперед, це були прояви вельми гострої кризи феодално-кріпосницьких відносин як у західних областях, що входили до Австро-Угорської імперії, так і в східних, які були частиною імператорської Росії. Ця криза знайшла своє відображення у зростанні товарно-грошових відносин, розширенні споживчого ринку, відносному зміцненні товарного виробництва поміщицьких та селянських господарств. Феодалні методи господарювання, засновані на

використанні примусової праці, вже не могли в повній мірі задовольнити постійно зростаючі потреби ринку. Намагання ж збільшити виробництво товарної продукції за допомогою застарілих методів (збільшення трудових відробітків на користь пана, оброку тощо) не давали очікуваних результатів, а лише загострювали невдоволення селян, призводили до збройних виступів та масових селянських повстань [1, ст.346].

Як зауважує, вчений-історик Кульчицький В. С. наприкінці 40-х років XIX ст. на західноукраїнських землях, як і усій Австрійській імперії, назріла революційна ситуація. Революція викликала загострення соціальних суперечностей і поживлення національно-визвольних рухів. Українське населення брало участь у революційних подіях спільно з поляками й представниками інших народів. Говорячи про виступи у Львові в березні 1848 р., І. Франко писав: «В однім таборі був увесь народ без різниці станів і віросповідань, скуплений під гаслом: свобода, рівність і братерство, а в другім були креатури Меттерніха, або, як тоді говорено: реакція, бюрократія та камарилья». Революційні події дістали підтримку всіх верств трудящих. В адміністративних центрах відбулися масові мітинги і демонстрації, почалося формування національної гвардії, визволення політичних в'язнів. Виникла загроза масового антифеодального селянського повстання. Щоб уникнути цього імператор Фердинанд I змушений був підписати указ про ліквідацію панщини і феодальних повинностей. Але незважаючи на це, скасування кріпосного права затягнулося на довгі роки і здійснювалося в інтересах поміщиків. Але сам факт скасування кріпосницької залежності мав позитивне значення для розвитку суспільних відносин [2, ст.394-395].

Суть селянської реформи в 1848 року заключалась: в ліквідації юридичної залежності селянина від поміщика, в наділенні селян землею, яка переходить у їхню власність через сплату селянами викупу за кріпосні повинності, але щорічні селянські платежі за “визволення” в Галичині перевищували річні прибутки поміщиків від орної землі, тому люди не могли стати повністю незалежними. Цей викуп селяни сплачували аж до початку XX ст. Австрійський уряд проводив дискримінаційну політику щодо українських селян: вони сплачували викуп у 3 рази більший, ніж чеські селяни, і в 5 разів більший, ніж німецькі. Улітку 1848 р. почалася криза відносин між поміщиками й селянами, що вимагали зменшення податків, домагалися повернення загарбаних поміщиками земель, права користування лісами й пасовиськами, зменшення строку служби в армії і т. д. Особливо активізувалися селянські виступи в період виборів до загально австрійського рейхстагу (парламенту) в червні і ще більше під час його роботи. Хоч селянська реформа 1848—1849 рр. в Австрії не була до кінця послідовною, вона завдала серйозного удару по феодальних відносинах, ліквідувала кріпосне право і відкрила шлях до епохи капіталізму. Водночас із класовою боротьбою в процесі революції серйозного розмаху набув національно-визвольний рух, зростала національна самосвідомість західноукраїнського населення.

Якщо брати до уваги такі аспекти реформи, то ми можемо побачити що під час роздавання селянам наділів поміщикам було відведено найкращі землі. У їх руках опинилося: у Східній Галичині — 44% земельної площі, у Північній Буковині — 54%, на Закарпатті — 70%. Виходячи з цього, більшість селян залишилися малоземельними, а деяких було звільнено зовсім без землі і вони відразу потрапили в економічну залежність. Також селянська реформа загострила проблему сервітутів, тобто лісів і пасовищ, за користування якими селяни сплачували визначену раніше поміщиками суму [3, ст.130].

На мою думку, скасування кріпосного права у другій половині XIX ст. стало найважливішою подією в історії Австро-Угорської імперії, а отже і в західних регіонах України. Ліквідація кріпацтва стала переломним моментом, що знаменував перехід від соціально-економічної феодальної формації до капіталістичної. Особисто, я вважаю що процес становлення капіталістичних ринкових відносин на українських землях взяв початок саме від селянської реформи 1848 року в Австро-Угорщині та 1861 року в Російській імперії і розвивався згідно із загальними для обох імперій закономірностями, і водночас в ньому виявлялися особливості, зумовлені українським історичним минулим.

«Спадкове право за Литовськими статутами»

Олександр Іванович Нелін писав, що у польсько-литовському праві розрізнялося успадкування за законом, за заповітом та на основі звичаю. Як за рабовласницького, так і за феодального ладу зберігалася численна черга спадкоємців. Спадкове право мало становий характер. При успадкуванні за законом Литовські статuti визначали спадкоємцями дітей, батьків, братів, сестер та інших кровних родичів. Також були випадки, коли їх можна було позбавити права на спадщину. Виключалися з числа спадкоємців за законом: дівчина, яка вийшла заміж без згоди батьків або опікуна; вдова шляхтича, що без згоди родичів вийшла заміж за простолюдина; діти, визнані незаконнонародженими; діти державних злочинців та інші особи.

Литовські статuti передбачали можливість розпоряджатися майном за заповітом. За Литовським статутом 1588 р. власник як купленої, так і вилуженої власності міг вільно розпоряджатися за бажанням і власним розсудом. Але власник родової землі таким правом не користувався. Кожен мав право: « вільно майно своє рухоме, а також помістя, яке було ним самим набуто, але не батьківське і материнське, за своєю доброю волею, коли побажає, як духовним, так і світським особам, заповідати ». Не мали права заповідати: неповнолітні, ченці, сини, які не були відокремлені від батьків, залежні люди, полонені, челядь, не сповна розуму і деякі інші особи.

Розрізнялося успадкування батьківського та материнського майна. Материнське майно: як нерухоме – маєтки, так і рухоме – гроші, золото, срібло, прикраси, одяг, мідь, коні, вози, килимки тощо, - рівно розподілялося поміж дітьми, як синами, так і дочками. Батьківське майно: нерухоме майно, коштовність та рухоме майно – тільки потім синами і близькими по зброї. Таким чином, батьківське майно, у тому числі куплене, передавалося у « вотчину » лише синам, а дочкам – переважно тільки посаг з четвертої частини всякого майна батьківського і купленого.

За відсутності синів, дочок на інших родичів родове майно, набуті маєтки переходили до близьких по чоловічій лінії, а материнське майно мало перейти до тих спадкоємців, які були ближчими до материнської маєтності.

Якщо не було спадкоємців за законом і за заповітом, майно визнавалося виморочним і переходило до держави, тобто до Великого князя.

Однак, як писав Тріфонов Сергій Геннадійович, що вже від початку XVI ст. під тиском шляхти починають вироблятися обмеження успадкування через заповіт, спрямовані передусім проти церкви. Сеймові конституції 1505 та 1510 рр. ввели загальну заборону на розпорядження нерухомістю за допомогою заповіту; з цього часу заповісти можна було тільки грошові суми і рухоме майно. Заповіт, що містив розпорядження нерухомим майном, вважався дійсним тільки після його затвердження спеціальним рішенням сейму.

Я вважаю, що багато питань, пов'язаних із спадковими відносинами, регулювалися нормами звичаєвого права, які були настільки досконалими і авторитетними, що їх неможливо було витіснити з систем діючого права. Це й змусило законодавця санкціонувати їх і визнати джерелом права. Тому і не дивно, що і Литовський статут 1588 р. говорить, що справи про спадщину повинні були розглядатися переважно на підставі норм, взятих ще з « Руської правди » та звичаєвого права.

Взагалі, вивчення та наукове дослідження історичного минулого України, зокрема, інституту спадщини, допомагає з'ясувати, що спадкове право – це найдавніший інститут права, який залишається актуальним із позиції його дослідження, розвитку та вдосконалення, оскільки стосується особистих інтересів людини.

*Фартушина Дар'я Костянтинівна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

НОРМАНСЬКА ТА АНТИНОРМАНСЬКА ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Питання походження держави Київської Русі й до сьогодні хвилює багатьох вчених. Із цього приводу можна зустріти велику кількість науково обґрунтованих дискусій, розбіжностей, думок. Найбільш популярними в наш час є норманська та антинорманські теорії походження давньоруської держави.

Якщо казати конкретніше, то під норманською теорією слід розуміти напрям в історіографії, який схиляється до того, що варяги і скандинави стали засновниками Київської Русі, тобто першої східнослов'янської держави. Ця теорія домоглася широкого поширення у XVIII столітті, за часів так званої "біронівщини". У той період історичного розвитку більшість посад при дворі займали німецькі дворяни. Важливо відзначити той факт, що Петербурзька академія наук також мала у своєму складі значну частину німецьких вчених. Родоначальниками норманської теорії про походження Русі можна назвати вчених Г. Байєра і Г. Міллера.

Як з'ясували пізніше, ця теорія стала особливо популярною у зв'язку з політичними явищами, пізніше її розвинув вчений Шлетцер. Для того щоб викласти своє твердження, дослідники взяли за основу повідомлення з відомого літопису, названого "Повість временних літ". Його автор ще у XII столітті включив у літопис якусь історію-легенду, яка розповідала про покликання князями братів-варягів - Сінеуса, Рюрика і Трувора. Історики намагалися всіляко довести той факт, що державність східних слов'ян - це заслуга тільки норманів, окрім того, вони казали про відсталість слов'янського народу.

Отже, норманська теорія походження давньоруської держави містить у собі загальновідомі пункти. В першу чергу, норманісти вважають, що варяги, які прийшли до влади - це і є скандинави, які створили державу. Вчені говорять про те, що місцевий народ не в силах був зробити такий вчинок. Також великий культурний вплив на слов'ян здійснили саме варяги. Тобто, скандинави - творці українського народу, які подарували йому не тільки державність, а й культуру.

Норманська й антинорманська теорії протистояли одна одній десятиліттями, приводячи вагомі аргументи і докази (кожна на свою користь). Природно, антинорманська теорія, як і багато інших, відразу знайшла своїх супротивників. Проти такого твердження виступили російські вчені. Одним з найяскравіших дослідників, який розповів про незгоду з норманською теорією, став Михайло Ломоносов. Саме його називають зачинателем полеміки між норманістами і противниками цієї течії - антинорманістами. Варто відзначити, що антинорманська теорія походження давньоруської держави говорить про те, що держава виникла через супроводження об'єктивних на той час причин.

Багато джерел стверджують, що державність східних слов'ян існувала ще задовго до появи на території варяг. Нормани знаходилися на більш низькому рівні політичного та економічного розвитку, на відміну від слов'ян. Також важливим аргументом є те, що нова держава не може виникнути за один день. Це довгий процес соціального розвитку того чи іншого суспільства. Варто відзначити той факт, що Ломоносов у варязькій теорії походження древніх слов'ян зауважив так званий блюзнірський натяк на те, що слов'янам приписувалася «ущербність», нездатність організувати державу на своїх же землях.

Антинорманська теорія спирається на те, що термін "Русь" з'явився в доварязький період. У «Повісті временних літ» є дані, які суперечать знаменитій легенді про покликання княжити трьох братів. За 852 рік є вказівка, що за царювання Михайла в Візантії Російська земля вже існувала. У Лаврентіївському літописі, так само як і в Іпатіївському, мова йде про те, що княжити варягів запрошували всі північні племена, не виключенням була і Русь. Антинорманська теорія збирала аргументи в письмових

джерелах. Радянські історики Михайло Тихомиров і Дмитро Ліхачов вважали, що запис про покликання варязьких князів в літописі з'явився пізніше, щоб протиставити Київську Русь і Візантію. Олексій Шахматов прийшов до висновку, що варязькі дружини почали називатися Руссю, коли перейшли на південь. У Скандинавії ні в яких джерелах не вказувалося, що за племенем була "русь".

Антинорманська теорія бореться з доводами норманістів уже більше двох століть. Зараз позиції норманістів і слов'янофілів (антинорманістів) зблизилися, але це зближення не є свідченням встановлення істини. Ані та, ані інша концепція так і не змогли довести свою абсолютну достовірність. Як ми бачимо, з якої саме теорії утворилося давньоруська держава - це питання, яке хвилює багатьох вчених, але в тому, що кожне з тверджень має своє право на існування, сумнівів не виникає. На мою думку, більш переконливими є докази саме антинорманської теорії, оскільки вони підтверджують, що східнослов'янське суспільство ще до появи варягів мало свої продержавні утворення. Перша руська держава постала з поєднання багатьох, а не лише окремих чинників, тобто варязький був лише одним з них. Отже, руська історія тільки завдяки варягам є такою ж фікцією, як руська історія без них.

*Федіна Анастасія Олександрівна,
студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Микола Міхновський - як один з основоположників українського самостійництва

Микола Міхновський – це видатна постать в історії України, його досягнення у державотворчих процесах надали поштовх для формування самостійництва в Україні, саме він був засновником незалежницької течії. Він не боявся відстоювати радикальні наміри щодо подальшого існування рідної держави, у своїх поглядах бачив Україну самостійною та незалежною.

Сильна ідеологія Миколи Міхновського формувалася ще з дитинства: батьки виховували в ньому почуття патріотизму та любові до своєї Батьківщини, навчили цінувати свій рід та пишатися власним походженням, адже він є нащадком старовинного козацького роду. Середню світу здобув у Прилуцькій гімназії, вирішив спробувати власні сили у юридичній сфері, тому вступив до одного з найбільш престижніших університетів з потужною освітянською базою - Київського університету.

Будучи активістом, ще в студентські роки Микола Міхновський вступив у таємне братство «Братство тарасівців» та розробив власну ідеологічну працю «Credo молодого українця». Громадська діяльність майбутнього політичного лідера формувалась саме в ті студентські роки, коли бажання змінити життя на краще було величезним, гуртувалися його однодумці, котрі разом розробляли політичні платформи для існування самостійної України.

Міхновський говорив, що спочатку треба досягти національного визволення засобом революційним, а вже потім тільки можна буде у всій повноті перевести соціальні реформи, потрібні для досягнення добробуту народу, бо "без національного визволення українського народу неможливе і його соціальне визволення з темряви, визиску і рабства".

Політична кар'єра у Миколи Міхновського розпочалася зі створення першої української політичної самостійницької організації у Наддніпрянській Україні – Революційної Української Партії. Він розробив брошуру «Самостійна Україна», котра стала програмою РУП.

Ідеї Міхновського були могутніми, люди почали вслуховуватись в його гасло: "Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі". Це однозначно був виклик до самостійності нашої держави, в його пророчі слова повірили мільйони українців.

Отже, ідеї самостійності та віра в національний саморозвиток особистості – це головні здобутки лідера українського самостійницького руху. Його метою було відновити державні права українського народу, розкрити єдність етносоціальної цілісності, підвищити національну свідомість, реалізувати національні інтереси у всіх сферах буття.

Федоров Станіслав Ігорович
Студент НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Особливості земельного права в Українській Народній Республіці

Ново створена держава Українська Народна Республіка знаходилася з самого початку свого заснування в дуже тяжких умовах. Для того щоб держава продовжувала існувати потрібен був швидкий прогресивний розвиток в усіх галузях. Зрозуміло що держава не може існувати без законодавства зокрема дуже важливо було розробити земельне право. Першою спробою став земельний закон, затверджений Українською Центральною Радою 18 січня 1918 р. в цьому законі йшлося про те, що:

1. Право власності на всі землі з їх водами, надземними і підземними багатствами в межах Української Народної Республіки віднині скасовується.
2. Всі ці землі з їх водами, надземними і їх підземними природними багатствами стають добром народу УНР.
3. На користування цим добром мають право всі громадяни УНР без різниці полу, віри і національності, з додержанням правил цього закону.
4. Верховне порядкування всіма землями з їх водами, надземними і підземними багатствами належить, до скликання Української Установчої Ради, Українській Центральній Раді.

Користування землею дозволялось громадським господарством для підприємств загального або місцевого значення, приватним господарствам але без використання найманої праці (окрім виключень які встановлювалися земельним комітетом), під будівництво осель та інших споруд окремим особам, товариствам, громадським установам також дозволялось призначати земельні ділянки для громадського користування уповноваженим на це органам. Також дуже важливо зазначити що користування землею було безоплатне (оподаткуванню підлягали тільки земля поверх призначеної норми або від надзвичайних доходів які були пов'язані з особливістю ділянки). Існувала можливість переходу права користування в спадщину (лише з дозволу громади та земельних комітетів).

Але загальна націоналізація потребувала механізму переходу земель від її власників до держави і в цьому законі цей механізм був розроблений і мав декілька особливостей:

1. Привласнення всіх земель УНР з їх природними багатствами проходило безоплатно.
2. Попередні господарі мали право залишити собі в користування земельну ділянку яку вони можуть обробити власними силами або зусиллями своєї землі (трудові сади, виноградники, хмільники й т. і. залишалися в користуванні у власників і не відчужувалися державою)(також присадибні ділянки не відчужувалися).

Безперечно цей закон був необхідний і вирішував багато соціальних суперечностей але ці проблеми не були вирішені остаточно, а також можна зазначити що цей закон не був успішний з економічної точки зору.

Іншим регулюючим земельне право став закон "Про право на врожай на території УНР" 27 травня 1918 р. був покликаний вирішити спірні питання між власниками і орендарями що до приналежності врожаю.

Базовим нормативно-правовим актом, який регламентував землекористування в УНР доби Директорії був "Основний земельний закон для всіх земель Української Народної Республіки" (8 січня 1919 р.). В ньому розмістилися норми, що визначали принципи, суб'єкти, форми, процедуру встановлення строку землекористування, компетенцію державних органів,

права і обов'язки землекористувачів.

В основу землекористування були покладені принципи ліквідації приватної власності на землю і її націоналізація, вилучення землі з грошового обігу та рзaborону використовувати найману працю, розподіл великих землеволодінь і створення дрібного селянського землекористування, при збереженні від розподілу частини великих т. зв. культурних і промислових господарств, які передавалися землеробським спілкам або іншим земельним установам Зокрема, могли користуватися землею "всі елементи, які обробляли землю своїми руками", а земельний фонд республіки повинен використовуватися насамперед для задоволення малоземельного і безземельного селянства.

Землі сільськогосподарського призначення знаходилися у підпорядкуванні міністерства народної земельних справ і підпорядкованих йому місцевих земельних установ - сільських, волосних, повітових і губернських земельних управ, створених згідно з розпорядженням Директорії (15 грудня 1918 р.) та затвердженого Директорією Статуту земельних управ (18 січня 1919 р.). Закон про землю зобов'язував земельні установи створити запасний земельний фонд держави шляхом безоплатного вилучення земель великих землевласників, а також дрібних господарів понад максимальну трудову норму - 15 десятин для наділення землею безземельних і малоземельних селян. По суті цей закон був майже тотожним з законом 18 січня 1918 р. але проблема була в тому що УНР в той важкий період був необхідний більш прогресивний підхід чого в цьому законі на мою думку не було.

Філімонова Юлія Олегівна

*1 курс, 1 ф-т, 18 група
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СУДОЧИНСТВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ПІД ЧАС ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ

Литовські статuti – це кодекс феодального права Литовської держави XVI ст., результат кодифікації права Великого Князівства Литовського, у яких за принципами єдності права, рівності перед законом, суверенності держави, пріоритету писаних законів закріплювались привілеї шляхти, охоронялися інтереси держави, остаточно встановлювалось закріпачення селян. Статuti вміщують основні положення державного, цивільного, сімейного, кримінального і процесуального права князівства, норми римського, руського, польського і німецького кодифікованого звичаєвого права.

Проаналізувавши статті документів, слід зазначити, що норми Литовських Статутів започаткували та розвинули засади формування судового апарату як апарату державного, який було створено для зміцнення державної влади в країні. Приблизно четверта частина кожного зі Статутів присвячена нормам процесуального права і судочинству. Процесуальне право цього періоду не зазнало значних відмінностей між цивільними та кримінальними справами. В кожному повітовому центрі було створено три типи судів: земські, які мали розглядати цивільні справи, гродські – кримінальні справи, підкоморські – розглядали земельні справи шляхти. Земські суди були відокремлені від адміністрації. Що стосується гродських судів, то присутність у їх складі воеводи або старости та осіб, яких вони призначали на посаду судді, свідчить, що кримінальні справи залишалися в руках адміністрації.

Все ще панував обвинувально-змагальний процес, який починався із заяви потерпілого чи його родичів. Увесь процес мав позовний характер. Розгляд справи мав такі стадії: подання позову, дізнання та попереднє слідство, судова розправа, вирок. Повноправними учасниками судового процесу за Литовськими Статутами були прокуратори (адвокати). Адвокати практикували в земських судах та господарських судах, а з середини XVI ст. – у повітових і гродських судах. Згодом відбувається процес оформлення інституту адвокатури, який виникає спочатку у вигляді судового

представництва. Статути відрізняють заступників та прокураторів і уповноважених. Вже Перший Литовський статут юридично оформлює право на судове представництво в суді. Без адвокатів не міг відбуватися жоден процес тому, що головна роль у процесі судочинства надавалася «розмові сторонам», тобто це були словесні змагання сторін. Слід зазначити, що справи, які стосувалися тяжких злочинів, чи то проти церкви, чи проти держави, обов'язково проходили слідство і суд, незалежно від заяви сторони. Таке судочинство набувало інквізиційного характеру, практикувалися катування, доноси, при цьому додержувалися таємниці.

Показово, що важливе значення мали докази, які застосовувалися у судовому процесі. Вони поділялися на досконалі («повні») та недосконалі («неповні»). Для кожної категорії справ встановлювалася певна кількість та якість доказів. У Литовських статутах найважливішими доказами були: показання свідків, присяга, «поличне» (речові докази), свідчення "добрих людей", письмові докази. "Добрі люди" були свідками доброї чи лихого слави звинувачуваного, як послухи у Руській правді, або свідками фактів. Негативні свідчення вели до винесення смертного вироку.

А присяга шляхтича взагалі прирівнювалася до безсумнівного доказу. Також вищою мірою вірогідності вважалися показання посадових осіб та представників духовенства.

Ще однією особливістю, як зазначається у Другому Статуті, є те, що свідками могли бути тільки християни. Судочинство проводилося староруською, а пізніше — польською мовами.

Отже, Литовські Статути стали першими збірками писаного права, де вже закладено основи сучасного судочинства та правознавства. Вони були зразком історичного поєднання європейської та давньоруської систем права, де судочинство характеризувалося суворим формалізмом і з дотриманням процесуальних обрядів та діяло спільно як для цивільних так і для кримінальних справ.

Хаділашвілі Ліа Бердіаївна

*студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

НАПРЯМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі здійснення реформування правової системи України, що є складовою громадської та державної організації, дедалі актуальнішим стає питання про стратегічні напрями її розвитку, оскільки особливо важливим фактором для організації розквіту власного суспільства виступає чітко сформована національна правова система, яка продуктивно функціонує. На мою думку, за умов розбудови правової демократичної державності в Україні вдосконалення національної правової системи полягає у необхідності проведення ряду реформ, які будуть торкатися механізму правового регулювання суспільних відносин загалом і в рамках певних галузей права.

Результатом проведення правової, судової та конституційної реформ має стати повага до прав та свобод людини і громадянина, а також підвищення рівня їх забезпечення та гарантування, адже саме в цьому я вбачаю стратегічний напрямок розвитку правої системи. Можна зазначити, що права людини і стан їх захищеності є об'єктивним відображенням досягнутого рівня політичної демократії. У ст. 22 Конституції України встановлюється, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини. Це згадане положення безумовно є важливим, адже взагалі весь розділ про права і свободи українських громадян є найповнішим юридичним вираженням демократичних прагнень держави.

Доцільно буде згадати про інститут відповідальності держави перед собою, який також потребує вдосконалення. У ст. 1 Конституції, Україна задекларована, як правова

держава, а це означає, що в ній мають діяти механізми, завдяки яким можливо впливати на якісну сторону державного апарату, особливо у сфері забезпечення та гарантування прав і свобод людини та громадянина. Таким чином, розвиток правової системи в заданому напрямку передбачає собою прийняття законів та підзаконних актів з урахуванням прав і свобод людини та громадянина, як соціальної цінності держави.

Другим, але не менш важливим напрямком розвитку правової системи є орієнтація національної правової системи на право Європейського Союзу. Річ у тім, що входження України у Європейський простір потребує відповідних перетворень в усіх сферах суспільного життя. Не виключенням стає й правова система. Орієнтацію національної правової системи необхідно проводити разом із адаптацією законів, що вже існують, а також приймати нові законодавчі акти, які вже відповідають правовому полю ЄС. Дана тенденція розвитку правої системи у державі є досить актуальною, хоча б тому, що інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним зовнішньополітичним курсом держави. Якщо Україна обрала європейський вектор розвитку, то вона додержується міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини, а також інтегрується у світові політичні, гуманітарні та економічні процеси. Але не можна забувати про процеси правої глобалізації, які також відбуваються в країні. Вони являють собою визнання правовою системою гармонізованих і уніфікованих правових принципів і норм, а також різних доктрин і теорій.

Третім напрямком розвитку правової системи, який я вважаю необхідним виділити є оновлення понятійного апарату правової науки з метою поглиблення праворозуміння. Стрімке оновлення національної законодавчої бази призводить до утворення значної кількості нормативно-правових актів, що потребує нарощування термінологічної основи. В останнє десятиріччя швидкий розвиток правової науки викликає необхідність як введення нових термінів, так і вилучення і корегування раніше застосовуваних.

Отже, сучасні тенденції розвитку правової системи передбачають її модернізацію, гуманітарну політику, засновану на визнанні цінності людського життя, свободи особи, й права на гідне життя, а також орієнтацію національної правової системи на право Європейського простору.

Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри теорії держави і права М. Г. Хаустова

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хаустова М.Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації// Вісник національної академії правових наук України : зб.наук. пр. /редкол. В.Я.Тацій та ін. – Х.: Право, 2014.– №1 (76).– С. 54-65.
2. Хаустова М.Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації//Право і суспільство.– №2.– 2015.– С. 58-64.
3. Правова доктрина України: у 5 т. – Т.1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / за заг. ред. *О.В.Петришина*.– Х.: Право, 2013.– 976с.
4. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія/ І.В.Яковюк.–Х.: Право, 2013.– 760с.

Христофоров Ігор Васильович
Студент I курсу, групи ПК-14
Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Правовий нігілізм, як деформація правосвідомості в Україні

Правосвідомість українського суспільства, з одного боку, є динамічним явищем, а з другого – вона досить довго «зберігає» цінності та антицінності попередніх епох.

Правосвідомість – це сукупність емоцій, почуттів, настанов, теорій, концепцій, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи. Суспільна правосвідомість як явище соціальної дійсності, має різні форми свідомості – політичну, моральну, національну, естетичну, релігійну, а також правову. За допомогою зазначених форм люди відображають навколишній світ. Трансформаційні процеси у суспільній правосвідомості не завжди мають позитивні риси. Вона може деформуватися під впливом багатьох факторів соціально-економічного, комунікативно-дискурсивного, політико-правового характеру. Деформація правосвідомості – це викривлене ставлення до права та юридичної практики, спотворення орієнтації щодо юридично значущої поведінки. Можна виділити декілька послідовних стадій процесу деформації правосвідомості. Перша пов'язана з інформаційно-пізнавальним рівнем правової установки. На цій стадії створюються можливості для когнітивного дисонансу, тобто розбіжності між старими стереотипами й новою інформацією, яку суб'єкт сприймає як значущу, важливу, цінну, що потребує ретельного розгляду. Друга стадія стосується оціночного рівня правової установки, оскільки дисонанс переживається особою як неприємний, виникає прагнення позбутися неузгодженості й відновити звичний порядок. Третя пов'язана з регулятивним рівнем правової установки. Індивід зіставляє неузгоджені елементи і приводить їх у систему, знаходячи їм місце у своїх уявленнях про належне, цінне, правильне. У випадках коли регулятивний рівень порушено і процес деформації не дає можливості адекватно зіставляти подібні протиріччя, суб'єкт може перебудувати свої уявлення про цінності, відкинувши старі як такі, що не відповідають дійсності. На їх місці виникають інші цінності, що не відповідають правовим. На цьому рівні виникає ставлення до цінностей і норм права, а також специфічна правова активність, що виражається в поведінці з позитивним або ж деформованим ухилом. Існують наступні форми деформації правосвідомості: правовий інфантилізм, правовий ідеалізм, правовий дилетантизм, "переродження" правосвідомості та правовий нігілізм. Останній дуже розповсюджений в Україні. Правовий нігілізм – це різновид деформації правової свідомості, який виражається в наявності у носіїв зневажливого, негативного або байдужого ставлення до права і правової дійсності за відсутності умислу скоєння правопорушень. Такий підхід дає можливість виділити важливі ознаки правового нігілізму, дозволяє відрізнити його від інших різновидів деформації правової свідомості. Для правового нігілізму характерні широка розповсюдженість, підкреслено відкритий характер, зіткнення з політичним, економічним, моральним і іншими видами нігілізму. Відмінною рисою правового нігілізму є масовість. Правовий нігілізм поширений не тільки серед громадян, але і в офіційних колах: у державних структурах, у виконавчій і законодавчій гілках влади, в правоохоронних органах. Він може носити демонстративний, агресивний і неконтрольований характер. Правовий нігілізм проявляється в різних формах: він зустрічається як під час виконання службових обов'язків, так і на побутовому рівні. Які ж шляхи подолання правового нігілізму? Це насамперед вирішення соціально-економічних, політико-правових та інших проблем. По-друге, удосконалення сучасного законодавства відповідно до потреб індивіда і суспільства. По-третє, активна боротьба зі злочинністю, різними формами правопорушень і, особливо, з корупцією. По-четверте, проведення активного цілеспрямованого правового виховання. По-п'яте, вивчення досвіду передових зарубіжних країн щодо формування правової культури та правосвідомості, особливо, серед студентської молоді.

Становлення України як незалежної, демократичної, правової та соціальної держави, курс на неухильне дотримання прав і свобод людини та громадянина, домінування права в усіх сферах життя держави вимагає високої правосвідомості, правової культури, правової освіченості як суспільства загалом, так і кожного індивіда зокрема. На жаль, усі ці процеси на сучасному етапі розвитку України значно ускладнює та гальмує таке негативне явище, як правовий нігілізм. Головними причинами сучасного правового нігілізму в Україні є соціально-економічні, політичні, правові, морально-етичні і

психологічні проблеми, пов'язані з розбудовою держави. Необхідно зазначити, що з метою формування високої правової свідомості та культури, процесу соціалізації – входження індивіда до правового середовища, послідовне набуття ним правових знань, залучення його до правових цінностей, повинно стати важливим напрямком соціально-правової політики держави. Важливим чинником боротьби з правовим нігілізмом є зміцнення законодавства у державі, забезпечення принципу верховенства права.

Науковий керівник

к.ю.н Полтава К.О.

Чащина Д.А.

*Национальный юридический университет
имени Ярослава Мудрого,
Институт подготовки кадров для органов
юстиции Украины, 1 курс, 10 группа*

Права и свободы граждан после отмены крепостного права

Вторая половина XIX столетия для Российской империи была богата событиями. Поражение России в Крымской войне (1853-1856 годов), кризис феодально-крепостнической системы хозяйствования привело к волнениям в стране, чтобы избежать революции, царское правительство начало осуществлять социально-экономические и политические реформы.

3 января 1857 был создан Секретный комитет, позднее (февраль 1858 г.) переименованный в Главный комитет по крестьянскому делу. Крестьянский вопрос должны были решать дворяне. 19 февраля 1861 царь Александр II издал Манифест об отмене крепостного права и "Общее положение о крестьянах, освобожденных от крепостной зависимости".

Вся реформа и основном свелась к тому, что крестьяне перестали официально называться «крепостными», а стали называться «обязанными». После реформы 1861 г., практически до 1906 года, крепостное право фактически существовало, хотя юридически было отменено, сохраняя запрет ухода «обязанных» и «выкупных» крестьян со своих участков.

Манифест и «Положения» касались трех главных вопросов: личное освобождение крестьян, выкуп земельных участков и размеры наделов земли. Крестьянин получал право на:

- Личную свободу и гражданские права. На крестьянина распространялись все законы гражданского права, он стал равным с другими. Благодаря этому документы больше не нужно было согласие помещика на заключение брака между крестьянами. Крестьяне наделялись права на свободную торговлю, открытие фабрик и других заведений, запись в цеха и вступление в гильдии и торговые разряды. Крестьянин получал право на жалобы и иски: по делам гражданским, по делам уголовным и полицейским, быть свидетелем и поручителем на общем основании. Запрещалось как-либо наказывать крестьян, кроме как по судебному приговору. Так же крестьяне получили право на составление мирских приговоров, по собственному желанию поступать в военную службу и наниматься в рекруты.

- Выкуп земли. Крестьянин обязан был оплатить стоимость земельного участка которым он владел до отмены крепостного права. Самостоятельно крестьянин выплачивал 20-25% выкупа помещику, иногда выплата проводилась в рассрочку. Нередко эта доля выкупа заменялась отработками. Государство оплачивало 75-80% выкупа, но эту сумму крестьянин получал в виде ссуды и должен был ее возратить государству в течение 49 лет, кроме того выплачивая 6% годовых. После смерти хозяина имущество переходило в собственность наследникам либо сельскому обществу, к которому принадлежал покойный. Освобождение дворовых людей проходило без выкупа и без земли.

- Размеры наделов. От качества почвы, ее плодородия, зависели размеры наделов. Максимальные (больше которого крестьянин не мог требовать у помещика) и минимальные (меньше которого помещик не должен был предлагать крестьянину) размеры были различны по трем зонам: в черноземной зоне был введен уменьшенный душевой надел - от 2,75 до 6 десятин; в нечерноземной - пределы устанавливались от 3 до 7 десятин, что практически означало что пахотные земли которые были у крестьянина теперь переходили в его собственность; в степных районах надел колебался в размере от 3 до 12 десятин. В этих пределах и должны были договориться помещик с крестьянами. В случае невозможности компромисса вопрос решался мировым посредником. В черноземных губерниях, например, где земля была плодородной и давала большие доходы, помещики оставляли крестьянам минимальный надел. В этих районах господствовала барщинная система. В центральных промышленных губерниях помещикам было выгоднее отпускать крестьян на оброк. Земля там была менее доходна. В степных губерниях земли было много и наделы крестьян были довольно большие. Разброс максимальных наделов по регионам был довольно велик. По всем регионам он составлял от 1 до 12 десятин на душу (мужскую) населения.

Взаимоотношения помещика и крестьянина окончательно закрепляли уставные грамоты. Если помещик и крестьяне не приходили к соглашению, то для урегулирования спора привлекались мировые посредники. Среди них были в основном защитники интересов дворян, однако некоторые прогрессивные общественные деятели (И.М. Сеченов, К.А. Тимирязев, Л.Н. Толстой и др.), став мировыми посредниками, отражали интересы крестьянства.

При решении земельного вопроса крестьянские наделы были значительно урезаны. После реформы крестьяне получили на 20% земли меньше, чем они обрабатывали до нее, получились лишние отрезки. Так образовались отрезки, отобранные помещиками у крестьян. Помещики старались размежевать землю так, чтобы отрезки вклинивались в крестьянские наделы. Крестьянам приходилось арендовать землю помещика, расплачиваясь деньгами или полевыми работами (отработки).

Вывод: Реформа принесла свободу более чем 20 миллионам крепостных помещичьих крестьян. Эта реформа явилась переломным моментом при переходе из феодализма в капитализм. Освобождение крестьян способствовало интенсивному росту рабочей силы, а предоставление им некоторых гражданских прав способствовало развитию предпринимательства. Главный негативный итог реформы: получив волю и землю, крестьянин не стал собственником земли и полноправным гражданином своей страны. Он был частью общины, которая им распоряжалась, за него отвечала. По отношению к крестьянам применялись юридические нормы, которые не действовали для других слоев населения. Деревенский сход и волостное правление могли наказывать крестьянина за “плохое поведение”, пьянство, отлынивание от работы и т.д. Только в 1903 г. были отменены телесные наказания для крестьян. Но фактически их продолжали применять и позднее.

*Чередниченко Катерина Юрївна
студентка 1 факультету, 1 курсу, 4 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Шлях від обмеження автономії Запорозької Січі до ліквідації 1775 року

Від заснування Запорозької Січі за дніпровськими порогами до її ліквідації наказом Катерини II пройшло досить багато часу. Ми можемо прослідкувати шлях від прогресивної еволюції, максимального рівня розвитку, за часів якого більшість козаків була задоволена своїм життям, та існувала могутня Українська держава, до обмеження її автономії і зруйнування у 1775 році.

Перший крок, який згодом призвів до ліквідації Січі, на мою думку, було зроблено самим Богданом Хмельницьким, хоча він й не бажав такого занепаду для своєї держави.

Саме укладення договору з Росією поклало початок обмеженню прав козаків та збільшенню їхніх обов'язків, серед яких було й надання військової допомоги у походах російським військам. Звісно, спочатку даний протекторат й справді захищав українців від поляків, та через деякий час, як і очікувалося, Російський уряд порушив дане слово, підписавши угоду про мир із Польщею для боротьби зі спільним ворогом, яким стала Швеція. З тих самих пір, Україна вже не була у бажаному пріоритеті, а договір «розділил» державу на дві частини по Дніпру.

Слід наголосити на тому, що поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну Україну безумовно не сприяв її єдиному розвитку. Після смерті Богдана Хмельницького влада «переходила» від одного гетьмана до іншого, які переслідували зовсім різні цілі: деякі прагнули об'єднання України «під однією булавою», а інші підлещувалися до царської Росії, намагаючись влаштувати своє власне життя.

Російські правителі завжди бачили певну загрозу в існуванні козаків, а саме тому намагалися постійно «придушувати» їхні спроби до незалежності. З одного боку, їм було б вигідніше одразу підкорити українців, але, не варто забувати й той факт, що вони були могутньою військовою силою, яка захищала кордони Росії.

Першими діями проти козаків стало обмеження влади гетьмана, а згодом й повна заборона його виборності: відтепер він вже призначався московським урядом, що звісно не влаштовувало самих українців. Обирання свого лідера було однією з найголовніших ознак автономії та незалежності, та тепер про це залишалось тільки мріяти. Незабаром козаків чекало ще одне розчарування, ще одне випробування долі: у 1722 році царським указом було створено першу Малоросійську колегію, яка, у свою чергу, прийшла на зміну вже існуючого з 1662 року Малоросійського приказу. Це була так звана державна установа, яка формально слугувала для організації взаємовідносин російського уряду з Гетьманщиною, а насправді мала за мету встановлення повного тотального контролю за зовнішнім та внутрішнім життям українців.

Позбавлення гетьманів останньої влади та впливу стало основною «зброєю» колегії. Та не варто недооцінювати прагнення українців до незалежності, які боролися за відновлення державності. Одним із таких гетьманів став Кирило Розумовський, який зміг не лише поновити певні права козаків, але й домогся розширення власних прав, а отже, прав гетьмана. Він також реформував судовий устрій України, впровадивши виборність членів Генерального суду. Гетьман навіть спробував закріпити спадковість посади у своєму роді, звернувшись з проханням до Катерини II, яка на той час була імператрицею Російської імперії, та вона мала зовсім інше бачення «долі» українського народу та Гетьманщини зокрема. Її відповіддю стало скасування гетьманства в Україні та спричинило створення другої Малоросійської колегії, рішення якою були більш радикальними стосовно Гетьманщини.

Відтепер завданням був не нагляд за діяльністю козаків, а остаточне знищення усіх залишків автономії на українських землях. Проводилося закріпачення селян, яке супроводжувалося підвищенням зборів до таких розмірів, що звичайні люди просто не могли їх сплатити, тим самим потрапляючи в економічну залежність.

Російський уряд крок за кроком «йшов» до своєї найголовнішої мети, а саме, до остаточної ліквідації Запорозької Січі та фактичне знищення козаків, як класу. Та слід було дочекатися відповідного моменту, адже опір козаків був очевидний та передбачуваний; згодом з'явилася нагода, яку чекала Катерина II. Не буде зайвим нагадати, що козаки і досі допомагали Російській імперії у походах та війнах, надаючи вагому військову підпримку; виключенням не стала й російсько-турецька війна.

Козаки надали усі свої ресурси, відправили на допомогу Російській імперії найкращих воїнів, залишивши при цьому Запорізьку Січ без фактичного захисту. Імператриця Катерина II тільки і чекала такої нагоди, яка з'явилася після завершення війни, яку допомогли виграти саме запорожці. Повертаючись з походу у 1775 році, російські війська раптово оточили Січ, а так як більшість вояків не встигла повернутися, то захищати свою маленьку Батьківщину було нікому. Не бачаючи проливати кров

християнську, козаки добровільно склали зброю, а незабаром, Січ було назавжди зруйновано російською імператрицею.

Та, незважаючи на те, що Запорізька Січ була ліквідована, ми не маємо морального права забувати відважних воїнів, які до останнього боролися за свою свободу та за незалежність своєї держави.

Чопик Артур Віталійович

Студента I курсу 15 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Політика пацифікації

Пацифікація Галичини є однією з болісних сторінок в історії України. Осінь 1930 року ознаменувалась для українського народу періодом внутрішньої боротьби за самовизначеність і жорстокими репресіями з боку польського правління. Не дивлячись на те, що термін «пацифікація» перекладається з польського як – заспокоєння, то у житті термін став асоціюватись з жорстокістю та репресіями.

За підсумками Ризького миру захід українських земель повинен був відійти до Польщі. Не можна сказати, що такі зміни пройшли без перепон. Для більш комфортного існування країни Антанти висунули ряд умов суспільно-національного характеру до Польщі, наприклад: дотримання прав української меншини, отримання освіти рідною мовою, відкриття українського університету, свобода у виборі релігії та політичних об'єднань. На дані вимоги Польська влада погодилась, але по факту не виконала і навпаки піддала українське населення культурному релігійному терору, та вела політику колонізації та асиміляції.

Така політика Польщі на протязі довгих років пригнічувала українців і виплеснулася у появленні національного, терористичного, руху. Наприкінці тридцятих років було сформовано близько 10 різноманітних національних рухів, одним з яких став ОУН (включав в себе підлітків, молодь та доросле населення). Їх провідною ідеєю було відстоювати свою значущість, свої права та свободи. Формування ОУН було досить довгим, формувалось за рахунок простого селянства (з 8-15 це підлітки ОУН, з 15-21 члени молоді ОУН та після плідної роботи та з 21 року – безпосередні члени ОУН) та охоплювало всю територію західноукраїнських земель.

Після довгого, свідомого формування ОУН, в літку 1930 року, даний рух хотів заявити про себе Польському керівництву та дати зрозуміти, що така державна політика не влаштує просте населення. Їх активна громадська позиція виплеснулася в масових антипольських заворушеннях та саботажах. Також можна вважати, що в цілі ОУН входив зрив виборів до Польського сейму. Основним засобом заворушень були підпали державних закладів, жилих приміщень, сховищ зерна та ліній зв'язку. За підрахунками правоохоронних органів, на січень-вересень підпали знищили 18% від загальних кількості державних установ, а з усіх засобів заворушень 83% склали підпали.

На думку польської влади, основним завданням ОУН були терористичні акти, розповсюдити паніку у польського населення, порушити державну цілісність. Так, усе перераховане є ознаками тероризму, але, як було зазначено раніше, головною ціллю було заявити про невдоволеність українського населення умовами життя та показати, що українці готові боротись за свої права. На підтвердження своїх цілей ОУН, після масових підпалів, припинили свою активну діяльність, мотивуючи це тим, що вони вже спричинили «ворогу» велику матеріальну шкоду та проявили себе. Натомість влада почала проводити масові арешти, водити репресії як проти членів ОУН так і проти простого населення.

Політика пацифікації була настільки явною і жорстокою, що не залишила без уваги міжнародне суспільство. Багато журналістів, політологів та соціологів друкували статті у світових газетах де висвітлювали польсько-український конфлікт. Підсумком стала стурбованість всесвітньої організації «Ліги Націй» і з подачі британського парламенту

створили слідчий комітет, який повинен був розглядати положення українського населення.

Дивлячись на таку позицію світу, польське керівництво різко розпочало проводити переговори з українською партією – УНДО. В ході переговорів та взаємних поступків, сторони прийшли до компромісу: Польща надавала фінансової підтримки розвитку культурної спадщини України, створення українсько-польського об'єднання по зближенню народів, в рамках якого відкрилось декілька українських шкіл, почалась співпраця українських та польських діячів науки та культури та збільшилися політичні права українців.

Нажаль процес примирення проходив лише декілька років і був припинений вбивством польського міністра внутрішніх справ у 1934 році. Після цього випадку був оприлюднений дефект, в якому мова йшла про дозвіл арештовувати за заключати під варту будь-яку особу, яка на думку місцевої влади могла загрожувати безпеці та громадському порядку. Звичайно після цього дефекту почалось свавілля місцевих органів і вони почали масово засуджувати українське населення.

Аналізуючи дані події, хотілось би звернути увагу на відчайдушне бажання українського народу бути незалежним та мати свою природні права та свободи. Не можна вважати терористичними актами заворушення які влаштовували ОУН. В історії їх дії отримали назву «саботажна акція» і є повністю обґрунтованою. Тому що цілі терористичних угруповань і цілі ОУН відрізняються. На мою думку, ОУН – це група націоналістично настроєної молоді, яка любить свою історію, своє минуле, свою націю і в жодному разі, не буде нехтувати своїми ідеями, цінностями для втіхи іншої країни. Можливо такі дії і є радикальними, і політика пацифікації певним чином була зрозумілою, але вони призвели до резонансу в світі та в решті-решт вони прийшли мирової угоди з Польською владою.

*Шевчук Ярослав Сергійович,
студент 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Люблінська унія. Її наслідки

Актуальність теми даного дослідження полягає в тому, що Люблінська унія наклала великий відбиток на подальший розвиток України. В подіях, які відбулись після підписання можна чітко простежити риси менталітету польського та українського населення. Зрозуміти, як високі посади та великі гроші псують людей та на що вони підуть, щоб їх здобути!

Причини укладення Люблінської унії:

1. Прагнення литовської шляхти зрівнятись в правах із польською;
2. Виснаженість Литви в Лівонській війні;
3. Прагнення Польщі отримати українські землі й залежних селян;
4. Неспроможність Литви захистити південні кордони від татарських нападів.

В 1568 році в місті Любліні збирається сейм за участю представників литовських станів, на якому обговорювалось підписання унії.

У Литві і Польщі були різні погляди на унію. Литва сподівалась на збереження автономії, а Польща хотіла об'єднання Польщі і Литви в єдину державу. Литовські послы намагались зірвати підписання цієї унії.

Але врешті-решт 1 липня 1569 р., через тиск на литовських послів, які боялися втратити свої маєтки й привілеї та хотіли зберегти певну автономію залишкам їхньої держави, послы погодились на підписання і сейм виніс ухвалу про унію двох держав: Великого князівства Литовського і Польщі. Нову державу назвали **Річчю Посполитою**.

Головним наслідком унії для України є втрата державності, яка хоч і збереглась в обмеженому вигляді у Великому князівстві Литовському. Одразу погіршилось становище на українських землях. На місця почали прибувати польські шляхтичі, з якими набула

поширення фільваркова система господарства з панщиною та закріпаченням простого населення. Також, через прихід католицизму, розпочавсь процес окатоличення шляхти та утиски православної віри. В Україні засновувались єзуїтські школи, відкрилась можливість багатьом українцям отримати освіту в західноєвропейських університетах. Але результатом такого навчання в основному ставало зречення рідної мови та батьківської віри. Велике місце має також перехід освічених кадрів на сторону Польщі. Опоячення української шляхти стало втратою тієї сили, яка могла б боротися за відновлення української державності.

Отже, можна дійти до висновку, що Люблінська унія 1569 р. мала значні негативні наслідки для українського народу, які згодом переросли в посилення національного гніту та зростання національно-визвольного руху.

Шкурін Максим Ігорович

*Студент 1 курсу, 4 групи, 1 факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Конституція Пилипа Орлика 1710 року і її історичне значення

«Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького», розроблені гетьманом Війська Запорозького Пилипом Орликом та його сподвижниками Г.Герциком, А.Войнаровським. Документ був прийнятий 5 квітня 1710 року у Бендерах, і вважається першою українською Конституцією в сучасному конституційному розумінні. «Пакти й Конституції» являють собою угоду між гетьманом (правителем) та Військом Запорозьким (народом України), що характерно для західноєвропейської традиції і відрізнялося від позицій східного типу правління для якого характерно єдиновладдя правителя, повна покора і особистий обов'язок перед ним його підвладних.

Конституція Пилипа Орлика відіграла значну роль для розуміння історичного розвитку української державності, а саме цим документом була зроблена спроба встановлення в Україні конституційного устрою. Його зміст свідчив про наміри та впевненість укладачів повернутися з еміграції на Батьківщину, де угода отримає юридичну силу для всієї України. На час складання договір був цілком реалістичним, а не теоретичним проектом, яким він став пізніше, коли повернення гетьмана Пилипа Орлика в Україну стало неможливим. Історичне значення договору перш за все в тому, що він був першим конституційним актом в Україні. Безспірно, що Конституція Пилипа Орлика вплинула на розвиток конституціоналізму в Україні, проте вона мала і світове значення. Тут можна провести паралель з прийняттям перших сучасних конституцій, а саме звернути увагу на дату їх прийняття. Наприклад: Конституція США прийнята в 1787, Конституція Франції 1791 року. Тобто цей факт дає підстави для висновку про те, що український конституціоналізм «старший» за конституціоналізм США та інших провідних демократичних держав майже на сто років. Наступне з'ясування значення цього документа неможливе без дослідження його основних положень.

Щодо структури Конституції, варто сказати, що вона складається з Преамбули та шістнадцяти параграфів, в яких сформульовані головні засади побудови та функціонування держави. У Преамбулі коротко викладена історія української держави – Війська Запорозького, яка представлена у формі історико-політичного міфу-розповіді.

Перший параграф «Пактів й Конституцій» важливий тим, що в ньому розглянуто питання віри, затверджено православ'я як панівну релігію в державі, а також про відновлення автокефалії. Цей документ є прикладом того, що саме вірі в цей історичний період приділялось багато уваги, вона займала ключові позиції в житті народу. У другому параграфі чітко прописані кордони держави, які визначались за Зборівським договором 1649 року. Гетьман був зобов'язаний оберігати територіальну цілісність країни. Тут варто також зазначити про п'ятий параграф в якому описано, які території гетьман повинен повернути Війську Запорозькому Низовому. Третім параграфом визначались відносини з Кримським ханством, а саме йде мова про відновлення та підтримання союзних стосунків

між державами. Четвертий параграф є одним з ключових, так як в ньому закріплюється союз та певна підпорядкованість шведському королю, який повинен захищати Військо Запорозьке від Московської держави. Мабуть найважливішим параграфом є шостий, тому що в ньому закладені основи управління та діяльності органів державної влади. Конституція вже містить зачатки ідеї поділу влади на три гілки. В Конституції прописано ряд привілеїв, які надавалися як соціальним верствам населення, так і окремим містам: *«Оскільки ж усі тягарі і здирство нещасного простолюду беруть свій початок із підкупу за сприяння особам, що просять і домагаються судових посад, не користуючись довір'ям і не маючи заслуг, але ненаситно прагнучи до власного збагачення, розбещуючи урядовців, козаків і простолюднів, завойовуючи прихильність Гетьмана підступними подарунками, за допомогою яких намагаються без вільних виборів, всупереч праву і рівності, піднятися на вершину полкових та інших урядів почестей».*

Отже, з цього ми можемо зробити висновок, що Конституція Пилипа Орлика 1710 року відіграла важливу роль у розвитку українського та європейського конституціоналізму, тому що саме в ній вперше були закріплені принципи територіальної та соціальної побудови держави.

ШУЛІКА ВАЛЕНТИНА АНАТОЛІЇВНА

*студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА

Система захисту прав і свобод людини та громадянина, включає в себе сукупність гарантій, я б хотіла акцентувати увагу на роль громадського суспільства у захисті прав і свобод людини і громадянина.

Формування громадянського суспільства в Україні значною мірою залежить від становлення й розвитку демократичних інститутів і форм участі громадян в управлінні суспільними справами. Проте дійсність такої перспективи не може бути відокремлена й ізольована від набутих історико-культурних елементів українського державотворення, соціальної і політичної культури. Історичний досвід підтверджує, що розвиток громадянського суспільства значною мірою відбувається шляхом становлення різноманітних структур, в яких формуються нормативні засади й потреби самоврядної демократії. Український соціум упродовж віків, перебуваючи під різними державними утвореннями, зберігав єдність і потенціал до самоврядування не завдяки владі, а всупереч їй. Фундаментом народної солідарності була відносно стала тенденція громадянського поступу, поєднана з відповідною етичністю, традицією й національними звичаями.

Однією з головних функцій громадянського суспільства є забезпечення прав і свобод громадян. Це пов'язано з тим, що головною умовою існування, як громадянського суспільства, так і правової держави виступає особистість, її право на самореалізацію, на індивідуальність і особистісну свободу. Таким чином, пануюче положення в громадянському суспільстві відводиться індивіду, якому правова держава покликана надати можливість для задоволення його потреб і реалізації можливостей. Громадянське суспільство покликане захистити індивіда і забезпечити його правами людини, тоді як правова держава – правами громадянина. Так у взаємодії громадянського суспільства і правової держави здійснюється задоволення прав і свобод людини і громадянина.

Причому у громадянському суспільстві і правовій державі права і свободи громадян мають бути не тільки проголошені, а й гарантовані державою. Такими гарантіями можуть бути законодавче закріплення умов, за яких неможливе обмеження прав і свобод або ухвалення законів, що деталізують права і свободи, проголошені в конституції. Реальне забезпечення прав і свобод досягається шляхом створення механізму

їх всебічної захищеності, а також встановлення цивільної, адміністративної і кримінальної відповідальності за їх порушення

Громадянське суспільство виконує важливі соціальні функції: захист приватних сфер життя громадянина від необґрунтовано жорсткої регламентації; створення й розвиток механізмів самоврядування; захист громадян і їх об'єднань від незаконного втручання державної влади; забезпечення реальних гарантій прав і свобод людини, рівний доступ до участі в державних і суспільних справах; соціальний контроль стосовно своїх членів; комунікаційну й стабілізуючу функції; забезпечення мінімального рівня необхідних засобів до існування

Важлива роль у справі забезпечення і реалізації прав й свобод людини та громадянина належить громадським правозахисним організаціям, як суб'єктам громадянського суспільства. Захисниками прав людини є особи, суспільні групи й організації, які підтримують і захищають права та основоположні свободи людини, працюють над підтримкою, захистом цивільних, політичних, а також економічних, соціальних і культурних прав.

Сприяючи захистові прав та представляючи інтереси громадян України, іноземних держав, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу покликана також адвокатура — добровільне професійне об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму та конфіденційності.

Отже, ефективність організації громадянського суспільства в Україні залежить від того, якою мірою держава і суспільство здатні створити умови забезпечення прав та свобод громадян. Сьогодні існує потреба пошуку нових більш дієвих форм співпраці громадських організацій та органів державної влади у сфері захисту прав людини, посилення громадського контролю у правозахисній сфері.

Юзько Дмитро Васильович

*Студент 1 курсу, 15 групи, 4 факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Універсали гетьмана Богдана Хмельницького як джерела права

Жодний з історичних діячів України давніх століть не може зрівнятися з Богданом Хмельницьким за кількістю створених про нього праць. Й справді, навіть важко перелічити види наукових робіт, творів художньої літератури і мистецтва в яких не згадується гетьман. І не даремно, Богдан був великим гетьманом, він відродив Україну, він очолив повстання, яке дало їй свободу. Але, на мою думку, основна заслуга гетьмана, це звісно ж його укази і спроби кодифікації українського права.

На сьогоднішній день відомо 119 універсалів Б. Хмельницького, із котрих 68 були створені в роки Визвольної Війни. У оригіналах збереглося 53 документи, а інші 66 – у копіях і перекладах.

Одним з перших великих джерел права був Зборівський договір 1649 року. Він став підсумком значних перемог Війська Запорозького і легалізував самоврядність українських козаків у межах Речі Посполитої. Формою цього договору була жалувальна грамота, отже таким чином польський король хотів показати свою щедрість і дарував українському народові територію, на якій вона може створювати власну державу. На мою думку, цей договір став перемогою для України, адже в її влади була можливість створити сильну і незалежну країну.

Також значною пам'яткою часів Визвольної Війни був Білоцерківський мирний договір 1651 року. Цей договір був укладений після поразки селянсько - козацьких військ у Берестецькій битві. Без сумніву, умови договору були важкими для України, адже згідно з ним наша країна залишалась під владою Речі Посполитої. Звісно ж, зменшення території, підвладної гетьманові, зменшення кількості війська, а також те, що Україна була позбавлена права вступати у відносини з іноземними державами і повинна була розірвати

союз з Кримським Ханством, несло за собою тяжкі наслідки для гетьмана. Народні маси України й запорозькі козаки були невдоволені Білоцерківським миром настільки, що Богдану Хмельницькому довелося їх утихомирювати. Цей договір утихомирював поляків і дав змогу Україні підготуватись до нового наступу.

Звісно ж найвідомішим джерелом права за часів Богдана Хмельницького був Україно – Московський договір 1654 року. Причинами підписання цього договору були спроби гетьмана знайти союзника. Таким союзником став Московський цар, хоча спочатку Олексій Михайлович не погоджувався ні на одну пропозицію, і не надавав Україні ні військової, ні дипломатичну допомогу. Тільки в квітні 1653 р. цар наважився послати до Варшави посольство. Цар поставив вимогу повернути козакам їхні права і привілеї згідно з Зборівським договором. 8 січня 1654 року Хмельницький присягнув на вірність Московському цареві. Згідно з Переяславськими домовленостями між гетьманом і царським урядом було укладено Березневі статті 1654 року.

Оцінка самої Переяславської ради, була і є предметом частих суперечок учених. Справа ускладнюється тим, що оригінальні документи втрачено, а може їх і не було взагалі. Збереглися лише «копії» чи «переклади», що дає право вважати, «переяславські домовленості» — фікцією. На мою думку, Переяславська угода була формою васальної залежності, за якої сильніша сторона (цар) погоджувалася захищати слабшу (українців), не втручатися в її внутрішні справи, українці ж зобов'язувалися сплачувати цареві податки, надавати військову допомогу і т. д. Для самого Богдана Хмельницького цей договір був звичайною угодою про військову допомогу проти Польщі. Крім того, Україна намагалась цим договором юридично закріпити свої права і вольності і не допустити їх порушень і обмежень в майбутньому.

Висновок

Історики і дослідники по-різному оцінюють вклад Богдана Хмельницького в історію. Одні вважали, що він був героєм, інші – зрадником. Але все-таки його укази стали важливими джерелами права в Україні в той час, тому його вклад в розвиток права був вагомим.

Ярова Валерія Євгенівна

*Студентка 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Характер судочинства Київської Русі

Судочинство сучасної України ґрунтується на основних засадах та принципах здійснення правосуддя, що випливають з правової ідеї національно-демократичної традиції. І джерелом цього демократизму в сучасній українській правовій державі вважаю формування і становлення державності в Київській Русі з невід'ємним її атрибутом – судом. Походження державних установ органічно пов'язано зі становленням та розвитком влади, тому моє дослідження буде спрямоване на розвиток судочинства як результат поступового формування публічної влади, а саме утвердження і розширення княжих повноважень.

Державність Київської Русі була зумовлена консолідацією союзів племен, наслідком чого є зміцнення княжої влади, а разом з тим і поява нових функцій князя. Нові напрями діяльності князя втілюються в його судових повноваженнях. Слід зауважити, що в язичницьку пору судові княжі права тільки зароджувались, і тому були опосередковані та умовні. Для судочинства даного періоду були характерні архаїчні порядки, що відображаються у використанні збройних поєдинків для встановлення справедливості (бої мечами), а також безпосередня участь родичів позовників з обох сторін в судовому розгляді.

На початку X століття в писемних пам'ятках княжий суд займає вже більш значне місце. Повість минулих літ повідомляє нам, що за часів Ігоря, Святослава та Володимира князі не тільки судили, а також стягували грошові судові штрафи – віри. Особливу увагу

також звертає на себе характер злочинів, які підсудні княжому суду. Насамперед це розбійні справи та злочини, які пов'язані з порушенням внутрішнього миру, в дотриманні якого народ був кровно зацікавлений. А зацікавленість ця проявлялась в тому, що віри йшли на покупку зброї та коней, необхідних для оборони від кочівників. Таким чином князь здійснював подвійну функцію - забезпечення внутрішнього і зовнішнього миру народу за рахунок застосування грошових стягнень до розбійників. Княжий суд X століття мав обумовлений характер, підтвердженням чого є самодіяльність народних общин у відправленні правосуддя: люди «по звичаю і закону своєму» відшукують злочинця аби віддати йому належне.

XI-XII століття є важливим етапом в розвитку княжої влади на Русі. Князь вже являв собою необхідний елемент соціально-політичної організації суспільства. І княжий суд в порівнянні з попереднім періодом значно розширив свою компетенцію, чим і було зумовлене створення штату судових агентів князя, які займалися судовими розглядами. Але разом з тим, особистий суд князя XI-XII ст. відіграв важливу роль в судочинстві, оскільки представляв собою вищий справедливий суд. Звідси витікає, що особистий розгляд справи князем відповідав бажанням народних мас, оскільки глибока повага та довіра до родоплеємної влади ще залишалася в первісній свідомості суспільства. Отже, особисте судочинство князя насправді ж відображає архаїчність.

Слід відмітити, що княжий суд, як повідомляє нам Повість минулих літ та інші історичні пам'ятки, вершився гласно в присутності представників місцевих общин. Судочинство даного періоду відрізнялося значною активністю зацікавлених сторін. Саме покривджений мусив шукати злочинця, видоків та послухів. Активна діяльність позивача в процесі особливо виявлялася під час розшуку злочинця. Процедура розшуку здійснювалася декількома способами («заклич», «звід», «гоніння сліду») в залежності від ситуації, які деталізує Руська Правда. Це обумовлювало значну пасивність судді чи то князя, чи княжого мужа, який здійснював судовий розгляд за дорученням князя. Отримані результати під час проведення «зводу» чи «гоніння сліду» ставали підставою для прийняття судового рішення. Активна роль видоків, послухів, поручників у княжому суді була необхідною для збереження в пам'яті судового рішення. І свідчення цих осіб були по суті вироком і встановленням правової норми до конкретного випадку. Серед доказів виділяли також особисте зізнання, речові докази, сліди побоїв та «суди божі». «Божий суд» являв собою випробування вогнем та водою, що відображає язичницькі пережитки, які трималися на уявленнях про «чисте» і «нечисте», «добро» і «зло», «праве» і «неправе».

З Хрещенням Русі окремою судовою інстанцією виступали церковні суди, компетенцію яких було закріплено в «Уставі Володимира про церковні суди» та «Статуті Ярослава», за якими відправлення правосуддя здійснювалося виключно митрополитом та єпископом. Церковні суди окрім відання церковними справами регулювали відносини, що стосувалися цивільного життя. Особливе й те, що давньоруське право ввело систему штрафів за вчинення церковних та цивільних злочинів на користь митрополита.

При церкві існувала окрема категорія «церковних людей», які підлягали лише церковному суду. У разі якщо «церковна людина» судилася з нецерковною складався особливий вид суду – «обочий суд» із княжих і єпископських суддів разом.

Особливості судочинства Київської Русі, а саме особиста участь князя в судочинстві, гласність судового розгляду, активність в судовому процесі позивача та відповідача, послухів та видоків дають змогу стверджувати, що судочинство в Київській Русі свідчило про певну демократичність княжого суду. А звідси випливає, що судочинство Київської Русі є тією першоосновою, правовою традицією, з джерел якої сформована сучасна судова система України.

*Яценко Микити Валерійовича
Студента 15 групи 1 курсу Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У 1941 – 1945 РОКІВ

Діяльність Української повстанської армії є однією з найбільш актуальних проблем дослідження, враховуючи багатовікову історію нашого народу і держави, адже саме ОУН мало ключову позицію при хронології Другої світової війни на теренах України. Відповідно ст. 1 Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» борцями за незалежність України у XX столітті визнаються члени ОУН, які брали участь у всіх формах політичної, збройної та іншої колективної чи індивідуальної боротьби за незалежність України у XX столітті.

Активно формувалися організаційна мережа ОУН(Б). До осені 1941 року на ЗУЗ діяло близько 3300 станиць ОУН(Б) з 19 тис. членів. Як зазначав референт СБ крайового проводу ОУН(Б) «Галичина» (липень 1941 – березень 1944 рр.) Г. Пришляк: «У перші тижні війни бандерівцям вдалося легальні осередки, що разом зі сподіванням на лояльне ставлення німецьких окупантів послабило увагу конспірації». Відтинок СБ почав вважатися другорядним, до нього зневажливо ставилися, хоча за вказівкою Центрального проводу розпочалося формування референту Служби на обласному та районному рівнях, налагодження інструктажу, зв'язку, між ними підготовки щомісячних інформаційних звітів для керівництва організації.

На початку 1942 року за вказівкою Проводу ОУН(Б) формуються сили самооборони (лоївки) за схемою: куц (3 села, 15-45 учасників) – повітова сотня – курінь (3-4 сотні). До середини літа лоївки нараховували близько 600 озброєних учасників. Заохочувався добровільний вступ молоді до української поліції, командний склад якої формувався майже винятково з членів ОУН. Кожна столична організація зобов'язувалася брати по 10 добровольців до поліції, щоб набути фахові військові знання та придбати зброю. З «поліцейською сіткою» ОУН підтримували зв'язок реферантури військових справ на СБ. Як зазначав згодом нарком держбезпеки УРСР С. Савченко: «Незважаючи на масові репресії нацистів, оунівці не тільки не послабили своєї діяльності, а навпаки – посилили її у нелегальний спосіб.

До весни 1942 року у лавах ОУН(Б) перебувало майже 12 тис. полісменів та 7 тис. «юнаків».

Аналіз документальних матеріалів та свідчень відомих функціонерів ОУН дозволяє дійти висновку про основні завдання СБ:

- Збирання розвідувальної інформації військового, політичного, суспільно-економічного характеру про радянські силові структури, цивільну адміністрацію та осіб, що з нею співпрацюють;
- Контррозвідувальний захист підпільного середовища, ведення розвідувально-підривної діяльності противників, слідчі функції по відношенню до осіб, запідозрених у ворожих намірах;
- Протидія іншим націонал-патріотичним силам, що розглядалися як політичні конкуренти;
- Здійснення диверсійно-бойової та терористичної діяльності;
- Контроль за виконанням територіальних осередків ОУН;
- Догляд за морально-політичним станом підпільників, розслідування скоєних ними злочинних проявів;
- Контроль за дотриманням у підпіллі норм конспірації, забезпечення системи зв'язку;

- Організація професійної підготовки та виховання співробітників СБ.

Перехід ОУН до тактики відкритої збройної боротьби активізував процес організаційно-штатної розбудови та визначення провідних функцій СБ. Склалася вертикаль СБ у вигляді реферантур від Проводу організації до найнижчих підрайонних та районних підрозділів. В організаційному будівництві СБ визначалися тенденціями до виокремлення підрозділів, які спеціалізуються на основних напрямках оперативної діяльності – розвідувальній, контррозвідувальній, слідчій, диверсійно-бойовій та терористичній. Була сформована номенклатура посад у мережі органів СБ.

Список використаної літератури:

1. Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С.. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920-1945. – К.: Генеза, 2006. – 408 с.: іл., схеми.
2. Друга світова війна в історичній пам'яті України. (За матеріалами Українського інституту національної пам'яті) / [Упорядники: Л. Герасименко, Р. Пилявець] – Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 247 с. + 22 с. іл.
3. Озимчук О.Б. Антифашистська боротьба ОУН-УПА в роки Другої світової війни (період 1941-1944 рр.). На матеріалах Волині. – Рівне: Генеза, 1995. – 206 с.
4. Україна в полум'ї війни. 1941-1945 / П.П. Панченко, О.І. Уткін, В.І Горєлов та ін.. – К.: Україна, 2005. – 560 с.: іл.

*Гапонова Єлизавета Андріївна
студентка 3 курсу 3 групи Інституту
прокуратури і кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Наприкінці 1980-х рр. у постсоціалістичних країнах Східної Європи відбулася загальна еволюція політико-економічного устрою, яка стала наслідком руйнування єдиного комуністичного простору. Успішне подолання перехідного періоду та становлення демократичного політичного режиму зумовлене застосуванням комплексу найважливіших інструментів демократії (запровадження ефективної республіканської форми правління, децентралізація влади, розвинута партійна система), серед яких слід назвати вибір ефективної виборчої системи. Це зумовлено тим, що рівень функціональності виборчої системи впливає не лише на формування якісних та структурованих органів влади, а й на перспективу демократичного розвитку суспільства шляхом залучення до політичного життя громадян, розвиток політичної культури, становлення громадянського суспільства. Особливої уваги потребує дослідження виборчої системи Польщі, Болгарії, Угорщини, Словаччини, Чехії, основні традиції сучасного виборчого права в яких були закладені ще наприкінці ХІХ– на початку ХХ ст. Боротьба за тип виборчої системи є визначальним фактором політичної діяльності цих країн в період становлення їх державності.

Відмінною рисою європейської правової системи є застосування на виборах пропорційної виборчої системи, яка має свої переваги і недоліки. До недоліків пропорційної системи відносять: 1) знеособленість списків депутатів, подолання якого в деяких державах відбувається шляхом застосування преференційних списків (Болгарія - з 2011 р.), панаширування; 2) неприйняття участі безпосередньо виборцями у висуванні кандидатів у депутати, внаслідок чого відбувається відрив кандидатів в депутати від виборців. З метою усунення цього недоліку в Польщі на виборах до Сейму право висувати кандидатів у депутати отримали комітети коаліції виборців (блоків партій) та самі виборці шляхом самовисування (стаття 204 Виборчого кодексу); 3) неможливість знаходження необхідного балансу інтересів після обрання в парламент і створення стійкої коаліційної більшості депутатів, для запобігання політичним кризам. Так, наприклад, в парламенті Словаччини коаліційна більшість депутатів обирала Президента держави до 1999 року. Однак, внаслідок неможливості створення такої більшості і знаходження компромісу між політичними партіями була проведена конституційна реформа, внаслідок якої президента стали обирати на основі загальних виборів.

Основним недоліком мажоритарної системи (зокрема, системи абсолютної та відносної більшості) є загроза необрання до парламенту необхідної кількості депутатів, вірогідність обрання кандидата в депутати, який не відображає думку більшості виборців. Мажоритарна система абсолютної більшості застосовується для обрання президентів держав в І турі виборів і мажоритарна система відносної більшості в ІІ турі виборів. На виборах у верхні палати парламентів також може застосовуватися мажоритарна система. Наприклад, на виборах в Сенат Національних зборів Польщі застосовується мажоритарна система відносної більшості, при якій обраним вважається кандидат у депутати, який набрав найбільшу кількість голосів виборців (§ 1 ст. 273 Виборчого кодексу Польщі). Вибори до Сенату парламенту Чехії проводяться на території держави, розділеної на 81 виборчий округ за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості в І турі голосування і системою відносної більшості в ІІ турі голосування.

Для усунення недоліків зазначених виборчих систем (при збереженні їх переваг) застосовується змішана виборча система, при якій в однопалатних парламентах

європейських держав частина парламенту обирається за мажоритарною системою, а частина – за пропорційною системою, а в двопалатних парламентах – одна палата обирається за мажоритарною системою, а інша - за пропорційною.

Особливістю проведення виборів в деяких східноєвропейських державах є законодавчо надана можливість громадянам здійснювати вільне волевиявлення протягом двох днів (Чехія, Польща). Так, наприклад, відповідно до ч. 4 ст.3 Закону Чеської Республіки «Про вибори до Парламенту» голосування відбувається на території республіки в п'ятницю (з 14 год. до 20 год.) і в суботу (з 8 год. до 14 год.).

Законодавчо в східноєвропейських державах регулюється процес висунення кандидатів в депутати: від політичних партій, від коаліції політичних партій, від виборців (комітетів виборців). Наприклад, до Національної ради Словаччини списки кандидатів повинні бути представлені політичними партіями в регіональні виборчі комісії з підписними листами. У Чехії можуть бути зареєстровані політичні партії і рухи, а також коаліції політичних партій, які мають право представляти списки кандидатів в депутати на виборах в Палату депутатів. В Угорщині кандидати від окремих виборчих округів можуть висуватися виборцями і громадськими організаціями, а у Болгарії – політичними партіями, коаліціями політичних партій та ініціативними комітетами.

У зазначених східноєвропейських державах, які застосовують пропорційну виборчу системи при обранні парламентів, встановлюються загороджувальні бар'єри. Наприклад, до розподілу місць в польському Сеймі допускаються політичні партії, які набрали не менше 5% голосів виборців, а коаліції з політичних партій – не менше 8% голосів виборців (ст. 196 Виборчого кодексу). Якщо жоден з відповідних суб'єктів не набрав необхідної кількості голосів для подолання бар'єра, то «порог» знижується до 3% та 5% відповідно. У Словаччині цей відсоток складає від 5% до 10%, в Угорщині – від 5% до 15%.

У більшості постсоціалістичних східноєвропейських країнах застосовуються змішані виборчі системи. Досягнута, завдяки застосуванню таких виборчих систем, стабільність парламентів, дала можливість сформувати ефективну нормативно-правову базу процесу демократичного реформування. В свою чергу, демократичні реформи виборчого законодавства, розпочаті ще в 90-х роках ХХ ст., дозволили цим країнам вже у 2004 році стати повноправними членами Європейського Союзу.

Науковий керівник: асистент кафедри державного будівництва Чиркін Антон Сергійович

*Голомазова Дар'я Олегівна,
студентка Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА ДЛЯ УКРАЇНИ

Питання подвійного громадянства є актуальним протягом всього існування незалежної України. Проте, на даний момент ця проблема має найбільш істотне значення, особливо коли йдеться про населення АР Крим після масового входу до громадянства Російської Федерації, східних областей та заходу, а також Закарпатської області. Крім того, за сучасних умов дедалі більше зростає інтерес українців як до європейської інтеграції загалом, так і до такого феномена як подвійне громадянство.

Слід зазначити, що біпатризм має як позитивні, так і негативні наслідки. Задля того, щоб зрозуміти, чи доречно запроваджувати його в Україні, необхідно проаналізувати усі «за» та «проти», враховуючи при цьому економічне та політичне становище нашої країни.

До позитивних наслідків встановлення подвійного громадянства слід віднести: додаткові гарантії реалізації та захисту прав і свобод особи, оскільки особи, які володіють множинним громадянством, мають рівні права й обов'язки з громадянами держави, у якій вони проживають, водночас зберігаючи культурні й інші зв'язки з державою походження; можливість навчатись, безперешкодно влаштуватись та легально працювати у країнах

Європи; вигоди щодо права на проживання у двох і більше державах, права на повернення та збереження громадянства в змішаному шлюбі; присутність національних меншин на території України і, відповідно, української етнічної групи у сусідніх країнах, є одним з чинників потенційного зближення з країнами Центральної та Східної Європи, виведення їх на рівень добросусідства та партнерства.

Щодо негативних наслідків, то треба відмітити такі: нівелювання спільних цінностей нації; ухилення від сплати податків, військового обов'язку, кримінальної відповідальності (зокрема, виникнення питань і потреби узгодження подвійної відповідальності); особа, яка має громадянство двох або більше країн, реально використовує права лише держави постійного проживання й не може виконувати одночасно обов'язки (інколи навіть несумісні) держав, громадянство яких вона має, чим виявляє неповагу або підриває суверенітет відповідної держави, що може призвести до конфліктів між державами; подвійне громадянство породжує сепаратистські настрої в суспільстві; несе в собі загрозу вторгнення військ іншої держави під приводом захисту інтересів громадян своєї країни.

Отже, біпатризм більшою мірою заподіює негативний вплив на державу, меншою мірою – на громадян.

Задля того, щоб розглянути ці нюанси більш наочно, слід звернути увагу на ситуацію, що нині склалася в Криму, адже етнічні росіяни там становлять більшість. Після захоплення території автономії та проголошення її частиною Російської Федерації, в Україні запрацював інститут подвійного громадянства, і більшість кримчан отримали російські паспорти. Це призвело до того, що Росія має можливість втручатися у внутрішні справи нашої країни під приводом захисту прав своїх громадян. І це лише один аспект. Адже крім Криму, є Закарпаття, Буковина і частково Галичина. У цих регіонах в майбутньому також може зрости вплив сусідніх держав. Такі явища можуть вкрай негативно вплинути на державу та стати загрозою її територіальній цілісності та недоторканості. Тому наразі Україна не готова до введення такого інституту як подвійне громадянство.

Відповідно до ст. 4 Конституції України та ст. 2 Закону «Про громадянство України» від 19.02.2016 р. в Україні існує єдине громадянство. Водночас у Законі відсутнє визначення біпатризму або множинного громадянства, а серед принципів державної політики (ст. 2) відсутній принцип недопустимості таких випадків. Таким чином, подвійне громадянство не забороняється, а лише не визнається. До того ж санкцій за отримання паспорта іншої держави не передбачається ні Кримінальним Кодексом, ні Кодексом України про адміністративні правопорушення. Єдиний вид відповідальності, що може застосовуватися – це втрата українського громадянства. Проте, така процедура є досить ускладненою, а тому майже не застосовується. Тобто, в Україні на сьогоднішній день немає єдиного вирішення питання щодо подвійного громадянства. Існує безліч недоліків, колізій і прогалин в законодавстві, які потребують вирішення.

У Верховній Раді України був зареєстрований проект закону №4116 від 7.02.2014 р., в якому з метою підвищення рівня національної безпеки, захисту державного суверенітету та збереження національної таємниці, було запропоновано ввести кримінальну відповідальність для громадян України за порушення обов'язку повідомляти органи державної влади про набуття іноземного громадянства. Вбачається, за множинне громадянство слід ввести не кримінальну, а адміністративну відповідальність. Однак в силу політичною та економічною нестабільності у державі питання щодо можливості реалізації механізму притягнення до відповідальності за прийняття громадянства або підданства іншої держави на сьогодні не є доречним. Такі радикальні методи можуть бути шкідливими як для держави, так і для осіб, що змушені були боротися за життя, ввійшовши до громадянства інших держав, зокрема Російської Федерації. Наша держава не готова до таких реформ доти не стабілізується політична ситуація.

Найбільш поміркованим методом вирішення цієї проблеми на даному етапі є налагодження політичного діалогу та укладання міжнародних дво- або багатосторонніх договорів з країнами, щодо яких трапляється велика кількість випадків набуття їх

громадянства громадянами України задля мінімізації таких ситуацій. Проте, головним завданням державної політики є ліквідування чинників, які спонукають громадян України набувати іноземне громадянство.

Горбань В.М.

студентка 2-го курсу судово-адміністративного факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Завдання побудови в Україні правової держави обумовлює необхідність здійснення системних реформ у всіх сферах суспільних відносин. Проведення низки реформ торкнулися конституційно-правового статусу судді, питань дотримання законності і справедливості при застосуванні законів. Тому під час реалізації функції правосуддя особлива увага концентрується на постаті судді та з'ясуванні особливостей його конституційно-правового статусу і визначення місця у ньому повноважень, які здійснюються за власним (суддівським) розсудом.

Після проголошення незалежності України конституційно-правовий статус суддів та суди загальної юрисдикції почали набути важливого значення у суспільстві та державі, як органи державної влади. У 1992 р. був прийнятий Закон України “Про статус суддів”, який закріпив конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції та сприяв утвердженню незалежності судової влади в Україні. Закон України “Про судоустрій і статус суддів”, який був прийнятий 7 липня 2010 року, визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні.

Проблеми конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних вчених-правознавців: П. Арчера, В. Ф. Бойка, Ю. М. Грошевого, М. Делла, В. М. Лебедева, В. Т. Маляренка, І. Є. Марочкіна, В. Ф. Погорілка.

Судді є посадовими особами, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції. (ст.124 Конституції України). Але, передбачаються зміни. Як відомо, Конституційна комісія підтримала проект змін до Конституції України в частині судочинства і вирішила направити його до Венеціанської комісії для отримання висновку. Зміни до Конституції щодо судової реформи спрямовані на деполітизацію і забезпечення незалежності суддів.

Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в судді. Основу статусу судді складають конституційні норми, які закріплюють принципові положення, які розвинені і обґрунтовані у законах України.

Усередині системи правового статусу судді можуть бути виділені певні групи з більш розділеним базовим становищем (статус судді господарського суду; Конституційного суду, тощо), які мають певні особливості.

В основу визначення структури поняття “конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції в Україні” повинні бути покладені такі аспекти: по-перше, воно є цілісною правовою категорією, що має самостійну структуру і зміст; по-друге, критерієм, що дозволяє визначити дійсну структуру конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції, є професійна діяльність судді; по-третє, всі структурні елементи даного явища повинні бути логічно взаємопов'язані; по-четверте, кожний із структурних елементів статусу суддів судів загальної юрисдикції повинен мати точну конкретність і визначеність.

Структура конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції містить правосуб'єктність, відповідальність судді, права і обов'язки та принципи діяльності суддів судів загальної юрисдикції.

Правосуб'єктності суддів судів загальної юрисдикції властиві такі характерні ознаки: правосуб'єктність суддів судів загальної юрисдикції є спеціальним видом правосуб'єктності; правосуб'єктність є необхідною умовою для володіння конституційно-правовим статусом суддів судів загальної юрисдикції; сутність правосуб'єктності зводиться до юридичної характеристики особи суддів судів загальної юрисдикції як суб'єкта, який здійснює судову владу в державі; саме правосуб'єктність визначає відповідність конкретного судді займаній посаді.

Відповідальність судді слід сприймати як вид і міру обов'язку судді потерпати від примусового державовладного позбавлення благ психологічного, організаційного або майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою із факту порушення посадовою особою правил поведінки в процесі здійснення судочинства.

Права і обов'язки суддів судів загальної юрисдикції, а саме службові права суддів судів загальної юрисдикції - це вид і міра конкретно визначеної поведінки суб'єкта, наділеного статусом професійного судді. Службові права за змістом поділяються на ті: а) що вказують на винятковість конституційно-правового статусу суддів; б) що сприяють безпосередньому виконанню службових функцій; в) що містять можливість використовувати додаткові соціальні привілеї.

Основними принципами діяльності суддів судів загальної юрисдикції є: принцип самостійності, незалежності, доступу до суду, недоторканності (ст. 48 – 49 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»).

На основі дослідження конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції, як важливого елементу механізму забезпечення функціонування судів загальної юрисдикції, можна зробити висновок, що судді судів загальної юрисдикції є основною, ключовою ланкою механізму реалізації системи функцій судів загальної юрисдикції.

Таким чином, конституційно-правовий статус судді - являє собою багатогранне юридичне явище, детальне з'ясування змісту і структури якого є необхідною складовою подальшої роботи над формуванням понятійного апарату в аспекті формування суддівського розсуду.

*Горпенюк Анастасія Дмитрівна
студентка 3 курсу Інституту прокуратури
і кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРАЙМЕРІЗ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У США

Порядок заміщення посади глави держави в багатьох сучасних країнах залежить, в першу чергу, від форми державного устрою, форми правління, кількості населення, а також ряду інших факторів, що суттєво впливають на процедуру вибору нового президента (наприклад, місця та ролі глави держави в системі органів виконавчої влади).

Особливої уваги дослідників на сучасному етапі державно-правового розвитку заслугоує політична система США, зокрема, окремі аспекти реалізації виборчого права громадянами. Така ситуація обумовлюється тим, що наявність специфічних елементів, механізмів і інструментів виборчого процесу зумовлюють, відповідно, особливий порядок голосування за нового президента в США. Окремі аспекти цієї теми вивчалися такими вітчизняними вченими, як А. В. Береза, М. А. Бучин, А. В. Кройтор, О. Л. Лукаш, В. В. Нікітіна, Л. М. Струк, А. О. Янченко та ін. Однак питання проведення так званих праймеріз (primaries) – обов'язкової процедури виборчого процесу, яка є попередньою стадією голосування, потребує, на нашу думку, додаткового розгляду, зокрема, враховуючи передвиборчу кампанію, яка наразі розпочалася у США.

Виборча система США відрізняється від виборчих систем інших країни (в тому числі, федеративних) наявністю двоступеневого механізму, що отримав назву «праймеріз» або «попередні вибори». За визначенням, запропонованим дослідником В. М. Безчастним, під праймеріз необхідно розуміти такі процедури виборчого процесу, за яких населення кожного штату спочатку здійснює процедуру виборів членів виборчої колегії (їх кількість дорівнює кількості представників штату в Конгресі). Після формування колегії з 538 членів має бути здійснена процедура виборів єдиного кандидата від республіканської або демократичної партії, який й буде брати участь у президентських перегонках. Кандидати, що програли праймеріз, також можуть брати подальшу участь, але вже без підтримки партії.

Заглиблюючись в історію, хочеться підкреслити, що інститут праймеріз було запроваджено з метою зменшення тиску державно-владного апарату на формування списку кандидатів на пост Глави держави США. Крім того, на думку американських політтехнологів, саме в такий спосіб може бути забезпечена рівність всіх кандидатів і саме таким чином до влади прийшов Барак Обама (перший президент США – афроамериканець). Також не виключено, що майбутнім главою США може стати Гіларі Клінтон, в разі її перемоги вона стане першою жінкою-президентом в американській історії.

Праймеріз проводиться безпосередньо перед основним етапом президентських виборів, в той же рік. Вперше цю процедуру було проведено в середині XIX ст., пізніше – парламент прийняв окремий федеральний законодавчий акт, що врегулював питання проведення праймеріз в державі.

За своїми ознаками та функціональними характеристиками праймеріз можна визначити як один з етапів передвиборчої кампанії кандидатів. За традицією, перша процедура праймеріз здійснюється в штаті Нью-Гемпшир, що знаходиться на сході країни. День, коли праймеріз здійснюється у найбільшій кількості штатів одночасно, самі американці називають Super Tuesday, припадає він на перший вівторок лютого року, в якому закінчується каденція попереднього президента.

Однак існують випадки, коли результати праймеріз не відігравали значної ролі у процедурі формування списку кандидатів на посаду Глави держави. Зокрема, у 1825 р. Джона Куїнсі Адамса було обрано президентом шляхом голосування у Парламенті. Палата представників з трьох кандидатів, які набрали найбільше голосів виборців, обирає найдостойнішого. Така ситуація можлива лише у випадку, якщо виборча комісія не дійшла одностайного висновку. Більше подібних ситуацій в історії виборчої системи США не виникало, що свідчить про колосальний вплив праймеріз на результат майбутнього голосування.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти таких висновків:

По-перше, праймеріз в США – це специфічний правовий інститут, майже невідомий іншим країнам, а зокрема, країнам з унітарною формою політико-територіального устрою.

По-друге, проведення праймеріз цілком виправдовує себе в рамках президентських перегонів в США, адже є своєрідним важелем щодо забезпечення права кожного громадянина бути обраним на посаду Глави держави.

По-третє, через те, що праймеріз є досить давнім механізмом забезпечення прозорості президентських виборів, його також можна розглядати як своєрідний американський звичай або традицію виборчої системи.

ПИТАННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ОБМЕЖЕННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Важливою конституційною гарантією правового статусу народних депутатів України є депутатська недоторканність, яка має цільове призначення – забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх функцій. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер. Її метою є «забезпечити ефективність діяльності парламентарія з метою максимальної реалізації ним свого мандата».

Згідно з положеннями частини другої статті 80 Конституції України, народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Це означає, що народний депутат України і після припинення депутатських повноважень не може бути притягнений до юридичної відповідальності за зазначені дії.

Депутатська недоторканність передбачає також особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту народних депутатів України. Вони не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані (частина третя статті 80 Конституції України). Напевне, саме цей критерій найбільш і хвилює український народ, адже Конституція закріпила рівність усіх громадян перед законом.

Поняття депутатської недоторканності виключає юридичну відповідальність народного депутата України за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп, можливість притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, його затримання чи арешт без згоди Верховної Ради України.

Депутатська недоторканність є не суб'єктивним правом, привілеєм окремого індивіда, а складовою статусу народного депутата України.

Всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 року, проголошений Указом Президента України від 15 січня 2000 р., залишився консультативним за своїми наслідками, проте два з чотирьох його запитань були направлені на радикальне реформування конститутивних основ правового статусу народного депутата України. Так, згідно з оголошеними результатами, на запитання «Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканності...?» позитивно відповіли 89,0% громадян, але це рішення так і не було прийнято.

У 2015 році робота над даним питанням продовжується. Президент Петро Порошенко 16 січня подав проект закону про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів) № 1776.

5 лютого 2015 року цей проект було висунуто на голосування. За відповідний законопроект проголосували 365 народних депутатів. Наступним кроком стало рішення Конституційного Суду України 16 червня 2015 року

№ 1-в/2015 в якому зазначалося, що даний законопроект цілком відповідає ст. 157 і 158 Конституції України, також погодився з виключенням ч. 1 та ч. 3 ст. 80 Конституції України.

Відповідно до постанови Верховної Ради України Про подальшу роботу над законопроектом про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів від 01.07.2015 № 1776/П2 були встановлені строки подання пропозицій та поправок до законопроекту, провести розгляд законопроекту на пленарному засіданні Верховною Радою України 16 липня 2015 року.

Свої думки з зазначеного питання висловила і Венеціанська комісія. "Повністю позбавити імунітету членів парламенту в умовах молодої української демократії, на думку експертів Венеціанської комісії передчасно. Комісія рекомендує взяти за основу модель депутатського імунітету, що існує в країнах Європейського Союзу, зокрема в Італії: там подання про затримання чи арешт члена парламенту розглядає Конституційний Суд", - йдеться у висновку.

16 липня 2015 року даний законопроект не був розглянутий, а перенесений на вересень. У Постанові Верховної Ради України про порядок денний третьої сесії Верховної Ради України восьмого скликання дане питання позначено як «законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні».

Отже, робота над питанням депутатської недоторканості триває. Слід зазначити, що цей привілей треба лише обмежити, а не зовсім відмінити, адже при його скасуванні на депутатів буде здійснено тиск з боку виконавчої влади.

Науковий керівник: ас. Ковтун В.І.

*Зелінський Ігор Леонідович,
Мезенцева Ксенія Ігорівна
Юридичний департамент Харківської
обласної державної адміністрації*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ І ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕФЕКТА ЗА ЗАКОНОПРОЕКТОМ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

У рамках забезпечення реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Постановою Верховної Ради України від 31 серпня 2015 року № 656-VIII попередньо схвалено законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а, далі – законопроект).

Перед цим 30 липня 2015 року у справі № 1-18/2015 за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157, 158 Конституції України Конституційний Суд України дійшов висновку визнати законопроект таким, що відповідає вказаним нормам Основного Закону України.

Потрібно зазначити, що метою запропонованих змін до Конституції України є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні.

Так, одним із ключових положень законопроекту є вилучення із конституційно-правового регулювання місцевих державних адміністрацій та запровадження натомість інституту префекта.

Відповідно до законопроекту саме префекти як державні службовці здійснюватимуть виконавчу владу в районах і областях, у містах Києві та Севастополі. Префект під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України.

Враховуючи зазначене, а також беручи до уваги те, що префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України, за своїм конституційно-правовим статусом префект є представником виконавчої гілки державної влади в районі та області, містах Києві та Севастополі.

При цьому необхідно звернути увагу на те, що незважаючи на існування дворівневої системи інституту префекта – районного та обласного, законопроектом не передбачено підзвітності та підконтрольності районного префекта префекту вищого рівня, як це закріплено в Конституції України відносно районних та обласних державних адміністрацій із аналогічною по суті системою. У зв'язку з цим префект області не

наділений повноваженнями щодо скасування рішень префекта району у разі встановлення їх невідповідності Конституції України та законам України.

На відміну від положень статті 118 Конституції України, які закріплюють право обласної чи районної ради висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, запропоновані зміни до Конституції України не передбачають права обласної чи районної ради на висловлення недовіри префекту району та префекту області, що, на наше переконання, обмежує його конституційно-правову відповідальність. Вважаємо, що такий підхід обумовлений, зокрема, тим, що поряд з іншими наданими повноваженнями префекти не забезпечуватимуть реалізацію повноважень, делегованим їм відповідними районними чи обласними радами (як передбачено наразі для місцевих державних адміністрацій).

Особливої уваги заслуговує питання щодо повноважень префекта, оскільки законопроект визначає абсолютно інший, порівняно з місцевими державними адміністраціями, обсяг та спрямованість його функцій і завдань.

Так, першочерговою функцією префекта є здійснення на відповідній території нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування. Законопроектом передбачено, що префект зупиняє дію актів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду.

У свою чергу, префект координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України. На префекта покладається також здійснення функції спрямування та організації діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечення їх взаємодії з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації.

Із зазначеного вбачається, що префекти фактично здійснюватимуть на відповідній території функцію «загального нагляду» за діяльністю органів місцевого самоврядування і територіальних органів центральних органів виконавчої влади. При цьому, виходячи з положень пункту 12 частини першої статті 92 Конституції України, форми та механізми здійснення префектом зазначеної наглядової функції мають бути предметом правового регулювання окремого закону.

Крім того, префект забезпечує виконання державних програм, здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

Разом з тим, системний аналіз положень законопроекту дає можливість дійти висновку, що запропонований підхід до конституційно-правового врегулювання статусу та повноважень префекта є недостатнім, оскільки норми законопроекту акцентовані на наглядовій функції префекта і, як наслідок, повною мірою не відображають його повноважень в рамках здійснення на відповідній території виконавчої влади.

Вважаємо, що саме на конституційному рівні мали б більше детально закріплюватися виконавчі, а не наглядові функції префекта, регламентуватися строк його повноважень, підстави для їх припинення, а також механізми організаційно-правового забезпечення здійснення ним наданих функцій і завдань (наприклад, через утворення апарату префекта чи префектури), адже абсолютно очевидним є те, що префект як державний службовець не зможе самостійно (безпосередньо) належним чином реалізувати надані повноваження в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПАРЛАМЕНТУ КАНАДИ

На організацію і діяльність публічної влади Канади, у тому числі Парламенту, суттєвий вплив здійснили періоди її становлення та розвитку як: 1) залежної французької території; 2) колонії, а пізніше – домініону Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії; 3) незалежної держави, а також члена Британської Співдружності.

Канада за політико-територіальним устроєм є федеративною державою, характеризується ліберально-демократичним політичним режимом, а також парламентською формою правління. До її складу входять 10 провінцій (Альберта, Британська Колумбія, Квебек, Манітоба, Нова Шотландія, Нью-Брансуїк, Ньюфаундленд і Лабрадор, Онтаріо, Острів Принца Едуарда і Саскачеван) і 3 території (Нунавут, Північно-Західні території, Юкон).

Законодавча влада в державі формально належить Королеві, втілюється в особі Генерал-губернатора, а здійснюється на практиці Парламентом. Парламент Канади складається з Палати громад та Сенату. З одного боку, обидві палати є рівноправні в законодавчому процесі, з другого – є винятки.

Палата громад складається з 308 депутатів і обирається шляхом загальних прямих виборів строком на 5 років. До складу Сенату входять 105 членів, що призначаються Генерал-губернатором довічно (на практиці займають посади до 75 років). Сенатори представляють інтереси регіонів, від яких вони призначаються. Законом встановлені вимоги до кандидатів у сенатори та депутати, зокрема ценз осілості, майновий та віковий цензи. Парламент збирається на сесії не рідше одного разу на рік. Сесія починається в жовтні-листопаді і продовжується до липня-серпня з перервами на канікули. Перше засідання відкриває Генерал-губернатор, який виголошує тронну промову, в якій викладаються основні напрямки урядової політики.

Роль Парламенту як федерального представницького органу (насамперед, Палати громад) визначається з урахуванням його діяльності в конституційному і політичному механізмі, а також обсягом і межами його повноважень. В Канаді діє принцип «партійної демократії», згідно з яким Кабінет формується тією політичною партією, що в результаті загальних виборів має більшість місць в парламенті. Призначення Генерал-губернатором на пост Прем'єр-міністра Канади лідера партії, що отримала більшість мандатів у Палаті громад, є по суті формальністю, адже внаслідок політичної традиції Глава держави не може відмовити в такому призначенні.

Такий стан речей істотно позначається на взаємовідносинах Прем'єр-міністра і Кабінету з Парламентом, зокрема, Палатою громад. Так, достатньо формальна роль Генерал-губернатора дозволяє Кабінету здійснювати суттєвий вплив на Палату громад, у тому числі, на розподіл часу роботи парламенту, домагатися прийняття внесених ними законопроектів тощо. У разі необхідності саме Прем'єр-міністр має право розпустити Парламент і оголошувати дострокові вибори (хоча рішення візує Глава держави).

Організаційно Палата громад складається з двох основних частин: офіційної та неофіційної (партійної). До партійної частини входять: «кокуси» партій, які представляють собою парламентські органи трьох політичних партій Канади, представлених у Палаті громад (основною формою їх роботи є закриті регулярні засідання); комітети «кокусів» партій, що зазвичай створюються за галузевою приналежністю; так звані регіональні «кокуси», тобто органи, які об'єднують членів палати громад від однієї партії, які представляють одну або декілька провінцій регіону Канади; лідери політичних партій, що обираються національними партійними з'їздами (конвентами); парламентські організатори (так звані «батогі»), які стежать за дисципліною фракції та забезпечують явку депутатів на засідання палати і відповідного партійного «кокусу». До складу офіційної входять ряд

посадових осіб і комітетів, а саме: спікер, його заступник; голова комітету, його заступник; ряд посадових осіб, які не є депутатами – клерк, його помічник, парламентський пристав, юрисконсульти та інший персонал.

Сенат парламенту Канади, утворюється як самостійний законодавчий орган, що складається з осіб, які можуть вільно висловлювати свої думки і приймати рішення, оскільки не залежать ні від виборчого корпусу, ні від партійного суперництва. Конституційний акт 1867 р. надав Сенату статус, ідентичний статусу Палати громад. Проте, було передбачено лише один виняток: усі фінансові законопроекти повинні вноситися саме до нижньої палати. Зазначене положення відбиває нерівність палат Парламенту. Слабкість Сенату визначається і відсутністю мандата виборчого корпусу.

Сенат був створений як виразник і захисник інтересів суб'єктів канадської федерації – провінцій та територій. Однак відповідний правовий механізм так і не був закріплений. До того ж, верхня палата має дуже слабкі повноваження у сфері контролю над урядом. Це пояснюється тим, що Кабінет складається з депутатів. Відтак, міністри регулярно присутні на засіданнях, в тому числі і для відповідей на питання парламентарів.

При цьому і сенатори, і депутати мають рівні права. Сенат, як і нижня палата, складається з ряду посадових осіб і комітетів. Характерною особливістю Сенату є те, що її спікер не обирається, а призначається за рекомендацією Прем'єр-міністра Генерал-губернатором, який має право його звільнити. Система комітетів обох палат практично ідентична.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасний правовий статус Парламенту Канади зумовлений особливостями її історичного розвитку, впливу політичних традицій Британії, а також запозиченням політичного досвіду США та Франції. Процеси колонізації, а пізніше звільнення від статусу колонії та домініону здійснили значний вплив на розвиток канадської політико-правової доктрини загалом та парламентаризму зокрема. Незважаючи на це сучасний Парламент Канади є чітко структурованим та достатньо високоорганізованим публічно-владним органом, що ефективно виражає волю та захищає інтереси жителів провінцій та територій держави.

*Кос Д. А.
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
4 факультет, 2 курс, 4 група*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИЗНАННЯ ІНСТИТУТУ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Питання біпатризму набуває актуальності в Україні внаслідок впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Варто зазначити, що ставлення до подвійного громадянства залежить від особливостей політики, культури, демографічної та етнографічної ситуації.

Відповідно, до зовнішніх чинників належить проголошення курсу України на інтеграцію до Європейського союзу постановою Верховної Ради України від 13.03.2014 року № 874-VII, наслідком якого є зростання інтересу до такого феномена, як подвійне громадянство. Щодо внутрішніх чинників, то чинне законодавство України про громадянство, що складається з Конституції України, Закону України “Про громадянство” та міжнародних договорів України, містить певні колізії та прогалини, які допускають можливість існування подвійного громадянства. Зокрема, у законі відсутнє визначення біпатризму, або множинного громадянства, а серед принципів законодавства України про громадянство, згідно зі ст. 2 Закону України “Про громадянство”, відсутній принцип недопустимості випадків подвійного громадянства. Також, механізм притягнення до відповідальності за приховання другого громадянства на сьогодні є недієвим і як результат – неофіційно до 8% населення мають подвійне громадянство. Саме тому в умовах сьогодення набуває суттєвого значення питання можливості та раціональності впровадження в українське законодавство інституту подвійного громадянства.

Отримавши громадянство кількох країн особа не тільки отримує права і свободи, а і відповідні обов'язки. Тому варто виокремити позитивні та негативні риси біпатризму.

До позитивних рис належить, по-перше, можливість вільного пересування країнами. Наприклад, ідеальним документом для подорожей можна вважати канадський паспорт, бо він дасть можливість вільно пересуватися Європою, США, а також безперешкодно отримати візу в Австралію. Паспорт Панами надасть можливість відвідати без візи Шенген, Великобританію та інші країни.

По-друге, існують й економічні переваги. Змінюючи місце постійного проживання можливо уникнути високих податків, окрім випадків, коли країна вимагає поповнення державної казни незалежно від місця проживання (США, Канада). Позитивним впливом біпатризму є і залучення економічних можливостей країн другого громадянства, і сприяння спрощенню ведення бізнесу для підприємців.

По-третє, біпатризм може дати можливість легального уникнення кримінального переслідування, залежно від законодавства другої держави.

Тому другий паспорт — не тільки інструмент для збільшення шансів отримання привабливої роботи, отримання вищої освіти в іноземних ВНЗ, а і відмінний спосіб убезпечити себе та свою сім'ю від криз, політичних воєн, дефолту.

В українському контексті важливим є дослідження негативних наслідків подвійного громадянства, адже Україна є молодою державою, а біпатризм певною мірою нівелює міцність стійкого юридичного зв'язку, який існує між громадянином і країною, послаблюючи інститут громадянства. Тому наслідком поширення практики біпатризму можуть стати міжнародні конфлікти, послаблення спроможності держави впливати на своїх громадян, а також захищати їхні інтереси за кордоном.

Ще однією негативною рисою біпатризму є загроза можливого опосередкованого втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав, зокрема, шляхом впливу на категорію осіб, що мають подвійне громадянство. Тому подвійне громадянство потрібно дозволити, та лише тільки з тими країнами, що не становлять загрози для національної безпеки та України в цілому.

Також, негативними сторонами для громадян України є те, що інколи можуть виникати проблеми з податками, навіть, якщо країни завчасно уклали міждержавну угоду про уникнення подвійного оподаткування; відповідно право призивати на військову службу має кожна з країн.

Більшість українських громадян, що отримали іноземне громадянство, зробили це, насамперед, з економічних підстав. Така категорія населення все ще має національну самосвідомість, не байдужа до розвитку України і залишається патріотами своєї країни. Україна має вчасно реагувати на певні настрої населення, щоб потім не виникло непорозумінь. Також сприяти правовому розвитку суспільства, при цьому, діючи в інтересах громадян і держави в цілому. А так як введення подвійного громадянства здійснюється, насамперед, в інтересах громадян, то і держава має удосконалювати законодавство відповідно для забезпечення цих інтересів.

Отже, в умовах лібералізації та європейської інтеграції очевидно є необхідність визнання інституту біпатризму в нашій країні у зв'язку з необхідністю становлення України на міжнародній арені як незалежної, стабільної та потужної держави. Таким чином Україна сприятиме розвитку культурного, наукового обміну, покращить правовий та соціальний захист громадян.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри конституційного права України Ковтун Віталій Іванович.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИЗНАННЯ ІНСТИТУТУ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Питання біпатризму набуває актуальності в Україні внаслідок впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Варто зазначити, що ставлення до подвійного громадянства залежить від особливостей політики, культури, демографічної та етнографічної ситуації.

Відповідно, до зовнішніх чинників належить проголошення курсу України на інтеграцію до Європейського союзу постановою Верховної Ради України від 13.03.2014 року № 874-VII, наслідком якого є зростання інтересу до такого феномена, як подвійне громадянство. Щодо внутрішніх чинників, то чинне законодавство України про громадянство, що складається з Конституції України, Закону України “Про громадянство” та міжнародних договорів України, містить певні колізії та прогалини, які допускають можливість існування подвійного громадянства. Зокрема, у законі відсутнє визначення біпатризму, або множинного громадянства, а серед принципів законодавства України про громадянство, згідно зі ст. 2 Закону України “Про громадянство”, відсутній принцип недопустимості випадків подвійного громадянства. Також, механізм притягнення до відповідальності за приховання другого громадянства на сьогодні є неіснуючим і як результат – неофіційно до 8% населення мають подвійне громадянство. Саме тому в умовах сьогодення набуває суттєвого значення питання можливості та раціональності впровадження в українське законодавство інституту подвійного громадянства.

Отримавши громадянство кількох країн особа не тільки отримує права і свободи, а і відповідні обов'язки. Тому варто виокремити позитивні та негативні риси біпатризму.

До позитивних рис належить, по-перше, можливість вільного пересування країнами. Наприклад, ідеальним документом для подорожей можна вважати канадський паспорт, бо він дасть можливість вільно пересуватися Європою, США, а також безперешкодно отримати візу в Австралію. Паспорт Панами надасть можливість відвідати без візи Шенген, Великобританію та інші країни.

По-друге, існують й економічні переваги. Змінюючи місце постійного проживання можливо уникнути високих податків, окрім випадків, коли країна вимагає поповнення державної казни незалежно від місця проживання (США, Канада). Позитивним впливом біпатризму є і залучення економічних можливостей країн другого громадянства, і сприяння спрощенню ведення бізнесу для підприємців.

По-третє, біпатризм може дати можливість легального уникнення кримінального переслідування, залежно від законодавства другої держави.

Тому другий паспорт — не тільки інструмент для збільшення шансів отримання привабливої роботи, отримання вищої освіти в іноземних ВНЗ, а і відмінний спосіб забезпечити себе та свою сім'ю від криз, політичних воєн, дефолту.

В українському контексті важливим є дослідження негативних наслідків подвійного громадянства, адже Україна є молодою державою, а біпатризм певною мірою нівелює міцність стійкого юридичного зв'язку, який існує між громадянином і країною, послаблюючи інститут громадянства. Тому наслідком поширення практики біпатризму можуть стати міжнародні конфлікти, послаблення спроможності держави впливати на своїх громадян, а також захищати їхні інтереси за кордоном.

Ще однією негативною рисою біпатризму є загроза можливого опосередкованого втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав, зокрема, шляхом впливу на категорію осіб, що мають подвійне громадянство. Тому подвійне громадянство потрібно дозволити, та лише тільки з тими країнами, що не становлять загрози для національної безпеки та України в цілому.

Також, негативними сторонами для громадян України є те, що інколи можуть виникати проблеми з податками, навіть, якщо країни завчасно уклали міждержавну угоду про уникнення подвійного оподаткування; відповідно право призвати на військову службу має кожна з країн.

Більшість українських громадян, що отримали іноземне громадянство, зробили це, насамперед, з економічних підстав. Така категорія населення все ще має національну самосвідомість, не байдужа до розвитку України і залишається патріотами своєї країни. Україна має вчасно реагувати на певні настрої населення, щоб потім не виникло непорозумінь. Також сприяти правовому розвитку суспільства, при цьому, діючи в інтересах громадян і держави в цілому. А так як введення подвійного громадянства здійснюється, насамперед, в інтересах громадян, то і держава має удосконалювати законодавство відповідно для забезпечення цих інтересів.

Отже, в умовах лібералізації та європейської інтеграції очевидною є необхідність визнання інституту біпатризму в нашій країні у зв'язку з необхідністю становлення України на міжнародній арені як незалежної, стабільної та потужної держави. Таким чином Україна сприятиме розвитку культурного, наукового обміну, покращить правовий та соціальний захист громадян.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри конституційного права України Ковтун Віталій Іванович.

*Костєва Катерина Миколаївна,
Національний юридичний університет ім.
Ярослава Мудрого, ІПКЮ, 3 курс, 6 група*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ УХИЛЕННЯ ВИБОРЦІВ ВІД УЧАСТІ В ГОЛОСУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Одним із елементів прямої демократії є вибори як спосіб формування органів державної влади і місцевого самоврядування. Однак світова виборча практика проявляє тенденції до зниження рівня участі населення у виборчому процесі, що ставить під сумнів легітимність обраної влади та несе в собі певну загрозу самій демократії. Ця проблема є досить актуальною, оскільки визначення чинників, що впливають на ступінь ухилення виборців від участі в голосуванні, дає змогу виробити дієві механізми протидії низькій політичній участі громадян у виборах.

Конституції більшості країн закріплюють принцип вільних виборів, що означає факультативну (добровільну) участь громадян у виборчому процесі. Це призводить до абсентеїзму – байдужого ставлення громадян до реалізації своїх політичних прав та обов'язків, яке проявляється передусім в ухиленні від участі у виборах.

Виділяють наступні чинники, які сприяють низькій участі населення у виборах.

Суб'єктивні чинники – є характеристиками самих виборців і визначають рівень їхньої політичної участі. До них належить вік – абсентеїзм більш розповсюджений серед молоді, що зумовлене несформованістю у молодого покоління уявлення про вибори як демократичного механізму формування органів влади; стать – світова практика свідчить, що чоловіки є активнішими виборцями; рівень доходів і соціальний статус – більш активними виборцями є громадяни з середнім і високим рівнем доходів, бо вони більшою мірою залежні від політичної ситуації в країні та розстановки політичних сил; місце проживання – сільські виборці є значно активнішими, ніж виборці великих міст, оскільки міські жителі, як правило, є критичнішими до діючої влади. Крім цього, варто враховувати рівень освіти – вищий рівень абсентеїзму притаманний для виборців з низьким рівнем освіти, а також рівень політичної культури – лише виборці з високим рівнем політичної культури можуть бути активними учасниками як сучасних демократичних процесів загалом, так і виборчого процесу зокрема. Так, наприклад, в таких країнах як Нідерланди,

Австрія, Бельгія, де досить високий рівень правової культури, майже всі виборці беруть участь у голосуванні, на відміну від країн Азії та Африки.

Об'єктивні чинники – характеризують як ситуацію в країні загалом, так і конкретні аспекти виборчого процесу. По-перше, соціальні чинники – стан та рівень розвитку самого суспільства. Тобто неучасть у виборах – це результат кризового стану суспільства, в якому відбувається розпад соціальних зв'язків, втрата орієнтирів та суспільних ідеалів. По-друге, економічні чинники – це стан та рівень розвитку економіки держави. У разі економічної кризи зростає рівень участі громадян у виборах, оскільки виборці бажають змінити ситуацію, змінити владу, яка призвела до економічного занепаду. І по-третє, політичні чинники – недовіра і несприйняття виборцями самої політичної системи, надмірної кількості політичних партій, оскільки це заплутує виборців, унеможливорює зробити їм усвідомлений вибір. Також під час застосування мажоритарної чи змішаної виборчих систем рівень абсентеїзму є вищим, ніж під час застосування пропорційної виборчої системи. Недемократичність виборчих процедур, застосування тиску, маніпуляцій також сприятиме абсентеїзму, тоді виборець починає думати, що його голос нічого не вирішує, результат виборів є наперед визначений, а також складна процедура реєстрації (в США існує неавтоматична система реєстрації – за декілька днів до виборів слід подавати особисту заяву, тому електорат байдуже ставиться до голосування). Крім цього, наприклад, в Італії запроваджено обов'язкове голосування (ст. 48 Конституції Італії), тому виборці голосують активніше, ніж в інших країнах; в Австралії та Австрії встановлені відповідно адміністративна та кримінальна відповідальність за неучасть у виборах; в Аргентині особа, яка не брала участі у виборах, втрачає право перебувати на державній службі протягом трьох років.

Кон'юнктурні чинники – складаються під впливом збігу обставин. Наприклад, сприятиме абсентеїзму погана погода під час голосування, або ж навпаки, хороша погода в сезон сільськогосподарських робіт. Також завжди існуватиме певна кількість виборців, які не прийдуть на виборчу дільницю через хворобу, смерть рідних та близьких, загублені чи забуті документи тощо.

Ініціативні чинники – є результатом впливу на виборців інших суб'єктів виборчого процесу. Так, негативним явищем є цілеспрямований вплив певних політичних сил на електорат з метою збільшення чи зменшення явки на виборах. Також знижуватимуть участь у виборах тиск на виборців та погрози, залякування електорату конфліктами під час голосування. Такі ситуації притаманні країнам з низьким рівнем правової культури – пострадянським країнам (Російська Федерація, Казахстан, Молдова, Україна), країнам Африки та Близького Сходу.

Ухилення виборців від участі в голосуванні є негативним явищем, однак існують заходи, за допомогою яких можна його подолати, серед яких: розробка державних програм підвищення правової культури виборців, в якій необхідно передбачити роз'яснення норм виборчого законодавства, створення спеціальних теле- і радіо передач і т. ін.; встановлення обов'язкового мінімального порогу явки на виборах; запровадження нових інститутів голосування, серед яких голосування поштою, голосування за дорученням, юридичний обов'язок, громадянську та інші види відповідальності і т. ін.; поєднання як імперативного, так і вільного депутатського мандата з метою дотримання депутатами своїх передвиборчих обіцянок; забезпечення прозорості та відкритості виборчого процесу; створення належних умов для учасників голосування.

Науковий керівник ас. Чиркін А.С.

Співвідношення фактичної та юридичної конституцій

Обов'язковим елементом сучасної держави є наявність конституції. Зараз у науці конституційного права термін «конституція» вживають у двох значеннях: конституція юридична та конституція фактична. Ще у серпні 1991 року, обираючи шлях незалежного розвитку, український народ поставив собі за мету створення правової держави, необхідною та домінуючою складовою якої є верховенство Конституції як основного закону держави.

У працях українських, так і зарубіжних учених, які працювали над тлумаченням конституції, вивчали різні аспекти цих явищ детально відображена теоретична база дослідження та аналізу співвідношення юридичної та фактичної конституції. Серед них: А.С. Васильєва, В.Ф. Опришка, П.М. Рабіновича, С. Тихонова, А.І. Тимченка, Л. Юзькова, С.С. Алексеєва, Ж. Бордо, Г. Кельзена та інші.

Юридична Конституція це та, яка написана «на папері», а конституція фактична існує в реальному житті. Якщо ж фактична і юридична Конституція, не збігаючись, існують самі по собі, то конституційна система держави є фіктивною, нереальною. Розбіжності між фактичною і юридичною конституціями можуть існувати в будь-якій країні. І це природно, оскільки певна їх відмінність запрограмована власне розвитком конституції. Однак у країнах розвиненого конституціоналізму ця розбіжність короткочасна: юридична конституція вчасно наближається до фактичної.

Юридична Конституція є офіційним відображенням фактичного стану речей, засобом правового впорядкування реальних суспільних відносин. Однак, практика завжди тією чи іншою мірою відрізняється від правових норм, що її регламентують. Реальний порядок здійснення державної влади завжди в чомусь, іноді істотно, відрізняється від порядку, закріпленого юридичною конституцією. Юридична конституція є системою правових норм, які закріплюють засади конституційного ладу, встановлюють гарантії прав і свобод людини і громадянина, територіальний устрій держави.

Потрібно звернути увагу на те, що майже в усіх державах світу існують нормативні акти, що іменуються конституціями, проте, не всі ці акти закріплюють такі принципи організації державної влади, взаємовідносин влади з людиною та суспільством, які створюють передумови становлення конституційного ладу; в юридичній науці паралельно з терміном «конституція» вживається термін «основний закон», в багатьох працях ці терміни вживаються як тотожні. Але зараз ці поняття ототожнювати недоцільно, адже, конституція може і не мати вищої юридичної сили стосовно до інших законів. Прикладом цього є конституції Великої Британії та Ізраїлю.

Основними ознаками юридичної конституції є наявність системи правових норм; закріплення народного суверенітету, форм народовладдя, верховенства права, символіки держави, статусу особи, територіального устрою і системи місцевого самоврядування; порядку дії, внесення змін і припинення її дії.

Науковці підтверджують існування фактичної конституції, тобто такої, що не знаходить свого відображення в писаному акті, але констатує справжній стан речей у державі й суспільстві. Тому певні обставини сприяють створенню писаного акта, серед яких: ускладнення правовідносин, розвиток правової культури, потреба в закріпленні і стабілізації відносин, що складаються у державі. Юридична конституція є системою норм, які регулюють певне коло суспільних відносин, а фактична – це і є ті відносини, які склалися у суспільстві. Проте, поява першої зовсім не означає зникнення останньої. Адже суспільні відносини, зафіксовані в юридичній конституції статичні, тому й зафіксовані, фактичні ж покликані до життя розвитком, удосконаленням, тому вони є динамічними.

Треба зазначити, що фактична конституція існує у будь-якому суспільстві, і вона випереджає юридичну в часі. Нам відомо, що юридична конституція України 1978 року відставала від фактичної конституції, тим самим гальмувала розвиток основних суспільних відносин. Фактична конституція визначає структурні й функціональні характеристики юридичної конституції, основними з яких є дійсність і відповідність реальним конституційним відносинам.

Отже, можна зробити такі висновки: по-перше, фактична конституція відображає реально існуючий конституційний лад, основу якого складають ті об'єктивні відносини, які визначають найбільш суттєві економічні, політичні, соціальні та інші характеристики суспільства. А юридична конституція – це офіційне визнання фактичного стану речей у суспільстві. По-друге, фактичну і юридичну конституції не можна ототожнювати, їх слід розглядати як самостійні явища. З іншого боку, юридична конституція може вважатись похідною від фактичної. По-третє, юридична конституція - це система правових норм, що встановлюють, регулюють і охороняють конституційні правовідносини. А термін фактична конституція застосовується для характеристики реального стану суспільних відносин. По-четверте, фактична конституція є об'єктивним явищем, вона відображає конкретно-історичний стан розвитку суспільства і держави в його найбільш суттєвих рисах, а юридична ж конституція завжди містить в собі як об'єктивні, так і суб'єктивні риси.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри конституційного права НЮУ імені Ярослава Мудрого., Павшук К.О.

***Кравченко Анастасія Олександрівна**
студентка 2 курсу, 1 групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
Для Служби безпеки України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ВИБОРАХ : ПРАВО ЧИ ОБОВ'ЯЗОК?

Спираючись на результати статистичних досліджень політичної активності українського суспільства, доводиться констатувати її низький рівень. Особливу увагу до зазначеної проблеми привертає низький відсоток участі громадян у виборах як депутатів місцевих рад, так і у виборах народних депутатів, і навіть Президента України, що, на нашу думку, свідчить про невпевненість народу в ефективному та законному здійсненню своїх повноважень народними обранцями та думка про імовірність фальсифікації виборів. Середньостатистичний громадянин України впевнений, що здійснення його безпосереднього прямого виборчого права не вплине на результати виборів, адже результати будуть прямо пропорційні планам та цілям « еліти української нації». Тому, значний відсоток громадян, які мають право брати участь у виборах, не реалізують своє право. Чи можна за таких обставин осуджувати громадян, які не беруть участь у виборах, адже їх ставлення до даної форми демократії виправдано систематичним порушенням процедури проведення виборів? Чи можливо в даному випадку стверджувати, що участь громадян у виборах є громадянським обов'язком?

На думку деяких вчених, участь у голосуванні громадян України на виборах має бути визначена не як право, а як юридичний обов'язок. Так, М.В. Цвік стверджує, що закріплення в майбутньому обов'язку громадянина України брати участь у голосуванні здатне позитивно вплинути на свідомість громадян, а санкції за неявку на вибори не можуть бути суворими, як у Пакистані, проте повинні мати виключно превентивний характер. Більш ніж у двадцяти країнах світу законом передбачено обов'язкову участь у виборах для всіх осіб, що мають право голосу. Наприклад, укладачі Конституції Італійської Республіки 1947 року визнали обов'язковий вотум сумісним з принципом вільних виборів, записавши у частині другій її ст. 48: «Голосування - особисте і рівне, вільне і таємне. Його здійснення є громадянським обов'язком». Санкції за порушення

цього обов'язку - виключно моральні, а ось в Австралії ледачому виборцю загрожує штраф, у Греції та Туреччині - навіть позбавлення волі. У Бельгії за неучасть у голосуванні на перший раз оголосять догану або накладуть невеликий штраф, на другий раз, якщо пройшло не більше 6 років після першого, розмір штрафних санкцій зростає, а якщо після першого разу минуло від 6 до 10 років – вивісять прізвище виборця у спеціальному списку на будівлі комунальної адміністрації за місцем його проживання. В Аргентині особа за нез'явлення на вибори не тільки штрафується, але і позбавляється можливості протягом трьох років обіймати державні посади.

Не можемо погодитися з думкою М.В. Цвіка, адже наша позиція прямо впливає принципу вільних виборів, який закріплений українським законодавством. Відповідно до ст. 71 Конституції України виборцям гарантується вільне волевиявлення. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про вибори народних депутатів України» участь громадян України у виборах депутатів є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у виборах. Ми впевнені, поки населення України має низький рівень життя, що закономірно породжує недовіру до політиків, поки порушується процедура виборчого процесу, держава не позбудеться абсентеїзму, і навіть при покращенні умов життя певний відсоток населення в будь – якому разі не буде реалізовувати виборче право. Тому, ми пропонуємо не встановлювати вотум : якщо хоча б один громадянин проголосував – вибори відбулися. Встановлення обов'язкового вотуму, що в деякій державі досягає 90 % і більше, свідчить про те, що легітимність влади в багатьох аспектах є штучною. Не є секретом, що голоси громадян, які не з'явилися на виборах, можуть бути незаконно «поділені» між народними обранцями як результат їх продажу, це один зі шляхів фальсифікації, в процесі якого голос зараховується від імені особи, яка насправді не брала участь у виборах. В процесі такої операції кандидати долають бар'єр вотуму. Ми впевнені, що законні результати виборів не залежать від кількості виборців, а залежать від думки тих, хто взяв участь у виборах, для тих громадян, які не байдужі.

Підводячи підсумки, хочемо виразити свою впевненість в тому, що виборче право – це все ж таки право, добровільна дія, індивідуальне волевиявлення. І насправді вирішення проблеми абсентеїзму полягає не в запровадженні виборів як обов'язку громадян, а лежить в руках правлячої верхівки, яка допускає порушення встановленої законом процедури проведення виборів та підрахунку голосів, фальсифікацію виборів та корупцію, підкуп виборців та популістські обіцянки. Окрім того, необхідно забезпечити населенню достатній життєвий рівень, щоб кожен громадянин України переймався своїм майбутнім, і тим, що може погіршити своє становище через вибір некомпетентного політика, у населення виникне потреба та бажання активно брати участь у виборчому процесі. Після виконання зазначених вище рекомендацій Україна і не помітить як позбулася абсентеїзму.

КОЖУШНИЙ КИРИЛО СЕРГІЙОВИЧ
*НЮУ ім. Ярослава Мудрого, студент,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 19 група*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИРІШЕННЯ СПРАВ ЩОДО НАРУГИ НАД ДЕРЖАВНИМИ СИМВОЛАМИ

На сьогодні досить гостро постало питання кореляції свободи вираження своїх думок із таким явищем, як наруга над державними символами.

В українській і світовій практиці проблема того, чи можна засуджувати людину, яка, наприклад, спалила прапор в знак протесту, досі однозначно не вирішено. Різні країни ставляться до цього явища неоднаково.

Так, наприклад, у Китаї та Німеччині за наругу над державними символами, зокрема за спалювання прапора, передбачена санкція у вигляді трьох років в'язниці або штрафу розміром до 5000 доларів США. У Франції з 2010 року заборона поширилася не

лише на знищення або пошкодження державних символів, вчинені в громадських місцях, а й за поширення фотографій того, як це робиться у приватній обстановці.

Протилежну думку має США, де за законодавством наруга над прапором зазвичай не може вести до адміністративної чи кримінальної відповідальності, оскільки Верховний суд у 1989 році визнав, що перша поправка до конституції США, яка гарантує свободу слова, має більшу вагу. Втім, у США не будь-яке спалювання прапора навіть вважається «наругою». Зокрема, старий і пошарпаний прапор належить саме спалювати під час особливої церемонії (у багатті або жаровні). Однак, охочих зірвати прапор з чужої будівлі або підпалити його може чекати покарання за пошкодження власності, крадіжку або підпал. Отже, відповідальність настає саме за протиправні дії проти власності, а не проти державних символів.

У таких країнах, як Японія та Пакистан можна спалювати національний прапор, але за наругу над прапорами іноземних держав можна отримати штраф або відправитися на примусові роботи, якщо на факт наруги надійшла офіційна скарга.

Щодо України, то законодавством публічна наруга над державними символами України карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів, арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до трьох років (ст. 338 Кримінального Кодексу).

Як можна побачити, головною умовою притягнення до відповідальності є публічність. Але майже жодна країна не зазначає критеріїв публічності та ознак тих діянь, що визначаються наругою над державним символом. У такому випадку можна говорити про те, що певним чином обмежується свобода висловлення своїх думок, хоча б і у такому вияві, як спалювання прапора тощо. До того ж, за протиправні дії щодо символів накладається кримінальна відповідальність – значно суворіша за адміністративну. Це однозначно негативно впливає на соціальний статус особи.

Отже, світова практика сьогодні неоднозначно ставиться до проблеми наруги над державними символами і тим, як це явище співвідноситься зі свободою слова. На мою думку, встановлення кримінальної відповідальності у такому випадку є недоречним, санкції, передбачені адміністративним правом, є більш доцільними у цьому випадку. До того ж саме поняття публічної наруги є досить оціночним, тому постає ще одна проблема щодо правильної кваліфікації тих чи інших діянь як протиправних.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Павшук К. О.

*Лисенко Анна Володимирівна
Студентка 4 курсу 17 групи ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Досвід зарубіжних країн у формуванні суддівського корпусу

Європейським співтовариством професія судді визначається головною у забезпеченні захисту прав та інтересів людини. Так, суддя-практик у своїй діяльності приймає рішення, які визначають авторитет та повагу до держави і є надзвичайно важливими для долі людини. Але коли такі рішення суперечать законодавству або навіть порушують і не захищають права громадян та не відстоюють інтересів держави, то це вже беззаконня, що суперечить ідеї правової держави. Тому особи, відібрані для судових посад повинні мати високі моральні якості, а також відповідну підготовку і кваліфікацію в галузі права.

Дослідженням питань підготовки, добору та призначення суддів займалися Є.Б. Абросімова, І.С. Власов, І.А. Войтюк, М.П. Селіванов та ін.

У світі існує дві основні моделі підготовки кандидатів на посади суддів. Відповідно до першої — для заняття посади судді достатньо загальної юридичної освіти, друга передбачає спеціальну освіту, як правило, на базі вже отриманої вищої юридичної освіти. Перша модель найбільш поширена в країнах загального права, друга — в країнах романо-

германської правової сім'ї. Що стосується сфери правосвідомості і правової культури, слід зазначити, що в деяких країнах суддя сприймається перш за все як кваліфікований юрист, тоді як в інших суддя — це перш за все представник держави. Відповідно, в першому випадку показником професійності судді вважається його особистий практичний досвід, а в другому — отримані знання і стаж роботи в державних органах. Це пов'язано з дуалізмом європейських правових систем.

Професійну підготовку суддів можна розділити на початкову підготовку кандидата на посаду судді, що є стадією відбору і відповідно до українського законодавства називається спеціальною підготовкою. Далі розрізняють підготовку осіб, які вже призначені на посаду судді, і останньою формою підготовки є підвищення кваліфікації суддів.

У Королівстві Бельгія існує три варіанти заняття посади судді: спеціальне навчання для юристів, які мають невеликий досвід роботи; іспит на професійну компетентність з відповідним ступенем складності для більш досвідчених юристів (зі стажем роботи в адвокатурі не менше десяти років), котрі можуть не проходити курс навчання; усний іспит для юристів принаймні з двадцятирічним досвідом роботи або для осіб, які мають щонайменше п'ятнадцятирічний досвід роботи і пропрацювали як мінімум п'ять років на посаді, що вимагає глибокого знання законодавства.

Підготовка кандидатів на посаду судді є чергуванням групових тренінгів та індивідуального навчання в суді. При виконанні своїх функцій в суді слухачі також можуть проходити «ad hoc» курси в Інституті підготовки судових працівників — федеральному інституті, який займається навчанням діючих суддів та працівників суду. Інститут є незалежним, але його програми повинні відповідати рекомендаціям Вищої ради юстиції. Кандидати на посаду судді зобов'язані проходити зовнішнє навчання протягом шести місяців. Слухачі можуть самостійно планувати свою програму підготовки та вибору іншого інституту для проходження стажування (пенітенціарна система, публічні юридичні особи, соціальні служби), крім міжнародних організацій. Підготовка в Бельгії диференціюється для кандидатів зі стажем або без стажу; підготовка суддів та прокурорів здійснюється разом; зовнішню стажування кандидат на посаду судді може пройти в соціальних службах, крім міжнародних.

В Італійській Республіці особи, які бажають взяти участь у відборі на посаду судді, повинні пройти початкову підготовку. Наступний етап — навчання діючих суддів. Він передбачає початкове навчання, яке триває вісімнадцять місяців, і навчання суддів, які вже виконують свої функції. У відборі на посаду судді в Італії існують певні обмеження. Зокрема, право на участь в ньому мають особи з юридичною освітою, які пройшли додаткову теоретичну і практичну спеціалізацію. До участі у процедурі відбору готують університети і школи післядипломної підготовки для юристів, де кандидати навчаються протягом двох років після здачі спеціальних вступних іспитів. Італія відрізняється від інших держав такими особливостями підготовки: альтернативою навчання є здобуття вченого ступеня; зовнішнє стажування можна проходити в банківських установах, міліції; шість місяців навчання проходить з акцентом на обраній спеціалізації в рамках підготовки.

У Великобританії питаннями підготовки суддів займається Рада освіти суддів, заснована в 1979 р. При підборі суддів в Сполученому Королівстві Великобританії і Північній Ірландії іспит не проводиться. Як правило, для суддів нижчих рівнів проводиться кваліфікаційний тест з метою скорочення в майбутньому кількості співбесід. Особи, які набрали найвищі результати, запрошуються на так званий «день відбору», який передбачає розгляд заяв і рекомендацій кандидатів на посаду, тест, співбесіду, а також рольову гру. При відборі перевага віддається кандидатам, які мають досвід роботи безкоштовним суддею. Визначаючи особливості підготовки суддів в Великобританії як представниці англо-американської правової системи, слід зазначити, що особи, які прагнуть стати суддями, повинні мати досвід роботи безкоштовним суддею; оцінювання підготовки здійснюється суддею-наставником; навчання складається з практичних елементів (судових засідань, рольових ігор).

Досвід підготовки кадрів для судової системи, який існує в зарубіжних державах, може бути корисний для України в частині, що стосується введення етапності підготовки. Однак в існуючих умовах доцільно збільшити термін спеціальної підготовки, оскільки у осіб, які бажають стати професійним суддею, виникають додаткові проблеми через відсутність необхідних знань при здійсненні функції правосуддя.

Також доцільним вважаємо запровадження спрощеної підготовки для осіб, які мають вчений ступінь; введення зовнішнього стажування для майбутніх суддів; реалізацію спрощеної системи підготовки для кандидатів на посаду судді з досвідом роботи; надання можливості майбутнім суддям вибрати тематику курсу підготовки.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. кафедри організації судових та правоохоронних органів НЮУ імені Ярослава Мудрого Овсяннікова О.О.

Лотоцька Марія Ігорівна
студентка IV курсу, I групи, ШКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого

Інститут конституційної скарги в Німеччині та можливість його запровадження в Україні

На сьогодні постійне розширення прав людини і громадянина потребує запровадження ефективних засобів їх захисту. Яскравим прикладом такого механізму є інститут конституційної скарги в Німеччині, який за весь час свого існування зміг доказати можливість інтеграції громадян у сферу публічно-владного управління та захисту порушених прав і свобод людини. Актуальним це питання постає і для України, оскільки впровадження інституту конституційної скарги в національне законодавство, мало б наслідком підвищення ефективності конституційного судочинства та передбачало б можливість здійснення Конституційним Судом України (далі – КСУ України) реального захисту прав людини і громадянина. Для розробки цього механізму в Україні важливе значення має дослідження конституційної скарги в рамках німецького законодавства, діяльність якого є сьогодні чи найефективнішою серед усіх засобів захисту прав людини та громадянина.

Реалізація інституту конституційної скарги в Німеччині здійснюється органом конституційного контролю, яким є Федеральний Конституційний Суд Німеччини (далі – ФКС Німеччини). Серед широкого кола повноважень, якими наділений ФКС Німеччини, найбільш навантажену частину становить саме розгляд конституційних скарг, кількість надходження яких щорічно перевищує п'ять тисяч. Продуктивність діяльності ФКС Німеччини свідчить про те, що цей інститут здатний забезпечити дотримання фундаментальних прав людини та громадянина з боку владних органів, та при вирішенні тих чи інших конкретних справ захищати широке коло інтересів громадян. У контексті вищезазначеного необхідно звернути увагу, що ідея впровадження механізму конституційної скарги в національне законодавство України набуває все більшого обговорення. Однак, розробка цього інституту в межах вітчизняної судової системи та наділення Конституційного Суду України можливістю розглядати конституційні скарги громадян існує на початковому рівні та з боку законодавця не знаходить свого втілення в нормативних актах. Прийнявши Конституцію та закон України «Про Конституційний Суд України», законодавець закріпив можливість захисту Конституційним Судом України прав та свобод шляхом звернення громадян щодо офіційного тлумачення Конституції України або звернення в інтересах громадянина з конституційним поданням до Конституційного Суду суб'єктів конституційного подання, вичерпний перелік яких передбачений законом. Закріплення за КСУ України зазначених повноважень є дещо абстрактним засобом захисту прав і свобод громадянина. Це пояснюється тим, що зацікавленість органів чи посадових осіб у використанні свого права на подання стосовно захисту прав та свобод людини є мізерною у порівнянні із зацікавленістю самих громадян, до того ж ці подання, як правило, не завжди стосуються прав і свобод громадян.

Незважаючи на те, що особи можуть подавати звернення до Конституційного Суду України стосовно тлумачення Конституції України за умови неоднозначного застосування одних і тих самих положень Конституції чи законів України судами, іншими органами державної влади, повне охоплення всіх прав та свобод, які порушені законом, стає неможливим.

Конституційна скарга у ФРН є необхідною для порівняння дієвості механізмів конституційного судочинства в Україні та Німеччині. Варто звернути увагу, що предметом конституційної скарги у ФРН є порушення державною владою фундаментальних прав особи, закріплених Основним Законом ФРН. Це означає, що предметом оскарження можуть бути закони та інші акти парламенту, адміністративні акти, а також судові рішення, тобто будь-які акти, дії чи бездіяльність органів державної влади та управління.

У ст. 93а Федерального закону «Про Федеральний конституційний суд» прямо встановлено, що конституційна скарга потребує «прийнятності», тобто ФКС в кожному разі повинен вирішити чи підлягає конституційна скарга розгляду чи ні. У тій самій нормі закону визначається, що конституційна скарга є прийнятною, якщо вона:

- 1) має фундаментальне конституційне значення;
- 2) подана з метою захисту фундаментальних прав, визначених у пункті 1 статті 90 закону, і скажник зазнає особливо тяжкої шкоди в разі відмови в розгляді конституційної скарги.

Характерним прикладом особливої конституційної значущості конституційної скарги може бути подана у 2011 році скарга щодо конституційності участі Німеччини в наданні багатомільярдної фінансової допомоги Греції та іншим кризовим країнам єврозони. На думку суб'єктів подання цієї скарги, надання такої допомоги суперечило і Конституції ФРН і законодавству Євросоюзу. Скаржники вважали, що валютний союз, надаючи велику фінансову допомогу без достатньої правової бази, перетворюється на «гарантійне та трансфертне співтовариство», підриваючи тим самим стабільність євро й покладаючи необґрунтовано тяжкий податковий тягар на німецьких платників податків.

Наведений вище аналіз свідчить про потужну роль Конституційного Суду Німеччини не тільки в гарантуванні захисту прав людини та громадянина, але й в системі контролю за актами законодавчого органу. Відіграючи, немовби «пасивну» та аполітичну роль, ФКС Німеччини впливає на законодавчу владу, тим самим стримуючи її у прийнятті тих чи інших політичних рішень.

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що в правовій системі Німеччини інститут конституційної скарги є найдієвішим засобом захисту фундаментальних прав людини і громадянина, ретельно розроблений на нормативному рівні та ефективно функціонуючий. Цінний практичний досвід ФКС Німеччини щодо вирішення конституційних скарг має бути оцінений вітчизняними правознавцями та врахований під час визначення оптимальної моделі конституційної скарги для запровадження в Україні.

Науковий керівник: доц. Лялюк О.Ю.

*Мандрікова Александра Олександрівна
студентка 24 групи 3 курсу ІПКЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ У РЕФОРМУВАННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Обравши шлях до Євроінтеграції, Україна взяла на себе зобов'язання щодо реформування зокрема і системи організації та функціонування місцевого самоврядування. На процес реформування місцевого самоврядування істотний вплив справляє досвід європейських країн, кожна з яких, на основі єдиних загальноновизнаних принципів, виробила власну концепцію перетворень. Основними цілями таких перетворень стали пристосування цього політико-правового інституту до функціонування

у сучасних державах загального добробуту, розв'язання проблем урбанізації, а також надання можливості функціонування в межах різноманітних взаємозалежних заходів, здійснюваних у рамках відповідних концепцій. Зважаючи на зазначені процеси реформування місцевого самоврядування у межах єдиних європейських демократичних принципів, до яких прагне і Україна, вивчення досвіду зарубіжних країн (наразі Республіки Польщі) у цій сфері є актуальним та необхідним кроком на шляху до спроможного та ефективного місцевого самоврядування в Україні.

Яскравим прикладом успішного трансформування місцевого самоврядування є Польща, яка є близькою до нашої країни за геополітичними та історичними традиціями. Одним із завдань реформи місцевого самоврядування 90-х рр. було пристосування територіального устрою держави до загальноєвропейських стандартів перед вступом до ЄС. У результаті була запроваджена триступенева система територіальних одиниць, проведена децентралізація влади, у тому числі, значний обсяг повноважень щодо вирішення місцевих проблем було передано органам місцевого самоврядування. Сьогодні територіальний поділ Польщі включає 16 воєводств, 379 повітів та 2479 гмін.

Воєводство є найвищою ланкою адміністративно-територіального поділу Польщі і відповідно до законодавства виконує завдання у сфері: публічної освіти, охорони здоров'я, соціальної допомоги, охорони навколишнього середовища, громадського транспорту тощо. На рівні воєводства діють як органи місцевого самоврядування так і державна адміністрація, що свідчить про його самоврядно-державний характер. Органом місцевого самоврядування на цьому рівні є сеймик, який формується шляхом прямих виборів.

Повіти – самоврядна адміністративно-територіальна одиниця другого рівня, яка входить до складу воєводства і формується шляхом об'єднання декількох сусідніх гмін. Повіти здійснюють повноваження, що не входять до компетенції гмін. Для цього створюються ради, до складу яких входять до 29 радників. Виконавчий орган ради – правління – очолює староста, який відповідає за громадський порядок і безпеку, а також несе персональну відповідальність за виконання своїх повноважень. Міста на правах повіту мають подвійний статус: мають права та обов'язки одночасно гмін та повіту. При цьому воєводства можуть делегувати повітам окремі повноваження для вирішення питань на місцях. Повіт є економічно самостійним і незалежним від гмін.

Останньою ланкою є гміна, яка відповідає за всі справи громадян, що проживають в межах певної гміни. Гміна може бути: сільською (не включає місто), місько-сільською (до її структури входить місто та декілька сіл) та міською (входить до адміністративних кордонів міста). Члени представницького органу – ради, формують правління та обирають вайта, бурмістра або президента.

Контроль за органами місцевого самоврядування з боку держави здійснює воєвода, якого призначає Прем'єр-міністр Польщі, а підпорядкований він Міністерству внутрішніх справ та адміністрації Польщі.

Зазначена система органів місцевого самоврядування Польщі сьогодні задовольняє більшість потреб жителів. При цьому адекватна конкуренція органів державної влади та місцевого самоврядування є економічно вигідною та ефективною. Головними принципами функціонування місцевого самоврядування в Польщі є незалежність, ефективність та раціоналізм. Так, реформи не були повністю добровільними, однак були необхідними для модернізації всієї системи публічної влади, адже ефективно і сильно місцеве самоврядування це не лише ознака демократично розвинутої країни, а й шлях до економічного зростання.

Як видається, врахування зарубіжного досвіду в процесі реформування місцевого самоврядування в Україні є вкрай важливим. Сподіваємося, що реформа буде ефективною не лише на «папері», а й надасть можливість для раціонального використання ресурсів як економічних, так і соціальних, і врешті-решт наша країна наблизиться до європейських стандартів управління.

Розвиток лобізму в Україні

20 жовтня 2010 року від народного депутата Коновалюка В.І. (реєстр. №83) до стін ВРУ надійшов проект Закону «Про регулювання лобістської діяльності в Україні».

Лобіювання є невід'ємною складовою політичного процесу в демократичному суспільстві, оскільки це особлива система реалізації інтересів різноманітних груп громадськості шляхом впливу на законодавчі та виконавчі органи державної влади. Лобісти виконують важливу функцію посередників між громадськістю і органами державної влади, інформуючи останні про інтереси окремих груп громадян, стан справ у тих чи інших сферах життя. Позитивна робота інституту лобіювання вигідна суспільству, оскільки він істотно доповнює складну систему стримувань і противаг, так як дозволяє співставити групові інтереси, можливості і наслідки різноманітних дій та сприяє відображенню цих інтересів і можливостей у політичних рішеннях. Законопроект покликаний врегулювати лобістську діяльність в Україні, яка хоча офіційно і не визнана українським законодавством, але здійснюється в органах державної влади та місцевого самоврядування. Проект сприятиме зменшенню кількості корупційних та тіншових схем впливу на діяльність представників влади, оскільки будь-які контакти лобістів з посадовими або службовими особами будуть носити відкритий характер, а самі лобісти повинні будуть звітувати про свою діяльність. При цьому, законопроект сприятиме розвитку в Україні громадянського суспільства та підвищення впливу громадян на управління державою, шляхом надання рівних можливостей впливу на владу різними групами та соціальними верствами населення. Законопроектом пропонується закріпити правові засади та порядок здійснення лобістської діяльності в Україні, права і обов'язки лобістів, гарантії їх діяльності. Проект визначає поняття «лобіювання» як законний вплив зареєстрованих та акредитованих в установленому порядку осіб (лобістів), який здійснюється на замовлення, на органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час розробки і прийняття (участі у прийнятті) ними нормативно-правових актів. Лобістом визнається – зареєстрована фізична або юридична особа, яка на замовлення здійснює законний вплив на органи державної влади і місцевого самоврядування.

Відповідно до ч.1 ст.4 Законопроект пропонує врегулювати лобістську діяльність що здійснюється в таких органах влади державної влади та місцевого самоврядування: Верховна Рада України; Адміністрація Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Рада Міністрів Автономної Республіки Крим; сільські, селищні, міські, районні та обласні ради.

Згідно ч.3 ст.10 проект Закону забороняє будь-яку лобістську діяльність в: Національному Банку України та його підрозділах; Податковій Адміністрації України та її підрозділах; Державній Митній Службі України та її підрозділах; органах судової влади; правоохоронних органах; Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

Реалізація запропонованого проекту Закону України «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» потребує видатків з державного бюджету України які пропонується покрити за рахунок зборів, які будуть стягуватися за державну реєстрацію лобістів та реєстрацію змін в Реєстрі лобістів України (п.7 ч.1 ст.14 проекту). Розмір зборів визначатиметься Кабінетом Міністрів України.

Врегулювання лобістської діяльності в Україні, шляхом прийняття запропонованого законопроекту дозволить налагодити ефективну взаємодію між суспільством та органами державної влади і місцевого самоврядування, що дозволить врахувати у нормативно-правових актах інтереси широкого кола громадян, суспільних

груп, забезпечити обґрунтованість рішень, що приймаються та формування більш якісного законодавчого масиву. Також законопроект дозволить зменшити кількості корупційних діянь та посадових злочинів, що буде забезпечено державним та громадським контролем над процесом лобіювання.

Оскільки Україна обрала про – європейський шлях розвитку, вважаю за доцільне використання та запозичення досвіду розвинених країн з урегулювання інституту лобізму на законодавчому рівні. Першою країною в якій на законодавчому рівні закріпили лобіювання є США. Цей інститут в США діє вже більше 100 років, тому вважаю, що приклад треба брати перш за все з цієї країни. Правовою основою лобіювання в США є: 1. Перша поправка до Конституції США, згідно з якою громадянам гарантують право на звернення до органів влади з петиціями про задоволення скарг. 2. Стандарти етичної поведінки для службовців органів виконавчої влади, згідно з яким забороняється займатись лобіюванням державним службовцям протягом 1 року з моменту припинення їх повноважень. 3. ст. 4911 162 (e) Податкового кодексу США визначає порядок оподаткування суб'єктів лобіювання. 4. ст. 1352 Федерального Акту «Про асигнування на Міністерство внутрішніх справ» заборонила використання федеральних коштів на лобіювання.

Мірзабекова Катерина Садирівна
студентка 2 курс, 2 група Інститут
прокуратури та кримінальної юстиції
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЗМІНА ГРОМАДЯНСТВА НА ПІДСТАВІ ОПТАЦІЇ ТА ТРАНСФЕРТУ

У широкому сенсі оптація означає право вибору громадянства за будь-якої причини та може відбуватися в груповому та індивідуальному. У будь-якому випадку оптація відбувається лише на основі добровільного вибору.

На сьогоднішній день у найпоширенішому сенсі, оптація — це добровільний вибір особою громадянства за умови територіальних змін.

При територіальних змінах право оптації виникає в таких випадках: виникнення нової держави шляхом відділення її від іншої держави; розпад однієї держави на кілька нових держав; перехід частини території однієї держави відповідно до міжнародного договору під суверенітет іншої держави.

Прикладів застосування цього способу набуття громадянства в історії мало, тому особливою рисою є відсутність стійкої системи регулювання процедури оптації. Зазвичай процедура оптації регулюється угодою між державами, що причетні до цього процесу, та міжнародними договорами.

В міжнародній практиці існують декілька загальноприйнятих норм щодо регулювання цього способу набуття громадянства. Оптант повинен вирішити питання щодо збереження свого колишнього громадянства чи перехід у громадянство іншої держави шляхом подачі у визначений строк індивідуальних заяв. Особа може залишитися на певній території (яка передається) і набути нового громадянства. У випадку, коли особа не бажає зберегти попереднє громадянство, вона повинна або у визначений термін залишити місце свого проживання та переїхати на іншу територію своєї держави.

Як приклади оптації можна назвати, наприклад, обмін територією між СРСР та Польщею (угода 6 липня 1945 р.), обмін територією між СРСР та Чехословацькою Республікою (угода від 29 червня 1945 р.) та мирний договір з Італією (1947р.).

Варто відмітити історичний казус, який відбувся під час виходу країн Прибалтики зі складу СРСР. Право оптації було порушено і через це виникла окрема категорія осіб, які фактично не є громадянами цих країн і не мають громадянства інших країн. За юридичними фактами вони є апатридами, але мають спеціальний статус («негромадян», «осіб з невизначеним громадянством») визначений у відповідному законі. Тут має місце

правова невизначеність становища таких осіб та колізія права з точки зору реалізації оптації при додержанні законності.

Тож, можна зробити висновок, що оптація – добровільний вибір особою громадянства шляхом подання у визначений строк індивідуальної заяви про те, що оптант бажає жити на території держави, якій передається територія його проживання, або не бажає зміни свого старого громадянства.

Трансферт, на відміну від оптації, - це автоматична зміна громадянства, коли разом із переходом території автоматично змінюється громадянство незалежно від згоди чи незгоди населення території, яка переходить під юрисдикцію іншої держави. Міжнародним правом заборонена така примусова зміна громадянства, оскільки вона виключає волю особи. Однак у деяких випадках трансферт мав місце в історії. Можна згадати примусовий обмін підданих між державами Антанти і Туреччиною (30 січня 1923р.), примусове переселення німецького населення з Польщі, Чехословаччини й Угорщини до Німеччини (1945р.) та об'єднання НДР і ФРН (3 жовтня 1990р.). Слід вказати, що в останньому випадку зіграв роль факт правонаступництва.

Як особливий приклад можна відмітити ситуацію з Автономною Республікою Крим. Формально були виконані всі умови щодо добровільної зміни громадянства населенням, тобто оптації. З іншого боку, хоча строки для подання індивідуальної заяви щодо зміни громадянства і визначаються обставинами чи договором між державами, однак населенню території, що передається, за загальнозстановленим правилом потрібен час для оцінки варіантів та визначення свого вибору. Фактично, потрібного проміжку часу надано не було.

Наук. керівник доц. Ткаченко Ю.В.

НІКОЛАЄНКО ВАДИМ ВІТАЛІЙОВИЧ
*НЮУ ім. Ярослава Мудрого, студент,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції 2 курс, 19 група*

До питання про сутність і зміст поняття “громадянське суспільство” та його інститутів

Термін «громадянське суспільство» є одним з найбільш дискусійних наукових категорій. Існує цілий ряд визначень, які запропонували сучасні науковці.

Так О.Габріелян під громадянським суспільством розуміє модель суспільства високорозвинених демократичних держав Заходу, які являють собою самоорганізовані співтовариства людей. Таке розуміння відповідає реаліям західного світу 90-х років ХХст. і початку ХХІст. З погляду Ю.М. Тодика, який під громадянським суспільством розумів “систему самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів і потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від покоління до покоління”. О.Ф. Скакун, розуміючи його як “систему взаємодії у межах права вільних та рівноправних громадян держави, їх добровільно сформованих об'єднань, що знаходяться у відносинах конкуренції та солідарності, поза безпосереднім втручанням з боку держави, що лише створює умови для їхнього вільного розвитку”.

Видається правильним таке розуміння громадянського суспільства, як окремої автономної суспільної сфери, яка є відокремленою від держави, хоча і не може існувати та розвиватися без неї, але задля реалізації та захисту своїх прав та інтересів утворюються громадські інститути, якими безпосередньо здійснює вплив на публічну владу в країні.

Усі громадянські об'єднання створюються для задоволення певних потреб та інтересів громадян. До важливих інститутів громадянського суспільства належать, зокрема професійні спілки – добровільні неприбуткові організації, що об'єднує громадян

за родом їх трудової діяльності. Сьогодні профспілки будучи організаціями захисту економічних та соціальних інтересів найманих працівників, одночасно є важливим інститутом громадянського суспільства, покликаним представляти, виражати і захищати інтереси робітників як громадян. Станом на 01.01.2015 р. ФПУ об'єднувала 42 всеукраїнські профспілки та 27 територіальних об'єднань загальною чисельністю 8182,3 тис. членів профспілок, що на 3,5 % менше, ніж у 2014 р. Основними чинниками зменшення профспілкового членства в Україні є збільшення тіньового сектора, реорганізація та ліквідація підприємств, поширення атипових форм зайнятості, зростання кількості незалежних профспілок, що не входять до складу ФПУ.

Благодійні організації – їх представникам є так звані волонтери. Із впевненістю треба сказати, що волонтерство є інститутом громадянського суспільства, тому що волонтерські організації створюються за ініціативою не держави, а безпосередньо громадянами. Волонтерство в Україні тільки починає свій розвиток та за дослідженням GfK Ukraine, проведеним у листопаді 2015 року, такий досвід мали вже 23% українців, з них 9% почали займатися волонтерством у період з листопада 2014 року. З березня 2015 р. волонтерство "офіційно легалізоване", оскільки набрав чинності новий закон "Про волонтерську діяльність", який на зараз є певним механізмом реалізації прав та свобод, які закріплені в Конституції України.

Політичні партії – інститут громадянського суспільства, покликаний визначати напрями розвитку країни, здійснюючи тим самим контроль за владою. За весь час державності прес-служба Комітету виборців зареєструвала рекордну кількість партій. Зокрема, у 2014 році в Україні стало на 39 партій більше, а в 2015 році ця кількість збільшилася ще на 27. Наразі в Україні існує 286 чинні політичні партії. Це дуже велика кількість і на практиці більшість партій після реєстрації зупиняють свою діяльність, ще не розпочавши її. Щоб діяльність політичних партій не припинялася після їх реєстрації та при цьому виконувались ними необхідні функції, потрібно забезпечити моніторинг з боку держави за діяльністю політичних партій, оперативно реагувати на ігнорування політичними партіями законодавчих та конституційних норм, а також зняти протиріччя та неузгодженість законодавства в цьому питанні.

Релігійні організації як інститути громадянського суспільства є автономними утвореннями і саме тому ні держава, ні її органи, котрі діють від її імені, не мають права визначати на центральному чи локальному рівнях пріоритетною або обмежувати ту чи іншу релігію. Згідно даним Державного департаменту у справах національностей та релігій станом на 01.01.2016 р. говорять про значне збільшення таких організацій. Потрібно зазначити що політичні інституції є менш впливовішими за релігійні організації, але при правильній взаємодії, політичні партії можуть залучити великою підтримкою електорату, і безперешкодно реалізовувати свою програму у інтересах громадянського суспільства.

Зокрема у Конституції України розділ громадянське суспільство відсутній, хоча у конституційному проекті 1992р. був передбачений. Його відсутність пов'язана передусім по-перше з несформованістю на той час громадянського суспільства, По-друге, Конституція формувалась на основі двох документів: Декларації про державний суверенітет України та Акту проголошення незалежності України, які були прийняті за радянських часів, а відповідно відповідали радянським правовим стандартам, які на той час не містили терміну "громадянське суспільство".

Отже, під громадянським суспільством слід розуміти сферу вільної комунікації учасників суспільних відносин, мета яких реалізація певних спільних інтересів – політичного, соціального, економічного, культурного та іншого характеру – поза інститутами публічної влади.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Павишук К. О.

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тема становлення та розвитку місцевого самоврядування є надзвичайно актуальною в наш час для нашої країни, оскільки враховуючи сучасні проблеми у функціонуванні державних інституцій, слід наділити більш ширшим обсягом повноважень органи місцевого самоврядування.

Взагалі, згідно статті 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Сутність місцевого самоврядування полягає в гарантованому державою праві територіальної громади, громадян та їх органів розв'язувати значну частину місцевих справ і управляти ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність та в інтересах населення.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», система місцевого самоврядування включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада.

Територіальна громада — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи й служби.

Серед найважливіших ознак органів місцевого самоврядування виділяють їх правову, організаційну, матеріальну та фінансову автономії. Тобто, їх наділено власними повноваженнями, вони можуть самостійно визначати та будувати свою внутрішню структуру та мають право розпоряджатися коштами та майном для здійснення певних функцій та повноважень в межах компетенції цих органів.

Також, з того, що органи місцевого самоврядування можуть здійснювати окремі повноваження органів виконавчої влади, впливає, що вони тісно взаємодіють між собою.

Отже, враховуючи викладене вище, слід зробити висновок, що органи місцевого самоврядування мають велике значення для побудови демократичної держави, але для того, аби вони дійсно сприяли цьому, необхідно внести значні зміни до організації роботи цих органів. На даному етапі ці зміни дійсно відбуваються, про що свідчить розпорядження Кабінету Міністрів від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», в якому запропоновано ряд змін, запровадження яких може допомогти у підвищенні ефективності роботи органів місцевого самоврядування та збільшенні їх самостійності, що свідчить про перші кроки до децентралізації влади.

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У ПОЛЬЩІ

У Польщі від року до року збільшується число громадських зібрань, в тому числі, за участю великої кількості людей. Право на свободу мирних зібрань і висловлення своїх поглядів є ключовим з точки зору зміцнення громадянського суспільства.

Відповідно до ст. 57 Конституції Республіки Польща[1] і закону «Про збори» від 5 липня 1990 року [2], свобода мирних зібрань і участь в таких зборах гарантовані кожному. Обмеження таких свобод можуть встановлюватися законом. Немає спеціальних законів, що накладають обмеження на проведення зборів поблизу Парламенту, Уряду, Конституційного суду і резиденції Президента. Загальна процедура подання повідомлення застосовується і в разі проведення зборів поблизу органів державної влади.

Резолюція Сейму Польщі від 30 липня 1992 р. говорить, що Маршал Сейму повинен забезпечувати порядок і дотримання правил поведінки в стінах Сейму, а також видавати відповідні інструкції для підтримки порядку, включаючи використання парламентської служби охорони, яка відповідає за підтримання порядку в Парламенті і на прилеглих до нього територіях. Парламентська служба охорони має право встановлювати осіб, які порушують порядок і заарештовувати їх, а також здійснювати особистий огляд і перевірку речей для забезпечення безпеки.

Крім того, будь-який, хто втручається в роботу державних органів або порушує порядок їх роботи, піддається санкціям, згідно глави 29 Кримінального кодексу «Злочини проти функціонування органів державної та місцевої влади». Більш того, не існує спеціальних судових процедур щодо порушення порядку та правил поведінки в будівлях парламенту, уряду, резиденції президента та інших державних установах і на прилеглих до них територіях. Процедури, пов'язані з подібними випадками, регулюються відповідним законодавством.

Так, варто зазначити, що в Польщі реалізується програма «Спостереження за громадськими зборами в Польщі» завдяки підтримці Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe. Метою проекту є створення в Польщі постійної мережі громадських спостерігачів, готових проводити моніторинг громадських зібрань і інших ситуацій за участю великої кількості людей в межах місця свого проживання [3, с. 265].

Програма спирається на попередній досвід Фонду щодо проведення моніторингу зборів, а також досвід проведення моніторингу законодавчого процесу в сфері здійснення правосуддя, і прецедентних рішеннях ЄСПЛ у справах, що стосуються свободи зібрань (в тому числі, Бончковські (Bączkowski) і ін. проти Польщі).

На підставі фрагментарної інформації спостерігачі Фонду складають звіти по протіканню конкретних зборів. У них оцінюється поведінка учасників, поліції, третіх осіб і потенційних контрдемонстрантів – з точки зору стандартів свободи зібрань.

Проект «Спостереження за громадськими зборами в Польщі» повинен створити і зміцнити позитивні практики в галузі організації і проведення спостереження за мирними зборами. У зв'язку з цим, керівництво Проекту налагоджує співпрацю з воєводськими і міськими комендантами поліції, міською адміністрацією, організаторами громадських зібрань.

Важливим є напрямок обміну досвідом з закордонними партнерами, який полягає в аналізі моніторингу громадських зібрань в інших країнах Європейського Союзу та країнах колишнього Радянського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Konstytucja Rzeczpospolitej Poliskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // Dziennik Ustaw. – 1997. – Nr 78. – Poz. 483.

2. Ustawa Prawo ozgromadzeniachzdnia 5 lipca 1990 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19900510297>

3. Demokratyczne Standardy Prawa Wyborczego Rzeczypospolitej Polskiej. Teoria i Praktyka / pod red. Ferdynanda Rymarza. – Warszawa :Wydawnictwo Krajowego Biura Wyborczego, 2005. – 412 s.

Сердюк Валерія Костянтинівна

студентка 2 курсу 12 групи

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

21 століття зробило небачений крок на шляху до розвитку людства, відкривши так зване «четверте покоління» прав людини. Питання цих прав були невідомі людині ще 100 років тому, їх стрімкий розвиток став результатом науково-технічної революції другої половини 20 ст. Штучне запліднення, евтаназія, зміна статі, клонування, трансплантація органів- не вигадки з художньої літератури, а реалії сучасного життя. Перетин моральних, етичних, біологічних і правових аспектів, пов'язаних із реалізацією цих прав вимагає наукового дослідження і обговорення, правового врегулювання цих питань з боку держави.

Новостворена галузь медицини поєднала в собі передові наукові дослідження, що невпинно розвиваються, а також цілу низку етичних, релігійних, культурних суперечностей, що відображають сутність сучасних поглядів на права і свободи людини на теренах трансплантології. Можливості трансплантології складно оцінити: пересадка тканин та органів є однією із найпоширеніших і водночас найскладніших медичних послуг. Відкриття цієї галузі подарувало людству надію на лікування безнадійно хворих, які ще до недавнього часу не мали шансу. Кожного року тисячі операцій по всьому світу рятують життя, а тому відкриття трансплантології є одним із найважливіших досягнень за останні століття.

В Україні питання трансплантології хоча і має власну нормативну базу правового регламентування, але недостатньо повно розкриває усі аспекти складності цієї процедури. Актуальність питання зумовлена передусім через особливе правове становище донора і реципієнта, специфіку їх взаємовідносин, пов'язану із рівним правом на життя кожного з них. Незважаючи на суто медичний характер цієї проблематики інститут трансплантації органів стосується більше моральної категорії, охоплюючи при цьому особисту оцінку, гідність та фізичну недоторканість кожної людини. Особливо гострими не тільки в Україні, а й в усьому світі, залишаються питання надання згоди на трансплантацію органів живими та померлими особами, адже законодавство не тільки містить прогалини щодо цього, але й створює колізійні норми, які не дозволяють використання цієї медичної практики в обсязі, необхідному для розвитку й ефективності медицини в нашій державі.

Порядок застосування трансплантації як метод лікування визначається законом «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів» відповідно до якого: «донор - особа, у якої за життя або після її смерті взято анатомічні матеріали для трансплантації або для виготовлення біоімплантів». Регулювання законодавством питань, що стосуються живого донорства є більш однозначним, адже трансплантація анатомічних матеріалів від живої людини можлива лише за її письмової згоди, підписаної свідомо і без застосування будь-якого тиску, в той час як трансплантація органів у померлої особи є тривалим предметом обговорення серед науковців. В Україні питання щодо взяття анатомічних матеріалів померлої особи регулюється в аспекті презумпції незгоди, тобто передбачається прижиттєва незгода особи на вилучення органів після її смерті. Це встановлюється законом «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини»: «Кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або не згоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті». У нашій державі

неодноразово створювалися законопроекти щодо зміни презумпції незгоди на презумпцію згоди, але достатньої підтримки такі зміни не одержували. Вважається, що використання презумпції незгоди потенційно знижує можливість криміналізації цієї галузі медицини, створюючи більш поважне і шанобливе ставлення до людського тіла після його смерті. У більшості релігій світу людське тіло – священне вмістище, яке не може розглядатися як власність, перетворюючи його в ранг товарів з власною ціною. Це питання ґрунтується на філософії кожного народу, тому окремих стандартів у його вирішенні просто не існує. Виходячи з Конституції України, яка визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю перевага благополуччя окремою людини ставиться значно вище за інтереси суспільства.

Відсутність широкої просвітницької діяльності в питаннях трансплантації та донорства в Україні виражається в досить суперечливих поглядах українців на можливість трансплантації органів від померлих осіб за відсутності їх фактичної згоди. Більше 50% населення категорично виступають проти подальших розробок цієї галузі, у той час як 25% опитуваних громадян вважають, що презумпція призведе до зловживання, продажу трансплантованих органів, а також до підвищення рівня вбивств у суспільстві. Цікаво, що 28% людей взагалі вважають донорство не богоугодною справою, виходячи з власних релігійних переконань.

На жаль, наше суспільство у даному питанні є більш категоричним і звужує свої погляди з приводу цінності презумпції згоди. Законодавче закріплення цього аспекту збільшить кількість донорських органів у разі, дасть реальну змогу урятувати численну кількість життів. Можливість дати шанс на життя невиліковно хворим людям шляхом трансплантації органів від померлої особи являє собою незрівнянно більшу користь, ніж та, котра через смерть назавжди втрачена для суспільства.

Незважаючи на численні нормативно-правові акти у сфері пересадки органів і тканин, національне законодавство досить однобічно дивиться на можливості внесення змін до системи правового регулювання цієї галузі. Зокрема, це питання стосується надання згоди на трансплантацію органів живих і померлих осіб. В Україні проблематика донорства особливо гостро потребує публічного обговорення і детального регламентування усіх недоліків сучасного законодавства.

Сізьон Владислав Сергійович

Студент 2 курсу 1 групи Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ІМПЕРАТИВНИЙ МАНДАТ ЯК ФАКТОР СТРАХУ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА

Протягом багатьох років залишається актуальним питання стосовно впровадження на Україні імперативного мандату для народних обранців. Проте сьогодні між народними депутатами ведеться дискусія про неможливість введення імперативного мандату, впровадження якого забезпечить обмеження прав народних депутатів. Як відомо, до прийняття Конституції України 1996 року в Україні діяв імперативний мандат, основою якого була можливість відкликання народного депутата в разі неналежного виконання покладених на нього обов'язків, а також можливість виборців давати депутатові обов'язкові до виконання накази. У 1995 року було навіть прийнято Закон України «Про відкликання народного депутата», який визначав підставами для відкликання виборцями обраного ними народного депутата України: порушення ним положень Конституції та законів України; систематичне невиконання депутатських обов'язків, визначених законодавством; використання своїх повноважень в особистих корисливих цілях; систематичне порушення норм депутатської етики та моралі; невідповідність практичної діяльності депутата основним принципам і положенням його передвиборчої програми

тощо. Однією зміною депутатської форми представництва у вигляді певного обмеження, вирішується широкий перелік суспільних проблем. З усього зазначеного прямо впливають питання: Яким чином імперативний мандат становить загрозу для України? Яких наслідків введення даної форми представництва інтересів суспільства бояться народні депутати?

В зі змінами політичної ситуації в країні відбулися й зміни до Конституції України, які набрали чинності з 2006 року та передбачали впровадження партійного імперативного мандату. Головною метою цього була політична структуризація парламенту та забезпечення партійної дисципліни (в першу чергу, недопущення переходів з однієї фракції парламенту в іншу). Впровадження такого механізму імперативного мандату зіштовхнулося з гострою критикою як зі сторони парламентарів, так і з боку Венеціанської Комісії, яка у своєму висновку від 13 червня 2005 р. застерігала, що встановлення у Конституції України можливості позбавлення парламентарного мандату рішенням керівного органу політичної партії, до фракції якої у Верховній Раді України належить депутат, надає політичним партіям можливість перегляду наслідків виборів, результатом чого може стати послаблення українського парламенту. Парламентарій буде змушений голосувати не відповідно до власних переконань, а для того, щоб зберегти власне членство у парламенті. «Прив'язка» депутатського мандату до членства у парламентській фракції не відповідає іншим конституційним принципам. Члени парламенту представляють інтереси народу, а не політичної партії. Тому Комісія наполегливо рекомендувала усунути з Конституції України пункт 6 частини другої ст. 81 та частину 6 ст. 81. Нині в Україні певні елементи імперативного мандату (наприклад, інститут відкликання депутата) залишилися лише на місцевому рівні. На нашу думку, норму, зафіксовану в п.6 ст.81 не можна вважати такою, що якимось чином відноситься до принципу імперативного мандату, адже вона не містить положення про відкликання депутата на вимогу виборців, про представництво депутатом волі виборців у певному окрузі, не визначає перелік порушень, за які народний обранець може бути відкликаний виборцями. До того ж, положення про дострокове припинення повноважень народних депутатів при невходженні їх у фракцію або вихід з фракцій насправді імперативним мандатом не є, адже, по - перше, вибори до парламенту та місцевих рад в Україні відбуваються на пропорційній основі, що робить безглуздим саме існування імперативного мандату. По - друге, в Конституції України чітко зафіксовані і принцип національного представництва, і принцип поділу влади на 3 гілки, що суперечить принципу імперативного мандата в його класичному вигляді. По-третє, для реалізації імперативного мандата потрібно волевиявлення самих виборців, а не депутатської фракції або регламентного комітету ВР. Тому закріплення депутатів у фракціях та їх відкликання при вихід з фракцій можна назвати скоріше рудиментом імперативного мандату. Раніше депутата можна було виключити з фракції без позбавлення мандата, то тепер за першим обов'язково піде друге, відкликання депутата є суто внутрішньофракційною заходом для підвищення саме дисципліни голосування і відстоювання інтересів фракції, що і наводить страх на народних обранців.

На мою думку, безглуздо стверджувати, що імперативний мандат не має негативних характеристик, проте якщо питання стосовно його впровадження залишається відкритим й досі, треба замислитись в чому ж полягають складнощі сьогодення і в чому пріоритет саме імперативного мандата для населення. Українське суспільство прагне мати можливість відкликання депутата задля забезпечення захисту своїх інтересів, які не зміг в повній мірі реалізувати народний депутат. Ситуація в нашій державі, на жаль, свідчить неспроможність або небажання виконувати свою політичну програму народними обранцями, про зменшення з кожним роком кількості гідних кандидатів на політичній арені. Тому народ, здійснюючи своє конституційне право на вибори обирає краще з тих, хто балотується, а в гіршому випадку певний процент громадян взагалі не візьме участь у виборах. Наявність такого інструментарію як відкликання принесло позитивні зміни у свідомості громадян, а страх перед відкликанням, як певний метод стимуляції, змусив би депутатів нарешті працювати. Ми сподіваємось на зміну політичною свідомості саме у народних представників, направлення її вектора у гору, про їх реальне і ефективне

здійснення повноважень і обіцянок, про здійснення їх діяльності не у власних інтересах чи інтересах олігархії, а в інтересах українського народу. Такі зміни відразу відкинуть необхідність впровадження імперативного мандату, адже як сказав відомий філософ Конфуцій : «Управляйте народом з гідністю, і люди будуть шанобливі. Ставтеся до народу по-доброму, і люди будуть працювати з ретельністю. Прославляйте добродетельних і заохочуйте невчених, і люди будуть довіряти вам».

Степанова Сніжана Володимирівна
аспірант кафедри Конституційного,
адміністративного та міжнародного
права Маріупольського державного
університету

«Розумний строк» розгляду справи як гарантія забезпечення конституційного права на справедливий судовий розгляд

Стаття 6 Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує кожному судовий розгляд протягом «розумного строку». Вказана гарантія підкреслює важливість того, що правосуддя повинно здійснюватись без затримок, які можуть підірвати його ефективність та довіру до нього.

Недотримання строків розгляду справ порушує конституційне право на судовий захист, гарантований статтею 55 Конституції України, і негативно впливає на ефективність правосуддя та на авторитет судової влади.

Поняття «розумний строк» є оціночним, а тому за роки своєї діяльності Європейський суд з прав людини неодноразово вказував, що тривалість судочинства повинна оцінюватися з урахуванням обставин справи на підставі 4 критеріїв: складність справи, поведінка заявника, поведінка органів влади держави-відповідача, а також важливості результату справи для заявника (рішення Європейського суду з прав людини (далі – рішення) у справі «Сюрмелі проти Німеччини» (Sürmeli v. Germany), 2006 року, «Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France), скарга № 30979/96, «Еккле проти Федеративної Республіки Німеччини» (Eckle v. Germany), 1982 року, «Федіна проти України», 2010 року).

Оцінюючи правову та фактичну складність, наприклад, цивільної справи, слід враховувати, зокрема, наявність обставин, що утруднюють розгляд справи; кількість учасників процесу; необхідність проведення експертиз та їх складність; необхідність допиту значної кількості свідків. При цьому така обставина, як розгляд цивільної справи судами різних інстанцій, не може сама по собі свідчити про її складність. Оцінюючи поведінку заявника, а також інших учасників процесу, не можна покладати відповідальність за тривалий розгляд справи використання ними процесуальних засобів, передбачених законодавством, для здійснення свого захисту, зокрема, у зв'язку зі зміною позовних вимог, вивченням матеріалів справи, подання клопотань, оскарженням ухвалених судових рішень. Разом із тим слід взяти до уваги факти невиконання ними процесуальних обов'язків, наприклад, ненадання чи надання з порушенням строку, передбаченого ЦПК, доказів у справі; неодноразові неявки в судові засідання без поважних причин. Оцінюючи поведінку органів державної влади (насамперед суду), слід враховувати своєчасність призначення справи до судового розгляду; належне та своєчасне повідомлення осіб, які беруть участь у справі, про дату та місце судового засідання, повноту і своєчасність прийняття суддею заходів щодо учасників процесу та інших осіб у сфері здійснення правосуддя, направлених на недопущення їх процесуальної недобросовісності і процесуальної тяганини у справі, зокрема, щодо контролю за строками проведення експертизи тощо. Оцінюючи характер процесу та його значення для заявника, слід враховувати важливість предмета розгляду та ступінь ризику для заявника, наприклад, якщо йдеться про справи, що потребують оперативного

прийняття рішення; трудові справи; справи, що пов'язані зі станом здоров'я заявника; справи щодо опіки над дітьми тощо.

Період, про який йдеться в ч. 1 ст. 6 Конвенції, залежить від того, яка саме справа розглядається, наприклад, кримінальна чи цивільна. Так при розгляді кримінальних справ цей строк починається з моменту стану невизначеності, в якому перебуває особа у зв'язку з розслідуванням та судовим розглядом, а саме моменту пред'явлення підозри, а якщо особа була затримана чи до неї був застосований запобіжний захід, то з відповідного моменту. Так, в рішенні у справі «Девейер проти Бельгії» (*Deweer v. Belgium*), 1980 року, Європейський суд встановив, що цей строк починається з моменту, коли «компетентний орган вручає особі офіційне повідомлення із обвинуваченням цієї особи у вчиненні кримінального злочину». У справі «Екле проти Федеративної Республіки Німеччини» (*Eckle v. Germany*), 1982 року, Європейський суд додав «критерій, за яким з'ясовується, наскільки така ситуація вплинула на становище підозрюваної особи». Кінцевим моментом стану невизначеності є момент набрання вироком законної сили або закриття кримінального провадження в цілому чи щодо конкретної особи.

Перебіг строків судового розгляду у цивільних справах починається з часу надходження позовної заяви до суду (рішення у справі «Пойсс проти Австрії» (*Poiss v. Austria*), 1987 року, «Бок проти Німеччини» (*Bock v. Germany*), 1989 року). Іноді такий проміжок може обраховуватися і з більш ранньої дати, коли заявнику доводиться пройти певну адміністративну процедуру до звернення до суду (рішення у справі «Кьоніг проти Федеративної Республіки Німеччини» (*König v. Federal Republic of Germany*), 1978 року, «Кресс проти Франції» (*Kress v. France*), 2001 року. Закінчення ж такого строку відбувається ухваленням остаточного рішення у справі, яке набрало законної сили, якщо воно не на користь особи (рішення у справі «Скопелліті проти Італії» (*Scopelliti v. Italy*), 1993 року), або виконанням рішення, ухваленого на користь особи (рішення у справі «Папахелас проти Греції» (*Papachelas v. Greece*), 1999 року).

Таким чином, виконання судового рішення є складовою частиною судового розгляду. У зв'язку із цим під час розгляду питань про відстрочку, розстрочку, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення, а також під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, необхідно дотримуватися вимог Конвенції щодо виконання судового рішення упродовж розумного строку (рішення у справі «Горнсбі проти Греції» (*Case of Hornsby v. Greece*), 1997 року, «Юрій Миколайович Іванов проти України», 2009 року, Нечипорук і Йонкало проти України», 2011 року та інші).

Степова Наталія Андріївна

*студентка 3 курсу інституту прокуратури
та кримінальної юстиції*

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ІМПЕРАТИВНИЙ МАНДАТ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ: ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Зміст представницької функції депутатів значною мірою залежить від мандата, що отримують депутати від виборців. Саме тип депутатського мандата, – імперативний або вільний, – є визначальним фактором політико-правового статусу депутата, оскільки кожен з типів містить певний режим відповідальності депутата перед виборцями, що і визначає характер зв'язків між ними. До того ж різний характер мандата передбачає різний обсяг представництва. Так, при закріпленні імперативного мандата депутат здійснює представництво лише інтересів громадян окремого виборчого округу, що зумовлено виключним правом виборців конкретного виборчого округу відкликати свого обранця. У випадку встановлення вільного мандата представництво здійснюється на рівні нації, тобто депутат не зв'язаний побажаннями чи вказівками конкретних виборців, а відтак

представляє весь народ. Таким чином, депутат керується не вузько корпоративними інтересами окремого округу, а інтересами всього населення держави. В останньому випадку конституційно-правова відповідальність депутата виявляється лише в можливості необрання його виборцями на новий термін.

Історія імперативного мандату свідчить про його неоднозначну користь для народу, але це не означає, що існування імперативного мандата заперечується як явище взагалі. Недоцільність застосування імперативного мандата, на нашу думку, повинна стосуватися лише депутатів, що здійснюють представництво на загальнонаціональному рівні (парламентарів). Навпаки, напрочуд виправданим вважаємо розумне та врегульоване закріплення імперативного мандата за депутатами місцевого самоврядування. Така позиція заснована на думці, що діяльність депутатів місцевого рівня має бути в безпосередньому балансі з очікуваннями виборців, які їх обирають, що відбиває положення принципів децентралізації та субсидіарності.

Імперативний мандат (механізму відкликання зокрема) вважається американським інститутом і головним чином поширений на місцевому рівні у 18 штатах США та у деяких провінціях Канади. На місцевому рівні в європейських країнах процедура відкликання депутатів передбачена лише в деяких кантонах Швейцарії (Берн, Золотурн, Тічіно, Тургау, Урі та ін.). Так, ст. 27 Конституції кантону Урі передбачено право громадської ініціативи щодо дострокового припинення повноважень органу влади.

Враховуючи, що розвиток місцевого самоврядування залишається одним із найпріоритетніших напрямів політики ЄС і, водночас, зважаючи на загалом негативне ставлення до застосування будь-яких форм імперативного мандату депутатів місцевих рад зокрема, в європейських країнах питання відповідальності та підконтрольності органів місцевого самоврядування вирішується за допомогою: по-перше, впровадження дієвих механізмів місцевої демократії; по-друге, удосконалення місцевої виборчої системи. У реалізації вищезазначених положень має сприяти створення державою механізму залучення людей, які можуть впроваджувати громадські ініціативи щодо відкликання відповідного депутата, ініціювати місцеві референдуми тощо. Яскравим прикладом є ФРН, де жителі доволі часто використовували механізм відкликання бургомістрів шляхом проведення місцевих референдумів. Так, на території землі Бранденбург у такий спосіб (у 1995 – 2006 рр.) було відкликано 16 бургомістрів.

Відтак, упровадження інституту відкликання депутатів місцевих рад є практичним та виправданим на рівні зарубіжних демократичних країн. Натомість важливо підкреслити відмінність проявів імперативного мандату в механізмі відкликання, а саме в процесі його реалізації: або шляхом громадської ініціативи або шляхом ініціювання відкликання партією, яка висувала відповідного депутата.

Це співвідношення є досить актуальним в Україні, адже відповідно до останніх тенденцій український законодавець прагне внести ряд змін до закону України «Про статус депутатів місцевих рад». Донині підставою відкликання депутата була народна ініціатива (тобто за рішенням виборців), за новим ж проектом закону можливе відкликання й за ініціативою парторганізації (яка висувала відповідного депутата у кандидати) на її зборах (конференції), якщо його практична діяльність не відповідає меті діяльності та завданням партії, закріпленим у статуті. Більше того рішення партії про відкликання є остаточним та не може бути оскаржене в суді – тим самим ця новела проекту закону фактично виводить за межі судового розгляду питання відкликання місцевого депутата партією, що прямо порушує норми Конституції. Відповідно втрачається сенс обрання депутата до складу ради взагалі, адже він не є вільним при прийнятті рішення під час голосування тому, що воно не повинно суперечити рішенням фракції.

Зважаючи на викладене, на наше переконання, українському законодавцеві варто відрізнити імперативний мандат за народною ініціативою на місцях та партійний імперативний мандат, адже прояви механізму відкликання є докорінно різними у двох варіантах у питаннях реальності місцевої демократії.

Адже, за нинішнього стану справ, активно підтримуючи шлях децентралізації, органам державної влади важливо діяти цілеспрямовано, виважено та відповідально. Вищезазначений законопроект № 3693, який підготовлений до другого читання та має певну підтримку з боку вищих органів влади, може суттєво відхилити вектори політики децентралізації у протилежний бік.

Стороженко Ольга Сергіївна

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

З 1996 року в Україні фактично спостерігалась тенденція до централізації влади. Місцеві державні адміністрації – яскравий приклад поширення державної влади на питання місцевого значення. Саме тому питання конституційних змін, які б вирішили нагальні проблеми українського суспільства та всіх областей України, постало досить давно. Серед таких проблем науковці та аналітики виділяють:

- ✦ відсутність чіткого законодавчого розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями, вочевидь більший вплив місцевих державних адміністрацій через фінансову та політичну підтримку держави;

- ✦ неефективний механізм розподілу коштів територіальних громад (гроші надсилалися через місцеві державні адміністрації до державного бюджету, а вже після перерахунку поверталися на місця у вигляді дотацій та субвенцій);

- ✦ низький соціально-економічний рівень життя громадян;

- ✦ недостатня увага центру до регіональних питань (не тільки розвитку різних національних культур, мови, але й розвитку інфраструктури, медицини, освіти, надання адміністративних послуг, управління комунальним майном),

- ✦ високий рівень корупції на рівні області та району.

Таким чином, основна маса проблем, з якими стикалися усі без винятку області України мали саме соціально-економічний характер. Задля їх вирішення науковцями була запропонована доктрина федералізації, хоча, аналізуючи розвиток сучасних федерацій, можна з'ясувати, що федералізація України є неможливою у зв'язку з такими причинами:

1. В Україні немає відповідних історичних передумов. Із самої етимології слова «федералізм», що походить від латинського *foedus* – договір, можна зрозуміти, що федерації виникають унаслідок домовленості окремих територіальних одиниць об'єднатися в один політичний союз – державу. Ті федерації, що нині існують у світі, утворилися або шляхом об'єднання політично самостійних держав чи державних утворень (США), або мали попередній досвід такого об'єднання (ФРН). Країною, яка здійснила перехід від унітаризму до федеративного устрою є Бельгія, територію якої конституційною реформою 1992 року було поділено на три регіони та чотири лінгвістичні громади. Ідеї поділу Бельгії шляхом відокремлення Фландрії від Валлонії досі обговорюються через тривале соціально-економічне та етнічне напруження між двома громадами, що призвело до політичної кризи 2007-2011 рр.

2. Прихильники ідеї федералізації при визначенні територіальних меж суб'єктів федерації пропонують врахувати національно-етнічний чинник як визначальний. Проте федерації, засновані на національно-етнічному чиннику, є нежиттєздатними. Так, після політичної кризи 1980-х років, Югославія розпалася вздовж кордонів республік, спочатку на п'ять держав, призвівши до югославських війн. В 1993 році Чехословацька федерація так само розпалася на дві незалежні держави – Чеську і Словацьку республіки. Водночас за даними численних опитувань населення Донбасу, національно-етична відокремленість цих регіонів видається штучно створеною теорією. Як свідчить соціологічне дослідження «Research & Branding Group» (липень 2013 року), 89,8 % громадян Донбасу ідентифікують

себе з Україною, 61,7 % з них пишаються тим, що є громадянами України, а 59,6 % вважають себе патріотами України.

3. Загостриться економічна проблема. Створення федерації, безперечно, призведе до необхідності створення органів влади суб'єктів федерації – парламентів, міністерств. А це, у свою чергу, збільшить як бюрократичний апарат, так і офіційні витрати на його утримання. Крім того, надмірна та невиправдана деталізація правового регулювання певних сфер суспільного життя (фінансова звітність, податкове законодавство) неодмінно буде гальмувати соціально-економічний розвиток всіх без винятку областей України.

4. Безперечно, виникне юридична проблема узгодження двох рівнів конституційного (вищий рівень – загальнодержавний, нижчий рівень – конституцій суб'єктів федерації), законодавчого (взаємоузгодження законів та їх відповідність обом конституціям) та підзаконного регулювання. Ця складна та невиправдана процедура тільки уповільнить розвиток вітчизняного законодавства.

5. Найскладнішою проблемою видається оптимальне розмежування компетенції між федерацією та органами влади суб'єктів федерації. Так, згідно з Конституцією США виключній компетенції федерації кореспондує залишкова компетенція штатів. З іншого боку, конституція Індії передбачає виключну компетенцію федерації, штатів і їх сумісну компетенцію. Проте за умов надзвичайного стану федеральний парламент має право приймати рішення з будь-яких питань. Отже, двоступенева політична система з нераціональним розподілом повноважень може призвести до постійного втручання у компетенцію інших органів влади.

6. Федералізація України може стати запобіжником проти її вступу до наднаціональних організацій, як-то НАТО чи Європейський Союз. Наприклад, після підписання США 4 квітня 1949 р. Вашингтонського договору про створення Північноатлантичного альянсу (НАТО), верхня палата американського парламенту (Сенат) мала ратифікувати протоколи до Договору, набравши щонайменше дві третини голосів депутатів. Зважаючи на те, що до верхньої палати входять представники від кожного штату, непогодження із вступом до НАТО чи ЄС з боку окремих суб'єктів федерації в Україні, може значно уповільнити процес ратифікації важливих міжнародних договорів.

Таким чином, федералізація України є неможливою, у зв'язку з такими причинами: в Україні немає відповідних історичних передумов; врахування національно-етнічного чинника при визначенні території суб'єктів федерації є невиправданим та не відповідає етнічній самоідентифікації громадян України; загостриться економічна проблема; правова система буде значно складнішою; виникне проблема оптимального розмежування компетенції між федерацією та органами влади суб'єктів федерації, а процес ратифікації міжнародних договорів може бути значно уповільнений.

Науковий керівник : Новиков О. В., к.ю.н., доцент

Шокал Юлія Василівна

студентка 3 курсу 5 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Інститут суду присяжних

Однією з найпоширеніших у світі форм участі представників народу у здійсненні правосуддя є суд присяжних. Суд присяжних є демократичним принципом. Існують дві моделі суду присяжних: європейська(континентальна, франко-германська) і класична (англо-американська). При класичній моделі судом присяжних є обрані представники суспільства, які утворюють відокремлену від професійного судді колегію і приймають рішення про винуватість чи не винуватість особи. За континентальною моделлю присяжні мають такі ж самі права, що й судді, беруть активну участь у дослідженні доказів, визначають наявність у діях особи всіх елементів складу злочину.

Актуальність теми полягає в тому, що суд присяжних в зарубіжних країнах сприяє незалежності судової влади та гуманізації діяльності правових органів у дусі дотримання прав і свобод людини.

Яскравими прикладами роботи інституту присяжних, можна розглянути, такі держави:

У Франції даний інститут має назву – «суд асизів». Він розглядає справи щодо вчинення злочинів та складається з 3 професійних суддів, а також 10 засідателів, які складають журі. Професійні судді та засідателі створюють єдину колегію, яка вирішує всі фактичні та правові питання.

В Сполучених Штатах Америки спірні питання права вирішують судді, а спори про факт – присяжні. Суд присяжних існує в кримінальних та цивільних процесах. У кримінальному процесі бере участь 12 присяжних і від 1 до 6 підмінних присяжних. У федеральних цивільних процесах може брати участь від 6 до 12 присяжних.

Що стосується інституту присяжних в Україні, то в статті 129 Конституції України визначено, що судочинство в Україні поряд з професійними суддями може здійснюватися судом присяжних. Дане конституційне положення знайшло своє відображення у КПК та є його новелою. Чинний КПК (стаття 384) передбачає, що за клопотанням обвинуваченого кримінальне провадження в суді здійснюється судом присяжних у складі 2 професійних суддів та 3 присяжних і лише щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі.

На жаль суд присяжних, майже не врегульований і якщо подивитися на концепцію такого інституту, є підстави вважати, що така модель не відповідає потребам незалежного судочинства і на практиці не реалізує ту роль, яка на нього покладається.

Вади обраної системи суду присяжних полягають у наступному. По-перше, маніпулювати думкою 3 осіб набагато легше, ніж 6 або 12. По-друге, майже відсутні гарантії захисту присяжних від незаконного впливу на них, хоча в законодавстві наявні норми - заборони будь-якій із сторони або стороннім особам впливати на присяжних, фактично їх реалізація залишається на низькому рівні. По-третє, проблемним питанням являється положення щодо не обов'язкової вищої освіти присяжних.

Розвиток інституту присяжних необхідний Україні, оскільки це важливи крок сучасної України до європейської інтеграції, до становлення громадянського суспільства та створення більш правосвідомої нації.

Але передбачений в Україні інститут суду присяжних потребує допрацювання та удосконалення механізму його дії з урахуванням досвіду більш розвинутих зарубіжних країн. Потрібно детально дослідити концепції «класичних» моделей суду, щоб розмежувати компетенцію між суддею і колегією присяжних. Також потрібно не забувати про низький рівень правової культури в Україні. Практики зазначають, що суд присяжних – це емоційний суд, це не суд доказів. Тому доцільніше підняти питання, щодо проведення хоча б початкової підготовки суду присяжних .

Науковий керівник : к.ю.н., доцент Новиков О. В.

Болотна Тетяна Юріївна

студентка 2 групи 3 курсу міжнародно-правового факультету НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПЕРЕВАЖНИХ ПРАВ НАЙМАЧА ЖИТЛА ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

В Конституції України закріплено право кожного на житло. Формами виявлення такого права є будівництво, придбання житла у власність, або оренда житла. Найм житла є розповсюдженою формою, адже, він достатньо низький за вартістю, порівняно з іншими. Також, оренда житла може задовольнити потреби осіб як в постійному місці проживання, так і в тимчасовому житлі. Тому, колізії та протиріччя, які виникають на практиці, з приводу дотримання прав і обов'язків сторін договору найму житла, значно ускладнюють реалізацію конституційного права кожної людини.

Цивільний Кодекс дає альтернативну можливість особам укласти договір як короткостроковий, який укладається на строк до одного року, так і довгостроковий, строк якого більше 1 року. Якщо ж строк не вказаний у договорі, він за загальним правилом вважається довгостроковим, укладеним на 5 років.

Передбачається, що якщо наймач уклав довгостроковий договір, він має на меті реалізувати своє право на житло. Тому, Кодекс забезпечує певні гарантії для такого наймача, які закріплені у статті 822 ЦКУ як переважні права наймача житла.

З приводу цієї статті, виникає велика кількість колізій та питань щодо трактування.

По – перше, у частині першій даної статті вказано, що наймач має переважне право на укладення договору найму житла на новий строк, тому не пізніше ніж за 3 місяці до спливу строку договору найму житла наймодавець може запропонувати наймачеві укласти договір ще раз, або відмовити в укладенні такого договору. Така диспозиція має на меті забезпечити гарантію можливості наймачем знайти житло у разі відмови у продовженні договору. Але, що робити, якщо наймодавець попередить наймача за 2 місяці, які це буде нести наслідки для наймодавця? Напевно, наймач має право перебувати у житлі до спливу 3 місяців з моменту попередження, навіть якщо договір закінчився.

За статтею 822 ЦКУ, якщо наймодавець не попередив наймача, а наймач не звільнив помешкання, договір вважається укладений на такий самий строк. В випадку, зазначеному вище, виникає ситуація, коли наймодавець попередив наймача, але наймач не звільнив приміщення до спливу строку договору, адже він має у своєму розпорядженні 3 місяці для виселення. Виникає колізія, які зобов'язальні відносини будуть регулювати останній місяць перебування наймача у житловому приміщенні, та яких істотних умов повинні дотримуватися суб'єкти. Чи будуть відносини оплатними, або чи, взагалі, виникають в даному випадку будь-які відносини?

По-друге, є питання щодо форми попередження наймача, щодо відмови від укладення договору повторно. Чи повинна вона бути письмовою, чи можна і в усній?

По-третє, в Цивільному Кодексі України зазначається, що якщо наймодавець відмовився від укладення договору на новий строк, але протягом одного року уклав договір найму житла з іншою особою, наймач має право вимагати переведення на нього прав наймача та (або) відшкодування збитків, завданих відмовою укласти з ним договір на новий строк. Виникає питання, чи може застосовуватися дана норма у практиці, якщо наймодавець розірвав договір аргументуючи це ч. 3 ст. 825 ЦКУ, а саме через необхідність використання житла для проживання самого наймодавця та членів його сім'ї, а менш ніж через рік, він знову укладає договір найму з іншим наймачем? Чи можливе відшкодування збитків колишньому наймачеві у даній ситуації, або така норма розповсюджується лише, якщо було дотримано усіх складових ст. 822 ЦКУ: а) наймодавець попередив наймача про

відмову у переукладенні договору за три місяці, б) строк договору сплив? Це питання залишається відкритим.

По-четверте, відповідно до ч. 2 ст. 822 ЦКУ у разі продажу житла, яке було предметом договору найму, наймач має переважне перед іншими особами право на його придбання. Така норма має суперечливе тлумачення. Слід з'ясувати, що мав на увазі законодавець, коли використовував словосполучення «було предметом договору», тобто він мав на увазі лише наймача, який був останнім наймачем саме цього жилого приміщення, чи усіх наймачів, які уклали договір найму щодо даного житла, чи наймача, який в момент продажу був у договірних відносинах з наймодавцем-продавцем?

Також, ця частина статті не врегульовує такі питання: чи повинен наймодавець попереджувати наймача про продаж, у якій формі, і в рамках якій строків, наймодавець повинен попередити, а наймач повинен виявити своє бажання щодо купівлі, або може відмовитися від такого права? Мабуть, таку прогалину слід врегульовувати за аналогією ст. 362 ЦКУ. Тобто, наймодавець повинен повідомляти письмово наймача, у свою чергу наймач має право відмовитися від цього права у місячний строк.

Отже, ст. 822 Цивільного Кодексу України потребує законодавчого вдосконалення, більш якісного врегулювання даного виду відносин. Необхідно роз'яснити наслідки недотримання строків попередження щодо продовження, або відмови в укладанні договору. Слід детально визначити форми виконання правовідносин, зазначених у статті. Уточнити терміни, які викликають протиріччя щодо їх тлумачення.

*Науковий керівник: к. ю. н, асистент кафедри цивільного права №2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого –
Ємельянчик С. О.*

***Волнянський Андрій Геннадійович**
студент 2-го курсу КІ НУ «Одеська
юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ПРАВОЧИНУ

Незважаючи на те, що чинне українське законодавство не містить такого окремого поняття як «електронний правочин», українське законодавство дозволяє їх практичне вчинення. Зокрема, можливість вчинення електронних правочинів передбачена чинним ЦК України, у зв'язку з чим виникає низка питань стосовно змісту цього поняття та його практичного застосування.

Успішний розвиток в Україні електронної комерції вимагає відповідної законодавчої бази. Однак слід констатувати, що на сьогодні в сфері електронної комерції відсутня комплексна нормативна база, а її регулювання групується на базових нормах ЦК України, ГК України, а також спеціальних законів, що фрагментарно регламентують електронну комерцію.

У жодному із судочинств, наразі не йдеться про досконалі процесуальні норми у питаннях представлення електронних документів як доказів[1].

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку[5].

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах(у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялись сторони[5].

Електронним цифровим підписом є електронний підпис, який отриманий за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність. Оскільки, електронний цифровий підпис є видовим поняттям електронного підпису, то він також призначений для ідентифікації підписувача цих даних[3].

Накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа.

Електронний документ на машинному носії прирівнюється до документа на паперовому носії і має однакову з ним юридичну силу. Такий підхід до визначення юридичної сили правочину, укладеного за допомогою електронного засобу зв'язку, пояснюється тим, що здійснення операції в електронній формі, як і здійснення угоди в простій письмовій формі, має на увазі під собою вираження волі суб'єкта за допомогою письмової мови.

Уваги заслуговує питання щодо електронних документів як письмових доказів. Так, ст. 11 ЗУ «Про електронну комерцію» зазначає, що докази, подані в електронній формі та/або у формі паперових копій електронних повідомлень, вважаються письмовими доказами згідно із ст. 64 ЦПК України, ст. 36 ГПК України та ст. 79 КАС України. Проте на практиці виникає колізія, адже зміни були внесені лише до КАС[1].

Якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася[5].

Якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі.

Інформаційно-телекомунікаційна система – сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле[2].

Виходячи з легального визначення ІТС, можна вважати, що правочин дійсний, навіть якщо він укладений шляхом надсилання СМС або обміну миттєвими повідомленням.

При цьому, виходячи з ст. 64 ЦК України, листування є письмовим доказом, якщо у ньому містяться відомості про обставини, які мають значення для справи.

Схожими прикладами є перехід користувачем на відповідні сторінки сайту для підтвердження замовлення, який фіксує система; замовлення по телефону із натисненням кнопок; керування голосом для укладення угод, тощо.

Електронно-цифрова форма є вираженням волі (волевиявленням) учасників правочину через складання електронного документа, що відображає зміст правочину і скріпленого електронно – цифровим підписом осіб, що укладають правочин.

Описані випадки, які на сьогодні породжують виникнення у сторін прав та обов'язків, є укладенням угод, які не можна віднести ні до письмових, ні до усних.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що, незважаючи на існування безлічі проблем, пов'язаних із наданням спеціального правового регулювання електронній комерції - це і спори щодо змісту цього поняття, і щодо електронної форми правочинів, і щодо процедури вчинення правочинів, і багато інших, не можна ігнорувати необхідність адекватної правової регламентації відносин у цій сфері. Необхідно таки ввести поняття електронної форми, яка в свою чергу буде взаємопоглинатися із письмовою та усною в окремих зазначених випадках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Електронна форма правочину: професійна дискусія – режим доступу - <http://radako.com.ua/news/elektronna-forma-pravochinu-profesiyna-diskusiya>
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 36, ст.275) – режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
3. Закон України «Про електронний цифровий підпис» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 36, ст.276) – режим доступу - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
4. Закон України «Про електронну комерцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 45, ст.410) – режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

5. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) – режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran3174#n3174>

Гриник Лілія Ігорівна

*аспірант кафедри цивільного права
юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка*

ПРИПИНЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

Перш ніж говорити про припинення та розірвання кредитного договору, визначимо, що слід розуміти під кредитним договором. Згідно ст. 1054 Цивільного кодексу України (*далі-ЦК*) за кредитним договором банк або інша фінансова установа (*кредитодавець*) зобов'язується надати грошові кошти (*кредит*) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а *позичальник* зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти. Кредитний договір укладається в письмовій формі. Якщо письмової форми недодержано, то такий договір визнається нікчемним (ст. 1055 ЦК). З аналізу норм ЦК можна стверджувати, що «**припинення**» вживається по відношенню до зобов'язання (глава 50 ЦК), а «**розірвання**» - до договору (глава 53). Під кредитним зобов'язанням необхідно розуміти правовідношення, в якому одна сторона (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти другій стороні (позичальнику) у визначеному договором порядку та розмірі, а останній – повернути кредит зі сплатою процентів. І кредитодавець (банк чи інша фінансова установа), в свою чергу, має право вимагати від позичальника виконання обов'язку, який визначений кредитним договором. Тобто, підставою виникнення кредитного зобов'язання є укладення кредитного договору. Відповідно до глави 50 ЦК ст.598 зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом. ЦК визначає такі випадки припинення зобов'язання як припинення зобов'язання виконанням (ст. 598), переданням відступного (ст. 600), зарахуванням (ст. 601), за домовленістю сторін (ст. 604), прощенням боргу (ст. 605), поєднанням боржника і кредитора в одній особі (ст. 606), неможливістю виконання зобов'язання (ст. 607), припинення зобов'язання смертю фізичної особи (ст. 608), ліквідацією юридичної особи (ст. 609). Коли ми говоримо про розірвання договору, то таке розірвання допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Також договір може бути розірваний за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Договором може бути передбачено право на односторонню відмову від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом (ст. 651 ЦК). Договір може бути розірваний у зв'язку з істотною зміною обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. *Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах.* Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваним за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно чотирьох умов, передбачених ч. 4 ст. 652 ЦК, а саме: 1) в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися; 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; 4) із суті

договору або звичаїв ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона. У зв'язку з викладеним постає питання про те, чи припиняється у зв'язку з припиненням чинності договору саме зобов'язання як правовідношення. У цьому аспекті важливим може виявитися зміст ч. 4 ст. 631 ЦК, згідно з якою закінчення строку договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії договору. Зміст наведеної норми дає підстави для цілком логічного висновку про те, що незважаючи на припинення чинності договору, кредитор у разі порушення його прав має право на застосування до сторони-порушника мір цивільно-правової відповідальності. Тобто, з припиненням чинності договору певні правові зв'язки в контексті положень ч. 4 ст. 631 ЦК мають зберігатися. Статтею 526 ЦК визначено загальні умови виконання зобов'язання, а саме: зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Відповідно до статті 599 ЦК, зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Законом України «Про іпотеку» встановлено, що іпотека припиняється у разі: припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору; реалізації предмета іпотеки відповідно до цього Закону; набуття іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки; визнання іпотечного договору недійсним; знищення (втрати) переданої в іпотеку будівлі (споруди); з інших підстав, передбачених Законом (стаття 17). Відомості про припинення іпотеки підлягають державній реєстрації у встановленому законодавством порядку. Згідно з ч. 3,4 статті 653 ЦК якщо договір змінюється або розривається в судовому порядку, зобов'язання змінюється або припиняється з моменту набрання рішенням суду про зміну або розірвання договору законної сили. Сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом. За загальним правилом розірвання договору припиняє його дію на майбутнє, але не скасовує сам факт укладення та дії договору включно до моменту його розірвання, а також залишає в дії окремі його умови щодо зобов'язань сторін, спеціально передбачених для застосування на випадок порушення зобов'язань і після розірвання договору, з огляду на характер цього договору, за яким кредитор повністю виконав умови договору до його розірвання.

Отже, припинення кредитного зобов'язання можливе виконанням, проведеним належним чином, а розірвання кредитного договору не є підставою для припинення іпотеки, якою може забезпечуватися виконання зобов'язання, що виникло до набрання законної сили рішенням суду про розірвання кредитного договору.

Грідіна Катерина Василівна

*студентка міжнародно-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБИ, ЯКІ НЕ БЕРАЛИ УЧАСТЬ У СПРАВІ, ЯКЩО СУД ВИРІШИВ ПИТАННЯ ПРО ЇХ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ЯК СУБ'ЄКТИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Одним із найбільш поширених у цивільному судочинстві способів оскарження рішенням суду першої інстанції, що не набрало законної сили є його перегляд в апеляційному порядку. Право учасників судового процесу та інших осіб оскаржувати судові рішення в апеляційному суді передбачено п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України, ст. 292 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 14 Закону України «Про судовий устрій та статус суддів».

Відповідно до ст. 292 ЦПК України сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішенням суду першої

інстанції повністю або частково. Із цього слідує, що рішення суду першої інстанції можуть оскаржити позивач, відповідач, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, а також ті, що їх не заявляють, представники сторін та третіх осіб, особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, а у справах наказного та окремого провадження - заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники. Наділені правом апеляційного оскарження рішення суду і особи, які не брали участь у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

Особливість статусу таких осіб полягає у тому, що вони не брали участь у справі і не були повідомлені про час та місце судового розгляду, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки поза їх фізичної та юридичної присутності.

Осіб, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, можна класифікувати на дві групи:

1) особи, про права чи обов'язки яких суд першої інстанції прийняв судові рішення та вказав на них в мотивувальній або резолютивній частині судового рішення;

2) особи, про права чи обов'язки яких відсутнє посилання в резолютивній або мотивувальній частині судового рішення, але права та обов'язки яких безпосередньо стосуються прийнятого рішення, в тому числі створюють перешкоди для реалізації їх суб'єктивних прав і належного виконання обов'язків.

У процесі такі особи з'являються вже після прийняття судом першої інстанції рішення. Це тягне за собою порушення їх процесуальних та матеріальних прав та інтересів. Звертаючись до суду з апеляційною скаргою, такі особи стають ініціаторами судового розгляду в суді апеляційної інстанції. Їм автоматично надаються всі процесуальні права та обов'язки, передбачені ст. 27 ЦПК України та іншими положеннями цивільного процесуального законодавства. Таким чином, особи, які не брали участь у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки набувають статусу учасників процесу лише в другій інстанції і виключно у випадках самостійного його ініціювання.

Відповідно до ч. 9 ст. 6 ЦПК України зазначені особи мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справ, одержувати копії рішень і ухвал.

На практиці виникають складності із реалізацією особою, яка не брала участі у розгляді справи, але суд вирішив питання про її права та обов'язки права на апеляційне оскарження. Це пов'язано з тим, що дізнатися про своє порушене право особа, яка не брала участь у справі не знала про час та місце судового розгляду, може після закінчення строку на апеляційне оскарження.

Отже, особи, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки можуть оскаржити рішення суду першої інстанції до апеляційного суду. Той факт, що такі особи набувають права та обов'язки учасників процесу лише після ініціювання перегляду справи в другій інстанції свідчить про можливість порушення їх прав та інтересів, оскільки зазначені суб'єкти мають самостійну зацікавленість у результаті розгляду справи, а також можуть впливати на розвиток процесу.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сібільов Д.М.

*Заболотна Ірина Олександрівна
студентка кафедри цивільного права
КНУ ім. Тараса Шевченка*

Запровадження інституту незалежних директорів – сучасний механізм захисту інтересів акціонерів

З 01 травня 2016 року в Україні набирає чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» (надалі – З.У. «Щодо захисту прав інвесторів»), в якому передбачається новий механізм захисту інтересів міноритарних акціонерів та самих товариств - інститут незалежних директорів.

Пунктом 10 З.У. «Щодо захисту прав інвесторів» доповнено ч.1 ст. 2 З.У. «Про акціонерні товариства» п. 10-1, яким передбачається, що незалежний член наглядової ради (далі - незалежний директор) - фізична особа, обрана членом наглядової ради товариства, яка не є і не була протягом попередніх 5 років посадовою особою та/або афілійованою особою акціонерів та/або товариства або його дочірнього підприємства; не одержує і не одержувала в минулому істотну додаткову винагороду від товариства або його дочірнього підприємства, крім плати, отриманої як незалежний директор; відсутність протягом минулого року істотних ділових відносин з товариством або його дочірнім підприємством; не була протягом попередніх 3 років працівником існуючого або колишнього незалежного аудитора або дочірнього підприємства товариства; не є і не була членом виконавчого органу іншого товариства, яке є афілійованим до цього товариства; не є близьким родичем виконавчого чи управляючого директора або осіб у ситуаціях, зазначених у цьому пункті.

Аналізуючи мету запровадження в українському законодавстві, основним призначенням незалежних директорів є спрямування політики компанії на довгострокові результати та поєднання діяльності виконавчих органів товариства та очікуваних результатів акціонерів від діяльності товариства. Запозичення інституту незалежних директорів з іноземного законодавства повинно сприяти протидії зловживанням права на контроль за діяльністю товариства, покращення дивідендної політики в поєднанні з оплатою заробітної плати членам наглядової ради товариства, мінімізації вчинення правочинів в яких є заінтересованість тільки певного обмеженого кола осіб.

Даний інститут існує у багатьох країнах світу, наприклад, відповідно до статті 1.1. Кодексу корпоративного управління компаніями, акції яких котируються на фондовій біржі, в Китаї, незалежний директор – це особа, яка не має інших посад в компанії, крім посади директора, та яка не підтримувала будь-яких відносин з вказаною компанією і її акціонерами, які можуть перешкодити та вплинути на об'єктивність суджень незалежного директора.

Також, відповідно до Кодексу корпоративного управління Великобританії, основною ознакою незалежних директорів є саме відсутність будь-яких ознак порушення такої незалежності, а саме: вони не повинні мати «матеріально-ділові відносини» з компанією або бути протягом попередніх трьох років в якості партнера, директора або консультанта акціонера; не повинно бути тісних родинних зв'язків з консультантами компанії, директорами і старшими співробітниками; відсутні будь-які зв'язки з іншими директорами даної компанії; не повинні репрезентувати інтереси акціонера окремо тощо.

Аналізуючи міжнародну практику, можна виокремити чотири важливі фактори, які необхідно враховувати в моделі ефективності незалежних директорів. По-перше, директори повинні бути незалежними не тільки від керівництва, але і від акціонерів. Якщо незалежні директори мають близькі стосунки з будь-яким з них, вони не є по-справжньому незалежними. Дана ознака передбачається в законодавстві України. По-друге, з точки зору теорії мотивації, конкурентна та достатня оплата діяльності незалежних директорів. По-третє, відповідний рівень знань для можливості ефективної діяльності та виключення маніпуляцій зі сторони більш досвідчених членів наглядової ради. У зв'язку з цим, потрібно сформулювати додаткові критерії щодо досвіду та відповідного рівня знань хоча б для відбору незалежних директорів товариств, в яких державна частка власності перевищує 50%. По-четверте, створення в Україні механізму страхування «D&O liability insurance» (страхування фінансових ризиків директорів та керівництва). Даний інститут не повинен передбачатись як обов'язковий для всіх незалежних директорів, але з метою заохочення останніх, для забезпечення об'єктивності думки, цілком можливо, що незалежним членам наглядової ради доведеться приймати рішення, яке суперечить інтересам інших керівників товариства.

Відповідно до нової редакції ст. 53 Закону України «Про акціонерні товариства» слід розглянути таке нововведення, як обов'язкова наявність незалежних членів наглядової ради (щонайменше двох незалежних директорів) в публічних та товариствах державна частка власності в яких перевищує 50 %. Але одразу виникає питання, чи буде достатнім встановлений мінімум у законодавстві. Наприклад, відповідно до

корпоративного законодавства Великобританії, кількість незалежних директорів повинна налічувати 50% від кількості посад в раді директорів, але існує виключення для маленьких компаній, в яких повинно бути щонайменше два незалежних директора. Також, в 3 главі Правил лістингу Фондової біржі Гонконгу передбачається мінімальна кількість незалежних директорів в кількості трьох осіб, але рекомендаційна кількість одна третя від кількості посад в раді директорів. Напротивагу такій кількості незалежних директорів виступають Правила лістингу цінних паперів Токійської фондової біржі, де передбачається обов'язкова наявність принаймні одного незалежного директора або одного незалежного аудитора в компанії. Існує декілька теорій, щодо кількості осіб в наглядовій раді: Андерсон Р.С. зазначає, що чим більша кількість членів наглядової ради, тим вища інвестиційна привабливість товариства через більш прозорий фінансовий контроль. В свою чергу, Кучмієнко О.В. зазначає, чим більша кількість представників – акціонерів у наглядовій раді, тим менша кількість незалежних директорів потрібна для забезпечення вимог відповідальної, етичної та ефективної діяльності такого органу. Дана гіпотеза може бути підтверджена або спростована через деякий час існування інституту незалежних директорів відповідно до реалій корпоративного управління в Україні. На мою думку, існує потреба на законодавчому рівні встановити не тільки обов'язкову кількість незалежних директорів в компанії, а також рекомендацію щодо оптимальної кількості незалежних членів наглядової ради у відсотку до загальної кількості посад.

Круковес В. В.

*аспірантка кафедри правосуддя
КНУ ім. Т. Шевченка*

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПРОЖИВАННЯ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ БЕЗ ШЛЮБУ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Встановлення факту проживання однією сім'єю беззаперечно необхідно задля забезпечення захисту законних інтересів фізичних осіб. Суд може встановити даний факт з метою забезпечення реалізації заінтересованими особами належних їм суб'єктивних прав. Проте на практиці виникають питання щодо належної реалізації даного права, яке досить часто проявляється в неправильному поданні заяви. Так, непоодинокими випадками є ситуації, коли для отримання спадщини необхідно довести, що саме заявника об'єднує зі спадкодавцем задля отримання реального права на спадщину, і досить часто на стадії подання заяви виникає питання щодо правильного вибору тієї чи іншої заяви: про встановлення родинних відносин чи про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки. Так, якщо громадянин постійно проживав зі своєю матір'ю та (або) сестрою, то він з однієї сторони є і родичем, а з іншої він проживав із нею однією сім'єю протягом багатьох років. Назви цих заяв викликають неоднозначність, і тому виникає дилема.

На сьогодні існують декілька наукових позицій щодо назви справ даної категорії. Так, пропонується називати як «справи, що виникають із шлюбних правовідносин». Під такою категорією справ розуміють ті, які виникають із правовідносин, суб'єктами яких є тільки подружжя або особи, які мають намір зареєструвати шлюб [1]. Пропонується навіть цілу главу закріпити в Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) та назвати «Встановлення фактів, що виникають із шлюбних правовідносин» [1] задля уникнення доволі складної конструкції, яка закріплена в п.5 ст. 256 ЦПК. Інше трактування справ даної категорії пропонується як справи, які виникають із взаємовідносин між подружжям (в тому числі майбутнім подружжям) або фактичним подружжям та які підлягають розгляду судом в порядку окремого провадження [2]. На нашу думку, по-перше, поняття «фактичний шлюб», «фактичне подружжя», «фактичні шлюбні відносини» не є офіційними, закріпленими на законодавчому рівні термінами, він лише пропонується в науці [3, 4]. Доцільність застосування цього терміну є не досить вдалим, адже з точки зору семантики воно означає «до факту, який відповідає фактам, дійсності, насичений

фактами» [4]. Ніяких фактів шлюбу при таких відносинах немає, навіть ознак шлюбу в класичному розумінні немає. Їх не об'єднують ті ж самі права, що і подружжя, на кшталт немайнових праві, вони об'єднані лише майновими правами, які доречно врегулювати Цивільним кодексом України (далі – ЦК). По-друге, не всі особи, які проживають в позашлюбних відносинах мають намір зареєструвати шлюб, такі особи можуть жити разом і більше двадцяти років та не реєструвати свої відносини.

Аналізуючи судову практику в справах про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, досить часто заявники просять визнати такі відносини між ними як факт перебування у шлюбних відносинах, не знаючи до кінця законодавства і помилково вважаючи, що їх правовідносини прирівняні до шлюбних [5]. Однак, у цій категорії справ суди не можуть встановлювати факт «перебування у шлюбних відносинах», оскільки їхні відносини не оформлені державною реєстрацією, а отже, шлюбу немає, а тому немає і шлюбних відносин. Також суди не можуть встановлювати факт «перебування у «цивільному шлюбі», оскільки таке формулювання взагалі не відповідає юридичній термінології.

Поняття, яке використовується в ЦПК щодо встановлення таких фактів є занадто розтягнутим для його застосування, а також таким, що неоднозначно застосовується в Сімейному кодексі (далі – СК) та в судовій практиці. Для прикладу: громадянин К. звернувся із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю із громадянкою А., яка є його матір'ю. Заявник посилається на те, що він постійно проживав зі своєю матір'ю однією сім'єю [6]. Отже, з цього прикладу робимо висновок про те, що термін «сім'я», який вживається у назві цієї категорії справ, є занадто широким, адже в даному випадку, гр. К та гр. А проживали однією сім'єю, не перебували у шлюбі між собою, але ця справа не належить до справ, передбачених п.5 ст.256 ЦПК. Інша справа, що в такому випадку особі слід було подати заяву про встановлення родинних відносин.

Отже, доцільно було б встановити спеціальний термін, за яким можна було б чітко відмежовувати заяви передбачені п.1 та п.5 ст.256 ЦПК. На нашу думку п.5 ст.256 слід змінити на «факт перебування в позашлюбних відносинах». З точки зору семантики він трактуватиметься як такий, що існує поза шлюбом, тобто відбувається всупереч, незалежно від шлюбу та за межами нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Німак М.О. Окреме провадження у справах, що виникають із шлюбних правовідносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.03 "цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Німак М.О.. – Львів, 2012. – 211 с.

2. М. Німак. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин [Електронний ресурс] / М. Німак // 2. Український юридичний портал "Радник" – Режим доступу до ресурсу: <http://radnuk.info/statti/572-prots/15420-2011-01-23-03-02-27.html>.

3. Косарева И. А. Международное, зарубежное и российское право о статусе лиц, состоящих в фактических супружеских отношениях /И. А. Косарева// Семейное и жилищное право. – 2009. - № 1.- С.5

4. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/faktychnyj>.

5. Рішення Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 25.05.2012 № 0306/3142/2012 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24384514>.

6. Рішення Тиврівського суду Вінницької області від 3.02.2011 № 2-о-26/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16594866>

ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ СВІДКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Найбільш детально в юридичній психології вивчаються психічні властивості особи при здійсненні різноманітних функцій у судочинстві. Як відомо, ці властивості визначаються процесуальним становищем особи, її роллю і функціями в процесі судочинства.

Показання свідків відіграють велику роль у діяльності суддів та сторін цивільного процесу. Вони сприяють установленню обставин справи. У психологічному плані показання свідків — це відтворення раніше сформованих вражень, актуалізовані образи подій, що сталися. При цьому дуже суттєво, наскільки правильним, адекватним є процес сприйняття в цього свідка, які особливості збереження, відтворення і донесення сформованих образів в його пам'яті.

Свідок з'являється в процесі за клопотанням сторін. З власної ініціативи свідок показання давати не може. Процесуального статусу свідка особа набуває не в силу того, що їй щось відомо, а тому що її залучено в процес у цій якості. На час постановлення ухвали про виклик свідка суд виходить з припущення, що цій особі щось відомо, оскільки про це стверджує особа, яка заявляє клопотання про виклик свідка.

Частина 1 статті 50 Цивільного процесуального кодексу України (далі-ЦПК) вказує, що свідком може бути кожна особа. Використання слова "кожна" означає, що закон не встановлює жодних обмежень для особи свідка. При цьому слід враховувати норму ст. 51 ЦПК, яка передбачає перелік осіб, які не можуть бути допитані в якості свідка. Закон не встановлює мінімальний вік особи, яка може бути свідком. Однак слід враховувати психологічну зрілість особи для правильного сприйняття обставин та їх переказу. Не має обмежень також щодо участі у справі як свідків близьких родичів сторін. Такі особи можуть бути свідками, не зважаючи на те, що вони часто особисто зацікавлені у результаті справи. Це обов'язково враховується судом під час оцінки доказів.

Відповідно до ч. 7 ст. 180 ЦПК допит свідка починається з пропозиції головуючого розповісти все, що йому особисто відомо по даній справі. Свідок надає інформацію у вигляді довільної розповіді. Об'єктивність інформації, що одержується під час допиту свідка, перш за все, залежить від психологічної позиції - бажає він давати правдиві показання чи збирається приховувати правду. Тому, при допиті свідка найбільш складним психологічним завданням є встановлення достовірності його показань. При цьому сумніви, невпевненість свідка не слід розцінювати як ознаку їх недостовірності.

Причини неправдивих показань можуть бути: небажання псувати стосунки із іншими особами; страх помсти; намагання скрити власну негідну поведінку; намагання допомогти чи зашкодити особі, що бере участь у справі та ін

В літературі пропонуються різні тактичні прийоми виявлення протиріч у показаннях свідка. Потрібно пам'ятати, що свідок приховує саме те, що ви хочете викрити. Найскладніше викрити неправдивість показань, які лише частково не відповідають дійсності. За словами Р. Гарріса, хороший брехун - не той, хто вигадує факти, а той, хто пристосовує їх. Найкращий брехун той, хто вміє додати найменше брехні до дійсних обставин.

Психологічний вплив припустимий лише у межах, коли він залишає свідкові альтернативу поведінки. У цьому випадку, спонукання здійснюється шляхом психологічного впливу на свідка з метою стимулювання до правдивих показань. Зміна мотивації здійснюється переконанням у неправильності зайнятої позиції, роз'ясненням правових наслідків завідомо неправдивих показань, апелюванням до позитивних сторін особистості свідка.

Психологічний вплив на свідка досягається методом підтримання стану збудження, створення емоційної напруги. Свідок завчасно інформується про час та місце розгляду справи. З моменту отримання повістки до судового засідання він неодноразово уявляє себе в суді, думає що саме він розкаже суду. Ці роздуми формують у нього певний психологічний настрій, так би мовити "психологічну установку". Раптова зміна цього стану, виведення свідка із емоційної рівноваги дестабілізує його дії.

Кожен свідок допитується окремо. Послідовність допиту свідків встановлюється судом. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати в залі судового засідання під час розгляду справи. Кожний допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення судового засідання.

Цивільне процесуальне законодавство містить певні вимоги до питань свідкові чи іншим учасникам. Так наприклад, у ч. 9 ст. 180 ЦПК зазначено, що головуючий має право за заявою осіб, які беруть участь у справі, знімати питання, поставлені свідку, якщо вони за змістом ображають честь чи гідність особи, є навідними або не стосуються предмета розгляду, їх можна ставити, але суд їх може зняти, якщо про це клопочуть інші особи, які беруть участі у справі. Формулювання питань повинно бути індивідуальним, враховувати особливості допитуваного, його фізичні і психологічні особливості, відношення до справи. Одна й та сама обставина у різних осіб повинна з'ясовуватися по-різному.

Таким чином, можна сказати, що ефективність використання у цивільному судочинстві такого засобу доказування як показання свідка багато в чому залежить від його ставлення до судочинства. Тому, для вірної оцінки такого засобу доказування необхідно розуміти мотиви свідка.

Левіна Олександра Олексіївна

*студентка інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

Застосування методів психологічного впливу під час допиту

Допит з психологічної точки зору є спілкуванням між його учасниками, але протікає в суворих процесуальних формах, з передбаченими законом обов'язковими елементами. Основна особливість спілкування при допиті – це здійснення особою, яка допитує, психологічного впливу на допитуваного.

З метою припинення дезінформації з боку осіб, які протидіють слідству, та одержання правдивих свідчень, слідчий використовує систему прийомів правомірного психічного впливу. Під ними розуміють прийоми формування свідомого ставлення допитуваного до правосуддя, установки на надання правдивих свідчень.

У криміналістиці та судовій психології сформульовано такі умови допустимості психологічного впливу: законність, тобто відповідність засобів, прийомів впливу букві і духу закону, вибірковість впливу лише на певних осіб і нейтральність щодо решти; етичність засобів психологічного впливу.

Питанням дослідження поняття психологічного впливу та його застосування у процесі допиту присвячені роботи багатьох науковців. Зокрема, даному питанню приділяють увагу такі вчені, як В.Г. Андросюк, Л.М. Балобанова, В.В. Бедь, В.А. Коновалова, О.М. Корнєв, Н.Є. Милородова. Юридичні і психологічні аспекти застосування методів психологічного впливу досліджувалися в роботах В.Г. Андросюка, М.І. Єнікєєва, В.О. Коновалової, О.М. Столяренка, О.Р. Ратінова, В.Ю. Шепітька, В.В. Юстицького.

В юридичній літературі не існує однозначного ставлення науковців до застосування заходів психологічного впливу слідчим на допитуваного під час допиту, а також не має чітких критеріїв, які б дозволяли класифікувати засоби психологічного впливу на правомірні та неправомірні.

Прийоми допиту теж діляться на певні групи. Існують різні класифікації прийомів психологічного впливу, які в ході допиту трансформуються в тактичні. Здається, що найбільш кращої класифікацією, яка розкриває саму суть психологічного впливу, буде класифікація цих прийомів в залежності від завдання, цілі та кінцевого результату того чи іншого прийому. Крім того, класифікація за таким основи сприяє здійсненню пізнання в процесі розглянутих слідчих дій. Таку класифікацію дає В.Е.Коновалова, на думку якої можна виділити наступні прийоми:

1.Актуалізації в пам'яті зображеного. Сюди відносяться постановка нагадують питань, пред'явлення речових доказів, допит на місці події;

2.Спрямовані на встановлення мотивизації показань. Шляхи встановлення істинних мотивів визначаються порівнянням доказів;

3.Допомагають викрити винних. Ці прийоми полягають в комплексі різноманітних способів оперування інформацією, що знаходиться в розпорядженні слідчого і містять дані про причетність особи до вчиненого злочину;

4.Які і виявлення брехні. Це прийоми, пов'язані з постановкою уточнюючих, деталізуючих і контрольних питань. Велике значення в процесі встановлення брехні в свідченнях має пред'явлення речової інформації;

5.Усувати конфліктні ситуації, що сприяють встановленню психологічного контакту. Ці психологічні прийоми сприяють також отримання інформації в процесі допиту.

Список джерел:

1. Психологічний вплив у досудовому провадженні / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. - 2012. - № 3. - С. 189-193.

2. Фунікова О. В. Застосування психологічного впливу в тактиці проведення слідчих дій / Фунікова О. В. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 9. – С. 113-119.

3. Коновалова В.Е. Допит: тактика і психологія. – Харків: Консум, 1999. – С.34-35.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри криміналістики Костенко М.В.

Левицька Юлія

студентка Міжнародно-правового факультету, 3 курс, 2 група Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

В Україні так склалося, що картина щасливих пенсіонерів, які живуть як забажають й займаються улюбленими справами, – це здебільшого міф. Зазвичай в нашій країні люди похилого віку недостатньо матеріально забезпечені, аби гідно прожити залишок життя. І добре, якщо людина похилого віку має власних дітей або інших родичів, які взмозі їй допомогти. Але бувають й випадки, коли пенсіонер живе сам і не має на кого розраховувати. Саме тут і виникає потреба в укладенні договору довічного утримання. Виникає питання, чи дійсно такий вид договору здатний задовольнити інтереси обох сторін договору та які ризики можуть виникнути під час його виконання.

Згідно з Цивільним кодексом України, договір довічного утримання – це договір, за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність жилий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та доглядом довічно.

Взагалі, договір довічного утримання належить до тих договорів, для яких передбачена обов'язкова письмова форма та нотаріальне посвідчення. Недотримання

вимоги щодо форми договору тягне за собою визнання договору недійсним. Якщо предметом договору є нерухомість, то такий договір підлягає обов'язковій державній реєстрації.

Хочу зазначити, що даний договір перш за все спрямований на перехід права власності на цінне майно. Але саме по собі право власності на майно у набувача виникає або з моменту нотаріального посвідчення такого договору, або з моменту реєстрації правочину – це у разі відчуження нерухомого майна.

Особливо важливим є все ж таки той факт, що право на розпорядження переданим майном у набувача виникає лише після смерті відчужувача. При виконанні договору є певні ризики для набувача. Існують непоодинокі випадки, коли відчужувач живе значно довше набувача, тоді в цьому разі договір втрачає свій сенс, як для однієї так і для іншої сторони.

За договором довічного утримання, права відчужувача майже вичерпують себе з передачею набувачеві права власності на нерухоме майно, яке не обтяжене заставою, а також на рухоме майно, що має значну цінність.

А ось у набувача більш складна ситуація. По-перше, можливість розпорядження майном виникає тільки після смерті відчужувача, а з цим також є певні складнощі і незручності.

По-друге, набувач зобов'язується виконувати всі вимоги, що полягають у здійсненні всіх необхідних дій з матеріального забезпечення відчужувача, з його утримання та догляду. Це може бути надання окремої кімнати, харчування, а також створення необхідних побутових умов та необхідної допомоги тощо. При цьому всі види матеріального забезпечення та догляду мають підлягати грошовій оцінці, і повинні бути чітко передбачені у договорі. А особливо, велике значення мають також і моральні взаємовідносини, адже поняття «утримання», очевидно, охоплює не тільки натуральний його вираз. Тому, законодавець повинен надати право відчужувачу розірвати договір у разі недотримання моральних норм набувачем. До того ж, в разі припинення договору, витрати, зроблені набувачем на користь відчужувача за договором, потім не відшкодовуються.

Тобто, право власності набувача обмежене, оскільки він не має права до смерті відчужувача продавати, дарувати, міняти, передавати це майно в заставу або у власність іншій особі на підставі іншої правочину, що створює для набувача певні незручності та ставить його у «коло ризику».

Даний договір є більш небезпечним саме для набувача, бо скориставшись довірливим і добросовісним характером набувача, який ніяким чином не фіксував те, що виплачував регулярно гроші відчужувачу, останній може звинуватити набувача в невиконанні умов договору, супроводжуючи це розірванням останнього. Тому, важливо зберігати чеки та інші документи, що підтверджують витрати набувача. Також, не рідко бувають скарги від людей похилого віку в правоохоронні органи або в суди на штат того, що вони стали жертвою шахрайства, і як наслідок вимагають розірвання договору довічного утримання.

Таким чином, природа зазначеного виду договорів є складною. Договір довічного утримання має досить важливе значення у практичному житті. Даний договір дозволяє, з одного боку, матеріально забезпечити існування відчужувача, а з іншого, — надає можливість набувачу отримати у власність нерухоме чи цінне рухоме майно, так як оплатність в цьому випадку носить триваючий характер. У разі укладення договору довічного утримання, набувач стає власником майна після належного оформлення договору, але обмежений у розпорядженні таким майном за життя відчужувача. При укладенні такого договору мають бути чітко встановлені права та обов'язки сторін, тоді в подальшому ніяких проблем при виконанні зазначених договорів не буде.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права в НЮУ ім. Я. Мудрого С. О. Ємельянчик

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОННОГО ІНТЕРЕСУ ТА СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

За умов розбудови правової системи у відповідності до засад лібералізму та невторчання у суспільні відносини, застосування категорії «законного інтересу» набуває все більш повсюдного характеру.

«Законний інтерес» - дозволене прагнення особи, яке не закріплене у чинному законодавстві та не суперечить йому та може бути самостійним об'єктом захисту. Суб'єктивні права — це офіційно визнані можливості, якими володіє фізична чи юридична особа.

У правовій теорії панують різні підходи до визначення співвідношення цих категорій. Наприклад, Н. В. Вітрук вказує, що законний інтерес, так само як і позитивне право, є можливістю особистості користуватися соціальними благами, полягають у правоздатностях носія законного інтересу певним чином діяти, вимагати певної поведінки від зобов'язаних осіб, органів та установ, звертатися за захистом до компетентних державних або громадських установ [1].

Між законним інтересом та суб'єктивним правом можна знайти багато подібного. Однак існують концептуальні відмінності, що не дозволяють об'єднати їх як різні елементи єдиного явища чи будь-яким іншим чином.

Найбільш різною та важливою відмінністю є можливість існування суб'єктивного права в об'єктивному вираженні – у вигляді об'єктивного права. Законний же інтерес є повністю суб'єктивною категорією, адже не може існувати поза свідомістю окремого суб'єкта.

Так, А. В. Малько стверджує, що суб'єктивне право та законний інтерес є різними формами правового опосередкування інтересів. Суб'єктивне право – більш високий рівень і більш досконала форма такого опосередкування. Воно займає вищий щабель, ніж законний інтерес, оскільки ця форма має юридично більшу змістовну насиченість [2].

І суб'єктивне право, і пов'язаний з ним інтерес є дозволами. Але перше є особливим дозволом, тобто дозволом, що відображається у відомій формулі: «дозволено все, що передбачено у законі», а друге - простим дозволом, тобто: «дозволено все, що не забороняється законом». Інтерес навіть перебуваючи під охороною закону чи права, на відміну від суб'єктивного права, не має такої правової можливості, як останнє, оскільки не забезпечується юридичним обов'язком іншої сторони. Законний інтерес вображає лише легітимне прагнення у межах сфери правового регулювання до користування якимось конкретним матеріальним або нематеріальним благом. Відмінність такого блага від блага, яке охоплюється змістом суб'єктивного права, полягає в тому, що користування благом, на яке особа має право, визначається можливістю в рамках закону, а до якого має законний інтерес - без вимог певних дій від інших осіб або чітко встановлених меж поведінки [3].

Такої ж позиції дотримується О.Ф. Скакун: «законний інтерес має слабку міру матеріальної забезпеченості, найменшу міру гарантованості, реалізуються тільки тоді, коли для цього фактично створюються умови» [4].

Як суб'єктивне право, так і законний інтерес полягають у дозволеній законом формі діяльності щодо досягнення певного блага. Однак відмінністю від суб'єктивного права є форма захисту законного інтересу. Субочев В.В. доходить висновку, що він має «доказову» форму реалізації, тобто «...для втілення останніх [законних інтересів – прим. автора] у реальність, суб'єкту правовідносин необхідно обґрунтувати правомірність та законність своїх інтересів та висуваних у відповідності з ними вимог, спромогтися, знайти захист та використати його, який може надходити від компетентних органів у випадках визнання їх значимості та правомірності...» [5].

Важко погодитись із думкою Т.О. Пікулі про те, що законні інтереси відображають менш значущі потреби [6]. Хоча вони й постають з приводу тих суспільних відносин, які не закріплені у законодавстві, однак така ситуація виникає не обов'язково у зв'язку із малозначністю таких відносин, хоча це може виступати однією із причин. Проте більш вірогідним є мета законодавця створити такий інструмент, що дозволить урегулювати відносини без внесення змін до законодавства.

Отже, законний інтерес є менш гарантованим та забезпеченим об'єктивним правом, що дозволяє охопити значно більшу кількість суспільних відносин. Проте їх реалізація потребує використання передбачених у законодавстві форм та у випадках їх реалізації вони є не менш гарантованими та забезпеченими, ніж суб'єктивні права особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витрук Н.В. Система прав личности / Н.В. Витрук. // Пavra личности в социалестическом обществе. – М. : Наука, 1981. – с.109
2. Малько А.В. Субъективное право и законный интерес / А.В. Малько // Правоведение. – 2000. - №3. – с.44
3. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України від 01.12.2004 // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 239. – Прилож. «Документи». – С. 7–12.
4. Скакун О. Ф. Теория государства и права. Энциклопедический курс : учеб. / О. Ф. Скакун. –Х. : Эспада, 2007. – 839 с.
5. Субочев В.В. Законные интересы / В.В. Субочев // Проблемы теории государства и права. Учебник / Под ред. А.В. Малько. - М.: Юрлитинформ, 2012. - С. 362-380.
6. Пікуля Т. О. «Суб'єктивне право» – «законний інтерес»: поняття та діалектика співвідношення / Т. О. Пікуля // Кримський юридичний вісник. – 2010. – Вип. 3, ч. 2 (10). – С. 151-157.

*Матющенко Сергій Сергійович
аспірант кафедри економіки та оцінки
майна підприємств Харківського
національного економічного університету
ім. С. Кузнеця*

ПАТЕНТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Патентування інтелектуальної промислової власності є суттєвим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянемо можливі варіанти його використання.

По-перше патентування здатне частково захистити власників промислових акціонерних товариств від рейдерства. Такого ефекту можна досягти у разі реєстрації патентів на технології, що використовуються у виробництві, безпосередньо на акціонерів, а не на підприємство. Таким чином, у разі рейдерського захоплення підприємства новий власник для отримання вигоди матиме можливість лише розпродати матеріальні активи. Вести виробництво він вже не зможе, бо для цього потрібно буде отримати дозвіл від власників технологій виробництва – колишніх власників. За таких обставин захоплення підприємства не викликає серйозної зацікавленості у потенціальних рейдерів з далекоглядними планами, що позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства та охорону прав його законних власників.

Другою важливою перевагою патентування є досягнення підприємством конкурентних переваг на ринку, бо, виходячи із цивільного законодавства [1], без згоди власника патенту ніхто не зможе легально користуватися охороняємим об'єктом

інтелектуальної власності. Це допоможе суб'єкту господарювання захопити певну нішу на ринку і отримувати від цього постійний дохід одноосібно, забезпечуючи тим самим свою прибутковість і потенціал до розвитку.

Третьою перевагою, яку надає патентування інтелектуальної промислової власності, є оптимізація податків та збільшення інвестиційної привабливості підприємства. Велика кількість підприємств здійснює наукові розробки та впроваджує їх у виробництво. Однак, на жаль, лише невелика їх частина оформлюється патентом. Без патенту неможливо ідентифікувати інтелектуальний ресурс як нематеріальний актив підприємства, а отже і поставити його на баланс. Патентування наукових розробок дає змогу підприємству відобразити у податковій звітності свої вкладення у наукову розробку у вигляді витрат на створення нематеріального активу. Таким чином, ці витрати зменшують базу оподаткування, а отже і суму податку до сплати.

Запатентовану розробку можна поставити на баланс як нематеріальний актив, тим самим збільшивши балансову вартість підприємства, що робить його більш привабливим в очах потенційних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran2269#n2269>

*Мороз Павло Андрійович,
студент юридичного факультету,
спеціальності «Нотаріат»
КНУ ім. Т. Шевченка*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ ДЕРЖАВНОГО МИТА ПРИ ПОСВІДЧЕННІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ УГОД ІЗ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ

За вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами, а також виконавчими комітетами сільських, селищних та міських рад державне мито сплачується до вчинення нотаріальних дій, а за видачу дублікатів нотаріально посвідчених документів, що є в справах нотаріальних контор, – при їх видачі.

Актуальною проблематикою в умовах розвитку аграрних відносин та підготовки до поступового запровадження ринку землі в Україні є особливості справляння державного мита при посвідченні цивільно-правових угод із земельними ділянками, а саме питання визначення вартості земельної ділянки при її відчуженні.

Так, з 08.10.2012 року набула чинності нова редакція Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 07.07.2012 № 811, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 20.09.2012 за № 1623/21935 (далі – Інструкція 2012 року) [4].

Зміни відбулися й стосовно визначення вартості земельної ділянки при її відчуженні. Державне мито за посвідчення договорів відчуження земельних ділянок фізичною особою обчислюється та справляється із суми договору, але не нижче оціночної вартості земельної ділянки [4].

Правове регулювання оцінки земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [2], Закону України «Про оцінку земель» [1], інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них.

Згідно з положеннями статей 5, 13 Закону України «Про оцінку земель» [1] грошова оцінка земельних ділянок залежно від призначення та порядку проведення може бути нормативною й експертною. Оціночна вартість земельної ділянки зазначається у документації з оцінки земель відповідно до статті 20 Закону України «Про оцінку земель» [1]. Натомість, з якої оцінки стягується державне мито, чітко передбачено в ст. 5 Закону України «Про оцінку земель», із змінами, внесеними згідно із Законом від 05.07.2012 № 5059-VI:

«Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні (крім випадків спадкування спадкоємцями першої та другої черги за законом (як випадків спадкування ними за законом, так і випадків спадкування ними за заповітом) і за правом представлення, а також випадків спадкування власності, вартість якої оподатковується за нульовою ставкою) та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, вартості земельних ділянок площею понад 50 гектарів для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Експертна грошова оцінка земельних ділянок та прав на них проводиться з метою визначення вартості об'єкта оцінки. Експертна грошова оцінка земельних ділянок використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок та прав на них, крім випадків, визначених цим Законом, а також іншими законами» [1].

Таким чином, перед нотаріусом постають логічні питання: яку оцінку земельної ділянки він має вимагати при оформленні договорів дарування, міні та спадщини: нормативно-грошову вартість земельної ділянки (відповідно до вимог Закону України «Про оцінку земель») або оціночну (відповідно до Інструкції 2012 року)?

Точку зору податкової з приводу цього питання було викладено в журналі «Вісник податкової служби України» від 31.08.2012 № 32 [5]: «Нормативна грошова оцінка земельних ділянок проводиться для визначення: розміру земельного податку, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також при розробці показників і механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель. При здійсненні інших цивільно-правових угод щодо земельних ділянок та прав на них використовується експертна грошова оцінка земельних ділянок (ст. 13 Закону про оцінку землі). ... За нотаріальне посвідчення договорів міні та дарування земельних ділянок, які належать юридичним особам на праві власності згідно зі ст. 82 Земельного кодексу, державне мито обчислюється із суми договору, яка для цієї мети повинна бути не нижче нормативної грошової оцінки земельної ділянки, встановленої Законом про плату за землю, а сума держмити не повинна бути меншою одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян (пп. «д» п. 3 ст. 3 Декрету № 7-93)». Тобто, державне мито при відчуженні нерухомого майна разом із земельною ділянкою, на якій воно розташовано, справляється окремо за кожним з об'єктів відповідно до визначених розмірів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>
2. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 № 2658-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
3. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/7-93>
4. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита : Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.2012 № 811 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1623-12>
5. Посвідчення договорів дарування земельних ділянок [Електронний ресурс] // Вісник податкової служби України. – №32. – 2012. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/fromarchive/1/id/3351>

Спектор Ольга Михайлівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ПОДРУЖЖЯМ, ЯКЕ МАЄ НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

Узагальнені результати різних досліджень показують, що багато пар, які розлучаються, як правило, вже мають дітей [1, с. 213]. Діти у такій ситуації страждають найбільше, тому захист їх прав та інтересів є пріоритетним завданням при розірванні шлюбу, що і обумовлює його особливості.

Слід відзначити, що у науковій літературі відсутні спеціальні дослідження даного питання. Переважна більшість науковців розглядають проблеми розірвання шлюбу подружжям, яке має неповнолітніх дітей, у контексті припинення або розірвання шлюбу взагалі, що і визначає актуальність обраної теми з теоретичної точки зору. Водночас результати даного дослідження мають і практичне значення. Визначення специфіки розірвання шлюбу подружжям, яке має неповнолітніх дітей, дозволить вирішити спірні питання, які виникають на практиці, а також удосконалити процедуру розірвання такого шлюбу.

Проаналізувавши ст. ст. 104-106, 109, 110 Сімейного кодексу України [2], можна стверджувати, що головною особливістю такої категорії справ є розірвання шлюбу виключно судом. При цьому є два шляхи, якими можна розірвати шлюб, якщо у подружжя є неповнолітні діти: 1) за спільною заявою подружжя (ст. 109 СК України [2]); 2) шляхом подання позовної заяви одним із подружжя (ст. 110 СК України [2]).

В першу чергу, розглянемо окремі спірні питання розірвання шлюбу за згодою подружжя у порядку ст. 109 СК України [2].

Першим із них є запитання, чи є обов'язковим подання подружжям однієї заяви від імені та за підписами обох з подружжя, чи можливо подання двох заяв однакового змісту, кожна з яких підписана одним із подружжя. Дане запитання викликане формулюваннями самої ст. 109 Сімейного кодексу України [2], а також п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» (далі – ППВСУ) [3]. У назві ст. 109 СК України мова йде про спільну заяву подружжя, у ч. 1 цієї ж статті зазначається вже про «заяву» [2], а у вказаному пункті ППВСУ йдеться лише про «взаємну згоду» подружжя щодо розірвання шлюбу [3]. Деякі науковці пропонують закріпити можливість вираження взаємної згоди не лише шляхом подання спільної заяви, а й у будь-який інший спосіб [4, с. 103; 5, с. 4, 14]. На нашу думку, така пропозиція хоча і є логічною, однак є водночас і недоцільною, оскільки спільна заява подружжя є додатковим аргументом для суду на користь підтвердження дійсної волі подружжя на розірвання шлюбу. І у даному випадку буквально тлумачення ст. 109 СК України є виправданим.

Наступний аспект, який викликає чимало запитань, у зазначеній процедурі розірвання шлюбу стосується договорів, які подає подружжя до суду, а саме один чи декілька договорів повинно подавати подружжя. Багато вчених вважає, що до суду необхідно подавати єдиний договір [5, с. 6, 10; 6, с. 33-34; 7, с. 186-187; 8, с. 3]. Погодитись із цим твердженням складно, оскільки вимога нотаріального посвідчення стосується лише договору про утримання дітей, а відповідно договір про виховання, встановлення місця проживання може бути укладений у простій письмовій формі – а отже більш гнучкий до змін, що може бути більш привабливим для подружжя, які у такому випадку подаватимуть два договори. Також, аліментні питання, відповідно до статей 93-94 СК України можуть регулюватись шлюбним договором [2], а отже, на момент розірвання шлюбу, укладення нового договору, що стосуватиметься цих же питань буде недоцільним.

Ще одне дискусійне питання є питання залучення органів опіки і піклування до процесу. На сьогодні відсутній обов'язок залучення цих органів до процесу у окремому провадженні, оскільки презюмується спільна згода в інтересах дітей, яку також додатково перевірятиме і суд. Разом із тим, деякі вчені вважають за необхідне залучення органу опіки і піклування до процесу, оскільки подружжя може заради своїх інтересів нехтувати інтересами дітей, а суд, досліджуючи обставини може і не помітити таке порушення [8, с. 3; 9, с. 316]. На нашу думку, це питання є досить неоднозначним, оскільки з одного боку, залучення органів до справи допоможе більше захистити інтереси дітей, хоча з іншої сторони, це ускладнить значно процес, збільшить строки розгляду справи, і процедура не вважатиметься «спрощеною».

Інший шлях розірвати шлюб подружжям, яке має неповнолітніх дітей, подання позову одним із батьків. Такий варіант використовується, якщо подружжя не досягло згоди, або ж як варіант обходу порядку розірвання шлюбу за спільною заявою.

Останнє є проявом недосконалості процедури розірвання шлюбу в окремому провадженні. В першу чергу це пов'язано із витратами подружжя на ці процеси. Якщо в позовному провадженні, сплаті підлягає лише судовий збір, який відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» складає 0,4 розміру мінімальної заробітної плати [10], то у окремому провадженні, окрім судового збору у розмірі 0,2 розміру мінімальної заробітної плати, сторони повинні будуть витратити значні кошти на нотаріальне посвідчення договорів. Так, більшість нотаріусів, за посвідчення договору про утримання дітей, стягують плату у розмірі 1% від суми договору, що враховуючи всю суму аліментів до досягнення повноліття дітьми складатиме захмарні суми. Разом із тим, відповідно до положень Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито», вартість послуг нотаріуса за посвідчення такого договору повинен складати 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян [11].

Інше дискусійне питання – чи може представник підписувати позовну заяву і подавати її до суду. Окремі вчені, зокрема, З. В. Ромовська, Л. Красицька, вважають, що заява підписується і подається виключно особисто [12, с. 256, 259; 13, с. 118]. На нашу думку, така позиція не відповідає вимогам законодавства і власне судовій практиці з огляду на наступне. По-перше, можливість вчинення відповідних дій представником передбачається ч.ч. 3, 8 ст. 119 Цивільного процесуального кодексу України [14], а, по-друге, у Сімейному кодексі України не закріплено жодної заборони на вчинення відповідних дій представником. Крім цього, судова практика сприймає такий підхід і суддя відкриває провадження на підставі підписаної і поданої представником позовної заяви про розірвання шлюбу.

Таким чином, розірвання шлюбу подружжям, яке має неповнолітніх дітей можливе виключно через суд, проте двома шляхами – у окремому провадженні шляхом подачі спільної заяви подружжям, або в позовному провадженні – за позовом одного із подружжя. Нечіткість правових норм Сімейного кодексу України дають можливість для дискусій щодо окремих процедурних питань, зокрема щодо подачі заяв до суду, в тому числі, і можливості подачі позовної заяви через представника, кількості та змісту договорів подружжя, участі органу опіки та піклування тощо. Окремі із цих питань нами було зроблено спробу вирішити у наведеному дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мироненко В. П. Сімейне право України: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. П. Мироненко, С. А. Пилипенко; [за заг. ред. В. П. Мироненко]. – К.: Правова єдність, 2008. – 477 с.: (схеми, табл).
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 21-22 (31.05.2002). – Ст. 135.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07> .
– Назва з екрану.

4. Райчук А. Б. Деякі питання розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – Юридичні науки. 67-69. – С. 101-103.

5. Болховітінова А. Б. Припинення шлюбу за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. Б. Болховітінова. – Київ, 2009. – 18 с.

6. Дробицька М. Ю. Судовий порядок припинення шлюбу // збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право». – 2011. – вип. 15. – С. 32-36.

7. Нікітенко Р. С. Процесуальні особливості розгляду судом справ про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей // Митна справа. – 2014. - № 3 (93). – Ч. 2. – С. 185-189.

8. Паламарчук А. О. Розгляд справ про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей в порядку окремого провадження // Юриспруденція. Теорія і практика. – 2011. - № 5 (79). – С. 2-5.

9. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2008. – 1248 с. – (Серія «Цивілістика»).

10. Закон України «Про судовий збір» із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 14. – Ст. 87.

11. Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-93 «Про державне мито» із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 13. – Ст. 113.

12. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Зореслава Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.

13. Красицька Л. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн // Право України. – 2013. - № 10. – С. 108-125.

14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. із змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2004. - № 16 (07.05.2004). - ст. 1088.

*Фролова Дар'я Сергіївна,
студент юридичного факультету,
спеціальності «Нотаріат»
КНУ ім. Т. Шевченка*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВА ГРОМАДЯН ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ЮРИДИЧНУ ДОПОМОГУ В НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Принцип права громадян та юридичних осіб на юридичну допомогу закріплений ст. 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на правову допомогу [1]. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Як відзначають О. Д. Святоцький та В. В. Медведчук, «головним є не проголошення самого права, а його зміст та правовий механізм забезпечення і здійснення» [4, с. 30]. Конституція України гарантує права на правову допомогу кожній особі, і не містить ніяких виключень із цього правила. Особи, які мають достатній рівень матеріального забезпечення, зазвичай не мають труднощів із реалізацією права на правову допомогу – вони мають можливість на свій розсуд обирати адвокатів, нотаріусів або звичайних юристів, послугами яких вони бажають скористатися.

Інша річ – малозабезпечені особи, які такої можливості не мають. Дана категорія осіб є змушеною або взагалі відмовитись від отримання правової допомоги, або

отримувати її у обмеженому вигляді. На нашу думку, таке становище ставить під загрозу реалізацію ряду важливих конституційних прав особи, наприклад, права на судовий захист (ст.55 Конституції) а також право особи на рівність перед законом і судом (ст.129 Конституції). Ні для кого не є секретом те, що особі, котра не має відповідних фахових знань, важко відстояти свої права у суді, не скориставшись при цьому послугами адвоката або юриста.

Конституційним судом України розглянуто відповідне конституційне звернення громадянина Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України та прийнято рішення від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 [3], згідно з яким:

1) Положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

2) Положення частини другої статті 59 Конституції України «для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Слід зазначити, що в контексті статті 59 Конституції України поняття «правова допомога» є багатоаспектним і включає в себе консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. При цьому у передбачених законом випадках, зокрема для захисту прав і свобод дітей, неповнолітніх батьків та для захисту від обвинувачення, відповідні державні органи, їх посадові та службові особи під час здійснення своїх повноважень зобов'язані забезпечити надання зазначеним особам необхідної правової допомоги.

Отже, гарантування кожному права на правову допомогу в контексті статті 59 Конституції України покладається на державу. Такий обов'язок обумовлює необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Проте не всі галузеві закони України, зокрема процесуальні кодекси, містять приписи, спрямовані на реалізацію такого права, що може призвести до обмеження чи звуження змісту та обсягу права кожного на правову допомогу.

У разі, коли обов'язковість вчинення нотаріальної дії випливає із закону, особа зобов'язана звертатися до нотаріуса в силу імперативного припису. У зв'язку з цим важливе місце у нотаріальній діяльності посідає принцип сприяння фізичним та юридичним особам у реалізації їхніх прав, яка вказує, що юридична необізнаність не може бути використана на шкоду.

У контексті нотаріальної діяльності, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про нотаріат» нотаріус зобов'язаний сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав і захисті законних інтересів, роз'яснити права й обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних дій, з тим щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду [2].

Аналіз статей діючого Закону України «Про нотаріат» дозволяє зробити висновок, що розглянутий принцип реалізується в таких повноваженнях нотаріуса, як з'ясування відповідності волевиявлення особи її діям і намірам (ч. 2 ст. 54 Закону) і надання допомоги у виборі оптимального варіанта правочину, що, у свою чергу, полягає в наступному:

- роз'яснення прав і обов'язків відповідних законів і підзаконних актів;

- попередження про наслідки вчинених нотаріальних дій (ст. 5 Закону);
- складання проектів правочинів і заяв, виготовленні копій документів і виписок з них (ст. 4 Закону);
- витребування необхідних документів-доказів (ст. 46 Закону).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
3. Рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=73757>.
4. Святоцький О.Д., Медведчук В.В. Світові стандарти функціонування адвокатури [Текст] / Святоцький О.Д., Медведчук В.В. // Святоцький О.Д., Медведчук В.В. Адвокатура: Історія і сучасність. - К., 1997. - С.28-81.
- 5.

Шенгелія Ілля Геронтіювич
 Студент 1 курсу магістратури,
 господарсько-правового факультету,
 9 групи НЮУ ім. Ярослава Мудрого

International aspects of Intellectual Property protection of computer programs

Computer programs play an increasingly important role in modern society. Their protection tend to focus on three elements: source code, object code and documentation. The source code embeds the programmer's instructions in a programming language. The source code usually resembles English and is the only part of the program that is readable by humans. However, computer cannot understand the instructions provided in the source code, this code must be translated by special program called a "compiler" in machine-understandable instructions called object code. The object code is usually a series of bits ("zeros and ones") and thus cannot be read by humans.

Although, today, it is uncontroversial that computer programs can be protected by copyright, in the early days of computer programs that was far less clear. The debates regarding the forms of protection afforded to computer programs date back to the 1950s and 1960s, when first programs were created. The main question was whether such protection should be under copyright, patent or under 'sui generis' form of protection. In 1985 a Committee of Experts which was created jointly by WIPO and UNESCO made a decisive breakthrough choice of copyright as an appropriate form of protection of computer works, which can be assimilated to literary works. A few months later, several countries passed legislation clarifying that computer programs were considered works, subject to copyright protection, and since then it has been generally accepted worldwide that copyright protection should be applied rather than a sui generis approach.

At first intellectual property protection of computer programs was reflected in Article 10(1) of TRIPS Agreement in 1995 and a year later in Article 4 of WIPO Copyright Treaty. They are slightly different in wording, but both provisions state that computer programs should be protected as literary works, and that the protection should be the same as that granted to such works under the Berne Convention. Also, it is very important to emphasize that this does not exclude that national laws may categorize as a separate category of works, provided that the level of protection is not lower than that granted to literary work under the Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic works. In TRIPS stated that the protection shall be granted to computer programs "whether in source or object code", while the WCT expresses in just a bit different wording: "Such protection applies to computer programs, whatever may be the mode or form of their expression". The latter text seems more appropriate since it is the one which

corresponds to the provisions of Article 2(1) of the Berne Convention (from where the expression “whatever may be the mode or form of their expression” has been taken word by word). It seems also more appropriate considering the possibility that, in the future, the source code/object code categorization might become obsolete.

The normal prerequisite for copyright protection, that a work must be original, is well suited to be applied to computer programs. Although most programs consist of sub-routine elements which often in themselves would hardly qualify as original works, the combination of such elements and the structuring of the programs — with the exception of a few very simple programs — make them sufficiently creative. Ideas and abstract methods for solving problems (the so-called “algorithms”) are not protected under copyright, which limits the protection to the expression of such ideas and algorithms.

There is no legal definition of notion of ‘computer program’ in any international legal document. However, in the course of preparatory work of the WCT was agreed that definition of ‘computer program’ from WIPO Model provisions on the protection of Computer Programs was still valid. This definition reads as follows: “‘computer program’ means a set of instructions capable, when incorporated in a machine-readable medium, of causing a machine having information-processing capabilities to indicate, perform or achieve a particular function, task or result”. In domestic legislation another definition can exist.

Doubts regarding the ability of copyright law to protect computer programs were raised during the initial discussions concerning the question of whether to apply these protection mechanisms. The most controversial aspect of copyright protection and computer programs is the ‘idea-expression’ dichotomy. According to this well-affirmed principle, copyright protects the expression of ideas and should not extend to the ideas per se. However, in situation of computer programs it can be possible that ideas behind this program is more important and valuable than its expression.

Another problem is the pluralistic nature of computer programs, which is at the same time literary and functional. Functions of computer program can be fully independent from the literary lines of codes. In other words, even though the source code of two programs might look completely different, the codes can perform the exact same function and produce the same (or similar) instructions.

It has been argued that the term of protection for literary works, that is, 50 years after the death of the author, under the Berne Convention, is too long in relation to computer programs, because such programs usually become outdated in a much shorter time.

To sum up, intellectual property protection of computer programs will continue to be a long term debate. Currently on international level they are protected by copyright as literary works in the meaning of Berne Convention. My personal opinion, that in future some ‘sui generis’ form of protection of computer programs can be created and it will include particular qualities of computer programs.

Альшаєв Олег Ігорович

студент 41 групи Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

Недоліки господарського законодавства України про банкрутство

Розвиток України на принципі ринкових відносинах та стрімкий розвиток світових процесів створив нові функції держави. З'явилися нові регулятори правовідносин в ринковій сфері, що спричинило створення інституту банкрутства.

За своїм призначенням банкрутство як господарсько-правова категорія є частиною ринкової економіки, своєрідним природнім процесом конкурентоспроможності підприємств.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 16.01.2016 р. визначає банкрутство, як визнаною господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Державна статистика свідчить, що за останній час рівень банкрутства значно зріс. У процесі банкрутства набуло поширення порушення законодавства. Значно підвищився рівень фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства та вчинення незаконних дій у разі банкрутства, що й визначає актуальність цієї проблеми.

Наразі збільшився рівень гальмування малого бізнесу, що спричинило збільшення неплатоспроможності. Переважна більшість власників середніх та великих підприємств проводять процедуру банкрутства внаслідок чого, більшість коштів не надходять до державного бюджету України.

Аналізуючи Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» можна дійти висновку, що він є однією з причин неврегульованості законодавства і містить ряд суперечностей.

Наприклад, науковці у своїх статтях наводять різні визначення ознак неплатоспроможності. Починаючи з того, що такою ознакою є лише неспроможність підприємства розрахуватись із боргами в якійсь конкретний момент, і закінчуючи тим станом, коли вже є підстави для порушення справи про банкрутство, як неплатоспроможність боржника, що може бути відновлена лише через ліквідаційну процедуру.

Слід зважати на те, що в законодавстві значною мірою негативним явищем виступає недостатня урегульованість діяльності арбітражних, що спричиняє умови для порушення закону та зловживання процесуальним становищем при проведенні відповідної процедури. Таке явище є підставою для збільшення фактів неправомірної вигоди та зловживання службовим становищем при занижені оцінки та незаконній передачі майна, умисне невиконання рішень суду, порушення процедур продажу майнових комплексів.

Аналіз справ про банкрутство свідчить, що зловживають інститутом банкрутства як боржники, так і кредитори. Зловживання з боку боржників полягають у тому, що вони намагаються ухилитися від сплати своїх грошових зобов'язань, при цьому вдаються до умисних, фіктивних банкрутств, зменшують конкурсну масу.

Зловживання з боку кредиторів полягають у тому, що вони прагнуть не одержати борг, а незаконно перехопити управління бізнесом боржника чи незаконно довести його до банкрутства для того, щоб за невиправдано низькою ціною скупити його активи, та здійснити переділ власності.

Практика стверджує, що боржники навмисно не виконують зобов'язання перед кредитором та навмисно вдаються до процедури банкрутства зменшуючи ліквідаційну масу.

Типовими способами зловживань з боку кредиторів науковці виділяють:

- використання інструмента банкрутства, як важіль конкуренції. Тобто інвестор скупивши борги в любий час має право ініціювати процедуру банкрутства та призначити арбітражного керуючого, що створює певне уявлення про отримання ще більших важелів впливу на підприємство.

- штучне збільшення заборгованості та ініціювання процесів банкрутства з метою придбання у подальшому майна.

Існує безліч механізмів, які здійснюються під виглядом легальних операцій, так і ті що прямо порушують закон: фальсифікація документів, підкуп посадових осіб, приховування майна.

Чинне законодавство встановлює відповідальність за ст. 218-1, 219 ККУ, але наразі існує незначна кількість опрацьованих порушень правоохоронними органами. Дану позицію відстоюють науковці, що пояснюється не напрацьованою практикою, та незначним досвідом у даній сфері законодавства.

Також існує низький рівень правової захищеності в економічних відносинах, недосконалість законодавчої бази та відсутність чіткої та неупередженої судової тактики.

На підставі вищевикладеного, можна дійти висновку, що законодавчо не в повному обсязі врегульовано питання арбітражного керуючого, немає належно напрацьованої практики, що протидіяла б зловживанню своїми правами з боку кредиторів та боржників.

Альшасєв Олег Ігорович

студент 41 групи Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

Правові засади економічної конкуренції в Україні

В період розвитку ринкових відносин, характерним стало врегулювання питання, що пов'язане зі змагальністю суб'єктів господарювання. Це зумовило вплинути на стимулювання покращеного виробництва товарів, що потрубує споживач.

Наразі, дане питання регулюється Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 03.03.2016 року. Під економічною конкуренцією слід розуміти - змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями,

Законодавчо врегульовується питання антиконкуретних узгоджених дій суб'єктів господарювання та зловживання монополюним становищем на ринку.

В статті 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» встановлено, що узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання.

Суб'єкти малих, середніх та великих підприємств можуть запобігати серед себе створенню конкуренції шляхом узгодження власних дій, а саме:

встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів; усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;

застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції; укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод; суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

Вчинення антиконкурентних узгоджених дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом.

Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами Антимонопольного комітету України.

З метою однакового застосування норм законодавства про захист економічної конкуренції, в тому числі законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, Антимонопольний комітет України дає рекомендаційні роз'яснення з питань застосування цього законодавства.

Щодо монопольного становище, то слід вважати таких осіб, що підпадають під дію статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Підставами для зловживання монопольним становищем слід вважати:

встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання; суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин; створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Отже, питання щодо зловживання монопольним становищем слід розцінювати як особливий тип поведінки суб'єкта господарювання на ринку, яке означає використання ним своєї монопольної влади, що суперечать конкуренції, через що спричинюється шкода суспільним і державним інтересам, правам суб'єктів господарювання та споживачів.

Альшасв Олег Ігорович

студент 41 групи Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство

Санація є однією з процедур, що застосовується до боржника в процесі банкрутства підприємства. Загалом під санацією слід розуміти систему заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, яку може здійснювати засновник (учасник, акціонер)

боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство.

Метою встановлення санації є:

- досягнення взаємовигідних (паритетних) умов щодо врегулювання заборгованості;
- використання недорогої процедури врегулювання заборгованості;
- забезпечення процесуально економного механізму врегулювання заборгованості боржника;
- забезпечення справедливого задоволення вимог кредиторів;
- запобігання порушенню прав кредиторів під час погашення їх грошових вимог;
- встановлення додаткових гарантій для кредиторів щодо задоволення їх грошових вимог;
- збереження господарюючого суб'єкта та його господарської діяльності.

Ініціювати досудову санацію мають право боржник або кредитор. Також законодавство виділяє випадки, коли процедура санація прямо передбачається в правочині (договір), зокрема у тому, на підставі якого виникло грошове зобов'язання боржника.

Процедуру санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство може бути введено за наявності:

- 1) відповідної письмової згоди власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) боржника;
- 2) відповідної письмової згоди кредиторів, загальна сума вимог яких перевищує п'ятдесят відсотків кредиторської заборгованості боржника згідно з даними його бухгалтерського обліку;

Необхідною вимогою для проведення процедури досудової санації є встановлення плану, що передбачає способи та засоби відновлення платоспроможності боржника. Також він повинен містити сукупність вимог, щодо погашення та врегулювання грошових вимог, які виникли після прийняття рішення власником (органом, уповноваженим управляти майном) боржника про надання згоди на проведення досудової санації боржника до затвердження судом плану досудової санації.

Окремо встановлюється порядок задоволення кредиторів, що безпосередньо не брали участі в голосуванні або голосували проти схвалення плану досудової санації. Такі умови повинні бути не гірші, ніж умови задоволення вимог кредиторів, які голосували за схвалення цього плану.

Законодавчо врегульовано строк процедури, що не може перевищувати 12 місяців з дня затвердження цього плану.

Однією із умов запровадження процедури досудової санації є скликання загальних зборів кредиторів, що відбувається шляхом персонального письмового повідомлення та офіційного оприлюднення оголошення на веб-сайті державного органу з питань банкрутства та Вищого господарського суду України.

На загальних зборах кредиторів має бути прийняте рішення про надання згоди на проведення досудової санації боржника та схвалення плану.

У свою чергу Господарський суд України виносить ухвалу, про затвердження процедури досудової санації та призначає керуючого.

Наслідками встановлення процедури є введення мораторію на задоволення вимог кредиторів, які виникли до затвердження судом плану досудової санації. Також встановлюється заборона на порушення справи про банкрутство боржника за його заявою або за заявою будь-кого з кредиторів, вимоги яких виникли до затвердження судом плану досудової санації, на строк, передбачений планом та виконання саме умов плану є обов'язковими для всіх кредиторів.

Отже, із вище викладеного матеріалу можна зробити висновок, що процедура санації є дуже ефективною, насамперед вона спрямована на оздоровлення підприємства та

виконання перед боржниками у майбутньому грошових зобов'язань. А застосування такої міри, як ліквідаційна процедура слід застосовувати виключно у надзвичайних ситуаціях.

*Бабич Євгенія Олександрівна
Худолій Тетяна Ігорівна
студенти 4 курсу 44 групи
Полтавського юридичного інституту
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

На сьогоднішній день найбільшої поширеності серед міжнародної спільноти із приводу зовнішньоекономічних договорів (контрактів) набув міжнародний договір купівлі-продажу товарів та/або послуг. Причиною його розповсюдженості можна вважати розвиток ринкової економіки у світі та, зокрема, в Україні, і орієнтацію більшості найрозвиненіших європейських держав на експорт товарів вітчизняного виробництва.

Починаючи із 2007 року Україна стала учасницею СОТ – Світової організації торгівлі. Цей крок був досить доцільним та вигідним для нашої держави, адже зі світової статистики відомо, що більш ніж 90 відсотків усіх зовнішньоторгових угод укладається підприємствами, установами й організаціями країн - членів цієї міжнародної організації. [4, с. 22]

Укладення даного договору (контракту) регламентується як на національному рівні, так і міжнародними нормативно-правовими актами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також міжнародними договорами. Одним із основним міжнародним документом-джерелом міжнародного договірної права є Віденська конвенція про міжнародний договір купівлі-продажу 1980 р., учасницею якої є Україна з 1 лютого 1991 р. (далі — Віденська конвенція 1980 р.). Набуваючи чинності з 1 січня 1988 року, вона замінила собою чинні раніше Гаазькі конвенції (про єдиний закон щодо укладення договорів міжнародної купівлі-продажу товарів 1964 р. та про міжнародну купівлю-продаж товарів 1964 р.). Можна вважати, що Віденська конвенція поєднала в собі основні та найбільш вдалі положення діючих раніше конвенцій та модернізувала існуючі норми відносно тогочасних ринкових відносин між державами.

Незважаючи на актуальність самого договору і прийняття значної кількості міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють відносини купівлі-продажу між іноземними сторонами [1], у міжнародній торгівлі найчастіше за все трапляються спори саме між сторонами даного договору

Переходячи до аналізу змісту положень конвенції, слід зазначити, що вона не є універсальним регулятором всіх відносин, що виникають у зв'язку із укладанням міжнародного договору купівлі-продажу.

Перш за все, потрібно почати з того, що нормативного визначення поняття договору міжнародної купівлі-продажу у вищезазваному правовому акті на сьогодні немає.

Розглядаючи тлумачення договору купівлі-продажу у вітчизняному законодавстві, можна відзначити наступне. Визначення у ЦК України та ГК України є найбільш загальними визначеннями для усіх договорів купівлі-продажу (поставки).[5, с.65]. Договір же міжнародної купівлі-продажу є вже конкретнішим, саме тому може бути визначений з урахуванням додавання до загального визначення певних особливостей з міжнародно-правового аспекту. [4, с. 25]

Також, прогалиною у Конвенції є відсутність регламентації питань, щодо переходу права власності на проданий товар від однієї сторони (продавця) до іншої (покупця). Через це, дане питання вирішується на основі особистої волі сторін або на основі положень національного законодавства.

Окрім цього, поза сферою дії документа залишилися такі суттєві аспекти договору купівлі-продажу: умови відповідальності продавця за шкоду, завдану товаром, здоров'ю або життю будь-якої особи (не лише покупця); можливості/неможливості укладення договору (контракту) за допомогою незалежного агента; обсягу використання однією або усіма сторонами договору загальних умов договорів; державний контроль імпорту або експорту певних категорій товарів, відповідно до умов цивільного обороту в державі тощо.

Так як Віденська конвенція не передбачає детальної регламентації усіх можливих аспектів міжнародного договору купівлі-продажу, то багато положень Конвенції містять «прив'язку» до національного законодавства, зокрема, щодо формальних вимог до оформлення договору, можливості отримання рішення суду про виконання зобов'язання в натурі, можливості укладення договору без прямого зазначення ціни за товар.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що існує необхідність удосконалювати положення національного законодавства, узгоджуючи його з відповідними міжнародно-правовими актами, задля усунення прогалин та колізій у сфері господарського регулювання укладення міжнародних договорів купівлі-продажу. Даний вид діяльності є значущим важелем у подальшому становленні України як самодостатньої розвинутої країни на міжнародній торгівельній арені.

Науковий керівник: к.ю.н, асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Задохайло Д.Д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року // www.rada.gov.ua
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
4. Деревянко Б. В. Щодо поняття договору міжнародної купівлі-продажу / Б. В. Деревянко // Судова практика. - 2009. - № 2. - С. 22-28.
5. Ханік-Посполітак Р. Ю. Поняття та предмет договору купівлі-продажу в українському та європейському праві: порівняльний аспект / Наукові записки // Юридичні науки. - Том 90. – 2009. – С. 64-67

Беркута Валерія Леонідівна

*Студентка 4 курсу Полтавського
юридичного інституту НЮУ ім. Ярослава
Мудрого*

СУТНІСТЬ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Процес становлення і панування ринкової економіки, що був всебічно визнаний головним орієнтиром на шляху розвитку останніх років, не може проходити без побічних явищ. Одним, і досить суттєвим, з таких явищ сьогодні виступає банкрутство. Причому дана категорія одночасно виступає інструментом правового захисту від проблем неплатежів, процесом, що дозволяє в разі необхідності «усунути» неефективних суб'єктів підприємницької діяльності, або надати таким «оздоровчу дію» у разі виникнення лише тимчасових фінансових труднощів, а також є основною характеристикою неплатоспроможності. Зростання частоти виникнення, модифікації та масштаби негативного прояву банкрутства зумовлюють беззаперечну актуальність наукового вивчення та оцінки різноманітних аспектів цього поняття.[1, С..165]

Проаналізувавши основні дослідження і публікації, я дійшла висновку, що довкола проблеми банкрутства зосереджена значна кількість науковців і економічної, і юридичної

сфери. Зокрема, даній проблемі присвятили свої роботи такі вчені юристи :В.В. Капустін, Л. М. Ларіонова, Б. М. Поляков, В. В. Степанов, А. С. Яблонська, та ін..

Лексично слово «банкрутство» походить від латинських слів «bancus» (лава) та «ruptus» (зламаний). «Банком» спочатку називалася встановлювана в людних місцях (наприклад, ринки або ярмарки) лава, на якій лих-варі проводили свої операції і оформлювали документи. Коли власник такого «банку» розорився, він ламав свою лаву і припиняв свою діяльність [6, с. 560; 3, с. 337].

Спираючись на проведений аналіз, визначимо сутність банкрутства наступним чином: Банкрутство – це визнана в судовому порядку неспроможність суб'єкта підприємництва виконувати взяті зобов'язання та здійснювати діяльність на відповідних сегментах ринку внаслідок її економічної неефективності, яка є негативним результатом глибокої фінансової кризи і, як правило, призводить до застосування ліквідаційної процедури.[2, С. 96]

Для боржника визнання себе банкрутом є можливістю припинення невиконаних зобов'язань, а також можливістю вигідної реалізації своїх активів у рахунок погашення боргових зобов'язань [3, С. 3].

Боржник - юридична особа - суб'єкт підприємницької діяльності або фізична особа за зобов'язаннями, які виникли у фізичної особи у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження[4].

Причини неплатоспроможності та банкрутства ми можемо розділити на три групи: об'єктивні, суб'єктивні та загальні.

До об'єктивних причин банкрутства, не залежних від волі і дій окремих людей, компаній і урядів, відносяться стихійні лиха, інші несприятливі природні явища, а також такі закономірності економічного розвитку, як циклічність і кризи.[5, С.528]

До суб'єктивних слід віднести помилкові дії керівництва та персоналу підприємства, що виходять з неправильної оцінки ситуації. [5, С.528]

Під загальними причинами банкрутства слід розуміти ті з них, які діють у відношенні всіх суб'єктів підприємницької діяльності в ринковій економіці, котрі обумовлені самою природою ринку, його стихійністю і ризиком підприємництва[5, С.528].

Отже, можна зробити висновок, що банкрутство - це такий фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності, коли виключається можливість відновлення його платоспроможності, що зумовлене, як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, котрі впливають на суб'єкта господарської діяльності.

Науковий керівник: к.ю.н., Задихайло Д.Д.

Список використаної літератури:

1. Капустін В. БАНКРУТСТВО ГЕНЕЗИС, СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: /Капустін В. // Порівняльно-аналітичне право.-2013.-№3.-С.165-167.

2. Олійник А. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ БАНКРУТСТВА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ :/Олійник А.// Вісник Хмельницького національного університету.- 2011.- № 3.-С.93-98.

3. Братищенко Ю. Підстави банкрутства / Братищенко Ю. //Економіка. Фінанси. Право. - 2002, №1.

4. Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

5. С.Ф. Покропивний. Підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. – вид. 2-ге, перероб. Та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

6. Правові основи підприємницької діяльності / під ред. Шакуна В. І., Мельника П. В., Поповича В. М. – К. : Правові джерела, 1997. – 780 с.

*В.Л Беркута,
студентка Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА РИНКУ ЗЕМЛІ

Земля належить до числа провідних ресурсів людського розвитку, що характеризується просторовою обмеженістю, незамінністю, постійністю місцезнаходження тощо. Ці характеристики землі перетворюють її на особливий об'єкт товарно-грошових відносин, адже в процесі її перерозподілу між суб'єктами господарювання завжди зберігається ризик монополізації ринку та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності виробництва та зростання суспільних витрат на виплату монопольної земельної ренти.

Дослідження проблеми антимонопольного регулювання ринку землі та напрацювання відповідних правових механізмів захисту економічної конкуренції слід вважати важливими передумовами захисту соціально- економічних інтересів суспільства та сприяння економічному розвитку.

Даному питанню присвятили свої роботи такі вчені : О.М.Олещенко, Р.О.Романів, Д.С.Добряк, А.Г.Мартин та інші.

Антимонопольне законодавство являє собою сукупність нормативних актів, спрямованих на обмеження свободи підприємницької діяльності і свободи договору економічно-впливових компаній. Найчастіше обмеження вводяться щодо створення картелів або інших інструментів підтримки цін і розподілу ринків, а також великих об'єднань і дій, які можуть істотно збільшити можливість продавця впливати на ціну.

В Україні створена досить розгалужена законодавча база, що регулює взаємовідносини суб'єктів господарювання на ринку землі: закони України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII, Земельний кодекс України та інші нормативно-правові акти, які схвалені Антимонопольним комітетом України.

Під економічною конкуренцією (конкуренція), як правило, розуміється змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Порушенням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні вважаються: • антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; • зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку; • антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; • обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань.

Антиконкурентними узгодженими діями на ринку землі, зокрема, можна визнати узгоджені дії, які стосуються: 1) встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації земельних ділянок як товару; 2) обмеження ринку землі як товару, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; 3) розподіл ринку землі або ринку оренди земельних ділянок як товару за територіальним принципом, асортиментом (цільовим призначенням) земельних ділянок, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками; 4) спотворення результатів земельних торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів; 5) усунення з ринку землі або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців; 6) застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невідгдане становище в конкуренції.

Отже, існуюче антимонопольне законодавство є запорукою попередження негативних наслідків і передбачає досить широке коло інструментів по захисту суб'єктів ринку землі – продавців та покупців речових прав на земельні ділянки – від недобросовісної конкуренції на ринку, а також зловживання монопольним становищем.

Контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на ринку землі є ефективним для дотримання умов рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів .

*Волошко Анастасія Валеріївна
Полтавський юридичний інститут,
НЮУ імені Ярослава Мудрого ,
студентка 4 курсу, 45 група*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЌЗНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЌНІ

На сьогоднішній день здійснення підприємницької діяльності є досить актуальним явищем. Здійснення підприємницької діяльності передбачено на конституційному рівні і передбачає надання прав громадянам займатися різними видами діяльності, які не заборонені законом. Кожен громадянин обирає для себе конкретну галузь, в якій він може себе реалізувати повною мірою і конкретні шляхи реалізації досягнення поставлених завдань.

Під час здійснення суб'єктом господарювання торговельної діяльності з продажу продовольчих товарів та/або непродовольчих товарів інколи виникає необхідність проведення торгівлі за межами торговельного або офісного приміщення. Як правило, здійснення такого виду діяльності виникає в основному в період сезонної торгівлі, коли суб'єкту господарювання стає «тісно» на своєму торговельному об'єкті і він виїжджає з товаром в інше місце.

Відповідно до Наказу Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України «Про затвердження Правил роботи дрібно роздрібної торговельної мережі» від 03.02.09 №369 у п. 4. зазначено, що через дрібнороздрібну торговельну мережу дозволяється реалізація продовольчих і непродовольчих товарів тільки нескладного асортименту, яка проводиться згідно з правилами їх продажу.

Виїзна та виносна торгівля належить до роздрібної торгівлі через дрібнооптову мережу і є однією з форм позамагазинного продажу товарів, під час якого приміщення не мають торговельного залу для споживачів.

На підставі аналізу положень чинного законодавства, які регулюють питання продаж товарів у дрібнороздрібній торговельній мережі, то розрізняють 2 пункти здійснення: - пункти некапітальної забудови - кіоски, ларі, ларьки, палатки, павільйони для сезонного продажу товарів, торговельні автомати; - засоби пересувної мережі - автомагазини, автокафе, авторозвозки, автоцистерни, лавки-автопричепи, візки, спеціальне технологічне обладнання (низькотемпературні лотки-прилавки), розноски, лотки, столики тощо.

Для здійснення виїзної торгівлі існує певна дозвільна система отримання згоди на її втілення. На підставі аналізу положень Наказу Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України «Про затвердження Правил роботи дрібно роздрібної торговельної мережі» від 03.02.09 № 369 у п. 17. зазначено, що пункти дрібнороздрібної торговельної мережі повинні мати копії ліцензій на роздрібну торгівлю тютюновими виробами та роздрібну торгівлю алкогольними напоями, завірені підписом відповідальної особи та печаткою органу, що їх видав.

Відповідно до ст. 177 Податкового кодексу України – доходи, отримані фізичною особою-підприємцем від продажу товарів, робіт , послуг в межах підприємницької діяльності оподатковуються податком на доходи фізичних осіб. Також слід зазначити, що у продавця мають бути наявні копії документів, що підтверджують право суб'єкта торгівлі на використання відповідного торговельного місця (договори чи суборенди).

Розміщення пунктів дрібнороздрібної торговельної мережі здійснюється з письмового дозволу місцевого органу державної виконавчої влади (органу місцевого самоврядування) та за погодженням з органами державного санітарно-епідеміологічного нагляду, пожежної охорони, державної автоінспекції та архітектури.

Існують випадки, що продаж відповідних товарів відбувається із використанням автотранспорту, то в такому разі на автотранспорт, що перевозить продовольчу сировину та продовольчі товари для дрібнороздрібної торговельної мережі, має бути оформлено санітарний паспорт.

Відповідно до Наказу Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України «Про затвердження Правил роботи дрібно роздрібної торговельної мережі» від 03.02.09 №369 п. 10. працівники пунктів дрібнороздрібної торговельної мережі, які безпосередньо здійснюють продаж продовольчих товарів, підлягають в установленому порядку обов'язковому систематичному медичному обстеженню, результати якого заносяться в їх особисті медичні книжки, що зберігаються на робочих місцях працівників. Особи, які не пройшли своєчасно чергове медичне обстеження, до роботи не допускаються.

Крім цього, необхідно дотримуватися наявності відповідних документів, що посвідчують право на здійснення того чи іншого виду діяльності. Серед них слід виділити наступні: накладні (товарно-транспортні накладні, прибутково-видаткові накладні тощо із зазначенням назви, сорту, кількості, ціни та загальної вартості товару). Для товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, у накладній або в іншому відвантажувальному документі має бути зазначений реєстраційний номер сертифікатів відповідності та/або реєстраційні номери.

Отже, в Україні визнається і діє система виїзної торгівлі. При цьому слід дотримуватися встановлених правил, які передбачені на законодавчому рівні. Тільки тоді буде досягатися продаж товарів належної якості та порядок їх розміщення.

Науковий керівник : завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент - Пашков Віталій Михайлович.

Грінко Ольга Юрївна
студентка 4 курсу
Полтавського юридичного інституту
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ РОЗМІЩЕННЯ ТИМЧАСОВИХ СПОРУД ДЛЯ ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні залишаються актуальними питання розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності. Практикуючі фахівці права вважають за необхідне врегулювати це питання на законодавчому рівні, щоб уникнути зловживань з боку суб'єктів підприємницької діяльності з одного боку, аз іншого – органів місцевої влади.

Чинне законодавство оперує двома визначеннями – «малі архітектурні форми» та «тимчасові споруди».

Відповідно до ч.2 ст.21 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV визначено, що мала архітектурна форма – це елемент декоративного чи іншого оснащення об'єкта благоустрою. До малих архітектурних форм належать: альтанки, павільйони, навіси; паркові арки (аркади) і колони (колони); вуличні вазони, вазони і амфори; декоративна та ігрова скульптура; вуличні меблі (лавки, лави, столи); сходи, балюстради; паркові містки; огорожі, ворота, ґрати; інформаційні стенди, дошки, вивіски; інші елементи благоустрою, визначені законодавством.

Відповідно до ч.2 ст.28 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-IV зазначено, що тимчасова споруда торговельного, побутового, соціально-культурного чи іншого призначення для здійснення

підприємницької діяльності – це одноповерхова споруда, що виготовляється з полегшених конструкцій з урахуванням основних вимог до споруд, визначених технічним регламентом будівельних виробів, будівель і споруд, і встановлюється тимчасово, без улаштування фундаменту.

Законодавець не дає точного розуміння щодо співвідношення цих понять. Перелік видів малих архітектурних форм не є вичерпним, а тому можна сказати, що тимчасові споруди є одним із видів малих архітектурних форм як вид, який призначений для здійснення саме підприємницької діяльності.

Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 № 244 «Про затвердження Порядку розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності» підставою для розміщення тимчасової споруди є Паспорт прив'язки тимчасової споруди. Пунктом 2.6 Порядку передбачено, що для оформлення паспорта прив'язки замовник звертається до органу з питань містобудування та архітектури із заявою щодо оформлення паспорта прив'язки ТС, до якої наряду з іншими документами надає схему розміщення ТС, що затверджена додатком 1 Порядку.

Проаналізувавши дане положення можна стверджувати, що для розміщення тимчасових споруд для провадження господарської діяльності суб'єкту господарюванню перш за все необхідно отримати документи на землекористування. Потім після їх отримання необхідно звернутися за оформленням паспорта прив'язки. Документи, що подаються для отримання паспорта прив'язки, мають містити дані щодо розміру земельних ділянок, які вносяться на підставі отриманих суб'єктом господарювання документів на право користування земельною ділянкою.

У Порядку зазначено, що замовник, який має намір встановити тимчасову споруду, звертається до відповідного виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, районної державної адміністрації із відповідною заявою у довільній формі про можливість розміщення тимчасової споруди. До заяви додається визначений Порядком вичерпний перелік документів.

Враховуючи вищезазначене можна зробити висновок, що якщо фізична особа — підприємець має паспорт прив'язки тимчасової споруди, то він повинен мати і правовстановлюючі документи на земельну ділянку (свідоцтво про право власності або користування чи договір оренди земельної ділянки), за якими розраховується плата за землю. Також передбачено право, а не обов'язок власника тимчасової споруди брати пайову участь в утриманні цього об'єкта благоустрою на умовах договору. Крім того, наявність довідки про функціональне призначення тимчасової споруди не передбачено у вищезазначених законах.

У законопроекті про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності законодавець вирішив доповнити зміст положення чинного акта законодавства.

Закріплення даного положення на законодавчому рівні має на меті усунення протиріч у правозастосовній діяльності, визначення документу, на підставі якого здійснюється розміщення тимчасової споруди, а також строку видачі такого документу та уникнення маніпулювань з боку органів місцевого самоврядування щодо витребування додаткових документів.

Але на мою думку, названі в законопроекті обмеження не є новими, вони існують в інших нормативно-правових актах. Доцільність перенесення їх в закон викликає певні сумніви. Тому таке дублювання положення не є рентабельним. Наприклад, існують недоліки стосовно неоднозначного тлумачення наведених в законопроекті понять «вільна від забудови територія» та «інженерні мережі». Також викликає сумнів можливість реалізації положення стосовно «комплексної схеми розміщення тимчасових споруд», яка у нинішньому Порядку не є обов'язковою, а в законопроекті навпаки.

Тому можна дійти висновку, що прийняття законопроекту не вирішить таких проблем необхідності оформлення прав на землю для розміщення тимчасових споруд. На

сьогодні про це зазначено лише опосередковано. Проблемним питання залишається необхідності сплати пайової участі власниками тимчасової споруди, порядку визначення її розміру та порядку сплати. Не визначено конкретний перелік повноважень органів місцевого самоврядування в даній галузі.

Отже, розміщення тимчасових споруд для здійснення господарської діяльності залишається невирішеним і потребує детальнішої правової регламентації на законодавчому рівні та контролю за дотриманням чинних стандартів розміщення тимчасових споруд.

Науковий керівник: Олефір А.О., к.ю.н, асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гречишкін Михайло Олександрович
Студент 4 курсу 44 групи
Полтавського юридичного інституту

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ

Господарська діяльність повинна здійснюватися суб'єктами господарювання за правилами, які встановлені законодавством У випадках недотримання цих правил до правопорушників застосовуються адміністративно-господарські санкції

В юридичній літературі ведеться дискусія щодо правової природи адміністративно — господарських санкцій. Зокрема В. Богун, А. Палата досліджувати окремі види цих санкцій, а І. Веремєнко, Б. Демський, Д. Лук'янець співвідносять адміністративно - господарські санкції як різновид господарсько - правової чи адміністративної відповідальності.

Адміністративно - господарські санкції за своїми матеріальними і процесуальними властивостями мають загальні риси з адміністративною відповідальністю, а саме: не мають компенсаційного характеру, не відновлюють початкового майнового стану, їх стягнення здійснюється не на користь іншої сторони або особи господарсько - правових відносин, а зараховуються, як і адміністративні штрафи, повністю або частково до державного бюджету і частково до цільових позабюджетних фондів. Іншим моментом, який дає стверджувати, що адміністративно - господарські санкції є одним із різновидів адміністративних санкцій, є той факт, що ГК України чітко розмежує адміністративно - господарські та інші види господарських санкцій за критерієм суб'єкта застосування таких санкцій. Відповідно до ч. 4 ст. 217 ГК України господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою Учасників господарських відносин, а адміністративно — господарські санкції - за ініціативою Уповноважених органів державної влади або місцевого самоврядування. Однак, як слушно зазначає Е. Демський, що ні загальні риси, ні ознаки, ні розгляд справ про порушення в сфері господарювання та притягнення до відповідальності в адміністративному порядку ще не означає, що адміністративно господарські санкції відносяться до адміністративної відповідальності юридичних осіб. А використання законодавцем вже напрацьованих механізмів та юридичних режимів апробованих практикою при застосуванні адміністративно-господарських санкцій, є правомірним, доцільним та економічно виправданим .

Відповідно до ст. 238 ГК України, адміністративно - господарські санкції - це заходи організаційно правового або майнового характеру, що застосовуються уповноваженими органами державної влади і органами місцевого самоврядування та спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання і ліквідацію його наслідків.

В юридичній літературі зверталась увага на відповідні недоліки цього поняття. Зокрема, це стосується визначення мети таких санкцій, строків їх застосування, видів адміністративно-господарських санкцій, оскільки, на думку Д. Лук'янца, серед наведених

у ст. 239 ГК України санкцій є не тільки санкції, але і заходи юридичної відповідальності. Так, він вважає, що штраф є заходом юридичної відповідальності, але не може вважатися адміністративно-господарською санкцією в розумінні ст.238 ГК України. Разом із тим, автор не розмежовує поняття «заходи відповідальності» та «санкція», оскільки до теперішнього часу в юридичній літературі відсутня єдність щодо визначення цих понять, у той час, з точки зору Д. Липницького та Г. Болотової, деякі автори ці поняття розглядають, як тотожні .

Виходячи із положень ст. 238 ГК України, виділяють наступні характерні ознаки цих санкцій: це заходи організаційно-правового або майнового характеру: використовуються тільки у вертикальних відносинах; застосовуються переважно в адміністративному порядку, рідше - в судовому; застосовуються виключно до суб'єктів господарювання; підставами застосування таких санкцій є порушення встановлених законодавчими актами правил чи вимог здійснення господарської діяльності; можливість оскарження в суді рішень про застосування таких санкцій; спеціальні строки їх застосування; особливий порядок встановлення адміністративно-господарських санкцій; неможливість встановлення цих санкцій в договорі.

Фактичною підставою застосування адміністративно господарських санкцій є правопорушення, яке вчинено суб'єктом господарювання. Відповідно до ч. 2 ст. 218 ГК України учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. Тобто, за загальним правилом учасник господарських відносин відповідає за порушення правил здійснення господарської діяльності тільки за наявності його вини. Цю норму в частині відповідальності потрібно застосовувати з урахуванням ч.1 ст. 614 ЦК України, згідно з якою особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вищі (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Тому суб'єкт господарювання відповідає за порушення правил здійснення господарської діяльності тільки за наявності його вини у випадках, встановлених законом. Однак на практиці у більшості випадків питання вини не піднімається.

Отже, аналіз досліджуваної проблеми дає змогу констатувати, що крапка в дискусії щодо правової природи адміністративно - господарських санкцій, їх видів та порядку застосування ще не поставлена і потребує наукового дослідження.

Гречишкін Михайло Олександрович
Студент 4 курсу 44 групи
Полтавського юридичного інституту

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Актуальність інноваційної моделі розвитку країни зумовлюється стрімким зростанням впливу нових технологій, які базуються на наукових відкриттях, на стан світової економіки. Інноваційна сфера - це сектор національної економіки, що є складовою частиною сфери промислового виробництва та сфери послуг країни, забезпечує виробництво, споживання та експлуатацію інновацій, утворює особливий сегмент сфери зовнішньої торгівлі товарами, послугами та технологіями, об'єктами інтелектуальної власності, обміну науково-технічними досягненнями.

Дослідження питань інноваційного інвестування у стратегічно важливих для держави секторах економіки, та перспективи і напрями стимулювання інноваційної політики підприємств відбиті в багатьох працях сучасних вчених. Зокрема, О.В. Дегтярева, В.П. Горбуліна, С.М. Конюхова, С.К. Лапушкіної, А.І. Шевцова, В.С. Шеховцова.

Космічна галузь будь-якої технологічно розвиненої держави належить до стратегічних і відіграє значну роль у розвитку економіки країни. Саме в цій галузі Україна має неабиякі можливості. Подальше становлення і розвиток залежатиме від конкурентоспроможності цих галузей працювати на зовнішніх (світових) ринках, оскільки обсяги внутрішнього ринку незначні і наявний науково-технічний і виробничий потенціал використовується поки що недостатньо. Інноваційне інвестування позитивно відбивається на виробничо-господарській діяльності підприємств галузі, дає змогу оновити їх виробничо-технічну базу, подолати кризові явища, суспільство ж отримує оновлене виробництво, збалансованість державного бюджету, нові робочі місця, підвищення конкурентоспроможності економіки загалом, що має позитивні соціально-економічні наслідки для країни. Інноваційна політика держави тісно пов'язана з її інвестиційною політикою, спрямованою на стимулювання капітальних вкладень в інноваційні процеси, тобто в ту сферу підприємницької діяльності, в якій інвестиції є базою для матеріалізації нововведень, а також, інноваційна політика держави практично не відокремлена від промислової політики в цілому. Успішна інноваційна діяльність неможлива без ефективної інноваційної політики з боку держави, яка повинна впливати з основної мети розвитку народного господарства суспільства, і саме державні органи влади визначають мету інноваційної політики, основні принципи здійснення та механізми реалізації. Центральне місце в системі прямого державного впливу на інноваційну діяльність займає фінансування науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт (НДПКР) інноваційних проектів із державного бюджету.

Аналіз сучасної законодавчої системи України у сфері інноваційної діяльності показав необхідність реформування законодавства щодо створення більш сприятливого правового середовища, яке забезпечує сукупність свобод і прав вітчизняних ракетно-космічних виробників та їхніх іноземних партнерів при впровадженні інноваційних проектів. Сьогодні, в першу чергу, треба корегувати законодавчі акти, що регулюють: мито і митні податки, ставки податків на прибуток, відсотки за кредити в напрямку їх зниження або надання канікул та пільг, можливість отримання дотацій з державного та місцевих бюджетів на інноваційні програми, державні гарантії під кредит для впровадження інновацій.

Аналітичні дослідження розвитку авіаційно-космічної галузі показали, що її повноцінний розвиток визначається, пріоритетними напрямками космічних програм України. Аналіз ситуації дозволяє зробити висновок, що в силу специфіки космічної діяльності, яка потребує постійного створення нових приладів, комплексів, систем, можна вважати, що всі загальнодержавні науково-технічні космічні програми є програмами інноваційного розвитку.

Крім того, у теперішній час, здійснюється розробка проекту Стратегії космічної діяльності України на період до 2030 року, яка визначить концептуальні засади державної політики у галузі дослідження і використання космічного простору в мирних цілях та в інтересах безпеки держави. У найближчій перспективі передбачається проведення інституціональних перетворень у ракетно-космічній промисловості, так, до 2020 року шляхом створення інтегрованих науково-технічних та виробничих структур планується створити три — чотири українські ракетно-космічні корпорації (Дніпропетровськ, Харків, Київ), які забезпечать випуск ракетно-космічної техніки для вирішення економічних завдань, завдань обороноздатності, ефективну діяльність України на міжнародних ринках, а також експлуатацію і супровід ракетної техніки на всіх етапах її створення та забезпечення функціонування.

Таким чином, незважаючи на певні недоліки в законодавстві можна говорити, що космічна галузь України впевнено йде шляхом інноваційно-інвестиційного розвитку та довгострокової і комплексної інтеграції з міжнародним космічним співтовариством. Ці кроки, створюють основу для розширення зв'язків з вітчизняними та іноземними партнерами і сприяють залученню додаткових інвестиційних ресурсів в космічну галузь України.

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕДУРОЮ БАНКРУТСТВА

За своєю суттю банкрутство є природним процесом конкурентної боротьби, у ході якої держава отримує економічно міцних, конкурентоздатних суб'єктів господарювання. У той же час в Україні набули поширення зловживання інститутом банкрутства, що й визначає актуальність даної проблеми.

Відповідно до ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

У вітчизняній практиці зловживання інститутом банкрутства виникають через низький рівень правової захищеності економічних відносин; значну латентність серед злочинів економічної спрямованості; недосконалість та неврегульованість законодавства у сфері банкрутства. Тому руйнівну силу механізму банкрутства використовують у своїх цілях як кредитори, так і боржники.

Так, мотив зловживання з боку боржника полягає у прагненні ухилитися від оплати своїх грошових зобов'язань. Найтиповішими способами зловживань з боку боржників є: 1) ухилення від сплати податків (податкового боргу) через банкрутство. Можливості для цього надає мораторій на задоволення вимог кредиторів, на час дії якого зупиняється виконання боржником зобов'язань щодо сплати податків, і до нього не застосовуються податкові санкції; 2) виведення активів підприємства боржника або незаконне їхнє заміщення. Цьому сприяє непрозорість процедури оцінювання та реалізації активів боржника, яка в ході банкрутства дає можливість для їх виведення в іншу структуру, підконтрольну керівництву чи власникам боржника (наприклад, ціна ліквідного майна боржника може бути дуже занижена). Таке майно, як правило, реалізується «своїй» структурі боржника практично за безцінь. Вигоду від цього можуть отримати керівники боржника, які не є його власниками, але своїми діями фактично призвели підприємство до умисного банкрутства.

Аналіз судово-слідчої практики свідчить, що найчастіше при банкрутстві реалізуються схеми, які передбачають акумулювання всіх пасивів на підприємстві-боржнику з метою збільшення його неплатоспроможності та виведення його активів на новостворене підприємство ще до початку процедури банкрутства.

Зловживання з боку кредиторів полягають у тому, що вони прагнуть не одержати борг, а незаконно перехопити управління бізнесом боржника чи незаконно довести його до банкрутства, аби за невинуватою низькою ціною скупити його активи, тобто прагнуть переділу власності. Суспільна небезпечність цих дій полягає в тому, що вони знижують інвестиційну активність у державі.

Найбільш типовими способами вчинення зловживань з боку кредиторів є: 1) використання банкрутства як інструмента в корпоративній конкуренції. Так, інвестор, скупивши борги підприємства й обравши найсприятливіший момент, може ініціювати процедуру банкрутства та вступити у змову з арбітражним керуючим, через якого надалі контролюватиме всю діяльність і фінансові потоки боржника; 2) штучне збільшення кредиторської заборгованості та ініціювання процесів банкрутства з метою придбання в подальшому майна за досить заниженою ціною. Крім того, важливим аспектом захоплення підприємства є встановлення контролю над комітетом кредиторів (сума вимог ініціюючого кредитора має бути більшою за решти).

Щодо шляхів протидії зловживанню процедурою банкрутства зі сторони контрагента, то одним з них є передбачена ЗУ «Про відновлення платоспроможності

боржника або визнання його банкрутом» процедура санації, яка може бути ініційована як боржником, так і кредитором. Однак, чинне законодавство з питань банкрутства не виконує повною мірою своєї економічної функції, а передбачена ним процедура санації не стала ефективним механізмом відновлення платоспроможності підприємств та задоволення вимог кредиторів.

Дієвим засобом запобігання банкрутству для боржника є залучення реального інвестора. Особи, які порушили справу про банкрутство, сподіваються, що зможуть заволодіти активами підприємства, проте за умови появи інвестора, план щодо захоплення підприємства не реалізується.

Перешкодити процедурі банкрутства можливо також у судовому порядку, шляхом оспорювання угод, на підставі яких у підприємства виникла заборгованість перед кредиторами, що слугувало підставою для порушення справи про банкрутство. Доцільно клопотати перед судом про зупинення справи про банкрутство з метою оскарження угод і вирішення інших справ, пов'язаних з протидією захопленню.

Проте, найбільш доцільним засобом боротьби зі зловживанням процедурою банкрутства є вдосконалення законодавчої бази та ефективне застосування її норм.

Науковий керівник – к. ю. н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого Олефір А. О.

*Дзюбенко Вікторія Олегівна
студентка 4 курсу 41 групи
ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в умовах сьогодення є доволі актуальним питанням для України, оскільки залучення іноземних інвестицій відіграє важливу роль у розвитку національної економіки.

Дослідженню цього питання присвячено чимало праць українських вчених, зокрема Терещенко В. Л., Мацука В. М., Мозгового О. М., Пересада А. А., Пап В. В., Булик О. Б., Федоренко В. Г. та ін.

Слід зазначити, що рівень залучення іноземних інвестицій в економіку України є доволі низьким. Так, відповідно до даних Державної служби статистики обсяг залучених іноземних інвестицій в Україну поступово зростав до 2013 року, однак, з 2014 р. іноземні інвестори уповільнили інвестування. Так, у 2011 р. прямі іноземні інвестиції в Україну становили – 49362,3 млн. дол. США, 2012 р. – 54462,4 млн. дол. США, 2013 р. – 58156,9 млн. дол. США, 2014 р. – 45916,0 млн. дол. США, 2015 – 43371,4 млн. дол. США [1].

Крім того, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у розрахунку на душу населення залишається на досить низькому рівні – близько 1000 дол. США, тоді як у Чехії – 7418 дол. США, Болгарії – 6226 дол. США, Казахстані – 3706 дол. США, Польщі – 3155 дол. США, Румунії – 2350 дол. США [2].

Зменшення інвестування перш за все пов'язують з воєнним конфліктом на сході України, анексією Криму, посиленням ризику розбалансування платіжного балансу, втратою ринків збуту, зниженням міжнародними рейтинговими агентствами кредитних рейтингів України [3, с. 59].

Серйозну проблему для України становлять не тільки малі обсяги іноземних інвестицій, але й їх галузева структура. Великі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями. Аналіз галузевої привабливості України свідчить, що найбільш інтенсивно інвестиційні процеси спостерігаються у високорентабельних сферах, які не потребують значного вкладення капіталу при забезпеченні швидкої віддачі.

Основними факторами, що стримують активність інвестиційних процесів є політична та економічна нестабільність; високий рівень корумпованості та бюрократизованості політичної системи; неточність податкового регулювання та його

непередбачуваність; слабе валютне регулювання, зниження курсу національної валюти; збільшення зовнішнього боргу та інфляції; непослідовна політика НБУ; великий тіньовий сектор; дефіцит ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва; падіння реальних грошових доходів населення; недосконалість, часті зміни та протиріччя законодавчої бази. Так, значний масив нормативно-правових актів, що регулюють діяльність учасників інвестиційного ринку, постійно генерує суперечності та правові колізії. Часто правові акти носять декларативний характер та супроводжуються застереженням: «якщо інше не передбачене законодавством». Бажано було б, щоб усі винятки з відповідної норми були передбачені в тому документі, в якому міститься саме правило.

Крім того, відповідно до міжнародних рейтингів сприятливих умов для підприємницької діяльності Україна займає не найкращі позиції. Порівняно з попереднім періодом на 7 пунктів погіршився рейтинг індексу економічної свободи України, у 2015 вона посіла 162 місце зі 178 країн і була віднесена до списку країн з «репресивною економікою». Дослідники відзначають, що Україна погіршила свої позиції за вісьмома з 10 показників, найгірша ситуація з гарантіями прав власності, інвестиціями, управлінням державними витратами. Серед країн Європи Україна перебуває на останньому місці [4].

Інвестиційна діяльність в Україні потребує формування позитивного інвестиційного клімату, основними рисами якого повинна стати досконала законодавча база, політична стабільність у країні та високий рівень захищеності інвестора. Досягнення високого рівня привабливості інвестиційного клімату та подолання інших існуючих проблем можливо лише завдяки виваженій та своєчасній інвестиційній політиці держави, яка повинна спиратися на зарубіжний досвід та реалізовувати пріоритетні напрями сприяння інвестиційної активності в Україні. З метою покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно провести ряд заходів, націлених на створення і функціонування стабільної економіки [5, с. 8].

Отже, покращення інвестиційного клімату України потребує активної позиції з боку держави, розроблення та впровадження нею ефективної інвестиційної політики.

Науковий керівник – к. ю. н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого Олєфір А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіці України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/zd/ivu/ivu_u/ivu0415.html
2. Офіційний сайт Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org>.
3. Булик О. Б. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку Україну / О. Б. Булик // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015.– Вип. 6. – С. 57-60.
4. Index of economic freedom 2015. Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index>.
5. Папп В. В., Гоблик В. В. Стратегічні напрямки покращення інвестиційної привабливості України / В. В. Папп, В. В. Гоблик // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2014. – Вип. 2 (2). – С. 5-9.

*Дейнека Віолета Сергіївна,
Студентка 4 курсу, 45 групи,
Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ (КОНТРАКТІВ)

Зазначена проблематика вже неодноразово була предметом досліджень фахівців у даній галузі й знаходила висвітлення у науковій літературі і у науково-практичних

коментарях до чинного законодавства. Теоретичною основою дослідження стали наукові роботи, авторами яких є такі дослідники, як А. Беляєва, О. Беяневич, С. Бервено, О. Вінник, Л. Винокурова, О. Волощук, Н. Громова, Дж. Мосс, Р. Джурович, І. Діковська, Т. Захарченко, С. Кравцов, М. Купцова, В. Малиновська, М. Мальський, В. Мілаш, В. Мусін, В. Назаренко, Е. Пащенко, І. Побірченко, М. Розенберг, М. Федорко, С. Юдін та ін. Водночас наукові роботи, що стосуються теми даного дослідження, не охоплюють значної частини питань і проблем, які пов'язані з комплексною характеристикою зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічний договір (контракт) - матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Слід також зазначити, що в актах вітчизняного цивільного законодавства поряд із поняттям договору використовується термін «контракт» (ст.382-383 ГК України [1]; ст.1 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2]; Постанова Кабміну «Про затвердження Порядку реєстрації зовнішньоекономічних контрактів (договорів) на здійснення експортних операцій з металоломом» [3] та ін.). Тому, необхідно зазначити, що під терміном «контракт» звичайно розуміють вужчий зміст, ніж у «договірі». Поняття «контракт» прийнято поширювати лише на договори, яким надається письмова форма. На сьогодні можна виділити наступні особливості зовнішньоекономічних договорів (контрактів): 1) законодавство, що визначає умови дії міжнародних договорів в Україні. Необхідно зауважити, що зовнішньоекономічний договір (контракт) – це різновид господарського договору, що, у свою чергу, є різновидом цивільно-правового договору, тому до нього застосовуються положення ЦКУ і ГКУ. 2) сфера дії зовнішньоекономічних договорів (контрактів) – зовнішньоекономічна діяльність, що є діяльністю суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами; 3) особливий суб'єктний склад – два або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхні іноземні контрагенти; 4) спеціальні вимоги щодо форми договору: як загальне правило, письмова форма, якщо інше не встановлено законом чи чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України; 5) особливості змісту договору. Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (ч. 1 ст. 628 ЦК України). Водночас договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору (ч. 1 ст. 638 ЦК України) [4]; 6) спеціальні вимоги щодо права, яке застосовується. При визначенні змісту договору, права та обов'язки сторін договору визначаються правом країни, обраної сторонами при його укладенні або в результаті подальшого погодження; якщо ж сторони не погодять це питання, то їхні права та обов'язки визначаються юрисдикційними органами; 7) особливості порядку розгляду договірних спорів – визначення за згодою сторін із відповідною фіксацією у договорі або окремій угоді юрисдикційного органу (державні суди України або іншої держави чи конкретний міжнародний третейський суд/арбітраж, створений на території України чи іншої країни, як інституціональні (постійно діючі), так і арбітражі ad hoc).

Отже, зовнішньоекономічний договір (контракт) – це різновид господарського договору, що, в свою чергу, в даному випадку є різновидом цивільно-правового договору. Тому необхідно зазначити, що зовнішньоекономічним договорам (контрактам) притаманні як загальні юридичні умови, що властиві для цивільно-правових та господарських договорів, так і певні особливості. До останніх слід віднести законодавство, що визначає умови дії міжнародних договорів в Україні; сферу дії зовнішньоекономічних договорів (контрактів) – зовнішньоекономічна діяльність; особливий суб'єктний склад – два або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхні іноземні контрагенти; спеціальні вимоги щодо форми договору: як загальне правило – письмова форма, якщо

інше не встановлено законом або чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України; особливості змісту договору; спеціальні вимоги щодо права, яке застосовується до договору; особливості порядку розгляду договірних спорів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

3. Про затвердження Порядку реєстрації зовнішньоекономічних контрактів (договорів) на здійснення експортних операцій з металоломом: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 155: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

4. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 435-IV): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

Керівник: асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Задихайло Д.Д.

*Дейнека Віолета Сергіївна,
Студентка 4 курсу, 45 групи,
Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ САМОБАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

З різних причин досить велика кількість компаній не має можливості ліквідувати існуючу заборгованість перед кредиторами та змушені визнавати себе банкрутами. Дане питання розробляли такі вчені як Андрейцева В.І., Каракаша І.І., Костицького В.В., Полякова Б.М. та інші.

Слід відзначити, що відповідно до положень ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон), засновники (учасники, акціонери) боржника, в межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів для запобігання банкрутства.

З боку боржника серед заходів, які можуть бути вчинені ним для запобігання банкрутства, – є санація боржника до порушення справи про банкрутство. Санація є системою заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство.

Якщо немає ніякого виходу з ситуації, що склалася, то можливо застосувати процедуру банкрутства неплатоспроможного підприємства.

Слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону, право на звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство, крім кредитора, має сам боржник.

Перш за все, необхідно визначити, що положеннями Закону передбачено декілька випадків звернення боржника до суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство: 1) звернення боржника до суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство, як право боржника (у загальному порядку відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону); 2) звернення боржника до суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство, як обов'язок боржника (відповідно до ч. 5 ст. 11 Закону); 3) звернення до суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство, боржником, що ліквідується власником, як обов'язок боржника (відповідно до ст. 95 Закону) [1].

Відповідно до другого та третього пунктів, Боржник зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі виникнення таких обставин: задоволення вимог одного або кількох кредиторів призвело до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності); під час ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі; в інших випадках, передбачених цим Законом.

Так, у ч. 8 ст. 96 зазначено, що у разі порушення провадження у справі про банкрутство державного підприємства або підприємства, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 %, участь у зборах кредиторів і роботі комітету кредиторів можуть брати з правом дорадчого голосу представники органа, уповноваженого управляти державним майном. Вищенаведене положення сформульоване таким чином, що дає можливість двозначного трактування питання про те, чи є участь представників органа, уповноваженого управляти державним майном у зборах кредиторів і роботі комітету кредиторів, правом уповноваженого органу або його імперативним обов'язком. Слід також зауважити, що ч. 14 ст. 96 Закону встановлюється, що органу, уповноваженому управляти державним майном, надсилаються копії судових рішень у провадженнях у справах про банкрутство не тільки державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %, але і підприємств, на балансі яких перебувають об'єкти державної власності, що в процесі приватизації (корпоратизації) не увійшли до статутних капіталів цих підприємств.

Питання також виникають щодо оплати процедури самобанкрутства. Так, в п.12 інформаційного листа Вищого господарського суду України № 01-06/ 606/2013 від 28.03.2013 року «Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» до таких витрат відноситься: «... виплата винагороди арбітражному керуючому в мінімально розмірі не менше ніж за дванадцять місяців його роботи, відшкодування витрат на публікацію оголошень у справі та судового збору, сплаченого кредиторами»[2].

Зазначеною нормою фактично передбачено обов'язок боржника довести факт наявності в останнього майна достатнього для покриття судових витрат у справі про банкрутство. Будь-яких винятків з цього положення закону ні норми ст. 11, ні Закон ні вищевказане інформаційний лист не містять.

Згідно постанови КАГСУ від 01.10.2014 у справі № 910/18092/14 господарські суди конкретизують склад судових витрат наступним чином: судовий збір за подання заяви, суму винагороди арбітражному керуючому в розмірі мінімальної заробітної плати за кожен місяць, витрати на публікацію оголошень у справі, витрати по сплаті судового збору, оплаченого кредиторами. Отже, сума витрат є досить складною.

Отже, питання самобанкрутства врегульовано Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», де визначено ряд підстав, коли Боржник зобов'язаний застосувати таку процедуру. Також складним є питання судових витрат при даній процедурі, оскільки вони чітко не визначені Законом, проте уже є напрацьована судова практика. Але все ж, сума таких витрат є досить значною, а Боржник повинен, фактично, доводити свою платоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Інформаційний лист Вищого господарського суду України «Про Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_606600-13

Керівник: д.ю.н., доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Пашков В.М.

Проблематика колективної власності в Україні на перспективі вдосконалення правовідносин власності

Складність систематизації великої кількості різнопланових концепцій щодо колективної власності посилюється, по-перше, відсутністю єдиної, достатньо впорядкованої термінології, а по-друге, подібні теорії найчастіше відрізняє переплетення, зрощення з ширшими концепціями. Слід додати, що зміст багатьох концепцій у ряді аспектів збігається, а відмінності у розумінні окремими дослідниками положень одних і тих же концепцій носять часто індивідуальний характер. Одні автори, такі як В. К. Мамутов, В. І. Семчик, О. М. Вінник, М. О. Петриченко вважають, що право колективної власності повинне бути передбачене в законодавстві, а інші – В. І. Борисова, С. М. Кваша, А. В. Лавринович, що права колективної власності не існує, а мається лише право приватної загальної власності.

У загальному розумінні колективна власність включає майно, яке належить окремим організаційно оформленим колективам громадян, а також інших колективних організацій. У Конституції України про колективну власність немає згадки. Вона відсутня як правова категорія навіть в цивілізованих країнах. Український законодавець виключив колективну власність як одну з різновидів форм власності при викладі норм Конституції. При цьому передбачалося згодом привести нормативно-правові акти, що регулюють правовідносини власності у відповідність з нормами Конституції. Ч. 3 ст. 41 Конституції містить норму, яка надає можливість громадянам для задоволення своїх потреб користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до Закону. Отже, виходячи із положень Основного закону України вказуються такі форми власності: приватна, державна та комунальна. У новому ЦК України питання про колективну власність вирішене однозначно – вона не згадується. Взагалі питання про власність не ставиться. Законодавець приділяє більше уваги суб'єктам права власності, а в якості окремих різновидів права власності розглядаються права власність українського народу, право приватної власності, право державної власності та право комунальної власності. Юридичні особи, які традиційно вважалися суб'єктами права колективної власності, стають суб'єктами приватної власності. Але поставити крапку в питанні про колективну власність остаточно не вдалося. У Господарському кодексі України (гл. 10) розглядається правове становище підприємств колективної власності (Ст. 93 ГК України): підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників); також це виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій. Як видно, наведені досить різні по порядку утворення та організації діяльності суб'єкти, які об'єднані в одну групу підприємств колективної власності.

На суперечливість регулювання відносин колективної власності вказують О. Загнітко, В. Малига, розглядаючи правовий статус підприємств колективної власності: « Ст. 63 ГК України серед інших форм називає колективну власність на майно, а ст. 325 ЦК України визнає всіх юридичних осіб суб'єктами права приватної власності, тобто не передбачає самостійної форми права власності для колективної власності. Ця неузгодженість цивільно-правових та господарсько-правових норм перешкоджає створенню ефективних умов господарювання, і тому очевидно є необхідність усунення зазначених суперечностей, а саме удосконалення чинного законодавства з метою запобігання потенційних конфліктів правових норм». Крім неузгодженості, яка притаманна зазначеним вище нормативно-правовим актам, при тлумаченні норм ГК також виникають питання. Кого законодавець вважає суб'єктом права колективної власності: саме колективне підприємство або його засновників. Якщо саме підприємство, то з теоретичних позицій дане підприємство повинно створюватися яким-небудь колективом, а відповідно до ГК України, підприємство

колективної власності може бути унітарним. Наприклад, підприємство, створене релігійною організацією. Ось з приводу виробничого кооперативу питань не виникає, так як ст. 100 ГК України однозначно говорить, що майно виробничого кооперативу становить колективну власність кооперативу. А підприємство об'єднання громадян, релігійні організації здійснюють свою діяльність на праві оперативного управління або господарського відання (ст. 112 ч. 5 ГК України), а не на праві колективної власності. Якщо ж дане підприємство створюється на основі колективної власності засновників, то, відповідно до положень ЦК України, юридичні особи є суб'єктами права приватної власності, а ряд засновників, перелічених у ст. 93 ГК України, є юридичними особами. Не допомагає розібратися в ситуації і аналіз статті 113 ГК України, регулюючої створення приватного підприємства. Відповідно до неї, приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи. Але під це визначення можна підвести і виробничий кооператив, і підприємства, створені об'єднаннями громадян, релігійними організаціями. Слушним буде зауваження, що раніше, до прийняття ЦК України, питання про колективну власність, вирішувалося вдаліше. Суб'єкти чітко перераховувалися в законі, теорія проводила зрозуміле і закінчене розмежування між колективною і приватною власністю. Видається, що доцільно було б законодавцю йти до кінця по шляху відмови від колективної власності. Абсолютно незрозуміла непослідовність його у вирішенні даного питання. Адже вкрай цінними є в законодавчій і правозастосовчій практиці однаковість підходу у вирішенні того чи іншого питання, чітке визначення тих чи інших понять, віднесення суб'єкта або об'єкта правовідносини до тієї чи іншої категорії, класифікації. А при аналізі норм нових ЦК та ГК з'являється набагато більше питань, ніж було до їх прийняття.

Резюмуючи зазначимо, що однією з форм вдосконалення регулювання правовідносин власності на перспективу є відмова від стихійності при його здійсненні, що особливо важливо в умовах складних і суперечливих процесів побудови сучасної ринкової економіки.

*Закладна Катерина Володимирівна
Студентка 4 курсу 46 групи Полтавського
юридичного інституту Національного
юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ

У зв'язку з переходом України до ринкової економіки, договір став одним із засобів регулювання товарно-грошових відносин як в суспільстві, так і в господарській діяльності в цілому.

Актуальність даної теми зумовлена збільшенням кількості господарських договорів, в тому числі і недійсних. Також проблематику становлять колізії деяких норм Господарського (далі ГК) та Цивільного кодексів (далі ЦК) України, що мають наслідком неправильного застосування законодавства при укладенні договорів, а отже, визнання їх недійсними.

Питання щодо визнання господарських договорів недійсними досліджували такі вітчизняні науковці як С. А. Подоляк, Д. В. Задохайло, В. С. Мілаш, В. С. Щербина, В.М. Пашков, Гаврилішин А. П. та інші.

Варто зазначити, що єдиного законодавчого визначення поняття «господарський договір» наразі немає. Проте, із положень Господарського кодексу України (ст. 179, 180 ГК України) випливає, що господарський договір є юридичним фактом, на підставі якого виникають господарсько-договірні зобов'язання.

Щодо наукових підходів визначення даного поняття, то В.С. Щербина визначає господарський договір як господарське правовідношення між двома або більше суб'єктами, змістом якого є їх договірні зобов'язання діяти певним чином: передати і прийняти майно, виконати роботу, надати послугу тощо. Також він визначає, що господарський договір співвідноситься із юридичною категорією господарського зобов'язання, змістом якого є взаємні права і обов'язки сторін, що виникають саме з такого договору.[1; с.107] З цим твердженням важко не погодитись, оскільки окремі норми ГК прямо вказують, що договори породжують господарські зобов'язання.

Разом з тим, С.А. Подоляк визначає поняття недійсності господарського договору як заперечення правом юридичних наслідків домовленості сторін, на які була спрямована воля сторін, внаслідок тих чи інших недоліків, які мали місце в момент здійснення (укладення) договору, і відмова в наданні йому юридичного забезпечення.[1; с.108] Проте положення ЦК України визначають це поняття дещо інакше, а саме: недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). Це дає підстави стверджувати, що недійсний правочин породжує правові наслідки, які прямо передбачені законом.

Визнання господарських договорів недійсними у ГК України розглядається як визнання недійсним господарських зобов'язань. Ст. 207 ГК України визначає підстави недійсності господарського зобов'язання, а саме визнається недійсним : - господарське зобов'язання, що не відповідає вимогам закону, або вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), може бути на вимогу однієї із сторін, або відповідного органу державної влади визнано судом недійсним повністю або в частині; - недійсною може бути визнано також нікчемну умову господарського зобов'язання, яка самостійно або в поєднанні з іншими умовами зобов'язання порушує права та законні інтереси другої сторони або третіх осіб; - виконання господарського зобов'язання, визнаного судом недійсним повністю або в частині, припиняється повністю або в частині з дня набрання рішенням суду законної сили як таке, що вважається недійсним з моменту його виникнення. У разі якщо за змістом зобов'язання воно може бути припинено лише на майбутнє, таке зобов'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє.

ЦК України передбачає, що всі недійсні правочини поділяються на два види: нікчемні (ч.2 ст.215 ЦК України) та оспорювані (ч.3 ст.215 ЦК України). Відмінність між ними полягає у тому, що нікчемний правочин є недійсним в силу закону, а оспорюваний стає недійсним внаслідок прийняття судового рішення, яке має зворотну силу в часі (ст.236 ЦК України). У свою чергу, ГК України такого поділу не передбачає, а натомість розглядає як оспорювані (ч.1 ст.207 ГК України) всі ті зобов'язання, які виникають з правочинів, що за ЦК України є нікчемними.[2; с.67] Це і створює певні колізії у правильному застосуванні норм законодавства, що є однією з причин збільшення спорів у господарських судах.

При вирішенні справ щодо визнання недійсними господарських договорів, суди мають керуватися, крім законодавчих актів, положеннями судової практики, зокрема дотримуватися вимог, передбачених Постановою Пленуму ВГС України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» від 29.05.2013 № 11, щодо встановлення наявності фактичних обставин, з якими закон пов'язує визнання таких правочинів (господарських договорів) недійсними на момент їх вчинення (укладення) і настання відповідних наслідків, та в разі задоволення позовних вимог зазначати в судовому рішенні, в чому конкретно полягає неправомірність дій сторони та яким нормам законодавства не відповідає оспорюваний правочин.[3]

Отже, недійсний господарський договір - це нечинність договору, встановлена законом чи рішенням суду внаслідок невідповідності договору нормам законодавства, що тягне за собою настання певних правових наслідків. Господарські договори визнаються недійсними з підстав, прямо передбачених законом. Проте ГК України не передбачає поділу недійсних договорів на нікчемні та оспорювані, а містить лише загальні положення

про недійсність господарських зобов'язань і розглядає в якості оспорюваних всі ті зобов'язання, які цивільним законодавством віднесені до нікчемних.

Список використаної літератури:

1. Давидова І. В. Недійсність господарського договору за законодавством України / І. В. Давидова // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. - № 2. – С.107-108
2. Гаврилiшин А. П. Теоретико-практичні аспекти недійсності господарських договорів в Україні / А.П. Гаврилiшин // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип.6. – Том 1. – С. 66-68
3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013р. №11

Кисличенко Інна Володимирівна

*студентка 4 курсу Полтавський
юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава
Мудрого,*

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Сучасна економічна політика визначається наявністю комплексу різноманітних заходів структурного, інвестиційного та організаційного характеру. Одними з найважливіших елементів економічної політики є вільні економічні зони, які, на жаль, не завжди є ефективним економічним інструментарієм, а тому необхідні подальші дослідження цього інституту, що й підтверджує актуальність обраної теми.

Питанням дослідження вільних економічних зон займалися такі вчені як О. В. Буткевич, В. А. Дергачев, О. Р. Зельдіна, С. В. Сідак, О. С. Чмир та ін. Легальне визначення «спеціальної (вільної) економічної зони», далі – ВЕЗ закріплено в ч. 1 ст. 401 Господарського кодексу України та, під якою розуміється частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України [1]. Подібне визначення ВЕЗ закріплено і в ч.1 ст. 1 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р.

Проте, вищезазначені дефініції не розкривають у повній мірі правової природи ВЕЗ та не містять всіх притаманних їм ознак, які б сприяли відмежуванню ВЕЗ від інших територій із спеціальним правовим режимом економічної діяльності.

Щодо доктринального визначення поняття «ВЕЗ», то заслуговує на увагу дефініція запропонована О. В. Буткевич, на думку якої: «ВЕЗ – це законодавчо визначена частина території держави, на якій спеціальним внутрішнім законодавством на певний строк для певних суб'єктів встановлюється спеціальний пільговий правовий режим господарської діяльності і створюються спеціальні органи управління з метою залучення інвестицій для досягнення законодавчо встановлених економічних, соціальних і науково-технічних завдань» [2, с. 5]. О. С. Чмир вважає, що вільна економічна зона – це чітко визначена географічно територія держави, яка характеризується наявністю спеціальних стосовно іншої території країни режимів інвестування, оподаткування, митних режимів тощо, що обумовлюється її суспільно-економічними особливостями [3, с. 26].

Водночас, С. В. Сідак під ВЕЗ розуміє територію, що володіє вигідним географічним положенням, наділена своїм політичним центром, більш пільговим режимом господарської діяльності порівняно із загальноприйнятим для даної держави [4, с. 42].

Тож, очевидно, що в науковій літературі і законодавстві існують різні підходи до визначення сутності ВЕЗ, кожний з яких має власне уточнення та зауваження, навіть у визначенні цього поняття. Загальновизнаними ж категоріями, що характеризують ВЕЗ є визначена територія та різного роду пільги.

До того ж, при дослідженні даного питання варто звернути увагу на проблеми понятійного апарату вільної та спеціальної економічної зони. На сьогодні немає єдиної

думки стосовно того чи варто ототожнювати дані поняття, а тому слід виходити з положень закріплених в національному та міжнародному законодавстві, відповідно до яких ВЕЗ і СЕЗ є єдиною категорією.

Постійний процес зміни влади в Україні протягом 2000–2015 рр. призвів до посилення «дебатів» з приводу доцільності та необхідності функціонування ВЕЗ у нашій державі. За цей час було розроблено велику кількість заходів підвищення ефективності функціонування, серед яких першочерговими є доопрацювання законодавчої бази України щодо ВЕЗ та створення ефективної системи контролю за їхньою діяльністю з метою запобігання корупції у цих зонах та нецільового витрачання бюджетних коштів. Ця система контролю дозволить отримувати максимальний ефект від ВЕЗ та залучити до них більше інвестицій, насамперед закордонних.

Також, пропонується підпорядкувати їх застосування (форми, кількість, географію розташування) системі організаційно-господарського забезпечення реалізації Державних загальнонаціональної та регіональної стратегій економічного розвитку; запровадити систему державної підтримки, головним чином непрямої, для їх суб'єктів господарювання; удосконалити чинну систему їх звітності шляхом акумулювання в узагальнених показниках також і результатів діяльності завершених інвестиційних проектів; забезпечити відкритість основних узагальнених результатів діяльності суб'єктів господарювання СЕЗ; запровадити систему гарантій з боку держави та органів місцевого самоврядування стабільності спеціального режиму економічної діяльності на весь період дії угоди суб'єкта господарювання СЕЗ [5, с. 173]. Отже, від ефективності функціонування ВЕЗ залежить економічний розвиток держави, а тому реалізація заходів підвищення функціонування таких зон є необхідним засобом забезпечення реалізації завдань створення ВЕЗ, їх сутнісного призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18. – 144 с.
2. Буткевич О.В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О. В. Буткевич. – К., 2004. – 20 с.
3. Сідак С. В. Вільні економічні зони, сучасний стан та міжнародна практика // Науковий вісник УНУ. – 2011. – № 9. – С. 24-36.
4. Чмир О. С. Спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку: (Науково-методичні аспекти) / Науково-дослідний економічний інститут. – К., 2001. – 272 с.
5. Єгорова О. О. Спеціальні економічні зони України: результати, проблеми та перспективи // Науковий вісник Харківського державного університету. – 2014. – Вип. 5. Част. 1. – С. 167-173.

*Ковтун Катерина Володимирівна,
студентка 6 групи 4 курсу Інституту
прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Договір є одним з головних регуляторів взаємовідносин суб'єктів господарювання. Важливим етапом виникнення договірних правовідносин є укладення договору. Отже, дотримання порядку укладення господарського договору набуває великого значення. За загальним правилом, господарський договір викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Порядок оформлення цього документу детально визначений у ст.181 ГК України. Ст.181 ГК України також закріплює можливість

укладення господарського договору у спрощений спосіб, який дістав поширення у діяльності суб'єктів господарювання.

Проте, вивчення чинного законодавства та практики його застосування свідчить про наявність проблем, які пов'язані з укладання господарських договорів у спрощений спосіб. Зокрема, потребують більш досконалого врегулювання питання щодо форми договору у випадку укладення його у спрощеній формі, декларативним є і сам порядок застосування цього способу укладення господарських договорів тощо

ГК України не закріплює умов, які мають бути дотримані, щоб господарський договір вважався укладеним у письмовій формі. Виходячи з положень ст.207 ГК України суть письмової форми договору зводиться до фіксації домовленостей сторін на певному матеріальному носії (документі). При цьому, якщо договір укладається юридичними особами, то для надання йому письмової форми він має бути підписаний та скріплений печаткою.

Загальний порядок укладення господарського договору складається з таких стадій, як проект договору, протокол розбіжностей, безпосереднього врегулювання розбіжностей. На кожній з цих стадій процес укладення договору може бути завершений, якщо сторони дійшли згоди з усіх його істотних умов.

Особливістю господарських договорів є те, що при їх укладанні застосовуються певні техніко-юридичні процедури, тобто порядок висловлення пропозиції укласти договір (оферти) та прийняття її (акцепту).

Визначивши зміст майбутнього договору, має відбутися затвердження істотних умов договору, адже як зазначено і ч.2 ст.180 ГКУ господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Обов'язком сторін при укладенні господарського договору є погодження предмету договору, ціни та строку дії.

З наведених вище особливостей укладення господарського договору можна дати доктринальне визначення поняття «укладення господарського договору». Отже, укладення господарського договору – це зустрічні договірно-процедурні дії двох або більше господарюючих суб'єктів щодо вироблення умов договору, які відповідають їх реальним намірам та економічним інтересам, а також юридичне оформлення договору як правового акта. Особливостями укладення можна визнати порядок висловлення пропозиції, форму договору, зміст, істотні умов та спосіб укладення господарського договору.

Науковий керівник: Кудрявцева Вікторія Вікторівна - к.ю.н., асистент кафедри господарського права НЮУ імені Ярослава Мудрого

Кот Тетяна Вікторівна

*здобувач кафедри господарського права
НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО ОРГАНУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА У СФЕРІ КОНТРОЛЮ

Правове регулювання відносин неспроможності та банкрутства суб'єктів господарювання посідає важливе місце у системі державного регулювання економіки України.

Формування та реалізацію державної політики у сфері банкрутства здійснює державний орган з питань банкрутства, повноваження якого з 2011 року покладено на Міністерство юстиції України. З Положення про Мін'юст, затвердженого Постановою КМУ від 02.07.2014р. № 228, вбачається, що сфера банкрутства є однією з пріоритетних у його діяльності.

Повноваження державного органу з питань банкрутства регламентовані статтею 3 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Так, до них віднесено, зокрема, організацію системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих (розпорядників майна,

керуючих санацією, ліквідаторів), а також встановлення вимог для отримання свідоцтва на право здійснення цієї діяльності; формування та ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, а також Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; встановлення порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства; підготовка на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновків про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства.

Одним із головних повноважень державного органу з питань банкрутства, на подив не зазначеним у наведеному вище переліку, є контроль за діяльністю арбітражних керуючих (розпорядників майном, керуючих санацією, ліквідаторів). Функція контролю закріплена серед повноважень, перерахованих в Положенні про Мін'юст (пп. 50 пункту 4 Положення), а також у пункті 1.3 Порядку контролю за діяльністю арбітражних керуючих (розпорядників майном, керуючих санацією, ліквідаторів), що затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.06.2013р. № 1284/5.

При здійсненні вказаних повноважень територіальними органами Мін'юсту виникає низка проблемних питань, які потребують вирішення та врегулювання.

Досліджуючи питання реалізації державним органом з питань банкрутства контролюючої функції, слід звернути увагу на недоліки нормативної регламентації порядку проведення позапланових перевірок діяльності арбітражних керуючих, що призводить, з одного боку, до нерозумного затягування часу таких перевірок, а з іншого – до неможливості встановлення усіх обставин, що мають значення для винесення за наслідками такої перевірки правильного рішення.

Так, на практиці проведення територіальними органами Мін'юсту позапланових перевірок розтягується на значний період часу: з моменту надходження до обласного управління юстиції скарги на дії арбітражного керуючого до фактичного винесення акту (підсумкового документа) такої перевірки проходить щонайменше два місяці. Це пов'язано з необхідністю спочатку узгоджувати питання щодо призначення кожної конкретної перевірки безпосередньо з Мін'юстом, а після отримання дозволу належним чином повідомляти арбітражного керуючого про час проведення перевірки. Нерідко за час обміну кореспонденцією з місцевого рівня на центральний (та у зворотному напрямку) арбітражний керуючий має змогу продовжити діяльність, направлену на порушення вимог діючого законодавства, підкорегувати результати такої діяльності або отримати судову ухвалу, якою його дії взагалі можуть бути схвалені господарським судом постфактум. Таким чином, вказане нівелює значення контролюючої функції державного органу з питань банкрутства і позбавляє її правового сенсу.

Крім того, недостатню увагу в діючому законодавстві та підзаконних актах, що встановлюють повноваження державного органу з питань банкрутства, приділено і питанню встановлення фактичних обставин справи під час проведення перевірок.

Так, на практиці позапланові перевірки діяльності арбітражного керуючого проводяться виключно на підставі документів, що надаються державному органу з питань банкрутства самим арбітражним керуючим та заявником відповідної скарги. Серед повноважень, наданих державному органу з питань банкрутства під час проведення перевірок, відсутні права звертатись до компетентних органів із запитом щодо надання інформації, що має значення для правильних висновків з питань, порушених у скарзі (наприклад, до органів ДФС України, правоохоронних органів та навіть до господарського суду); витребувати необхідні документи; отримувати доступ до державних реєстрів. Слід також зазначити, що обмеження періоду перевірки трьома робочими днями вже робить подання таких запитів фактично неможливим. До того ж, при проведенні відповідної перевірки державний орган з питань банкрутства зв'язаний предметом перевірки, і, виявляючи у ході її проведення інші факти порушення арбітражним керуючим вимог діючого законодавства, не має змоги на них реагувати. Не передбачено законом і права

звертатись до правоохоронних органів у разі виявлення в ході перевірок діянь, що мають ознаки злочинів.

Усе це призводить до зниження якості та ефективності таких перевірок.

Враховуючи викладене, при формуванні державної політики у сфері банкрутства слід перш за все визначитись з тим, чи є потрібним надання державному органу з питань банкрутства контролюючої функції, і якщо так, то зробити її реальною, а не формальною, якою насправді вона є на даний час.

Кудря Анастасія Романівна
студентка 4 курсу Полтавського
юридичного інституту НЮУ імені
Ярослава Мудрого

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ АУКЦІОНІВ В УКРАЇНІ

Світова практика підтверджує той факт, що основою економічного розвитку країни є ринок землі. Одним із найважливіших факторів у збільшенні ефективності використання земельних ресурсів в Україні є продаж земельних ділянок на найбільш вигідних для держави умовах [5,с.130]. Найбільш прибутковий результат від продажу земельних ділянок досягається шляхом використання конкурентних способів продажу, адже у випадку застосування земельних аукціонів ціна продажу земельних ділянок може в декілька разів перебільшити початкову вартість, що в свою чергу відобразиться на надходженнях до державного бюджету.

Окремі особливості обраного питання розглядалося науковцями, серед яких можна виділити: П. Т. Гега, А. Г. Мартин, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, В. В. Носік, О. Г. Поліщук, М. В. Шульга та ін.

Правовий механізм регулювання організації та проведення земельних аукціонів в Україні визначається Конституцією України, Земельним кодексом України, законами та підзаконними актами.

Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичним и особами та державою виключно відповідно до закону [2].

Ст. 127 ЗК України визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, відповідно до їх повноважень здійснюють продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) громадянам, юридичним особам та іноземним державам на підставах та в порядку, встановлених ЗК України. Продаж земельних ділянок державної та комунальної власності або прав на них на конкурентних засадах здійснюється у формі аукціону [1].

За загальним правилом, визначеним ч. 1 ст. 134 ЗК України, надання земельних ділянок державної та комунальної власності у власність та більшість видів користування здійснюється на конкурентних засадах (земельних торгах).

Обов'язкова засада конкурентного продажу земельних ділянок із земель державної і комунальної власності означає, що такі земельні ділянки не можуть відчужуватися ні в який інший спосіб (договірний спосіб, передані безоплатно у власність громадянам чи юридичним особам) окрім цього.

Також, ч. 2 ст. 134 ЗК України передбачені випадки у разі яких земельні ділянки державної чи комунальної власності не підлягають продажу на конкурентних засадах.

Крім ч. 2 ст. 134 ЗКУ, додаткові випадки, коли земельні торги не проводяться, передбачені іншими нормами земельного законодавства або впливають із них (п. 6 розд. X ЗК України, ч. 4 ст. 13 Закону України «Про фермерське господарство», ст. 3 Закону України «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва») [4, с.358].

Всупереч того, що продаж земельних ділянок за допомогою аукціону потенційно є прозорим і ефективним інструментом, сьогодні антикорупційний потенціал цього механізму набуття прав на земельні ділянки державної та комунальної власності, використовується далеко не повністю. Сама процедура проведення земельних торгів є достатньо складною, що слугує причиною, що до цього часу, незважаючи на дефіцит коштів у бюджеті, земельні торги не набули поширення. Більш того, складна процедура, з одного боку, стимулює корупцію на кожній із її стадій, а з іншого боку – зовсім не забезпечує прозорого і конкурентного продажу земель державної та комунальної власності, тобто, не ліквідує корупційні ризики [3, с.152].

За оцінкою Держгеокадастру України, покрокова блок-схема проведення земельних торгів включає в себе 32 кроки [6] (можна говорити, що їх набагато більше, адже окремі виділені Держгеокадастром «кроки» представляють собою самостійні багатоступеневі процедури).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що продаж земельних ділянок за допомогою аукціону має переваги, які проявляються у: покращенні взаємовідносин з покупцями, рівність учасників торгів, законність та прозорість придбання землі, підготовленість земельних ділянок до продажу (вже готова землевпорядна документація); продаж ділянок на аукціоні є способом планування забудови території населеного пункту, адже ділянки продаються із певним цільовим призначенням, тобто місто, селище, село здійснює реалізацію генерального плану та отримує додаткові кошти.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України. // Голос України. – 2001. – №217.
2. Конституція України. // Офіційний вісник України. – 2010. – №72. – стор.15 стаття 3598.
3. Куренда С. В. Окремі проблемні аспекти запобігання корупції під час проведення земельних торгів / С. В. Куренда. // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – №1. – С. 151–154.
4. Мірошніченко А. М. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / А. М. Мірошніченко, Р. І. Марусенко. – К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2011. – 520 с.
5. Німко О. Механізм правового регулювання організації та проведення земельних аукціонів в Україні / О. Німко. // Земельне право. – 2009. – С. 130–132.
6. Покрокова блок-схема проведення земельних торгів // Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Shema_provedennia-torgiv-2.pdf

Кудря Анастасія Романівна
студентка 4 курсу Полтавського
юридичного інституту НЮУ імені
Ярослава Мудрого

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОНКУРЕНТНИХ УЗГОДЖЕНИХ ДІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основою розвинутого суспільства є свобода, яка поширюється на всі сфери суспільного життя та економіки. Конкуренція в сфері господарювання також повинна існувати на засадах свободи, а її правове регулювання не повинно зводитися до обмеження монополізму та протидії монополіям. При цьому головне завдання законодавства про захист економічної конкуренції повинно полягати в тому, щоб не допускати обмеження конкуренції.

Антиконкурентні узгоджені дії є особливо небезпечними для суспільства не тільки тому, що завдають безпосередньо величезної шкоди значній частині населення, а й тому, що внаслідок усунення конкуренції, як основного регулятора економічного розвитку,

зупиняють економічний розвиток, підривають економічну стабільність у країні і безпосередньо стосуються економічної безпеки держави.

Обмеження конкуренції може відбуватися внаслідок одноосібних обмежень (зловживання монополієм (домінуючим) становищем) так і колективних обмежень (антиконкурентні узгоджені дії).

Згідно з ст. 5 Закону «Про захист економічної конкуренції» узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, об'єднання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання, або вступ до такого об'єднання. Особи, які чинять або мають намір чинити узгоджені дії, є учасниками узгоджених дій. Відповідно до п. 1 ст. 6 вищезазначеного Закону антиконкурентними узгодженими діями є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Отже, можна говорити, що поняття «узгоджені дії» і «антиконкурентні узгоджені дії» не є тотожними. Будь-яка антиконкурентна узгоджена дія є узгодженою дією, але не кожна узгоджена дія є антиконкурентною. Відповідно, узгоджені дії суб'єктів господарювання є правомірними, однак антиконкурентні дії — правопорушеннями.

Отже, саме по собі здійснення узгоджених дій не суперечить законодавству, у той час як такі дії, що мають антиконкурентні результати, визнаються порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції.

З наведеного законодавчого визначення доволі важко виділити вичерпний перелік узгоджених дій, що в свою чергу зумовлено спробою законодавця охопити якомога більше коло відносин, які можуть виникати між суб'єктами господарювання.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» забороненими є антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, тобто узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Такими діями, зокрема, визнаються: встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів.

Залежно від структури ринку, виду суб'єктів господарювання, їх місця на ринку виділяють три основні види антиконкурентних узгоджених дій (угод).

По-перше, це горизонтальні угоди, що їх здійснюють на одному і тому самому рівні виробництва або розподілу товарів два або більше суб'єктів господарювання, які фактично мають бути конкурентами. У цьому випадку, суб'єктам не обов'язково прямо передбачати у своїх угодах якусь анти конкурентну діяльність.

По-друге, це вертикальні угоди, під якими розуміються угоди між господарюючими суб'єктами, які не конкурують між собою, один з яких купує товар або є його потенційним покупцем, а інший продає товар або є його потенційним продавцем. Однак часто вертикальні угоди визнаються допустимими, оскільки в рамках саме таких угод досягається позитивний ринковий, у тому числі виробничий, ефект.

По-третє, конгломератні узгоджені дії (угоди). Ці узгоджені дії (угоди) мають відповідати таким умовам: а) суб'єкти господарювання - учасники узгоджених дій - не є конкурентами та не перебувають у відносинах «продавець-покупець» чи «постачальник-споживач»; б) таке узгодження дій передбачає обмеження у підприємницькій діяльності хоча б одного з її учасників у його відносинах з третіми особами.

Отже, зміст антиконкурентних узгоджених дій полягає у тому, що учасники можуть обмежити конкуренцію і внаслідок цього одержувати монополієні прибутки за

допомогою виробництва меншого обсягу товарів і продажу їх за більш високими цінами, що в свою чергу зупиняє економічний розвиток, підриває економічну стабільність у країні.

Кулинич Юлія Сергіївна
Студентка 4 курсу 41-III групи
ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Особливості інвестиційного договору за участю органу державної влади чи органу місцевого самоврядування

Правова природа інвестиційного договору неодноразово була предметом дослідження вітчизняних науковців, які розглядали його у широкому та вузькому розумінні, виокремили його особливості як господарсько-правового договору, функції які він має здійснювати, предмет та ін., але деякі аспекти цього договору не були належним чином висвітлені, зокрема щодо укладення такого договору за участю органів державної влади чи місцевого самоврядування. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне дослідити особливості цього договору як в цілому, так і за участі особливого суб'єкта – органу державної влади чи місцевого самоврядування.

Що ж до загальних рис інвестиційного договору, то на нашу думку, їх найбільш точно визначив Чабан О.М., який виокремив такі ознаки: 1) передумовою укладання такого договору є наявність інвестиційного проекту; 2) довготривалий характер правовідносин між сторонами; 3) обов'язкове здійснення інвестицій у формі вкладення майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької діяльності; 4) має бути наявна комерційна зацікавленість або досягнення певного соціального ефекту (переважно при застосування державних інвестицій); 5) цільове використання коштів інвестора; 6) передбачається спільна часткова власність на вкладене майно і на результат інвестиційної діяльності [2, С. 5].

Відповідно до норм чинного законодавства, ч. 1 ст. 9 Закону України (далі - ЗУ) «Про інвестиційну діяльність» основним правовим документом, який регулює відносини між суб'єктами інвестиційної діяльності є договір (угода) [1, Ст. 646]. Враховуючи, що суб'єктами інвестиційної діяльності є юридичні особи як резиденти, так і нерезиденти, то такий договір є господарсько-правовим. Про це також свідчить предмет договору, який можна визначити як дії чи послуги, що виконуються учасниками інвестиційної діяльності та спрямовані на забезпечення вкладення інвестицій. Важливою ознакою договору про інвестиційну діяльність є його мета – досягнення безпосереднього господарсько-правового результату, які сторони бажають досягти у процесі його укладання та виконання (фактично спрямований на тримання прибутку від здійснення господарської діяльності чи досягнення певного соціального ефекту).

На перший погляд здається, що такий договір має приватний характер, так, наприклад, Чабан О.М., вважає, що за правовою природою правовідносини суб'єктів інвестиційної діяльності є приватними, тому що засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників. Правовідносини суб'єктів інвестиційної діяльності виникають на підставі цивільного договору, при цьому сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору [2, с. 10]. Проте ми не погоджуємося із такою точкою зору, зокрема тому що правовідносини суб'єктів інвестиційної діяльності виникають на підставі інвестиційного договору, який за своєю правовою природою, змістом та метою є господарським. В той же час учасниками такого договору можуть бути не тільки приватні юридичні особи, а й публічні власниками/засновниками яких виступають органи державної влади чи місцевого самоврядування. Таким чином інвестиційні договори можуть набувати рис публічного договору, що вносить певну специфіку у правове регулювання та зміст таких відносин.

В правовідносинах щодо здійснення інвестиційної діяльності переважно сторони є вільними щодо визначення контрагента та умов самого договору, що підтверджується положеннями глави 20 Господарського Кодексу України (далі – ГК) [3, Ст.144]. Проте,

варто звертати увагу і на положення ст. 197 ГК, коли ,наприклад, укладення інвестиційного договору зумовлене державним замовленням, на основі примірною договору (практика укладання яких щодо інвестиційних договорів невідома) тощо, вільне волевиявлення сторін може бути обмеженим.

Також певні обмеження при укладанні цього типу договорів можуть мати місце при проведенні конкурсів,наприклад у концесійних договорах, що регулюється відповідно до ЗУ «Про концесії», договорах про державні закупівлі відповідно до положень ЗУ «Про здійснення державних закупівель » (який лишається діючим до 01.08.2016 у зв'язку із прийняття ЗУ «Про публічні закупівлі»).

Важливо також пам'ятати, що інвестиційний договір не укладається напряму із органами державної влади чи місцевого самоврядування, вони виступають стороною договору лише через спеціально уповноважені органи управління державним чи комунальним підприємством.

З огляду на вище викладений матеріал вважаємо, що договори про інвестиційну діяльність укладені із органами державної влади чи місцевого самоврядування мають свою специфіку по відношенню із іншими договорами такого типу, зокрема у зв'язку із тим, що стороною виступає особливий суб'єкт, від імені якого діє відповідний уповноважений орган на управління державним чи комунальним підприємством. Так само на такі договори може бути покладено додаткові, порівняно із іншими інвестиційними договорами, обмеження щодо вільного вибору сторін чи при його укладанні на основі примірною договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

2. Чабан О. М. Інвестиційні договори (контракти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. М. Чабан. – К., 2013. – С. 10

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.

Науковий керівник: к.ю.н. асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Олефір Андрій Олександрович

*Купченко Руслана Валеріївна
помічник судді господарського суду
Донецької області*

Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності

Згідно статті 222 Господарського кодексу України у разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа - учасник господарських відносин, чії права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом

Відповідно до частини 1 статті 5 Господарського процесуального кодексу України сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою.

Порядок досудового врегулювання господарських спорів не поширюється на спори про визнання договорів недійсними, спору про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій, спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ, а також на спори про звернення стягнення на заставне майно.

Слід зазначити, що стаття 222 Господарського кодексу України тісно пов'язана зі статтею 124 Конституції України згідно якої правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Конституційний Суд України у своєму рішенні у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини 2 статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 09.07.2002 № 15-рп/2002 виходить з того, що положення частини 2 статті 124 Конституції України треба розглядати у системному зв'язку з іншими положеннями Основного Закону України, які передбачають захист судом прав і свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи, встановлюючи юридичні гарантії їх реалізації, надаючи можливість кожному захищати права і свободи будь-яким незабороненим законом засобами. Тобто кожна особа має право вільно обирати не заборонений законом засіб захисту прав і свобод, у тому числі судовий захист.

Для забезпечення судового захисту Конституцією України у статті 124 встановлено принцип здійснення правосуддя виключно судами неприпустимості делегування функцій судів та їх привласнення іншими органами чи посадовими особами та визначила юрисдикцію судів. Кожен із суб'єктів правовідносин у спорах які виникають у державі має право звернутися до суду.

Обов'язок держави забезпечити захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, в тому числі у судовому порядку.

Судовий захист не може бути поставлений законом, нормативно-правовими актами у залежності з іншими правовими засобами захисту, зокрема, досудове врегулювання.

Право особи на судовий захист не може бути обмежене, тому суд зобов'язаний приймати позовні заяви за відсутності досудового врегулювання спору.

Разом з тим, у законодавстві містяться винятки обов'язкового застосування порядку досудового врегулювання спору, якими, зокрема, є Угода про міжнародне залізничне вантажне сполучення (СМП) та Конвенція про міжнародне залізничне перевезення (КОТІФ).

У статті 30 Угоди про міжнародне залізничне вантажне сполучення право пред'явлення позову, який ґрунтується на договорі перевезення, належить тій особі, яка має право заявити претензію залізниці. Компетентним органом залізниці для розгляду претензії в Україні є Головне комерційне управління «Укрзалізниця».

Аналогічна позиція обов'язкового досудового претензійного порядку врегулювання спору міститься у статті 53 Конвенції про міжнародні залізничні перевезення, до якої України приєдналася Законом України від 05.06.2003.

Крім того законодавець поклав на утримувача претензії обов'язок повідомити заявника про результати розгляду претензії у місячний строк з дня її одержання, якщо інше не передбачено законодавством.

Право особи на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом або іншими нормативно-правовими актами. Установлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

Під досудовим врегулюванням спору слід розуміти право суб'єкта господарювання, права або законні інтереси якого порушено, звернутися з письмовою претензією до зобов'язаної сторони з вимогою виконання її обов'язку встановленого законом або договором.

Лихошвай Сергій Олександрович
Студент 44 групи
ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Залучення іноземних інвестицій на даному кризовому етапі національної економіки є важливим та вкрай необхідним елементом для її розвитку. Адже, іноземні інвестиції в

українську промисловість сприятимуть підвищенню ефективності функціонування підприємств, збільшенню обсягів виробництва різних товарів та послуг, підвищенню їх якості, як наслідок – підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції на міжнародному ринку, що, в свою чергу, призведе до збільшення обсягів експорту і в кінцевому результаті забезпечить зростання надходжень до державного бюджету України, стабільний економічний розвиток країни та її регіонів, а також поліпшення соціального захисту населення.

Інвестиційну діяльність можна визначити як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Такими цінностями можуть бути: 1) кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); 2) рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); 3) майнові права інтелектуальної власності сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау"); 4) права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; 5) інші цінності.

На сьогодні, в Україні існують декілька причин, які стримують іноземних інвесторів від інвестування в економіку нашої країни. Зокрема, існують певні недоліки в законодавчій базі стосовно регулювання іноземних інвестицій. Так, в Законі України «Про режим іноземного інвестування» відсутні будь-які конкретні положення: щодо найважливіших об'єктів регулювання, пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери й територій, про кваліфікаційний мінімум іноземних інвестицій тощо. Іншим недоліком законодавчої бази іноземного інвестування є те, що порядок переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається тільки Національним банком України, а відповідного законодавчого акта Верховної Ради України не прийнято.

Іншою причиною, яка стримує іноземних інвесторів є несприятливий інвестиційний клімат. Серед чинників, які впливають на інвестиційний клімат можна виділити: 1) нестабільна політична ситуація; 2) проведення антитерористичної операції; 3) непрозорість влади, а також її корумпованість; 4) велика кількість різних податків і зборів; 5) низький рівень життя населення, внаслідок якого низька купівельна спроможність та інші.

Таким чином, на думку автора, для збільшення притоку іноземних інвестицій в Україну, потрібно зробити наступні кроки: 1) досягти значних результатів у боротьбі з корупцією у вищих органах влади; 2) більш чітко законодавчо врегулювати порядок іноземного інвестування; 3) розробити програму щодо залучення іноземних інвестицій, в якій передбачити, конкретні методи та кроки задля їх збільшення; 4) здійснювати державну підтримку не тільки базових галузей економіки, а й інших; 5) забезпечити прозорість процесу державної фінансової підтримки інвестиційних проектів; 6) створити умови, які зможуть забезпечити надходження іноземних інвестицій не тільки до окремих міст і областей, наприклад, м. Київ, а й до менш розвинених; 8) забезпечити підвищення кваліфікацій робітників і їх конкурентоспроможності.

"Господарсько – правові аспекти питання про надання послуг поштового зв'язку"

Поштовий зв'язок є одним із основних засобів приймання, обробки, перевезення та доставки поштових відправлень, фінансових послуг, а також інших комерційних послуг. Проте основною функцією поштового зв'язку є своєчасне та якісне забезпечення всіх регіонів нашої держави послугами цього сегменту [1].

Окремі аспекти ринку послуг зв'язку були дослідженні такими науковцями, як В. Мазуренко, В. Мухіна, О. Князева, О. Тер-Степанян, Ю. Остапенко. Втім проблематика функціонування ринку послуг поштового зв'язку в контексті нових економічних реалій була досліджена частково.

Послуги поштового зв'язку в Україні є одним із основних сегментів ринку зв'язку, який контролює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Основним та єдиним державним оператором є "Укрпошта," яка являє собою економічну монополію на ринку зв'язку національного оператора [2, с.257].

Послуги поштового зв'язку в Україні на законодавчому рівні поділяються на послуги загального користування та спеціального призначення. Аналіз положень нормативно-правових актів, де надається невичерпний перелік послуг дозволяє дійти висновку щодо критерію за яким би визначався їх розподіл на універсальні та спеціальні послуги. Із змісту цих послуг, можна запропонувати критерій функціонального призначення.

Поштовий зв'язок загального користування здійснює Національний оператор, тобто "Укрпошта" – Українське державне підприємство поштового зв'язку, яке надає такі види універсальних послуг, які у свою чергу поділяються на базові та додаткові. До базових належать виключно пересилання письмової кореспонденції (прості та рекомендовані листи, поштові картки, бандеролі, секограми та дрібні пакети) [1]. Отже, саме національний оператор повинен задовольняти необхідні вимоги споживача щодо універсальних послуг поштового зв'язку по всій території держави за доступними для населення тарифами [3].

До спеціальних послуг належать послуги, які не виконують роль функціонального призначення, що не може бути встановлено сферою діяльності національного оператора зв'язку, наприклад, надання супутніх послуг, розміщення реклами. Щодо супутніх послуг, то їх не доцільно відносити до сфери національного оператора зв'язку, тому, що вони надаються Державною міграційною службою України.

Поштовий зв'язок спеціального призначення - зв'язок, що забезпечує передачу секретної та/або службової інформації шляхом застосування відповідних організаційних та технічних заходів [4]. До інфраструктурних елементів ринку послуг зв'язку також належать : Державна фельд'єгерська служба України та Державне підприємство спеціального зв'язку. На нашу думку, саме ці два суб'єкта уповноважені надавати послуги спеціального призначення, як-то охоронні послуги, кур'єрську службу тощо.

Ми вважаємо, що ринок послуг поштового зв'язку значно прискорює свій рух, це пов'язано із введенням нових інформаційно-телекомунікаційних систем та технологій. Поштові послуги електронного характеру є більш дешевими та зручними ніж традиційна (фізична) пошта. Саме цей фактор сприяє підвищенню якості послуг та посиленні конкуренції, що значним чином впливає на процес ціноутворення за умови відповідного рівня державного регулювання відповідних ринкових відносин [5, с.105].

В той же час, на сьогодні відсутні нормативно встановленні вимоги щодо ведення реєстрів суб'єктів господарювання, які надають послуги поштового зв'язку в Україні. Також не застосовується процедура ліцензування, яка на нашу думку є важливим засобом

державного регулювання діяльності з надання послуг поштового зв'язку на міжнародному рівні.

Вищевикладене дає змогу стверджувати, що проблема розвитку ринку поштового зв'язку є актуальною та важливою в господарському обороті, а тому потребує своєї подальшої розробки та вдосконалення питань правового регулювання зазначеного сегменту ринку зв'язку та інформації

Список використаних джерел.

1. Економічна теорія: Політекономія: підручник. – 6-те вид., перероб. і доп / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання. – Прес, 2007. – 719 с.
2. Про поштовий зв'язок: Закон України від 04.10.2001, №2759 – III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002 – №6 – Ст. 39.
3. Наказ Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта» від 24.12.2014, № 956 – [Електронний ресур] – Режим доступу : <http://post.cv.ua/i/1736491.doc>
4. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.2006, № 3475 – IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006 – № 30 – Ст. 258.
5. Мазуренко В. Господарсько – правове регулювання діяльності із надання послуг поштового зв'язку // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6 – С. 105 – 108.

Лук'янова Олена Віталіївна
студентка, 4 курс, 46 група
Санакоева Надія Романівна
студентка, 4 курс, 44 група
ПЮІ НУЮ ім. Ярослава Мудрого

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТОРГІВЛЯ» ТА «ТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Здійснення як внутрішньої, так і зовнішньої торговельної діяльності потребує чіткого правового регулювання. У першу чергу необхідно дати визначення поняття торговельної діяльності, її ознак, дослідити правовий статус суб'єктів, які можуть її здійснювати, та з'ясувати співвідношення понять «торговельна діяльність» і «торгівля».

Історію виникнення та розвитку торгового права, поняття та ознаки торгівлі досліджували А. І. Камінка, В. А. Удінцев, О. Ф. Федоров, П. П. Цитович, Г. Ф. Шершеневич та ін. Зазначені дослідження є вкрай недостатніми враховуючи те, що торговельна діяльність займає все більший сегмент ринку та потребує її детального врегулювання.

Згідно із ст. 263 ГК господарсько-торговельною є діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг. У ч. 2 ст. 263 ГК, законодавець поділяє господарсько-торговельну діяльність на види — зовнішню та внутрішню торгівлю. Отже, у ГК терміни «торгівля» та «торговельна діяльність» вживаються як синоніми.

Проаналізувавши норми чинного законодавства України, можна виділити такі ознаки торговельної діяльності:

1. вид господарської діяльності (торговельна діяльність може бути підприємницькою і здійснюватися для отримання прибутку, а може мати непідприємницький (некомерційний) характер);
2. особливий суб'єктний склад (суб'єкти господарювання);
3. особлива сфера здійснення торговельної діяльності (сфера товарного обігу);

4. цільова спрямованість торговельної діяльності (реалізація продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність);

5. мета (досягнення економічних та соціальних результатів і отримання прибутку або без мети отримання прибутку);

6. виконання на професійних засадах (тільки той суб'єкт господарювання спроможний успішно здійснювати цю діяльність, який є спеціалістом у сфері торгівлі тощо);

7. систематичність (чинним законодавством систематичність здійснення торговельної діяльності передбачається тільки для фізичних осіб).

Щодо визначення поняття торгівлі, Конвенція «Про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» від 3 березня 1973 р. тлумачить торгівлю як експорт, реекспорт, імпорт та інтродукцію з моря. Таке саме визначення наводиться у наказі Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Правил видачі дозволів та сертифікатів на ввезення в Україну та вивезення за її межі зразків видів дикої фауни і флори, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» від 16 квітня 2002 р. Вказане визначення має досить обмежене коло застосування та не відображає суті поняття торгівлі.

Вважаємо, що термін «торгівля» є саме тим універсальним терміном, який на практиці включає у себе в тому числі поняття «торговельна діяльність». А отже, торгівля — це практичні дії, тобто систематичні як торговельна діяльність, так і окремі торговельні операції щодо реалізації товару з метою досягнення певних соціальних та економічних результатів та (або) задоволення приватних потреб (у тому числі отримання прибутку).

Можна виділити такі основні риси торгівлі:

1. суб'єктний склад (її можуть здійснювати як фізичні, так і юридичні особи);
2. зміст (практичні дії щодо укладення та виконання оплатних договорів, які передбачають передачу права власності на товари);
3. мета (досягнення певних соціальних та економічних результатів та (або) задоволення приватних потреб (у тому числі отримання прибутку));
4. характер здійснення торговельних операцій (як разовий, так і систематичний).

Підводячи підсумок розгляду понять «торговельна діяльність» та «торгівля» вважаємо, що термін «торгівля» є більш широким і включає поняття «торговельна діяльність» і «торговельні операції»:

1. Торговельні операції можуть здійснювати як суб'єкти господарювання, так і фізичні особи, не зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

2. Торговельні операції спрямовані на виконання договорів купівлі-продажу і не мають систематичного характеру.

3. У той же час, якщо торговельні операції фізичної особи набувають систематичного характеру (більше 4 разів на календарний рік), вона повинна зареєструватися як суб'єкт підприємництва, і тоді її практичні дії щодо укладення та виконання оплатних договорів, що передбачають передачу прав власності на товари, розглядаються як торговельна діяльність.

Також треба звернути увагу на відсутність єдиного підходу до вживання термінології. А саме, у юридичній літературі та нормативно-правових актах, поряд з терміном «торговельна діяльність», вживають також термін «торгова діяльність». На нашу думку, такий стан речей спричинений у першу чергу лексичними помилками, у зв'язку з чим вважаємо, що необхідно привести всі нормативно-правові акти у відповідність до правил правопису для уникнення в подальшому юридичних казусів.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого Задохайло Д.Д.

*Лук'янова Олена Віталіївна
студентка, 4 курс, 46 група
Санакоєва Надія Романівна
студентка, 4 курс, 44 група
ПЮІ НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ХОЛДИНГОВОЇ КОМПАНІЇ

Актуальність теми, пов'язаної з визначенням поняття холдингової компанії зумовлюється тим, що холдинг (сукупність холдингової компанії та дочірніх компаній) останнім часом є однією з найбільш ефективних форм об'єднання суб'єктів господарювання. Холдингові відносини дозволяють забезпечити необхідний рівень централізації управління і складних багаторівневих структурах і здійснювати контроль над дочірніми товариствами як економічно, так і юридично.

Одним із спірних питань, які виникають при аналізі поняття холдингової компанії, є обмеження організаційно-правової форми в якій може бути створено холдингову компанію.

На законодавчому рівні закріплено, що холдингова компанія може бути створена виключно як акціонерне товариство. Відповідно до статті 1 Закону України «Про холдингові компанії в Україні» під холдинговою компанією розуміють акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

Схоже визначення міститься і в Господарському кодексі України, але в цьому нормативному акті ще більше конкретизується організаційно-правова форма холдингової компанії - публічне акціонерне товариство. Відзначимо, що до внесення змін а Господарський кодекс, у статті 126 зазначалося: «суб'єкт господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств), визнається холдинговою компанією». Як бачимо первісною редакцією дозволялося утворювати холдингові компанії в будь-якій організаційно-правовій формі.

Як зазначає О. Никифоров у нинішній економічній ситуації обмеження існування холдингових компаній у вигляді акціонерних товариств є доцільним з точки зору більшої фінансової надійності означеної організаційної форми ведення діяльності. Це максимально забезпечує інтереси контрагентів холдингу, насамперед, через великий розмір статутного фонду акціонерних товариств та через наявність контролю за діяльністю акціонерних товариств з боку відповідних державних органів.

Російська дослідниця холдингових компаній І.С. Шиткіна вважає, що організаційно-правова форма акціонерного товариства має ряд переваг перед іншими. Зокрема до них можна віднести: можливість залучення інвесторів шляхом випуску і розміщення акцій, право акціонерів на вільне відчуження акцій, стабільність майнової бази, що виражається у відсутності можливості «виходу» акціонера з товариства з виплатою йому самим товариством вартості належних йому акцій.

На думку М. Шоміна, положення щодо створення холдингової компанії у вигляді акціонерного товариства є доцільним лише щодо державних холдингових компаній, стосовно інших холдингових компаній, то воно є сумнівним, оскільки необґрунтовано обмежує свободу вибору організаційно-правової форми.

Така ж позиція знайшла відображення у законодавстві Російської Федерації, де поняття холдингової компанії міститься лише в Указі Президента РФ від 16.11.1992 «Тимчасове положення про холдингові компанії, які створюються в процесі реорганізації державних підприємств в акціонерні товариства». Відповідно до нього холдинговою компанією визнається підприємство, незалежно від організаційно-правової форми, в склад активів якого входять контрольні пакети акцій інших підприємств. Як зазначає більшість науковців цей нормативний акт сильно застарів та існує потреба в прийнятті закону «Про холдинги», який по новому врегулював би холдингові правовідносини.

Згідно з проектом Федерального Закону «Про холдинги» холдингом є сукупність двох і більше юридичних осіб (учасників холдингу), пов'язаних між собою відносинами (холдинговими відносинами) з управління одним з учасників (головною компанією) діяльністю інших учасників холдингу на основі права головної компанії визначати прийняті ними рішення.

Аналізуючи дані визначення слід звернути увагу не той факт, що організаційно-правова форма немає важливого значення для функціонування холдингових компаній в Російській Федерації.

Отже, враховуючи досвід Російської Федерації, в умовах економічної нестабільності, гострої необхідності залучення іноземних інвестицій шляхом поліпшення інвестиційного клімату в Україні, штучне обмеження свободи вибору організаційно-правової форми на рівні загального закону при створенні холдингової компанії видається недоцільним. У той же час ми не заперечуємо, що холдингові компанії, які створюються в певних сферах господарської діяльності повинні функціонувати в визначених законом організаційно-правових формах (банківські, страхові, державні холдингові компанії), оскільки така діяльність несе додаткові ризики, запобігти яким можна лише шляхом додаткового регулювання з боку держави.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого Задихайло Д.Д.

ЛЯМЧЕНКО ЯРОСЛАВА СЕРГІЙВНА

*студентка 4 курсу Полтавського
юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Діяльність підприємств прямо пропорційно залежить від економічної ситуації в країні, тому її нестабільність негативно впливає на їх господарську діяльність. Економічні коливання спричиняють збільшенню суб'єктів господарської діяльності, які неспроможні задовольнити вимоги кредитора та виконати зобов'язання перед бюджетом. Відповідно до Оголошень про порушення справи про банкрутство, що розміщуються на офіційному сайті Вищого господарського суду України, вже за перші три місяці поточного року було оголошено 160 таких повідомлень. Тому актуальним в господарській діяльності залишається Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також його положення про арбітражного керуючого, котрий відіграє одну з ключових ролей в процедурі відновлення платоспроможності або процедурі визнання банкрутом.

Відповідно до ст. 97 ч. 1 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну або економічну освіту, стаж роботи за фахом не менше трьох років або одного року на керівних посадах після отримання повної вищої освіти, пройшов навчання та стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства, володіє державною мовою та склав кваліфікаційний іспит.

Відповідно до дефініції закону арбітражним керуючим повинен бути незалежним та незацікавленим та здійснювати свої функціональні обов'язки, які прописані в законі. Одним із найважливіших обов'язків арбітражного керуючого для боржника залишається захист майна.

Для контролю за діяльністю арбітражного керуючого законодавець прописав ряд важливих норм: можливість здійснення перевірки діяльності керуючого; за свої дії та заподіяну третім особам шкоду нести відповідальність цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну у порядку та обсягах, встановлених законом; обов'язок

арбітражним керуючим протягом трьох робочих днів з дня внесення до Єдиного реєстру укласти договір страхування професійних ризиків, у якому Мінімальний розмір щорічної страхової суми становить триста мінімальних розмірів заробітної плати, встановленої на початок року.

На жаль, в законі арбітражний керуючий недостатньо захищений від втручання в його діяльність, оскільки його грошова винагорода залежить від судової процедури банкрутства. Наприклад, відповідно до ст. 115 ЗУ « Про відновлення платоспроможність або визнання його банкрутом» грошова винагорода арбітражного керуючого за виконання повноважень розпорядника майна визначається в розмірі двох мінімальних заробітних плат за кожний місяць виконання ним повноважень або в розмірі середньомісячної заробітної плати керівника боржника за останні дванадцять місяців його роботи до порушення провадження у справі про банкрутство, якщо такий розмір перевищує дві мінімальні заробітні плати; розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання повноважень керуючого санацією, ліквідатора не може перевищувати десяти мінімальних заробітних плат за кожний місяць виконання ним повноважень. В цьому питанні є важливим встановлення відповідного рівня оплати праці арбітражного керуючого, адже потрібно враховувати, що для нормальної життєдіяльності та нормального функціонування його як суб'єкта незалежної професійної діяльності необхідно понести витрати на страхування професійних ризиків, що виступає головним механізмом матеріальної відповідальності за результати його діяльності, підтримка та розвиток професійних знань. Більш того, встановлення низької грошової виплати збільшить ймовірність існування неформальної оплати тіншових відносин.

Заслуговує на увагу система оплати винагороди більш економічно розвинених країн, таких як: США, Франція та Великобританія. Відповідно до Кодексу законів про банкрутство, який регулює діяльність керуючих в США, то відповідно до нього керуючому сплачується 60 доларів за кожну завершену справу та комісію: 25 % за перші розподілені 5000 доларів, 10% - за наступні 45000 доларів, 5% - за наступні 955000, 3% - від суми, що перевищує 1000000 доларів. У Великобританії відсоток прикріплений до вартості майна або до часу, витраченого керуючим на виконання своїх обов'язків. Французьке законодавство встановлює базову ставку, що не може бути меншою ніж 100 євро та коригується відповідно до кількості працівників та розміру активів підприємства-боржника, а додаткова плата диференціюється від функцій, які виконує керуючий.

Для більш ефективної діяльності керуючих, США запровадив механізм підвищеної відповідальності - застава, яку керуючий має сплатити на рахунок суду в сумі зазначену в рішенні суду при його призначенні. При належному виконанні своїх обов'язків суд повертає грошову суму сплачену керуючим. Це є додатковим механізмом до страхування професійної діяльності і, на мою думку, досить ефективним, оскільки особа буде зваженіше та старанніше підходити до виконання своїх функцій.

Отже, головною функцією арбітражного керуючого в Україні є здійснення захисту майна боржника, а також здійснення аналізу фінансової, господарської та інвестиційної діяльності боржника. Хоч законодавство і встановлює ряд контролюючих заходів щодо діяльності арбітражного керуючого та як допоміжний захист – страхування його діяльності, але, на мою думку, спираючись на досвід в процедурі банкрутства США, до механізму належного виконання своїх функцій можна додати забезпечувальну заставу, яка буде виступати гарантією сумлінного виконання своїх обов'язків.

АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЇХ ПРАВОВА ПРИРОДА

Важливою характеристикою розвинутої ринкової економіки держави є наявність економічної конкуренції між суб'єктами господарювання, що має сприяти зниженню ціни товару та підвищенню його якості. Під економічною конкуренцією слід розуміти змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку (ст. 1 Закону України “Про захист економічної конкуренції”). У свою чергу суб'єкти господарювання за взаємною згодою можуть вдаватися до вчинення антиконкурентних узгоджених дій, які дозволяють усунути чи обмежити конкуренцію між ними, внаслідок чого зазначеним суб'єктам не потрібно впроваджувати нові технології, мінімізувати витрати на виробництво, підвищувати якість товару для досягнення переваг над іншими суб'єктами господарювання, що загалом є негативно впливає на економіку країни. Це призводить до зіткнення інтересів, з одного боку, учасників антиконкурентної узгодженої дії і споживачів; з іншого боку — її учасників та інших суб'єктів господарювання-конкурентів, що не є учасниками (2). Актуальність даної теми обумовлена постійним розвитком ринкових відносин, і як наслідок появою нових можливостей для порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Дослідженням даної теми займалися такі вчені як О. С. Каштанов, С. В. Шкляр, Н. Я. Борсук, Н. А. Саніахметова, Т. Г. Удалов та інші. Варто зазначити, що з огляду на суттєве оновлення конкурентного законодавства більшість наукових праць з цієї теми є досить застарілими, тому цей напрямок потребує більш глибокого дослідження.

Відповідно до ст. 6 Закону України “Про захист економічної конкуренції” антиконкурентними узгодженими діями є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Антиконкурентними узгодженими діями вважається також вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції у разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності).

Досить цікавою є думка О. С. Каштанова, який зазначає, що антиконкурентну узгоджену дію у вигляді угоди можна умовно іменувати своєрідним договором про спільну діяльність, який спрямований, як і загальновідомий цивільно-правовий договір, на досягнення загальної господарської мети, однак на відміну від нього, ця мета є незаконною — недопущення, обмеження, усунення чи перекручування конкуренції на ринку.

У Законі України “Про захист економічної конкуренції” вживаються поняття “узгоджені дії” та “антиконкурентні узгоджені дії”, які не є тотожними, оскільки антиконкурентні узгоджені дії (правопорушення) є лише різновидом узгоджених дій, які можуть бути правомірними.

У ч. 2 ст. 6 Закону України “Про захист економічної конкуренції” також зазначаються форми прояву антиконкурентних узгоджених дій. В Україні найбільш поширеними з неправомірних угод між суб'єктами господарювання, що порушують права та інтереси потенційних конкурентів і споживачів, є угоди, спрямовані на усунення з ринку або обмеження доступу на нього інших господарюючих суб'єктів, а також на встановлення монопольних цін (тарифів).

Варто зауважити, що антиконкурентні узгоджені дії порушуючи права та інтереси конкурентів та споживачів, загалом створюють небезпеку для ефективного функціонування ринкових відносин. Мета вчинення таких дій фактично аналогічна меті зловживання монопольним становищем на ринку — одержання значних прибутків шляхом встановлення контролю над ціною, обсягом виробництва чи доступом на ринок.

Отже, антиконкурентні узгоджені дії як правопорушення, справляють негативний вплив на економіку держави, знижуючи її інвестиційну привабливість, зупиняючи технологічний прогрес на підприємствах, порушуючи права споживачів та добросовісних суб'єктів господарювання. Такі дії також можуть завдавати значних матеріальних збитків державі, наприклад, шляхом завищення цін на товари суб'єктами господарювання (учасниками узгоджених дій) під час тендерних процедур. Враховуючи той факт, що з 1 квітня 2016 року повноцінно починає працювати електронна система публічних закупівель “ProZorro”, одним із найбільш пріоритетних напрямків діяльності АМКУ має стати здійснення контролю та забезпечення державного захисту конкуренції у сфері державних закупівель, включаючи виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у вигляді спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів.

Маринюк Іван Олександрович
студент 2-ої групи II курсу магістратури
юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка Науковий керівник: Поєдинок
Валерія Вікторівна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

На сучасному етапі розвитку Україна знаходиться в економічній кризі, виходу із якої можуть сприяти ефективні реформи, міжнародна економічна допомога та значне надходження іноземних інвестицій. Головною передумовою для надходження іноземних інвестицій в економіку країни є функціонування сприятливого правового режиму іноземного інвестування, який передбачає дієві механізми захисту прав та законних інтересів іноземних інвесторів, а також їх майна.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що встановлені спеціальним Законом України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР (далі за текстом – Закон) державні гарантії захисту іноземних інвестицій містять певні недоліки правового регулювання та не можуть повною мірою забезпечити належний захист інвестицій.

Проблеми реалізації гарантій захисту іноземних інвестицій в Україні є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити: О. М. Вінник, А. В. Виноградова, В. М. Коссак, В. В. Поєдинок, О. С. Семерак, В. М. Стойка, Д. Е. Федорчук.

З метою забезпечення стабільності правового режиму іноземного інвестування законодавцем закріплені наступні гарантії для іноземних інвесторів, а саме: 1) гарантії у разі зміни законодавства про іноземні інвестиції; 2) гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; 3) гарантії компенсації і відшкодування збитків; 4) гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; 5) гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій (статті 8-12 Закону).

Варто зауважити, що детальне правове регулювання цих гарантій та ступінь їх реалізації впливає на прийняття інвестиційних рішень іноземними інвесторами, які прагнуть здійснювати прогнозовану, стабільну та ефективну господарську діяльність.

На нашу думку, варто виділити наступні недоліки такого правового регулювання та запропонувати основні шляхи їх вирішення, що відповідатимуть потребам та інтересам інвесторів:

1) умови першої гарантії не охоплюють законодавство щодо питань фінансово-господарської діяльності іноземних інвесторів та сплати ними встановлених законом податків та зборів, яке постійно змінюється не в бік лібералізації, тому інвестори не можуть бути впевненими в продуктивності їх майбутньої діяльності. Також дані зміни впливають на контрагентів інвесторів, які не завжди можуть виконати свої договірні зобов'язання і цим завдають інвесторам збитки. Рішенням цієї проблеми є стабілізація зазначеної сфери національного законодавства, а в разі необхідності, вносити зміни таким чином, щоб вони якнайменше впливали на фінансово-господарське положення суб'єктів господарювання (обов'язкове встановлення та дотримання перехідного періоду з тривалими строками);

2) проблема відсутності правового регулювання процедури націоналізації та реквізиції іноземних інвестицій, вирішенням якої є прийняття відповідного регуляторного нормативного-правового акта;

3) невизначеність конкретних строків, в рамках яких має бути здійснена компенсація або відбутись відшкодування у разі застосування третьої гарантії (виникає необхідність їх законодавчого визначення);

4) відсутність порядку обрання та вимог до аудитора, який проводитиме оцінку та надаватиме висновок для встановлення відповідного розміру компенсації іноземному інвестору, а також відсутність визначення джерела фінансування такої перевірки в межах четвертої гарантії. З метою забезпечення об'єктивності і прозорості перевірки та збереження репутації країни, необхідно: визначити високі кваліфікаційні вимоги до аудитора, їх залучення має відбуватися інвестором і уповноваженим органом державної влади, фінансування має здійснюватись з державного бюджету, оскільки дії державних органів стали підставою виникнення такої ситуації;

5) неможливість переказу іноземним інвестором отриманого прибутку за кордон через регуляторні обмеження, що перетворює п'яту гарантію у декларативну. Так, в черговий раз, Постановою Національного банку України від 03.03.2016 № 140 продовжено заборону купівлі та перерахування іноземної валюти з метою повернення за кордон іноземному інвестору дивідендів. Враховуючи складну ситуацію на валютному ринку України, такого роду обмеження сприяє збереженню іноземної валюти в країні, проте спонукає іноземних інвесторів шукати інші витратні механізми для виведення за кордон прибутків, що тим самим створює несприятливий інвестиційний клімат та небажання нових інвесторів здійснювати господарську діяльність в Україні. Очевидно, що така гарантія повинна обов'язково забезпечуватись державою і лише в критичних ситуаціях для національної економіки мають встановлюватися розумні ліміти щодо виведення доходів, а не повна заборона. Тому органам державної влади доцільно працювати не над обмеженнями, а навпаки - над залученням інвестицій в Україну.

6) відсутність судової реформи та фактичної боротьби з корупцією, які негативно впливають захист законних прав та інтересів іноземних інвесторів та на здійснення господарської діяльності в Україні в цілому.

Отже, вищезазначені недоліки правового регулювання потребують повного та об'єктивного вирішення, шляхом внесення змін до чинного національного законодавства. Ці зміни стануть одним із важливих кроків для забезпечення дійсно сприятливого та стабільного інвестиційного режиму, а також позитивно вплинуть на залучення нових іноземних інвестицій в економіку України.

ПОНЯТТЯ АСИСТАНСУ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ

Для побудови функціональної системи захисту інтересів громадян, держави, підтримки соціальної стабільності суспільства необхідно налагодити ефективне функціонування ринку страхових послуг із широким спектром галузей та видів страхування. Розмаїття об'єктів страхування і ризиків, які входять до обсягу страхового покриття, комбінування можливих варіантів страхового забезпечення з урахуванням потреб конкретних страхувальників – все це породжує безліч різноманітних страхових послуг, які можуть запропонувати страховики потенційним страхувальникам на ринку.

Послуги асистансу є складовою різних видів страхування у передових країнах світу, а асистуючі компанії встигли перетворитися в могутні, фінансово потужні структури, що мають розгалужену мережу представництв по всьому світу. Однак, розвиток послуг асистансу в Україні лише починає формуватися, існують прогалини в понятійному апараті та недостатньо розкрито сутність і роль послуг аси станс на страховому ринку.

Щодо зародження і розвитку асистансу, то перші такі компанії виникли у Франції на початку 1960-х рр. як результат попиту американських бізнесменів та туристів на додаткові послугах під час подорожей Європою. Систематизація діяльності цих компаній і зарахування їх послуг до страхових відбулося у 1980-х рр. XX ст. під впливом директив Європейського Союзу [1, с. 110].

Науковці, такі як С. Осадець, В. І. Рябікін, М. В. Сірик, В. В. Фещенко, В. В. Шахов визначають асистанс як перелік послуг, допомогу в рамках договору страхування, що надається в потрібний момент через технічне, медичне й фінансове сприяння.

На думку Р. Т. Юлдашева, асистанс орієнтований на акції соціального або гуманітарного характеру, що забезпечують безпеку подорожуючих при поїздках за кордон (у випадку хвороби, нещасного випадку й т.д.), надаючи послуги лікарів, санітарів, госпіталізацію в медичний стаціонар (за медичними показниками), спеціальний транспорт і ін. [5, с. 57].

Я. П. Шумелда вважає, що асистанс — це група страхування, що передбачає надання медичних, технічних і організаційних послуг фізичним особам, переважно туристам, під час знаходження за межами країни постійного проживання [5, с. 43].

Директивою Ради від 10 грудня 1984 року 84/641/ЄЕС, визначила асистанс як окремий новий вид страхування. Він передбачає допомогу особам, які опинились у скрутному стані в дорозі, поза місцем офіційної реєстрації або постійного місця проживання.

Т. А. Федорова визначає страхування невідкладної допомоги як специфічний вид страхування, об'єктом якого є організація негайного надання застрахованому допомоги в певних надзвичайних обставинах. Ключовий момент даного виду страхування — не відшкодування збитку, а надання послуги у формі невідкладної допомоги [4, с.153]. Елемент відшкодування шкоди в цьому випадку відходить на другий план, а на перший — елемент послуги як такий.

На думку Є. А. Овчиннікової, послуги асистансу надаються спеціалізованими асистанс-компаніями, що є посередниками між страховою компанією та її партнерами (медичними закладами туристичними агентствами, СТО, транспортними організаціями) [3, с. 18]. Натомість Н. І. Машина вважає, що це здійснюють страхові компанії особливого типу, що поєднують страхові і сервісні функції, або звичайні страхові компанії, які працюють за договором з компаніями-асистантами [2, с. 199].

Можна зазначити, що роль асистансу полягає в тому, щоб забезпечувати, з одного боку, сервіс безпосередньо для застрахованих, а з іншого — врегулювати страховий збиток в інтересах страховика.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що під страховим асистансом розуміємо, з одного боку, різновид страхування, який передбачає у контексті забезпечення страхового захисту надання необхідної медичної, технічної, юридичної та організаційної допомоги застрахованим під час їх перебування поза місцем чи країною постійного проживання, з іншого – це вид діяльності, який зобов'язує страховика шляхом отримання ним премій надати допомогу власнику поліса асистанс, і для виконання цих зобов'язань страховик укладає договори про співробітництво з асистуючими компаніями.

Необхідність існування асистанських компаній на страховому ринку на сьогодні є беззаперечною. Асистанські компанії дають можливість страховикові розробити конкурентоздатні та привабливі страхові продукти для потенційних страхувальників, забезпечити юридичний супровід, врегулювання наслідків та фінансових аспектів страхових випадків у різних галузях страхування.

Список використаних джерел:

1. Камінська О. М. Теоретико-організаційні засади взаємодії страхових та асистанських компаній / О. М. Камінська. // Наукові записки Національного університету "Острозька Академія". – 2014. – С. 109–113.
2. Машина Н. І. Страхування для туристичних підприємств: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 368 с.
3. Овчинникова Е. А. Особенности посреднической деятельности в страховании // Экономический журнал. — М.: Издательство Ипполитова, 2008. — № 15. — С. 17-21
4. Основы страховой деятельности: Учебник / Отв. ред. проф. Т. А. Федорова. — М.: Издательство БЭК, 1999. — 776 с.
5. Страховой бизнес: Словарь-справочник / Р. Т. Юлдашев. — М.: Анкил, 2005. — 832 с.
6. Шумелда Я. П. Основы актуарных расчетов. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Фінанси» (спеціалізація «Страхова справа»). — Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. — 160 с.

Мельничук Анна Юрійвна

Студентка 4 курсу

Полтавського юридичного інституту

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття 42 Конституції України проголошує: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» і ця норма є конституційною основою для розбудови в Україні ринкової економіки [2].

Розвиток сучасних ринкових відносин в Україні, інтеграційні процеси обґрунтовують необхідність удосконалення форм підприємницької діяльності. Для результативної роботи в умовах конкуренції та можливості реалізувати значні фінансово-промислові проекти підприємствам уже недостатньо функціонування в рамках окремих розрізнених господарських товариств. Саме тому виникає потреба у створенні нових форм господарських об'єднань за галузевим, територіальним чи іншим принципом.

Питання правового статусу об'єднань підприємств, і зокрема господарських об'єднань, досліджувались у працях багатьох українських правознавців, в тому числі І. В. Бейцун, О. М. Вінник, С. М. Грудницької, В. О. Джуринського, Л. А. Жука, О. Р. Кібенко, І. М. Кравець, І. М. Кучеренко, В. С. Щербини та інших

У процесі розбудови в Україні ринкової економіки та формування нормативно-правової бази, у праві України з'явилося чимало квазіринкових інститутів, які мають назву інститутів, характерних для командно-адміністративної економіки. До них відносяться такі передбачені Господарським кодексом України інститути, як асоціація, корпорація, консорціум та концерн, що охоплюються ГК України поняттям «об'єднання підприємств» [3].

Згідно з ч. 2 ст. 119 ГК України господарським об'єднанням визнається об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. У ст. 118 ГК України об'єднання підприємств визначається як господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. Об'єднання підприємств є юридичною особою [1].

Виходячи із наведених вище положень ГК України, можна виділити наступні кваліфікуючі ознаки господарських об'єднань (та об'єднань підприємств взагалі), що відрізняють їх від усіх інших форм юридичних осіб: 1) особлива (складна) правосуб'єктність [4, с. 164], тобто входження до його складу інших юридичних осіб; 2) мета створення, якою є координація діяльності юридичних осіб, що входять до їх складу. Координація є функцією соціального управління, яка полягає в узгодженні, впорядкуванні різних частин системи управління [3]; 3) підприємство є юридичною особою [1].

Аналізуючи вищевикладене, можна говорити, що господарське об'єднання утворюється з метою управління іншими юридичними особами, що входять до його складу.

Поняття «асоціація», «корпорація», «консорціум» та «концерн», що згідно зі ст. 120 ГКУ є організаційно-правовими формами господарських об'єднань, у країнах з розвинутою економікою мають зовсім інше значення. Так, асоціація (англ. Association) є загальним поняттям, яким охоплюється будь-які об'єднання юридичних чи фізичних осіб. Поняття корпорація (англ. Corporation) у правовій термінології США та інших держав англосаксонської правової системи ототожнюють з поняттям «юридична особа». Консорціум (англ. Consortium) означає договірний інститут, за ознаками схожий на український інститут спільної діяльності. Концерн (нім. Konzern) означає загальне поняття, яким охоплюється різноманітні групи компаній, пов'язаних між собою відносинами контролю, та нагадує таке поняття українського права, як «пов'язані особи» [3].

У країнах із розвинутою ринковою економікою, на відміну від України, законодавство не передбачає, що одна юридична особа приватного права може управляти іншою юридичною особою приватного права якимось іншим способом, ніж через механізми корпоративного управління чи механізми, встановлені у відповідних договорах між відповідними юридичними особами.

Ситуація, коли певні міжнародні економіко-правові терміни вживаються в усіх економічно розвинених країнах в одному значенні, а в законодавстві України вони мають інше значення, створює певні проблеми для української економіки.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що опис понять «асоціація», «корпорація», «консорціум» і «концерн», що подається в ГК України не містить чітких ознак, за якими одну організаційно-правову форму юридичної особи можна відрізнити від іншої, а є практично вживанням різних слів для опису одного й того ж явища.

Для більш точного та зрозумілого урегулювання діяльності таких об'єднань, було б доцільно надати «асоціації», «корпорації», «консорціуму» і «концерну» таке значення, яке вони мають у праві країн із розвинутою економікою (міжнародному праві).

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Конституція України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
3. Петрина В. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / В. Петрина // Национальный юридический журнал. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/3/26.pdf>.

4. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 164

Миколайчик Тарас Іванович
студент 46 групи Полтавського юридичного
інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗЛИТТЯ», «ПРИЄДНАННЯ» ТА «ПОГЛИНАННЯ» ЯК СПОСОБІВ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Основними ефективними умовами застосування права як провідного регулятора відносин в суспільстві є його визначеність. Протягом часу дедалі більше використовують поняття "злиття", "приєднання" та "поглинання", але відсутність однакового визначення у законодавстві являється причиною непорозумінь щодо їх вжитку у господарській діяльності. Насамперед, поняття «поглинання» є невизначеним, з юридичної точки зору, серед вищенаведених реструктуризаційних процесів, все це і зумовлює актуальність даної проблеми.

Метою даної роботи є визначення вищенаведених термінів та співставлення між собою.

Даною проблематикою, але з позиції реорганізації суб'єктів господарювання, займалися такі науковці, як О.М. Вінник, В.В. Луць, В.М. Кравчук, І.В. Спасібо-Фатєєва, Д.В. Задихайло, О.В. Дзера та ін.

Відповідно до Положення про реструктуризацію підприємств, затвердженому Наказом Міністерства промислової політики України від 18 липня 2008 р. № 460 під реструктуризацією розуміють здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва. Науковці визначають процедуру реструктуризації як комплекс заходів, спрямованих на оновлення стійкої технічної, економічної та фінансової життєздатності підприємства. Поняття реструктуризації охоплює зміну організаційно-управлінської структури підприємства та кадрового складу, пов'язаних з перепрофілюванням його підрозділів, а також зміну корпоративних відносин та фінансових зв'язків.

На нашу думку, всі види реорганізації, дії щодо майнових активів, поглинання однієї компанії іншою, - зазвичай, відносять до реструктуризації. Тому, завдячуючи вищенаведеним поняттям можна відокремити такі правові категорії як реорганізація та реструктуризація.

Нинішнє законодавство не дає єдиного визначення реорганізації, але ми повинні розуміти це як один із способів припинення юридичної особи, права та обов'язки якої переходять до іншого правонаступника, так і спосіб утворення нової юридичної особи згідно ч.1 ст. 56 Господарського кодексу України.

У ч.1 ст. 83 Закону України "Про акціонерні товариства" злиттям акціонерних товариств визнається виникнення нового акціонерного товариства - правонаступника з передачею йому згідно з передавальними актами всіх прав та обов'язків двох або більше акціонерних товариств одночасно з їх припинення, а в ч. 1 ст. 84 даного закону надано визначення приєднання, під яким розуміється припинення одного або кількох суб'єктів господарювання з передачею ним (ними) згідно з передавальним актом усіх його (їх) майнових прав та обов'язків іншому акціонерному товариству – правонаступнику.

Ми вважаємо, що злиття та приєднання як форма реорганізації проявляється як універсальне правонаступництво, та відрізняються від поділу та виділення добровільним характером здійснення, бо дані дії вчиняються за рішенням власника (власників) або уповноважених ним органів.

Необхідність прикладного застосування злиття і приєднання в практичній діяльності зумовила наявність у спеціальному законодавстві більш детальних визначень та порядку здійснення зазначених процесів.

Злиття та приєднання, що являються різновидом реорганізації є схожими до способів злиття за європейським законодавством. Відповідно Третьої директиви ЄС "Про злиття" дано

такі визначення кожному з видів злиття: а) злиттям шляхом придбання є процедура, під час якої одне чи більше товариств припиняються без процедури ліквідації та переводять до іншого товариства всі свої активи та пасиви в обмін на випуск акціонерам товариства (товариств); б) злиттям шляхом створення нового товариства є процедура, під час якої одне чи більше товариств припиняються без процедури ліквідації та переводять всі свої активи і пасиви до товариства яке вони засновують, в обмін на випуск акцій своїм акціонерам у новому товаристві, та на грошові виплати, які не можуть перевищувати 10% номінальної вартості таким чином випущених акцій.

Підсумовуючи вищевикладене, головними ознаками злиття та приєднання як форми реорганізації являється: 1) припинення діяльності одного чи всіх членів реорганізації; 2) універсальне правонаступництво; 3) не примусова діяльність наведених процесів; 4) реалізація злиття та приєднання за допомогою обміну певних акцій (паїв, часток); 5) у разі злиття починає свою діяльність новий суб'єкт господарювання.

На противагу інших способів реорганізації, приєднання є наслідком припинення наявного суб'єкта господарювання, баз утворення нового, але ст. 56 ГК України приєднання визначає ще як один із шляхів утворення нового суб'єкта господарювання.

У даний час в економіко-правовій сфері поняття "злиття" та "приєднання" нерідко прирівнюються до понять "злиття та поглинання", що, на думку В.В. Ряботи, зумовлено відсутністю зв'язку між юридичним та економічним підходом до зазначених процесів.

Ми вважаємо, що аналізуючи економічні результати даних процесів, фахівці юридичної професії надають економічному терміну "поглинання" юридичного контексту, чітко вирізняючи поняття реорганізації у правовій науці (як спосіб створення чи припинення юридичної особи) від інших процесів (придбання капіталу господарських організацій).

Отже, доцільно буде визначити поглинання як спосіб впровадження контролю над суб'єктом господарювання з наступним його припиненням. Наведене визначення не буде суперечити законодавчому визначенню поняття "припинення", що включає в себе реорганізацію та ліквідацію, а, навпаки, чітко входить в економічний зміст поглинання. Таким чином актуальним напрямом є наступне вивчення юридичної природи процесів злиття та поглинання, що стосуються функціонування розбіжних суб'єктів господарських відносин.

Миколайчик Тарас Іванович

студент 46 групи Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИПИНЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Господарська система кожної країни базується, перш за все, функціонуванням різних суб'єктів господарювання. Завдяки їм реалізуються основні завдання економіки, встановлюючи стрімкий розвиток сфери виробництва товарів, надання різноманітних послуг та виконання робіт.

Стаття 41 Конституції України зазначає, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Однак ефективне функціонування господарюючих суб'єктів реалізується за умови чіткої процедури їх утворення, діяльності та припинення, що й зумовлює актуальність даної теми.

Як і все інше, суб'єкт господарювання має свій початок та кінець. Основною правовою гарантією осіб, що бажають займатися господарською діяльністю, являється встановлений на законодавчому рівні порядок її створення та припинення. Відповідно метою дослідження являється встановлення на теоретичному і практичному рівні проблематики законодавчого регулювання припинення діяльності суб'єктами господарювання.

Саме зміна більшості суб'єктів господарювання легальної економіки в "тінь", реалізується завдяки недосконалості законодавчого визначення легалізації господарюючих суб'єктів, а саме, одного з його компонентів - припинення їх діяльності. Велика кількість зловживань простежується саме при припиненні господарювання, приміром, коли суб'єкт

приховує своє майно, банківські рахунки залишаються збереженими, що обумовлює необхідність покращення чинного законодавства, щодо припинення діяльності суб'єктів господарювання.

У даний час законодавче регулювання припинення діяльності суб'єктів господарювання реалізується на основі Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Законів України “Про господарські товариства”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців”, “Про акціонерні товариства”, та ряд інших

Даною проблематикою займалися такі науковці, як П. Андрушко, О. Квасницька, Б. Поляков, Л. Дорошенко, І. Кучеренко та ряд інших науковців. Однак їхні дослідження, що стосуються даної теми, проводилися до істотних змін в господарському законодавстві, або на межі оновлення але без урахування практичної сторони даного процесу.

Припинення діяльності суб'єкта господарювання як поняття відсутнє в правовій системі України. Однак в доктрині під даним поняттям розуміють юридичні умови, за яких суб'єкти господарювання має право провадити господарську діяльність та, відповідно, втрачають підприємницьку правосуб'єктність з моменту внесення відповідного запису до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності.

Відповідно до ч.1 ст. 91 Господарського кодексу України, припинення господарського товариства відбувається шляхом його ліквідації або реорганізації відповідно до статті 59 цього Кодексу.

Під реорганізацією в теорії господарського права розуміють припинення юридичної особи з переходом усіх прав та обов'язків до правонаступника в порядку загального правонаступництва. Під ліквідацією розуміють такий спосіб припинення суб'єкта господарювання, при якому на майбутнє неможлива будь-яка діяльність та його існування і який пов'язаний з ліквідацією його прав і майна, відсутністю правонаступника.

Аналізуючи Господарський кодекс України, можна зазначити, що припинення суб'єкта господарювання реалізується за допомогою реорганізації або ліквідації, та визначає злиття, приєднання, поділ та перетворення як форми реорганізації суб'єкта господарювання. У статті 104 Цивільного кодексу України також вжито ці терміни, також об'єктивуючи їх терміном “реорганізація”, та визначаючи їх формами припинення юридичної особи в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам - правонаступникам.

Так, наприклад, у Російській Федерації та Республіці Білорусь на сьогодні підготовлено проекти спеціальних нормативних актів, присвячених питанням припинення діяльності господарських організацій.

Ми вважаємо, незрозумілим серед цих термінів є норми Закону України “Про акціонерні товариства”. Саме розділ XVI цього Закону, що назву “Виділ та припинення акціонерного товариства”. У статті 79 даного закону “Припинення акціонерного товариства” визначено, що акціонерне товариство припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим підприємницьким товариствам - правонаступникам (шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації. Необхідно звернути увагу, що не використовуючи термін “реорганізація”, закон перелічує чотири її шляхи припинення. Однак наступна стаття 80 “Злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення товариства” в свою чергу, об'єднує п'ять форм.

Таким чином, необхідно узгодити на законодавчому рівні дані терміни як в кодексах, так і в законах. Визначити однотипно, що припинення діяльності суб'єкта господарювання реалізується шляхом його реорганізації або ліквідації, в свою чергу формами реорганізації є: злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРМІНІВ ДІЛОВОДСТВА В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Всі господарюючі суб'єкти, будь-якої форми власності, починаючи з часу створення та закінчуючи його ліквідацією, використовують у своїй діяльності документацію. Значна чисельність документації вимагає чіткої організації діловодства, що зумовлює актуальність даної теми. Саме від доречної організації діловодства слідує ефективна, узгоджена діяльність суб'єкта господарювання.

Метою даної роботи являється аналіз діючого законодавства, в якому зазначено тлумачення понять і процесів діловодства та визначення випадків, коли одні й ті самі поняття суперечать чи дублюють один одного.

Даною проблематикою займалися ряд науковців: В. Бездрабко, Т. Іванова, Ю. Палеха, Т. Кузнецова, Л. Піддубна, Н. Кушнарєнко, В. Савицький, К. Шустова та ін.

На нашу думку нормативно-правову базу, по даній темі слід поділити наступним чином: 1) закони, в яких зазначено загальні напрямки державної політики в сфері інформатизації та діловодства в цілому: Закони України "Про інформацію" від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ; "Про електронний цифровий підпис" від 22.05.2003 р. № 852-ІV; "Про державну таємницю" від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ; "Про електронні документи та електронний документообіг" 22.05.2003 р. № 851-ІV; "Про національний архівний фонд та архівні установи" 24.12.1993 р. № 3814-ХІІ та ін.. 2) акти діловодства, які носять міжвідомчу спрямованість: постанова Кабінету Міністрів України від від 30 листопада 2011 р. N 1242 «Про затвердження Типової Інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади»; постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 348"Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності в засобах масової інформації"; Наказ Міністерства Юстиції України від 12.04.2012 № 578/5 «Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» 3) акти законодавства, що регулюють спеціальне діловодство: наказ Міністерства Юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5 «Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства»; наказ Міністерства Юстиції України від 25.12.2008 N 2274/5 «Про затвердження Порядку роботи з документами в органах державної виконавчої служби»; наказ Вищого господарського суду України від 21.04.2011 №56 «Про затвердження Інструкції з діловодства у Вищому господарському суді України» та ін.

Поміж такої кількості нормативного матеріалу господарюючому суб'єкту необхідно визначитись, які законодавчі акти регламентують питання, що належать сфері його діяльності.

В статті 1 Закону України "Про інформацію" від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ зазначено, що документ - матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі. Відповідно до ДСТУ 4423-1:2005 документ визначається як інформація, що зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі. Документ - записана інформація, яка може розглядатися як одиниця в ході здійснення інформаційної діяльності.

Ми вважаємо, визначення поняття «документ», подане в ДСТУ 4423-1:2005, є більш обґрунтованим, бо відповідає міжнародним стандартам та посліднім досягненням науковців, а саме: ISO 15489-2001 "Інформація та документація".

Поміж безлічі документів, в законодавстві зустрічається декілька визначень «службового документа». Службовий документ - це інформація, яку організація або фізична особа створила, отримала та зберігає як свідчення або інформацію згідно з правовими зобов'язаннями чи в процесі виконання основної діяльності. Службовий документ - це також документ, який створила або отримала установа (чи інший суб'єкт господарювання) у процесі діяльності.

В. Бездрабко, вважає, що ДСТУ 4423:2005 визначає основні риси службового документа: автентичність, достовірність, цілісність, придатність для користування, що додатково увиразнюють його ідентифікаційні риси. Ми погоджуємося з думкою науковця, бо, термін, визначений в ДСТУ 4423:2005, точніше охарактеризовує службовий документ і являється більш новим.

На думку Шустова К.В., всі службові документи, створені відповідно нормам законодавства, вимагають реєстрації, формування їх у справи, підготовки до зберігання, тобто організації діловодства (від старовинного "виробництво справ" - процес прийняття рішень на підставі документів).

Підсумовуючи вищевикладене, слід зауважити, що не звертаючи увагу на величезну кількість нормативних документів, що регламентують діловодство в Україні, все ж, є певні недоліки, які вимагають урегулювання. Це й наявність безлічі нормативних актів, що тлумачать визначення та деякі процеси діловодства. Більш того, визначення одних і тих самих понять можуть різнитися. Не однакою визначення норм законодавства тягне за собою неправильне застосування правових актів. Відповідно створюються документи, що не потрібні в діловій сфері. На законодавчому рівні не існує єдиного нормативного джерела, який би визначав основні процедури реалізації діловодства для суб'єктів господарювання.

Нога Петро Петрович

студент 4 курсу 41 групи

ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИТЕРІЇВ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Як ми знаємо, порушення справ про банкрутство належить виключно до компетенції господарських судів України (за наявності підстав) розглядаються ними за місцем знаходження боржника.

Розрізняють добровільне «обов'язкове» банкрутство (ч. 5 ст. 11 закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ встановлює обов'язок боржника звернутися із заявою до суду у випадку встановлення факту неплатоспроможності) та примусове (із заявою до суду звертаються кредитори, яким не повернено борг). Варто зазначити, що встановлений обов'язок боржника звернутися до суду із заявою про порушення справи про банкрутство у випадку, коли задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), не підкріплений будь-яким видом юридичної відповідальності. А тому на практиці такий порядок ініціювання банкрутства зустрічається нечасто.

Підставою для порушення справи про банкрутство є сукупність юридичних фактів, які вказують на неплатоспроможність боржника. Так, справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати (на сьогодні це 413 400 грн.), які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено цим Законом.

Встановлення Законом єдиних критеріїв банкрутства для всіх суб'єктів господарювання викликало критику юристів-практиків. Оскільки для великих та середніх підприємств зазначені строки та суми заборгованості є надто незначними, а для

мікропідприємств та малих підприємств вони є недосяжними і виступають перепорою у реалізації функцій інституту банкрутства (зокрема, задовільної, каральної).

Наприклад, такі підприємства як ПАТ «Зовнішньоторговельна фірма «КРАЗ» (сума зобов'язань якої становить 1225490 грн.), ПАТ «Маріупольська кондитерська фабрика Рошен» (яка ліквідована в квітні минулого року та сума зобов'язань якої перевищують 100 млн. грн.) можуть в разі перевищувати та прострочити виконання зобов'язань. Така ситуація в умовах ринкових відносин є звичною справою для середніх та великих підприємств. Однак, цілком легально це може стати причиною тиску та зловживань зі сторони кредиторів та третіх осіб (особливо з огляду на те, що Законом чітко не визначений порядок доведення кредиторами факту неплатоспроможності боржника).

Для мікропідприємств та малих підприємств строк 3 місяці та сума заборгованості 413 400 грн. є «рятівним кругом», який дозволяє уникнути процедури банкрутства або виграти час на переведення активів. Наприклад, ми маємо мікропідприємство «ААА», яке має сукупну заборгованість перед 12 кредиторами на суму 500000грн. Однак, підприємство має досить суттєві активи (оборотні активи у вигляді сировини та основні активи у вигляді нерухомості, обладнання, землі), які не бажає втрачати, тому до початку процедури банкрутства воно переводить активи на нове «чистеньке» підприємство «А+» та розпочинає процедуру банкрутства (або кредитори в примусовому порядку). Інший приклад – це ж саме підприємство контролює свою кредиторську заборгованість та не дає їй збільшитися до 413 400 грн. (зокрема, частковим погашенням заборгованості чи вибірково перед одним із 12 кредиторів тощо). Такі операції стають дійсно можливими, виходячи з того, що тримісячний строк починає свій відлік після пред'явлення виконавчого документа до виконання у державну виконавчу службу та відкриття виконавчого провадження. Тому кредитором таких суб'єктів господарювання бути не легко, оскільки наведені приклади складають лише частину способів уникнення процедури банкрутства малими підприємствами.

Пояснюється існуюча ситуація тим, що різниця між різними категоріями суб'єктів господарювання нівелюється. Так, відповідно до ч. 3 ст. 55 ГК України суб'єкти господарювання поділяються на мікропідприємства, малі, середні, великі підприємства залежно від кількості працівників та річного доходу. Однак, ч. 3 ст. 10 Закону не враховує запропонований поділ та передбачає єдині критерії визнання суб'єкта господарювання банкрутом.

Звернемося до досвіду зарубіжних країн, в яких існують протилежні моделі інституту банкрутства. Так, в США відповідно до ст. 301, 303 Кодексу законів про банкрутство (Bankruptcy Code) 1978 року процедуру банкрутства можуть розпочати: а) сам боржник; б) не менше 3 кредиторів, безспірні вимоги яких до боржника сукупно становлять не менше 10000 тис. доларів. У Великобританії відповідно до акту «Про неплатоспроможність» (Insolvency act) 1979 року правила значно простіші: процес може ініціювати навіть один кредитор, безспірні вимоги якого перевищують суму в 200 фунтів. Як ми бачимо, наведені критерії є значно меншими, порівняно з українськими, суми заборгованості чітко встановлені, і хоча критерії є універсальними, однак, закони цих країн не переглядалися більше 10 років і не повністю відповідають існуючим відносинам.

Зважаючи на це, вважаємо за необхідне диференціювати критерії банкрутства залежно від класифікації суб'єктів господарювання, наведеній у ч. 3 ст. 55 ГК України. Тобто, для суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва потрібно встановити менший строк заборгованості (або переглянути момент початку відліку строку) та зменшити розмір самої заборгованості. Для суб'єктів середнього та великого підприємництва навпаки – збільшити існуючі критерії. Конкретні строки та суми заборгованості мають встановлюватися фахівцями (юристами та економістами). Принцип диференціації допоможе належним чином реалізувати функції інституту банкрутства.

Науковий керівник: Олефір А. О. асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ

У процесі реформування адміністративно-командної системи господарювання в Україні виник корпоративний сектор, представлений в основному акціонерними товариствами. Корпоративне управління та захист прав акціонерів є необхідними умовами для залучення капіталу. Традиційно говорять про два потенційних джерела надходження коштів: кредиторів та стратегічних інвесторів, причому ефективно корпоративне управління та забезпечення прав акціонерів є важливими для використання обох джерел.

Основні корпоративні права акціонерів – це право на отримання частини прибутку корпорації у вигляді дивіденду; право на отримання частки майна при ліквідації підприємства; право на участь в управлінні компанією шляхом голосування на загальних зборах акціонерів; право на отримання інформації про діяльність корпорації.

Типовими порушеннями прав акціонерів є неповідомлення власників акцій про проведення загальних зборів акціонерів; зміна місця та термінів проведення загальних зборів; недосконалі процедури реєстрації та розрахунку кворуму на загальних зборах; унесення змін до порядку денного зборів у ході їх проведення; відсутність в акціонерів, що придбали акції товариства на вторинному ринку, можливості ознайомлення зі статутом товариства; порушення прав акціонерів під час додаткової емісії акцій тощо.

Згідно з принципами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), важливим показником, який визначає ступінь захисту прав акціонерів, є наявність ефективних засобів правового захисту від порушень, що не потребують значних витрат коштів та часу.

Способи захисту прав акціонерів можна розрізнити за такими критеріями. По-перше, за суб'єктом, який здійснює захист прав акціонерів: судовий, державний, корпоративний. По-друге, за кількістю осіб, які беруть участь у захисті прав акціонерів: індивідуальний, колективний.

З метою залучення інвестицій деякі з українських акціонерних товариств уже почали вносити такі зміни до установчих документів. До статуту АТ можна включити, наприклад, рівне переважне право для власників простих акцій, прийняття загальними зборами рішень про укладання значних угод. Ці заходи зменшили б побоювання інвесторів і кредиторів щодо розмивання часток акціонерів, вилучення активів та інших порушень.

В законі України "Про акціонерні товариства" закладені основи шляхів вдосконалення механізмів захисту прав акціонерів. Він спрямований, у першу чергу, на протидію рейдерству та захист прав власності. У цілому його норми дозволяють захищати права великих і дрібних акціонерів, регулювати питання корпоративного управління акціонерним товариством і сприяють сталому розвитку підприємництва. Завдяки Закону України «Про акціонерні товариства» відбувається зменшення кількості рейдерських захоплень, збільшення інвестицій у вітчизняну економіку та покращення міжнародного іміджу України.

На підставі проведеного вище аналізу та виявлених недоліків чинного законодавства: врегулювати питання способу повідомлення акціонерів про наступні загальні збори; змінити положення про кворум загальних зборів із урахуванням правового досвіду розв'язання цього питання в інших країнах; включення норм, що забезпечують рівні права акціонерів та гарантують їх захист, до статутів та внутрішніх документів товариств.

Необхідним є питання підвищення ролі комісій із цінних паперів у захисті прав акціонерів. Доцільно, щоб комісії мали право звертатися до суду для захисту прав та інтересів інвесторів, особливо дрібних.

Також, варто не забувати про економічні способи захисту (продаж акцій, видачу довіреності на участь у зборах, укладання договору на управління акціями), PR-акції (публікація матеріалів у пресі, Інтернеті, проведення прес-конференцій тощо) та вплив СРО (складання рейтингів АТ, оприлюднення інформації про АТ, які порушують права акціонерів, установлення мінімальних стандартів поведінки та етики, стандартів поведінки на фондовому ринку).

Основними шляхами вирішення проблем захисту прав акціонерів та забезпечення однакового ставлення до них можуть бути такі: удосконалення законодавства, що регулює діяльність акціонерних товариств; включення норм, що забезпечують рівні права акціонерів та гарантують їх захист до статутів та внутрішніх документів товариств; підвищення ролі комісій із цінних паперів у захисті прав акціонерів; забезпечення керівництвом товариства належної та повсякчасної уваги до інтересів акціонерів; забезпечення фінансової прозорості та відкритості акціонерного товариства; розробка сучасних програм для ефективної роботи менеджменту акціонерного товариства; розробка сучасної системи контролю та аналізу якості роботи менеджменту акціонерного товариства; підвищення рівня корпоративної культури як керівництва акціонерних товариств, так й акціонерів; навчання членів наглядових рад та правління акціонерних товариств; пропаганда найкращої практики корпоративного управління; використання адміністративних засобів захисту своїх прав.

Науковий керівник: Пашков Віталій Михайлович - завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент.

Носов Олег Юрійович

студент 42 групи

*Полтавського юридичного інституту
імені Ярослава мудрого*

ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Широке поширення франчайзингу й активне його використання зумовлює необхідність його застосування з метою подолання інвестиційної кризи, створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва. Франчайзинг має перелік переваг, які дозволяють знизити операційні витрати та підвищити ефективність виробничої діяльності, що особливо важливо для України в сучасних умовах.

Вивченням договору франчайзингу займалися такі науковці як О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, О. Святоцький, Р. Шишка, Г. Андрощук, В. Денисюк, М. Бедринець, Г. Цірат, І. Килимник та інші.

Відповідно до ст. 366 ГК України за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати іншій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду.

Предметом договору комерційної концесії чи франчайзингу є передача виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності франчайзера, а також надання франчайзером послуг з упровадження й експлуатації системи та контроль за додержанням франчайзою стандартів якості продукції. За договором комерційної концесії виключні права використовуються в процесі здійснення підприємницької діяльності. При комерційній концесії не відбувається передачі прав, користувачу надається правоволодільцем лише право використання комплексу виключних прав, при цьому самі виключні права залишаються у правоволодільця. При цьому комплекс виключних прав – це сукупність прав на результати інтелектуальної діяльності, засоби індивідуалізації, на охоронювану комерційну інформацію.

Можна зробити висновок, що користувачу передаються права на використання об'єктів інтелектуальної власності. За договором комерційної концесії, що опосередковує в Україні відносини франчайзингу, користувачу надається право щодо використання комерційної інформації, яка охоплює всі аспекти комерційної діяльності.

У договорі франчайзингу діють жорсткі обмеження прав сторін. Для правоволодільця це обов'язок не надавати іншим особам аналогічні комплекси виключних прав для їхнього використання на закріпленій за користувачем території й утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території.

Для користувача це обов'язки: не конкурувати з правоволодільцем на тій території, на яку поширюється дія договору франчайзингу щодо підприємницької діяльності, яка здійснюється з використанням належних правоволодільцю виключних прав; відмовитися від одержання аналогічних прав у конкурентів правоволодільця; погоджувати з правоволодільцем місце розташування комерційних приміщень, що повинні використовуватися при здійсненні наданих, відповідно до договору, виключних прав, а також їхнє внутрішнє й зовнішнє оформлення.

Стороною в даному договорі завжди виступає комерційна організація або фізична особа, що є підприємцем і правоволодільцем. Договір комерційної концесії передбачає обов'язкову передачу користувачу комплексу виключних прав, без яких така підприємницька діяльність не може здійснюватися.

Договір комерційної концесії завжди є оплатним. Правова природа договору франчайзингу носить комплексний характер і в ньому присутні елементи інших договорів: в договорі франчайзингу присутні елементи ліцензійного договору - у частині використання користувачем прав на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації правовласника (дозвіл на використання об'єктів виключних прав); про надання послуг - у частині надання правовласником консультаційних та технічних послуг користувачеві (консультативне та технічне сприяння); про спільну діяльність - у частині співпраці сторін договору для досягнення спільних цілей щодо якості послуг, користувачем клієнтам товарів, робіт, послуг, а також розширення ринку збуту; купівлі-продажу - у частині придбання користувачем необхідного обладнання, сировини, комерційної та технічної документації (придбання необхідної технічної і ділової документації).

Отже, договір франчайзингу є особливим видом господарських договорів, особливість якого полягає, перш за все в предметі, тобто передача виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності. Також особливість полягає в суб'єктах, що можуть бути стороною договору, це обов'язково має бути суб'єкт, що здійснює підприємницьку діяльність. Також особливість є в обов'язках сторін – обов'язковій оплатності договору. В Україні такі договори застосовуються в діяльності таких компаній як «Кока-Кола» та «Пепсі». Успішна робота таких фірм підтверджує велику гнучкість, яка властива франчайзингу та ефективності нестандартного підходу до визначення змісту таких угод.

Науковий керівник: Пашков Віталій Михайлович - завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент.

Носов Олег Юрійович

студент 42 групи

Полтавського юридичного інституту

імені Ярослава мудрого

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Під економічною конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі і суб'єкти господарювання мають можливість вибирати відповідно між кількома продавцями або покупцями. Економічна

конкуренція є передумовою формування та основною складовою сучасної ринкової економіки.

Одним з найважливіших порушень є зловживання монопольним становищем. Суб'єкт господарювання може бути визнаним таким, що посідає монопольне становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання до закупівлі сировини, матеріалів, існування пільг чи інших обставин, які сприяють тільки цьому суб'єкту господарювання.

Монопольними діями визнаються: встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод із суб'єктами господарювання, продавцями або покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору, та інше.

У той же час для економіки будь-якої країни притаманний такий стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є ефективнішим за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва, а товари, що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами, у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари, ніж попит на інші товари. В Україні діяльність суб'єктів природних монополій можлива у таких сферах: транспортування нафти і нафтопродуктів трубопроводами; транспортування природного і нафтового газу трубопроводами та його розподіл; транспортування інших речовин трубопровідним транспортом; передача та розподіл електричної енергії; користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування; управління повітряним рухом; зв'язок загального користування; централізоване водопостачання та водовідведення; централізоване постачання теплової енергії; спеціалізовані послуги транспортних терміналів, портів, аеропортів за переліком, який визначається Кабінетом Міністрів України.

Іншим видом порушення конкурентного законодавства є антиконкурентні узгоджені дії. Антиконкурентними вважаються також такі дії, якщо вони стосуються: встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів та інші дії. Антиконкурентні узгоджені дії можуть бути дозволені відповідними органами Антимонопольного комітету України, якщо їх учасники доведуть, що ці дії сприяють: вдосконаленню виробництва, придбанню або реалізації товару; техніко-технологічному, економічному розвитку; розвитку малого або середнього бізнесу; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробці та застосуванню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробництва.

Згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісною конкуренцією вважаються такі дії: неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки, товару іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду виробу; порівняльна реклама, дискредитація господарюючого суб'єкта; купівля-продаж товарів, виконання робіт із примусовим асортиментом; досягнення неправомірних переваг у конкуренції; розголошення та використання комерційної таємниці.

Для забезпечення державного захисту конкуренції в Україні діє Антимонопольний комітет України. Це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції. Основні завдання Антимонопольного комітету України: здійснення державного контролю за дотриманням

антимонопольного законодавства; запобігання, виявлення і припинення порушень антимонопольного законодавства; контроль за економічною концентрацією; сприяння розвитку добросовісної конкуренції.

Науковий керівник: Пашков Віталій Михайлович - завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент.

Валерія Юрїївна Пантюх

студентка 4 курсу 41 групи

Полтавського юридичного інституту

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Актуальні питання щодо публічних закупівель як нового формату державних закупівель в Україні

Варто першочергово констатувати, що проблематика державних закупівель, на сьогоднішній день, є однією з найактуальніших та необхідних, на наш погляд, тем для розгляду у господарсько-правовій науці, з огляду як на прийняті нещодавні зміни до законодавства України щодо даного інституту господарського права, так й з огляду на існуючі з цього приводу наукові позиції та юридичні коментарі провідних юристів.

Так, Чабан В. встановлює, що інститут державних закупівель є наразі найбільш проблематичним та потребуючим реформування з інститутів господарського права, та, який завжди вважався найбільш заангажованим та корумпованим у нашій державі [5, с.22]. А Кісельов М., в свою чергу, констатує, що реформування даного інституту виявляється бути особливо важливим на сьогоднішній день, з огляду той факт, що щорічно, з близько 250 млрд.грн.бюджетних коштів, що надходять, 50 з яких, за даними Мінекономрозвитку, власне кажучи, зникають [6, с.8].

Однак,особливого наукового інтересу, на нашу думку, заслуговує новий формат здійснення державних закупівель - публічні закупівлі, який був нещодавно запроваджений Законом України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII.

З огляду на проаналізовані положення даного закону, можна з впевненістю констатувати, що він є антикорупційним законом, який встановлює проведення усіх державних закупівель через систему електронних закупівель Prozorro з 1 квітня 2016 року для міністерств і великих державних компаній, і з 1 серпня 2016 року – для усіх державних підприємств та органів.

Й у першу чергу, слід встановити, що за положеннями п.3. ст.1 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10.04.2014 р. № 1197-VII, державною закупівлею є придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому цим Законом [2, Ст.883],однак, варто констатувати, що визначення поняття щодо публічної закупівлі у Законі України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII визначено так само.

Так, відповідно до п.18 ст.1 вище названого Закону «Про публічні закупівлі», предметом публічної закупівлі є товари, роботи чи послуги, що закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі) [3, с.89].

Основними та фундаментальними змінами за вищезгаданим Законом варто встановити наступні: 1)впровадження інноваційної електронної системи тендерів; 2)підвищення мінімальної вартості закупівлі для обов'язкового проведення тендеру: товари та послуги зі 100 тис.грн. до 200 тис. грн., роботи з 1млн. грн. до 1,5 млн. грн.; 3)замовники більше не зобов'язані надсилати річний план та зміни до нього в органи казначейства; 4)учасники не зобов'язані подавати для участі у тендеру інформацію та довідки, які знаходяться у відкритих джерелах.

Однак, з огляду на наявні, на перший погляд новаційні та позитивні зміни за вище наведеним Законом, варто так само констатувати й про наявні проблеми. Так, за законом немає чіткої структури оскарження процедури публічних закупівель. Так само, сам закон містить цілий ряд недоліків, що дозволяють «потрібним» компаніям вигравати тендери. Наприклад, це визначення складу тендерної комісії безпосередньо замовником, з яким можуть бути досягнуті певні угоди.

З огляду на усе вище викладене, варто констатувати, що система державних закупівель має бути реалізована через стратегію державної закупівельної політики, яка становить засновану на ст.ст. 9 та 10 ГК України форму економічної політики [1, Ст.144], й має обов'язково включати в себе як відповідні понятійні та категоріальні апарати, так й систему принципів та комплекс економіко-правових регуляторів й видів відповідальності за її неефективне виконання [4, с.7].

Тому, варто підсумувати, що хоча новий Закон України «Про публічні закупівлі» й містить ряд позитивних змін щодо публічних закупівель, він в той час має й ряд суттєвих недоліків та недоопрацювань. Тому, на наш погляд, необхідне його подальше реформування, яке слід проводити, у першу чергу, з урахуванням та підвищенням контролю і рівня відповідальності даного інституту, наприклад, ввести не лише наявну на сьогодні адміністративну, а й кримінальну відповідальність за порушення у цій сфері.

Науковий керівник – к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права А.О.Олефір

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст.144.

2. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10.04.2014 р. № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст.883.

3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст.89.

4. Петруненко Я.В. Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні// авт. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. / Національний університет «Одеська юридична академія». – О., 2013. – 20 с.

5. Чабан В. Електронні державні закупівлі: на шляху до інтеграції з ЄС/ В. Чабан // Юридична газета. - 2015. - № 52 (498). - С.22-23.

6. Кісельов М. Публічні закупівлі як новий формат державних закупівель / М.Кісельов // Закон і бізнес. - 2015. - № 39. - С.8.

Пасько Світлана Володимирівна

студентка Полтавського юридичного інституту НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Іващенко Оксана Олександрівна

студентка Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні тенденції розвитку економіки свідчать про стрімкий розвиток підприємницької діяльності та слугує одним із найважливіших чинників у соціально економічному прогресі держави. Тому підприємницька діяльність знаходиться під пильним оком вітчизняних науковців, так як подолання певних економічних проблем та підвищення економічного розвитку України.

Відповідно до норм Конституції всі громадяни нашої держави, іноземці та особи без громадянства мають право займатися підприємницькою діяльністю на території

України, за винятком випадків, передбачених законом [1]. З даного положення ми бачимо, що право на заняття підприємницькою діяльністю все ж таки може бути обмежене.

Слід погодитися з думкою П. П. Андрушко, що в Конституції України говориться про право на зайняття підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом, що є доволі сумнівним: підприємницька діяльність не може бути забороненою, оскільки така діяльність у ринковому суспільстві соціально корисна, а державою можуть лише встановлюватися обмеження щодо здійснення її окремих видів та/або певними суб'єктами[2, ст. 17].

Відповідно частини другої статті 42 Конституції України йдеться про обмеження підприємницької діяльності перерахованих у ній осіб, а не про її заборону. Обмеження підприємницької діяльності може бути у двох формах: 1) повне обмеження, при якому певним особам забороняється здійснення будь-яких видів підприємницької діяльності, тобто має місце заборона здійснення її взагалі;

2) часткове обмеження, при якому не забороняється певним особам здійснювати окремі види підприємницької діяльності [2, ст.16].

З викладеного вище випливає, що існує велика кількість засобів обмеження права на зайняття підприємницькою діяльністю, одним з яких є захист конкуренції та протидія зловживанням монопольним становищем на ринку. Численні заборони щодо здійснення підприємницької діяльності встановлені, наприклад, Законом України «Про захист економічної конкуренції»[3] забороняється зловживання монопольним становищем на ринку; вчинення антиконкурентних дій органами влади, місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю та ін. Захист прав споживачів та необхідність здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції, усіх видів послуг і робіт.

Відповідно до ст. 43 Господарського кодексу України перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюється виключно законом [4, с. 55].

Автори науково-практичного коментаря Конституції України також вважають ст. 42 суперечливою. Адже відсутність посилання у Конституції України на можливість обмежень підприємницької діяльності поточним законодавством, керуючись тими чи іншими публічними інтересами, призводить до колізії з положенням ст. 64 Конституції України щодо того, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Наявність простого застереження у тексті Конституції щодо можливості заборонити або обмежити право на зайняття підприємницькою діяльністю без посилання на визначений публічний інтерес, захист якого має бути підставою для таких обмежень, практично призводить до безконтрольного обмеження поточним законодавством наданого Конституцією України права, що не є допустимими [5, с. 223-224].

Слід зазначити, що складність змісту економічних відносин, їх регулювання з боку держави вимагає застосування багатьох інших обмежень та 9 заборон у підприємницькій діяльності. Ці обмеження, як правило, не пов'язані із заборонаю окремих видів діяльності або визначенням сфери державної монополії чи заборонаю окремим особам займатися підприємництвом або станом економічної конкуренції, або правами споживачів. Вони в першу чергу пов'язані з можливістю реалізації свободи договору, а саме через встановлення обмежень на укладання певних угод, звуження сфери диспозитивності у визначенні тих чи інших договірних умов, наприклад, платіжних, цінових, умов забезпечення зобов'язань.

Можливо, багато з цих обмежень і заборон не виправдані, зумовлюються перехідним станом суспільства, але необхідність таких обов'язкових розпоряджень не викликає сумніву.

Отже, ми бачимо, що законодавець надає право вибору і тут же намагається його обмежувати. Більшість науковців тлумачачи норми конституції вважають це недоцільним та в деякій мірі безпідставним. Можливо, багато з цих обмежень зумовлені перехідним

становищем економіки, але все ж вони повинні бути обґрунтованими та відповідати потребам суспільства в першу чергу.

Список використаної літератури

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-вр // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Андрушко П. Обмеження конституційного права на здійснення підприємницької діяльності: межі, види та проблеми відповідальності за їх порушення / П. П. Андрушко // Юридичний вісник України. – 2000. – 22–28 черв. – № 25. – С. 16–19
3. Про захист економічної конкуренції: закон України від 11.01.2001 № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001 р.-№ 12-стаття 64
4. Бігняк О. Свобода підприємництва та її обмеження / О. В. Бігняк // Підприємство, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 53–56
5. Конституція України: науково-практичний коментар / [В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.]; ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. – Х. : Право, 2003. – 808 с.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Задихайло Д.Д.

Петракі В. В.,

*студентка 4 курсу, 45 групи
Полтавського юридичного інституту
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

На даний час Україна знаходиться на шляху становлення нової європейської країни. Більшість процесів, які відбуваються в державі негативно впливають на розвиток економіки. На сьогодні для значної частини українських підприємств перепоною для розвитку є наявність певного кола проблем, а саме: змінюється економічне середовище навколо них, наявна нестабільність правового забезпечення їх діяльності, зникають традиційні ринки збуту власної продукції. В результаті чого з'являється таке правове явище, як банкрутство підприємств.

Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 16.01.2016 року під банкрутством необхідно розуміти визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1, с.440].

Система банкрутства в Україні є недостатньо ефективною, оскільки спостерігається наявність низького відсотку відшкодування вимог кредиторів (в середньому 8,7%), висока витратність коштів від загальної вартості бізнесу і досить тривалий процес відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Виникненню такого явища як банкрутство передують низка чинників. Так, Савицька Г. В. серед таких факторів виділяє ті, які є зовнішніми по відношенню до підприємства (економічні, політичні, демографічні, посилення міжнародної конкуренції, банкрутство боржників), на які воно не має можливості впливати або цей вплив дуже слабкий, а також внутрішні (зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних оборотних коштів, неефективність фінансових вкладень, відсутність договірної дисципліни тощо), які безпосередньо залежать від організації роботи на самому підприємстві. Саме сукупність всіх чинників є передумовою процедури банкрутства [2, с. 86].

У європейській практиці виділяють такі два шляхи регулювання банкрутства з боку держави : прокредиторський (британський) – захищає права кредиторів щодо стягнення своїх боргів, і продебіторський (американський) – захищає боржника, що дає йому шанс на фінансове оздоровлення для продовження нормального функціонування й повернення боргу. Тобто державою захищаються інтереси як кредиторів, так і боржника.

Законодавство США передбачає можливість боржника, для владнання своїх фінансових проблем без формальних процедур, продовжувати ведення комерційної діяльності (навіть у тому випадку, коли компанія знаходиться у стані неплатоспроможності)[3, с.36].

Таким чином, ціллю банкрутства виступає реабілітація підприємства, а не його ліквідація.

У Канаді поширеним є укладання договору між кредитором і боржником про погашення останнім частини боргу («Угоди про погашення боргу») протягом встановленого сторонами терміну, за умови повного списання заборгованості. Така угода є можливою, якщо заборгованість боржника становить від 5000 до 75000 дол. США. У тому разі, коли кредитор протягом 45 днів не приймає угоди розпочинається процедура банкрутства [3, с.37].

Відповідно до німецького законодавства боржнику надається строк (до 21 дня) для відновлення платоспроможності. Однак, якщо протягом наданого періоду підприємство не стає платоспроможним, то ним подається заява до суду про банкрутство. В тому випадку, коли ця процедура порушується, розпочинається кримінальне переслідування.

У Франції суд призначає спеціальну особу, за клопотаннями якої можна ввести мораторій на індивідуальні дії кредиторів відносно майна боржника, незважаючи на те, що офіційна процедура ще не відкрита. Необхідно зазначити, що кредитори позбавлені права значним чином впливати на планування реструктуризації, оскільки його затверджує суд без згоди кредиторів (або робітників), якщо вважає, що він направлений на максимізацію їх виплат або на збереження робочих місць. У багатьох випадках кредитори повинні погоджуватися на запропоновані умови, бо в результаті відкриття формальних судових процедур вони можуть взагалі нічого не отримати. Після введення процедури спостереження боржник може продовжувати управляти та розпоряджатися своїм майном[3, с.36].

З вищенаведеного ми можемо побачити, що у Франції саме суд відіграє ключову роль у веденні процедури банкрутства.

Отже, процедура банкрутства в Україні потребу покращення і наближення до процедур банкрутства в країнах ЄС. Я вважаю, що при розробці законодавства про банкрутство було б доцільно використовувати зарубіжний досвід.

Список використаних джерел

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 31. - Ст.440

2. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства - К.: Знання, 2004. – 225 с.

3. Цар О. Світовий досвід оздоровлення неплатоспроможних підприємств та можливості його застосування в Україні / О.Цар // Галицький економічний вісник. — 2013. — №2(41). — с.34-42

Науковий керівник: к.ю.н. Задихайло Д.Д.

Правдюк Діана Вікторівна
студентка 45 групи
Полтавського юридичного інституту
імені Ярослава мудрого

Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Одним з пріоритетних напрямів економічної політики держави є згідно з Господарським кодексом України діяльність, спрямована на створення господарюючим суб'єктам необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, а також забезпечення ефективного і

відповідального використання цих коштів і здійснення контролю за ним, тобто інвестиційна політика.

Кардинальні зміни суспільно-економічного устрою держави вимагають проведення структурних реформ у всіх галузях економіки. Це зумовлює необхідність залучення відповідних майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такі цінності мають назву інвестицій.

Правове регулювання діяльності, яка пов'язана з інвестиціями, здійснюється відповідно до норм Господарського кодексу України та Закону України «Про інвестиційну діяльність». Згідно з цим Законом інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Залежно від об'єктів інвестування розрізняють такі форми інвестиційної діяльності: 1) інноваційна діяльність, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, передбачає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; 2) капітальне будівництво — інвестиційна діяльність, що здійснюється з метою створення нових і відтворення діючих основних фондів, в які вкладаються кошти; 3) лізинг — підприємницька діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів; 4) корпоративна форма інвестування — вкладення коштів в акції підприємств, що мають форму акціонерних товариств, і в статутні фонди інших підприємницьких організацій корпоративного типу (господарські товариства). У свою чергу, ця форма може здійснюватись у кількох варіантах, насамперед як портфельне інвестування (вкладення коштів у незначні (від 1 до 10 % статутного фонду) пакети акцій кількох підприємств), фінансове інвестування (придбання значних пакетів акцій (від 10 до 40 % статутного фонду) з метою перепродажу) і стратегічне інвестування (придбання контрольного пакета акцій або цілісного майнового комплексу) [1].

Одним з джерел інвестування вітчизняної економіки є приватизація державного і відчуження комунального майна на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до законодавства можуть бути покупцями у процесі приватизації. Суб'єктами (інвесторами та учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора [2].

Інвестиційна діяльність може здійснюватись на основі спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами України, іноземних держав. З цією метою можуть створюватись інститути спільного інвестування (корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд), які провадять діяльність, пов'язану з об'єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права і нерухомість. Діяльність таких фондів регулюється

Особливе правове регулювання мають іноземні інвестиції, тобто цінності, що вкладаються іноземними інвесторами. Правове регулювання іноземних інвестицій здійснюється за нормами Господарського кодексу України, Закону України «Про режим іноземного інвестування», Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні».

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності. Захист інвестицій — це комплекс організаційних, технічних і правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілей внесення інвестицій, ефективної діяльності об'єктів інвестування, захисту законних прав та інтересів

інвесторів. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Насамперед інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути вжиті заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вінник О. М. Інвестиційне право: Навч. посібник. — К.: Атіка, 2000. — С. 10—11.
2. Вінник О. М. Інвестиційне право. Навч. посібник. — К.: Атіка, 2000. — С. 207—208.

Науковий керівник: Пашков Віталій Михайлович - завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент.

Правдюк Діана Вікторівна

студентка 45 групи

*Полтавського юридичного інституту
імені Ярослава мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Як зазначається в ч.1 ст.216 ГК учасники господарських відносин несуть господарську відповідальність за правопорушення у сфері господарювання через застосування до правопорушника господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених законами. На мою думку, найбільш слушно визначила господарську відповідальність А. Шпомер. Господарська відповідальність — це настання несприятливих майнових наслідків в разі порушення правил функціонування господарського механізму, які встановлюються державними органами в інтересах держави або сторонами в договорі [1].

Господарська відповідальність, на думку Д. Липницького, А. Болотова, відрізняється сукупністю певних ознак суб'єктами відповідальності є суб'єкти господарювання та їх структурні підрозділи, учасники господарських відносин, також відповідні органи державної влади; застосовується у формі певної системи економічних санкцій; застосовується тільки в разі правопорушення; на відміну від цивільно-правової, адміністративної відповідальності, передбаченої нормами трудового права, вона настає незалежно від вини правопорушника; з погляду форми ця відповідальність є юридичною, тому що являє собою вплив потерпілого (суб'єкта господарювання) або іншого учасника господарських відносин (державного органу управління або контролю) на правопорушника (суб'єкта господарювання) безпосередньо або за допомогою господарського суду, суду загальної юрисдикції або третейського суду [2].

Але в будь-якому разі держава забезпечує реалізацію господарської відповідальності за допомогою системи вповноважених державних органів. Господарсько-правова відповідальність базується на принципах згідно з якими: потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції; у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення, обмеження відповідальності виробника продукції. Нині виділяють кілька основних функцій господарської відповідальності: компенсаційно-відновлювальну, стимулюючу, попереджувальну, превентивну (запобіжну), контрольну-інформаційну, сигналізаційну, регулюючу (адміністративну) [3].

Учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним ужито всіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом

або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим унаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, брак на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, брак у боржника коштів [4].

Ч. 2 ст. 219 ГК передбачає, що засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями цього суб'єкта, крім випадків, передбачених законом або установчими документами про створення даного суб'єкта. У цьому аспекті є надзвичайно цікавим питання щодо відповідальності суб'єкта господарювання за зобов'язаннями свого засновника, а також особливість відповідальності суб'єктів господарювання державного сектору за зобов'язаннями свого засновника — держави [5].

Ч. 3 ст. 96 ЦК України передбачає: «Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, установлених установчими документами та законом» [5].

Для реалізації відповідальності за правопорушення у сфері господарювання встановлюється загальний (3 роки) та скорочені строки позовної давності. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа — учасник господарських відносин, чії права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом [6].

Список використаних джерел:

1. Шпомер А. Особливості господарської відповідальності у сфері економіки // Підприємництво, господарство та право. — 2002. — № 6. — С. 6.
2. Хозяйственное право: Учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; Под ред. Мамутова В. К. — К.: Юринком-Интер, 2002. — С. 862—863.
3. Шпомер А. Господарська відповідальність як метод державного регулювання економіки // Підприємництво, господарство та право. — 2002. — № 7. — С. 8.
4. Щербина В. С. Господарське право: Підручник. — К.: Юринком-Интер, 2003. — С. 143—144.
5. Спасибо-Фатєєва І. Проблеми відповідальності юридичних осіб // Підприємництво, господарство та право. — 2001. — № 9. — С. 3.
6. Кукса В. Епопея з «Русланом» як підручник правового нігілізму // Дзеркало тижня. — 2003. — № 38 (463). — 4—10 жовт. — С. 7.

Науковий керівник: Пашков Віталій Михайлович - завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, д.ю.н., доцент.

Предибайло Алла Ігорівна

студентка 4 курсу, 2 групи

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЛІЙ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Сьогодні існує декілька шляхів входження іноземного капіталу до банківської системи України, одним із яких є відкриття філії іноземного банку на території України. Такий захід був проведений у зв'язку із вступом України до СОТ шляхом внесенням змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», адже до того періоду Закон забороняв створення на території України філій іноземних банків, що не відповідає

вимогам ст. 17 Угоди, якою передбачено необхідність надання національного режиму іноземним компаніям, в тому числі банкам, при поставці послуг шляхом комерційної присутності.

Правовим полем регулювання діяльності філій іноземних банків в Україні є чинна законодавча база (ГК України, Закони України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України», а також положення Правління НБУ «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» від 08. 09. 2011р. №306) і міждержавні угоди (Генеральна угода про торгівлю послугами).

У Генеральній угоді про торгівлю послугами, до якої приєдналась Україна, на її території для надавачів послуг із країн-членів ГАТС мають бути створені не гірші умови, ніж для вітчизняних надавачів таких самих послуг або комерційних установ із третіх країн [1]. Тобто умови для діяльності філій закордонних банків в Україні не можуть бути гіршими, ніж для вітчизняних банків.

Щодо положень національного законодавства, то у ст. 334 ГК України визначається, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до закону. Дане визначення не суперечить ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність», що визначає банківську систему України з урахуванням можливості іноземному банку відкрити філії в Україні за дотримання ряду умов, що визначені в ст. 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Зокрема, щодо укладення угоди між Національним банком України та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк з метою їх взаємодії у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов [3].

До того ж, звертаючи увагу на положення п. 4 вказаної статті, де зазначено критерій щодо мінімального розміру приписного капіталу філії на момент її акредитації, який повинен бути не меншим 120 мільйонів гривень, було виявлено зіставлення філії іноземного банку до банку в цілому за цим показником [3].

Крім того, в ст. 24 Закону України «Про банки та банківську діяльність» зазначено що для акредитації філії іноземного банку необхідно внесення відповідного запису до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії. Акредитація філії іноземного банку є підставою для здійснення нею банківської діяльності [3].

Крім акредитації, філія іноземного банку повинна отримати банківську ліцензію, яка відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» є документом, який видається Національним банком України в порядку і на умовах, визначених у цьому Законі, на підставі якого банки та філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність. Отже, виходячи із вищезазначеного, ми можемо зробити висновок що правовий статус банку і філії іноземного банку, за законодавством України є тотожним.

Досліджуючи положення чинного законодавства, варто наголосити, що передбачена в ст. 24 Закону України «Про банки та банківську діяльність» процедура та умови створення філії нічим не відрізняється від процедури відкриття банку з іноземним капіталом. Іноземному банку краще мати істотну участь у створеному в Україні банку з іноземним капіталом, ніж проходити складну процедуру акредитації іноземної філії.

Тому, на думку Б. Криволапова слід спростити процедуру акредитації філії іноземного банку на території України в частині зміни п. 9 ч. 6 ст. 24 Закону, де передбачено, що для акредитації філії іноземного банку подається повідомлення уповноваженого наглядового органу іноземної держави про здійснення нагляду за діяльністю іноземного банку [2, с. 203]. До того ж, варто скасувати п. 16 ч. 6 зазначеної статті, де передбачена вимога надати документи, визначені НБУ, що дає змогу дійти висновку про ділову репутацію іноземного банку, а також положення п. 17 ч. 6 ст. 24 Закону України «Про банки та банківську діяльність», згідно з яким для акредитації філії іноземного банку потрібно подати відомості, визначені НБУ, щодо власників істотної участі в іноземному банку.

Таким чином, наявність деяких неточностей у положеннях законодавства є поштовхом до врегулювання та систематизування нормативно-правового базису діяльності філій іноземних банків в Україні з метою мінімізації потенційних фінансових ризиків для банківської системи в цілому.

Науковий керівник: Олефір Андрій Олександрович, к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15 квітня 1994 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_017.

2. Криволапов Б. Сучасні проблеми адаптації банківського законодавства України до права Європейського союзу /Б. Криволапов// Європейське право. – №2-4. – 2012. – С. 197-207.

3. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07. 12. 2000 р. № 2121-III // Відом. Верх. Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст.30.

Проценко Юлія Ігорівна

ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого,

Студентка 4 курсу, 45-П групи

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні досить актуальним є питання статусу державних комерційних підприємств в Україні, оскільки все більше науковців схиляється до того, що необхідність їх існування давно у минулому.

Держава, вступаючи у цивільні відносини з іншими учасниками, може створювати юридичні особи приватного та публічного права. Основна відмінність цих форм державних юридичних осіб полягає у нормативно-правових актах, які регулюють основні питання щодо їх організації, форм та діяльності. Підприємства приватного права регулюються цивільним законодавством, а публічні - Конституцією України та законом. Оскільки законодавством передбачено рівність усіх форм власності, то держава у цих відносинах може діяти тільки на загальних підставах, окрім випадків, передбачених законом.

З логіки законодавця та загальноновизнаних положень щодо поділу юридичних осіб як суб'єктів цивільного права на осіб публічного та приватного права слідує, що до юридичних осіб публічного права слід відносити державні органи та установи, які наділені державно-владними повноваженнями. А до юридичних осіб приватного права належать усі інші юридичні особи, зокрема, комерційні підприємства, господарські товариства тощо, які вступають у цивільно-правові відносини як рівноправні учасники [1, с. 117]. Що приводить до думки - як може бути забезпечений принцип рівності, коли публічний характер діяльності характеризується принципом субординації і таким чином ставиться під питання рівність держави з іншими суб'єктами у даному виді відносин.

Відповідно до ч.8 ст. 73 Господарського Кодексу України, державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства або казенні підприємства. У ч.1 ст. 74 ГК України закріплено, що державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з цим Кодексом та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу. На противагу до цього, у ч. 1 ст. 77 ГК закріплено, що казенне підприємство здійснює господарську діяльність відповідно до виробничих завдань органу, до сфери управління якого воно входить.

Тобто, як бачимо, саме казенне підприємство має так званий винятковий «публічний» статус, оскільки здійснює свою діяльність у тих сферах, де приватному

бізнесу здійснювати діяльність або не вигідно, або заборонено законодавчо [1, с. 118]. Саме тому не зрозуміло чому державним комерційним підприємствам надано статус публічного підприємства, а не приватного, оскільки між підприємствами приватного права та комерційними підприємствами публічного права існує, можливо, тільки одна суттєва відмінність – форма власності майна.

Державне комерційне підприємство є наслідком командно-адміністративної системи, що діяла в СРСР, на сьогоднішній день навряд чи відповідає вимогам ринкової економіки. Ті переваги, які начебто має вказаний вид організаційно-правової форми підприємницьких юридичних осіб створює плутанину й неузгодженість у загальній системі юридичних осіб. Вирішення завдань щодо захисту інтересів держави, як засновника при здійсненні підприємницької діяльності цілком можна досягнути приватноправовими засобами. Зокрема, через створення господарських товариств, встановлення обмежень у статутах таких товариств щодо виконавчих органів цих товариств [2, с.166].

У країнах, де існує поділ на приватне та публічне право, не існує такого виду державних підприємств. Тож, користуючись практикою інших країн та спираючись на чинне законодавство України, необхідно припинити діяльність комерційних підприємств. Отже, вважаю за доцільне внести зміни до чинного законодавства України у частині, де сформовано питання щодо правових форм діяльності держави, оскільки варто передати функцію на здійснення державних закупівель державним приватним підприємствам та залишити тільки такий вид державних публічних підприємств, як казенні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лотоцька О.Л. Актуальні проблеми цивільно-правового статусу державних комерційних підприємств. Європейські перспективи.-2014.-Випуск №1.- С.116-120

2. Бірюков В.І. Деякі цивільно-правові аспекти статусу державних комерційних підприємств // Часопис Київського університету права. – 2012. – Випуск 4. – С. 165- 168.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права; к.ю.н. Задихайло Д. Д.

*Романюк Анжеліка Олександрівна
студентка 4 курсу, 6 групи
Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції, НЮУ імені
Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

З прийняттям Цивільного та Господарського кодексів склалися усі передумови для виведення торгівлі на якісно новий рівень - закріплено найважливіший принцип - принцип свободи договору. Загальний порядок укладення договору закріплено в ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України, відповідно до якої договір вважається укладеним, якщо сторони у належній формі досягли угоди з усіх істотних умов договору. Дане положення застосовується і при укладенні господарського договору. Господарський договір в умовах ринкової економіки є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та важливим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому. В сучасному світі загалом і, зокрема, в Україні швидко зростає роль господарських договорів, що укладаються у мережі Інтернет.

Донедавна, через надто швидкий розвиток господарських відносин, єдиного нормативного акту щодо регулювання укладення господарських договорів в мережі Інтернет не було, а Інтернет слугував не лише простором для укладення угод, але й місцем зростання шахрайства. Проте на шляху до реформування національного законодавства відповідно до реалій сьогодення, 3 вересня 2015 року був прийнятий Закон України “Про електронну комерцію” (далі – Закон), який визначив загальні організаційно-правові засади

діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановив порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та визначив права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції. Закон також закріпив у статті 2, що Законодавство України у сфері електронної комерції ґрунтується на Конституції України і складається із Цивільного і Господарського кодексів України, законів України “Про захист прав споживачів”, “Про рекламу”, “Про електронні документи та електронний документообіг”, “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, “Про телекомунікації”, “Про електронний цифровий підпис”, “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”, “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, “Про захист персональних даних”, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них. Проте, на жаль, і Закон не вирішив ряд проблем у цій сфері. Даний закон лише в загальному вигляді окреслив питання електронної комерції, а проблемні питання, пов'язані, зокрема, з тим, що не існує єдиної організаційної структури, яка виступала б власником комп'ютерної мережі Інтернет, яка до того ж не має власного відокремленого майна, її ресурси належать на праві власності різним суб'єктам: канали зв'язку - телетелекомунікаційним компаніям; комп'ютерне обладнання - користувачам; інформація - її авторам; техніка и програмне забезпечення підтримки магістральної мережі - їх власникам, так і залишилися невирішеними, а отже потребують подальшого законодавчого вдосконалення.

Під поняттям електронної комерції розуміють будь-який вид ділової активності суб'єктів господарювання, що провадиться з використанням сучасних інформаційних технологій, систем та комунікаційних засобів з метою отримання прибутку та задоволення потреб споживачів. Оскільки для вітчизняного ринку електронна комерція є досить новим явищем, як для виробника, так і для споживача важливо оцінити з одного боку ті переваги, які принесе участь у електронному бізнесі, а з іншого – потенційні проблеми, що можуть постати на шляху їх взаємодії.

Звичайно, не можна не помітити переваг інтернет-торгівлі: не потрібно витратити час на дорогу до місця укладення договору, договір можна укласти у найбільш зручний час і на найбільш вигідних умовах, оскільки через мережу Інтернет зручно порівнювати пропозиції продавців, існують різні способи оплати товару, є можливість купувати елітні, рідкісні товари у зарубіжних магазинах та багато інших.

Проте є такі аспекти, які примушують сторін з обережністю ставитися до укладення договорів у сфері електронної комерції, зокрема:

- По-перше, юридичною особливістю відносин у мережі Інтернет є неординарний характер реалізації прав і обов'язків: спілкування сторін договору проходить у незвичній формі, коли контрагенти не можуть побачити один одного;
- По-друге, виникає питання щодо довіри у договірних відносинах, адже у випадку коли оплата товару проводиться за допомогою платіжної картки, то при відсутності безпечних каналів зв'язку, номер й інші захисні дані можуть потрапити в руки недобросовісних осіб і власника картки чекатимуть неприємні наслідки (зазвичай з цим стикаються недосвідчені покупці);
- По-третє, користувачеві Інтернет-послуг часто складно розрізнити, який з інтернет-магазинів є реально діючим, а який “одноденним” чи магазином “двійником”;
- По-четверте, складно визначити обсяг дієздатності контрагента, навіть за умови використання електронного підпису (факсиміле).

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що з появою мережі Інтернет суб'єкти все частіше схильються до укладення договорів купівлі-продажу через Інтернет, а господарські відносини продовжують стрімко розвиватися, отже, сьогодні Інтернет є простором, за допомогою якого люди можуть полегшити собі життя. Так, численні відносини у сфері електронної комерції стали значно спрощені внаслідок появи нових можливостей Інтернет-простору. Тому законодавцю необхідно постійно вдосконалювати законодавчу базу у цій сфері для того, щоб надалі не виникало проблем та прогалин щодо

правового регулювання окремих видів господарських договорів, зокрема, договорів, що укладаються у мережі Інтернет.

Науковий керівник: Кудрявцева В. В.

Спонка Євгеній Сергійович
студент 4 курсу 44 групи
ПЮІ ім. Ярослава Мудрого

ЗАХОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні законодавчо передбачені заходи по стимулюванню інноваційного розвитку – зокрема, ухвалено Закони України "Про інноваційну діяльність", "Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку наукоємних технологій", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки". Однак, дія окремих положень даних законів або призупинялась на певний період, або механізми регулювання та стимулювання інноваційної діяльності на практиці не є достатньо ефективними, крім того, не відзначається стабільністю державна політика щодо інноваційної інфраструктури, особливо в частині забезпечення їм передбачених законодавством пільг.

Стимулювання інноваційної діяльності – заходи, що прямо чи опосередковано спонукають учасників господарського життя до участі в інноваційній діяльності та/або дотримання в процесі встановлених вимог актами законодавства та договорами, що опосередковують таку діяльність.

Ця тема є досить актуальною, тому, що заходи для стимулювання інноваційної діяльності повинні утворювати цілий комплекс взаємозалежних заходів, що заохочують винахідницьку і раціоналізаторську діяльність, комерціалізацію винаходів як об'єктів права інтелектуальної, у тому числі промислової, власності й інноваційне підприємництво в цілому.

Дослідженням практичних і теоретичних проблем здійснення і стимулювання інноваційної діяльності займалися такі вітчизняні фахівці-теоретики, як: М.А. Слатвінський, О.М. Вінник, В.І. Карюк, Т.У. Буніч, П.Н. Завлін, А.С. Кулагін, Л.І. Леонт'єв, А.Ю. Юданов.

У сфері інноваційної діяльності держава Застосовує стимули двох видів – позитивні та негативні. До позитивних належать – пільги та переваги, що надаються суб'єктам інноваційної діяльності з метою їх заохочення до здійснення такої діяльності. Позитивне стимулювання інноваційної діяльності включає: фінансову підтримку та пільга. Фінансова підтримка за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів (у межах коштів, передбачених, відповідними бюджетами) може надаватися у таких формах (ст.17 Закону "Про інноваційну діяльність"):

а) повного безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів;

б) часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

в) повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачених суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

д) майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України "Про страхування".

Негативне стимулювання застосовується у таких формах: відшкодування збитків (застосовується у разі порушення договірних зобов'язань) у сфері інноваційної діяльності, завдання шкоди її суб'єктам та іншим учасникам (спонукає суб'єктів інноваційної діяльності діяти правомірно), щоб уникнути несприятливих наслідків застосування заходів відповідальності за недотримання правил здійсненні інноваційної діяльності.

Заходи для стимулювання інноваційної діяльності повинні утворювати Цілий комплекс взаємозалежних заходів, що заохочують винахідницьку і раціоналізаторську діяльність, комерціалізацію винаходів як об'єктів права інтелектуальної, у тому числі промислової, власності й інноваційне підприємництво в цілому.

Істотне значення для стимулювання інноваційної діяльності має моральне заохочення авторів. У зв'язку з цим Каракай Ю.В. рекомендує: присудження спеціальних почесних звань, включення в члени винахідницьких клубів, видачу винахідникам посвідчень, грамот медалей і інших відзнак, публікації про авторів і створені винаходи в центральних, галузевих або власних друкованих органах фірми, присудження винахідникам спеціального звання "Член наукового товариства підприємства", "Член винахідницького клубу", членство в якій покликано доповнити грошову винагороду. Певним моральним стимулом для винахідників є наукові публікації. Каракай Ю.В. пропонує фірмам виплачувати спеціальну винагороду автору за прийняту публікацію в друкованому органі, а також, розробити і затвердити наступні документи по стимулюванню авторів і осіб, що сприяють винахідництву: положення про постійно діючий конкурс на кращий цех, відділ по винахідницькій і раціоналізаторській роботі; умови конкурсу й умови присвоєння затвердженого на підприємстві звання. Авторам винаходів, заявлених від імені підприємства і, що використовувалися в перебіг року – надавати право вибору часу чергової відпустки. Якщо ж кількість таких винаходів бути не менше трьох, то надавати ще і можливість одержати пільгову путівку до чергової відпустки.

Отже, застосування діючих на даний момент в Україні виплат винагород не може істотно стимулювати винахідників на підприємствах, фірмах, організаціях. Потрібно налагодити механізм виконання законодавчих норм, зобов'язань і договорів. Тому досягнення інноваційного розвитку України є можливим, у випадку реалізації, як вже впровадженім стимулюючих заходів, так і нових елементів, однак, лише за умови розробки продуманих механізмів їх реалізації.

Список використаної літератури:

1. Пічкур О. Особливості інноваційної діяльності на сучасному етапі // Інтелектуальна власність. – 2003. – №12. – С. 34-39.
2. Вінник О.М. Заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності // Господарське право. – Атіка. – 2009. – С. 48-52.
3. Красносова О.М. Проблеми матеріального стимулювання персоналу промислових підприємств // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 48-52.
4. Каракай Ю.В. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. – №3. – 2007. – С.14-21.
5. Кулагин А.С., Леонтьев Л.И. О стимулировании инновационной деятельности // Недвижимость и инвестиции. Правовое регулирование. – 2002. – № 1(10).
6. Андрощук Г. Державна інноваційна політика // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 1. – С.37-40.

ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕЙДЕРСТВО»

Проголошення Україною незалежності та перехід від командно-адміністративного управління до організації держави з ринковою економікою зумовили необхідність упровадження нових економічних засад діяльності суб'єктів господарювання. При цьому існуюча нормативно-правова система виявилася непристосованою до нових реалій. Внаслідок цього багато підприємств не витримало конкурентну боротьбу, не забезпечило рентабельність господарювання і зрештою збанкрутіло. Інші ж стали предметом різноманітних майнових спекуляцій та незаконного поглинання – рейдерства.

Серед усіх негативних явищ за роки самостійного економічного розвитку держави особливе місце необхідно відвести рейдерству.

У науковій літературі проблеми протидії рейдерству є предметом дослідження небагатьох авторів. Цей факт пов'язаний із новизною досліджуваної тематики, дискусії навколо якої відображаються здебільшого в публіцистичній літературі. Окремі аспекти дослідження цього питання висвітлено у наукових публікаціях В. Акімова, Ю. Берлача, Н. Гуторової, А. Єфименка, Р. Кальницького, М. Мельника, А. Орлеана та інших науковців.

Термін «рейдерство» має англо-американське походження. «Рейдер» (*raider*) у перекладі з англійської означає компанію, що поглинає інші, скуповуючи їх акції з метою отримання контрольного пакету. Саме ж явище ототожнюють з американським процесом, що являє собою загрозу корпоративній безпеці – «ворожим поглинанням» (*hostie takeover*).

В науковій літературі можна зустріти чимало синонімів терміна «рейдерство», а саме «недружнє поглинання», «корпоративний конфлікт», «незаконне встановлення контролю над підприємством», «грінмейл» тощо. Наявність такого лексичного різноманіття даного поняття сприяє різним науковим поглядам щодо визначення його сутності та змісту. Розглянемо декілька доктринальних визначень.

Вітчизняний учений Д. Зеркалов розуміє під рейдерством процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [1, с. 21].

А. Киреев у своїх працях визначає рейдерство як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічних та інших видів збитків [2, с. 36].

На думку Ю. Берлача, рейдерство слід розуміти як процес захоплення фірми у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різних протиправних дій з боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи подальшого управління ним [3, с. 62].

Тож можна констатувати, що більшість учених схиляється до думки, що рейдерство – це встановлення контролю над юридичною особою всупереч сукупній волі її власників, що здійснюється за допомогою неправомірних дій. Такі неправомірні дії здійснюються двома шляхами: 1) незаконне захоплення; 2) недружнє поглинання.

Тим часом, статистика захоплень і недружніх поглинань суб'єктів господарювання відсутня. Тому важко підрахувати, скільки українських підприємств піддалося й скільки знаходяться під загрозою рейдерської атаки. За оцінкою інвестиційної компанії Dragon Capital, щорічний обсяг ринку поглинань в Україні, без врахування приватизації, складає приблизно 3 млрд. дол., частка поглинань у цьому показнику становить 60-70%. Частина цих поглинань відбувається за допомогою рейдерства [4].

Відсутність правового визначення рейдерства дає змогу правоохоронним органам під час вирішення одних і тих же конфліктів навколо підприємства надавати різні юридичні оцінки та ухвалювати різні процесуальні рішення. Ті чи інші дії з ознаками рейдерства можуть бути кваліфіковані за різними статтями Кримінального кодексу

України, що є суттєвим недоліком при здійсненні як досудового розслідування, так і судочинства.

Отже, на підставі доктринальних розробок вітчизняних і зарубіжних науковців, пропонуємо наступне визначення поняття «рейдерство». Під рейдерством слід розуміти незаконне захоплення та/або недружнє поглинання одним суб'єктом господарювання іншого з метою встановлення над діяльністю останнього власного оперативного управління, відчуження проти його волі майнових і немайнових прав, що супроводжується перерозподілом майна та корпоративних прав.

На основі цього, вважаємо, що закріплення у правових нормах поняття «рейдерство», а також прийняття спеціального закону усуне прогалину в аспекті захисту корпоративних прав, створить сприятливі юридичні умови для ефективної боротьби з цим явищем, водночас визначивши конкретні форми і механізми їх реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Науковий керівник: Олефір Андрій Олександрович – к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеркалов Д. В. Антирейдер: пособие / Д. В. Зеркалов. – К.: Дакор; КНТ; Основа, 2007. – 224 с.
2. Киреев А. Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. Ю. Киреев. – М., 2008. – 24 с.
3. Берлач Ю. А. Правове визначення рейдерства / Ю. А. Берлач // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dragon-capital.com/ru.html>

*Федорченко Дарина Володимирівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ
ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток комп'ютерної мережі Інтернет приводить до виникнення нових правових явищ, що відбивають специфіку її діяльності. Одним з таких явищ є договори, укладені в електронно-цифровій формі. Наприклад, договір про надання Інтернет послуг (провайдерський договір), договір оренди дискового простору на комп'ютері провайдера (договір хостингу), а також традиційний договір купівлі-продажу, що обслуговує електронну торгівлю та ін. Укладання договорів в електронно-цифровій формі на сьогодні має масовий характер. Це пов'язано з технологічним прогресом, і, як наслідок, із розвитком електронної комерції. Тому, розгляд питання про особливості угод, укладених в електронному вигляді, є дуже актуальним і становить науковий інтерес для дослідження.

Правовим базисом для регулювання відносин, що виникають у зв'язку з укладання дистанційних договорів виступають норми Цивільного кодексу України, які визначають загальні положення про форму таких договорів, підстави, істотні умови та порядок укладення, а також правові приписи Закону України «Про електронний цифровий підпис», Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закону України «Про електронну комерцію».

Наукових напрацювань стосовно даної тематики майже не існує, оскільки укладання договорів через мережу Інтернет набуло свого поширення лише в останні роки.

Особливостями укладання договорів дистанційним шляхом є: а) необхідність ідентифікації сторін договору; б) закріплення реальної згоди на укладання такого

правочину та підтвердження такої згоди, а також факту його укладання; в) складність визначення місця укладення договору; г) конфіденційність даних, що містяться в договорі.

Розкриємо зміст зазначених особливостей. В першу чергу при укладенні електронних договорів у сторін виникають труднощі щодо визначення місця укладення договору. Це має місце не тільки тоді, коли контрагенти є резидентами різних держав, оскільки offerent (особа, що ініціює процедуру укладення договору) може розмістити offerту (пропозицію) не тільки на сервері, що розміщений на території держави, резидентом якого він є, а й на сервері, що розташований у будь-якій точці земної кулі, підключений до мережі Інтернет. Акцептант (особа, що приймає пропозицію) може відправити акцепт (згоду) із портативного комп'ютера, перебуваючи в дорозі (на борту літака, морського судна і т. п.).

Ще однією особливістю зазначеного виду договорів виступає достовірність факту укладення договору, збереженість і незмінність даних, що містяться в договорі. Не припустимо, щоб факт укладення договору заперечувався правовими органами лише на тій підставі, що він являє собою комп'ютерний запис даних. При встановленні наявності договору, крім інших, можуть ураховуватися такі фактори: складність устаткування, використовуваного кожною зі сторін; характер їхньої комерційної діяльності; частота комерційних угод, що укладаються між даними сторонами; вид і обсяг угоди; вимоги до підпису в конкретній правовій системі; можливості систем зв'язку; набір процедур дійсності, установлених посередниками, і їх виконання сторонами; дотримання торговельних порядків і практики; наявність страхування від несанкціонованих повідомлень і т. п.;

Не менш важливим, однак досі не вирішеним питанням на практиці залишається конфіденційність даних, що містяться в договорі. Організації, що є власниками інформаційної мережі, повинні встановлювати стандарти безпеки, яких сторони повинні дотримуватися, в іншому разі можна говорити про презумпцію збереження цілісності і конфіденційності даних.

Питання щодо можливості ідентифікації сторін договору, укладеного в електронному вигляді на сьогодні частково вирішено. Визначити, що договір підписаний справді тими особами, що позначили себе в мережі Інтернет, можливо лише за допомогою електронно-цифрового підпису. У зв'язку з цим в 2003 році єдиний законодавчий орган держави, тобто Верховна Рада України прийняла Закон України «Про електронний цифровий підпис». Прийняття цього правового документа дозволило додати стабільності договірним відносинам, що виникають у глобальній мережі Інтернет.

Отже, в Україні, на жаль, не приділяється великої уваги проблемам та особливостям укладення дистанційних договорів і пов'язані з цим питання в більшості й досі залишаються законодавчо не врегульованими. Вищезазначені правові акти, що становлять нормативний базис, не повною мірою враховують швидкий розвиток договірних відносин у сфері електронної комерції, а тому їх впорядкування характеризується чималою кількістю прогалин, які впливають на неможливість захисту сторонами електронних договорів своїх прав.

Науковий керівник: Олефір Андрій Олександрович – к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ПЮІ

*Тертична Анна Анатоліївна
ПЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
Студентка 4 курсу, 5-П групи*

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Державний контроль у сфері підприємницької діяльності є одним із видів державного контролю і проводиться на підставі та у межах, встановлених законом уповноваженими органами. Метою проведення такого контролю є попередження,

виявлення, припинення та усунення правопорушень суб'єктами господарювання при здійсненні господарської діяльності.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогодні в Україні система державного контролю перебуває на етапі становлення. Відповідно до чинного господарського законодавства, суб'єктам підприємницьких відносин надано право максимально проявляти ініціативу та господарську самостійність з метою отримання максимального прибутку, таким чином це призводить до виникнення конфліктів між приватно - правовими та публічно-правими інтересами. Недосконалість нормативно-правової бази є однією з першорядних проблем у даній сфері, оскільки правове регулювання державного контролю більшою мірою здійснюється за допомогою відомчих та підзаконних актів. В основному для контролюючих органів закони визначають лише повноваження, а підстави та спосіб здійснення контрольної діяльності прописується у підзаконних актах.

Суб'єкти господарювання мають право без обмежень здійснювати господарську діяльність, що не суперечить законодавству і підлягають державній реєстрації відповідно до Господарського кодексу України та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [1].

Конституція України гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Право без обмежень здійснювати діяльність, яка не заборонена законодавством і не суперечить йому, становить один із визначальних принципів господарювання. При цьому, держава, відповідно до статті 42 Конституції України, захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів робіт і послуг [2].

Так, державний контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю уповноважені здійснювати органи державної влади та посадові особи незалежно й об'єктивно, при цьому дотримуючись вимог законодавства, а також права і законні інтереси суб'єктів господарювання.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено контроль як вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб [3].

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» містить норму про державний нагляд (контроль) як про діяльність уповноважених законом органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, інших органів у межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня небезпеки для населення, на- вколишнього природного середовища [4].

Зазначаючи види державного контролю за підприємницькою діяльністю основою є ч. 3 ст. 19 Господарського кодексу України, де саме зазначено сфери, в яких держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Виходячи із зазначеного законодавчого положення, за сферою здійснення державного контролю можна виділити валютний, податковий контроль, контроль за цінами і ціноутворенням, контроль за дотриманням конкурентного законодавства, контроль у сфері зовнішньоекономічної діяльності, у сфері земельних відносин, виробництва і праці тощо [4].

Таким чином, контроль та нагляд з боку держави за господарською діяльністю підприємств є важливим заходом в ході виконання завдань та функцій держави, оскільки це сприяє здійсненню захисту життя та здоров'я людини та навколишнього середовища. Також ефективно проведення контролю та нагляду забезпечує досконалий, прозорий та доступний порядок його здійснення.

Отже, розглянувши деякі недоліки даної теми, пропонуємо внести зміни до законодавчих актів України, в яких необхідно й доцільно було б закріпити підстави та спосіб здійснення контрольної діяльності, а також доповнити законодавство нормами, де

закріпити деякі методи здійснення підприємницької діяльності щодо господарської самостійності та виявлення ініціативи суб'єктами господарювання, чим забезпечити подолання та врегулювання конфліктів між приватно - правовими та публічно-правими інтересами у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Господарський кодекс України: Закон України від від 16.01.2003 № 436-IV// Відом. Верховної Ради України. — 2003. - № 436. – Ст. 144.

Конституція України від 28 червня 1996р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Про захист економічної конкуренції : Закон України // Відом. Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.

Орехова І. С. Поняття і сутність державного контролю у сфері господарської діяльності. — Стаття.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права; к. ю. н. Задахайло Д. Д.

Харченко Ярослава Євгенівна
студентка 4 курсу, 44 групи
Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «СПЕЦІАЛЬНА (ВІЛЬНА) ЕКОНОМІЧНА ЗОНА»

Спеціальні (вільні) економічні зони широко використовуються у світовій господарській практиці для активного розв'язання соціальних і господарських завдань різного масштабу. Створення нормативно-правової бази для регулювання діяльності спеціальних (вільних) економічних зон в Україні дало поштовх до прискорення роботи з формування такого типу утворень у нашій державі. Однак, незважаючи на наявність нормативного регулювання цього кола суспільних відносин, існує проблема неоднозначності понятійного апарату, а саме змішування понять вільної і спеціальної економічної зони і, як наслідок, їх режимів.

Вперше офіційне визначення вільної економічної зони було надане у Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) 1973 р. (діє з березня 1979 р.), де вільною зоною визнається частина території країни, в межах якої розміщені на ній товари, як правило, розглядаються як такі, що знаходяться за межами митної території настільки, наскільки це стосується ввізних мит та податків. У вітчизняному законодавстві, на відміну від міжнародного права, відсутнє визначення вільної економічної зони, натомість має місце використання поняття спеціальна економічна зона та спеціальна (вільна) економічна зона. Так, у статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ вперше було закріплене визначення спеціальної економічної зони, де вона визначається як «територія, в межах якої відповідним законом України встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України. У статті 24 вищевказаного закону зазначається, що «на території України можуть запроваджуватись спеціальні економічні зони різного типу. Статус та територія зазначених зон встановлюється Верховною Радою України згідно із законами України про спеціальні економічні зони шляхом прийняття окремого закону України для кожної з таких зон». Наступним значним кроком у законодавстві щодо створення та діяльності спеціальної (вільної) економічної зони став Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 № 2673-ХІІ, де в частині 1 статті 1 спеціальна (вільна) економічна зона розглядається як «частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України». Аналогічне визначення

згодом було дане і в частині 1 статті 401 Господарського кодексу України від 16.01.2003 № 436-IV.

Варто звернути увагу на той факт, що в законодавстві ототожнюється поняття вільної і спеціальної економічних зон, що певним чином суперечить понятійному апарату, наданому у міжнародних документах, зокрема у Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 року, до якого Україна приєдналась 5 березня 2011 року. Низка науковців стверджує, що це є вадою понятійного апарату українського законодавства у сфері регулювання цього питання. Так, російський науковець Є. Ф. Авдокушин вважає, що термін «вільна економічна зона» є більш вузьким поняттям стосовно поняття «спеціальна економічна зона». Професор В. К. Васенко розрізняє вільну економічну зону, спеціальну економічну зону і спеціальну вільну економічну зони на підставі адаптації національної правової бази зональних економічних формувань до міжнародного права. На думку автора, вільна економічна зона не має тісних зв'язків з національною економікою, а її режим є максимально адаптованим до міжнародного права, тоді як спеціальна економічна зона має тісні зв'язки з національною економікою, що характеризується сильною розподільчою роллю держави, а її правова база сформована на основі поправок до національного законодавства, адаптованого до світових стандартів. У свою чергу, спеціальна вільна економічна зона виступає поєднанням двох попередніх типів – вільної економічної зони та спеціальної економічної зони з частковою розподільчою роллю держави та правовою базою, сформованою на основі поправок до законодавства з урахуванням світових і національних стандартів. Однак, на думку Л. В. Чернявської, з наведеною тезою В. К. Васенка не можна погодитися, оскільки на території однієї і тієї ж держави не можуть існувати декілька вільних економічних зон чи спеціальних економічних зон, причому діяльність одних регулювалася б переважно нормами міжнародного права, а інших – нормами національного законодавства. На нашу думку, необхідно погодитись з точкою зору Л. В. Чернявської, оскільки згідно зі статтею 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV після ратифікації в установленому порядку укладеного державою міжнародного договору всі його положення стають частиною національного законодавства і застосовуються на всій території держави. Це правило визнається більшістю держав світу.

Отже, у цілому, нормативна база з питань створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон є досить повною, відповідає цілям кожної зони та, переважно, міжнародним вимогам і стандартам. Аналіз української та іноземної наукової літератури дає підстави стверджувати про відсутність єдиних підходів не лише щодо змісту, а й щодо назви категорії «спеціальна (вільна) економічна зона». Однак, загалом, у наукових колах тотожність вищезгаданих понять «спеціальна економічна зона» та «вільна економічна зона» заперечується. На нашу думку, понятійний апарат законодавства про вільні (спеціальні) економічні зони в частині розмежування цих двох категорій потребує доопрацювання та внесення змін, що забезпечило б однозначне розуміння в контексті однакового застосування норм права та мінімізувало б суперечність із нормами міжнародного права.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Задихайло Д. Д.

*Харченко Ярослава Євгенівна
студентка 4 курсу, 44 групи
Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ФОРМА НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Реклама – це складний феномен сучасних інформаційних технологій, який, з одного боку, виступає важливим важелем впливу на споживача, а з іншого – сприяє розвитку активної економічної конкуренції між суб'єктами господарювання. Наразі дискусійним є

питання законності використання порівняльної реклами в контексті побудови добросовісної конкуренції між суб'єктами господарювання.

Світовий досвід використання порівняльної реклами досить неоднорідний. Так, порівняльна реклама поширена в США, Великій Британії, Канаді, Австралії, Індії, мінімально обмежена в Данії, порівняння в межах етики не заборонені в Нідерландах, із суттєвими обмеженнями практикується в Німеччині. Однак, в Австрії та Бельгії заборонена порівняльна реклама, що є некоректною і наклепницькою, а в Італії, Швеції, Люксембурзі, КНР цей тип реклами заборонений взагалі.

Законодавче визначення порівняльної реклами міститься у статті 1 Закону України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР, де вона визначається як реклама, яка містить порівняння з іншими особами та/або товарами іншої особи. У частині 1 статті 7 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР під порівняльною розуміється реклама, що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Українське законодавство не диктує прямої заборони на використання порівняльної реклами, однак у частині 1 статті 11 Закону України «Про рекламу» міститься вказівка на те, що відносини, які виникають у зв'язку з порівняльною рекламою регулюються законодавством України про захист від недобросовісної конкуренції. У свою чергу, у главі 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» використання порівняльної реклами виступає однією із форм недобросовісної конкуренції та розглядається з точки зору неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання. У частині 2 статті 7 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» міститься низка умов, за яких порівняльна реклама не буде вважатися неправомірною, а саме: якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів.

Таким чином, законодавець досконало не визначив статус порівняльної реклами в Україні: з одного боку, порівняльна реклама виступає одним із незаборонених видів реклами, визначених у Законі України «Про рекламу», а з іншого – її використання має частково визначені законодавством рамки, які нездатні забезпечити належний захист від зловживань у цій сфері.

Порівняльна реклама є складним явищем з точки зору інтелектуальної власності. Так, згідно зі статтею 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання. Окрім того, у статті 426 Цивільного Кодексу України вказується на те, що «використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності». Вищевказані норми дають підстави вважати, що пряме порівняння в рекламі без згоди власника товарного знаку виключається. Проте законодавчо не врегульованим залишається питання використання порівняння в рекламі не з конкретним товаром конкурента, а з абстрактною продукцією певного виду, за якою нескладно ідентифікувати виробника. Наведена прогалина надає правозастосовним органам значну міру свободи у вирішенні цього питання, так як неправомірною така реклама може бути визнана лише у випадку її невідповідності визначеним законом оціночним критеріям.

Практика свідчить про те, що недобросовісна реклама, у тому числі і недобросовісна порівняльна реклама є широко розповсюдженим порушенням норм добросовісної конкуренції між суб'єктами господарювання в Україні. У цьому контексті відомим є випадок із судовим процесом між «ТМ Хортиця» та ТМ «Біленька» у 2007 році, коли представники ТОВ «ЛГЗ Хортиця» звернулись із позовами до ТОВ «Гравіс» про

заборону подальшого розповсюдження та трансляції рекламного ролику торгової марки «Біленька», про зобов'язання відповідача безоплатно надати ефірний час для трансляції реклами позивачу, тривалістю не менше, ніж по 30 секунд кожний та про стягнення з відповідача на користь позивача компенсації за завдання моральної шкоди, а саме ділової репутації позивача. Обґрунтування позовних вимог зводилось до того, що ролик торгівельної марки «Біленька», який транслювався відповідачем, по суті був порівняльною рекламою, що є актом недобросовісної конкуренції, та розповсюдження якого порушувало права позивача на об'єкти інтелектуальної власності. Судовий процес дійшов до стадії розгляду касаційної скарги Вищим господарським судом України, однак, у результаті, позовні вимоги не були задоволені.

Отже, відсутність точних та об'єктивних, встановлених на законодавчому рівні, критеріїв, призводить до прийняття різних за своїм змістом рішень судів та інших уповноважених органів у справах, пов'язаних з використанням порівняльної реклами. Необхідним є внесення змін і доповнень до законодавства про рекламу та недобросовісну конкуренцію, які забезпечать належний рівень захисту інтересів суб'єктів господарської діяльності у сфері добросовісної економічної конкуренції.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Задихайло Д. Д.

*Худолій Тетяна Ігорівна
Бабич Євгенія Олександрівна
Студенти 4 курсу 46 групи
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУТНІСТЬ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВА УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН ЄС

На сьогодні серед інших форм господарювання, досить значними перевагами характеризується саме акціонерне товариство (далі - АТ). Цьому є цілком логічне пояснення, адже діяльність суб'єкта господарювання у формі АТ дає можливість залучати необмежені та відносно недорогі фінансові ресурси на всіх етапах його діяльності (і при створенні, і при подальшому розширенні бізнесу) у вигляді внесків як самих засновників (акціонерів), так і сторонніх осіб (зовнішніх внесків). У зв'язку з розширенням діяльності Євросоюзу право ЄС поширює свою дію і на Україну, і на інші держави, багато з яких традиційно є важливими торговими партнерами нашої країни.

Правотворча та правозастосовна діяльність органів ЄС щодо створення правової основи для розбудови і забезпечення ефективного функціонування Спільного ринку Євросоюзу призвела до формування права ЄС - унікальної наднаціональної та наддержавної правової системи, яка в ряді випадків регулює правовідносини, в яких беруть участь вітчизняні підприємці (індивідуальні та колективні). Саме тому порівняння статусу АТ в Україні та за кордоном відіграє досить важливу роль у вдосконаленні та побудові власного законодавства (зокрема, у сфері господарського та акціонерного права) за прикладом високорозвинених європейських країн.

Правову основу діяльності АТ в Україні становлять Господарський кодекс України, Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про господарські товариства» та деякі галузеві акти (наприклад, Наказ «Про затвердження Типового статуту відкритого акціонерного товариства») тощо.

АТ є організаційно-правовою формою, найбільш широко врегульованою законодавством Європейського Союзу. Саме ця організаційно-правова форма є традиційно використовуваною для структур великого бізнесу, що діють на території багатьох країн ЄС і за його межами.

Протягом свого становлення, процес уніфікації акціонерного законодавства ЄС пройшов певні етапи, які можна охарактеризувати наступним чином: розпочався він в

західноєвропейських країнах у 60-х роках нашого століття у зв'язку з укладення Римського договору 1957 року, проголосив створення Спільного ринку для країн-учасниць Європейського економічного співтовариства; наступний етап - створення з 1992 року Європейського союзу. Основним положенням, яке дало подальший поштовх для повноцінного розвитку вищезазначеної організаційно-правової форми господарського товариства став принцип свободи заснування компаній в країнах ЄС, а також недискримінації юридичних осіб, створених відповідно до законодавства країн-учасниць ЄС, які мають свій центральний офіс, що здійснюють централізоване управління або провідних основну діяльність на території ЄС; щодо останнього етапу, то в результаті доволі складних переговорів 2001 року, Рада ЄС прийняла Регламент № 2157/2001 про статут Європейського товариства, який набув чинності з жовтня 2004 р. разом з Директивою Ради 2001/86 про участь в управлінні Європейським товариством найманих працівників, яка доповнює цей регламент. Він уперше ввів в обіг принципово нову організаційно-правову форму юридичної особи, а саме, відповідно до його положень європейська компанія є відкритим акціонерним товариством, що регулюється спільно правом ЄС і національним правом держав-членів.

Узагалі, Європейське акціонерне товариство представляє організаційно-правову форму підприємства, які здійснюють або мають намір здійснювати підприємницьку діяльність на території кількох країн-членів Європейського Союзу. Їх правове регулювання засновується на двох основоположних актах, які вже були зазначені вище. Статут регулює питання становища та організації АТ і містить перелік повноважень держави, на території якої знаходиться АТ (наприклад, при збільшенні або зменшенні розміру статутного капіталу). У Англії аналогом АТ є «компанії». При цьому на право компаній Англії, звичайно, впливає право Європейського Союзу (директиви ЄС), в частині, зазначеній у Статуті кожної конкретної компанії.

Відповідно ж до вітчизняного законодавства, акціонерне товариство - це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Аналізуючи зарубіжне законодавство, можна зробити висновок, що тлумачення в ньому поняття і сутності АТ відбувається ієрархічно – спочатку викладається загальне коротке положення (теза), яке в подальшому деталізується в наступних статтях, главах тощо. Цей «ступінчастий» підхід є ефективним, адже сприяє правильному та поступовому тлумаченню законодавчих норм навіть особами, які не є фахівцями в галузі права.

Ідучи далі, слід зупинитися на співставленні процесу створення акціонерних товариств. Європейське АТ може бути утворене кількома способами: шляхом заснування головного суспільства, установи дочірнього товариства або злиття акціонерних товариств в декількох країнах-членах ЄС, а також шляхом перетворення національного АТ в європейське. У порівнянні з Україною, є більш звуженим і передбачає три форми його утворення. Акціонерне товариство в Україні може бути створене шляхом заснування або злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариства, державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств у акціонерне товариство. Тут ми бачимо перевагу, на мою думку, вітчизняної норми над європейською, яка полягає в наданні бажаним створити АТ особам більшої кількості варіантів для реалізації задуманого тим шляхом, який є більш вигідним та зручним у кожній конкретній ситуації.

Процес заснування акціонерного товариства являє собою кілька взаємопов'язаних етапів і становить сукупність дій засновників і реєструючого органу, в результаті чого виникає новий суб'єкт права - юридична особа. На даний момент, в ряді країн установлений, так званий, заявний порядок створення АТ. Його суть можна розглянути на прикладі Німеччини. Процес містить такі етапи: спочатку Загальними зборами узгоджується і затверджується Статут АТ, потім іде етап створення органів управління товариства, наступним є звіт засновників на зборах, після чого до суду подається заява про реєстрацію АТ, внесення вкладів засновників. Останньою є судова перевірка заяви на відповідність положенням закону та винесення відповідного рішення про реєстрацію.

Порівняно з достатньою мірою спрощеною системою створення акціонерного товариства в ЄС, в Україні вона містить занадто багато етапів, чим спричиняє значне затягування самого процесу створення АТ.

Основоположною відмінністю, яка не може залишитися поза увагою є орган, який приймає рішення про реєстрацію АТ. У більшості країн Європи це – суд, на відміну від України.

Також відмінним є те, що Європейському законодавству невідомий поділ на відкриті та закриті АТ. Французьке законодавство виділяє звичайні АТ (не звертаються до публічної підписці), та АТ, що користуються громадськими заощадженнями (звертаються до публічної підписки).

Таким чином, можна зробити висновок, що вітчизняне правове регулювання акціонерних товариств має достатньо шляхів для розвитку і вдосконалення, одним із яких є запозичення позитивного досвіду провідних європейських країн, ідей та положень права ЄС щодо створення, діяльності та організації цих господарських товариств в Україні.

Науковий керівник: к.ю.н, асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Задихайло Д.Д.

Чальцев Дмитро Вадимович

Студент 4 курсу, 45 групи

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

До питання проблематики продажу майна банкрута при провадженні у справі про банкрутство

Актуальність даного питання зумовлена відносно недавніми змінами до законодавства про банкрутство, що в свою чергу зумовлює відсутність сталої судової практики за даного питання.

Це може призвести до неоднакового застосування господарськими судами норм законодавства про банкрутство і як наслідок призведе до неоднакового розуміння позиції судів щодо окремих питань продажу майна банкрута.

Відповідно до ст.43 Закону України Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» майно, яке підлягає реалізації в ліквідаційній процедурі, оцінюється ліквідатором. Початковою вартістю цілісного майнового комплексу є сукупність визнаних у встановленому цим Законом порядку вимог кредиторів.[1]

Так, відповідно до Інформаційного листа ВГСУ від 26.12.2013 р., організатор аукціону діє відповідно до ухвали господарського суду про визнання його учасникам провадження у справі про банкрутство [2]. Ця норма збільшує строк процедури проведення продажу майна боржника, що впливає на збільшення витрат під час проведення процедури ліквідації боржника. Під час продажу майна банкрута на аукціоні вартість майна, що визначається ліквідатором, є початковою вартістю.

Так після проведення інвентаризації та оцінки майна у ліквідатора є декілька шляхів продажу майна – проведення аукціону та продаж майна безпосередньо фізичній або юридичній особі. Вибір способів продажу активів здійснюється ліквідатором з метою забезпечення його відчуження за найвищою ціною. що зазначено в ст.44 ЗУ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

Частиною 8 ст. 44 вище вказаного Закону визначено, що спори, які виникають при проведенні та виконанні результатів аукціонів, у тому числі про визнання недійсними договорів купівлі-продажу майна, розглядаються в межах провадження у справі про банкрутство.[1]

Виходячи з даних положень можна побачити що ліквідатору надається свобода у виборі шляху продажу майна, але ст.49 вже імперативно вказує ліквідатору що майно боржника повинно бути продане шляхом проведення торгів у формі аукціону, що не

кореспондується з положеннями ст. 44 Закону про банкрутство та може призводити до формування неодноманітної судової практики при вирішенні спорів з приводу продажу майна банкрута в процедурі ліквідації, і як слідство, при вирішенні спорів, які виникають при проведенні та виконанні результатів аукціонів, у тому числі про визнання недійсними договорів купівлі-продажу майна.[3]

Новизною для процесу продажу майна банкрута є проведення аукціону в електронній формі. Дане питання регулюється ст. 53, 58, 59, 67 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». В зазначених статтях вказується порядок проведення аукціонів, вимоги до учасників, інформація яка буде міститися на веб- сторінці аукціону під час його проведення.

Безперечно, що можливість продажу майна боржника (банкрута) шляхом проведення аукціону в електронній формі (електронних торгів) надасть зручності потенційним учасникам електронних торгів, як з причини заощадження часу на участь в торгах, так і з причини доступності інформації стосовно майна, що пропонується до продажу на електронних торгах, що в свою чергу, є стимулом для прискорення продажу майна боржника (банкрута) за найвищою ціною та, як слідство, скорочення процедури банкрутства в цілому.[3]

Так незрозумілим видається норма яка міститься у ч.4 ст.67 вказаного Закону яка передбачає наявність у особи яка проводить аукціон наявність три річного стажу у проведенні таких аукціонів, хоча Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» був прийнятий у 2013 році.

Тому підсумовуючи вище сказане потрібно зазначити що у чинному законодавстві яке регулює процес продажу майна банкрута у провадженні у справі про банкрутство дійсно існує декілька спірних і незрозумілих норм які ускладнюють розуміння процесу продажу майна банкрута як для суддів так і для ліквідаторів.

Список використаної літератури :

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в ред. від 16.01.2016р / [Електронний ресурс].-Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/page>

2. Інформаційний лист ВГСУ «Про внесення змін і доповнень до Інформаційного листа ВГСУ від 28.03.2013 № 01-06/606/2013» від 26.12.2013 № 01-06/1862/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/1382>.

3. Примак С.А. Актуальні питання продажу майна банкрута в процедурі ліквідації / С.А. Примак // Газета «Закон і бізнес» [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/21946aktualni_pitannya_prodazhu_mayna_bankruta_v_proceduri_likvid.html.

Чальцев Дмитро Вадимович

Студент 4 курсу, 45 групи

Полтавського юридичного інституту

*Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Міжнародно - правовий досвід боротьби з монопольним становищем на ринку

Стійкий розвиток економіки нашої країни неможливий без розвитку малого і середнього бізнесу, тому все частіше постає питання про вдосконалення методів боротьби з монопольним становищем на ринку.

Одним з таких шляхів вдосконалення вбачається звернення до міжнародного досвіду боротьби з монопольним становищем на ринку з подальшим аналізом і імплементаванням найефективніших способів і методів боротьби у національне законодавство.

Питання монопольного становища на ринку в Україні регулюється Законом України «Про антимонопольний комітет», Законом України «Про захист від

недобросовісної конкуренції», Законом України «Про захист економічної конкуренції», Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

В зазначених нормативно - правових актах зазначаються особливості боротьби з монопольним становищем на ринку, а саме орган який займає провідну у роль при здійсненні антимонопольної політики держави, визначення недобросовісної конкуренції, монопольного становища та ін.

Аналізуючи положення вище вказаного законодавства можна прийти до висновку що наразі існує база для подальшого вдосконалення чинного законодавства і застосування його на практиці.

Повертаючись до питання міжнародного досвіду щодо монопольного становища на нашу думку варто звернутися до практики боротьби з монопольним становищем у США. Саме США стала історично першою країною, що почала здійснювати по суті антимонопольну політику.

Так у законодавстві США проблема недобросовісної конкуренції формулюється як один з аспектів діяльності яка спрямована на обмеження конкуренції на ринку і захоплення монопольного становища у будь-якій сфері комерційної діяльності чи у будь-якому регіоні. [1]

Аналізуючи історичний розвиток антимонопольного законодавства США можна побачити що воно базується на трьох основних законодавчих актах - Закон Шермана (1890 р.) забороняв таємну монополізацію торгівлі, захоплення одноосібного контролю в тій чи іншій галузі, змову про ціни.

Закон Клейтона (1914 р.) забороняв обмежувальну ділову практику у сфері збуту, цінову дискримінацію (не у всіх випадках, а тільки тоді, коли це не диктується специфікою поточної конкуренції), певні види злиття, наприклад «директорати» та інше.

Закон Робінсона-Петмена (1936 р.) - це заборона на обмежувальну ділову практику в галузі торгівлі: "ножиці цін", цінова дискримінація та інше. [2]

Ефективність антимонопольного законодавства США пояснюється також тим що у антимонопольних органів існують значні повноваження щодо імплементації антимонопольного законодавства.

Так, у США імплементацією антимонопольних рішень займаються Федеральна Торгова Комісія та Міністерство Юстиції. При вирішенні спорів щодо стандартизації, такого рівня впливу не можна досягти, використовуючи будь-яку іншу галузь права. І навіть без залучення уряду антимонопольне право надає ефективні захисні механізми сторонам, включаючи кінцевих споживачів [3, с. 921].

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити висновок що методи боротьби з монопольним становищем на ринку які закладені у антимонопольному законодавстві США є дієвими завдяки їх специфіці а саме – існування у законодавстві трьох основних нормативно - правових актів які тісно пов'язані між собою а також значними повноваженнями щодо імплементації антимонопольного законодавства, в нашому законодавстві таких прикладів немає.

Список використаної літератури :

1. United States Code. Title 15. Commerce and Trade [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.gpoaccess.gov/uscode/browse.html>
2. Антимонопольне регулювання : Зарубіжний досвід та межі його адаптації до реалій України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2834>
3. The case for antitrust law to police the patent holdup problem in standard setting / Cary G. S., Nelson M. W., Kaiser S. J, Sistla A. R. // Antitrust Law Journal. – 2011. – Vol. 77. – № 3. – С. 913-945.

Чальцев Дмитро Вадимович
Студент 4 курсу, 45 групи
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Шляхи вдосконалення регулювання банківського кредитування

Питання виходу з економічної кризи завжди включало в себе стабільний розвиток банківської системи, а останні негативні коливання в банківській системі зумовлюють уповільнення виходу з економічної кризи. Оскільки кредити залишаються основним прибутком для комерційних банків постає питання про більш детальний аналіз актуальних проблем даної сфери.

На сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих шляхів виходу України із кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору країни – одна з актуальних, гострих і складних проблем, яка є на сьогодні. Адже в умовах сьогоднішнього банківського установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування, що є безумовним наслідком економічних та політичних процесів, які похитнули економіку не тільки нашої держави [1].

Так при аналізі чинного законодавства стає зрозумілим що на сьогодні немає законодавчої бази суто щодо банківського кредитування. Є Закон України «Про банки і банківську діяльність» а також Закону України «Про Національний Банк України» які містять в собі загальні норми та положення з питань банківського кредитування, захисту прав та інтересів кредиторів і забезпечення стабільності всієї банківської системи. Але для більш ефективного регулювання питання банківського кредитування видається доцільним прийняття нормативно - правового акту який би регулював це питання.

Встановлено, що останнім часом спостерігається тенденція до зниження ефективності кредитної діяльності банків, що обумовлено такими причинами: скорочення маржі між відсотковими ставками банків за кредитами та обліковою ставкою НБУ; зростання проблемних кредитів та резервів на покриття збитків за кредитними операціями, зростання мультиплікатора капіталу банків, яке призвело до зниження дохідності активів банку.

Також потрібно зазначити тенденцію до збільшення кредитування домогосподарств, оскільки його переважною формою є іпотечне кредитування. Водночас кредитування суб'єктів господарювання має негативні тенденції щодо надання такого кредитування.[2]

Отже підсумовуючи усе вище викладене можна зробити висновок що на сьогодні у сфері банківського кредитування існує ряд проблем які заважають зміцненню банківської системи і всієї економіки. До таких проблем можна віднести як відсутність законодавчої бази щодо банківського кредитування так і неспіврозмірну пропорцію у кредитуванні домогосподарств і звичайних суб'єктів господарювання

Список використаної літератури :

1. Кузнецова Л. В. Роль банківського кредитування у фінансовому забезпеченні розвитку реального сектора економіки України / Л. В. Кузнецова // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С. 107–115

2. Н.В.Поляк. Банківське кредитування : Сучасний стан та проблеми сьогоднішнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vcndtue_2014_2_29.pdf.

*Чишко Сергій Сергійович,
студент 42 групи
Полтавського юридичного інституту
імені Ярослава Мудрого*

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

У науці господарського права все частіше ведуться дискусії щодо розширення кола джерел господарського права. Це зумовлене різноманітністю господарських відносин та неспроможністю закону, як

основного джерела права, завжди швидко реагувати та передбачувати всі ситуації, що відбуваються в сучасних комерційних відносинах. Питання про те, чи є судова практика господарських судів джерелом вітчизняного права залишається дискусійним. Одні вважають судову практику джерелом господарського права, це такі вчені як Б. І. Шацька, Н. А. Гураленко. Інші – не надають судовій практиці такого значення, як В.В. Рєзнікова.

У доктринальній радянській теорії права список джерел був звужений до законодавчих актів. Судова практика в якості джерел права заперечувались категорично, оскільки це мало велике значення для зміцнення режиму соціалістичної законності [1].

В зв'язку із виникненням нових ринкових відносин, з'явилась суспільна потреба в розширенні кола джерел. Метою господарського права сьогодні є забезпечення зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва, вирішення господарських спорів на засадах справедливості та розумності, про що зазначено в Преамбулі та статті 3 Господарського кодексу України [1].

Господарський кодекс України зазначає, що господарським судам забороняється відмовляти у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини. Звідси випливає – за відсутності іншого нормативного регулювання, суд має звернутися до судової практики, а за її відсутності – розпочати практику [2].

Рисою правової норми є відображення та закріплення типових суспільних відносин. Вирішуючи спірні, неврегульовані правом відносини, господарський суд ухвалює рішення з власної позиції, подальше використання цієї позиції судами призводить до типізації регулювання нових суспільних відносин.

Розуміння поняття джерела права в юридичному сенсі – це спосіб вираження, існування та перетворення правових норм у державі, тобто форма права може вважатись такою, якщо вона містить правові норми, а ознаками правової норми є визначення або санкціонування її з боку держави, а також забезпечення її державним примусом [3].

Правовий звичай безперечно визнаний джерелом господарського права чинним законодавством України, що закріплено в ст. 7 ЦК України та та ст.ст. 38, 193, 199, 344 ГК України. Судова практика не має такої законодавчої підтримки в якості одного з видів форм права [4].

Так, з прийнятим ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», було доповнено Господарський процесуальний Кодекс України статтею 111-28, згідно якої рішення ВСУ, прийняте за наслідками розгляду заяви з мотивів неоднакового застосування судом одних і тих самих норм матеріального права у подібних відносинах, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень. Суди зобов'язані привести свою практику у відповідність із рішеннями ВСУ [4].

Господарські суди в обґрунтуванні позиції в окремих справах часто посилаються на суди вищих інстанцій. Багаторазовий розгляд судами подібних справ, застосування одних і тих самих правових приписів формує загальну позицію судів з того чи іншого питання та робить її орієнтиром для судів при наступному прийнятті рішень у справах за аналогічних обставин.

Б. Шацька пропонує такий шлях посилення ролі судової практики, як розробка спеціалізованого видання «Судові прецеденти» рішень ВСУ, прийнятих за результатами перегляду рішень з мотивів неоднакового застосування судом норм матеріального права. Такі збірки існують у багатьох державах Європи на офіційному рівні.

Н.А. Гураленко зазначає, що через суперечливість законодавства суд розглядаючи сотні або навіть тисячі господарських справ, виробляють правові позиції стосовно застосувань тієї чи іншої правової норми, встановлюють дефініції невизначених в законодавстві понять, створюють інші нові правові норми.

На мою думку, дієвим фактором для становлення судової практики, в якості джерела господарського права, у державі має бути законодавче закріплення такого її статусу, подібно до того, як визначений у законодавстві статус правового звичаю. В Цивільному кодексі Швейцарії закріплено, що за відсутності положення закону, суд приймає рішення у відповідності до норм звичаєвого права, а за відсутності звичаєвого права – на підставі правила, яке він встановив би, якби був законодавцем. Я вважаю, що для нашої держави буде доречний більш стриманий підхід у визначенні ролі судової практики, вона має бути визначена допоміжним джерелом права у господарському законодавстві. Тоді посилання до позицій судів вищих інстанцій будуть мати законний та дієвий характер.

Список використаної літератури:

1. Беляневич О.А. Господарське право України (теоретичні аспекти): Монографія. – Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
2. Інформаційний лист Вищого господарського суду України « Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та господарського кодексів України»: від 07.04.2008 р.
3. Луспеник Д. Практика как источник права. // Юридическая практика. - № 23. – 08.06.2004.
4. Господарський кодекс України. // Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV.

Науковий керівник: Олефір Андрій Олександрович - к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

*Чишко Сергій Сергійович,
студент 42 групи
Полтавського юридичного інституту
імені Ярослава Мудрого*

САНАЦІЯ БОРЖНИКА, ЯК СУДОВА ПРОЦЕДУРА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Санация є системою заходів, що здійснюється під час провадження по справі про банкрутство з метою попередження визнання боржника банкрутом та його ліквідації, вона спрямована на оздоровлення фінансово-господарського положення боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів та капіталу і зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника [1].

Дана тема є надзвичайно актуальною, адже період переходження економіки України до ринкових відносин супроводжуються кризою неплатежів, господарською взаємною заборгованістю, накопиченням боргів. Одним з механізмів правового захисту від таких проблем є процедура банкрутства. Отже, банкрутство це невід’ємна частина ринкової економіки.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» вміщує в собі дві основні процедури, які за своєю сутністю відновлюють механізм платоспроможності – це санация та мирова угода. Основною формою фінансового оздоровлення

боржника є санація, вона можлива тоді, коли у боржника є реальна можливість відновити свою платоспроможність.

З моменту введення процедури санації арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника з розпорядження його майном можуть бути накладені виключно в межах процедури санації. Це означає, що тільки арбітражний керуючий по справі про банкрутство має такі повноваження.

Важливим елементом фінансового оздоровлення є додатковий мораторій по сплаті неустойки та збитків, що виникли в процедурі розпорядження майном, його сутність полягає в тому, що після закінчення процедури санації неустойка (штраф, пеня), а також сума завданих збитків, які боржник зобов'язаний сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями по сплаті податків та зборів, можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які були на день прийняття рішення про санацію, з урахуванням положень мирової угоди у відношенні відстрочки, прощення боргів [2].

В процесі санації важливо вирішити три задачі: по-перше, необхідно обрати засоби відновлення платоспроможності боржника; по-друге – підготувати умови для реалізації таких засобів; по-третє – виконати всі поставлені задачі і сплатити заборгованість. Відповідно до цього і побудована вся процедура санації. Вона представляє два великих етапи: 1) позапланова санація – комплекс заходів, спрямованих на усунення негативних наслідків, які призвели до банкрутства та підтримка в нормальному господарському режимі виробничо-господарської діяльності підприємства; 2) планова санація – реалізація планових засобів відновлення платоспроможності боржника та погашення заборгованості перед кредиторами [3].

Процедура санації боржника реалізується шляхом плану санації, який повинен передбачати строк відновлення платоспроможності. Процедура санації може здійснюватися за рахунок таких джерел: боржника, кредитора, інвестора. Внутрішнє інвестування можливе при наявності невеликого боргу та низького рівня зносу основних засобів, воно можливо шляхом обміну боргів на акції або на майно [1].

В законі встановлено механізм реалізації в процедурі санації таких заходів фінансового оздоровлення боржника, як продаж цілісного майнового комплексу і частини майна боржника. Такий продаж здійснюється з метою задоволення вимог кредиторів в процедурі санації і збереження виробничо-господарського потенціалу підприємства. В такому випадку відбувається заміна власника, а саме підприємство житиме далі [3].

До складу майнових активів боржника не включається грошові зобов'язання і зобов'язання по сплаті податків та зборів. Всі трудові договори, укладені на момент продажу підприємства, зберігають свою силу, при цьому права та обов'язки роботодавця переходять до покупця майна боржника. Таким чином, продаж цілісного майнового комплексу являє собою реорганізацію юридичної особи з елементами правонаступництва. Це означає, що покупець становиться правонаступником майнового комплексу боржника в об'ємі, визначеному законом. Продаж цілісного майнового комплексу відбувається на відкритих торгах, якщо інше не передбачено планом санації [4].

Переможець аукціону та керуючий санацією підписують протокол та договір купівлі-продажу цілісного майнового комплексу. Суми продажу включаються до складу майнових активів боржника. У тому випадку, коли така сума задовольняє вимоги кредиторів в повному обсязі, справа підлягає припиненню господарським судом за заявою керуючого санацією [1].

Отже, санація – це система заходів, що здійснюється під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника. З наведеного вище, процедура санації спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про поновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом» 14.05.1992 № 2343-ХІІ.
2. Поляков Б.Н. Судебные процедуры банкротства в Украине//Хозяйственный процесс.- 2002. - № 9 – с.22.
3. Мамутов В.К., Знаменский Г.Л., Хахулин В.В.... Хозяйственное право.; под ред. В.К. Мамутова. – К. Юринком, 2002 – С. 912.

4. Поляков Б.Н. Процедура банкрутства – К., 2002 – с. 546.

Науковий керівник: Олефір Андрій Олександрович - к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Шишко Ігор Миколайович

Студент 4 курсу

Полтавський юридичний інститут

НЮУ імені Ярослава Мудрого,

Співвідношення понять «банківський нагляд» та «банківське регулювання»

Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. та Законом України "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р. функції банківського регулювання та нагляду покладено на Національний банк України.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про Національний банк України" під банківським регулюванням розуміється одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Вищезазначена функція Національного Банку України реалізується відповідно до статті 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у таких формах : адміністративне регулювання: реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляд за діяльністю банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків; встановлення обов'язкових економічних нормативів; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операцій з цінними паперами на відкритому ринку; імпорту та експорту капіталу. Завданнями банківського регулювання є: захист інтересів клієнтів і вкладників, які розміщують свої кошти в банках, від неефективного управління та шахрайства; створення конкурентного середовища в банківському секторі; забезпечення прозорості банківського сектору; підвищення стійкості та ефективності банківської діяльності; підтримка необхідного рівня стандартів і професіоналізму в банківському секторі. М. Суржинський у своїх наукових дослідженнях визначає банківське регулювання як складну, багатоаспектну категорію, котра, з одного боку, є функцією державного управління, по відношенню до якого вона виступає засобом реалізації політики держави, а з іншого – саме банківське регулювання можна розглядати як управлінську діяльність, що має свої методи, способи, форми реалізації.

Статтею 1 Закону України "Про Національний банк України" встановлено, що банківський нагляд - це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку. За твердженням М. Суржинського, у зазначених відносинах центральний банк реалізує функцію державного управління банківським сектором. Банківський нагляд є сферою, яка повинна розглядатися як об'єкт державного управління, а діяльність банків – як сфера суспільного життя, де управлінська діяльність держави може бути необхідною, бажаною або доцільною. Л. Кльоба конкретизує, що «банківський нагляд – це функція уповноважених органів, які коригують роботу банківських установ відповідно до законодавчо- нормативних норм і правил, а також певною мірою займаються нормотворчістю».

Із визначень понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» які зазначені в ст.1 Закону України "Про Національний банк України" можна зробити висновок, що банківський нагляд не можна розглядати як самотійну функцію НБУ, оскільки її реалізація безпосередньо пов'язана з реалізацією функції банківського регулювання. Незважаючи на вищезазначене статтею 55 Закону України "Про

Національний банк України” встановлено, що Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за діяльністю банків та банківських груп у межах та порядку, передбачених законодавством України. В цій статті законодавець розділяє ці два поняття, і визначає їх як дві окремі функції НБУ, що вступає в суперечність з визначеннями, які наводилися в статті 1 вищезазначеного закону.

О. Орлюк підтримує законодавче закріплення даних термінів та зазначає, що “банківське регулювання” та “банківський нагляд” належать до різних, але в той же час взаємодоповнюючих видів діяльності. Подає банківське регулювання як одну із форм державного управління, що становить собою систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне та безпечне функціонування банків, а також попереджає дестабілізуючі процеси в банківському секторі. Про взаємопов’язаність даних понять також свідчать спільні завдання, які ставляться перед даними функціями НБУ, вони полягають у наступному: захист інтересів клієнтів і вкладників, які розміщують свої кошти в банках, від неефективного управління та шахрайства; створення конкурентного середовища в банківському секторі; забезпечення прозорості банківського сектору; підвищення ефективності банківської діяльності; підтримка необхідного рівня стандартів і професіоналізму в банківському секторі.

Отже, з встановлених в законодавстві визначень понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» не можна однозначно зробити висновок про їх зміст та співвідношення, тому можна казати про суперечливість та непослідовність законодавця у розумінні вищезазначених термінів. Але хоча на законодавчому рівні нема єдності у визначенні співвідношення даних понять, проаналізувавши доктринальні напрацювання можна зробити висновок, що «банківське регулювання» та «банківський нагляд є різними та в той же час взаємодоповнюючими функціями НБУ, які не можуть розглядатися відокремлено, оскільки застосування однієї функції прямо залежить від застосування іншої.

Довганюк Наталія Олегівна

студентка 3 курсу, групи БДП 2-13 (3-6),

Київського національного торговельно-економічного університету

ОСНОВНІ ТРУДОВІ ПРАВА ГРОМАДЯН

На сьогоднішній день питання забезпечення та додержання прав людини та громадянина набирає все більшого значення. Питання прав людини є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав. Їх забезпечення та практична реалізація є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Сучасні трудові права є результатом тривалого історичного становлення і розвитку прав людини. До числа визнаних на міжнародному рівні прав людини належать основні невід'ємні та невідчужувані трудові права, закріплені у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права і Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права. Стаття 23 Декларації вказує на те, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі та сприятливі умови праці та на захист від безробіття [1]; в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, зазначено, що право на працю - це право кожної людини на отримання можливості заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [2].

Зокрема, у Загальній декларації прав людини проголошені такі основні невід'ємні та невідчужувані трудові права: право на працю, право на вільний вибір роботи, право на захист від безробіття, право на справедливі та сприятливі умови праці, право на рівну плату за рівну працю без будь-якої дискримінації, права на справедливу винагороду, право створювати професійні спілки, вступати до них для захисту своїх інтересів; право на відпочинок і довілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня і на оплачувану періодичну відпустку [1]. Подібні трудові права містяться і у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права: право на працю, що включає право кожної людини заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується; право кожного на справедливі і сприятливі умови праці [2]. Зазначені права водночас визнаються основними принципами міжнародного трудового права.

Також досить обширно визначає коло трудових прав громадян національне законодавство. Конституція України, як основний закон держави, проголошує основні права і свободи людини і громадянина, серед яких право на працю займає фундаментальне значення серед інших, тому що розкриває зміст цього права посилаючись на важливі принципи галузі: справедливість, добровільність та свобода вибору. Основні трудові права громадян визначені Конституцією України, яка встановлює: кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. Крім того, стаття 43 Основного закону проголошує права та обов'язки держави у забезпеченні права громадян на працю, а саме, держава: створює умови для здійснення громадянами цього права; гарантує рівні можливості у виборі професії; реалізує програми професійно-технічного навчання; всі зазначені завдання держава створює відповідно до суспільних потреб; заборона примусової праці, одночасно визначається, що вона не заборонена і не вважається такою у випадках: призову в армію або на альтернативну службу; робота за вироком чи адміністративним рішенням суду; у випадку проголошення воєнного чи надзвичайного суду; кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах

забороняється; громадянам гарантується захист від незаконного звільнення; право на своєчасне одержання заробітної плати захищається законом.

Статтею 46 Конституції України також проголошено: ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.; Право громадян на соціальний захист, це право є гарантією для громадян в разі втрати ними місця роботи, з незалежних від них обставин, або в разі хвороби – втрати тимчасової працездатності, а також у старості; Кожен, хто працює, має право на відпочинок.; Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімум [3].

Кодекс законів про працю конкретизує найважливіші права та гарантії для найманих працівників. Зокрема, працівник має право:укладати, змінювати й розривати трудовий договір; виконувати тільки ту роботу, яка обумовлена трудовим договором; на робоче місце; на компенсацію матеріальної і моральної шкоди, заподіяної під час виконання трудових обов'язків; на своєчасне одержання заробітної плати; на відпочинок та інші права [4].

Аналіз даних правових документів дозволяє зробити висновок, що права, які в них закріплені майже ідентичні та в багатьох положеннях дублюють один одного. Проте, якщо зробити порівняльний аналіз національного законодавства із відповідними міжнародними актами, то стане очевидним: обсяг прав працівників у національних нормативно-правових актах набагато звужений. Отже, основні трудові права і свободи людини є найважливішою складовою загально визнаних принципів і норм міжнародного права та визначають рамки національного трудового права будь-якої демократичної країни. Метою національного трудового законодавства слід вважати встановлення державних гарантій трудових прав і свобод, захист прав та інтересів працівників і роботодавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966_[Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
3. Конституція України, прийнята 28.06.1996 (зі змінами, станом на 15.05.2014) // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кодекс законів про працю від 10.12.1971_(зі змінами, станом на 07.08.2015) // Відомості Верховної Ради Української РСР.–1971.-№ 50.-Ст. 375.

Зіник О. М.

студентка IV курсу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Науковий керівник:

Остапенко Леонід Олексійович,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка», к.ю.н.

ЧАС ВІДПОЧИНКУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Право на відпочинок має надзвичайно важливе значення для збереження здоров'я, відновлення фізичних і розумових здібностей працівників. В Україні закріплення цього права існує у ст. 45 Основного Закону: «Кожен, хто працює має право на відпочинок» [1]. Право працівників на відпочинок також забезпечується нормами ст. 2 Кодексу законів про працю та Законом України «Про відпустки». Серед міжнародних нормативних документів, що проголошують право на відпочинок, варто виділити такі, як Загальна декларація прав людини 1948 р. (ст. 24), Європейська соціальна хартія (ст. 2), Хартія співтовариства про основні соціальні права працівників 1989 р. (п. 8), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. (ст. 7).

Першою проблемою законодавства України в цьому питанні є відсутність дефініції часу відпочинку. Це створює значні проблеми для практики, тому варто звернутися до ст. 2 Директиви Європейського парламенту і Ради ЄС, яка дає визначення поняттю «період відпочинку». Згідно її норм, це – будь-який період, який не є робочим часом.

В ст. 36 Конституції Італії передбачено, що працівник має право на щотижневий відпочинок і на щорічну оплачувану відпустку, від якої не має права відмовитися. У Великобританії ж відсутні законодавчі акти про час відпочинку. У Данії, Австрії, Німеччині, Італії діють спеціальні законодавчі акти стосовно відпусток. Що стосується режиму відпусток у Франції, то відповідно до Ордонансу від 16 січня 1982 р., за один місяць безперервної роботи працівник отримує 2,5 дні відпустки [2, с. 125].

Одним з найбільш тривалих видів часу відпочинку в Україні є щорічна відпустка. Законодавством та колективними договорами в країнах ЄС, крім щорічних відпусток, передбачені й інші відпустки, які використовуються з різною метою: народження дитини, вступ в шлюб, смерть члена сім'ї, навчальні відпустки і навіть додаткові відпустки для працівників, які не палять, такі незвичайні види відпусток слугують нематеріальним стимулом для працівника. Специфічною є також відпустка для створення власного підприємства (вона не оплачується). Така відпустка надається особам, які мають безперервний стаж роботи на одному підприємстві не менше 3-х років [2, с.126].

У світі також існує такий своєрідний різновид відпустки як «себетикл», що, як правило, регламентується в колективних договорах. Це тривала (до 11 місяців), звичайно оплачувана, а іноді неоплачувана відпустка, що надається при досить тривалому стажі роботи на даному підприємстві один раз на 7-10 років. У минулому таку відпустку отримували винятково топ-менеджери (для повного відпочинку й розрядки) і науково-педагогічні працівники (для проведення додаткових досліджень, зокрема, шляхом поїздок за кордон і роботи над науковими працями) [3, с. 102]. Запровадження цього виду відпустки у вітчизняну практику як засобу посилення трудової мотивації

висококваліфікованих працівників і для забезпечення більш раціонального розподілу робочого часу й часу відпочинку протягом трудового життя, мала б позитивні результати, оскільки така відпустка необхідна не тільки для відпочинку, але й для самоосвіти, підвищення кваліфікації, фізичної й духовної розрядки й оздоровлення.

Щодо щорічних відпусток, то згідно ч.3 ст.2 Європейської соціальної хартії працюючим надається щорічна відпустка тривалістю не менше 4 тижнів. У ст. 6 Закону України «Про відпустки» встановлюється загальна тривалість такої відпустки 24 календарні дні, що по відношенню до даної Хартії є порушенням прав працюючих. Для порівняння щорічна основна відпустка у ФРН становить 5-6 тижнів, у Франції і Португалії – 4, а в Бельгії, Данії, Іспанії – 5, у Швеції тривалість відпустки встановлюється колективним договором і становить переважно 5-8 тижнів [3, с. 99].

Отже, на даному етапі розвитку нашої держави пріоритетним завданням у сфері трудового права має бути впровадження європейських мірок у право України шляхом доопрацювання проекту Трудового кодексу, норми якого мають бути спрямовані на адаптацію трудового законодавства України до Європейської соціальної хартії (переглянутої) та інших міжнародно-правових актів – Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відом. Верх. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Завгородна В. М. Правове регулювання часу відпочинку в трудовому праві Європейського союзу та країн-членів // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. - №2(5). – С. 123-129.

3. Загоруйко О. Ф. Деякі аспекти регулювання права на відпустки в законодавстві зарубіжних країн // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». – 2011. – Вип. 17. – С. 97-104.

Легка І.В.

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет
5 к., 2 гр.*

Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Як відомо, в нашій державі здійснюється реформування пенсійної системи, одним із основних напрямів якої є подальша розбудова та зміцнення приватного (недержавного) пенсійного забезпечення, що передбачає правову регламентацію діяльності якісно нових суб'єктів права - недержавних пенсійних фондів(далі-НПФ). Так, станом на 30.09.2015 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 72 НПФ та 23 адміністраторів НПФ.

Система недержавного пенсійного забезпечення (далі-НПЗ) становить третій рівень пенсійної системи. Її розбудова здійснюється після набрання чинності Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV. Соціальна функція НПФ проявляється в тому, що такі фінансові інститути мають можливість формування персоналізованого матеріального забезпечення індивіда в старості, як за його власною ініціативою, так і з ініціативи зацікавлених у цьому осіб (роботодавців, професійних об'єднань).

Недержавне пенсійне забезпечення відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні гідного рівня життя громадян після виходу на пенсію, а також забезпечує економічний розвиток країни, оскільки сформовані фонди за рахунок внесків вкладників є стабільним джерелом інвестицій. Це підтверджується досвідом багатьох розвинутих

західноєвропейських країн. Так, для Великобританії характерна трирівнева пенсійна система: перший і другий рівень складають державну систему пенсійного забезпечення, третій реалізовано у вигляді недержавного компоненту. Базові пенсії в державному секторі доповнено пенсіями, що нараховуються за прогресивною схемою. У Франції державне пенсійне забезпечення доповнено обов'язковим недержавним сектором, існує можливість добровільної участі у недержавних пенсійних програмах. В стані реформування перебувають пенсійні системи Німеччини та Італії, в основі пенсійного забезпечення країн – розподільчий принцип, відбувається посилення значення накопичувального принципу і недержавного сектору.

Протягом усього періоду накопичення вкладені гроші «працюють», тобто інвестуються в нерухомість, цінні папери, банківські метали, депозити інші активи для отримання додаткового доходу. Сума отриманого доходу щомісячно додається до суми накопичень, яка обліковується на індивідуальному рахунку учасника. Таким чином, є можливість примножити суму вкладених пенсійних коштів у декілька разів. Також недержавне пенсійне забезпечення характеризується наступними позитивними рисами: розмір внесків визначається самим учасником, період виплати встановлюється на вибір клієнта, надається право робити пенсійні внески на користь чоловіка/дружини, дітей та батьків, пенсійні накопичення є виключно власністю особи, пенсійні накопичення успадковуються та ін. Крім того, держава жорстко регламентує функціонування НПФ з метою гарантування отримання накопичених пенсійних коштів та забезпечення стабільності. Серед цих заходів: недержавний пенсійний фонд не може бути визнаний банкрутом, обов'язкові регулярні аудиторські перевірки, суворий державний контроль з боку Держфінпослуг, Комісії з цінних Паперів, а також Нацбанку України, можливість переведення накопичених коштів до іншого пенсійного фонду/банку/страхової компанії.

Слід відзначити, що в системі пенсійного забезпечення обов'язково повинен бути присутній елемент державного регулювання. Так, залучення до пенсійного забезпечення фінансових інститутів свідчить про недоцільність та неефективність формування пенсійних систем, зорієнтованих на домінуючу роль лише фінансових інститутів. Показовим є приклад функціонування пенсійної системи у Чилі, де державна пенсійна система розглядалася як додаткова складова пенсійного забезпечення, основу якого повинно було складати запровадження накопичувальних індивідуальних пенсійних рахунків у недержавних фондах. Наслідком такої орієнтації розбудови пенсійної системи стало зростання дефіциту пенсійної системи та збільшення кількості соціальних пенсій на тлі стабільного зростання прибутковості компаній, що здійснювали управління недержавними пенсійними фондами в основному завдяки законодавчо встановленому високому відсотку комісійної винагороди. Поряд з тим, розмір пенсійних виплат складав близько 37% заробітної плати робітника за останні 10 років проти проголошених 70%.

Окреслені проблемні аспекти функціонування пенсійної системи в Чилі спровокували необхідність реформування та часткового повернення до системи соціальних державних пенсій. Крім того, було запроваджено низку заходів щодо покращення якості надання послуг недержавного пенсійного забезпечення, зокрема за рахунок стимулювання конкуренції серед фінансових інститутів, а також зміни законодавства по відношенню до комісійної винагороди у бік її зменшення з метою здешевлення вартості послуг відповідних компаній.

Відтак, доцільно зазначити, що побудова дієвої та ефективною системи пенсійного забезпечення повинна орієнтуватися у першу чергу на збалансування участі держави та фінансових інститутів у даних процесах, з метою формування найбільш сприятливих умов для можливості повноцінного існування населення після закінчення трудової діяльності.

Слід відзначити, що основні показники діяльності НПФ за останні роки свідчать про стабільну роботу порівняно нових для суспільства фінансових інститутів, відсутність вагомих порушень з їх боку, що, в свою чергу, забезпечує поступове збільшення уваги до них з боку роботодавців та населення. Тому з метою подолання недовіри населення та його недостатньої обізнаності в сфері недержавного пенсійного забезпечення, необхідно

активно проводити заходи з інформування та зацікавлення громадян в індивідуальній участі в НПФ.

Отже, структура пенсійної системи України є подібною до сучасних європейських пенсійних систем, зокрема, створено можливість добровільної участі громадян у недержавних пенсійних програмах.

Науковий керівник: Цесарський Ф.А., доцент кафедри трудового права

*Лозицький Артур,
студент факультету міжнародної
торгівлі та права
Київського національного торговельно-
економічного університету*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ ЗА СУМІСНИЦТВОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ ПОЛОЖЕНЬ КОДЕКСУ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА ПРОЕКТУ НОВОГО ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Становлення України як європейської правової держави вимагає фундаментальних змін в економічному секторі, які зумовлюють необхідність вдосконалення соціально-правових відносин. Сьогодні як ніколи є важливими розробки нормативних актів, що дозволяють б створити дієвий механізм захисту прав та розширити можливості кожного з учасників правовідносин. У такому разі спектр соціально-трудова прав працівників є одним із головних векторів розвитку державної політики в умовах ринкової економіки.

У даний час форма організації праці є важливою складовою реформування соціально-трудова законодавства у контексті можливості отримання додаткового джерела отримання матеріального доходу. Важливе значення мають також і можливості розвитку професійних навичок працівника та кваліфікованого виконання його трудової функції, адже частина 2 статті 21 чинного кодексу встановлює, що працівник має право реалізовувати свою здатність до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором і угодою сторін, тобто працювати за сумісництвом [1].

Регулювання сумісництва в Україні також здійснюється постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року № 245 «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій», Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій, затвердженим Наказом Мінпраці, Мін'юсту і Мінфіну від 28 червня 1993 року № 43, яке визначає сумісництво як виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому самому або іншому підприємстві чи у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом.

Проект нового Трудового кодексу (доопрацьований 20.05.2015р. (реєстр. №1658)), внесеного народними депутатами України Гройсманом В.Б., Денісовою Л.Л., Папієвим М.М., значно вдосконалює інститут сумісництва [2]. У першу чергу, варто відзначити безпосередньо дефініцію, яка тепер регламентується на законодавчому рівні статтею 45 проекту Трудового кодексу України і визначає сумісництво як виконання працівником у вільний від основної роботи час іншої оплачуваної роботи на підставі трудового договору.

Важливим нововведенням є визначення понять внутрішнього та зовнішнього сумісництва. Робота за сумісництвом може виконуватися працівником як за місцем основної роботи (внутрішнє сумісництво), так і в іншого роботодавця (зовнішнє сумісництво) [2]. Частина 2 статті 45 Проекту визначає, що працівник має право укладати кілька трудових договорів про роботу за сумісництвом.

Законопроектом також встановлюються обмеження сумісництва: недопущення роботи за сумісництвом на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, якщо основна робота пов'язана з такими умовами, осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, вагітних жінок, а також в інших випадках, встановлених законом. Трудовим законодавством, колективним або трудовим договором також можуть встановлюватися обмеження щодо роботи за сумісництвом. У проекті Трудового кодексу України також зазначено, що припинення трудових відносин з працівником, який працює за сумісництвом, з виплатою вихідної допомоги здійснюється з підстав, передбачених законопроектом та законами, а також у разі:

- 1) прийняття працівника, для якого ця робота буде основним місцем роботи;
- 2) обмеження сумісництва у зв'язку з особливими умовами та режимом праці.

Про наступне звільнення із вказаних підстав роботодавець зобов'язаний попередити працівника не пізніше ніж за два тижні [2].

Важливим аспектом є оплата праці за сумісництвом, що встановлюється частиною 1 статті 228 проекту Трудового кодексу України, згідно з якою працівники, які працюють за сумісництвом, отримують заробітну плату за фактично виконану роботу на загальних підставах.

Отже, трудове право України є однією з провідних галузей у системі права, яка поряд з іншими галузями перебуває на стадії реформування. На сучасному етапі, у період інтенсивної підготовки до вступу України до ЄС, окрім внутрішніх факторів, необхідно враховувати вплив зовнішніх обставин у вигляді глобалізації економіки та уніфікації трудового законодавства. У межах реформування соціально-трудового законодавства, що закріплює право на працю працівника, сумісництво, у свою чергу, відіграє основоположну роль, будучи одним із можливих джерел отримання додаткового заробітку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/>
2. Проект Трудового Кодексу // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>

Мартюк Камілла Олександрівна
студентка 2 курсу 5 групи
слідчо-криміналістичного інституту
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблема розширення переліку дисциплінарних стягнень, що можуть застосовуватися до працівника за порушення трудової дисципліни

Складні реалії сьогодення, спричинені вкрай гострою політичною ситуацією, рядом внутрішніх та зовнішніх проблем, обсягом зовнішнього державного боргу та рівнем соціальної напруги у суспільстві, вимагають від правління України пошуку нових і нестандартних шляхів реформування усіх сфер політичного та громадського життя, а особливо – підвищення рівня економічного добробуту населення та держави в цілому.

Безпосереднім джерелом надходжень до бюджету є податки, які сплачуються підприємцями та роботодавцями, тому ряд майбутніх нововведень має бути спрямовано саме на створення умов нормального функціонування та стрімкого розвитку малого, середнього та великого бізнесу. Проте не слід забувати, що важливу роль у даному процесі відіграють не лише зовнішні фактори, а й внутрішній чинник роботи підприємства (робота колективу, вміння роботодавця створити належні умови праці та атмосферу, встановлення та дотримання трудової дисципліни та ін.). Тобто, необхідною умовою підвищення рівня продуктивності праці, ефективного та якісного виробництва є забезпечення трудової дисципліни на підприємствах, установах та організаціях. Таке забезпечення відбудеться

через проведення правильної організації праці, встановлення внутрішнього трудового розпорядку.

Сучасне законодавство України про працю являє собою суміш правових норм, прийнятих за різних історичних та економічних умов, певна частина яких відповідає вимогам часу, а інша — застаріла і не може адекватно регулювати сучасні трудові відносини. На цій підставі вже доволі тривалий період часу між науковцями в галузі трудового права точиться суперечка щодо перегляду норм дисциплінарної відповідальності працівників. Протиправне, винне невиконання або неналежне виконання працівником трудової функції завжди є порушенням трудової дисципліни. Відповідно, будь-який дисциплінарний проступок в загальному розумінні є порушенням умов трудового договору. В контексті дисциплінарної відповідальності сьогодні існує потреба більш широкого та гнучкого переліку видів дисциплінарного впливу. У статті 147 КЗпП визначено, що за порушення трудової дисципліни роботодавець може застосувати тільки один із таких видів стягнення як догана чи звільнення. Дане положення логічно впливає з ч.1 ст.61 КУ, де передбачено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

За своєю суттю догана являє собою певний морально-психологічний захід, який носить оціночний і попереджувальний характер та чинить тим самим вплив на мотиваційний аспект поведінки працівника у майбутньому. Проте, в період її дії до працівника не застосовуються преміювання. Звільнення ж є крайнім заходом і не завжди бажаним як для працівника, так і для роботодавця. На цій підставі представники роботодавців відстоюють необхідність певного розширення переліку дисциплінарних стягнень.

На практиці доволі поширеним явищем є застосування штрафів до працівників за запізнення на роботу, прогул, невчасне виконання завдання та ін.. Положення про даний вид дисциплінарного стягнення передбачається в локальних нормативних актах і прямо суперечить чинному законодавству, оскільки погіршує становище робітника (ст. 9 КЗпП). Результати їх застосування свідчать про певну ефективність, оскільки працівник під загрозою матеріального стягнення починає відповідальніше ставитися до виконання трудових обов'язків та дотримання дисципліни праці. На мою думку варто також згадати те, що законодавством передбачений такий вид стимулювання робітника як премія, то чому б не використовувати кардинально протилежне і суворіше ніж звичайне депреміювання? Проте, так створюється своєрідне поле для свавілля роботодавця, адже не існує порядку та норм накладення штрафу, тобто цей процес стає неконтрольованим і ставить працівника в скрутне становище, бо несанкціоноване штрафування може застосовуватися за проступки, що практично не впливають на нормальну роботу підприємства і сприяти несанкціонованому збагаченню роботодавця.

Звертаючись до світової практики з питань накладення дисциплінарних стягнень на працівників можна виокремити такі їх види як: зауваження, догана, пониження в посаді, відсторонення від роботи з втратою (інколи збереженням) заробітної плати, штраф, дисциплінарне звільнення, тобто звільнення без попередження і без виплати вихідної допомоги. Спеціально зазначаю, що серед них є штраф. Як міра покарання за порушення внутрішнього трудового розпорядку вони існують в багатьох країнах. Важливим є те, що штрафи використовуються за умови обмеження їх максимальних розмірів та направлення сум, що утримуються у фонди трудового колективу або на благодійні цілі, а не власне роботодавцю.

Таким чином, бажання представників інтересів роботодавців розширити перелік дисциплінарних стягнень є цілком логічним, адже застосування догани не створює бажаного ефекту, а звільнення є занадто кардинальним заходом. Узаконення штрафування все ж залишається неможливим оскільки це прямо суперечить чинному законодавству, хоча світова практика свідчить, що цей захід є доволі ефективним, але потребує розробки процедури штрафування, встановлення конкретних розмірів та визначення переліку проступків, за які він може застосовуватися. Отже, недосконалість існуючої нормативної бази та недостатньо високий рівень правової культури ще не дозволяє запровадити

штрафування, оскільки це сприятиме зловживанням з боку роботодавців та їх незаконному збагаченню за рахунок утриманих коштів.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Яковлев О.А.

Цилюкова Іванна Валеріївна

*студентка групи ПВ-41, Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут права і психології*

*Науковий керівник: Остапенко Леонід
Олексійович, к.ю.н., асист. каф. цивільного
права і процесу*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Права людини і громадянина навіть при існуванні сприятливих умов для реалізації потребують належного внутрішньодержавного механізму їх охорони і захисту, який свідчить про досконалість вітчизняного законодавства та правової системи в цілому. Особливої уваги потребує вдосконалення механізму захисту трудових прав громадян України.

Право на працю – одне з основних прав людини, вперше закріплене у Загальній декларації прав людини. Вітчизняне законодавство закріплює таке право у ст. 43 Конституції України та ст. 2 Кодексу законів про працю України.

Найменш захищеною стороною трудових відносин вважають працівника, що породжує обов'язок держави забезпечити необхідний і дієвий механізм захисту та відновлення трудових прав громадян. Складність процедури захисту трудових прав громадян в Україні пояснюється ще й тим, що працівнику досить важко домогтися відновлення свого порушеного права, відшкодування шкоди, завданої незаконними діями роботодавця та притягнення винних до відповідальності. Тому говорити про існування досконалої системи гарантій та захисту прав працівників у нашій державі ще рано. Слід виділити такі найбільш дієві засоби захисту індивідуальних трудових прав, що мають місце у європейських країнах як система судочинства (виокремлено своєрідну систему трудових процесуальних норм, що за суттю нагадують цивільно-процесуальні і застосовуються при вирішенні трудових спорів та конфліктів), нагляд та контроль (інспекції праці), участь неурядових утворень (профспілок), а також поширеного і успішно діючого інституту Омбудсмена [1, с. 114].

Важливим та доволі ефективним способом захисту своїх порушених прав, в тому числі права на працю, є міжнародний захист. Відповідне право громадян закріплено у Конституції України, а саме в ч. 4 ст. 55. Ратифікувавши 17 липня 1997 року Європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, (далі – Конвенція), яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р, Україна включила її положення до національного законодавства, цим самим визнавши обов'язкову юрисдикцію Європейського Суду з питань, передбачених даним документом.

З вищевикладеного випливає, що громадянин України, трудові права чи інтереси якого порушено державою чи її органами влади може звернутись з індивідуальною заявою до такого судового міжнародного органу. Європейський Суд не є апеляційним до національних судових інстанцій, він не може ні скасовувати, ні змінювати їхні рішення. Суд не має права безпосередньо захищати особу перед національною судовою інстанцією. Він може розглядати лише скарги, спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію [2, с. 34].

Важливо також дотримуватись вимог, щодо вичерпання правового захисту порушеного права на працю в державі та необхідність обґрунтування поданої індивідуальної заяви з огляду на положення Конвенції. Окрім цього, встановлений чіткий

строк подання заяви до Європейського Суду з прав людини, що становить шість місяців від дати прийняття остаточного рішення на національному рівні (Верховним Судом України або Конституційним Судом України, який розглянув справу щодо порушення трудових прав). Розгляд заяв в Європейському Суді з прав людини безкоштовний. Суд може за наявності подачі відповідної вимоги про справедливу сатисфакцію, присудити заявнику так звані

«судові та інші витрати», які включають в себе витрати заявника на кореспонденцію із Судом. Мовами звернення є офіційні мови Європейського Суду – французька або англійська. Проте до моменту вирішення питання про прийнятність поданої заяви на розгляд Судом, громадянин може листуватись із Європейським Судом однією з 47 мов країн – учасниць Конвенції (в тому числі українською) [3, с. 12].

Значна частина справ за заявами проти України, поданих до Європейського суду з прав людини, стосується невиконання або затримок у виконанні рішень українських судів, якими передбачається стягнення з роботодавця тих чи інших платежів на користь працівника.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що кількість звернень українських громадян до Європейського Суду з прав людини у сфері трудових прав свідчить про необхідність удосконалення та приведення у відповідність європейським стандартам вітчизняний механізм державного управління в цілому, а також: внесення доповнення до чинного Кодексу законів про працю України шляхом виокремлення в самостійний розділ форм і способів захисту трудових прав громадян, чіткої регламентації повноважень органів державної та судової влади при розгляді ними фактів у цій сфері; виокремлення чіткої системи трудових процесуальних норм, що забезпечать ефективний розгляд і вирішення трудових спорів; систематизування в єдину систему всі чинні трудові норми (як загальні так і спеціальні), принципи вітчизняного та міжнародного трудового права, що ліквідує прогалини у правовому регулюванні даної сфери та усуне дублюючі норми;

Однак перший кроком з реформування діючого трудового законодавства має стати повний відхід від ідеологічних стереотипів та декларативних норм законодавства радянського режиму з одночасною євроінтеграцією у всіх сферах державного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврінчук І. П. Забезпечення трудових прав за Європейськими стандартами./ І. П. Лаврінчук // Юридична наука. – 2011. – № 1(1). – С. 113 – 118.
2. Куренда Л. Д., Таргоній О. В. Захист прав громадян України за її межами./ Л. Д. Куренда, О. В. Таргоній // Актуальні питання реформування правової системи: зб. наук. ст. за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф.– Луцьк: РВВ «Вежа», 2006. – Т. 1. – С. 31 – 35.
3. Караман І. В., Козіна В. В. ЄСПЛ, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство./ І. В. Караман, В. В. Козіна. – Х.: Фактор, 2014. – 80 с.

Чістік Антон Олександрович
студент групи №7 факультету
міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-
економічного університету

НЕДОЛІКИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В умовах економічної та політичної кризи для законодавця одним із пріоритетів є вирішення соціальних проблем ринку праці шляхом створення відповідного нормативно-правового поля, наближеного до європейських стандартів. Одним із головних завдань на шляху до соціально-економічної та правової стабільності в Україні є прийняття нового Трудового кодексу України, який відповідатиме сучасним реаліям і потребам суспільства.

З прийняттям нового Трудового кодексу України передбачається скасування Кодексу законів про працю України, законів України «Про відпустки», «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», «Про соціальний діалог в Україні», «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей».

Одним із важливіших питань, що потребують врегулювання при прийнятті нового Трудового кодексу України, є відповідальність сторін трудових правовідносин.

Інститут трудової дисципліни, а особливо матеріальної відповідальності, є невідривною складовою трудових правовідносин, які у свою чергу виступають двостороннім юридичним зв'язком працівника з роботодавцем, відповідно до якого працівник зобов'язується за винагороду виконувати певну трудову функцію на даному підприємстві, в установі, організації з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а роботодавець, у свою чергу, зобов'язується створювати належні умови праці та оплачувати її відповідно до законодавства, колективного і трудового договору.

Під час аналізу проекту Трудового кодексу України був виявлений ряд деяких неточних, а у окремих випадках, нелогічних формулювань законодавця в контексті відповідальності сторін трудових відносин.

Звертаємо увагу, що, відповідно до частини другої статті 360 проекту Трудового кодексу України, множину нормативно-правових актів, що регулюють питання належного забезпечення процесу праці сторонами трудового договору, доповнює нормативний акт роботодавця, який відсутній у чинному Кодексі законів про працю. З огляду статті 12 проекту Трудового кодексу України виникають сумніви щодо відносна самостійність роботодавця приймати нормативні акти, адже лише в випадках, передбачених законом, колективними угодами та договорами, такі акти приймаються роботодавцем з урахуванням пропозицій чи за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником).

Сутність трудової діяльності окремих категорій працівників має специфічний характер і їх правовий статус регламентується спеціальними законами, статутами і положеннями про дисципліну (наприклад, Дисциплінарний статут внутрішніх справ, Дисциплінарний статут прокуратури України). У частині другій статті 360 проекту Трудового кодексу України законодавець не закріпив вищезазначені нормативно-правові акти як ті, що визначають трудовий розпорядок.

Досить суперечливою є регламентація підстав та умов матеріальної відповідальності працівників статтею 365 проекту. Згідно з частиною третьою згаданої статті, пряма дійсна майнова шкода вважається заподіяною діями (бездіяльністю) працівника, якщо за відсутності цих дій (бездіяльності) цієї шкоди не було б заподіяно. Тобто допускається настання матеріальної відповідальності працівника без наявності його вини, що суперечить частині 4 тієї ж статті, відповідно до якої матеріальна відповідальність працівника настає лише за наявності вини.

Звертаємо увагу, що у проекті Трудового кодексу України відсутній перелік заохочень працівників та порядок їх застосування. Питання заохочення, надання пільг та переваг вирішуються власником самостійно. Така політика законодавця носить антисоціальний характер, оскільки працівники позбавляються гарантій, передбачених Конституцією та Законами України. Здається логічним, що вплив держави на трудові правовідносини, а також регулювання відповідних правовідносин, мають носити обмежений характер, але держава повинна виступати в ролі гаранта забезпечення трудових прав працівників.

Вважаємо, що визначення колективної відповідальності статтею 369 проекту Трудового кодексу України носить неконституційний характер, адже, відповідно до статті 61 Конституції України, юридична відповідальність може носити лише індивідуальний характер.

Антисуспільна позиція законодавця вбачається у лаконічному та стислому закріпленні інституту відповідальності роботодавця. Зокрема, не зазначено порядок покриття матеріальної і моральної шкоди роботодавцем працівнику чи групі працівників, строки такого покриття, розміри та інші обставини.

На етапі переходу до ринкової економіки, розвиток правового регулювання трудової дисципліни повинен відбуватися шляхом юридичного закріплення прав і обов'язків суб'єктів трудових відносин, а не шляхом удосконалення відповідальності за неналежне виконання трудових обов'язків. Більше того, для посилення стимулювання до бездоганного дотримання встановлених нормативних розпоряджень, новий Трудовий Кодекс України має містити чіткий перелік матеріальних і моральних заохочень, які роботодавець може застосувати для сумлінних працівників.

*Волошко Анастасія Валеріївна
Полтавський юридичний інститут,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
студентка 4 курсу, 45 група*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день виникає необхідність визначити правові режими та засади зонування земель у населених пунктах. Це обумовлено стрімким розвитком та ускладненням відносин щодо використання земельних територій. Зонування і стане тим явищем правового регулювання використання та охорони земельних ділянок у складі земель в межах населених пунктів, в результаті якого і будуть визначатися межі реалізації правомочностей щодо використання земельних ділянок.

Особливої уваги потребує визначити мету зонування. Під якою розуміють впорядкування процесу створення та експлуатації об'єктів нерухомості як взаємопов'язаного комплексу будівель, споруд і земельної ділянки, на якій вони розташовані. При зонуванні, суміжні ділянки, що мають однакове функціональне призначення, об'єднуються в одну зону.

Багато науковців займалися вивченням даного питання. Серед них слід зазначити таких: В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова, Ю. О. Вовк, А. П. Гетьман, В. К. Гуревський, С. В. Єлькін, В. М. Єрмоленко, Н. Л. Ільїна, Н. В. Ільків, Т. О. Коваленко, П. Ф. Кулинич, Н. Р. Малишева, Р. І. Марусенко, А. М. Мірошніченко, І. М. Мірошніченко, В. Л. Мунтян, В. В. Носік, В. М. Правдюк, А. І. Ріпенко, Є. А. Самойленко, В. І. І. Сіряченко, В. І. Федорович, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга, В. З. Янчук та інші вчені. земель ще не проводилося.

При дослідженні даного питання слід визначитися із правовою природою поняття «зонування земель». Конкретного нормативно-правового акта, який би врегулював це питання не має на сьогоднішній день. Існують точки зору науковців та проект Закону України «Про зонування земель».

У ст.1 вищезазначеного проекту передбачено, що зонування земель – це поділ земель адміністративно-територіальних утворень відповідно до категорій земель, типів землекористування.

Якщо виходити з точки зору науки, то слід погодитися із визначенням яке запропонувала Ігнатенко І.В. і вона під «зонування земель у межах населених пунктів», розуміє диференціацію земель на функціональні зони, яка здійснюється на підставі затвердженого органом місцевого самоврядування плану зонування території з метою встановлення дозволеного та допустимого використання земельних ділянок в межах цих зон.

Відповідно до ст.. 180 Земельного кодексу України зонування земель здійснюється у межах населених пунктів. При зонуванні земель встановлюються вимоги щодо допустимих видів забудови та іншого використання земельних ділянок у межах окремих зон.

Основною вимогою для здійснення зонування земель є необхідність наявності плану зонування території. Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» абз.9 п.1. ст.. 1 план зонування території (зонінг) - містобудівна документація, що визначає умови та обмеження використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон.

Відповідно до п.1 ст. 18 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» план зонування території розробляється на основі генерального плану населеного пункту (у його складі або як окремий документ) з метою визначення умов та обмежень використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон.

Для зонування сільськогосподарських земель та інших земель, розташованих за межами населених пунктів більш вживаний в законодавстві є застосування терміна «районування». Під час здійснення зонування земель проводиться науково обґрунтований розподіл територій з різним господарським та функціональним призначенням, правовим режимом використання і прогноз їх використання в майбутньому. Тому зонування земель має спиратися на всебічне вивчення морфології ландшафтів з тим, аби знайти найкраще (оптимальне) застосування кожній морфологічній одиниці, з одного боку, а з другого – знайти для кожного господарського використання найбільш адекватні морфологічні одиниці ландшафтів. Також важливо врахувати багатоцільові потреби в різноманітних природних ресурсах відповідно до існуючих та перспективних соціально-економічних програм. Під час зонування земель в Україні пропонується виокремлення такої системи таксономічних одиниць: зони 1-го порядку (групи земель); зони 2-го порядку (типи земель); зони 3-го порядку (підтипи земель); зони 4-го порядку (види угідь); зони 5-го порядку (земельні ділянки).

Розрізняють такі види зон: 1. територіальні зони (лініях магістралей, вулиць, проїздів, що розділяють транспортні потоки протилежних напрямів); 2. житлові зони (зони забудови індивідуальними житловими будинками, зони забудови багатоповерховими житловими будинками); 3. суспільно-ділові зони (зони ділового, громадського та комерційного призначення; зони розміщення об'єктів соціального та комунально-побутового призначення); 4. виробничі зони, зони інженерної та транспортної інфраструктур (зони комунальних об'єктів – зони розміщення комунальних і складських об'єктів, об'єктів житлово-комунального господарства, транспорту, оптової торгівлі) та інші.

Отже, зонування земель повинно здійснюватися на підставі чіткої деталізації основних процедур його реалізації на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Конкретні варіанти зонування земель залежать від багатьох чинників: існуючої системи землекористування, природної структури ландшафтів, історичної спадщини, соціальних потреб тощо. Тому вирішення питань щодо зонування земель мають вирішуватися з широким залученням громадськості та реалізуватися під її контролем.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права - Задихайло Дмитро Дмитрович.

*Гольонко Руслан Анатолійович
старший викладач кафедри екології і
права Чернівецького факультету НГУ
«ХП», здобувач кафедри екологічного
права НЮУ ім. Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0001-5950-9985*

БІОСФЕРНІ ЗАПОВІДНИКИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЕКОЛОГІЧНИХ МЕРЕЖАХ

Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 року наголошується на тому, що антропогенне і техногенне навантаження на довкілля в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу. Наслідками дії вказаних негативних факторів впливу є катастрофічне зменшення площі територій водно-болотних угідь, степових, водних, прибережних екосистем, природних лісів тощо.

З метою припинення погіршення стану навколишнього природного середовища Основними засадами передбачено необхідність збільшення площі земель екологічної мережі, що є стратегічним завданням у досягненні екологічної збалансованості території України. При цьому збільшення площі національної екомережі має насамперед відбуватися в результаті розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-

заповідного фонду, одним із яких є біосферний заповідник (ст.17 ЗУ «Про природно-заповідний фонд»).

Відповідно до ЗУ «Про екологічну мережу», екомережа – це єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Одним із принципів формування, збереження та використання екомережі вказаний нормативний акт визначає забезпечення поєднання національної екологічної мережі з екомережами суміжних країн, що входять до Загальноєвропейської екологічної мережі, та всебічний розвиток міжнародної співпраці у цій сфері. Так, у 1995 році Рада Європи прийняла Всеєвропейську стратегію збереження біологічного й ландшафтного різноманіття, в якій пріоритетним напрямом визначено формування Загальноєвропейської екологічної мережі як єдиної цілісної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту з метою збереження та відтворення національних природних багатств усього континенту. Як бачимо, ключовими ознаками поняття «екологічна мережа» як і в національному законодавстві, на міжнародному рівні визнаються системність поєднання складових мережі, просторова цілісність, екологічна єдність та спрямованість на збереження, зміцнення та відновлення ключових екосистем, середовищ існування, видів та елементів ландшафтів.

Слід також згадати про єдину європейську екологічну мережу особливих природоохоронних територій під назвою «Natura 2000», яка функціонує на територіях держав-членів ЄС та Смарагдову мережу, яка складається з територій особливого природоохоронного значення та була заснована на основі Рекомендації № 16 (1989) та Резолюції № 3 (1996) Постійного комітету Договірних Сторін Конвенції 1979 р. про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. На сьогоднішній день в Україні проводиться робота з підготовки реєстру потенційних територій Смарагдової мережі.

Обидві мережі (Смарагдова і «Natura 2000») є основними компонентами Загальноєвропейської екологічної мережі завдяки їх географічному поширенню та біологічному і ландшафтному різноманіттю. Національна ж екологічна мережа України будується на підходах і принципах Загальноєвропейської екологічної мережі. Діяльність в цьому напрямку потребує подальшого узгодження питань, пов'язаних із транскордонним поєднанням елементів екологічних мереж суміжних країн з елементами національної екомережі України з метою розбудови Загальноєвропейської екологічної мережі.

Цінною складовою національної та європейської екомережі є біосферний заповідник. Відповідно до ст.17 ЗУ «Про природно-заповідний фонд», біосферними заповідниками є природоохоронні, науково-дослідні установи міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків із включенням до їх складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель, і включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», заснованої на першому засіданні Міжнародної Координаційної Ради ЮНЕСКО в 1971 р., активним учасником якої є Україна.

Саме біосферні заповідники, як еталони певних природних комплексів, характеризуються репрезентативністю, цілісністю в структурному та функціональному розумінні, можуть слугувати базою для розгортання незалежно від сезону довгострокових досліджень екосистем і одночасно бути базами моніторингу. При цьому вони також є

контрольними ділянками для виявлення характеру трансформації природних територій внаслідок антропогенного впливу.

Одними із завдань створення Всесвітньої мережі біосферних заповідників в рамках міжнародної програми «Людина і біосфера» є збереження екосистем з повним набором видів, що їх складають, підтримання генетичного різноманіття, збереження в недоторканому стані ділянок природи для довгострокових досліджень структури, функціонування і динаміки екосистем, збереження ділянок, придатних для проведення моніторингу змін навколишнього середовища.

Значення біосферних заповідників підкреслюється також в Севільській стратегії, затвердженій Резолюцією №28/С/2.4 28-ої Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді 1995 р. за результатами Міжнародної конференції з біосферних резерватів (м. Севілья, 1995 р.). Так, згідно із вказаною стратегією біосферні заповідники виконують три рівноправні функції: охоронна функція, функція розвитку та функція науково-технічного забезпечення.

Для досягнення поставлених міжнародною спільнотою цілей необхідними є обмін досвідом у сфері охорони природи та створення загальносвітової наукової основи для сталого розвитку. Міжнародне співробітництво передбачає поглиблення співпраці з ЮНЕСКО, участь у забезпеченні розвитку Всесвітньої мережі біосферних резерватів. Так, створення транскордонних біосферних резерватів зумовлює поглиблення міжнародного співробітництва та виконання на національному та планетарному рівні передових світових та європейських ідей у галузі збереження ландшафтного та біологічного різноманіття.

Слід відзначити, що на сьогоднішній день до Всесвітньої мережі біосферних резерватів включені біосферні заповідники (Чорноморський, «Асканія Нова», Карпатський та Дунайський у складі українсько-румунського біосферного резервату «Дельта Дунаю») та біосферні резервати (українсько-польсько-словацький «Східні Карпати», «Розточчя», Деснянський, Шацький у складі українсько-білорусько-польського резервату «Західне Полісся»). Розробляється транскордонний українсько-румунський біосферний резерват у Марамороських горах. Також Міністерством екології та природних ресурсів України заплановано створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника, до складу якого пропонується включити землі зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення.

Таким чином, поглиблення міжнародного співробітництва щодо розширення світової мережі біосферних заповідників, вдосконалення розробленої системи критеріїв відповідності природоохоронних територій статусу біосферних, створення транскордонних біосферних резерватів забезпечать стійкий зв'язок між екомережами України та сусідніх держав у загальній Всеєвропейській екологічній мережі.

Грінько Ольга Юрївна

студентка 4 курсу

Полтавського юридичного інституту

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ТА ОБТЯЖЕНЬ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ

Поняття «обмеження» та «обтяження» прав на землю мають своє законодавче забезпечення, але існують проблеми у їх застосуванні, адже ще досі є суперечливі погляди в спеціальній літературі з приводу їх змісту та співвідношення.

Дослідженням обмежень та обтяжень прав на землю та їх співвідношенням займалися такі вчені, як В. І. Андрейцев, Д. В. Бусуйок, С. В. Грінько, В. К. Гуревський, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, В. І. Семчик, М. В. Шульга та ін. Однак проблемні питання ще досі залишаються не вирішеними.

У ч. 4 ст. 41 Конституції України зазначено про непорушність приватної власності, але є певні обмеження здійснення суб'єктивних прав, пов'язаних із земельною власністю, що є проявом меж реалізації права власності на земельні.

Слід звернути увагу, що обмеження та обтяження прав на землю складає значну частину земельно-правового регулювання. Найвність значної кількості обмежень та обтяжень прав на землю обумовлена специфікою землі як об'єкта права.

В. К. Гуревський не розділяє за змістом обтяження та обмеження прав на земельні ділянки. Так, обмеження за змістом правовідносин він поділяє на: ті, які надають право користуватись чужою земельною ділянкою; ті, які забороняють здійснювати певні дії на власній земельній ділянці; ті, які є поєднанням перших та других

Д. В. Бусуйок зазначає, що є всі підстави стверджувати, що обтяження прав на землю є різновидом обмежень прав на землю.

У контексті питання різниці між обмеженням прав на земельні ділянки та обтяженням права власності варта уваги позиція дореволюційного вченого Д. І. Мейера. Обмеження, на його думку, встановлюються актами органів державної влади таким чином, що із суб'єктивного права власності не здійснюється виділ правомочностей на ті предмети, яких стосуються обмеження. Водночас при обтяженні права власності відбувається виділ тієї чи іншої частини із суб'єктивного права власності актом самого власника і представляється не власне обмеженням права власності, а правомочністю у його здійсненні, що є проявом права розпорядження власника. При знищенні обмеження, що існує для права власності, обсяг такого права власності розшириться, а при знищенні речового права обсяг прав власника не розширюється і назавжди залишається однаковим. Властивість права власності розширюватися в міру усунення обмежень Д. І. Мейер називає пружністю права власності.

Ну думку В. В. Носіка, обмеження стосуються суб'єкта права і спрямовані на вчинення землевласником певних дій, утримання від них або терпіння з метою забезпечення прав третіх осіб.

А. М. Мірошниченко зазначає, що спроба розмежування обмежень та обтяжень виявилася невдалою. Принаймні частина з наведених обмежень насправді складає зміст земельних сервітутів, які ст. 4 закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» прямо віднесені до обтяжень прав на землю. Одночасна їх класифікація як обмежень може створити лише зайві проблеми на практиці. На думку вченого для виникнення таких «обмежень-обтяжень» цілком достатньо їх реєстрації як обтяжень відповідно до Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», додаткова реєстрація як обмежень у Державному земельному кадастрі не відповідає їх природі та є зайвою.

Стаття 111 Земельного кодексу України в ч. 2 закріплює закритий перелік обмежень, які можуть бути встановлені законом, прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами, договором, рішенням суду, а саме: а) умова розпочати і завершити будову або освоєння земельної ділянки протягом встановлених строків; б) заборона на провадження окремих видів діяльності; в) заборона на зміну цільового призначення земельної ділянки, ландшафту; г) умова здійснити будівництво, ремонт або утримання дороги, ділянки дороги; г) умова додержання природоохоронних вимог або виконання визначених робіт; д) умови надавати право полювання, вилову риби, збирання дикорослих рослин на своїй земельній ділянці в установлений час і в установленому порядку.

На мою думку, під обмеженнями права на землю можна розуміти заборони, додаткові обов'язки власників чи користувачів земельних ділянок, що не обумовлені змістом цих прав як таких, які звужують зміст прав на земельні ділянки тією чи іншою мірою. Стосовно обтяжень права на земельні ділянки, то варто зазначити, що це будь-які права на земельні ділянки, окрім права власності, яке такими правами обтяжується.

Обтяженнями є привнесення додаткового права на земельну ділянку (право оренди землі, земельного сервітуту тощо), яке не дозволяє власникові здійснювати увесь спектр правомочностей, що становлять зміст права власності як такого.

Проаналізувавши думки науковців можна сказати, що обтяження прав на земельні ділянки впливають з прав іншої особи на земельну ділянку і встановлюються з метою забезпечення інтересів третіх осіб у такій ділянці, тоді як обмеження прав на землю – це звуження меж суб'єктивного права, що не впливає з права іншої особи.

Отже, на сьогодні існує необхідність удосконалення законодавства у сфері обмежень та обтяжень прав на земельні ділянки. По-перше, існує нагальна потреба в законодавчому визначенні понять «обмеження» та «обтяження» прав на земельні ділянки, по-друге, необхідно передбачити перелік обтяжень прав на землі, що підлягають державній реєстрації.

Науковий керівник: Задихайло Д.Д., к.ю.н, асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Закладна Катерина Володимирівна
Студентка 4 курсу 46 групи Полтавського
юридичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Господарська діяльність є джерелом розвитку економіки країни, а земля є основним національним багатством нашої держави. Тому вдосконалення правового механізму реалізації суб'єктами господарювання майнових прав на земельну ділянку є досить важливим питанням. Відсутність у науці єдиного підходу до визначення правої категорії «майнові права» і «земельна ділянка», також відсутність нормативного закріплення спеціальних норм, що встановлюють особливості реалізації суб'єктами господарювання майнових прав на земельну ділянку призводить до складнощів у використанні і розпорядженні такими об'єктами. Саме це і становить актуальність даної теми.

Метою даної роботи є дослідження положень законодавства та наукових праць щодо визначення сутності майнових прав на земельну ділянку у сфері господарювання.

Вивченням даної теми займалися науковці господарського, цивільного і земельного права як: А. П. Гетьман, Д. В. Задихайло, В. С. Щербина, В. В. Носік, Л. А. Чуйко та інші.

Господарський кодекс України (далі ГК України) вживає поняття «майнові права» суб'єктів господарювання, не розкриваючи їх змісту. Ст.150 ГК України передбачає застосування поняття «землі» виключно у значенні природного ресурсу.

Суб'єкти господарювання використовують у своїй господарській діяльності природні ресурси в режимі спеціального природокористування відповідно до законів, у тому числі на правах власності та правах користування (оренди земель, лісів, надр тощо), а також використання їх як сировини виробничого призначення.[1, с. 230] Відносячи землі до природних ресурсів, законодавець помістив дані положення до розділу III ГК України «Майнова основа господарювання», що дає підстави стверджувати про належність землі до категорії майна. Проте, ГК України не містить норм спеціального характеру щодо земельних ділянок, тому для визначення майнових прав на земельну ділянку варто звертатися до норм цивільного права як загальних правових норм.

Ст.181 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) закріплює, що земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на ній, належать до нерухомих речей. Це зумовлює встановлення особливого правового режиму, відмінного від правового режиму використання земельної ділянки як природного ресурсу.[2, с.199]

У статтях 177, 178 ЦК України зазначені загальні засади обігу прав на земельні ділянки як об'єктів цивільного обороту, відповідно до яких земельні ділянки як об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї осо-

би до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування, або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи.

Також варто відзначити, що положення Земельного кодексу України не містять норм, які б регулювали відносини з приводу використання землі як природного ресурсу, що дає підстави розглядати земельну ділянку як об'єкт ГК України.

Визначення поняття «майнові права» можна простежити і в інших нормативно-правових актах. Наприклад, ст.3 ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 265-III, зазначає, що майновими правами визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги. З аналізу даної статті видно, що головним для таких прав є зв'язок із певним майном, що визначає їх саме як майнові права.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного стандарту № 1» «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» від 10.09.2003 № 1440 передбачає закріплення майнових прав. Зокрема, п.3 вищезазначеної постанови, закріплює поняття «нерухоме майно» як земельну ділянку без поліпшень або земельну ділянку з поліпшеннями, які з нею нерозривно пов'язані, будівлі, споруди, їх частини, а також інше майно, що згідно із законодавством належить до нерухомого майна. На думку Чуйко Л.А, юридичного значення з точки зору набуття права власності на нерухомість (земельну ділянку) має момент державної реєстрації не самої земельної ділянки, і навіть не відповідних договорів, що стали підставою переходу прав та такий об'єкт, а державна реєстрація самих прав.[2, с.201] Я повністю погоджуюся з даним твердженням, оскільки ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV також передбачає і закріплює державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно, обтяження таких прав.

Підводячи підсумок, можна сказати, що земельна ділянка визнається нерухомим майном, яка з боку бухгалтерського обліку, виступаючи у складі майна суб'єктів господарювання, належить до основних фондів. Разом з тим, обіг земельної ділянки неможливий без реєстрації майнових прав на неї. Тому ГК України потребує доповнень, встановлення спеціальних норм, які б закріплювали особливості реалізації суб'єктами господарювання майнових прав на земельну ділянку як особливого різновиду майна.

Список використаної літератури:

1. Господарське право: підручник/ Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та інші.; за заг.ред. Д. В. Задихайла, В.М. Пашкова. – Х. : Право, 2012. – с. 230
2. Чуйко Л.А. Майнові права на земельну ділянку у сфері господарювання: проблеми визначення / Л.А. Чуйко // Право та інновації. – 2014. - №4. – С.198-202

Миколайчик Тарас Іванович

студент 46 групи Полтавського юридичного інституту

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ПРАВА

Після того, як був прийнятий новий Земельний кодекс України, певною мірою змінилися суспільні відносини, що стосуються землі, що потягло за собою зміни в принципах

земельного права, задачах та його предметі, що підкреслює актуальність даної теми. Наслідком чого є питання щодо розгалуження цивільно-правової сфери врегулювання відносин землі, а саме: реалізація правочинів, встановлення земельних сервітутів. Слід виділити питання екології в нормативному її виразі (вимоги, що стосуються охорони ґрунтів, землі та ін.). Метою даної роботи є визначення місця земельного права в системі права, як самостійної галузі.

Даною проблематикою займалися такі науковці: Н. І. Титова, Н. А. Сиродоев, Ю. Г. Жариков, К. І. Кучерук, О. В. Глотова, але, розглядаючи питання щодо відмінних рис правової сфери земельного і цивільного права.

Земельне право як самостійна галузь права становить сукупність норм права, що регулюють земельні відносини. Для визначення поняття земельного права як самостійної правової галузі наявні усі необхідні ознаки: коло суспільних відносин, що становлять його предмет, відповідні методи регулювання цих відносин, усталені принципи їх регулювання та спеціальні законодавчі акти, які призначені для їх регулювання.

Предметом будь-якої галузі права, в тому числі земельного, є певне визначене коло суспільних відносин, що регулюються нормами відповідної галузі. Дані відносини, щоб бути предметом певної галузі права, повинні вирізнятися певною специфікою, яка відмежовує їх від інших суспільних відносин, що регулюються певними нормами.

Земельні відносини, являються окремим видом суспільних відносин, що мають відповідну специфіку, яка, в свою чергу, супроводжується ознаками їхнього об'єкта — землі. Все ж, ми повинні розуміти, що на земельне право значним чином здійснюється вплив з боку інших галузей права. На нашу думку, потрібно погодитися з точкою зору В. І. Семчика, який зауважив, що предметом земельного права є суспільні відносини, які обумовлені особливими специфічними властивостями землі як об'єкта суспільних відносин у тій частині, у якій вони регулюються нормами земельного права.

Сферу предмету правового регулювання земельного права, може бути встановлено завдяки методу. В свою чергу метод земельного права являє собою способи та прийоми впливу на учасників земельних відносин. У юриспруденції виокремлюють імперативний метод, який проявляється заборонами і розпорядженнями, що є обов'язковими до виконання та диспозитивний, завдяки якому учасники самостійно регулюють відносини в певних межах. Законодавче врегулювання земельних відносин включає як диспозитивний так і імперативний метод, що полягає в їх своєрідному сполученні. На нашу думку, визначити більшу значимість того чи іншого методу досить складно тому, що все залежить від державного та суспільного спрямування.

Базою правової регламентації земельних відносин являються принципи, які віддзеркалюють порядок розвитку та характер земельного права в цілому.

Принципами права вважають основні положення, вихідні ідеї, які характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і які віддзеркалюють істотні положення права.

Принципи даної галузі діють за допомогою відтворення базових положень у земельному праві, пронизують його систему та покращуються разом з їх розвитком. Таким чином, принципи земельного права можна розділити на конституційні, загальноправові та спеціальні. В межах нашої роботи важливішими являються спеціальні принципи. Спеціальні принципи виходять із структурної організації системи земельного законодавства, відповідно, сюди відносять: принцип цільового і раціонального використання земель, принцип встановлення особливого правового режиму земель відповідних категорій, принцип пріоритету сільськогосподарського використання земель та їх охорони, принцип державного контролю за використанням та охороною земель, принцип платності використання земель, принцип забезпечення захисту прав юридичних осіб і громадян на землю тощо. В межах поставленої мети необхідно звернути увагу на законодавчу базу, так, з прийняттям Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III внесені зміни в Законі України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV; прийнято ряд нових законів: «Про охорону земель» від 19.06.2003 № 962-IV, «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 № 963-IV, «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV, «Про іпотеку»

від 05.06.2003 № 898-IV, «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 05.06.2003 № 899-IV, «Про використання земель оборони» від 27.11.2003 № 1345-IV.

Отже, земельне право являється самостійною галуззю права, яке проявляється в системі правових норм, що регулюють земельні відносини задля забезпечення доцільного використання земель, їх охорони від протиправного впливу, захисту прав на землю як громадян так і юридичних осіб та дотримання закріпленого правопорядку в сфері земельних відносин.

Земельне право є невід'ємною частиною національної правової системи і перебуває в тісній взаємодії з іншими галузями права. Саме роллю і значенням правового регулювання земельних відносин, які складають предмет даної галузі права, визначається місце земельного права в системі права.

Скічко Катерина Ігорівна
студентка 1 курсу магістратури
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БІОМАСИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

В економічній літературі, а також у публіцистиці, неодноразово відстоювалась позиція, за якою Україна має стати на шлях енергетичної незалежності, оскільки ми маємо усі необхідні ресурси для цього. При цьому однією із провідних галузей економіки нашої держави є агропромисловий комплекс (далі – АПК), який динамічно розвивається та є привабливим як для національних, так і зарубіжних інвесторів. Відповідно, логічною є спроба використати наявний в Україні потенціал у галузі АПК для вирішення проблем зокрема у енергетичній сфері. Використання альтернативних джерел енергії в АПК в свою чергу сприятиме реалізації в Україні концепції «синьої економіки» та становленню безвідхідного сільськогосподарського виробництва.

Одним із перспективних напрямків розвитку енергетичної сфери в межах АПК є використання біомаси як одного з альтернативних джерел енергії. За п. «е» ч.2 ст.2 Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, абз.8 ч.1 ст.1 Закону України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 р. № 1391-XIV «біомаса» означає частину продуктів, що підлягає біологічному розкладенню, відходи та залишки біологічного походження, що отримуються з сільського господарства (враховуючи речовини рослинного та тваринного походження), лісового господарства та суміжних галузей, враховуючи рибальство та аквакультуру, а також частину промислових та міських відходів, що підлягає біологічному розкладенню. Єдиної законодавчої класифікації видів біомаси ні в європейському, ні в українському законодавстві не міститься. Оскільки в Україні відсутні технічні стандарти, які б визначали подібні класифікації, то ми звернулись до такої, що міститься у ISO 17225-1:2014 «Solid biofuels - Fuel specifications and classes - Part 1: General requirements». Їх виділяють залежно від типу палива, яке виробляється з біомаси – твердих видів палива, рідин, а також біогазу. До прикладу, біомасу, що використовують для отримання твердих видів палива, складають солома, стебла кукурудзи, соняшника; лушпиння і інші відходи переробки соняшника, зернових і інших сільськогосподарських культур; деревина, її відходи і продукти її переробки; відходи тваринництва та птахівництва; відходи овочевих культур і їх переробки; рослинні відходи харчової промисловості торф; одно- і багаторічна трав'яна біомаса; плодова біомаса тощо.

Слід зазначити, що у 2015 році спостерігалось підвищення уваги з боку уряду до питання використання альтернативних джерел енергії, зокрема і використання біомаси. За

п.7, 15 Плану коротко- та середньострокових заходів щодо скорочення обсягу споживання природного газу на період до 2017 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 1014-р, Кабінет Міністрів України постановив підготувати та подати пропозиції щодо імплементації терміна «біомаса» у національне законодавство відповідно до Директиви 2009/28/ЕС; розробити та внести на розгляд Кабінету Міністрів України проект закону України щодо внесення змін до Законів України «Про теплопостачання» і «Про природні монополії» стосовно стимулювання впровадження енергоефективних технологій та здійснення енергозберігаючих заходів, переходу до використання альтернативних видів палива, переходу суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сфері теплопостачання, до стимулюючого регулювання.

Однак, незважаючи на декларативну спрямованість на газозаміщення в енергетиці, Кабінет Міністрів не спрямовує своїх зусиль на вирішення деяких проблем, наявність яких, за твердженнями багатьох дослідників, вже давно стримує розвиток біоенергетики в Україні. Серед тих чинників, які впливають на гальмування розвитку біоенергетики в АПК, слід відокремити недосконалість законодавства щодо так званого «зеленого» тарифу на електроенергію, вироблену з біомаси та біогазу. Крім того, несприятливими для інвестування у біоенергетику були також рішення щодо скасування звільнення від податку на прибуток для виробників електроенергії з відновлювальних джерел енергії, скасування звільнення від ПДВ операцій з продажу біопалива, введення акцизів на виробництво рідких видів біопалива тощо.

За останні декілька років великі агровиробники – «UkrLandFarming», «Astarta Holding N.V.», «Миронівський хлібопродукт» - організували та вже здійснюють виробництво електроенергії з біомаси, підтримка держави для них в цьому питанні не є вирішальною. Велике значення державна підтримка у розвитку біоенергетики має у малому та середньому агробізнесі. Також ми цілком підтримуємо точку зору Ю.М. Рудь, за якою, крім великого потенціалу збереження традиційних видів енергоресурсів, розвиток діяльності з вирощування енергетичних культур має й ряд інших переваг. Це й економічний розвиток сільських територій, і збільшення доходів сільськогосподарських підприємств, і підвищення конкурентоздатності, завершення електрифікації села, створення нових робочих місць на селі, і вирішення екологічних проблем тощо. Як влучно вказує М. П. Ковалко, використання енергії біомаси є одним із найперспективніших напрямів розвитку нетрадиційної енергетики для розподілених та відносно малопотужних сільськогосподарських споживачів й тому, що викликає мінімальні соціальні проблеми і є доцільним з точки зору охорони навколишнього середовища. Отже, економіко-правове стимулювання розвитку використання біомаси є цілком обґрунтованим та матиме за результат тривалий економічний та екологічний ефект.

<i>Стопка</i>	<i>Євгеній</i>	<i>Сергійович</i>
<i>студент</i>	<i>4</i>	<i>44</i>
<i>ПЮІ</i>	<i>ім.</i>	<i>Ярослава</i>
		<i>Мудрого</i>

ПРОБЛЕМА ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГІВ

Одним із головних завдань Земельної реформи в Україні є врегулювання на законодавчому рівні питання проведення земельних торгів, адже це є важливим елементом реалізації земель за чинним законодавством.

Серед дослідників даної теми в Україні доцільно виділити таких вчених, як: В. Носік, П. Саблук, В. Ссмчик, П. Кулініч, Ю. Ляшенко та ін.

Вивчаючи відповідні положення Земельного кодексу України (статті 127, 134-138) та інших нормативно-правових актів можна прийти до висновку, що вони не мають злагодженої послідовності, системності, а є досить загальними.

Не зважаючи на посилення Земельного кодексу України, передбачені у ч.5 ст. 137, закону або іншого нормативно-правового акту, який би закріплював положення про

порядок проведення земельних торгів на сьогодні не існує. Однак це не заважає регулярному проведенню земельних торгів щодо продажу ділянок комунальної форми власності, що проводяться на підставі нормативних актів, прийнятих місцевими радами депутатів [1].

Таким актом є, наприклад, рішення Одеської міської ради від 26.09.2003 року № 16/9-IV «Про затвердження Тимчасового положення про порядок проведення земельних торгів в Одеській області» [5]. Відповідно до п. 1.6. цього положення земельні торги - це організація продажу земельних ділянок державної та комунальної власності (права їх оренди) на конкурентних засадах у формі земельного аукціону або конкурсу, що проводиться відповідною особою, по визначенню переможця на право укладання договору купівлі-продажу, договору оренди земельної ділянки з власником земельної ділянки на умовах, зафіксованих під час проведення аукціону або конкурсу. Звідси передбачаються такі форми проведення земельних торгів як земельний аукціон та земельний конкурс. Хоча згідно із ч.1 ст. 135 Земельного кодексу України: земельні торги проводяться у формі аукціону.

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день процедура проведення земельних торгів в Україні є недостатньо врегульованою та злагодженою.

Законність реалізації земельних ділянок на земельних торгах, проведених на підставі нормативних актів органів місцевого самоврядування, є досить сумнівним з огляду на вимоги ч. 5 ст. 137 Земельного кодексу України та з урахуванням положень ст. 14 Конституції України, що закріплюють можливість набуття права власності на землю «виключно відповідно до закону».

На захист позиції органів місцевого самоврядування щодо можливості проведення земельних торгів (хоча лише щодо передачі в оренду земельних ділянок) став Державний, комітет земельних ресурсів, а саме його лист щодо передачі в оренду земельних ділянок № 14-17-2- П930/6940 від 22.09.2006 року [6]. Згідно з ним до прийняття Закону «Про ринок земель» та затвердження загальнообов'язкового порядку проведення земельних торгів, порядок їхнього проведення може бути визначено органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування, які уповноважені здійснювати розпорядження землями державної та комунальної власності, з урахуванням відповідних положень Земельного кодексу України.

Таким чином, склалася ситуація, коли місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування – розпорядники земельних ділянок державної та комунальної власності, керуючись законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» власними нормативно-правовими документами встановлюють автономні правила проведення земельних торгів. Зазначені документи визначають різні механізми набуття земельних ділянок на торгах. Існують відмінності у способах формування стартової ціни, критеріях визначення переможців, ролі спеціалізованих організацій - організаторів торгів. Це дає можливість визнати земельні торги недійсними [3].

Отже, відносини, що складаються у процесі проведення земельних торгів потребують належної законодавчої бази, для їх детального урегулювання. Це надасть можливість належним чином реалізовувати таку діяльність, дотримуючись норм чинного законодавства, та не порушуючи прав її учасників.

Список використаної літератури:

1. Мартин А. Г. Регулювання ринку земель в Україні : монографія / А. Г. Мартин. – К. : АграрМедіаГруп, 2011. – 254 с
2. Карпенко О. Ринок землі: за і проти //Громадська думка про правотворення. – 2011. – №9. – С. 16-18.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про ринок земель» / Портал ЛГГА: ЗАКОН // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=40958&pf35401=197922>.

4. Проблемні питання проведення земельних торгів в Україні / В.В. Пікузо // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1297/1/130-136%2B.pdf>
5. Тимчасове положення про порядок проведення земельних торгів в Одеській області // Режим доступу <http://oblrada.odessa.gov.ua/Mam.aspx7sect='Page&IDPage---=9341%0D%0A&id=462>
6. Портал ЛІГА: ЗАКОН //Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN23240.html

Авдесва Наталія Сергіївна

*Студентка 5 курсу ІПКОЮ України 1 групи
НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Податкове законодавство країн з транзитивними економіками характеризується, з одного боку, ґрунтовною базою нормативного матеріалу, а з іншого – великою кількістю змін і доповнень до нього. Безперечно, це не сприяє стабільності податкових правовідносин. Здійснена протягом останніх років кодифікація податкового законодавства не зняла проблему нестабільності в регулюванні податкових правовідносин, тому проблема з'ясування змісту та складу податкового законодавства на сьогодні є досить актуальною. Це обумовлюється декількома підставами. Поняття податкового законодавства, закону з оподаткування на сьогодні є одним з найбільш суперечливих як на стадії законотворчості, так і при застосуванні податкового законодавства. Згідно ст. 92 Конституції України «виключно законами України встановлюються Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори...». Конституційний припис стосовно того, що податки та збори встановлюються та регулюються виключно законами, наштовхується на невизначеність самого поняття «податковий закон» або «закон з оподаткування». Мета дослідження – вивчення суті податкового законодавства як форми реалізації податкового права.

Податкове законодавство України характеризується низкою особливостей:

1. Відповідно до частини 2 статті 92 Конституції України система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України, а тому основу нормативно-правових актів, що регулюють податкові правовідносини, повинні складати саме закони.

2. Поряд із законами існує значна кількість підзаконних нормативно-правових актів (укази, Інструкції, роз'яснення, накази), що регулюють податкові правовідносини.

До прийняття Податкового Кодексу у нормативно-правових актах було відсутнє визначення поняття «податкове законодавство», що призводило до неоднозначного розуміння даної правової категорії. Так, поняття податкове законодавство розглядається як у вузькому значенні (до складу податкового законодавства включаються лише закони), так і в більш широкому розумінні, коли цим поняттям охоплюються не лише закони, а й підзаконні нормативно-правові акти. Наприклад, С. Г. Пепеляєв вважає, що податкове законодавство включає взагалі тільки закони та рішення органів влади, видані на основі конституції, Білінський Д.О. у своїй праці «Проблеми кодифікації податкового права України» говорить про те, що поняття «податкове законодавство» включає в себе законодавчі акти, що регулюють формування дохідних частин бюджетів та централізованих грошових фондів за рахунок податків, зборів (обов'язкових платежів). Вказані норми містяться в Конституції України, міжнародно-правових договорах з питань оподаткування, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, законах України, постановах Верховної Ради України, декретах та постановах Кабінету Міністрів України. На сьогодні в Податковому кодексі поняття податкового законодавства відображено таким чином: відповідно до ст. 3 податкове законодавство України складається з Конституції України, Податкового кодексу України, Митного кодексу України та інших законів з питань митної справи у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням ввезним або вивезним митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України; чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; нормативно-правових актів, прийнятих на підставі та на виконання цього Податкового кодексу та законів з питань митної справи; рішень Верховної Ради АР Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими Податковим кодексом.

Термін «законодавство» досить широко використовується переважно у значенні сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту або іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певних галузей права. Цей термін без визначення його змісту використовує й Конституція України. У законах, залежно від важливості й специфіки врегульованих суспільних відносин, цей термін вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших до поняття «законодавство» включаються як закони й інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади. Частиною національного законодавства, відповідно до ст. 9 Конституції України, є також чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Згідно з цією статтею «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». Таким чином, поняття «законодавство» охоплює закони України; чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; постанови Верховної Ради України; укази Президента України; декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень і відповідно до Конституції України і законів України.

Кодифікація податкового законодавства України, проведена у 2010 році, стала важливим етапом розвитку нормативного регулювання податкових відносин. Водночас, з прийняттям Податкового кодексу України відбулася не лише нормативна трансформація законодавства про податки та збори, а й об'єктивне вдосконалення прийомів юридичної техніки. У свою чергу, це дозволило підвищити якість податкового законодавства, норми якого набули чіткого формулювання й визначеності, і нарешті законодавець чітко визначив на законодавчому рівні, що саме охоплює собою поняття податкове законодавство.

БУДАКОВА ВАЛЕРІЯ ІГОРІВНА

*студентка міжнародно-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПОДАТКОВИЙ ТИСК В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Податкова система для кожної країни є тим фактором, який впливає на економіку держави, розвиток підприємницької активності, залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. При цьому податкова система має гармонічно поєднувати виконання двох основних функцій податків – як фіскальної (формування дохідної частини бюджету для забезпечення фінансової основи діяльності держави), так і регулюючої (таке регулювання виробництва та споживання, яке б гарантувало підвищення конкурентоспроможності національної економіки, підвищення рівня життя широких верств населення).

Важливе значення для забезпечення ефективності податкової системи мають категорії «податкове навантаження (податковий тиск)». Серед науковців немає єдності щодо визначення даного поняття, оскільки різняться підходи до його розуміння – як кількісної або як якісної характеристики. А. Соколовська трактує категорію «податковий тиск» як ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання. Податковий тиск визначається як співвідношення загальної суми податкових платежів і сукупного національного продукту. Згідно рейтингу Світового банку та аудиторської компанії PricewaterhouseCoopers Україна у 2015 році зайняла 107 місце в рейтингу податкового тиску на бізнес серед 189 економік (піднялася лише на одну сходинку порівняно з попереднім роком). Україна знаходиться у рейтингу між Ганою і Республікою Фіджі. За оцінками PricewaterhouseCoopers, Україна належить до десяти країн із найскладнішими

податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи — 30%.

Слід звернути увагу, що, наприклад, податок на доходи фізичних осіб варіюється залежно від країни. У Польщі у випадку одержання доходу протягом року до 85 528 польських злотих (30545 дол. США) треба сплачувати податок у розмірі 18% від доходу, а якщо більше - у розмірі 32%. У Швеції дуже високі податки, прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб, проте існує багато позитивних аспектів, які могла б запозичити Україна. По-перше, діє механізм повернення податків. Якщо за результатами року працівник, котрий платить 30% податку, багато хворів, через що його реальний дохід був менший за той, який оподатковується в 30%, - тоді податкова відправляє працівникові листа із проханням вказати номер рахунку, куди повернути сплачені кошти. Також механізм повернення податків діє у випадку високих витрат на транспорт. Зокрема, якщо працівник витрачає більше 10.000 крон на рік на транспорт, він може подати до податкового агентства докази про те, що проживає в одному місті, а працює в іншому, зазначити вартість проїзду – тоді податкова поверне йому частину його податків, щоб сумарні витрати на транспорт на перевищували 10 тисяч крон на рік.

Щодо Чорногорії, то вона належить до держав з низькими ставками оподаткування разом із Сербією, Болгарією, Кіпром. Наприклад, податок на дохід юридичних осіб у Сербії, Болгарії, на Кіпрі становить всього 10%, у Чорногорії – 9%. Податок на дохід фізичних осіб – 10-20%, 10%, 20-30%, 12% відповідно. У зарубіжних країнах широко застосовується прогресивна шкала оподаткування, адже вважається, що вона реалізує принцип соціальної справедливості, перерозподіляючи доходи багатих на користь бідних. При цьому у багатьох державах найбідніші верстви населення взагалі звільняються від сплати податку з доходів (наприклад, у Китаї, де мінімальний неоподатковуваний мінімум становить 3000 юанів). В Україні ж діє єдина ставка податку на доходи фізичних осіб – 18%. Слід зауважити, що, на жаль, встановлення єдиної ставки все одно не сприяє чесній сплаті заможними особами податків, у зв'язку з чим відбувається тінізація доходів, а звідси – податковий тягар лягає на верстви населення з середнім або низьким доходом.

Позитивна практика для запозичення існує також у Німеччині – це вирахування так званих особливих та непередбачених витрат із сукупного доходу при визначенні величини оподаткованого доходу. До особливих витрат відносяться затрати, що мають характер матеріального забезпечення платника та його сім'ї в майбутньому: страхові внески, цільові внески на житлове будівництво, витрати на професійне навчання та підвищення кваліфікації, аліменти, а також витрати на підтримку благодійних, церковних, наукових установ (загальний обсяг таких пожертвувань не може перевищувати 5–10% загальної суми доходів платника). До непередбачуваних витрат належать вимушені витрати у випадку лікування, інвалідності, догляд за хворими членами сім'ї (в межах установленого рівня). Крім цього, при визначенні оподаткованого доходу з нього вираховуються знижки за віком (для платників, старших 64 років), неоподатковуваний мінімум, знижки на дітей. У Великобританії ж для всіх платників податків діє додаткова сімейна знижка, розміри яких переглядаються щорічно з урахуванням інфляції. Також у деяких країнах діють диференційовані ставки податку на додану вартість (ПДВ): знижені – для товарів першої необхідності та підвищені – для предметів розкоші. В Україні ж діє загальна ставка 20%, 7% - для лікарських засобів та медичного обладнання, є також нульова ставка.

Отже, питання податкового тиску в Україні, особливо його розподілу, є дуже актуальними, а досвід зарубіжних країн потребує врахування для запозичення.

Науковий керівник : асистент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Котенко А.М.

*Гапонова Єлизавета Андріївна
студентка 3 курсу, 3 групи Інституту
прокуратури і кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ

Сьогодні питання формування курсу національної валюти є надзвичайно актуальним, оскільки кожен українець відчуває її нестабільність та пов'язані з цим економічні проблеми. Тому, спробуємо розібратися що є причиною такої нестабільності, які фактори впливають на формування валютного курсу та яка роль у його формуванні Національного банку України (далі – НБУ).

Слід почати з того, що Конституція України у ст. 99 визначає, що грошовою одиницею України є гривня. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про Національний банк України» центральний банк держави встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та оприлюднює його. Для регулювання курсу гривні щодо іноземних валют НБУ використовує золотовалютний резерв, купує і продає цінні папери, встановлює і змінює ставку рефінансування та застосовує інші інструменти регулювання грошової маси в обігу.

Валютний курс – це співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу, або "ціна" грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни. Його формування є багатофакторним процесом, зумовленим тісними взаємозв'язками національної та світової економіки, суспільства країни в цілому. Такі фактори можна поділити на структурні (обсяг золотовалютних резервів, показники економічного розвитку; обсяг грошової маси в обігу; рівень інфляції; рівень облікової ставки; стан і структура платіжного балансу; обсяги дефіциту бюджету; платоспроможність країни; обсяги внутрішніх та зовнішніх запозичень; місце країни на світовому ринку товарів та послуг); кон'юнктурні (спекулятивні валютні операції; формування інфляційних очікувань; рівень розвитку фінансового ринку, фінансово-економічні кризи); політичні (зміни на політичній арені країни, війна, політичні скандали, терористичні акти); надзвичайні (природні катаклізми, епідемії, техногенні катастрофи тощо); соціальні (чутки та прогнози, що породжують ажіотаж на валютному ринку, песимістичні настрої в суспільстві, наявність інфляційних і девальваційних очікувань).

Центральні банки різних країн, маючи відмінні назви (Банк Англії, Федеральна Резервна Система США, Німецький федеральний банк, Банк Франції, Банк д'Італія, Центральний Банк РФ), використовують різноманітні валютні режими і загально визнані методи валютного регулювання. В Україні встановлення курсу національної валюти до іноземних валют, у своєму розвитку пройшло кілька стадій: від застосування вільно плаваючого курсу національної валюти до фіксованого з подальшим переходом до регульовано плаваючого курсу.

Під час планування та аналізу зовнішньоекономічної діяльності, для всіх видів платіжно-розрахункових відносин держави, НБУ встановлює офіційний обмінний курс гривні до іноземних валют, міжнародних розрахункових одиниць, вільно конвертованих валют, а також до валют країн, які є головними зовнішньоекономічними партнерами України.

У лютому 2014 року знову відбулася певна трансформація валютного регулювання в Україні. НБУ перейшов до режиму гнучкого обмінного курсу гривні. Офіційний курс тепер встановлюється на рівні середньозваженого ринкового курсу на міжбанківському ринку. Такий перехід був зумовлений рекомендаціями Міжнародного Валютного Фонду та дією торгової угоди з ЄС. Одним із пунктів цієї угоди передбачається безмитна торгівля з ЄС, яка дозволить українським виробникам збільшувати експорт в країни Євросоюзу з метою нормалізації торгового балансу і, відповідно, знижувати попит на валюту на

міжбанку. З іншого боку, активний імпорт країн ЄС своєї продукції до України різко змінить експортно-імпортний баланс України, який зміститься у бік імпорту, та призведе до зниження курсу гривні. Тому для України найбільш оптимальним варіантом є тимчасове застосування Угоди про асоціацію з ЄС в «односторонньому порядку».

З огляду на вищевикладене, НБУ відіграє важливу роль на валютному ринку, реалізуючи валютну політику держави, що визначає масштаби втручання державних органів у діяльність суб'єктів валютних відносин. Заходи державного регулювання обмінного курсу спрямовуються на підвищення або зниження курсу національної валюти із метою підтримання макроекономічної рівноваги.

Науковий керівник: асистент кафедри фінансового права
Смичок Євген Михайлович

ГАДЖИЄВА ЕЛЬМІРА ЄЛШАДІВНА
*Студент Факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України
НЮУ ім. Ярослава Мудорого*

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Дана тема на сьогодні є дуже актуальною, тому що через звернення громадян втілюється в життя один із конституційних принципів — участі громадян в управлінні державними та громадськими справами. Звернення є також важливою формою контролю за законністю діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян.

Дане право надано громадянам перш за все Конституцією України, відповідно до ст.40 всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Питання практичної реалізації права на звернення врегульовано Законом України «Про звернення громадян». Забезпечуючи громадянам України можливість на звернення, цей Закон деталізує та розвиває конституційні положення, надаючи громадянам право звертатися не тільки в органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а й у об'єднання громадян, установи, організації, незалежно від форм власності, на підприємства, в засоби масової інформації, до посадових осіб згідно з їх функціональними обов'язками щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних і особистих прав та законних інтересів чи їх порушення.

Згідно із ст.3 ЗУ «Про звернення громадян» під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

З метою систематизації, аналізу та узагальнення звернень громадян законодавець чітко визначив форми звернень громадян, до яких належать:

пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства;

заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо

поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо;

скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Варто зазначити, що в законодавстві України звернення громадян класифікуються за такими критеріями:

- залежно від кількісного складу суб'єктів звернень (ст. 40 Конституції);
- залежно від форми звернення (ст. 40 Конституції і ст. 3 Закону України "Про звернення громадян");
- залежно від змісту звернення (ст. 3 Закону України "Про звернення громадян").

Отже, дана тема є на сьогодні дуже важливою і потребує подальшого вивчення і вдосконалення, для повного гарантування прав і свобод громадян.

Гайнутдінова Юлія Льдарівна
аспірант кафедри «адміністративного права, адміністративного процесу та господарського права» НТУУ «КПІ»,
юрисконсульт

ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічної підтримки сфери фізичної культури і спорту з боку держави. Важливим є вивчення досвіду організації роботи з матеріально-технічного, кадрового, фінансового, медичного забезпечення. Вивчення особливостей правового регулювання організації спонсорства та спортивного маркетингу, організації державного управління боротьби з допінгом у спорті вищих досягнень.

В роботі досліджено адміністрування фізичною культурою і спортом таких країн як: Великобританія, Німеччина, Італія та Франція.

Правове адміністрування фізичною культурою і спортом у Сполученому Королівстві Великої Британії та Південній Ірландії здійснюється центральним державним виконавчим органом – Департаментом культури, засобів масової інформації та спорту [1]. Центральний виконавчий орган державної влади в сфері фізичної культури і спорту здійснює координацію роботи недержавних установ: органу ліцензування футболу, олімпійського комітету, дистриб'ютора олімпійських лотерей, організації «Спорт Англії», організації «Спорт Великобританії», антидопінгового центру, національної адміністративної ради та професійних ліг (футболу, тенісу, регбі, автоспорту, баскетболу, боксу,...)

Закон про фізичну культуру і рекреацію у Великобританії було прийнятого в 1937 році, який із змінами та доповненнями діє і сьогодні [2].

В Німеччині відсутній центральний орган державної виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту. [3] Питаннями адміністрування фізичної культури і спорту займається спортивний комітет, уряди земель, федеральні міністерства освіти та охорони здоров'я, громадські (недержавні) установи, організації, підприємства. На рівні федеральних земель державне управління здійснюється профільними міністерствами.

У Німеччині діє велика кількість громадських спортивних організації та об'єднань, провідними з яких є Німецька олімпійська спортивна федерація та Німецький спортивний союз інвалідів,...

В Італійській Республіці державне адміністрування фізичною культурою і спортом здійснюється через міністерства молоді та спорту [4]. Центральний орган державної влади в сфері фізичної культури і спорту здійснює відбір та фінансування кращих проектів та

програм розвитку фізичної культури і спорту за окремими напрямками. З цією метою щорічно оголошується конкурс і в установлені терміни відбираються кращі проекти та програми, які надалі фінансуються з державного бюджету. Результати реалізації програм широко висвітлюються в засобах масової інформації та на офіційних сайтах органів державної влади [5].

Державне адміністрування фізичної культури і спорту в Французькій Республіці здійснюється через центральний державний орган виконавчої влади – Міністерство спорту. У регіонах, департаментах та комунах існує державний орган виконавчої влади в сфері фізичної культури і спорту, який забезпечує діяльність з розвитку та якісного функціонування галузі в адміністративно-територіальному утворенні [6]. З 2010 року при Міністерстві спорту створено і діє мережа децентралізованих служб, які на регіональному рівні відповідають за контроль та координацію реалізації молодіжної політики, освіти, суспільного життя та спорту.

В Французькій Республіці є Спортивний кодекс [7]. Держава здійснює контроль, сертифікацію та ліцензування діяльності в сфері фізичної культури і спорту з видачею документа встановленого зразка. Держава здійснює підтримку та контроль за діяльністю федерацій за видами спорту, забезпечує належний рівень дотримання законів та врегульовує спірні питання в спорті через спортивні федерації.

Підводячи підсумки дослідження з питань організації державного адміністрування та аналізу деяких законодавчих актів у сфері фізичної культури і спорту, можна говорити, що в сіх провідних країнах Європи значна увага приділяється розвитку та врегулюванню повсякденних питань діяльності фізичної культури і спорту. Управління галуззю знагодиться в прерогативі держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. About Us [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-culture-media-sport>
2. Physical Training and Recreation Act 1937 [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/46/contents>
3. Die Bundesministerien [Електронний ресурс] режим доступу: https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Startseite/startseite_node.html
4. Ministri e Ministeri del Governo Berlusconi IV Governo Italiano. Presidenza del Consiglio dei Ministri [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.governo.it/Governo/Ministeri/>
5. Attivita Sportive POGAS. Presidenza del Consiglio dei Ministri [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.gioventu.gov.it/>
6. Qui sommes nous Le site du Ministère des Sports. [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.sports.gouv.fr/organisation/>
7. Code du sport Version consolidée au 1 avril 2016. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT00000607131>

Ганишина Тетяна Валеріївна
2 курс, 14 група Інститут прокуратури і
кримінальної юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Незалежна Україна вперше стикнулася з проблемою вимушеної внутрішньої міграції, яка гостро постала внаслідок подій, що відбулися в Автономній Республіці Крим та на Сході нашої держави. Ця проблема в теперішньому її вигляді є абсолютно новою і малодослідженою.

Розглядаючи це питання, треба визначити, що представляє собою міграційне законодавство в цілому – це сукупність законів та інших нормативно-правових актів, якими регулюються міграційний процес в державі. Основоположні норми щодо цього містяться у Конституції України. Зокрема, нею визначені головні засади міграції політики України, гарантії свободи пересування, вільного вибору місця проживання, вільного виїзду з країни і в'їзду до неї, рівність прав іноземців, які легально перебувають на території держави, можливість одержання притулку в Україні, захист громадян, які перебувають за кордоном тощо.

Міграційне законодавство зачіпає цілий комплекс суспільних відносин, пронизує кілька сфер державного управління, що зумовлює його місце в системі українського законодавства. Враховуючи активний характер розвитку міграційного законодавства, є підстави вважати, що в перспективі може скластися окрема галузь українського законодавства та кореспондуючий з нею підгалузь українського права, хоча деякі дослідники вже зараз виділяють міграційне право як самостійної галузі права. Міграційне право, принаймні на даній стадії свого розвитку, не володіє і своєрідним методом правового регулювання, оскільки в ньому рівною мірою використовуються всі відомі на сьогоднішній день способи правового впливу (дозвіл, зобов'язання і заборона). Саме міграційне законодавство регулює пересування людини і зміну нею місця проживання або перебування. Як правило, це: внутрішня міграція і тимчасове перебування особи за межами її місця проживання (туристичні, ділові та інші поїздки). В рамках цієї роботи зупинимось більш детально саме на питаннях внутрішньої міграції та проблемах внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 21.02.2016 р. № 1706-VII внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Основними проблемами, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи є забезпечення їх їжею і житлом; виплата пенсій і соціальних виплат; доступ до соціальних послуг; забезпечення місцями в дитячих садках і школах; вступ і продовження навчання у ВНЗ; надання медичної допомоги особам, що потребують спеціалізованої чи висококваліфікованої медичної допомоги; пошук роботи і працевлаштування; відновлення документів; та інші. При вирішенні будь-якого з вищезазначених питань людей чекають проблеми і перешкоди через недосконалість законодавчої бази для забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб, а також відсутність координації між різними установами, які відповідають за розв'язання вказаних проблем.

Вкрай актуальним питанням є необхідність підтвердження факту внутрішнього переміщення особи. Наразі, такі особи стикаються з проблемою проставлення міграційними органами Донецької області штампів не на довідках ВПО, а безпосередньо в

паспортах переселенців. Як повідомляє громадська організація «Донбас-SOS», міграційні органи також вимагають, щоб переселенці привели власників квартир, в яких вони проживають. У міграційному відділі Донецької області пояснюють, що вони керуються чинним Наказом Міністерства внутрішніх справ №1077 "Про затвердження порядку реєстрації місця проживання фізичних осіб", за яким штампи міграційної служби ставляться саме в паспорт. У той же час в інших областях, зокрема, в центральному та західному регіонах України, міграційні органи продовжують ставити штампи на довідках переселенців. Така практика є доволі небезпечною, оскільки наявність такого штампу у паспорті може викликати питання і небажані наслідки під час перевірки при в'їзді та перебуванні на непідконтрольній території. Нажаль подібні проблеми, пов'язані з внутрішнім переміщенням особи набирають тільки більшого оберту. Для їх вирішення держава повинна впроваджувати ефективну політику захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб, засновану на міжнародних стандартах.

Науковий керівник - *асистент кафедри адміністративного права, к.ю.н. Ковтун М. С.*

Даяк Олександр Вадимович

Студент інституту прокуратури та кримінальної юстиції

НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2 курс, 5 група

Громадяни України як суб'єкти адміністративного права

Конституція України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Виходячи із названої конституційної гарантії, кореспондується обов'язок держави забезпечувати права і свободи людини, які визначають зміст і її спрямованість діяльності.

Основним індивідуальним суб'єктом адміністративного права є фізична особа (громадянин, іноземець або апатрид). Громадяни як суб'єкти адміністративного права є носіями у сфері публічного адміністрування.

Адміністративно-правовий статус громадянина є частиною його загального статусу, котрий визначається Конституцією України, міжнародно – правовими документами, найважливішими серед яких є Загальна декларація з прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року, Конвенція про захист прав людини і основних свобод, ухвалена 4 листопада 1950 року.

Спираючись на думку В. В. Галуцького, статус громадянина можна поділити на: (1) позитивний статус (обов'язок публічної адміністрації надавати адміністративні послуги, встановлені законодавством); (2) активний статус (право особи бути єдиним джерелом влади та здійснювати її безпосередньо або ж через представників); (3) негативний статус (право конкретної особи на невтручання влади у сферу її особистої свободи).

До невід'ємних прав і свободи людини і громадянина слід віднести: право на життя, здоров'я, честь та гідність, свободу слова, зборів, віросповідання, а також такі політичні права, як права громадян України брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування і т.д. Якщо говорити суто про адміністративні права, котрими наділяються громадяни, то до них необхідно віднести право звертатися особисто, а також направляти індивідуальні і колективні звернення в державні органи й органи місцевого самоврядування. Також право придбання, зберігання, носіння, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї за наявності відповідного документа, право керувати транспортними засобами, право на державну службу, на доступу до спеціальної інформації, на організацію і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій і т.д.

Виділяють загальні та спеціальні адміністративно – правові обов'язки. До загальних відносяться: обов'язок дотримуватися закону, не зловживати своїми правами,

тим самим не порушуючи права інших суб'єктів, сплачувати податки, не завдавати шкоди природі, культурним та історичним пам'яткам. До спеціальних – обов'язок дотримуватись правил дозвільної системи, дорожнього руху, адміністративного нагляду, режиму таємності, спеціальних санітарних правил.

Серед гарантій прав і свобод громадян виділяють: політичні (демократичний характер суспільно-політичного ладу, наявність багатопартійної системи); економічні (ринкова економіка, різні форми власності); юридичні (це система правових, насамперед конституційних норм, що визначають порядок та умови реалізації прав і свобод громадян).

Однією з найголовніших умов адміністративних відносин є адміністративна правосуб'єктність, котру слід розуміти, як здатність особи мати і реалізовувати (здійснювати) безпосередньо або через свого представника надані їй нормами права — суб'єктивні права і обов'язки. Її зміст складають правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Адміністративна правоздатність виникає у суб'єктів адміністративного права з моменту їх виникнення та припиняється після смерті, тобто у фізичних осіб — з моменту народження, а у організацій — з моменту їх державної реєстрації. Відповідно, припинення адміністративної правоздатності настає з моменту фізичного зникнення суб'єкта (смерті фізичної особи, ліквідації підприємства чи організації). Адміністративна дієздатність виникає з досягненням 18 - річного віку, але вона виникає і по досягненню 16 - річного віку, наприклад, одержання паспорта. Адміністративна деліктоздатність суб'єкта правових відносин полягає у здатності особи нести юридичну відповідальність за порушення адміністративно - правових норм. Загальна адміністративна деліктоздатність особи настає з 16 років. Законодавець формально не закріплює існування адміністративної відповідальності юридичних осіб, однак, передбачає для них заходи відповідальності, які за своєю правовою природою є адміністративними. Наприклад, це накладення на об'єднання громадян таких стягнень, як попередження, тимчасове призупинення діяльності, примусовий розпуск тощо.

З вище сказаного випливає, що громадяни України являються основним індивідуальним суб'єктом адміністративного права. Їх адміністративно - правовий статус, котрий поділяється на позитивний, негативний та активний, є частиною загального правового статусу та ґрунтується він на категоріях «адміністративна правоздатність» та «адміністративна дієздатність».

Науковий керівний: ас. Зелінська Я. С.

Журавльова Ірина Олександрівна

студентка 4 групи 5 курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ПЕНІ ЯК ІНСТИТУТУ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Реалізація публічного інтересу і, відповідно, належне виконання обов'язків суб'єктами податкових правовідносин забезпечується законодавчо передбаченими засобами. Зазвичай, вони мають примусовий характер, оскільки застосовуються при порушенні приписів податково-правової норми незалежно від волі таких суб'єктів у формі певних обмежень організаційного або майнового характеру з метою спонукання таких учасників до дотримання належної поведінки і гарантування виконання обов'язків. При цьому правом на застосування таких засобів наділена саме держава у особі відповідних державних органів. Пеня належить до міжгалузевих правових категорій, що використовуються з метою регулювання відносин, обов'язковою ознакою яких є майновий характер. У податковому праві поява пені стала закономірним результатом розвитку податкової системи від натурального обкладення до грошового, що зумовило необхідність привнесення у сферу податкових відносин компенсаційних засад, які забезпечують «ціннісний зміст» грошового зобов'язання.

Визначення поняття «пеня» надано у пп. 14.1.162 п.14.1 ст. 14 Податкового Кодексу України – це сума коштів у вигляді відсотків, нарахованих на суми грошових зобов'язань, не сплачених у встановлені законодавством строки. Пеня в податковому праві має дискусійний характер. З одного боку, вона вважається способом забезпечення виконання обов'язку зі сплати податків і зборів, оскільки стимулює платника податків до належної поведінки, а з іншого – відповідає ознакам фінансової санкції, адже формальною підставою її нарахування є порушення строків погашення податкових зобов'язань.

У цьому контексті необхідно звернути увагу на п.111.2 ст.111 Податкового кодексу України, в якому передбачено, що фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства встановлюється та застосовується згідно з цим Кодексом та іншими законами. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та або пені. Аналіз структури Податкового кодексу України наводить на протилежний висновок: відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства регламентується главою 11 «Відповідальність». У той же час правова регламентація пені здійснюється окремою главою – главою 12 вказаного нормативно-правового акту.

Розглядаючи питання щодо місця пені у податковому праві, вважаємо за потрібне зазначити позиції вчених. Так, Ю. А. Ровинський виділяє пеню і штрафи як фінансові санкції. М. П. Кучерявенко підкреслює, що фінансова санкція, зокрема, може виражатися в покладенні додаткових обов'язків, в припиненні чи зміні змісту правомочностей, яке найчастіше реалізується в системі забезпечувальних способів податкового обов'язку, при здійсненні податкової застави, сплати пені тощо. І. І. Кучеров, виділяючи податкову відповідальність як різновид фінансової, в своїх роботах відзначає, що санкції за порушення законодавства про податки і збори, які полягають у стягненні пені за прострочення сплати податків, є правовідновлювальними, а ті санкції, що припускають стягнення штрафів – каральними. В.В. Спасибо зазначає, що пеня має розглядатись як правовідновлювальна фінансово-правова санкція, що має застосовуватися у разі несвоєчасного виконання обов'язку платником по сплаті податку, збору до бюджету, позабюджетного фонду, а також у разі несвоєчасного повернення зайво або помилково сплачених сум податку, збору платнику. Пеня має нараховуватись на суму несвоєчасно сплаченого податкового зобов'язання починаючи з першого дня прострочення по день фактичної повної сплати. Звільнення від сплати пені має бути можливим виключно за процедурою податкового компромісу. Н. Ю. Онищук, звертає увагу, що доволі непослідовною вбачається позиція законодавця щодо застосування фінансової відповідальності у вигляді штрафу та/або пені. Таким положенням під сумнів ставиться закріплений у статті 61 Конституції України принцип, згідно з яким ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Пеня, маючи особливу правову природу, традиційно розглядається як спосіб забезпечення виконання податкового обов'язку поряд із податковою заставою, адміністративним арештом майна та ін.

Проаналізувавши погляди В.В. Кириченко, О.М. Дуванського щодо характеристик забезпечувальних заходів, можна виділити наступні ознаки пені: а) застосування при порушенні встановленого порядку своєчасного виконання податкового обов'язку; б) спрямованість «на спонукання платника податків до безумовного виконання своїх обов'язків»; в) застосування уповноваженою стороною податкових правовідносин; г) обов'язковість застосування; д) спрямована на гарантування належної поведінки зобов'язаних суб'єктів податкових правовідносин; е) має примусовий і організаційно-майновий характер; є) можливий позасудовий порядок застосування.

Для всебічного аналізу даного питання необхідно виділити функції пені, до яких відносяться стимулююча та компенсаційна. Стимулююча функція реалізується шляхом покладення додаткових майнових обтяжень на платника податків у разі порушення ним терміну виконання податкового обов'язку. Компенсаційна функція пені зумовлена необхідністю відновлення порушених майнових прав та інтересів держави та органів місцевого самоврядування у зв'язку з несвоєчасним надходженням грошових коштів до

бюджетів та державних цільових фондів. В. В. Зарипов підкреслює, що «пеня стягується з метою компенсації втрат казни у випадках прострочення сплати податку».

Отже, єдиного погляду щодо правової природи пені серед вчених на сьогодні не існує. На нашу думку, пеня виступає певним захисним механізмом держави у податкових правовідносинах, її існування також має стимулюючий вплив на платника щодо вчасного виконання податного обов'язку. Стягнення пені має компенсаційний характер, оскільки полягає у відновленні порушених інтересів держави шляхом накладення додаткових майнових обтяжень на платника податків, тим самим забезпечуючи додаткові надходження до відповідних бюджетів.

*Науковий керівник: д.ю.н, професор, професор кафедри фінансового права
О. О. Дмитрик*

Колдашов А.О.

*Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
студент 3 курсу*

Податок на хабарі

Під час вивчення у вищих юридичних навчальних закладах в рамках Особливої частини Кримінального Права України статті 212 Кримінального Кодексу України (Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)) викладачі зазвичай задають одне і те саме питання «Чи можна ухилитися від сплати податку з незаконних видів діяльності, наприклад з хабара?»

Студенти зазвичай відповідають, що хабарі не підлягають оподаткуванню і помиляються.

Податок на хабарі не є новацією вітчизняного законодавства, такий податок свого часу вводив ще Сулейман I Пишний в Туреччині, достовірно відомо що у 18 сторіччі податок на хабарі був введений і сумлінно сплачувався на острові Ява.

В 2004 році податок на хабарі було введено в Україні (законодавець реціпіював цю ідею із естонського законодавства).

Відповідно до Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” (Втратив чинність 01.01.2011) в законі зазначалося, що дохід – це сума будь-яких коштів, вартість матеріального і нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у тому числі цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом у випадках, визначених підпунктом 4.2.16 пункту 4.2 статті 4 цього Закону, протягом відповідного звітнього податкового періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами. [1].

Тобто доходом визначається сума коштів, вартість майна набутого незаконним шляхом за підпунктом 4.2.16 пункту 4.2 статті 4 цього Закону.

Цей підпункт передбачає, що до оподаткованого доходу включаються кошти або майно (немайнові активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, підтверджених обвинувальним вироком суду, незалежно від призначеної ним міри покарання.

Роз'яснення цієї норми було дано в Пункті 17. Постанови пленуму Верховного суду України від 08.10.2004 N 15 Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів:

Відповідно до законів N 1251-XII (1251-12) і N 889-IV (889-15) об'єктом оподаткування є передбачені ними доходи, одержані з легальних джерел, а також згідно з підпунктом 4.2.16 п. 4.2 ст. 4 Закону N 889-IV кошти або майно (немайнові активи), отримані платником як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, підтверджених обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, незалежно від призначеної ним міри покарання. [2].

В діючому Податковому кодексі хабар також визнається базою оподаткування відповідно до підпункту 12 пункту 2 ст. 164 Податкового кодексу (164.2.12.) кошти або майно (нематеріальні активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вироком суду незалежно від призначеної ним міри покарання; [3].

Як ми бачимо відповідно до законодавства хабар дійсно є об'єктом оподаткування, про те він є досить специфічним об'єктом тому що для сплати податку з хабара потрібно щоб факт отримання хабара було встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, тобто особа яка отримала хабара і не була засуджена за це не може сплатити податок з отриманих коштів, у зв'язку з цим деякі правознавці пропонують взагалі звільняти особу від кримінальної відповідальності у разі самостійного декларування нею доходу у вигляді хабара та сплати відповідного податку, вважаючи що оподаткуванню мають підлягати всі доходи незалежно від джерел їх походження [4].

Особисто я категорично проти будь яких компромісів з корупцією і не погоджуюся з спробами декриміналізації хабарництва.

Я вважаю що це ганебне явище має зникнути у всіх сферах буття нашої країни.

Список використаної літератури

1. Закон України “Про податок з доходів фізичних осіб” (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-15>)
2. Постанова пленуму Верховного суду України від 08.10.2004 N 15
Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-04>)
3. Податковий кодекс України (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>)
4. Юлія Божко «Податок з хабара» газета „Закон і Бізнес”, від 06-12.10.2012 р. №40 (1079)

Ковальчук Олексій Сергійович

*Студент 2 курсу 14 групи Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Адміністративно-правовий статус релігійних організацій

Організація, що несе характер проповідування та поширення певних ідейних знань, та посилення віри щодо їхньої істинності, має назву – релігійна організація. Релігійні організації дуже поширені і беруть початок своєї історії, мабуть ще з початку історії всього людства, вони були обов'язковою формою взаємодії людей під час процесу соціалізації. Релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями).

Сьогодні в Україні виникла низка проблемних питань стосовно реєстрації таких організацій. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади подають на реєстрацію статут (положення) до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії (Міністерство культури України). Орган, який здійснює реєстрацію (Міністерство юстиції України), в місячний термін розглядає заяву, статут (положення) релігійної організації, приймає відповідне рішення і не пізніше як у десятиденний термін письмово повідомляє про нього заявникам. У необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, може зажадати висновок місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, а також спеціалістів. У цьому разі рішення про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій приймається у тримісячний термін.

Слід зазначити, що законом не уточнено, про які «необхідні випадки» йдеться і висновки якого характеру можуть бути витребувані. При чому в багатьох випадках державні органи, користуючись даним положенням, без серйозних правових підстав зтягують на 3 місяці реєстрацію статутів релігійних організацій. Також цим законом обмежуються форми, у яких можуть створюватись релігійні організації, встановлюється обмеження на мінімальну кількість засновників, які можуть зареєструвати статут організації, у кількості 10 осіб (водночас для інших громадських організацій вимагається 2 особи), забороняється створювати місцеві або регіональні відділення без статусу юридичної особи, не передбачається надання статусу юридичної особи релігійним об'єднанням, проводиться дискримінація іноземців та осіб без громадянства.

У звіті правозахисників «На межі. Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні» за 2015 рік зазначено, що діюче законодавство України дозволяє державним і місцевим органам влади накладати необґрунтовані обмеження на діяльність релігійних організацій і повертати на доопрацювання статуту релігійних організацій. Останнім часом протиправні відмови у реєстрації отримали релігійні громади «Церква саєнтології Києва у Дніпровському районі міста», «Істино православна незалежна парафія Різдва Христового».

Сьогодні єдиним можливим засобом впливу на державні органи у сфері релігії, як показує практика, є звернення до суду. Як приклад, окружний адміністративний суд міста Києва (справа №826/23150/15) визнав протиправними дії Міністерства культури України щодо надання неповної інформації на запит на інформацію Громадської організації «Інститут душевної релігії» і зобов'язав Міністерство культури України надати достовірну, точну та повну інформацію на запит, а також стягнув з міністерства на користь інституту судові витрати в сумі 487 грн 20 коп. Запит, на який міністерство надало неповну відповідь, стосувався низки питань у тому числі: як врегульовано підстави і порядок витребування висновків місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, а також спеціалістів при реєстрації Міністерством культури України статутів релігійних центрів; які питання ставляться до місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, а також спеціалістів при витребуванні висновку, передбаченого ч. 4 ст. 14 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Слід зауважити, що у 2015 році Інститут душевної релігії розробив і запропонував усім суб'єктам законодавчої ініціативи внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до Законів України «Про громадські об'єднання», «Про свободу совісті та релігійні організації» (щодо усунення дискримінації за ознакою масовості громадських та релігійних організацій) та про внесення змін до Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» (щодо усунення дискримінації за ознакою релігії). На даний час продовжуються консультації із суб'єктами законодавчої ініціативи щодо цих законопроектів.

Таким чином залишається, сподіватися на вирішення низки проблемних питань стосовно реєстрації релігійних організацій, а також здійснення певних конкретних кроків в нормалізації державно-церковних відносин, створенні законодавчої бази, що гарантує практичну реалізацію права на свободу совісті, реальних умов вільного функціонування релігійних організацій, можливості повного виконання притаманної їм місії.

Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного права, к. ю. н.
Ковтун М. С.

ЩОДО ПОРЯДКУ ДОСТУПУ ДО ТАЄМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Загальновідомо, що Україна входить до десятки найкращих країн світу за якістю законів про доступ до інформації за версією міжнародної організації Access Info Europe (Іспанія). На шляху до цього ключову роль відіграв прийнятий Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI (далі – Закон). Однак, наразі залишається нагальним питання щодо визнання права на отримання інформації та визначенням балансу між бажанням державних органів зберігати конфіденційний характер інформації та потребою громадськості в отриманні такої інформації.

Для того, щоб окреслити інформацію у правовому контексті, ми повинні виділити такі юридично значимі ознаки, які зумовлюють специфіку інформації як об'єкта правового регулювання. До таких ознак найчастіше відносять: нематеріальний суб'єктивний характер, необхідність об'єктивації для включення у правовий обіг, кількісна визначеність, неспоживчість, можливість багаторазового використання, здатність до відтворення, копіювання, збереження і накопичення.

Інститути державної, професійної чи іншої таємниці, подібно інституту надзвичайного стану, знаходяться в невизначеній зоні, «нейтральній смузі» між транснаціональними правовими цінностями інформаційного суспільства та політичними інтересами національної держави. Тому дослідження питання доступу до таємної інформації є актуальним на сьогоднішній день.

Взагалі таємною інформацією відповідно до Закону є інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі.

Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Вказана інформація, поруч з конфіденційною і службовою, є інформацією з обмеженим доступом, і обмежується виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам. Також обмежується, якщо розголошення такої інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам, або якщо шкода від її оприлюднення переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Проте, законодавством визначено інформацію, яку не може бути обмежено у доступі, наприклад: інформацію про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена.

На мою думку, існування інформації з обмеженим доступом є необхідним явищем як для забезпечення національної безпеки так і для належного функціонування органів влади, підприємств, організацій, яким належить така інформація.

Особливий порядок доступу до таємної інформації встановлюється, якщо вона містить державну таємницю. Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-XII існує три форми допуску до державної таємниці: 1) для роботи з секретною інформацією, що має ступені секретності «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно» (5 років); 2) до тієї, що має ступені секретності «цілком таємно» та «таємно» (7 років), 3) до тієї, що має ступінь секретності «таємно» (10 років).

За загальним правилом такий допуск надається дієздатним громадянам, які досягли 18 років, якщо дана інформація є необхідною для їх діяльності чи для навчання, Службою Безпеки України. В окремих випадках допуск другої і третьої форми може бути наданий особам, які досягли 16 років, а особам, які досягли 17 років – допуск 1 форми. Особа, яка отримує допуск, бере на себе зобов'язання зберегти державну таємницю. У разі

порушення вона може бути притягнута до адміністративної або кримінальної відповідальності. Особі може бути відмовлено в наданні допуску з підстав визначених законодавством.

Проаналізувавши практику Європейського Суду з прав людини, можна зробити висновок що основними засадами доступу до публічної інформації є свобода шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та відсутність дискримінації в наданні доступу до інформації. Всі ці ідеї знаходять втілення в українському законодавстві. Отже, можна сказати, що воно базується на міжнародних принципах і це має важливе значення для формування української правової системи. У даному контексті практика Європейського суду стає допоміжним засобом пошуку рішення у випадках, коли суспільно важлива інформація приховується під грифом «секретно», і визначенні балансу між інтересами держави та інтересами громадськості в отриманні важливої суспільно значимої інформації (наприклад, справа «“SDRUŽENÍ JIHOČESKÉ MATKY” (співдружність матерів південної Чехії) проти Чеської Республіки»).

Посилаючись на вищевикладене, можна зробити висновок, що інформаційний режим разом з режимом державної таємниці виступають інструментом регулювання суспільних відносин, які виникають в зв'язку з доступом до інформації, її зберіганням, та обігом. Існування чітко регламентованих процедур доступу є обов'язковою складовою інформаційного режиму і значним досягненням законодавства. Так, як у зв'язку з сучасною ситуацією в Україні є досить важливою проблемою збереження таємної інформації, як для забезпечення національної безпеки, так і для захисту прав і свобод людини.

Науковий керівний: ас.Зелінська Я. С.

*Костів Анна Олексіївна,
ІПКОП, 2 курс 12 група, Національний
юридичний університет ім. Ярослава
Мудрого*

Недоліки Закону України «Про національну поліцію»

Українське суспільство давно потребує системного реформування правоохоронних органів. Незаконне використання міліцією владних повноважень під час трагічних подій Майдану продемонструвало необхідність невідкладного проведення реформ в цій сфері. 7 листопада 2015 року в Україні набрав чинності новий закон «Про національну поліцію», який хоча став певним прогресом на шляху до реформування, однак потребує певного доопрацювання.

Закон «Про національну поліцію» передбачає створення Національної поліції як центрального органу виконавчої влади, який служитиме суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидіятиме злочинності та підтримуватиме публічну безпеку і порядок. Поліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України. Передбачається якісна зміна кадрового складу завдяки кращому фінансовому та соціальному забезпеченню працівників поліції, скорочення штату працівників. Багато положень зазначеного закону присвячено правовому та соціальному захисту, пенсійному забезпеченню працівників Національної поліції. Позитивно має вплинути на діяльність поліції використання в її повсякденній роботі досягнень науки та техніки, сучасних технологій та інформаційних систем тощо. Безперечно, прогресивним моментом закону є створення поліцейських комісій, які убезпечуватимуть конкурсне призначення на посади в поліції.

Проаналізувавши положення даного закону необхідно зауважити на тому, що документ в першу чергу свідчить про сучасний підхід законодавця при його створенні, містить інноваційні положення, які заслуговують на увагу. Але одночасно йому властиві

системні недоліки, які можуть призвести до помилкового тлумачення та неправильного застосування закону.

Першою недоліком закону, на нашу думку, є неповнота висвітлення низки його положень, яка виражається у відсутності чіткої системи підрозділів поліції та розподілу повноважень між ними. Також достатньо поверхнево висвітлене питання взаємодії Міністерства внутрішніх справ України та новоствореної поліції, систему підготовки професійних кадрів та дисциплінарного провадження щодо них, фінансового забезпечення даної структури. Фактично нерозкритими залишилися питання щодо відшкодування збитків, завданих поліцією, планування їх діяльності та підзвітності.

В умовах демократизації суспільного життя та прагнення нашої держави до цілковитого забезпечення прав та свобод людини державними органами виглядають дивно деякі положення закону, що значно збільшують можливості зловживання поліцейськими своїми правами. Зокрема, це стосується зниження рівня вимог щодо підстав перевірки документів у осіб, отримання відомостей, у тому числі й тих, що становлять комерційну та банківську таємницю, вилучення майна, обмеження пересування особи, а також проникнення до приватного володіння (Розділ 5).

Окрему увагу треба звернути на те, що процедура конкурсного відбору передбачена тільки для посади молодшого складу серед осіб, які вперше приймаються на службу. Саме тому у Києві, Львові та Одесі начальників місцевої поліції призначали, а не обирали, що, на думку експертів Ради Європи, є не демократичним (Коментарі Генерального директорату з прав людини та верховенства права РЄ). При цьому також збереглися спеціальні вищі звання генералів та полковників, що суперечить європейській тенденції формування цивільного характеру поліції. Тому необхідно змінити не лише систему звань, а й сам підхід до розуміння ролі та значення поліцейської служби в демократичному суспільстві.

Також необхідно зауважити щодо принципів застосування поліцією вогнепальної зброї. Закон визначається право її застосування при загрозі життя поліцейського або іншій особі. Однак, Європейський суд з прав людини чітко визначив, що до особи, яка намагається втекти від затримання або під час затримання не може бути застосована зброя, якщо тільки вона не підозрюється у намірі безпосереднього вчинення акту насильства. Тому, неприйнятними виглядають положення щодо можливості стріляти в нижню частину тіла людини, яка створює небезпеку для життя поліцейського, адже такі дії можуть призвести до травмування інших осіб.

Закон є далеким від досконалості щодо рівня законодавчої техніки. По-перше, це стосується занадто детального розкриття різних сфер діяльності поліцейських органів. Зокрема, розділ V – Проходження служби в Національній поліції, положення якого дублюють Кодексу законів про працю України та Закон України «Про державну службу». Ці питання доречно було б регулювати окремими підзаконними правовими актами. По-друге, відсутній комплексний підхід щодо приведення інших законодавчих актів у відповідність до закону, адже автори обмежились лише вказівкою Кабінету Міністрів підготувати та подати на розгляд Верховній Раді такі пропозиції. До того ж, в прикінцевих положеннях закону вказується на те, що «Закони України діють в частині, що не суперечать цьому Закону». Така норма не відповідає правилам подолання юридичних колізій і в майбутньому може призвести до суперечностей між законами. По-третє, у законі зустрічаються мертві та абсолютно ідентичні посилання, в деяких главах порушена рівновага структури (Розділ 3).

Отже, загалом ідея реформування системи правоохоронних органів є досить актуальною та необхідною в сучасних умовах розвитку української державності. Проаналізувавши положення Закону України «Про національну поліцію» можна дійти висновків, що він потребує подальшого доопрацювання, зокрема в частинах що стосуються структурних підрозділів поліції та чіткого визначення їх повноважень, врегулювання питання застосування поліцейськими зброї та доступу до особистих відомостей особи, а також необхідно внести відповідні зміни та доповнення до вже існуючих актів. Окреслене коло питань є досить трудомним та складним, тому для

розробки нової системи правоохоронних органів необхідно застосувати значні матеріально-технічні та кадрові ресурси.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Соловйова О.М.

Круглова Анна Євгенівна

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ АТЕСТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Ефективність діяльності органів та установ виконання покарань досить часто залежить від ефективності проведення кадрової політики, оскільки саме персонал таких установ є одним із показників стану дотримання прав людини стосовно осіб, які відбувають покарання. Підготовка високопрофесійного персоналу для роботи в органах та установах виконання покарань є необхідним для підвищення ефективності і результативності праці в цих органах. Недотримання чи неналежне здійснення процедурного добору кадрів може спричинити зниження рівня професійності та компетентності цих працівників, а, отже, й усього органу в цілому. Більшість працівників органів та установ виконання покарань є державними службовцями, а тому відповідно до чинного законодавства вони мають постійно підвищувати рівень своїх знань, удосконалювати свої уміння та навички, що, зазвичай, здійснюється шляхом проведення різного роду оцінювання їхньої діяльності.

Однією з найпоширеніших форм оцінювання ефективності діяльності органів та установ виконання покарань є атестація. Проведення атестації – важливий і необхідний крок для налагодження нормальної професійної роботи, дійсно, висококваліфікованих працівників, які сумлінно та доброякісно виконують покладені на них обов'язки. У науковій літературі є досить багато наукових визначень поняття “атестація”. Так, наприклад, С. С. Студенікін вважає, що атестація – це визначення ділової та політичної кваліфікації робітника, характеристика його особистих якостей, оцінка результатів його службової діяльності [1, с. 10]. У свою чергу, О. П. Жиров пропонує розглядати атестацію як установлену державою форму періодичної перевірки спеціальної трудової правоздатності певної категорії працівників та рівень виконання ними трудової функції для встановлення їхньої відповідності обійманій посаді, підвищення професійно-ділового й морального рівня, а також сприяння адміністрації в поліпшенні добору й розташування кадрів [2, с. 7]. З огляду на наведені вище поняття, атестація спрямована на виявлення основних якостей працівника як з боку їхньої професійної діяльності, так і з боку морально-етичних норм, визначення особистих якостей працівника, його кваліфікації та ін.

Проаналізувавши наукові позиції вчених щодо тлумачення поняття “атестації”, пропонуємо надати власне поняття “атестації персоналу органів і установ виконання покарань”, яке розуміємо як діяльність чітко передбачених на законодавчому рівні органів державної влади та їх посадових осіб, які діють винятково з дотриманням регламентованої процедури, та діяльність яких спрямована на оцінювання психологічних, моральних якостей ті фізичної можливості працівників органів та установ виконання покарань виконувати роботу, яка визначена їх посадовими обов'язками та за результатами якої ухвалюється рішення про відповідність чи не відповідність певного працівника обійманій посаді в пенітенціарних органах.

Основними ознаками атестації персоналу органів і установ виконання покарань, на нашу думку, є:

1) атестація здійснюється винятково уповноваженими на її проведення органами чи установами, які визначені на законодавчому рівні;

2) атестація здійснюється у встановленому нормативно-правовими актами порядку та з дотриманням чіткої процедури її проведення;

3) атестація спрямована на дослідження не тільки професійних можливостей працівників органу та установи виконання покарань, а й на виявлення певних моральних і психологічних якостей, які мають бути притаманні працівнику для ефективного та результативного виконання ним своїх повноважень;

4) результати атестації закріплюються у відповідному документі;

5) закріплені результати атестування працівника є основою для вирішення питання про кар'єрне зростання працівника чи його звільнення з органу чи установи виконання покарань.

Досліджуючи атестацію працівників органів та установ виконання покарань, зазначимо, що вона здійснюється не тільки для визначення професійних можливостей певного працівника, його психологічних і моральних якостей, але й оптимального соціально-психологічного стану в конкретному органі. З огляду на це, пропонуємо визначити основні чинники, які впливають на потребу проведення атестації працівників органів та установ виконання покарань. Такі чинники, на нашу думку, варто розподілити, на моральні (психологічні) та безпосередньо професійні.

До психологічних чинників проведення атестації слід віднести те, що:

1) проведення атестації спричинене особливим характером праці: спілкуванням із категорією осіб, які вчинили злочини;

2) необхідність удосконалення професійного спілкування з особами, які відбувають покарання та мають досить низький рівень моральної свідомості, характеризуються підвищеною конфліктністю, невдоволенням і ворожістю як до персоналу установ виконання покарань та до суспільства взагалі;

3) вагома роль персоналу органів та установ виконання покарань у процесі ресоціалізації засуджених, які мають бути не тільки особами, які здійснюють нагляд за засудженими, а й мають бути взірцем для їх виправлення та подальшої ресоціалізації.

До професійних чинників, які зумовлюють необхідність проведення атестації належить:

1) оцінювання ділових і професійних якостей персоналу органів та установ виконання покарань як під час прийому на роботу, так і його подальшої роботи;

2) оцінювання навичок працівника, які потрібні для його професійної діяльності;

3) оцінювання психологічних якостей працівника, необхідних як для спілкування із засудженими (стресостійкість, безконфліктність та ін.), так і для праці в умовах ненормованого робочого дня, праці з умовами праці, які є небезпечними для життя і здоров'я працівника, оперативністю роботи;

4) визначення рівня самостійності працівника установи виконання покарань, у тому числі й під час прийняття конкретного оперативного та правильного самостійного рішення, у тому числі і в стресових умовах праці;

5) визначення можливостей для напрямів підвищення кваліфікації деяких працівників органів та установ виконання покарань.

Таким чином, атестація працівників і службовців органів та установ виконання покарань має досить важливе значення для наповнення висококваліфікованими кадрами органів та установ виконання покарань, які здатні не тільки за своїми професійними, а й психологічними і моральними якостями виконувати покладені на них функції та звільнення тих, хто таких якостей не має.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Студеникин С. С. Советская государственная служба / С. С. Студеникин // Вопросы советского административного права. – М. ; Л., 1949. – 84 с.

2. Жиров А. П. Правовые аспекты аттестации руководящих работников и специалистов в промышленности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 “Трудовое право; право социального обеспечения” / А. П. Жиров. – М., 1979. – 23 с.

*Лопатюк Наталія Володимирівна,
студентка 8 групи 7МК-2Б курсу
Факультету №2
Національної академії внутрішніх справ*

ЧОРНА БУХГАЛТЕРІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ВЕДЕННЯ

На даний час чорна бухгалтерія є дуже поширеною в нашій країні. Вона знайома й зрозуміла керівникам суб'єктів господарювання, бухгалтерам, фінансовим працівникам, економістам, представникам податкових органів, а також багатьом іншим фахівцям, які за родом своєї діяльності мають справу з економікою підприємств і організацій.

Важливо знати що деякі працівники податкових органів вважають, що подвійний запис — це те ж саме, що і «подвійна» або «чорна» бухгалтерія. Так, наприклад, у журналі «Вісник податкової служби» кілька років тому була опублікована стаття, в якій автор стверджував, що відомий рахівник Лука Пачолі ще у середньовіччя винайшов метод ухилення від сплати податків під назвою «подвійний запис». Але це не так.

На сьогоднішній день у вітчизняних фахівців не спостерігається єдності думок щодо того, що ж слід включати в поняття 'чорна бухгалтерія'. Одні вважають, що до 'чорної' бухгалтерії відноситься виключно заробітна плата 'в конвертах', інші - що під цим терміном розуміється вся неврахована в офіційній бухгалтерії готівка, треті - що 'чорна бухгалтерія' враховує не тільки гроші, але й інші невраховані в офіційній бухгалтерії активи і пасиви (товари, основні засоби, заборгованість, і т.п.), і т.д. Мета використання 'чорної' бухгалтерії достатньо очевидна: приховування доходів від оподаткування. Причому ховаються від оподаткування доходи не тільки підприємства, але і працюючих на ньому співробітників; найбільш яскраве тому підтвердження - широко розповсюджена практика виплати заробітної плати «в конвертах».

До найбільш поширеним фінансово-економічним процесам 'чорної' бухгалтера і можна віднести, реалізацію товарів (робіт, послуг) за готівку без відповідного відображення в регістрах бухгалтерського обліку, залучення позикових готівкових грошових коштів, отримання та зберігання неврахованих товарно-матеріальних цінностей, використання неврахованих основних засобів. Облікові заходи 'чорної' бухгалтерії - це приховування виручки і прибутку від оподаткування, управління неврахованими в офіційній бухгалтерії фінансовими потоками (інакше кажучи, 'чорним налом'), нарахування і виплата заробітної плати «в конвертах», і ін.

Технологія ведення 'чорної' бухгалтерії нагадує технологію офіційної ('білої') бухгалтерії. Проте дані 'чорної' бухгалтерії призначені виключно для внутрішнього користування, і доступ до них мають далеко не всі співробітники підприємства. Зрозуміло, ні в яких офіційних облікових регістрах ці дані не відображаються, залишаючись постійно в тіні (власне, тому такий облік і називають 'чорною' бухгалтерією).

Потрібно також пам'ятати що дана діяльність є незаконною і всіма способами приховується. В основному таке завдання доручається працівнику який довго працює на підприємстві, є професіоналом своєї справи і якому керівництво підприємства може повністю довіряти. Щоб влаштувати робоче місце для працівника який вестиме «чорну бухгалтерію» рекомендують такі дії: «Виділіть працівникові окремий кабінет, призначений особисто для нього. Кабінет не повинен бути доступним для сторонніх осіб. Двері повинні відкриватися тільки по дзвінку. У разі «небезпеки» вам, природно, необхідно повідомити своєму важливому співробітникові про це».

Але треба пам'ятати також і про відповідальність за проведення такої діяльності.

У разі якщо контролюючий орган самостійно визначає суму податкового зобов'язання, зменшення суми бюджетного відшкодування та/або від'ємного значення суми податку на додану вартість платника податків на підставах, визначених підпунктами 54.3.1, 54.3.2, 54.3.4, 54.3.5, 54.3.6 пункту 54.3 статті 54 Податкового Кодексу України, тобто якщо відбулося заниження або завищення суми податкових зобов'язань платника

податків, заявлених у податкових (митних) деклараціях, уточнюючих розрахунках, якщо про це свідчать дані перевірок результатів діяльності платника податків (якщо на підставі цього контролюючий орган самостійно визначив суми податкового зобов'язання, зменшення суми бюджетного відшкодування та/або зменшення від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на прибуток або від'ємного значення суми податку на додану вартість платника податків) тягне за собою накладення на платника податків штрафу в розмірі 25 відсотків суми визначеного податкового зобов'язання, завищеної суми бюджетного відшкодування.

У певних випадках податкові органи мають право застосувати до громадян і посадових осіб, винних у порушенні законодавства, санкції у вигляді адміністративного штрафу.

Та кримінальна відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Отже, «чорна бухгалтерія» хоч і є зручною для деяких підприємств, але її ведення є не законним і про це потрібно пам'ятати кожному керівнику який збирається приховати свої доходи.

*Нерозя Аліна Костянтинівна
студентка міжнародно-правового
факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Серед великої кількості загальнообов'язкових платежів, важливе місце займає акцизний податок, бо він є важливим фіксальним інструментом бюджету України.

Акциз - від латинського *accidere* - один з видів непрямого податку переважно на товари масового вжитку (тютюнові вироби, алкогольні напої, легкові автомобілі, нафтові вироби, газ, пальне, мастила тощо). Акцизний податок є різновидом непрямих податків, оскільки він прихований у ціні товарів, робіт та послуг. Питання непрямого оподаткування відіграють важливу роль у бюджетній та податковій політиках держави.

У науковій літературі існують різні погляди щодо проблеми визначення акцизного оподаткування, науковим обґрунтуванням яких займався ряд відомих науковців, таких як: В.Л. Андрущенко, В.С. Загорський, О.Д. Данілова, А.Б. Дрига, В.І. Коротун, І.О. Лютий, В.М. Опаріна, А.М. Соколовська, В.М. Федосов, С.І. Юрій, О.Д. Данілов. Але окремі питання щодо даного податку і досі залишаються малодослідженими та не вивченими, що підвищує актуальність даної теми.

На сьогодні існує великий перелік проблем пов'язаних зі справлянням акцизного податку в Україні, головною з яких слід вважати суттєве зростання ставок на нафтопродукти та алкогольні напої передбачене в Податковому кодексі. Із набранням 1 січня 2016 року чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 року № 909-VIII кардинально змінено порядок адміністрування, обліку та сплати акцизного податку продавцями пального.

Серед нововведень — акцизна накладна й електронне адміністрування реалізації пального. Відповідно до вказаного вище закону, платник податку при реалізації пального зобов'язаний скласти в електронній формі акцизну накладну за кожним кодом товарної підкатегорії, реалізованого пального й зареєструвати в Єдиному реєстрі акцизних накладних із дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису уповноваженої платником особи. Складання акцизної накладної передбачає також обсяги втраченого (як у межах, так і понад установлені норми втрат), зіпсованого, знищеного пального. Акцизна накладна складається платником податку в день реалізації пального при кожній повній або частковій операції з реалізації пального.

Також були суттєво змінені ставки на акцизні товари, для натуральних виноградних вин ставка не змінилася – 0,01 грн. за 1 літр, по решті алкогольних позицій відбулося збільшення у півтора – два рази: пиво – 2,48 грн/л (з 1,24), кріплені вина – 7,16 (3,58), шампанське -10,40 (5,20), вермути 7,16 (3,58). По тютюнових výroбах збільшилася специфічна ставка. Приміром для сигарет із фільтром вона зросла з 227,33 до 318,26 грн. за 1000 штук. мінімальне акцизне податкове зобов'язання зросло з 304,11 до 425,75 грн. По пальному змінилися ставки і одиниці виміру. Так, для бензинів було 202 євро за тону, а стало 171,5 за 1000 літрів, для дизельного палива фіскальне навантаження змінилося зі 100 і 132 євро за тону до 95 і 125,5 євро за 1000 літрів.

Такі нововведення можуть стати причиною збільшення тіньового сектору економіки, підвищення рівня економічної злочинності, ухилення від сплати податків. Серед серйозних загроз - посилення контрабанди, нелегальне виробництво продукції, ввезення підакцизних товарів поза митним контролем, заниження митної вартості імпортованих товарів, переміщення товарів з фіктивними документами, здійснення псевдо експорту підакцизних товарів, декларування товарів на фіктивні фірми, використання підроблених марок акцизного податку, зниження якості продуктів тощо.

Перш за все, задля вирішення даних проблем необхідно враховувати зарубіжний досвід. Про важливість акцизного оподаткування свідчить той факт, що у деяких країнах (наприклад, Швейцарії) норми, які його регулюють, закріплені на рівні конституцій. Система акцизного оподаткування в зарубіжних країнах постійно змінюється й удосконалюється. Однією з найважливіших і найвагоміших змін, що відбулися у структурі податків європейських країн останнім часом, є зменшення відносної частки непрямих податків, при зростанні їх абсолютних сум через збільшення обсягу товарообороту.

З 1980 по 2013 роки питома вага індивідуальних та універсальних акцизів скорочується (в Канаді з 35,3 до 26 %, в Італії з 40,8 до 23 %, у Франції з 37,6 до 28 %, в Японії з 33 до 12 %). Найнижча питома вага акцизів в Японії (12 %) та США (16 %), оскільки в цих країнах переважає пряме оподаткування; найвища – в Греції, Португалії (до 40 %) та Ірландії (42 %). У структурі акцизів у країнах ЄС дещо підвищуються універсальні і знижуються індивідуальні акцизи.

Для врегулювання акцизного оподаткування у нашій державі, необхідно знизити тиск непрямих оподаткування, створити диференціацію ставок акцизів на товари з метою збільшення ставок для високовартісних товарів та зменшення - для низько вартісних. Потрібна більш ефективна організація контролю за сплатою акцизних податків у податкових органах, на митницях, органах внутрішніх справ. А також варто збільшити вагу на екологічний чинник за прикладом більшості країн Європи, зокрема диференціювати ставки податку на автомобілі, залежно від ступеня викидів в атмосферу у напрямку застосування знижених ставок для більш екологічно чистих автомобілів. Дієвим засобом буде також удосконалення законодавчої бази на основі вимог Директив Ради ЄС, а також основних положень зарубіжного досвіду.

МИХАЙЛІВ ДМИТРО СТЕПАНОВИЧ
*НЮУ ім. Ярослава Мудрого, студент,
ІПКЮ України, 2 курс, 19 група*

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ефективне державне управління передбачає здатність країни надавати адміністративні послуги і забезпечувати її економічне зростання і конкурентоспроможність на міжнародній арені. Реформа державної служби значною мірою визначає успіх і інших реформ, результати яких безпосередньо залежать від якості управлінських рішень державних органів.

Законодавче закріплення нових принципів державної служби, гармонізованих з європейськими принципами, є одним із завдань Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом на 2014-2017 року.

Пріоритетами реформи державної служби є: побудова професійної, некорумпованої, престижної, орієнтованої на потреби громадян державної служби; відділення політики від адміністрування; впровадження компетентнісної моделі управління людськими ресурсами; гармонізація державної служби і служби в органах місцевого самоврядування; впровадження прозорої моделі оплати праці і кар'єрної мотивації державних службовців; кадрове забезпечення процесу децентралізації.

Для виконання зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною і ЄС, у співпраці з державними органами влади, у тому числі з Національним агентством України з питань державної служби, та за участю Представництва ЄС в Україні, міжнародних експертів і представників громадськості був підготовлений проект Стратегії реформування державного управління на 2015-2020 роки. Також за участю міжнародних експертів ЄС, програми SIGMA і представників громадськості була забезпечена розробка та прийняття Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. Підписуючи цей Закон, Президент України зазначив, що робота над Законом стала хорошим прикладом консолідації зусиль законодавчої, виконавчої гілок влади, громадськості, експертів для досягнення загальної мети реформування державної служби.

Закон передбачає такі реформаторські новації: розмежування політичних і адміністративних посад; ще одна зміна – спрощена класифікація категорій. Раніше їх було сім, стане три, а рангів було 15, стане лише 9; встановлюється нова система управління державною службою на чолі з Кабінетом Міністрів України. Новим важливим елементом цієї системи стає Комісія з питань вищого корпусу державної служби; наступною новацією стануть якісніші гарантії рівного доступу до державної служби; строкове призначення для найвищих державних службовців; істотні зміни випробовує модель оплати праці, в основу якої покладено збільшення питомої ваги посадового окладу в структурі зарплати. Результатом впровадження реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (е-урядування), яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Також на даний момент здійснюється гармонізація Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII і проекту нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (реєстраційний № 2489 від 30 березня 2015 року), розробленого Національним агентством України з питань державної служби і прийнятого за основу за результатами розгляду в першому читанні 23 квітня 2015 року на пленарному засіданні Верховної Ради України.

Передусім, це буде означати, що в загальних питаннях проходження служби в органах місцевого самоврядування застосовуватимуться ті ж підходи, що і в органах державної влади.

Перфецька Алла Володимирівна
*Студентка 3 курсу Навчально-наукового
Інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька
академія»*

СУБВЕНЦІЯ НА КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ: СУБНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Необхідність реформування та удосконалення механізму надання та використання субвенцій на капітальні видатки обумовлюється впливом розміру останніх на соціальні та економічні процеси у регіональному розрізі. Якщо порівнювати обсяги субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, виділені у 2010 році, порівняно з 2014 роком, то побачимо, що вони виросли більш, ніж у 1,5 рази. Зрозуміло, що ця тенденція обумовлює актуальність даного питання та необхідність його детального дослідження.

Проте існує низка проблем, пов'язаних із наданням та використанням коштів на міжбюджетному рівні. Результати аудиторських перевірок доводять, що ефективність та результативність використання коштів субвенцій не дуже висока, а отже мета, на яку виділяються з державного бюджету кошти субвенцій, не досягається.

Аналіз причин тінізації та неефективності у використанні субвенцій на розвиток регіонів свідчить, що ці проблеми виникають як з вини органів місцевого самоврядування, так і з вини центральних органів виконавчої влади.

Необхідна розробка якісно нових порядків та умов надання субвенцій на розвиток з центрального бюджету місцевим бюджетам, відповідно до вимог Бюджетного кодексу України. Аргументуємо тим, що чинні порядки та умови надання субвенцій, затверджені Кабінетом Міністрів України, дозволяють використовувати надані кошти на ті ж цілі, передбачені іншими субвенціями.

Слід конкретно виокремлювати напрями розподілу субвенцій на розвиток з урахуванням та зазначенням пріоритетів та критеріїв, що забезпечить надані кошти від розпорощення та фінансування другорядних цілей розвитку.

При затвердженні порядку використання коштів необхідно конкретизувати напрями по кожному об'єкту на виготовлення проектної документації чи на виконання конкретних будівельно-монтажних робіт. Необхідним є чіткий розподіл цільового призначення коштів субвенції.

На нормативному рівні слід передбачити систему звітів по цільовому використанню наданих коштів, аби уникнути застосування недосконалого порядку перерахування субвенцій, який містить непрозорий та громіздкий механізм проведення за рахунок коштів субвенцій взаємозаліків між учасниками розрахунків.

Потрібно розмежувати надання та використання субвенцій на розвиток у часових рамках, розділивши необхідні витрати по кварталах, відповідно до поставлених пріоритетів. Аргументуємо запропоновану реформу забезпеченням від нерівномірного розподілу державних коштів на місцевому рівні, адже основне накопичення надходжень у другому півріччі року створює умови непрогнозованості фінансування видатків та несвоєчасне освоєння бюджетних коштів

Для кожного пріоритету – визначення напряму спрямування з врахуванням часових обмежень. В даному випадку йдеться про необхідність виділення напряму спрямування коштів в найкоротший термін, адже зволікання в даному контексті, безумовно, призведе до фактичного фінансування лише у другому півріччі, що ускладнює процес освоєння отриманих коштів, своєчасне виконання будівельно-монтажних робіт та стає причиною постійних залишків неосвоєних коштів на рахунках у розпорядників коштів та замовників будівництва.

Треба зауважити, що субвенції на розвиток як міжбюджетний інструмент регулювання та стабілізації, у більшості випадків не виправдовують свого призначення з вини саме місцевих органів влади – розпорядників коштів. Вважаємо за необхідне виокремити наступні напрямки реформування у контексті розподілу та використання коштів місцевими органами влади:

Задля уникнення несвоєчасного фінансування пускових об'єктів, слід забезпечити та передбачити обов'язок місцевих органів влади щодо дотримання вимог затверджених Кабінетом Міністрів України порядків про формування переліків об'єктів та їх співфінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Дотримуватись правила попередньої регламентації основних напрямів використання субвенції у проектно-кошторисній документації, адже у випадку її відсутності до переліку об'єктів включаються нові об'єкти, які упродовж року коригуються та уточнюються. Це веде до розпорошення коштів, низького рівня освоєння, росту незавершеного будівництва та низької задачі пускових об'єктів.

Своєчасно реєструвати фінансові зобов'язання, не затримувати укладення договорів на виконання робіт чи надання послуг, дотримуватись передбачених договорами умов.

Запобігати систематичному формуванню значних сум залишків на рахунках розпорядників і одержувачів коштів, які впродовж тривалого часу не використовуються. З огляду на те, що субвенції на розвиток часто спрямовуються не лише на капітальні (будівництво, реконструкція), а й на поточні (поточний ремонт, утримання об'єктів комунальної власності) видатки, на нашу думку, доцільно передбачити граничні норми спрямування регіоном коштів за тими напрямками, котрі забезпечують інноваційну модель розвитку економіки регіону (наприклад, 10% виділеного ресурсу).

Петерімова Олена Романівна

2 курс, 14 група

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції,

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ СПОРИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ВИРІШЕННЯ

Поняття адміністративного спору є ключовим при вирішенні багатьох питань адміністративного права, а проблеми його розгляду були актуальними у дореволюційний період, радянську добу й залишаються такими і на сьогоднішній день, привертаючи увагу багатьох дослідників.

Адміністративно-правовий спір у вузькому значенні сприймають як конфлікт, що виник з адміністративно-правових відносин, а в широкому – як пов'язаний з правовідносинами будь-якої галузевої належності, однак які зумовлені управлінською діяльністю представників влади. В українському законодавстві конструкція «адміністративно-правовий спір» охоплює всі спори, зумовлені публічною діяльністю представників влади, крім тих, щодо яких чинним законодавством встановлено інший порядок вирішення.

На сторінках наукових джерел зустрічаються пропозиції визначати дане поняття як «управлінські спори», або «спори, що виникають у сфері управління», чи «адміністративно-правові суперечки». Проте найпоширенішою й досі залишається позиція Д. М. Чечота, обґрунтована ще в 1973 р., за якою поняття «адміністративно-правовий спір» найкраще відбиває специфіку правового конфлікту особи з державою. Ми також погоджуємося з такою точкою зору.

Для вирішення адміністративно-правових спорів законодавством України передбачено судовий і адміністративний порядки. Судовий розгляд цих спорів

здійснюється судами адміністративної юрисдикції і регламентується Кодексом адміністративного судочинства. У випадку адміністративного оскарження суб'єктом розгляду виступає орган чи посадова особа, що вповноважений розглядати адміністративні скарги. Зокрема, може йтися про вищий орган чи посадову особу, керівника відповідного органу тощо. Судовий і адміністративний порядок вирішення спорів пов'язані між собою. Вітчизняне законодавство в цілому виходить із факультативності процедур адміністративного порядку оскарження, невикористання якого не перешкоджає зверненню до суду. Кожна особа повинна мати право вибору способу оскарження (чи то адміністративний, чи судовий порядок).

На сьогоднішній день нагально постає питання щодо посилення диспозитивних начал розгляду адміністративно-правових спорів у судовому та адміністративному порядку. Зокрема важливим завданням розвитку законодавства у цій сфері є поширення механізмів примирення на сферу адміністративного оскарження. Це, з одного боку, відповідало б європейським стандартам, а з другого боку – сприяло б більш ефективному розв'язанню адміністративно-правових спорів.

Останнім часом також активно обговорюється питання можливості впровадження інших позасудових способів вирішення адміністративно-правових спорів. Наприклад, медіація, посередництво, третейський суд тощо. Але серед вітчизняних науковців поширена думка, що впровадження таких порядків вирішення публічно-правових спорів не відповідає природі тих відносин, в яких ці спори виникають. Вони наполягають на тому, що навіть за умови значного делегування державою низки публічних повноважень недержавним структурам розгляд спорів, що виникають у зв'язку з цим, не може відбуватися у третейському суді або інших подібних структурах.

На сьогодні вирішення адміністративно-правових спорів у позасудовому порядку здійснюється за процедурами, описаними в численних правових актах різної юридичної сили. Торкаючись питання уніфікації цих процедур, зазначимо, що в Україні підготовка Адміністративно-процедурного кодексу триває вже понад 10 років (останній проект № 11472 від 03.12.2012 р.). Такий закон вже був прийнятий у багатьох зарубіжних країнах і значно полегшує порядок і процедуру розгляду адміністративно-правових спорів, сприяє захисту прав і свобод громадян від зловживань з боку представників влади.

Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити висновок, що удосконалення порядку вирішення адміністративно-правових спорів, дійсно, є актуальною проблемою для українського законодавця. За умови правильної реалізації вищезгаданого проекту Кодексу та вдалого застосування апробованого досвіду зарубіжних країн в Україні будуть створені належні умови для реалізації підвладними особами своїх конституційних прав.

Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного права, к.ю.н. Ковтун М.С.

Пшеничка Яна Віталіївна

2 курс, 14 група Інститут прокуратури та кримінальної юстиції, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАТРИМАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА З МЕТОЮ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ

Законодавством нашої держави закріплено, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і мають такі ж обов'язки, як і громадяни України. Проте, у випадку порушення вимог закону такими особами держава може використати особливий захід

щодо їх відповідальності – примусове видворення. Порівнявши українські правові стандарти з європейськими, можна виявити ряд проблем, що потребують невідкладного вирішення, шляхом приведення українського законодавства до стандартів ЄС.

Як правило процедура видворення супроводжується попереднім затриманням іноземців чи осіб без громадянства. У рішеннях Європейського суду з прав людини у справах «Вітольд Літва проти Польщі» від 04.04.2000 р. та «Рахімі проти Греції» від 05.04.2011 р. наголошується, що затримання особи є таким серйозним запобіжним заходом, застосування якого є виправданим лише в ситуації, коли інші, менш жорсткі заходи, були розглянуті і визнані недостатніми для захисту індивідуальних чи суспільних інтересів, що могли б виправдати утримання особи під вартою.

В цьому контексті зазначеної проблеми вбачається доцільним закріпити в українському законодавстві чітко визначеного обов'язку для національних органів, які приймають рішення про затримання з метою забезпечення видворення, в кожному конкретному випадку досліджувати питання про можливість застосування менш жорсткого заходу.

Ще однією обов'язковою умовою щодо примусового видворення, який закріплено Комітетом міністрів Ради Європи у відповідному акті, який має назву "Двадцять керівних принципів щодо примусового повернення" від 04.05.2005 р., а також у Директиві 2008/115/ЄС, є негайне інформування про підстави затримання та дотримання інших процесуальних гарантій. Тобто затриманий повинен бути негайно проінформований мовою, яку він розуміє, про правові і фактичні підстави його утримання під вартою, а також про існуючі засоби правового захисту. В Україні ж відсутнє чітке законодавче закріплення процесуальних гарантій під час вирішення питання про затримання іноземців та осіб без громадянства з метою видворення та щодо розгляду справ стосовно такого затримання. Зокрема, органи влади не дотримуються обов'язку інформувати таких осіб зрозумілою і доступною їм мовою про правові та фактичні підстави їх затримання та перебування під вартою, а також роз'яснити їм існуючі засоби правового захисту та надати доступ до правової допомоги для того, щоб особа могла оскаржити рішення про утримання під вартою з метою видворення.

Також у вищезазначених документах йдеться про те, що у будь-якому випадку необхідність затримання особи підлягає перегляду через розумні проміжки часу. У практиці ЄСПЛ (Рішення у справі «Абдулхаков проти Росії» від 02.10.2012 р.) надаються висновки щодо наявності можливості ініціювати процедуру перегляду законності утримання під вартою, яка повинна надаватись незабаром після того, як особу взято під варту, і зважаючи на можливі зміни підстав утримання, через розумні проміжки часу після цього.

В українському законодавстві відсутні гарантії періодичного судового перегляду законності утримання під вартою з метою примусового видворення. Як наслідок, відсутній контроль над діями органів, які повинні здійснювати усі належні дії для організації видворення особи. Періодичний судовий перегляд законності затримання необхідний у зв'язку з тим, що через певний проміжок часу обставини, які були підставою для затримання особи можуть перестати існувати, та можуть з'явитись нові обставини, за яких особа має підлягати звільненню, наприклад, визнання її біженцем, до якого взагалі не можна застосовувати примусове видворення. Крім того, на практиці особи, які оскаржують рішення про утримання з метою забезпечення видворення, очікують результатів апеляційного розгляду протягом 5-6 місяців, що не відповідає вимозі розумного строку в розумінні європейського законодавства.

Таким чином, в українському законодавстві існують певні проблеми та прогалини з даного питання. Існує ряд недоліків у проведенні процедури примусового видворення та вживання пов'язаних з нею заходів на практиці. Тому у рамках Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та ряду інших реформ є важливим приведення нашого законодавства у цій сфері до загальновизнаних норм і забезпечення ефективної реалізації цих норм саме на практиці.

Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного права, к.ю.н. – Ковтун М.С.

Семьонова Валерія Сергіївна
студентка 2 курсу, 14 групи інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

На даному етапі розвитку української державності, проблема реформування інституту адміністративної відповідальності юридичної особи залишається однією з найгостріших проблем адміністративного права й практики здійснення адміністративної юрисдикції. Адже на сьогоднішній день відбуваються значні перетворення і модернізація в різних сферах суспільного життя, що призводять до реформ всієї системи права, в тому числі й адміністративного права.

Більш широке регулювання цей інститут отримав вже за часів незалежності України: ряд законів передбачає наслідки порушення юридичними особами адміністративно-правових норм, зокрема «Про відповідальність у сфері містобудування», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про виключну(морську) економічну зону» та ін. Але в жодному з цих нормативно - правових актів не використано термін «адміністративна відповідальність», закріплюється лише відповідальність юридичних осіб в адміністративному порядку . Дана прогалина дозволяє деяким науковцям заперечувати існування адміністративної відповідальності юридичних осіб як такої, висуваючи натомість положення про фінансову та інші види відповідальності даних суб'єктів.

Позицію, що діючим законодавством юридичні особи визнані суб'єктами адміністративної відповідальності підтримують ряд науковців, серед яких можна виділити О.Т.Зиму, С.В. Овчарову, Б. А. Пугінського. З цього приводу Є. В Додін відмічав: «Тривалий час в адміністративно - правовій науці суб'єктом проступку визнавалась лише фізична особа, що знайшло своє відображення в КУпАП. Однак, розвиток ринкових відносин, виникнення приватного підприємства зробили необхідним посилити контроль з боку держави за додержанням юридичними особами обов'язків у сфері здійснення виконавчої влади й встановити адміністративну відповідальність у разі порушення цих обов'язків».

Для вирішення питання про те, чи є дії юридичної особи винними, необхідно визначити, чи є вони наслідком дій або бездіяльності фізичних осіб, що входять до її складу. Якщо юридичним фактом, що лежить в основі протиправних дій юридичної особи, є дії фізичних осіб, дії юридичної особи вважаються винними. Якщо ж такою основою є фактичні обставини, виникнення яких не залежить від волі і свідомості осіб, які входять до складу юридичної особи, дії останньої вважати винними не можна. У кодексах про адміністративні правопорушення деяких пострадянських республік, зокрема ст. 3.5 КпАП Республіки Білорусь, ст. 2.1 КпАП Російської Федерації, передбачено адміністративну відповідальність за відсутності вини юридичної особи в тому її класичному розумінні, як ставлення особи до власних протиправних дій. У зазначених кодексах юридична особа визнається винуватою у скоєнні адміністративного правопорушення, якщо буде встановлено, що цією особою не дотримано норми, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність. У науковій літературі з даної проблематики відзначалося, що провина юридичної особи не може довільно визначатися лише в разі виявлення провини конкретної посадової особи. Доведенню підлягає винуватість усіх працівників, що діють від імені організації в цілому.

Нині в Україні активно йде закріплення на законодавчому рівні механізму правового регулювання адміністративної відповідальності юридичних осіб. Це проявляється в ухваленні кодифікуючих актів, які, зокрема, регулюють притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності в різних сферах суспільного життя.

Згідно із ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху" від 14.07.2015 № 596-VIII внесені новели щодо відповідальності юридичних осіб, за якими зареєстровано транспортний засіб, за правопорушення дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, (а саме ст.14-2 КУпАП) , які набирають чинності одночасно із набранням чинності Законом України про Національну поліцію 07.11.2015 року.

Згідно із зазначеною новелою (ст.14-2 КУпАП), адміністративну відповідальність за правопорушення, зафіксовані в автоматичному режимі несуть не лише фізичні, а й юридичні особи, за якими зареєстровано транспортний засіб, крім випадків, якщо транспортний засіб, його номерний знак вибули з володіння власника внаслідок протиправних дій інших осіб, або на момент вчинення правопорушення таким транспортним засобом керувала інша особа (звільнення від адміністративної відповідальності); також слід зазначити, що юридична та фізична особи в разі притягнення до відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, мають право зворотної вимоги до особи, яка керувала транспортним засобом у момент учинення правопорушення (ст. 53-1 ПДР);

Таким чином, можна дійти думки про необхідність подальшого вдосконалення чинного законодавства, що регулює відносини адміністративної відповідальності юридичних осіб України на сучасному етапі розвитку щодо притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб, а саме:

1) передбачити в адміністративному законодавстві поряд з фізичними особами і юридичну особу як суб'єкта адміністративного правопорушення;

2) включити до КУпАП визначення адміністративного правопорушення юридичної особи, закріпивши при цьому принцип вини юридичної особи у вчиненні адміністративного правопорушення як обов'язкову умову притягнення її до адміністративної відповідальності. Але щоб запобігти перевантаженню вже досить об'ємного нормативно – правового акту значною кількістю складів можливих адміністративних правопорушень, пропонується включити до Кодексу лише загальні положення відносно адміністративної відповідальності юридичних осіб у вигляді окремої глави до Загальної частини другого розділу;

3) запровадити , окрім штрафів, інші види стягнень до юридичних осіб;

4) щодо окремих питань механізму й порядку притягнення до відповідальності юридичних осіб, то прийнятним видається їх закріплення у підзаконних нормативних актах, без порушення п.22 ст. 92 Конституції України.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб не лише має повне право на існування, а й є поштовхом для подальшого зміцнення законності, адже порушення встановленого порядку управління та державної дисципліни, скоєне юридичною особою, може завдати значно більше шкоди державі і суспільству, ніж проступок окремої особи.

**Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Сьоміна В.А.**

*Сухно Анастасія Вікторівна
студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасні суспільні процеси в Україні вимагають радикального перетворення організації та діяльності органів публічної влади, зокрема їх правової, територіальної та матеріально-фінансової основи. Одним із напрямів конституційної реформи є децентралізації публічного управління. Ключовим питанням, яке необхідно розв'язати в ході реформування, є забезпечення передачі максимально можливого обсягу владних повноважень органам місцевого самоврядування та чіткого розмежування їх повноважень з повноваженнями виконавчої влади. Проблематика децентралізації є надзвичайно актуальною, тому висвітлюється в численних дослідженнях українських вчених: В. Я. Тація, П. М. Любченко, С. Г. Серьогіної та ін. Хід реформи складний і потребує подальшого вдосконалення, тому метою тез є визначення особливостей реформування місцевого управління та територіальної організації в Україні.

Відповідно до «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, реформування відбудеться у 2 етапи.

З метою реалізації цієї Концепції на першому етапі розробляються зміни до Конституції України. Так, в остаточному висновку Венеціанської комісії щодо проекту зазначається, що «остання версія змін до Конституції є дуже позитивною і добре підготовленою та заслуговує повної підтримки, прийняття змін буде важливим кроком вперед на шляху до створення незалежної судової системи».

Наразі Конституційна комісія продовжує працювати над змінами до Основного закону. Експерти працюють в трьох робочих групах, які розробляють напрямки децентралізації, правосуддя, прав та свобод людини. Особливу увагу влада приділяє саме децентралізації.

На другому етапі передбачається провести інституційну реорганізацію органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади з метою забезпечення їх фінансово-економічної життєздатності.

Варто зазначити, що в Україні вже зроблені важливі кроки в цьому напрямку:

Концепція сприяє прийняттю змін до Бюджетного кодексу України і Податкового кодексу України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації. Нещодавно новостворений Закон України «Про добровільне об'єднання громадян» допомагає створювати самодостатні територіальні громади, які б володіли відповідними матеріальними, фінансовими ресурсами, територією, необхідними для ефективного виконання покладених на їхні органи місцевого самоврядування завдань та функцій.

Натомість українським громадам було запропоновано пройти шлях добровільного зростання. Метою проекту закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.) є встановлення порядку об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та надання державної підтримки об'єднаним територіальним громадам. Наявна фінансова мотивація і логіка для об'єднань, і це є базисом добровільності. Держава не примушує об'єднуватись – вона відкриває можливості для того, щоб громади могли більше отримувати доходів і відповідно на свій розсуд більше розпоряджатися видатками по місцевим бюджетам. Перші результати можна вже побачити на Черкащині (нове медичне обладнання, транспорт, дороги). Було також ухвалено зміни до Бюджетного кодексу України, який повністю змінює підходи до фінансування в системі місцевого самоврядування (ст. 17, 22, 38, 66).

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що Україна перебуває в стані активного реформування.

Отже, після ухвалення Концепції на найвищому політичному рівні без зволікань і дискусій, можлива реалізація головного завдання конституційної реформи – трансформація Конституції України з основного закону державницького спрямування у основний закон громадянського суспільства, в якому права і свободи людини та інші загальнолюдські цінності не тільки проголошені, а й надійно захищені.

Талаш Вікторія Юрївна

студентка юридичного факультету

Херсонського державного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ШЛЯХОМ ВИЗНАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ СУБ'ЄКТАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин і появи великої кількості суб'єктів підприємницької діяльності постала необхідність здійснити перетворення національної правової системи шляхом удосконалення інституту адміністративної відповідальності. Таке удосконалення вбачається в тому, щоб суб'єктами адміністративної відповідальності визнавати не тільки фізичних, але і юридичних осіб. Це питання досить актуальне, адже правопорушення, скоєне юридичною особою, може завдати значно більшої шкоди державі та суспільству, ніж правопорушення фізичної особи.

Питання щодо визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності у своїх працях висвітлювали Д. Бахрах, Є. Герасименко, О. Зима, І. Голосніченко, А. Іоффе, Ю. Колесниченко, В. Колпаков, А. Комзюк, Л. Кравченко, В. Кротюк, Д. Лук'янець, М. Михеєнко, Е. Овчарова, О. Плетньова, Л. Попов, В. Стефанюк, С. Студенікін та інші.

Відповідно до чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи [1]. Проте, в низці країн Західної Європи, які зіткнулися зі швидким зростанням правопорушень, вчинених корпораціями, запроваджено інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб.

В юридичній літературі суб'єктом адміністративного права визначається фізична чи юридична особа, яка є носієм прав і обов'язків у сфері державного управління, передбачених адміністративно-правовими нормами, та має здатність надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [2, с. 25].

В. Колпаков наголошує на тому, що юридична особа може бути суб'єктом адміністративного правопорушення. Такий висновок небезпідставний, оскільки за рамками КУпАП діє досить велика група норм, що встановлюють відповідальність осіб за вчинення протиправних дій. І хоча такі дії не віднесені законодавцем до адміністративних правопорушень, а відповідальність за них не названа адміністративною, вони мають найважливіші їхні ознаки. Це, наприклад, – зазначає він, – норми, що встановлюють відповідальність об'єднань громадян (ст.ст. 28–32 Закону України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року). Саме ця обставина дозволяє вченим вказувати на існування інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб [3, с. 277–278].

О. Зима, аргументуючи свою позицію щодо інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб, виділяє такі ознаки юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності:

- специфічний (не спеціальний) суб'єкт відповідальності;

- правову поведінку суб'єкта, яка реалізується в діяльності фізичних осіб, що складають соціальний субстрат юридичної особи, внаслідок чого вина юридичної особи серйозно відрізняється від вини особи фізичної;

- стягнення, яке застосовується до правопорушника тягне негативні наслідки не лише відносно порушника (юридичної особи), а й пов'язаним з ним фізичним особам.

При цьому О. Зима вказує, що виділення адміністративної відповідальності юридичних осіб в окремий підінститут має істотне практичне значення. Саме з ним пов'язане розмежування процедури притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб, а також встановлення системи стягнень, що можуть застосовуватися до юридичних осіб [4, с. 10].

Проте окремі науковці негативно ставляться до ідеї адміністративної відповідальності юридичних осіб, висловлюючи думку, що визначення юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності руйнує цілісність інституту адміністративної відповідальності [5, с. 51].

Таким чином, аналіз наукових підходів дозволяє стверджувати, що юридичні особи цілком можуть виступати в якості суб'єктів адміністративної відповідальності, проте це має бути закріплено на законодавчому рівні. У разі надання юридичним особам статусу суб'єктів адміністративної відповідальності необхідно буде розробити концепцію відповідальності, тобто фактичні умови притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності і види стягнень, які будуть накладатися на них у зв'язку з порушенням норм адміністративного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.02.1984 № 8074-10. – У редакції від 16.11.2013 // Відомості Верховної Ради України . – 1984. – №51. – Ст. 1122.

2. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К.: Істина, 2009. – 475с.

3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: [монографія] / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

4. Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Т. Зима. – Х., 2001. – 19 с.

5. Сорокин В. Д. О двух тенденциях, разрушающих целостность института административной ответственности / В. Д. Сорокин // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — СПб. – 1999. — № 1. — С. 46-54.

*Трохимець Богдан Вікторович,
Студент 2 курсу 14 групи Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Зі здобуття Україною незалежності в нашій державі постійно змінюється структура місцевої влади, а також часто змінюються погляди і переконання щодо місця і ролі місцевого самоврядування. За думкою вчених, раціональним рішенням було б делегування державних функцій і повноважень органам, які є найближчими до громадян, тобто органам місцевого самоврядування та місцевим органам виконавчої влади.

Як свідчить практика інших країн, раціональний розподіл повноважень та обов'язків між органами виконавчої влади на місцях і органами місцевого самоврядування дає змогу забезпечити їх найбільш ефективну взаємодію.

Останнім часом в Україні набула поширення практика делегування повноважень органів виконавчої влади на місцях органам місцевого самоврядування. Вона отримала нормативне закріплення здійснення в Законах «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації». Також була спроба прийняти закон «Про делегування органам місцевого самоврядування окремих державних повноважень», яка не увінчалася успіхом.

Сьогодні суттєва частина повноважень місцевого самоврядування має статус делегованих, і при розподілі повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади виникає «конкуренція компетенцій», коли одні й ті ж питання опиняються у сфері регулювання різних органів публічної влади. За думкою вчених, делегування повноважень від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування не сприяє ефективному функціонуванню органів місцевого самоврядування, а тому воно має зводитися до мінімуму. Органам місцевого самоврядування слід передавати лише незначну частину повноважень органів виконавчої влади чи взагалі перевести ряд повноважень із делегованих до їх власних повноважень. Більшість делегованих повноважень цілком можуть знаходитись у виключній компетенції органів місцевого самоврядування. Вони здійснюються цими органами протягом тривалого часу, що доводить спроможність органів місцевого самоврядування здійснювати їх ефективну організацію.

Тому необхідно законодавчому рівні здійснити перерозподіл повноважень між органами державної та муніципальної влади, а також сформувані переліки повноважень: повноваження, які відносяться до виключної компетенції органів місцевого самоврядування; повноваження, які відносяться до виключної компетенції державних органів; повноваження, що потребують погодження між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Одне із можливих рішень цього питання наведене у проекті закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» – пропонується ліквідувати місцеві державні адміністрації і створити посаду префекта, який буде здійснювати виконавчу владу в районах, областях, Києві та Севастополі. Також його статус буде визначатися окремим законом «Про префектів», проект якого був поданий до Верховної Ради.

Так, відповідно до зазначеного законопроекту префект буде місцевим органом виконавчої влади, що здійснюватиме виконавчу владу в районах, областях, містах Києві та Севастополі. Префект має бути державним службовцем. Строк перебування на посаді префекта адміністративно-територіальної одиниці становитиме 3 роки. Під час здійснення своїх повноважень він буде відповідальним перед Президентом України, а підзвітним та підконтрольним – Кабінетові Міністрів України. Посада префекта не належатиме до політичних посад, а призначення на посаду та звільнення з посади префекта не пов'язуватиметься зі вступом на пост Президента України, припиненням виконання ним повноважень, а також формуванням нового складу Кабінету Міністрів України, складенням ним своїх повноважень або його відставки. Таким чином, діяльність префекта не буде залежати від Президента України, Верховної Ради чи Кабінету Міністрів і цілком буде спрямована на виконання основних завдань, передбачених цим законопроектом.

До його повноважень входить здійснення нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування; координування діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснення нагляду за додержанням ними Конституції і законів України; забезпечення виконання державних програм; інші повноваження, визначені Конституцією та законами України. За органами місцевого самоврядування пропонується закріпити такий перелік повноважень: безпосереднє або через органи місцевого самоврядування громади управління майном, що є в комунальній власності; затвердження бюджету відповідної громади і контроль за його виконанням; інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

Отже, на шляху до розбудови ефективної моделі взаємодії місцевого самоврядування і органів виконавчої влади ми маємо подолати ряд проблем, у тому числі

проблему недосконалості законодавства з даного питання. Зазначений закон має вирішити проблему «конкуренції компетенцій», яка існує у сфері співвідношення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного права, к. ю. н. Ковтун М. С.

Хавер Катерина Сергіївна

*факультет підготовки кадрів для
Пенсійного фонду України, II курс, НЮУ
імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ

Розроблення концептуальних засад інституціоналізації адміністративної юстиції у нашій державі, є актуальною проблемою не тільки теоретичного, але й практичного характеру, адже запровадження адміністративної юстиції та вдосконалення засобів захисту прав і свобод громадян України є не лише невід'ємною складовою загального процесу формування правової держави, а й закріплення правового статусу людини і громадянина, важливою умовою забезпечення захисту суб'єктивних прав громадян у сфері виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Сьогодні ще не існує єдиного підходу до визначення поняття адміністративної юстиції. Крім того, у літературі з адміністративного права нерідко вживаються як тотожні терміни: “адміністративна юстиція”, “адміністративна юрисдикція”, “правосуддя з адміністративних справ”, “адміністративне судочинство”, “адміністративний процес”, які за своїм змістом мають принципові відмінності.

Термін "адміністративна юстиція" є багатозначним, що зумовлено особливостями формування відповідного інституту в певних правових системах. Залежно від виду органів, що вирішують публічно-правові спори, та процесуальної форми їх розв'язання вирізняють чотири моделі адміністративної юстиції: перша, так звана адміністративна, або французька, модель, передбачає, що законність, обґрунтованість та доцільність прийняття і виконання актів управління перевіряють адміністративні суди, які підтримують багатоаспектні, органічні зв'язки з апаратом управління; друга, адміністративно-судова, або німецька, модель, характеризується тим, що публічно-правові спори вирішують спеціалізовані адміністративні суди, які становлять єдину систему і незалежні у здійсненні правосуддя від адміністрації та функціонуючих у країні інших судових установ; квазісудова, або англосаксонська, модель характеризується утворенням спеціальних трибуналів, які репрезентують виконавчу владу і підконтрольні судам загальної юрисдикції; остання, так звана загальносудова, модель передбачає, що скарги на дії, бездіяльність, рішення органів управління вирішують загальні суди, використовуючи при цьому правила, розміщені в цивільному процесуальному законі. Така модель донедавна існувала в Україні й існує у деяких країнах нині (Білорусь, Російська Федерація).

На підставі викладеного адміністративну юстицію можна визначити як особливий процесуальний порядок розв'язання публічно-правових спорів, який здійснюється спеціалізованими адміністративними судами, квазісудовими органами або загальними судами з метою захисту прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб від зловживань з боку представників влади, уповноважених на виконання управлінських функцій.

Запровадження адміністративної юстиції в Україні потребує належного теоретичного обґрунтування необхідності і призначення даного інституту, що передбачає виокремлення теоретичних засад, на яких базувалися свого часу, і повинні базуватися зараз виникнення та розвиток адміністративної юстиції як адміністративно-правового явища. Адміністративній юстиції притаманні такі функції, як: 1) основні (правозахисна і правоохоронна); 2) допоміжні (юрисдикційна, контрольна, правопоновлювальна, превентивна, виховна); 3) факультативні (консультативна, правотворча); 4) специфічні (управлінського спрямування).

Таким чином, сутність адміністративної юстиції, полягає в тому, що адміністративна юстиція є правозахисним інструментом зі специфічним функціонально означеним місцем в правоохоронній системі держави, який має принципові ознаки, що дозволяють виокремити його серед інших видів правоохоронної діяльності, як такий, що повинен сприяти підтриманню режиму законності і, передусім, дотриманню суб'єктивних прав громадян, які є учасниками адміністративно-правових відносинах.

Яковіч Владислав Валентинович
Студент інституту прокуратури та
кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2 курс, 5 група

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Людина, її права та свободи в Україні визнані головною соціальною цінністю, а головним завданням публічної адміністрації визначено саме надання якісних адміністративних послуг громадянам. Відповідно, громадяни у відносинах із владою є споживачами послуг. При цьому держава в особі публічних суб'єктів орієнтується на потреби особи. Адміністративні послуги є основним засобом реалізації прав громадян у сфері виконавчої влади, оскільки більшість справ, що вирішуються органами публічної адміністрації, ініціюються самими громадянами і стосуються їхніх суб'єктивних прав.

Інститут адміністративних послуг в Україні було запроваджено Концепцією адміністративної реформи, затвердженою Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 р. № 810/98. Це стало прогресивним кроком у розвитку українського законодавства загалом і адміністративного права зокрема.

Адміністративні послуги – це та частина публічних послуг, які надаються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень.

Слід констатувати, що існує багато класифікацій адміністративних послуг, зокрема: ті що надаються на платній і безоплатній основі; державні адміністративні послуги і муніципальні. Проте одним з основних видів є класифікація в залежності від рівня встановлення повноважень щодо надання адміністративних послуг та правового регулювання процедури їх надання: адміністративні послуги з централізованим регулюванням (закони, акти Президента України, Кабінету Міністрів та центральних органів виконавчої влади України); адміністративні послуги з локальним регулюванням (акти органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади); адміністративні послуги зі «змішаним» регулюванням (коли здійснюються водночас і централізоване й локальне регулювання).

Суб'єктом, що надає адміністративні послуги на постійній основі є Центр надання адміністративних послуг, що є постійно діючим робочим органом або структурним підрозділ виконавчого органу місцевої державної адміністрації. Також адміністративні послуги надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, де особи можуть в електронній формі з використанням мережі Інтернет здійснити доступ до суб'єктів звернення щодо інформації та надання адміністративних послуг. Так, за останній рік в середньому Центром надання адміністративних послуг міста Харків було прийнято більше 30 тис. заяв на отримання адміністративних послуг та документів дозвільного характеру, надано більше 29 тис. послуг, видано близько 500 відмов (приблизно 1,33-1,5% від кількості прийнятих заяв), надано більше 50 тис. консультацій.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI посадові особи, уповноважені надавати адміністративні послуги несуть дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законом, за порушення пов'язані з законодавством у сфері надання

адміністративних послуг. Особливе місце серед порушень у цій сфері є корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Важливу роль у даному аспекті відіграє Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення визначається в розділ XI. Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку (ст. 66). Адміністративна відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, визначається у главі 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Одним з головних корупційних ризиків у сфері надання адміністративних послуг є загальна складність процедури та необґрунтовано великі (тривалі) строки надання багатьох адміністративних послуг. Внаслідок залучення до надання адміністративних послуг великої кількості органів (інстанцій), вимагання великої кількості документів особа часто ставиться в умови, коли майже нереально (або можливо лише за надзвичайних витрат часу та нервів) у легітимний спосіб отримати позитивний результат.

Іншою проблемою, яка потребує нагального вирішення, є невпорядкованість особистого прийому споживачів, які звернулися за наданням адміністративної послуги. На жаль, в Україні склалася практика, за якої органи влади фактично переклали на громадян обов'язок «організовуватися» (самоорганізовуватися) під час особистого прийому (часто зі складанням списків і забезпеченням порядку в черзі). Тому ситуація з чергами також спонукає громадян до використання неформальних зв'язків та заохочує корупцію. Істотним кроком у вирішенні даних питань, на нашу думку, є урегулювання системи надання адміністративних послуг, а саме: спрощення процедури, скорення строків, розвиток інтернет-ресурсів.

Отже, інститут адміністративних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку. Задля активізації діяльності в даній сфері потрібно вирішити низку проблем. Одним з варіантів вирішення даних проблем є прийняття єдиної нормативної бази щодо надання адміністративних послуг у вигляді Адміністративно-процедурного кодексу України, де буде наступне правове врегулювання розбіжних питань в даній галузі, а також збільшити відповідальність посадових осіб за корупційні правопорушення пов'язані з законодавством у сфері адміністративних послуг.

Науковий керівник: ас. Зелінська Я. С.

Бабак Максим Андрійович

Студент 2-го курсу

гуманітарно-правового факультету

Групи ГП-124

*Запорізького Національного Технічного
Університету*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПРОВОКАЦІЇ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Проблематика кримінально-правової кваліфікації виникає саме в діяннях, які пов'язані з обставинами, що виключають злочин, особливо при необхідній обороні.

Необхідна оборона в статті 36 Кримінальному кодексі (далі –ККУ) витікає з конституційного права на оборону свого життя та здоров'я. Як бачимо, право на оборону є одним з базисних, фундаментальних прав людини. Більш того кримінальний закон дає визначення, що дії вчиненні у стані необхідної оборони, за умов відсутності перевищення її меж, є чітко правомірними і виключають притягнення особи, що їх вчинила, до кримінальної а також до цивільно-правової чи будь-якої інакшої юридичної відповідальності. Треба відмітити, що Пленум Верховного Суду України (далі –ВСУ) у своїй постанові від 26 квітня 2002 р. № 1 «Про практику застосування судами законодавства, яке забезпечує право на необхідну оборону від суспільне небезпечних посягань» звертає увагу судів на те, що стан необхідної оборони виникає лише в момент вчинення суспільно небезпечного посягання. Але, є один аспект який не прописаний в наведених нормах ККУ та Постановах ВСУ, а саме явище як провокація необхідної оборони.

Так, на практиці має місце так звана провокація необхідної оборони, точніше, створення штучно суспільно небезпечного посягання для надання зовнішньої правомірності заподіяння начебто в стані необхідної оборони шкоди особі, спровокованої на таке посягання. Часто стверджують, що при такому випадку стан необхідної оборони не виникає, оскільки відсутнє суспільно небезпечне посягання.

Як стверджує Наврицький В.О. в своєму посібнику, ситуації, які виникають у зв'язку з наявністю провокації посягання, потрібно розглядати ретельно, треба звертати увагу на кваліфікацію дій як того, хто діяв внаслідок провокації, так і хто використовував провокацію як привід розправи над особою. Вчинення злочину внаслідок провокаційних дій з боку іншої особи не виключає кримінальної відповідальності як того, хто вчинив провокацію, так і того, хто виявився нестійким і піддався на провокацію. Спровокована особа буде нести юридичну відповідальність за вчиненні посягання, які мають кваліфікуватися як умисний злочин у залежності від наслідків та спрямованості її умислу. Враховуючи, що провокування дій під певним контролем чи протидією з боку провокатора, частіше за все його посягання переривається на стадії вчинення суспільно небезпечного діяння. Тому, особа, яка спровокувала стан, який схожий на необхідну оборону підлягає кримінальній відповідальності: за заподіяну шкоду особі, від якої здійснювалась «необхідна оборона» (цивільно-правова, адміністративна чи кримінальна); за підбурення до злочину (за провокування особи).

Але, якщо спровокована особа вийшла за межі того, що було намічено провокатором, та почала заподіювати істотну шкоду, то не можна виключати право на необхідну оборону від дій, які становлять більш тяжкий злочин.

Виходячи з цього можна зробити висновки, щодо проблематики кримінально-правової кваліфікації провокації необхідної оборони:існуюча практика та законодавство не дає конкретних регламентації для розслідування явища провокації необхідної оборони; відсутні теоретичні дослідження юридичної природи та змісту явища провокація необхідної оборони; правила кримінально-правової кваліфікації (на відміну від правил

покарання) не закріпленні законодавчо, здебільшого існують у вигляді «звичаїв» слідчих, тому і виникають певні проблеми встановлення правильної кваліфікації злочину.

Вважаю, що науковий аналіз піднятої проблеми викличе зацікавленість теоретиків та практиків кримінальної науки для переосмислення та вдосконалення чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1) Конституція України: чинне законодавство станом на 15 вересня 2014 рю : (Відповідає офіц. тестові) – К.:Алерта, 2014. -96 с.

2) Кримінальне право України: Заг. частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. В. Александров, В. А. Клименко. — К.: МАУП, 2004. — С. 191

3) Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Нач. Посібник.- К.:Юрінком Інтер, 2006.-704 с.

4) Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] // За заг. Ред.. Литвинова О.М. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 546 с.

5) Поняття необхідної оборони й умови її правомірності. мультимедійний навчальний посібник: «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА»// [режим доступу]: http://www.naiiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T13/T13_P2.html

6) Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002р. №1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону»//[режим доступу]: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/7268F441DF43F751C2256C960046F131>

Галушка Богдана Олексіївна
студентка 7 групи 5 курсу ШКОЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАОХОЧЕННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ

Застосування до засудженого заходів заохочення має на меті переконати та ствердити в його думці, що законослухняна поведінка під час відбування покарання — це єдиний правильно обраний тип поведінки, та заохочувати позитивні вчинки засудженого шляхом застосування передбачених у Кримінально-виконавчому кодексі України заходів — стимулів морального, матеріального та іншого характеру. Проте, вивчення та аналіз нормативно-правових актів діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України засвідчив, що персонал установ виконання покарань має труднощі щодо здійснення стимулювання правослухняної поведінки засуджених шляхом застосування до них заходів заохочення. Зокрема, в матеріалах засідань колегій неодноразово зверталася увага на недостатню роботу персоналу та керівництва колоній із застосування норм КВК України, які передбачають заохочувальні норми [1, с. 4].

На відміну від заходів стягнення, питання заохочення засуджених у відомчих нормативних актах зазвичай оминається, а його вивчення відбувається виключно шляхом статистичного обліку, у формі звичайної фіксації, що призводить до певних ускладнень та відсутності одноманітності у їх застосуванні на практиці. Навіть саме визначення терміна «заохочення» обмежується у науковій літературі його загальним розумінням як міри державного схвалення поведінки людей, без врахування особливостей цих заходів у процесі виконання покарань. За такого підходу не викликає здивування, що рівень застосованих стягнень у розрахунку на 1 тис. засуджених за останні роки збільшився більш, ніж утричі — із 306 випадків у 2005 р. до 1042 за підсумками 2012 р. У той же час рівень застосування заходів заохочення у розрахунку на 1 тис. за суджених за цей самий період на третину зменшився — із 836 випадків у 2005 р. до 686 за підсумками 2012 р. Переважно мали місце заохочення в нематеріальній формі — шляхом оголошення подяки і лише відносно 123 засуджених прийнято рішення про нагородження цінним подарунком або премією [2, с. 406]. Водночас, керівництвом Державної кримінально-виконавчої

служби України, окремими науковцями неодноразово зверталась увага на недостатній рівень підготовки матеріалів до умовно-дostroкового звільнення, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, де недоліками визнаються порушення, пов'язані із безпідставністю або з невідповідністю заходу заохочення поведінці засудженого, яка передувала цьому [3]. Тому постає необхідність переглянути існуючі підходи до методики застосування заходів заохочення засуджених.

Обмеженим є визначення підстав застосування заходів заохочення: за сумлінну поведінку і ставлення до праці, навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій (ст. 130 КВК України). Міжнародні стандарти також встановлюють лише загальні підходи до процедури застосування стягнень, взагалі не згадуючи заохочень. Експерти вказують, що засуджені самі до кінця не розуміють, за що точно і як саме даються заохочення — за закриття нарядів, за роботу у дві зміни, за виконання норми виробітку або за докази сумлінного відношення або взагалі просто доброго ставлення адміністрації [2, с. 407].

Розглянемо методичні основи застосування заходів заохочення, і виділимо їх окремі компоненти. Перший – це *характеристика підстав, що передують заохоченню*. Вживані норми заохочення не повинні носити формального характеру, а мати певний сенс, тобто доцільність. Другий – стосується *характеристики засудженого*. Так, підстави застосування заохочень до усіх без виключення осіб мають бути юридично і фактично обґрунтованими; застосування заохочувальних норм ґрунтується на об'єктивній, справедливій оцінці правомірної поведінки засуджених; кожен значний успіх, позитивний вчинок, будь-яку корисну ініціативу, яка надходить від засуджених, необхідно належно оцінювати; недоцільно часто застосовувати матеріальні заохочення відносно одного і того ж засудженого, оскільки це зрештою може призвести до формування корисливих мотивів. Третій – *правове застосування норми*. При застосуванні заохочувальних норм слід у першу чергу використати менш значні заохочення. Коли адміністрація без особливої потреби застосовує максимальні стимули, засуджені менше реагують на інші заохочувальні норми. Це позбавляє персонал можливості ефективно використати й інші засоби виправного впливу [4].

Заходи заохочення засуджених слід розглядати як важливу складову в процесі виконання та відбування покарання, яка спрямована на стимулювання правослухняної поведінки. Виправлення засудженої особи можна досягнути через заходи заохочення, а для цього кожному заходу заохочення повинна відповідати певна підстава для його застосування, для того, щоб засуджена особа за кожний позитивний момент в поведінці отримувала певне заохочення, а в кінцевому результаті, довівши своє виправлення, була умовно-дostroково звільнена від відбуття покарання. Також необхідно надати працівникам органів та установ виконання покарань методичні рекомендації щодо застосування заходів заохочення до засуджених.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження рішення колегії Державної пенітенціарної служби України № 10 РК : наказ від 11.11.11 р. № 581. – К., 2011. – 22 с.
2. Дотримання прав людини у пенітенціарній системі України / К. А. Автухов, А. П. Гель, М. В. Романов, В. О. Човган, І. С. Яковець; за загальною редакцією М. В. Романова. — Х: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. — 480 с.
3. Яковець І. Застосування умовно-дostroкового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, зміна умов тримання шляхом переведення до іншої установи / І. Яковець. – Режим доступу : [//www.khpg.org.index.php?id=1239800285](http://www.khpg.org.index.php?id=1239800285)
4. Нікітіна О. В. Проблемні питання інформаційно-правового та методологічного дослідження застосування заходів заохочення до засуджених / О.В. Нікітіна // Правова інформатика. – 2012. – № 4(36) . – С. 37-42.

УМОВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ ТА ШПИГУНСТВО

Відповідно до статей 17 (ч. 1, 3), 65 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Згідно зі ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України, Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина..., конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам. Кримінальне право, таким чином, реалізує таку важливу функцію держави, як **охоронну**, оскільки кримінальне право покликане охороняти відносини у суспільстві, державі від суспільно небезпечних діянь – злочинів. Враховуючи вищенаведені норми Основного Закону, виникає потреба в охороні суспільних відносин, пов'язаних з територіальною цілісністю, незалежністю, захистом суверенітету України.

Злочинів у цій сфері достатньо багато, але ми зупинимося на двох – державній зраді (ст. 111 ККУ) і шпигунстві (ст. 114 ККУ). Спільним для цих злочинів є те, що обидва є злочинами проти національної безпеки України (Розділ I Особливої частини ККУ); об'єктом обох злочинів є зовнішня безпека України.

В той же час, державна зрада має кілька об'єктів: діяння, умисно вчинене громадянином України на **шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України**. Шпигунство же в даному випадку виступає як форма державної зради. Інша відмінність – суб'єктом державної зради може бути тільки громадянин України; а для шпигунства – це може бути або особа без громадянства, або іноземець, виходячи з визначення: передача або збирання з метою передачі ...відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені **іноземцем або особою без громадянства**.

Попри те, що обидва злочини поміщені в першому розділі Особливої частини ККУ, чим пояснюється особливо небезпечний характер діянь, передбачених в ст. 111 і 114, ми можемо бачити, що законодавець передбачив можливість звільнення від кримінальної відповідальності за ці злочини. Пленум Верховного Суду України у своїй постанові вказав, що **звільнення від кримінальної відповідальності** – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України. При цьому, держава звільняючи особу від кримінальної відповідальності, дає їй шанс виправитися, що є проявом принципу гуманізму в кримінальному праві. Розглянемо, які ж умови звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду і шпигунство.

Згідно з ч. 2 ст. 111 ККУ, звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання.

Власне, в самій нормі всі умови вже позначені. Їх всього три: 1) суб'єкт злочину – громадянин України – має отримати злочинне завдання іноземної держави (організації тощо); 2) відмовитись від вчинення дій, які просять його вчинити; 3) добровільно заявити органам державної влади про зв'язок з іноземною державою (організацією тощо) та про завдання, що було йому надане. Обов'язково мають бути наявні усі три умови –

відсутність хоча б однієї з них унеможливило звільнення особи від кримінальної відповідальності за державну зраду.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності за шпигунство дещо складніше. Так, згідно з ч. 2 ст. 114, звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України.

Отже, умовами звільнення від кримінальної відповідальності є: 1) припинення діяльності (передача іноземним державам (організаціям тощо) інформації, що становить державну таємницю); 2) особа повинна добровільно повідомити органи державної влади про вчинене; 3) повідомлення відповідних органів державної влади та заходи, що будуть вжити ними, повинні відвернути заподіяння шкоди інтересам України. Тобто самого повідомлення державних органів замало – треба, щоб ці органи вчинили такі заходи, які дозволили б відвернути заподіяння шкоди інтересам України. Виникає питання з приводу моменту припинення вчинення особою діянь, передбачених в ч. 1 ст. 114, адже від цього залежатиме можливість органів державної влади запобігти заподіяння шкоди інтересам України. Крім цього, великого значення набуває ефективність та оперативність дій цих органів, їх вміння, навички, компетентність.

Так чи інакше, відсутність хоча б однієї з умов, визначених в частині 2 ст. 114 має наслідком покладення кримінальної відповідальності на особу. В цьому проявляється спільність умов, визначених в ч. 2 ст. 111 і ч. 2 ст. 114 ККУ. Крім цього, спільність проявляється і у тому, що особа має припинити вчинення дій, передбачених диспозиціями цих статей та співпрацювати з органами державної влади аби запобігти нанесенню шкоду національній безпеці України.

ДЕМКІВ ГАННА АРТУРІВНА
*студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА ІЗ НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЯК ЗАСІБ ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Питанню соціально-виховної роботи із засудженими приділена значна увага з боку науковців. Це пояснюється тим, що зміст поняття не є очевидним, а законодавець його не розкриває в повній мірі. Відповідно до частини 1 статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої право слухняної поведінки. На думку С.А. Ветошкіна, сутність соціальної роботи в пенітенціарній установі полягає в організації комплексу психолого-педагогічних заходів, спрямованих на вирішення проблеми соціалізації особистості засудженого, вихованні у нього соціально цінних властивостей, які дозволять йому нормально існувати як у виправній колонії, так і за її межами.

Тобто бачимо, що єдиний підхід до визначення відсутній. Треба погодитися з точкою зору О.В. Таволжанського, який зазначає, що така недостатня увага до питань соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі перешкоджає формуванню системного уявлення про цей інститут, його цілі та засоби досягнення, призводить до складнощів при практичній реалізації.

Одним із інститутів, що забезпечує соціально-виховну роботу з дітьми, які скоїли злочин і відбувають покарання у виді позбавлення волі, є виховні колонії, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України. Наразі процес виправлення засуджених неповнолітніх здійснюється в одинадцяти спеціальних виховних колоніях, з

яких десять призначено для утримання осіб чоловічої статі і одна — жіночої статі (Мелітопольська виховна колонія в Запорізькій області).

Соціально-виховна робота є передумовою ресоціалізації засуджених. Ресоціалізація це складний процес, який складається з низки органічно пов'язаних етапів кількість та зміст яких кожен науковець розкриває по різному. Так, О.В. Неживець виокремлює допунітивний, пунітивний та постпунітивний етапи. До такого підходу приєднується і Караман О.Л., застосовуючи такі визначення: допенітенціарний, пенітенціарний та постпенітенціарний впливу. Але М.О. Стручков процес ресоціалізації особи розглядає як такий, що складається з двох етапів – пенітенціарного(під час відбування покарання) та постпенітенціарний (після звільнення від відбування покарання). Аналізуючи розглянуті вище підходи, все ж таки варто посилаючись на перші два, адже процес виправлення особи вони досліджують більш глибоко, включаючи до нього перевиховання на етапі вчинення злочину та затримання особи.

Варто вказати, що первинний етап виправлення особи починається з моменту скоєння злочину та арешту, та продовжується в ході досудового слідства, та судового процесу. Він включає в себе механізми усвідомлення вини та нанесення шкоди. Основними засобами реалізації виховної мети є створення в СІЗО кімнат виховної роботи, спортивних кімнати, бібліотек, окрім зазначених, в камерах видаються настільні ігри, художня література .

Основний етап процесу виховання відбувається з моменту прибуття засудженого в колонію й закінчується звільненням. За оцінкою практиків початковий період перебування у виховній колонії, для більшості осіб, є найбільш важким. Так, у виховних колоніях утворюється три дільниці: карантину, діагностики і розподілу; ресоціалізації; соціальної адаптації. На кожен з яких покладені специфічні завдання. Перебування в дільниці карантину, діагностики та розподілу на кожного засудженого складається індивідуальна програма соціально-виховної роботи. Основними засобами ресоціалізації кримінально-виконавче законодавство закріплює встановлений порядок (режим), суспільно корисну працю, соціально-виховну роботу, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив .

Про досягнутий рівень ресоціалізації особистості на цьому етапі варто судити не за тим, що вона говорить, а за її поведінкою. Тільки поведінка неповнолітнього може бути справжнім критерієм його перевиховання, у якій проявляється сформована система ставлень особистості: до навколишнього світу, до навчання, до праці, до громадської роботи, до персоналу колонії, до колективу засуджених та до себе. Останнім етапом є підготовки засуджених до звільнення. Цей період повністю збігається з перебуванням засудженого в дільниці соціальної адаптації, куди направляються засуджені, які правомірно себе поведуть і сумлінно ставляться до навчання і праці та яким до звільнення залишається не більше 6 місяців.

Важлива роль у становленні національної системи норм, що регулюють правовідносини пов'язані із відбуванням покарання засудженими неповнолітніми відводиться міжнародній практиці. Дослідження пенітенціарних інституцій для неповнолітніх у найбільш розвинених країнах дозволяє сказати, що в Україні відбуваються позитивні зрушення до гуманізації процесу відбування покарань неповнолітніми засудженими. В той же час, формальне копіювання деяких методів виправлення і ресоціалізації засуджених у зарубіжних країнах на українські виховні колонії не впливає на самих засуджених. Наприклад, засуджені у Нідерландах не уявляють собі життя в колективі, їм притаманне бажання жити ізольовано один від одного, у той час як у виховних колоніях України, навпаки, ізоляція в окрему кімнату вважається покаранням.

Отже, основною метою виправлення і ресоціалізації неповнолітніх засуджених є формування у них необхідних компетенцій, почуття відповідальності, гідності, що створюють готовність до право слухняної поведінки і сприяють скорішому поверненню їх у суспільство. На нашу думку перевагу все ж таки слід надавати таким видам покарання, що не передбачають позбавлення волі підлітків. Оскільки, соціально-психологічні

проблеми, пов'язані з ізоляцією, надзвичайно складно долати навіть дорослій людині, а тим більше дитині.

Науковий керівник: кюп, ас. кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Таволжанський О.В.

*Дорош Лідія Варфоломійвна
доцент кафедри кримінального права № 1
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ ВІД ПІДБУРЮВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

1. Аналіз Особливої частини КК України показує, що при формулюванні диспозиції низки статей законодавець, окреслюючи об'єктивну сторону злочинів, серед інших суспільно небезпечних дій називає публічні заклики, як окрему форму вчинення злочину. Відповідно до чинного КК України кримінально караніми є заклики: до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (ч. 2 ст. 109); з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 1 ст. 110); до вчинення терористичного акту (ч. 1 ст. 258²); до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку (ст. 295); до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту (ст. 436); до геноциду (ч. 2 ст. 442). З урахуванням об'єкту злочинного посягання зазначені статті КК, що передбачають кримінальну відповідальність за публічні заклики, розташовані в різних його розділах (Розд. I. Злочини проти основ національної безпеки України; Розд. IX. Злочини проти громадської безпеки України; Розд. XII. Злочини проти громадського порядку і моральності; Розд. XX. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку).

Беручи до уваги масштабні порушення не тільки національного, але й міжнародного правопорядку, що наразі спостерігаємо в Україні, публічні заклики до вчинення названих дій паралізують діяльність органів державної влади й управління, ставлять під загрозу національні інтереси України.

2. Загальновідомо, що вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння потребує його правової оцінки. Частина перша ст. 2 КК України проголошує, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом, а згідно з п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження закривається в разі, якщо встановлена відсутність складу кримінального правопорушення.

Разом із тим, поняття «публічні заклики» тлумачиться в правовій літературі неоднозначно. Автори пропонують суперечливі його трактовки, що ускладнює правозастосування.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «публічний» визначається таким чином: «Який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний», а поняття «заклик» так: «Звертання до певної групи людей, у якому в стислій формі висловлено провідну ідею часу, політичну вимогу, завдання; відозва, гасло. Прохання, вимога розгорнути яку-небудь діяльність, певним чином поводити себе».

У юридичній літературі під закликами розуміють форму психологічного впливу на свідомість і волю людей, спрямованого на формування громадської думки з метою спонукати те чи інше коло осіб до вчинення певних дій. Очевидним є той факт, що у закликах знаходять вияв прагнення винного об'єднати громадян, активізувати їх волю, зорієнтувати їх поведінку у бажаному напрямку. Інакше кажучи, заклик полягає у повідомленні адресату шляхом використання вербальних і невербальних засобів передачі інформації відомостей, зміст яких спрямований на формування бажання вчинити будь-які дії, передбачені в диспозиціях вищеназваних статей КК. Це можуть бути заклики,

наприклад, до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 2 ст. 109) або вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 1 ст. 110), що в сучасних умовах є особливо актуальним, та ін.

Ураховуючи, що в контексті викладеного йдеться про публічні заклики до вчинення саме злочинних дій, гостро постає питання про відмежування публічних закликів від підбурювання, позаяк підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину (ч. 4 ст. 27 КК). То ж бачимо, що підбурювання може здійснюватись у будь-який спосіб. Законодавець не наводить вичерпного переліку можливих дій. Зважаючи на те, що перелік способів підбурювання є відкритим, ними також може бути наказ, доручення, порада, прохання, обіцянка вигоди від вчинення злочину, обман, лестощі тощо. Різними можуть бути форми підбурювання (усна, письмова, конклюдентні дії, символи та ін.); способи (відкритий, завуальований). Характер дій підбурювача не має значення. Його завдання полягає в тому, щоб переконати іншого співучасника (пособника, виконавця) у необхідності, доцільності або вигідності вчинення злочину і тим самим викликати (породити) у нього рішучість, намір на скоєння бажаних злочинних дій. При цьому волю особи не паралізують, не пригнічують і не фальсифікують. У неї залишається свобода вибору певного варіанту власної поведінки.

Сутність підбурювання полягає в тому, що підбурювач впливає на свідомість, волю, емоції і поведінку співучасника таким чином, що останній схилиється до вчинення злочину. Саме ця ознака (вплив на свідомість і волю особи) поєднує підбурювання і публічні заклики до вчинення певних дій, тобто є їх спільною рисою.

3. З нашої точки зору, відмежування публічних закликів від підбурювання здійснюється за такими ознаками.

По-перше, при підбурюванні адресатом впливу є одна чи декілька конкретно визначених осіб, тоді як публічні заклики є зверненням до значного (визначеного чи невизначеного) кола людей (заклики мають загальний характер, не є зверненням персонально до кого-небудь).

По-друге, конкретно визначеним є діяння (дія або бездіяльність), до якого схилиють іншого співучасника, хоча ступінь визначеності може бути різним. У разі публічних закликів характер дій не конкретизується, вони можуть і не бути чітко визначеними, а мати загальну спрямованість на об'єкт кримінально-правової охорони. То ж у цьому випадку співучасть відсутня, а особа, яка вчинила зазначені дії, визнається не підбурювачем, а виконавцем відповідного злочину.

По-третє, не є підбурюванням і загальні заклики чи пропозиції до вчинення злочину, якщо вони не адресовані конкретному співучаснику. Такого роду заклики, навіть якщо вони мають публічний характер, визнаються кримінально караними лише за умови, що відповідно до КК України містять ознаки самостійного складу злочину.

По-четверте, адресатом впливу при підбурюванні є інший співучасник, тобто особа, якій притаманні всі ознаки суб'єкта злочину. На відміну від підбурювання публічні заклики можуть бути адресовані будь-яким особам, у тому числі тим, які, скажімо, не досягли віку кримінальної відповідальності.

Нарешті, по-п'яте, публічні заклики є закінченим злочином з моменту доведення їх змісту до відома адресатів впливу, незалежно від того чи досягли вони поставленої мети. Що ж стосується підбурювання, то визнання злочину закінченим можливе лише з моменту вчинення відповідних дій виконавцем, а якщо склад злочину, до вчинення якого здійснюється підбурювання, є матеріальним, то з моменту настання зазначених в законі наслідків.

Жабінська Орина Володимирівна
студентка 3-го курсу заочного відділення
Інституту права ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету,
інспектор Московського РВ КВІ м. Харкова
УДПтСУ в Харківській області

РОЛЬ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Загальна декларація прав людини (далі – Декларація) почала розроблятися майже одразу після завершення Другої світової війни (у 1946 році), яка стала поштовхом для всього людства до закріплення та проголошення на весь світ прав людини, які є невід’ємними і не можуть бути жодним чином порушені. Декларація визначилась як «завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи й держави».

На загальному голосуванні, при прийнятті Декларації, у 1948 році, тодішня Українська РСР утрималась від свого голосу, адже її затвердження для України, означало би згоду на дотримання прав людини не лише державою, але суддями, прокурорами, представниками виконавчої влади, вчителями, лікарями, правоохоронними органами та іншими структурами, що на той час суперечило політико-правовій ситуації у країні. Саме ця подія і гальмувала приведення радянського законодавства до міжнародних стандартів.

Навіть після 1966 року, коли положення Декларації було визнано міжнародними правовими нормами, Конституція радянської України все ще закріплювала примат держави над особою, бо вважалось, що саме держава визначає обсяг прав та обов’язків людини.

Норми Декларації знайшли своє відображення лише 28 червня 1996 року із прийняттям Конституції незалежної України, та закріпили основні права, свободи та обов’язки людини та громадянина. Саме «незалежною» Конституцією (ч. 3 ст. 63) було проголошено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Це означає, що обмеження прав засуджених можуть бути встановлені лише законом, або лише судом. Забороняється застосування покарань вказівками посадових осіб органів виконання покарань. Обмеження встановлюються в інтересах забезпечення суворо визначеного кола соціально-політичних цінностей. Це, наприклад захист основ конституційного ладу, національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав і свобод інших людей. Уся діяльність персоналу стосовно поводження із засудженими намагається будуватися на неухильному дотриманні закону.

Саме на основі Декларації та Конституції України, у Кримінально-виконавчому кодексі знайшов своє відображення Розділ II, який закріплює правовий статус засуджених.

Зокрема, ч. 2 ст. 7 КВК України визначає, що засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, таким чином віддзеркалюючи статтю 1 Декларації: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах». А ч. 5 ст. 7 КВК України: «Дискримінація засуджених за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняється», заснована та закріплена на основі ст. 2 Декларації: «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища», та ст. 7 Декларації: «Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якої б то не було підбурювання до такої дискримінації». Стаття 8 КВК України «Основні права засуджених» та ст. 10 «Право засуджених на особисту безпеку» також

певною мірою відображають основні положення Декларації та показують, що незалежна Україна у своєму ставленні до засуджених чітко регулюється міжнародно визнаним актом.

Поступово, із прийняттям змін до нормативно-правових актів (наприклад, прийняття нового КПК України у 2014 році та певних змін до КВК України) наша держава виходить на європейський рівень, відбувається зріст тенденції до наслідування міжнародних норм при поводженні із засудженими та дотриманні їхніх прав і свобод.

Порівняно з 2012 роком, у 2015 році ситуація щодо забезпечення прав людини в місцях позбавлення волі значно покращилась. Так, станом на 1 грудня 2015 року в Україні близько 87 тис. осіб відбувають покарання у виді позбавлення волі у виправних і виховних закладах (у 2012 році - 115 068 осіб); 16 тис. осіб знаходяться в слідчих ізоляторах (у 2012 році - 37 632 особи). Наприклад, в українських колоніях стало дотримуватись право засуджених на звернення (значна увага до звернень стала приділятися працівниками прокуратури, що забезпечило ефективне їх виконання), покращено медичне обслуговування, проводиться робота щодо запобігання та протидії корупції серед працівників даних установ, зменшено рівень самогубств та рівень злочинності в установах виконання покарань.

Все це свідчить про те, що Україна у своїй правотворчій та правозастосовній діяльності намагається дотримуватись загальних, світових норм, прагне вийти на європейський рівень забезпечення прав та свободи усіх без виключення громадян та створити належні умови для виправлення та ресоціалізації засуджених, забезпечивши їм рівний захист та дотримання своїх прав, свобод та інтересів.

Подальший розвиток пенітенціарного законодавства, можливий через проведення комплексних заходів у створенні та реалізації законодавства, а саме: не лише через «копіювання» міжнародних норм та створення національного законодавства на основі світового, а й через забезпечення верховенства права й справедливого судочинства, ефективно, насправді неупереджене застосування правових норм на практиці, адже, як відзначив Вольтер: «Свобода полягає в тому, щоб залежати тільки від законів».

Журавльова Ірина Олександрівна

студентка 4 групи 5 курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ ПРОБАЦІЇ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

"Пробація" у перекладі з англійської означає "випробування" або "умовне звільнення (від покарання)", а у перекладі з латині – "випробувати" або "віддавати під нагляд". Згідно з науковими дослідженнями пробація представляла собою кримінально-правовий інститут англосаксонського права і була різновидом умовного засудження або умовного звільнення (виникла в Англії більше 200 років тому).

У різних країнах процес розвитку пробації відбувався по різному, але загальними рисами пробації у всіх країнах є: не застосування до порушника покарання у виді ув'язнення або узагалі звільнення від покарання (на підставі спеціального соціального дослідження особистості правопорушника); застосування пробації до правопорушника у залежності від обставин (вчинений злочин, особистість, соціальна ситуація правопорушника); здійснення нагляду, який відрізняється від поліцейського нагляду та поєднаний з соціальною допомогою правопорушнику у процесі ресоціалізації. Визначаючи сутність поняття «пробація», у першу чергу слід вказати, що це «метод роботи зі злочинцями». На доктринальному рівні визначено, що пробація – це система, яка надає злочинцям можливість змінитися. Замість того, щоб бути покараними, ці злочинці умовно звільняються під дружній нагляд досвідченого соціального працівника, відомого як офіцер пробації. У продовж певного часу він здійснює нагляд за злочинцями, намагаючись вплинути на певні негативні риси останніх. Після завершення пробаційного

періоду суд переглядає справу кожного злочинця. Якщо суд переконується, що злочинець виконав свої обов'язки, він звільняється від покарання.

Сьогодні пробація є невід'ємним елементом системи кримінальної юстиції у європейських країнах. Останнім документом, який визначає європейські принципи пробації, стала Рекомендація №СМ/(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи з пробації.

Верховна Рада України 5 лютого 2015 року зробила серйозний крок у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі нової системи заходів кримінально-правового характеру, покликаних забезпечити безпеку суспільства, – було прийнято Закон України "Про пробацію". Відповідно цього закону, пробація визначається як «система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого». Пробація застосовується за рішенням суду.

На сьогодні перевагами пробації є не лише гуманність системи правосуддя, але й соціально-економічна доцільність, у зв'язку з тим, що пробація для держави дешевше, ніж витрати на утримання місць позбавлення волі (інфраструктура, персонал, утримання засуджених). Також через залишення правопорушника у суспільстві збільшуються шанси його успішного виправлення: зберігаються корисні соціальні зв'язки, робота, уникається негативний вплив кримінального середовища у в'язницях.

Окрім значної кількості переваг, з прийняттям Закону України «Про пробацію» виник ряд проблемних питань, які потребують першочергового вирішення. До них слід віднести: необхідність внесення змін до Кримінального процесуального законодавства щодо наділення персоналу пробації владними повноваженнями та, взагалі, оновлення всієї нормативної бази, яка регулює діяльність кримінально-виконавчих інспекцій, як органів, що виконують пенітенціарно-пробаційні функції; також слід звернути увагу на організаційно-розпорядчу сторону даного питання – необхідність належного бюджетного фінансування, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників кримінально-виконавчих інспекцій; забезпечення органів, які виконують відповідні функції матеріально-технічним забезпеченням; розроблення науковцями разом із практичними працівниками методик здійснення пробації; з метою підвищення ефективності завдань пробації до складу персоналу кожного підрозділу органу пробації необхідне введення посад психолога, педагога та соціального працівника.

Перші кроки на шляху подолання зазначених проблем вже зроблені: було створено робочу групу, яка розробила план першочергових заходів на шляху реалізації ЗУ «Про пробацію»; одразу після прийняття закону розпочато перепідготовку персоналу кримінально-виконавчих інспекцій. Слід зазначити, що наразі активно здійснюється використання міжнародного досвіду та залучення міжнародних експертів. Наприклад, у взаємодії з проектом ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» Державною пенітенціарною службою взято участь у розробці Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, існує українсько-канадський проект «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні», проводиться велика кількість міжнародних круглих столів, тренінгів тощо.

Отже, інститут пробації є доволі цікавим і перспективним для України, яка зробила лише перший крок на шляху до гуманізації кримінальної юстиції, а також наближення власної системи до міжнародних стандартів, велика кількість питань ще потребують подальшого вирішення. Ґрунтовна, цілісна концепція роботи, щодо запровадження цього інституту в Україні дозволить значно вдосконалити як роботу органів виконання покарання, так і кримінальної юстиції взагалі.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права О. В. Новіков

Кузьміна Марина Ігорівна
студентка 3 курсу 8 групи Слідчо-
криміналістичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ «ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ» ТА «ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ»

Одним з таких, що викликають у правозастовчій практиці складнощі, є питання про розмежування складів злочинів «зловживання владою або службовим становищем» (ст. 364 КК) та «перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу» (ст. 365 КК).

Ці склади злочинів співвідносяться між собою, як суміжні, оскільки мають не лише спільні, а й розмежувальні ознаки. Вважаю критеріями розмежування цих складів злочинів наступні. Характер діяння при зловживанні законодавцем визначається як вчинення службовою особою діяння всупереч інтересам служби з використання влади чи службового становища, а перевищення влади або службових повноважень – як вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень. При зловживанні владою або службовим становищем службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження, а під час перевищення влади або службових повноважень особа вчиняє дії, які є компетенцією вищестоящої службової особи; вчиняє дії, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, за відсутності цих умов; вчиняє одноособово дії, які могли бути вчинені лише колегіально; вчиняє дії, які ніхто не має права виконувати або дозволяти.

Варто погодитись із думками тих вчених, які вважають, що обов'язковою ознакою будь-якого умисного службового злочину, в тому числі і перевищення влади або службових повноважень, є вчинення діяння вчиненого всупереч інтересам служби та шляхом використання влади чи службового становища або службових повноважень.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» виключено зі статті 364 Кримінального кодексу частину третю, якою передбачається відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені працівником правоохоронного органу, з одночасною криміналізацією частини таких діянь новою редакцією статті 365 Кримінального кодексу в межах перевищення влади або службових повноважень. Річ у тім, що виділення складу перевищення влади і службових повноважень зі складу зловживання владою або службовим становищем носить «штучний» характер. Вважаємо, що перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК) є спеціальним видом зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК). Тобто зловживання владою або службовим становищем (ст. 364) співвідноситься з перевищенням влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК) як загальна і спеціальна норми, а вчинення працівником правоохоронного органу дій, що явно перебувають поза межами його компетенції – різновидом зловживання владою чи службовим становищем, протиправного їх використання.

Ці злочини, крім ознак об'єктивної сторони та суб'єкта злочину відрізняють мотиви і мета їх вчинення. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу може бути вчинене з будь-яких мотивів та метою, а обов'язковою

ознакою зловживання владою або службовим становищем є мета одержання неправомірної вигоди та корисливий мотив.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Анісімов Г.М.

Кулик Катерина Дмитрівна
аспірант кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ТИПОЛОГІЮ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Для більш глибокого пізнання особистості злочинців, що вчиняють розбещення неповнолітніх, необхідне виявлення їх специфічних особистісних рис та виділення певних типів. Виділення типів особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх, ще не було об'єктом дослідження на вітчизняному просторі, оскільки вважалося, що вони не мають притаманних їм особливостей у порівнянні з іншими злочинцями, які вчиняють статеві злочини проти неповнолітніх.

Досліджуючи це питання, ми дійшли висновку, що при виокремленні певних типів розбещувачів неповнолітніх, доцільно використовувати поняття «типологія» замість «класифікація», оскільки класифікацію може бути здійснено шляхом групування (за однією або декількома ознаками), а типології дають більш глибоку характеристику різних контингентів злочинців і будуються на істотних ознаках, котрі причинно пов'язані зі злочинною поведінкою [1, с. 106]. Таким чином, виокремлення типів особистості можливе за декількома, притаманними їм, ознаками, узятими у поєднанні.

Проведене нами емпіричне дослідження надало можливість з урахуванням цілеспрямованості злочинної поведінки, інтелектуально-вольової характеристики особи, її емоційного стану, ступеня моральної деформації та психічних відхилень осіб, які вчиняють розбещення неповнолітніх, розподілити на наступні типи:

1) *Патологічно-демонстративний* – особи цього типу визначаються передусім сильним прагненням будь-яким чином виділитися, продемонструвати себе, свій сексуальний досвід, свої геніталії. Вони не мають своєю метою статеві зносини з потерпілими, отримуючи сексуальне задоволення від того, що їх бачать неповнолітні (малолітні). Представники даного типу полюбляють бути у центрі уваги та дуже високо себе цінують. Емоції та почуття у цих людей є поверхневими. Їм притаманний особистісний примітивізм, надмірне почуття власної гідності та егоїзм. Частіше за все це особи, які довгий час не мали сексуальних стосунків, або мають сексуальні дисфункції, що унеможливають природний статевий акт.

2) *Розважально-дозвільний* – основною метою таких осіб є бажання спробувати щось нове у сексуальній сфері, сексуальна гра або ж «просвітницька» діяльність, під час якої злочинці ведуть цинічні розмови з потерпілими на сексуальні теми, розповідають відверті натуралістичні сексуальні історії, які нерідко поєднуються з демонстрацією статевих органів як самого винного, так і жертви та непристойних доторкання до них. Цьому типу розбещувачів притаманні такі характеристики особистості, як хитрість, брехливість, особистісний примітивізм, емоційна тупість та, іноді, запальність. Ці особи характеризуються високим ступенем моральної занедбаності.

3) *Егоцентрично спрямований* – основною метою цього типу злочинців є задоволення власної статевої пристрасті у будь-який спосіб. Вони байдуже ставляться до жертви і розцінюють її лише як об'єкт сексуального задоволення. Ці особи є найбільш небезпечними і, зазвичай, вчиняють розпусні дії у найтяжчих формах, які серйозно травмують психіку жертви. Дії таких злочинців можуть виражатися не тільки у оголенні статевих органів потерпілого і непристойних доторкання до них, а й у навчанні потерпілих онанізму, вчиненні орально-генітального або анально-генітального статевих акту, імітації

статевого акта, причому досить часто такі дії мають ознаки інцестуальності. Також зафіксовані випадки примушування ними жертв до вчинення статевих актів між собою. Цим злочинцям притаманні наступні риси характеру: егоїзм, егоцентризм, злопам'ятність, високомірність, корисливість, агресивність, жорстокість, цинізм, схильність до пияцтва та алкоголізації. Нерідко представники даного типу розбещувачів визнавалися винними у вчиненні інших злочинів насильницького або корисливого характеру.

4) *Замісний тип* – основною особистісною характеристикою таких розбещувачів є нерозвинутість їх вольової сфери. Ці особи мають фізіологічну можливість вступати у статеві зносини з дорослими партнерами, але психологічні комплекси, невпевненість у собі та побоювання бути знехтуваним обумовлюють вибір ними в якості сексуального партнера неповнолітніх (малолітніх), які легше йдуть на емоційний контакт, ніж дорослі. Бажання справляти враження досвідчених і вмілих сексуальних партнерів такі злочинці можуть реалізувати лише з недосвідченими особами. Характерними рисами цього типу є особистісний примітивізм, хитрість, корисливість, сексуальна незадоволеність через закомплексованість, уразливість та замкнутість.

5) *Патологічний тип* – основним для цих осіб є задоволення девіантних форм сексуального потягу будь-яким шляхом, що у більшості випадків призводить до вчинення злочину. Характерними особливостями цього типу є наявність у них психічних аномалій у межах осудності. До них можна віднести: педофілію, гомосексуалізм, фротеризм, ексгібіціонізм, олігофренію у ступені дебільності, залишкові явища черепно-мозкових травм, хронічний алкоголізм та наркоманію. Ці аномалії самі по собі не породжують злочинні дії, але їх наявність підвищує можливість вчинення такими особами розпусних дій. Для цього типу осіб притаманні наступні риси характеру: егоїзм, хитрість, неврівноваженість, патологічна сексуальна незадоволеність та уразливість.

Наведені типи допоможуть краще зрозуміти генезис злочинних дій, які вчиняють розбещувачі неповнолітніх, що надасть можливість більш ефективного планування запобіжних заходів на індивідуальному та груповому рівні, а також, застосовувати диференційовані заходи корекційної роботи з ними.

Список використаної літератури:

1. Валуйська М. Ю. Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / М. Ю. Валуйська. – Х. : Б. в., 2002.

Ковальчук Крістіна Станіславівна
студентка II курсу групи ПК-23
Полтавського юридичного коледжу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Проблема вдосконалення кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності є не лише нагальною потребою на сучасному етапі розвитку України, але і в історико-правовому аспекті сягає своїм корінням до глибокої давнини. Факти існування одного з найпоширеніших порушень авторського права – плагіату (оприлюднення чужого твору під іменем особи, яка не є його автором) мали місце ще у стародавній Греції та Римській імперії. Ефективна кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав має на сьогодні особливо важливе значення.

По-перше, ринкова економіка дає широкі можливості для розвитку правовідносин у сфері творчої діяльності. По-

друге, можна одночасно констатувати широкий розмах посягань на авторське право і суміжні права, зокрема злочинного характеру. Останнє обумовлюється відсутністю у правоохоронних органів достатнього досвіду боротьби з цим явищем, недостатністю необхідних сил і засобів держави для цієї боротьби, а також значною недосконалістю кримінального законодавства у даній сфері.

Зазначене призводить до поширення в країні так званої піратської діяльності, коли контрафактна продукція набуває широкого розмаху. Велика шкода завдається суб'єктам авторського права і суміжних прав, як вітчизняним, так і зарубіжним, а також економіці України, її репутації, престижу на міжнародній арені. Відповідно до статистичних даних в Україні злочинці та організовані злочинні групи за рахунок порушень авторського права і суміжних прав в нашій державі отримують прибуток, який вираховується десятками мільйонів доларів США на рік, при цьому уникають у переважній більшості належних мір покарання за вчинене.

Інститут авторського права і суміжних прав не може позитивно функціонувати у нашому суспільстві без кримінально-правового забезпечення, для вдосконалення якого в Україні сьогодні склались усі необхідні соціально-політичні передумови. За нашим переконанням, високий рівень суспільної небезпеки злочинних порушень авторського права і суміжних прав, обсяги завданої ними матеріальної шкоди не лише суб'єктам авторського права та суміжних прав, але і економіці нашої країни, її репутації, престижу на міжнародному рівні, з одного боку, а також фундаментальні положення чинного законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав, вимоги міжнародно-правових актів у цій сфері, міжнародні зобов'язання України перед світовою спільнотою, з іншого, – вимагають від неї розроблення дієвих заходів, спрямованих на удосконалення кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав.

У цьому контексті ст. 176 КК України, яка, на сьогоднішній день, забезпечує кримінально-правову охорону авторського права і суміжних прав, потребує вдосконалення. Адже, у КК України серед завдань Кримінального закону правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина стоїть на першому місці (ч. 1 ст. 1 КК України).

Авторському праву і суміжним правам в Україні повинно бути віддано найвищий пріоритет кримінально-правової охорони, який має базуватись на засадах Конституції та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Кримінальний закон повинен адекватно реагувати на такі масові посягання.

Одним з найбільш ефективних засобів захисту авторського права і суміжних покликана стати кримінальна відповідальність за їх порушення яка, передбачена ст. 176 Кримінального кодексу України. Вагомою причиною, яка призводить до неефективного застосування вказаної норми, є недостатнє наукове вивчення механізму кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав. Свою негативну роль у кримінально-правовій охороні авторського права і суміжних прав, відіграє і недосконалість ст. 176 КК України. Враховуючи, що з позиції правил законодавчої техніки зазначена стаття має суттєві вади, кримінально-правова характеристика встановлених нею складів злочинів виявляє ряд проблем, пов'язаних із можливістю неоднозначного, суперечливого визначення змісту їх юридичних ознак, відсутністю необхідних положень у кримінальному законодавстві, особливо щодо методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права і суміжних прав. Зважаючи на наведене, нагальною є необхідність вдосконалення кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук К.О. Полтава

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КЕРУВАННЯ АВТО У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Найвищі ризики аварій під час дорожнього руху виникають через керування автомобілем у стані алкогольного сп'яніння. За статистикою, кожна четверта жертва аварій гине через нерозуміння водієм небезпечності свого стану. З числа затримуваних нетверезих водіїв, дев'ять з десяти – чоловіки. В останні роки відмічається збільшення частки жінок. Кожного дня вулицями українських міст їдуть водії, які перебувають під впливом алкоголю, у яких ступінь сп'яніння вище 0,5 проміле. Хоча допустима норма алкоголю в крові становить 0,2 проміле.

В українському чинному законодавстві за керування у нетверезому стані передбачена лише адміністративна відповідальність. Відповідно до ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, керування транспортними засобами особами в стані алкогольного сп'яніння, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, тягнуть за собою накладення штрафу на водіїв від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права керування транспортними засобами на строк від одного до двох років, або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від семи до десяти діб і на інших осіб - накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від семи до десяти діб. На превеликий жаль, для багатьох водіїв, такий вид відповідальності не є перепорою для керування авто у нетверезому стані знову.

Алкоголь погіршує здатність оцінювати ситуацію під час дорожнього руху, в результаті чого зростає ризик аварії. Типові випадки для нетверезих водіїв – це виїзд на зустрічну смугу та лобове зіткнення. Наслідки таких аварій завжди серйозні, деякі навіть фатальні.

Зазвичай, про наявність адміністративної відповідальності серед оточення нетверезого водія, ніхто не знає. Це нібито шлях, який проходить кожен, хто сідає за кермо. Відмітка про притягнення до кримінальної відповідальності стає вирішальною, особливо при прийнятті на роботу, а також для осіб, які користуються послугами такого водія.

Провідні адвокати України вважають, що враховуючи наслідки, які можуть бути завдані водієм нападнику, за керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння водій-порушник повинен нести кримінальну відповідальність. Адже, сідаючи у стані алкогольного сп'яніння за кермо, потенційний порушник завжди має альтернативні засоби пересування: громадський транспорт або таксі. Проте, він обирає власний транспортний засіб. При цьому, факультативною правовою санкцією до порушника обов'язково повинно бути безоплатне вилучення транспортного засобу без жодної на те альтернативи.

Саме у Великобританії 8 жовтня 1967 року було вперше прийнято закон, який регламентував допустиму норму алкоголю в крові у водіїв. Тоді розпочалася практика застосування правоохоронними органами вимірювальної трубки. Через десять років, аналізуючи минулу статистику, було встановлено, що завдяки цьому закону, близько 6000 людей було врятовано від загибелі під час ДТП. Досвід інших країн, які ввели кримінальну відповідальність за керування авто у нетверезому стані, також не залишається без уваги.

У ст. 317 Кримінального кодексу Республіки Білорусь міститься норма, відповідно до якої, у разі перевищення норми у 0,04 проміле, водій несе відповідальність у вигляді штрафу до дванадцяти тисяч доларів та позбавляється водійського посвідчення на три роки. У випадках рецидиву перевищення допустимої норми кількості алкоголю в крові у водія, передбачена санкція у вигляді позбавлення волі на строк до двох років з виключенням права займати певну посаду.

Більш вражаючим є досвід Сполучених штатів Америки. За керування у нетверезому стані передбачено не лише позбавлення водійського посвідчення і штраф, а також кримінальна відповідальність. Таким чином, водій, що порушив правила дорожнього руху у нетверезому стані, має сплатити штраф, а також позбавляється права керувати машиною на шість місяців. Якщо нетверезий водій став причиною аварії зі смертельним результатом, він отримає 10 років в'язниці. Проте, залежно від законодавства того чи іншого штату, суворість покарання може бути різною.

Таким чином, проблема керування авто у стані алкогольного сп'яніння в Україні є дуже гострою. Багато науковців займаються дослідженням і пошуком переконливих аргументів щодо доцільності включення в Кримінальний кодекс України санкції за керування у нетверезому стані. Наявність лише адміністративної відповідальності не може подолати цю проблему. Можливо, страх мати кримінальну відповідальність через власну легковажність та нерозуміння наслідків своїх дій, змусить замислитися кожного водія.

Науковий керівник:

Доцент кафедри кримінального права в НЮУ ім. Я. Мудрого,
кандидат юридичних наук
Ємельяненко В. В.

Мамалуй Марія Олександрівна
студентка 3 курсу, 26 групи,
Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛОЖБИ ШЛЯХОМ САМОКАЛІЧЕННЯ АБО ІНШИМ СПОСОБОМ (ст. 409 КК УКРАЇНИ)

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 409 КК України, є суспільні відносини, посягання на які передбачає порушення встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби в Збройних силах та інших військових формуваннях України.

З об'єктивної сторони злочин проявляється у двох формах:

1. Ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом: 1) самокалічення; 2) симуляції хвороби; 3) підроблення документів; 4) іншого обману (ч.1 ст. 409).

2. Відмови від несення обов'язків військової служби (ч. 2 ст. 409).

Ухилення військовослужбовця від несення обов'язків з військової служби шляхом самокалічення з об'єктивної сторони полягає в тому, що особа, завдаючи якогось ушкодження своєму здоров'ю з метою ухилення від військової служби, стає повністю або тимчасово непридатною (обмежено придатною) до несення військової служби чи окремих її видів, змушуючи таким чином командира (начальника) звільнити її від виконання військових обов'язків або самовільно припиняє їх виконання. *Симуляція хвороби* полягає в тому, що військовослужбовець з метою отримання звільнення від несення обов'язків військової служби або інсценує хворобу, приписуючи собі хворобливі явища, фізичні або психічні недоліки, котрі нібито заважають йому виконувати обов'язки з військової служби, хоча насправді від них не страждає, або свідомо перебільшує з тією самою метою наявне у нього захворювання (агравация). *Підроблення документів* як спосіб ухилення полягає в тому, що військовослужбовець подає відповідному командиру (начальнику)

сфабрикований або підроблений ним самим чи іншою особою документ з метою отримання тимчасового або постійного звільнення від несення обов'язків військової служби. *Інший обман* як спосіб ухилення полягає в тому, що військовослужбовець повідомляє командир (начальнику) заздалегідь неправдиві дані про події чи обставини з метою отримання звільнення від військової служби або свідомо замовчує із тією самою метою обставини, про які зобов'язаний був доповісти.

Відмова від несення обов'язків з військової служби з об'єктивної сторони характеризується тим, що військовослужбовець відкрито, не використовуючи обману, усно, письмово чи іншим способом висловлює своє небажання нести військову службу або виконувати окремі її обов'язки і фактично припиняє їх виконання. Відмова можлива у двох формах. По-перше, у формі відкритої заяви про небажання нести обов'язки з військової служби з наступним фактичним припиненням їх виконання. По-друге, у формі явного, фактичного припинення виконання обов'язків з військової служби, навіть якщо воно не супроводжується відповідною заявою.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 409 КК України, характеризується наявністю вини у формі прямого умислу. Необхідною ознакою складу цього злочину є мета – зовсім або тимчасово ухилитися від виконання всіх чи деяких обов'язків військової служби. Мотиви вчинення не мають значення для кваліфікації.

Спеціальним суб'єктом ухилення і відмови від несення обов'язків військової служби може бути військовослужбовець незалежно від категорії.

29 липня 2014 року Івано-Франківський міський суд виніс вирок, яким засудив за ч. 2 ст. 409 КК України 27-мирічного івано-франківця, який під час першого етапу мобілізації, у квітні 2014 року, достовірно знаючи про час та місце його відправки у війська для проходження військової служби, самовільно залишив територію Івано-Франківського обласного збірної пункту, та призначив йому покарання у вигляді п'яти місяців арешту.

Деякі випадки ухилення від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення та симуляції докладно описав колишній військовий лікар Ломачинський А.А. в своїй збірці «Розповіді судмедексперта».

Одним з найцікавіших прикладів в цій праці є епізод з військовослужбовцем дисциплінарного батальйону, що протягом тривалого часу симулював туберкульоз. З пояснювальної записки фігуранта у справі: «Я, рядовий Б., щоб уникнути тягот та негод військового життя в дисбаті, вирішив закосити. Взяв фольгу, пластмасу, банку та аркуш паперу. З фольги і пластмаси наробив «димовушок», підпалив їх та кинув у банку. З аркуша скрутив трубочку і вдихав з банки дим. Потім привезли до шпиталю, але там легені швидко очистилися. Тоді, щоб кашляти, товк цукерки і вдихав. І цукрову пудру теж вдихав, але пудра скінчилася. Потім колов себе голкою та втирав сіль – лікарі думали, короста. Потім знов дихав димом від пластмаси. А щоб лікарі не знайшли сажу в слині, ходив до туберкульозників, де один чмошник наплював мені в баночку. Коли мене покликали в процедурку, я взяв його харкотиння собі до рота, та лікарі замість сажі знайшли туберкульозного мікроба. Потім поцупив в процедурці шприц, а в рентгенолога взяв трохи його білої гидоти (барій – рентгеноконтрастна речовина). Цю погань розвів водою та вколов собі під шкіру над ребрами, але п/п-к К. мене провів на рентген збоку, де все виявилось не так. Обіцяю виправитися. Рядовий Б.».

Варто зазначити, що на момент вчинення описаних діянь, відповідальність за вказаний злочин було передбачено статтями 243 КК УРСР від 28.12.1960 та 249 КК РРФСР від 27.10.1960 відповідно.

Науковий керівник – к.ю.н. Крайник Г.С.

Микитенко Марія Олександрівна
студентка 3 курсу 8 групи Слідчо-
криміналістичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

БАНДА, ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ, ВОЄНІЗОВАНЕ ТА ЗБРОЙНЕ ФОРМУВАННЯ: ОЗНАКИ, ВІДМЕЖУВАННЯ ОДИН ВІД ОДНОГО

Організована злочинність є одним із найнебезпечніших явищ. Це пов'язано з тим, що злочинні об'єднання створюються, як правило, з метою вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, що негативно впливає на громадську безпеку та сталий розвиток держави.

У Кримінальному кодексі України (далі – КК) містяться визначення, що характеризують форми злочинних об'єднань. Зокрема, у ч.3 ст. 28 КК України розкривається поняття «організована група», а ч. 4 ст. 28 КК України визначає, яка організація є злочинною. У той же час, суттєвим недоліком КК можна вважати відсутність чітко визначених ознак таких злочинних об'єднань, як: «банда», відповідальність за організацію та участь у якій передбачена ст. 257 КК; «воєнізоване формування», «збройне формування», деякі з ознак яких зазначені в примітці до ст. 260 КК, проте там не вказано про кількісну ознаку цих формувань, а також не зазначено, чи є ієрархічність їх обов'язковою ознакою. Це створює передумови для довільного трактування положень закону, що в деяких випадках може призвести до порушення принципів законності та верховенства права.

Незважаючи на те, що визначення поняття «банда» у чинному законі про кримінальному відповідальність відсутнє, роз'яснення з приводу того, яке об'єднання слід вважати бандою, надає Пленум Верховного Суду України (далі – ПВСУ), який систематизував і абсорбував накопичені знання та напрацювання щодо цього питання. Згідно з п. 17 Постанови ПВСУ «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» № 13 від 23.12.2005 р., бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Таким чином, банда може бути створена у формі як організованої групи, так і злочинної організації. Враховуючи висловлені ПВСУ підходи, можна стверджувати, що «воєнізоване формування» та «збройне формування» можуть бути створені виключно у формі злочинної організації.

Важливою ознакою і банди, і злочинної організації є мета їх створення та діяльності. Саме мета визначає характер посягань на ті чи інші суспільні відносини, яким завдається шкода в результаті протиправних злочинних діянь. Метою, з якою створюються і діють злочинні організації, є безпосереднє вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. У свою чергу, банди створюються з метою вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб. У свою чергу, створення воєнізованого формування, збройного формування законодавець не пов'язує з конкретною метою, вона є факультативною ознакою злочину, передбаченого ст. 260 КК.

Розмежування між бандою та злочинною організацією (ст. 255 КК) можна проводити також за кількісною ознакою. Оскільки бандою можна визнавати як організовану групу, так і злочинну організацію, до її складу має входити не менше трьох суб'єктів злочину (ч.3 ст. 28). Імперативна вимога щодо кількості членів злочинної організації закріплена у ч.4 ст. 28 КК, згідно з якою до її складу має входити п'ять і більше суб'єктів злочину.

Обов'язковою ознакою банди є озброєність, яка полягає у наявності зброї у хоча б одного члена банди. При цьому інші учасники банди мають знати про це й усвідомлювати можливість застосування зброї під час нападів. Озброєність є також обов'язковою ознакою

збройного формування. Для злочинної організації, що не є бандою, а також воєнізованого формування, озброєність є факультативною ознакою.

Суттєва відмінність між бандою (ст. 257), створеною у формі організованої групи, та злочинною організацією (ст. 255, 257, 260) полягає також у тому, що злочинна організація є стійким ієрархічним злочинним об'єднанням, що може складатися з окремих організованих груп. На відміну від банди, створеної у формі організованої групи, злочинна організація може містити окремі структурні підрозділи, якими виступають самостійні організовані групи (зокрема, і ті, що підпадають під ознаки банди). Ієрархічність злочинної організації передбачає наявність як відповідної системно-структурної побудови об'єднання, так і якісних ознак зв'язків в її межах (загальновизначених правил поведінки, конспірації та забезпечення їх дотримання учасниками, здатність протидіяти загрозам власного існування тощо).

Злочини, які вчиняються бандами та злочинними організаціями, іншими злочинними об'єднаннями, становлять найбільшу суспільну небезпеку. Саме тому, на нашу думку, у законі про кримінальну відповідальність слід розкрити основні ознаки всіх злочинних угруповань, створення яких не передбачене законом. Варто визначитися як з якісними, так і з кількісними ознаками окремих видів злочинних об'єднань, сприяючи при цьому утвердженню принципу законності та верховенства прав людини. Відсутність в КК вичерпних ознак, зокрема, «воєнізованого формування», «збройного формування», «банди» не сприяє правильній кваліфікації, відмежуванню злочинів від суміжних, вирішенню питання про наявність чи відсутність сукупності, подолання конкуренції норм.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Анісімов Г.М.

Ніколаєнко Маргарита Володимирівна

Студентка II курсу, групи ПК-23

Полтавського юридичного коледжу

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ ШЛЯХОМ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЇХ ЗАКОННИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У час коли Україна намагається вибудувати по-справжньому дієву модель демократії та утвердити плюралізм думок, світоглядів та уподобань аби стати повноцінним членом європейської спільноти показовим стає барометр свободи слова. Так, зокрема, надзвичайно актуальним питання у цьому розрізі є проблема обмеження засобів масової інформації (далі – ЗМІ) шляхом перешкоджання їх законній професійній діяльності.

Такого роду перешкоджання можна спостерігати в Україні постійно і в останній час кількість таких випадків тільки зростає. Така тенденція простежується шляхом аналізу щомісячних звітів Інституту масової інформації щодо свободи слова за 2015 рік. Згідно з ними у січні зареєстровано 1 випадок перешкоджання, у лютому – 8, у березні – 4, у квітні – 5, у травні – 8, у червні – 8, у липні – 5, у серпні – 9, у вересні – 18, у жовтні – 18, у листопаді – 13, у грудні – 8.

Цікавим у даному аспекті також є те, що українське законодавство передбачає досить жорстку відповідальність осіб, які вчинили злочини проти журналістів, зокрема, у ст. 171 Кримінального кодексу України (далі – КК). На жаль, на практиці спостерігається досить нечасте її застосування, через що в середовищі ЗМІ її називають «мертвою». Звернувшись до Єдиного державного реєстру судових рішень можна нарахувати лише 19 вироків за визначеною статтею КК.

Цікавим моментом також є досить часте перекваліфікування подібних злочинів проти журналістів в процесі їх розслідування на хуліганство чи нанесення тілесних ушкоджень різного ступеню.

Варто наголосити, що проблемою законодавчого рівня є абстрактність і досить загальне формулювання ст. 171 КК, зокрема, у ній відсутня юридична кваліфікація таких понять, як «журналіст», «законна професійна діяльність», «перешкоджання професійній діяльності журналістів».

Поряд з тим також необхідно законодавчо закріпити розуміння поняттю «перешкоджання професійній діяльності журналістів», зокрема можна визначити його як втручання у діяльність журналістів з метою змусити вчинити певні дії або не допустити їх вчинення.

У цілому можна говорити про необхідність дієвої уніфікації ключових термінів, передбачених ст. 171 КК з метою сприяння добросовіснішого її застосування.

Проте основна ідея оновлення 171-ї статті КК є кардинальна зміна вектору її розуміння, тобто перехід від захисту законної професійної діяльності журналіста до захисту права суспільства на інформацію, передбаченого ст. 34 Конституції України. Тут варто наголосити на важливості того аби саме суспільству не заважали чи не намагалися завадити у отриманні інформації.

Ураховуючи вище наведене, зазначимо, що до основних проблем, на які варто звернути увагу в аспекті розгляду питання про порушення прав журналістів шляхом перешкоджання їх законній професійній діяльності відноситься:

1. кваліфікація тих чи інших дій з перешкоджання діяльності журналіста саме за ст.171 КК і недопустимість її перекаваліфікування на інші статті кримінального закону;

2. доведення кримінальних проваджень за ст. 171 КК до судового розгляду, а не їх закриття на етапі досудового слідства, а також створення нової якості їх розгляду у судовому порядку;

3. уніфікація ключових термінів, визначених законодавцем у ст. 171 КК, що дало б можливість єдиного їх розуміння;

4. зміна вектору розуміння визначеної статті КК, що привело б до завершення євроінтеграційних процесів у даній сфері.

Важливо також зазначити, що розробка теоретичного базису не має бути відокремлена від практичної діяльності працівників правоохоронних органів і саме їх діяльність з покарання винних у злочинах проти журналістів стане запорукою того, що професія журналіста в Україні стане безпечнішою.

Варто також звернути увагу на позитивні зрушення останнього періоду у сфері захисту прав журналістів. Вони мають місце у діяльності держави з цього питання так, зокрема було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14.05.2015 р., який поруч з іншим додатково криміналізував погрозу або насильство щодо журналіста, умисне знищення або пошкодження майна журналіста, посягання на життя журналіста, що у свою чергу прямо стосується додаткового захисту журналістів від перешкоджання їх діяльності.

Норкус Валерія Олександрівна

студентка 2 курсу, 20 групи

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ВИБОРЧІ ПРАВА ІНОЗЕМЦІВ

Конституція України у ст. 26 закріплює за іноземцями ті самі права і свободи, що й за громадянами України, крім винятків, що встановлені самою Конституцією, законами і міжнародними угодами. Особливості їх адміністративно-правового статусу визначаються низкою спеціальних нормативних документів. Це, зокрема: Закони України «Про правовий статус іноземців» від 4 лютого 1994 року; «Про імміграцію» від 7 червня 2001 р. тощо. Аналіз цих документів свідчить, що права і свободи, встановлені для громадян України, рівнозначно стосуються й іноземних громадян. Іноземці мають ті самі права і свободи та виконують ті самі обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не

передбачено Конституцією, законами, а також міжнародними договорами України. Водночас для розглядуваної категорії осіб можуть встановлюватися деякі обмеження свого правового статусу. Наприклад, вони не можуть набувати статус державного службовця, бути членами політичних партій, перебувати на військовій службі, брати участь у референдумах, обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Наприклад, ст. 9 Закону України «Про місцеві вибори» визначає, що право голосу на виборах старост, депутатів обласної, районної ради тощо мають саме громадяни України, які мають право голосу відповідно до ст. 70 Конституції України та проживають на території відповідних населених пунктів. Така норма існує не лише в Україні, в більшості країн виборцями можуть бути лише громадяни. Тому Конституція та закони України визначають певний перелік спеціальних умов – цензів, що звужують коло осіб, які можуть реалізувати це право. Основною проблемою при визначенні правового статусу іноземця є проблема конкуруючої юрисдикції. Тобто іноземець є одночасно підпорядкованим двом правопорядкам: держави місцеперебування та держави громадянства. Проте останнім часом в країнах ЄС право голосу, а часом і пасивне виборче право на виборах органів місцевого самоврядування надаються іноземцям, які повинні проживати на території муніципалітету протягом певного строку – від 2 (Фінляндія) до 5 років (Естонія).

Для тих іноземців, які проживають у місцевій громаді, численні питання їх повсякденного життя – наприклад, проживання, освіта, користування комунальними послугами, громадським транспортом – залежать від рішень, які приймаються місцевими органами влади. Крім того вони приймають активну участь у підвищенні добробуту місцевої громади.

До недавнього часу питання про надання іноземцям права голосу і права обиратися до представницьких органів іншої країни вирішувалося однозначно - тільки громадяни можуть здійснювати належний їм суверенітет, а на іноземців та осіб без громадянства політичні права не розповсюджуються. Лише у 18 ст. Конституція Франції, яка так і не вступила в силу, встановлювала, що іноземець, який має достатні заслуги перед людством (придбав власність, одружився на французенці або усиновив дитину), допускається до здійснення прав французького громадянина. Сьогодні колишні правові концепції серйозно похитнулися новими підходами, які проявилися спочатку в актах Ради Європи, а потім в регламентації Європейського Союзу. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні, підписана в Страсбурзі 5 лютого 1992 р., в 6 ст. встановила зобов'язання держав-учасниць надати виборче право і право бути обраним на місцевих виборах кожному жителю-іноземцю, якщо він підпадає під ті ж умови, які застосовуються до громадян, і якщо, крім того, він зазвичай і законно проживає у відповідній країні протягом 5 років, що передують виборам. Разом з тим, існує можливість депонування її документа про ратифікацію, прийняття, схвалення або приєднання заявити про те, що вона має намір обмежити ці права лише наданням права голосу». Правда, ст. 9 названої Конвенції встановила можливість введення обмежень прав для іноземців у разі війни або у разі іншої загрози життю нації.

Взагалі наділення іноземців виборчими правами є цікавим питанням, яке викликає багато дискусій в державах сучасного світу. Норми міжнародного законодавства здійснюють великий вплив на виборче законодавство держав, але єдиної формули виборчого статусу іноземців досі не вироблено. Це питання вирішується кардинально по-різному – від повного виключення іноземців з електорального життя до дозволу брати участь в загальнодержавних виборах (Ірландія та Іспанія). Це право регулюється актами різної юридичної сили зарубіжних правових систем. Наприклад, ст. 13 Конституції Іспанії допускає наділення іноземців виборчими правами. А в порядку її деталізації ст. 6 Закону «Про права і свободи іноземців, що проживають на території Іспанії» не тільки підтверджує виборчі права іноземців-резидентів на муніципальних виборах, а й гарантує захист прав тим іноземними громадянам, які не можуть брати участь у місцевих виборах.

Їм надається право вибирати демократичним шляхом власних представників для прийняття участі у дебатах і рішеннях муніципалітетів, до яких вони належать.

Попри рекомендаційний характер багатьох положень міжнародних документів, а також обмеження державами сфери їхнього застосування, ці документи стали важливим кроком у поліпшенні правового статусу іноземців та зміцненні міжнародних зв'язків. Тим самим було закладено основи для наступного розвитку міжнародного законодавства у цій сфері.

Подальший розвиток України в напрямку демократичної, правової держави та її інтеграція в європейське співтовариство неможливі без прийняття основних стандартів, визнаних міжнародними положеннями в галузі прав людини та особливо іноземців, осіб без громадянства тощо. Отже, імплементація цих стандартів в національне законодавство є одним з пріоритетних завдань нашої держави на сучасному етапі.

Науковий керівник: ас., Павшук К. О.

*Рябокін Олесь Миколаївна
студентка 5 курсу, 7 групи,
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Право на працю – невідчужуване, невід'ємне, непорушне право, яке належить кожній людині від народження, в тому числі і засудженій особі. Право на працю – одне із фундаментальних прав людини, встановлених міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Так, Загальна декларація прав людини, ч. 1 ст. 23 закріплює положення, згідно з яким кожна людина має право на працю, вільний вибір, справедливі умови праці та захист від безробіття.

Відповідно до Конституції України, праця є правом, а не обов'язком громадянина (ст. 43). Поряд з цим, за режимними вимогами праця засуджених до позбавлення волі носить обов'язковий характер (ч. 1 ст. 118 КВК України), хоча у ст. 107 КВК України вказується не на обов'язок, а на право таких осіб брати участь у трудовій діяльності.

Специфічна властивість праці засуджених – це те, чим ця праця відрізняється від праці вільних громадян, і ця різниця пов'язана з регулюванням відповідних правовідносин кримінально-виконавчим правом. Умови праці, які ні чим не відрізняються від умов праці вільних громадян, виступають як загальні, регулюючись трудовим законодавством.

Праця є важливим та значним засобом впливу на особу, її свідомість і спосіб життя. Тому закон передбачає необхідність залучення засудженого до праці, намагаючись за допомогою праці та інших засобів досягти таких позитивних змін у його особистості, які спрямують засудженого до свідомого відновлення соціального статусу, повернуть його до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві. У п. 26.1 Європейських пенітенціарних правил передбачено, що працю в місцях позбавлення волі необхідно розглядати як позитивний засіб впливу, адміністрація установ виконання покарань (УВП) повинна намагатися надати достатню кількість корисної роботи. Позитивна роль праці визначається й у Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими.

Праця в умовах позбавлення волі не є елементом кари та не має за мету спричинення засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із засудженими. Залучення до праці спрямоване насамперед на орієнтацію засуджених ставитися до праці як до позитивної та необхідної складової їх життя.

Залучення засуджених до праці в період перебування в місцях позбавлення волі має проводитись із: 1) виховною метою – участь засуджених у трудових процесах сприяє

формуванню та становленню особи, дає можливість людині усвідомити свою корисність як власне для себе, так і для своїх близьких, суспільства, укріплює свідомість та почуття відповідальності за доручену справу. У праці формується особистість людини, зокрема такі її якості, як колективізм, дисциплінованість, повага до себе та інших; 2) ресоціалізаційною метою – праця покликана полегшити реінтеграцію засуджених після звільнення на ринку робочої сили; 3) економічною метою – засуджені завдяки праці можуть поліпшити своє матеріальне становище в період відбування покарання, а також надати фінансову допомогу своїм близьким та рідним. Кошти, зароблені в місцях позбавлення волі, стануть доброю підмогою у перші дні чи місяці після виходу на свободу; 4) «нормалізаційною» метою – зайняті працею засуджені мають менше часу на вчинення неправомірних дій, а це забезпечує правопорядок в установах виконання покарань [1, с. 152].

Серед сучасних принципів залучення до праці в УВП виокремлюють: підпорядкування виробничої діяльності установ виконання покарань реалізації одного з основних завдань – виправлення засуджених; обов'язковість праці поряд з виключенням примусової праці; поєднання праці з професійним навчанням, належна оплата (відшкодування) праці; створення умов для праці відповідно до прийнятих на свободі; впровадження такої тривалості часу, що не є надмірною, та залишення часу на інші заняття [2].

На даний час серйозними проблемами залишаються недостатній рівень працевлаштування засуджених, низька виробнича кваліфікація спецконтингенту, моральна і фізична застарілість обладнання, обмежена кількість нових технологій, відволікання виробничих коштів на забезпечення потреб бюджетного сектору установ, пов'язане з недостатнім бюджетним фінансуванням системи, відсутність на підприємствах системи спеціалізованих професійно-технічних закладів для професійної підготовки засуджених.

Отже, праця – це важливий елемент соціального життя будь-якої людини, якщо людина не працює, вона не розвивається соціально, морально, духовно. Праця засуджених виконує функцію запобіжника проти деградації особистості, яка ймовірна в УВП. Вона є важливим засобом у ресоціалізації особи за умови прагнення і набуття перспектив на майбутнє у свідомості засуджених, самоствердження через працю. А тому заохочення до праці, створення умов для неї, встановлення меж, які б унеможливили зловживанням своїм правом – основні завдання, які постають нині як на законодавчому рівні, так і на рівні практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубнова Т. В. Особливості забезпечення конституційного права на працю засуджених до позбавлення волі та засуджених довічно / Т. В. Дубнова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. - 2014. - Вип. 27. - С. - 151

2. Яцишин М. М. Місце і роль праці засуджених у процесі виконання кримінальних покарань (історико - правовий аспект) \\ М. М. Яцишин : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2046/1/aspekt.pdf>

Сохікян Анна Суренівна

*здобувач кафедри кримінального права № 1,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ПРАВОВА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄСПЛ В НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Як відомо, Україна стала членом Ради Європи з 09.11.1995 року, а Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була ратифікована державою в 1997 році. Відповідно до положень ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод, Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Тобто, держава, яка ратифікувала Конвенцію, повинна виконувати остаточне рішення Європейського Суду з прав людини. Контрольну функцію за належним виконанням рішень ЄСПЛ виконує Комітет Міністрів Ради Європи.

Відповідно до ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Виходячи суто із законодавчого визначення можна зробити висновок, що оскільки ЄСПЛ є джерелом всього національного права, то звісно і кримінальне право не є винятком.

Зазначимо, що хоча Європейський суд в своїй діяльності і керується концепцією «ліберального тлумачення», проте його рішення на практиці іманентно містять в собі нормотворчі елементи (Guzzardi v. Italy, application no. 7367/76, 06.11.1980). Таким чином, Суд практично доповнює Конвенцію новими нормами. Тобто Конвенція в нашому праворозумінні є стійким каркасом, який обволікають рішення ЄСПЛ, що поступово крок за кроком становляться частиною самої Конвенції.

В такому випадку постає питання про те, якою є правова природа рішень ЄСПЛ? Для вирішення цього питання вчені пропонують розглядати їх як: 1) судові прецеденти (Ю.Б. Хім'як, В.К. Грищук, В.А. Туманов), 2) прецеденти тлумачення (В.П. Кононенко). О.О. Сорока, розглядаючи практику ЄСПЛ, вважає що остання носить прецедентний характер у дещо модифікованому вигляді: з одного боку обмежене рамками ЄКПЛ, а з іншого – широкі повноваження суддівського розсуду; 3) правотлумачні або правоконкретизаційні прецеденти (І.М. Ільченко).

На нашу думку не досить доцільно, виокремлювати судові прецеденти. Виходячи із доктрини, судові прецеденти слід класифікувати за юридичною силою на обов'язкові (binding precedent) та переконливі (persuasive precedent), за змістом – на креативні прецеденти (original precedent) на прецеденти тлумачення (declaratory precedent).

Таким чином, судовий прецедент та прецедент тлумачення співвідносяться як більш широке поняття та вузьке, а отже прецедент тлумачення є різновидом судового прецеденту.

Зауважимо, що за своєю побудовою рішення ЄСПЛ складаються з ratio decidendi і obiter dictum. Ratio decidendi є нормою прецедентного права. А зауваження суду, зроблені ним з питань, які безпосередньо не входять до предмета судового рішення мають назву obiter dictum. Характерною відмінністю між цими двома складовими рішення є те, що obiter dictum не формулює певний принцип права й не обґрунтовує рішення суду.

У структурі судового рішення правові позиції Європейського суду становлять собою ratio decidendi, яке носить характер прецедентного через те, що в ньому міститься чітко виражене ставлення ЄСПЛ до певних правових питань, відповідь на які надана змістом конкретних положень Європейської Конвенції. Отже, щоразу, коли ЄСПЛ буде формувати правову позицію з певних питань, джерелом таких правових позицій будуть виступати рішення ЄСПЛ – прецеденти.

Враховуючи унікальну природу рішень ЄСПЛ, ми вважаємо, що останні більш наближені до прецедентів тлумачення, оскільки стримуючим механізмом в даному випадку є ч.1 ст.32 ЄКПЛ, положення якої не дозволяють однозначно говорити про можливість ЄКПЛ створювати нові норми.

В контексті кримінального права зазначене набуває значення, оскільки визначені нами рішення-прецеденти можуть підштовхувати законодавця до декодифікації кримінального законодавства у зв'язку із необхідністю використання прецедентного права у кримінальному судочинстві.

Аналізуючи значення теоретичного матеріалу відносно правової природи рішень ЄСПЛ зазначимо, рішення ЄСПЛ не є абстрактним мертвим джерелом права. Зазначене підтверджується широким використанням їх у судовій практиці та статистичними даними. Так, станом на 2014-2015р. кількість звернень громадян України до суду складає 14250 скарг з 66150, отриманих судом загалом, тобто 21,5%. Це свідчить про те, що громадяни

України все ширше використовують норми, встановлені ЄКПЛ для захисту своїх прав. Тим самим розширюється кількість рішень ЄСПЛ, які стають прецедентом, обов'язковим для використання в національному законодавстві країн, ратифікувавши Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Терещенко Ксенія Володимирівна
студентка 5 курсу, 20 групи ІПКОП
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

До питання щодо змісту та сутності законних інтересів засудженого

У теорії права загальнозживаною є категорія правового статусу особи. Вона сама по собі є досить дискусійною, оскільки у її складі виділяють різні елементи. Однак суперечок не викликають такі структурні елементи: права, обов'язки і законні інтереси. Деякі вчені відносять до елементів правового статусу ще й відповідальність, громадянство, правосуб'єктність. Загальний правовий статус є характерним для будь-якої особи незалежно від національності, громадянства, соціального статусу чи матеріального стану. Однак якщо мова йде про засудженого, то слід мати на увазі, що така особа наділена спеціальним статусом, який вносить корективи у вигляді передбачених законами та винесеними на підставі них рішеннями суду.

Відповідно до ст. 7 КВК України, «держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку». Якщо такі елементи правового статусу, як права та обов'язки суперечок не викликають, адже вони отримують своє законодавче втілення у подальших статтях Кодексу та деталізуються відповідно у статтях 8, 9, 10 КВП, а також у статтях, що встановлюють статус засуджених диференційовано відповідно до виду призначеного покарання, то з визначенням правової природи та реалізацією такого елемента, як «законний інтерес» саме у структурі правового статусу засудженого, виникають як теоретичні, так і практичні проблеми. Законодавцем не надається ні визначення, ні переліку законних інтересів засуджених, не зважаючи на декларативне закріплення.

Категорія законних інтересів була визначена у рішенні КСУ від 01.12.2004. Так, судом зазначається: «Етимологічний зміст слова «інтерес» включає: а) увагу до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось; цікавість, захоплення; б) вагу; значення; в) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чієїсь думки і турбот; г) прагнення, потреби; д) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чіємось прагненням, потребам; вигоду, користь, зиск. У загальносоціологічному значенні категорія "інтерес" розуміється як об'єктивно існуюча і суб'єктивно усвідомлена соціальна потреба, як мотив, стимул, збудник, спонукання до дії; у психології - як ставлення особистості до предмета, як до чогось для неї цінного, такого, що притягує. В юридичних актах термін "інтерес", враховуючи його як етимологічне, так і загальносоціологічне, психологічне значення, вживається у широкому чи вузькому значенні як самостійний об'єкт правовідносин, реалізація якого задовольняється чи блокується нормативними засобами. Законний інтерес означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом.

Що стосується поняття законний інтерес, то тут визначальною є емоційно - інтелектуальна діяльність особи, яка ще не отримала вольового втілення. Прагнення - це тільки бажання, намагання особи. Ця ознака дозволяє стверджувати, що категорія «законний інтерес» має іншу правову природу, ніж скажімо, право або обов'язок. А це, у свою чергу, свідчить про логічну непослідовність при включенні «законного інтересу» до структури правового статусу, в тому числі статусу засудженого.

Якщо мова йде про засуджених, то їх законні інтереси в силу спеціального статусу так чи інакше мають обмежений характер. Як категорія, законні інтереси мають

суто абстрактний та психологічний характер, що в той же час, позбавлені будь-якого об'єктивованого виразу. З огляду на це, їхнє існування та взагалі практична реалізація і забезпечення є надзвичайно складним. У випадку порушення законних інтересів неможливо назвати жодного механізму, який би забезпечив їх виконання. По-іншому вирішується питання щодо реалізації прав, адже вони мають кореспондуючі обов'язки інших суб'єктів зі сприяння їх здійсненню, передбачено юрисдикційний та позаюрисдикційний способи захисту порушених прав. Крім цього, законні інтереси як такі втілюються у життя саме через права.

Отже, викладене дає змогу зробити висновок про недоречність існування у кримінально-виконавчому законодавстві категорії «законні інтереси» через особливості їх правової природи. Якщо про цю категорію ще можливо говорити при диспозитивному регулюванні, то в структурі статусу засудженого, заснованій на імперативних нормах, це взагалі не вбачається за можливе.

Науковий керівник: асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидат юридичних наук Маришуба Маралджан Оразнепесівна.

Хавер Катерина Сергіївна

*студентка факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України, II курс,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх постійно привертає до себе увагу. На сьогодні це зумовлено тим, що неповнолітні визнаються злочинцями особливого роду і становлять одну з найбільш кримінально уражених верств населення. За сучасних умов розвитку суспільства визнається, що для неповнолітніх злочинців недостатнім є застосування лише медико-педагогічних заходів, у певних випадках держава змушена притягувати їх до кримінальної відповідальності.

В основу встановлення віку, з якого настає кримінальна відповідальність покладені вікові межі соціалізації особистості підлітків. Весь підлітковий вік поділяється на три групи: перший підлітковий вік (12 – 13 років), другий підлітковий вік (14 – 15 років), третій підлітковий вік (16 – 18 років). Найбільшу увагу привертає другий підлітковий вік (14-15 років), саме в цей період відбувається інтенсивний фізичний і психологічний розвиток неповнолітнього. Він починає розуміти і об'єктивно оцінювати свою поведінку, суспільну небезпеку тих чи інших дій.

Кримінальній відповідальності підлягають особи, які до вчинення злочину досягли віку 16 років (ч. 1 ст. 22 Кримінального кодексу України). Це так званий загальний вік кримінальної відповідальності. Закон також (ч. 2 ст. 22 КК України) передбачає і знижений вік кримінальної відповідальності. Йдеться про осіб у віці від 14 до 16 років. Зниження віку кримінальної відповідальності законодавець обумовив перш за все тим, що особа уже в 14-річному віці усвідомлює суспільну небезпечність злочинів, які вказані в ч. 2 ст. 22 КК. Крім того, серед підлітків ці злочини досить поширені, і більшість з них тяжкі, представляють підвищену суспільну небезпечність.

Наявність в кримінальному праві положення про те, що вчинення злочину неповнолітньою особою є пом'якшуючою обставиною, є досягненням права України і свідчить про гуманність кримінального законодавства України.

Відповідно до ст. 98 КК, до неповнолітніх застосовуються лише такі основні види покарань: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк. До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Але слід зауважити, що ці покарання можуть бути застосовані до неповнолітніх з певними обмеженнями, а деякі з них зовсім не застосовуються. Так не можуть приговорити до

довічного ув'язнення особу, якій на момент скоєння злочину не виповнилося 18 років. Одиничні випадки застосування до неповнолітніх таких видів покарань, як конфіскація майна (ст. 59 КК України), позбавлення права займати визначені посади або займатися визначеною діяльністю (ст. 55 КК України), досить обмежено застосовуються до неповнолітніх такі покарання як позбавлення волі (ст. 63 КК України). Обмежене застосування штрафу або конфіскація майна пов'язано з тим, що ці покарання застосовуються до осіб, які мають у приватній власності майно, неповнолітні ж не завжди, в силу вікових особливостей, мають у приватній власності якесь майно. Виправні роботи без позбавлення волі (ст. 57 КК України) не призначаються особам до 15 років та обмежено призначається особам яким не виповнилось 16 років. Це пов'язано з тим, що таке покарання буде заважати неповнолітнім у навчанні.

Таким чином, ситуація зі злочинністю у дитячому середовищі вимагає удосконалення профілактичної роботи, пошуку ефективних форм взаємодії всіх заінтересованих організацій, діяльність яких спрямована на запобігання втягненню підлітків у протиправну діяльність.

Чуріліна Анастасія Дмитрівна
Студентка НЮУ ім. Ярослава Мудрого
ІПКЮ 5 курсу, 5 групи

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК

Кількість засуджених жінок у світі помітно менша за чоловіків і становить близько 5%, але не дивлячись на їх низьку численність, з ними пов'язано чимало проблем, які необхідно вирішувати адміністрації виправних закладів.

Перебування в місцях позбавлення волі є особливо тяжким для жінок, з огляду на те, що вони втрачають можливість реалізувати своє природне призначення – матері і берегині домашнього затишку. Та й загалом фізіологічні та психоемоційні показники жінки дещо відрізняються від чоловічих. Особливу складність переживають вагітні засуджені жінки та ті, що мають маленьких дітей.

Міжнародним законодавством створено спеціальний термін – «вразливі засуджені». Цей термін означає, що такі засуджені піддаються більшому ризику стосовно своєї безпеки та благополуччя. Жінки відносяться саме до цієї категорії. Тож, з урахуванням такої особливості, засуджені жінки потребують більшої уваги щодо захисту своїх інтересів та покращення умов перебування в установах відбuvання покарань.

Виправні заклади не найкраще місце для виховання дитини, проте матері зазвичай важко розлучитися з дітям. Стаття 141 Кримінально - виконавчого кодексу України передбачає, що при виправних колоніях, в яких відбувають покарання засуджені до позбавлення волі жінки, у разі потреби організуються будинки дитини. Засуджені жінки мають право влаштовувати в будинки дитини своїх дітей віком до трьох років. У будинках дитини забезпечуються умови, необхідні для нормальної життєдіяльності та розвитку дитини. Якщо засуджена жінка не виявила бажання проживати в будинку дитини спільно із своєю дитиною, їй має бути надана можливість вільно спілкуватися з нею без обмежень. Не вважається обмеженням спілкування жінки із своєю дитиною, якщо від засудженої вимагається відвідувати дитину у час, вільний від виконання покладених на неї обов'язків.

Також, матері надається можливість проживати зі своєю дитиною до 3х років, після чого вона повинна бути переданою родичам, або до дитячого будинку. Єдиним виключенням є той випадок, коли невідбута частина покарання матері становить менше року, вона сумлінно ставиться до виконання материнських обов'язків, та не вчиняє злісних порушень вимог режиму, в такому випадку дитину після досягнення з річного вік може бути залишено в дитячому будинку до завершення відбуття покарання матір'ю.

Якщо жінка має строк вагітності понад 4 місяці, або дитину віком до трьох років, для відбування покарання її направляють до колонії при якій є дитячий будинок. В Україні такі дитячі будинки створені при двох виправних колоніях: Чорноморській

виправній колонії Одеської області (N 74) - якщо жінка є вперше засудженою до позбавлення волі, та Чернігівській виправній колонії Чернігівської області (N 44) - якщо вона раніше відбувала дане покарання. Таким засудженим дозволяється працювати за бажанням та згідно з медичними висновками. Їм надається підвищений режим харчування. Також вони не можуть бути поміщені в карцер, одиночну камеру чи дисциплінарний ізолятор.

Що стосується довічного позбавлення волі, то, згідно з частиною 2 статті 64 кримінального Кодексу України, довічне позбавлення волі не застосовується до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку. Верховна Рада вносила проект №2254а «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України (стосовно гуманізації кримінальної відповідальності жінок)». Проте, Верховна Рада цей проект не підтримала. Варто зазначити, що правозахисна організація "Донецький Меморіал" зверталась із пропозицією скасувати кримінальне покарання у вигляді довічного ув'язнення для всіх жінок до Президента України, до Міністерства юстиції, до Комітетів Верховної Ради України. Проте позиція держави в цій ситуації досить проста. Посилаючись на політику гендерної рівності у нашій країні, жінки повинні бути покарані так само як і чоловіки.

Слід звернутися до практики Російської Федерації, оскільки згідно з частиною 2 статті 57 Кримінального кодексу Російської Федерації довічне позбавлення волі жінкам не призначається. Таку позицію підтримують і ряд інших країн, такі як Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Молдова, Таджикистан та Узбекистан. В цих країнах панує думка про те, що жінки не представляють необхідної для довічного позбавлення волі небезпеки для суспільства.

Що стосується ресоціалізації жінок, то і в цьому аспекті вони потребують підвищеної уваги. Клеймо «засудженої» супроводжує жінку протягом всього життя і часто заважає влаштувати не тільки трудове, але й приватне життя. Потрапивши до установ виконання покарання більшість жінок втрачають зв'язок з родичами та близькими і не рідко – назавжди. Більшість жінок після відбування покарання залишаються розлученими. Атмосфера таких установ негативно впливає на психоемоційний стан жінки. Її чуттєвість та вразливість змінюються на агресивність та жорсткість. Тому необхідно приділяти як умога більше уваги усім складовим ресоціалізації жінки: в правовому, психологічному, соціальному, освітньо-професійному, медичному та фізкультурно-оздоровчому плані.

Поліпшення умов призначення, відбування покарання, ресоціалізації жінок - є нагальною проблемою сучасного суспільства, оскільки ця категорія населення є найбільш вразливою та незахищеною. Тому вони потребують розробки комплексних програм для підготовки до життя по за межами випраних установ. До таких заходів мають залучатися не лише пенітенціарні заклади, а інші державні інституції, громадські та релігійні організації, які зможуть позитивно вплинути на свідомості і психологічну складову жінки.

*Студент Полтавського юридичного
коледжу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
II курс, група ПК-23
Шуліна Станіслав Андрійович*

МЕДИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ У ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Конституція України проголошує, що людина, її життя і здоров'я визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. Кримінальним кодексом України (далі – КК України) передбачена група злочинів, що становлять небезпеку для життя і здоров'я людини, які вчиняються у сфері медичного обслуговування. Особливий статус медичних працівників зумовлений тим, що від їх належної поведінки у сфері охорони здоров'я

залежить гарантування таких найважливіших прав людини, як право на здоров'я та життя. А тому, розкриття ознак медичного працівника як спеціального суб'єкта злочинів у сфері медичного обслуговування є досить актуальним питанням і потребує детального наукового дослідження. Оскільки, під час встановлення елементів складу злочину, де обов'язковим виступає спеціальний суб'єкт (медичний працівник), важливим є встановлення додаткових (спеціальних) ознак даного суб'єкта злочину.

Проблема кримінальної відповідальності медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину завжди привертала і привертає увагу науковців. Зокрема, питання відповідальності медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину розглядалися у працях Т.Ю. Тарасевич, Г.В. Чеботарьової, Ф.Ю. Бердичевського, Я.Н. Старостіної, П.Л. Фріса та інших науковців.

Відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Науково-практичний коментар до КК України визначає, що поняття спеціального суб'єкта, крім загальних ознак передбачених у ч. 1 ст. 18, характеризується додатковими ознаками, передбаченими в статтях Особливої частини КК України, які є обов'язковими для суб'єктів певних злочинів. Наприклад, можна зазначити такі склади злочинів передбачені в ст. 131, 140 КК України тощо, в яких медичний працівник виступає спеціальним суб'єктом злочину. Тобто, для притягнення медичного працівника до кримінальної відповідальності за злочини у сфері медичного обслуговування, необхідно встановити наявність трьох загальних ознак (особа фізична, осудна, досягла певного віку) і додаткову – спеціальну ознаку.

Важливим є з'ясування моменту щодо віку кримінальної відповідальності за злочини вчинені спеціальним суб'єктом у сфері медичного обслуговування. Слід погодитися з Г.В. Чеботарьовою, яка розглянула питання мінімального віку по досягненню якого особа може вважатися суб'єктом злочину у сфері медичної діяльності, і при цьому враховувала ознаки визначені в Загальній і Особливій частині КК України. І в результаті дійшла висновку, що понижений вік є недоцільним, а в більшості злочинів – і загальний вік відповідальності за ці діяння пояснюється складністю відносин в зазначений сфері, нездатністю неповнолітніх орієнтуватися у них, виступати їх активним учасником. І тому, вона відзначила «підвищений» вік кримінальної відповідальності для суб'єктів низки злочинів, що посягають на правопорядок у сфері медичної діяльності. Окрім цього, Т.Ю. Тарасевич відзначає, що спеціальними ознаками медичного працівника слід визнавати фізичну осудну особу, яка досягла 18-річного віку, відповідає кваліфікаційним вимогам (належна медична освіта, спеціалізація за певною спеціальністю медичного профілю, підвищення кваліфікації), має документ, який дає право займатися медичною діяльністю в Україні та виконує професійні обов'язки щодо надання медичної допомоги пацієнтам.

Першою спеціальною ознакою медичного працівника є його відповідність кваліфікаційним вимогам. Такими вимогами виступають: а) наявність належної медичної освіти (відповідно до ч. 1. ст. 74 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичною діяльністю можуть займатися особи, які мають відповідну спеціальну освіту і відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам); б) спеціалізація за певною спеціальністю медичного профілю; в) підвищення кваліфікації (курси, стажування тощо); г) наявність документа, який підтверджує здобуття освіти та (або) кваліфікаційного класу.

Другою спеціальною ознакою медичного працівника є наявність документа, який надає право займатися медичною діяльністю в Україні. До таких документів належать: диплом державного зразка, який видається після закінчення вищого навчального закладу I-IV рівнів акредитації; сертифікат лікаря-спеціаліста; посвідчення про присвоєння кваліфікаційної категорії медичному працівнику; свідоцтво про проходження підвищення кваліфікації та перепідготовки молодших медичних і фармацевтичних працівників, виданий медичними вищими навчальними закладами I-III рівнів акредитації; спеціальний

дозвіл на заняття народною та нетрадиційною медициною; ліцензія на здійснення медичної практики.

Наступною ознакою є виконання медичним працівником професійних обов'язків щодо надання медичної допомоги пацієнтам. Г.В. Чеботарьова проаналізувавши медичне, трудове і кримінальне законодавство зробила висновок, що найчастіше спеціальним суб'єктом злочину у сфері медичної діяльності закон передбачає медичного працівника (ст. 131, 132, 139, 140 КК України), який: 1) виконуючи професійні обов'язки за відповідною медичною спеціальністю, безпосередньо, на професійній основі надає медичну допомогу чи надає медичні послуги; 2) перебуває в трудових відносинах з закладом охорони здоров'я або займається підприємницькою діяльністю та має ліцензію; 3) може підтвердити свою медичну кваліфікацію.

Отже, відповідно до законодавства України та висновків науковців у сфері медичного обслуговування медичний працівник, як спеціальний суб'єкт злочину характеризується додатковими (спеціальними) ознаками. Встановлення таких ознак у професійних медичних злочинах залежить від їх закріплення у диспозиції статті Особливої частини КК України і від їх встановлення залежить чи є підстава кримінальної відповідальності даного суб'єкта чи немає.

Науковий керівник к.ю.н. О.В. Дубович

Буша Злата Віталіївна

*Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 13 група
НЮУ ім. Я. Мудрого*

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Для розвитку держави необхідне нормальне функціонування усіх соціальних інститутів. Дослідження відносин, що виникають між дітьми та державою є актуальними сьогодні, адже рівень підліткової злочинності зростає щороку. Тому важливим є з'ясування питання про характер і роль держави в регулюванні процесів здійснення правосуддя щодо дітей. Впродовж років незалежності Україна робила кроки для запровадження ювенальної юстиції, яка вважається найбільш ефективним засобом боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також захисту їх прав.

В юридичній доктрині під поняттям «ювенальна юстиція» розуміють систему судових і правоохоронних органів, спеціалізованих державних органів, установ і громадських організацій, які здійснюють захист прав неповнолітніх, розглядають і вирішують справи про їх правопорушення, здійснюють подальшу реінтеграцію правопорушників у суспільство. Заходи, які спрямовані на впровадження ювенальної політики, включають і прийняття нормативних актів та створення спеціальних органів, які розглядають злочини, вчинені неповнолітніми. Перший суд по справах неповнолітніх створено 1899 р. в Чикаго (США) відповідно до Закону штату Іллінойс. У Франції запроваджено спеціалізований суд присяжних, що розглядає справи неповнолітніх громадян, які вчинили тяжкі кримінальні правопорушення у віці від 13 до 18 років, а у Швеції немає окремих ювенальних судів, проте в місцевому суді працює ювенальний суддя або створюється ювенальний відділ суду для розгляду справ неповнолітніх.

В Україні спроби запровадження ювенальної юстиції були ще у березні 1996 р. шляхом прийняття «Положення про судових вихователів», за яким такі особи мали брати участь у виконанні судових рішень по справах неповнолітніх, усуненні причин та умов, які сприяли вчиненню протиправних дій. Проте, зміст названого Положення не було втілено на практиці. З метою належного виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань щодо виконання Конвенцію про права дитини 1989 р., Президент України підписав у 2011 р. Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, проте на практиці вона не знайшла відображення. Вітчизняні дослідники ювенальної юстиції погоджуються з положеннями листа Департаменту антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя Мін'Юсту України про «Систему кримінальної юстиції щодо неповнолітніх – цивілізований підхід держави до проблеми дитячої злочинності», в якому зазначається «необхідність у проведенні якісного оновлення чинного законодавства, зокрема у сфері кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, та налагодженні взаємодії між органами та службами у справах дітей, залучення до соціального патронажу неповнолітніх правопорушників громади, інститутів громадянського суспільства».

Однак, тільки в 2012 році у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України були зроблені перші практичні кроки на шляху реалізації цих документів. Сьогодні ювенальна юстиція в Україні формується передусім як один із елементів нового кримінального судочинства. Глава 38 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 має назву «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» і за своїм змістом загалом відповідає міжнародно-правовим стандартам кримінальної юстиції щодо осіб, молодших вісімнадцяти років. Новий КПК України узаконив спроби впровадження ювенальної юстиції, ввівши посаду судді, уповноваженого здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, який вирішуватиме питання

про притягнення неповнолітньої особи до кримінальної відповідальності або звільнення її від неї, про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, їх продовження, зміну чи припинення, а також про кримінальне провадження в апеляційному чи касаційному порядку щодо перегляду прийнятих судових рішень (ч. 10 ст. 32 КПК). Доповнення до ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює, що у місцевих загальних судах та апеляційних судах введена спеціалізація зі здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, чітко регламентована процедура обрання суддів, які уповноважені його здійснювати, встановлено вимоги до них.

Закріплені главою 38 КПК положення кримінального провадження у справах неповнолітніх вказують на особливий захисту неповнолітніх та забезпечення ефективного правосуддя щодо неповнолітніх. Зокрема, це відображено у положеннях про: подвійне представництво інтересів неповнолітнього в суді (захисник та батьки); залучення спеціальних органів у справах дітей; специфіці допиту неповнолітнього, яка полягає у залученні захисника, батьків, педагога чи психолога; особливостях застосування запобіжних заходів; спеціалізації осіб, які ведуть кримінальне провадження по цій категорії справ; можливості застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру замість покарання.

Реформи кримінально-процесуального законодавства є підґрунтям для створення вітчизняної моделі ювенальної юстиції, яка сприятиме соціальній реабілітації неповнолітніх-правопорушників та відновленню їх повноцінного соціального статусу.

Науковий керівник: ас. Бережний О.І.

Друзь Єгор Валерійович

Слідчий Старобільського відділу поліції

Головного управління

Національної поліції в Луганській області

Інститут процесуального затримання особи в умовах реформування кримінального судочинства: проблеми встановлення часових меж та прийняття процесуальних рішень, шляхи вдосконалення законодавства (на підставі ст. 207, 208 КПК України)

З прийняттям нового КПК регулювання затримання осіб під час кримінального провадження помітно прогресувало. На сьогоднішній момент досить цікавим для обговорення залишається питання визначення інституту затримання особи, оскільки в КПК України законодавець не надає ні його чіткого тлумачення ні його часових меж з метою правомірності застосування. Аналіз норм чинного КПК України дозволяє відокремити такі види затримання:

1) на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187–191);

2) без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207, 208).

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. Затримана без ухвали слідчого судді або суду особа не пізніше 60 годин з моменту затримання повинна бути звільнена або ж доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ст. 211 КПК). Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту затримання, інакше вона також підлягає негайному звільненню (ч. 2, 3 ст. 278 КПК).

Щодо наукового дослідження питання інституту затримання особи у кримінальному провадженні, то воно розглядалося багатьма науковцями, серед яких: О. Бондаренко, О. Геселев, З. Загинеї, В. Куц, О. Комарницька, О. Толочко, О. І. Білоусов, В. В. Вапнярчук, В. М. Григор'єв, І. М. Гуткін, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, Дж. МакБрайд, В. Т. Маляренко, І. Л. Петрухін, М. А. Погорецький, С. М. Смоков, В. М. Трофименко, Л. Д. Удалова, О. Г. Шило. Відповідно до ст. 208 КПК України,

уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо **безпосередньо** після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа **щойно** вчинила злочин. Але як же розуміти та тлумачити терміни «щойно» та «безпосередньо» при затриманні особи, бо це може спричинити виникнення складнощів у питанні визначення правомірності кримінального процесуального затримання в порядку ст. 208 КПК України та безпідставного внесення відомостей про подію до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Досить мало науковців в галузі кримінального процесуального права приділяло цьому питанню увагу. Варто погодитися із В. П. Меживим та О. В. Меживим в тому, що з положень ст. 208 КПК України незрозуміло, чи стосується словосполучення «безпосередньо після вчинення злочину» (тобто за короткий проміжок часу неподалік від місця події) лише випадків, коли на підозрюваного вказує очевидець, або ж він стосується й випадків виявлення «сукупності ознак». Тобто якщо, особа скоїла тяжкий злочин, але унаслідок яких-небудь причин вона не встигла залишити місце події, де скоїла тяжке кримінальне правопорушення та була помічена свідками чи потерпілим, або на її одязі залишилися сліди, які свідчать, що ця особа тільки що скоїла кримінальне правопорушення чи у неї залишилося майно, що впізнане потерпілим і являється предметом кримінального правопорушення, наприклад, крадіжка побутової техніки, шляхом проникнення до будинку потерпілого (ч. 3 ст. 185 КК України) і якщо так би мовити цю особу переслідують «по гарячих слідах», то слід вважати що при таких умовах затримання буде законним, але ж якщо протягом скоєння особою кримінального правопорушення цю особу не застали на місці події та не переслідували її з того моменту як вона щойно скоїла це кримінальне правопорушення і ця особа переховувалася протягом тривалого часу то таке затримання вже буде здійснено з порушенням вимог ст. 208 КПК України та буде вважатиметься неправомірним та незаконним. І якщо перенести це питання на практику, то слідчі досить часто невірні застосовують положення ст. 208 КПК України й, по суті, проводять безпідставні затримання осіб. Наприклад, 31.01.2013 о 15.30 год. слідчим одного з підрозділів Київщини у порядку ст. 208 КПК України за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК України було затримано особу, яка 28.12.2012 (більш ніж за один місяць до затримання) незаконно заволоділа автомобілем. При цьому, фактично підозрювану особу було затримано 28.01.13 о 19.00 год. працівниками міліції в м. Донецьк, коли було зупинено викрадений автомобіль під керуванням останньої. Подібні порушення призводять до притягнення слідчих до відповідальності за те, що останні затримують особу з порушенням вимог ст. 208 КПК України після спливу значного часу. Виходячи із наведеного, уявляється можливим погодитися із науковою думкою про те, що термін «безпосередньо» при вживанні його у контексті кримінального процесуального затримання свідчить про те, що між моментом вчинення злочину та безпосереднім затриманням пройшов короткий проміжок часу, протягом якого особа не встигла сховатися, не зникла з поля зору того, хто її переслідував. Відповідно, якщо особу затримали, наприклад, увечері того ж дня співробітники правоохоронних органів, причому ця особа знаходилася в цей момент, скажімо, вдома, то підставою для такого затримання без ухвали слідчого судді, суду вже не може бути п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України. Що стосується терміну «щойно», зазначимо, що він вказує на те, що факт вчинення злочину або відбувається в момент затримання, або відбувся зовсім недавно (тільки-тільки), але за умови збереження часових та просторових ознак, здатних вказувати на «безпосередність» затримання після вчинення злочину та «щойність» факту його вчинення. Що додання цієї прогалини правового регулювання, то я вважаю, що одним із шляхів її усунення, є внесенні відповідних змін до статті 208 КПК, в частині виключення слів «безпосередньо» та «щойно», або їх офіційного тлумачення оскільки вказані часові параметри виходячи з контексту цих слів визначають зовсім короткий термін часу і не охоплюють випадків затримання особи через певний проміжок часу після вчинення .

КОСЬМІН **ВЛАДИСЛАВ**
ОЛЕКСІЙОВИЧ
Студент Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції України
Національного *юридичного*
університету ім. Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Право на недоторканість житла чи іншого володіння особи є фундаментальним у сучасному комплексі прав людини. Воно полягає в тому, що без наявності законної підстави, ніхто не може проникнути до житла чи іншого володіння особи. Це право закріплене в численних міжнародно-правових актах, до яких у приєдналася Україна, а саме: Загальній Декларації прав людини (ст. 12), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8) тощо. Як надбання правового досвіду та необхідна умова побудови правової держави, право на недоторканість житла чи іншого володіння особи відобразилося й у Конституції України (ст. 30). Безпосередньо практичного значення це право набуває в сфері кримінально-процесуальних відносин, адже саме в межах цих відносин здебільшого існує конфронтація між його непорушністю та законною необхідністю обмеження. За порушення недоторканості житла Кримінальним кодексом встановлена відповідальність, а в Кримінальному процесуальному кодексі це право фігурує серед засад кримінального провадження.

Однак жодне право людини не можна вважати цілком абсолютним, адже існують певні правові підстави його обмеження. Не виключенням є і право на недоторканість житла чи іншого володіння особи. В ст. 233 КПК визначені випадки правомірного проникнення до житла чи іншого володіння особи, серед яких: проникнення з будь-якою метою за добровільною згодою володільця та на підставі ухвали слідчого судді. Частина третя цієї статті вказує, що у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливе проникнення у житло чи інше володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді.

Найбільш розповсюджена мета проникнення у житло чи інше володіння особи – проведення огляду чи обшуку, вилучення певних об'єктів, що можуть слугувати доказами у справі. Під час цієї слідчої дії виникає досить суттєве протиріччя між слідчою практикою, вимогами законодавства та об'єктивною необхідністю слідства. Так КПК передбачає можливість входження з будь-якою метою до житла чи іншого володіння особи за її добровільною згодою. Однак, за таких обставин, фактично, інші норми КПК не дають можливість реалізувати основні цілі проникнення – огляд, обшук, вилучення певних речей. У ч. 2 ст. 234 КПК вказано, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді, а ст. 237 КПК визначає, що огляд проводиться за правилами, встановленими для обшуку. Тобто бачимо, що огляд чи обшук, і відповідно вилучення, можна здійснити лише на підставі ухвали слідчого судді. Слідча практика показує, що дуже часто слідчі, проникнувши в житло чи інше володіння особи за її згодою, реалізують мету проникнення – проводять огляд чи обшук, вилучають певні предмети. Однак, виходячи зі змісту ст. 234 і 237 КПК ці дії проводяться лише на підставі ухвали слідчого судді, а тому надалі суд може визнати докази, отримані у такий спосіб не дійсними, керуючись ст. 86 КПК, яка регламентує допустимість доказів, тобто необхідність їх отримання в порядку, передбаченому Кодексом.

Отже можливість проникнення у житло чи інше володіння особи за її згодою та неможливість при цьому проведення огляду чи обшуку породжує серйозну практичну проблему.

Інша ситуація, коли існує нагальна необхідність проведення слідчої дії (обшуку, огляду) викликана загрозою знищення доказів, однак її проведення не є можливим, оскільки не має ухвали слідчого судді. Наприклад, у слідства виникла підозра, що в автомобілі можуть знаходитися наркотичні засоби, але за час здійснення всіх процесуальних процедур отримання ухвали слідчого судді, володілець автомобіля може знищити ці засоби. Слідчі ж не мають права проникнення у володіння особи, оскільки в даному випадку не йде мова про переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину або про врятування життя людей чи майна.

Таким чином, на нашу думку було б доцільно доповнити перше речення ч. 3 ст. 233 КПК словами «або за наявності загрози знищення доказів», що дозволить проводити проникнення, обшук та огляд житла чи іншого володіння особи у тих випадках, коли за час, необхідний для одержання ухвали слідчого судді, докази можуть бути знищені.

Також є пропозиція внести зміни до ч. 2 ст. 234 КПК таким чином: «Обшук проводиться на підставах, передбачених ст. 233 КПК», що дозволить проводити обшук, а, відповідно, і огляд в тих випадках, коли проникнення до житла чи іншого володіння особи відбулося за її добровільною згодою. Слід зауважити, що прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді, як це передбачено ч. 3 ст. 233 КПК.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Бережний О. І.

*Крукевич Оксана Миколаївна
аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із актуальних питань, що постає при здійсненні правосуддя, є участь неповнолітніх у кримінальному провадженні, зокрема, на стадії судового розгляду, тобто здійснення правосуддя за участю неповнолітніх осіб. У судовій практиці досить поширеними є категорії справ, у яких прямо чи опосередковано зачіпаються інтереси неповнолітніх, і які, відповідно, привертають особливу увагу держави та суспільства.

У ч.3 ст. 18 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» встановлюється, що у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. При цьому суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями, а у разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді. Судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, проте здійснення ними таких повноважень ураховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Дана спеціалізація була запроваджена у зв'язку з прийняттям нового КПК України, що безперечно, є позитивним кроком на шляху до удосконалення кримінального

провадження щодо неповнолітніх та відповідності національного законодавства міжнародним стандартам у сфері захисту дітей.

Таким чином, справи даної категорії доручено розглядати найбільш кваліфікованим і досвідченим суддям. Упровадження зазначеної спеціалізації викликано віковими особливостями неповнолітніх, що вимагає посилення їх правової захищеності. Крім загальних правил, процесуальним законом визначені додаткові норми, спрямовані на підвищений захист прав неповнолітніх у кримінальному судочинстві. Проте мова іде лише про справи, де неповнолітній є обвинуваченим, що в свою чергу породжує низку питань, які потребують вирішення. Так, ст. 2 КПК України передбачає, що завданнями кримінального провадження є захист особи, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. У зв'язку з вищесказаним цілком очевидним є те, що неповнолітні особи, які наділяються спеціальним статусом є захищеними лише у випадку, коли вони у кримінальному провадженні мають статус підозрюваного чи обвинуваченого. В той же час неповнолітній потерпілий та неповнолітній свідок, хоч і визнаються законодавцем спеціальними суб'єктами та наділяються додатковими правами (особливий порядок допиту, інститут представництва тощо), але такі є недостатніми для якнайкращого забезпечення інтересів дитини у кримінальному провадженні.

Конвенцією про права дитини від 1989 року гарантовано у ст. 3, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Крім того, ст. 12 передбачено, що держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

Ст. 3 Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 1996 року встановлено, що дитина, яка внутрішнім законодавством визнається такою, що має достатній рівень розуміння, під час розгляду судовим органом справи, що стосується її, наділяється правами, використання яких вона може вимагати: 1) отримувати всю відповідну інформацію; 2) отримувати консультацію та мати можливість висловлювати свої думки; 3) бути поінформованою про можливі наслідки реалізації цих думок та про можливі наслідки будь-якого рішення. Ст. 5 Європейської конвенції про здійснення прав дітей закріплює можливість надання дітям додаткових процесуальних прав у зв'язку з розглядом судовим органом справ, що стосуються дітей.

Вищенаведені норми є міжнародними гарантіями спрямованими на захист особливого суб'єкта, у нашому випадку, кримінальних процесуальних відносин, яким є дитина, незалежно від того яким учасником кримінального провадження вона виступає, чи то обвинувачений, чи потерпілий, чи свідок. Всі ці учасники кримінального провадження, у разі якщо вони є неповнолітніми особами повинні наділятися спеціальними правами, а також потребують захисту, який сприятиме якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. А тому, ми пропонуємо розширити зміст спеціалізації суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх включивши сюди і кримінальні справи, в яких учасниками кримінального провадження є неповнолітні потерпілі та/або неповнолітні свідки, чим забезпечимо виконання міжнародних стандартів у сфері захисту дітей.

Такий захід вважаємо цілком обґрунтованим і з огляду на положення ст.6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей, якою передбачено, що під час розгляду справи, що стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган: 1) визначає, чи має він достатньо інформації для прийняття рішення в найвищих інтересах дитини, і в разі необхідності одержує додаткову інформацію, зокрема від суб'єктів

батьківської відповідальності; 2) якщо внутрішнім законодавством дитина визнається такою, що має достатній рівень розуміння: - упевнюється в тому, що дитина отримала всю відповідну інформацію; - у відповідних випадках консультує особисто дитину (у разі необхідності - приватно) сам або через інших осіб чи інші органи в зрозумілій дитині спосіб, якщо це явно не суперечить найвищим інтересам дитини; - надає можливість дитині висловлювати її думки; 3) приділяє належну увагу думкам, висловленим дитиною.

Виконання та дотримання передбачених прав дитини у судовому розгляді можливе лише у випадку, коли судовий розгляд буде здійснюватися спеціально підготовленим, кваліфікованим суддею, як це здійснюється у разі обвинуваченою особою є неповнолітній.

Отже, вирішення питань, що стосуються належного захисту і забезпечення інтересів дітей у кримінальному провадженні можливе шляхом внесення відповідних змін та доповнень в чинне кримінальне процесуальне законодавство, зокрема, розширення суддівської спеціалізації із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх осіб.

Левіна Олександра Олексіївна

студентка інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Застосування методів психологічного впливу під час допиту

Допит з психологічної точки зору є спілкуванням між його учасниками, але протікає в суворих процесуальних формах, з передбаченими законом обов'язковими елементами. Основна особливість спілкування при допиті – це здійснення особою, яка допитує, психологічного впливу на допитуваного.

З метою припинення дезінформації з боку осіб, які протидіють слідству, та одержання правдивих свідчень, слідчий використовує систему прийомів правомірного психічного впливу. Під ними розуміють прийоми формування свідомого ставлення допитуваного до правосуддя, установки на надання правдивих свідчень.

У криміналістиці та судовій психології сформульовано такі умови допустимості психологічного впливу: законність, тобто відповідність засобів, прийомів впливу букві і духу закону, вибірковість впливу лише на певних осіб і нейтральність щодо решти; етичність засобів психологічного впливу.

Питанням дослідження поняття психологічного впливу та його застосування у процесі допиту присвячені роботи багатьох науковців. Зокрема, даному питанні приділяють увагу такі вчені, як В.Г. Андросюк, Л.М. Балобанова, В.В. Бедь, В.А. Коновалова, О.М. Корнєв, Н.Є. Милородова,. Юридичні і психологічні аспекти застосування методів психологічного впливу досліджувалися в роботах В.Г. Андросюка, М.І. Єнікєєва, В.О. Коновалової, О.М. Столяренка, О.Р. Ратінова,, В.Ю. Шепітька, В.В. Юстицького.

В юридичній літературі не існує однозначного ставлення науковців до застосування заходів психологічного впливу слідчим на допитуваного під час допиту, а також не має чітких критеріїв, які б дозволяли класифікувати засоби психологічного впливу на правомірні та неправомірні.

Прийоми допиту теж діляться на певні групи. Існують різні класифікації прийомів психологічного впливу, які в ході допиту трансформуються в тактичні. Здається, що найбільш кращої класифікацією, яка розкриває саму суть психологічного впливу, буде класифікація цих прийомів в залежності від завдання, цілі та кінцевого результату того чи іншого прийому. Крім того, класифікація за таким основи сприяє здійсненню пізнання в процесі розглянутих слідчих дій. Таку класифікацію дає В.Е.Коновалова, на думку якої можна виділити наступні прийоми:

1.Актуалізації в пам'яті зображеного. Сюди відносяться постановка нагадують питань, пред'явлення речових доказів, допит на місці події;

2.Спрямовані на встановлення мотивизації показань. Шляхи встановлення істинних мотивів визначаються порівнянням доказів;

3.Допомагають викрити винних. Ці прийоми полягають в комплексі різноманітних способів оперування інформацією, що знаходиться в розпорядженні слідчого і містять дані про причетність особи до вчиненого злочину;

4.Які і виявлення брехні. Це прийоми, пов'язані з постановкою уточнюючих, деталізуючих і контрольних питань. Велике значення в процесі встановлення брехні в свідченнях має пред'явлення речової інформації;

5.Усувати конфліктні ситуації, що сприяють встановленню психологічного контакту. Ці психологічні прийоми сприяють також отримання інформації в процесі допиту.

Список джерел:

1. Психологічний вплив у досудовому провадженні / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. - 2012. - № 3. - С. 189-193.

2. Фунікова О. В. Застосування психологічного впливу в тактиці проведення слідчих дій / Фунікова О. В. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 9. – С. 113-119.

3. Коновалова В.Е. Допит: тактика і психологія. – Харків: Консум, 1999. – С.34-35.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри криміналістики Костенко М.В.

*Студент 4 курсу, 4 фак-ту, 9 групи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Матвєєв Станіслав Іванович

Щодо деяких питань слідчого експерименту

В криміналістиці та оперативно – розшуковій діяльності важливу роль відіграє така слідча дія як – слідчий експеримент. Дане поняття та його завдання передбачені статтею 240 КПК України, згідно з якою слідчий експеримент є окремою слідчою (розшуковою) дією полягає в проведенні за рішенням слідчого, прокурора дослідних дій, спрямованих на перевірку можливості сприйняття особою певних фактів, вчинення в певному місці й певним способом чи з використанням певних знарядь конкретних дій, існування визначених подій у минулому, з'ясування механізму утворення слідів тощо.

Варто зазначити що дану слідчу дію проводять для перевірки наявних даних і припущень щодо можливості за певних умов щось чути або спостерігати чи сприймати іншими органами відчуття, здійснювати певні або інші дії, виготовити певні предмети, проникнути певним або іншим способом у приміщення, на територію, перемістити вантаж, здолати конкретну відстань за допомогою технічних засобів чи без них.

Вагомий внесок у розробку наукових основ проведення слідчого експерименту зробили відомі вчені – криміналісти та процесуалісти, зокрема В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, О.М. Васильєв, В.О. Коновалова, Н.І. Гуковська, Ф.В. Глазирін, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та багато інших.

При дослідженні кримінальних справ можна дійти висновку у правоохоронній практиці здійснюються такі види слідчих експериментів:

- Встановлення можливості існування якого – небудь факту чи явища;
- Встановлення наявності чи відсутності у певної людини професійних навичок та вмій;
- Встановлення можливості учинення тих чи інших дій, за визначений час;
- Встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину, та його окремих елементів.

- Встановлення можливості здатності певної особи до конкретних дій. Наприклад: подолати конкретну перешкоду.
- Встановлення можливості почуттєвого сприйняття будь – яких явищ, тобто спрямований на перевірку органів чуття людини. Наприклад, бачити та чути, в конкретних умовах.

Це далеко не весь перелік слідчих експериментів, які проводяться при розслідуванні тих чи інших злочинів.

У правоохоронній практиці при проведенні слідчого експерименту, слідчий має враховувати час та місце, період доби, погодні й кліматичні умови, темп та послідовність дій, які підлягають відтворенню. Тим самим слідчий сам повинен штучно створити обстановку, яка сприятиме правильному та належному проведенню даної слідчої дії. Якщо обстановка та місце злочину зазнали суттєвих змін, органами досудового розслідування проводиться часткова реконструкція її окремих. Варто зазначити те що при проведенні цієї процесуальної дії, використовують різні прилади і механізми, прилади та матеріали які використовувались при і учиненні злочинів. Недоцільно використовувати речові докази які за кримінальною справою, обумовлюються їх пошкодженням або знищенням. Також категорично заборонено використовувати об'єкти, які є небезпечними для життя чи здоров'я громадян, пов'язані із загрозою знищення чи пошкодження державного чи комунального майна, порушенням громадського порядку чи приниження честі та гідності людини.

На думку Н.І. Гуковської слідчий експеримент можна проводити із залученням усіх обвинувачених чи підозрюваних, з урахуванням всіх обставин справи, інші ж вчені – криміналісти проведення даних експериментальних дій із залученням декількох осіб, вважають недопустимими, характеризуючи це тим що, особи які безпосередньо беруть участь у цій слідчій дії можуть узгоджувати між собою певні питання, наприклад змінити показання, або взагалі відмовитися від них, тим самим ввести слідство в оману.

Проблематика слідчого експерименту полягає насамперед у тому що в конкретній обстановці важко відтворити ті самі події які були вчинені раніше, адже існує ряд факторів (кліматичні умови, зміна або руйнування місця події, тощо), які негативно впливають на належне проведення даної слідчої дії.

Доречно відрізнити слідчий експеримент від перевірки показань на місці. Він може бути проведений без участі свідків та обвинувачених, тоді як перевірка показань на місці без їхньої участі є неможливою. При слідчому експерименті можуть бути присутніми всі свідки та обвинувачені одночасно, а при перевірці показань на місці дія проводиться щодо кожного обвинуваченого або свідка окремо.

Аналізуючи вищенаведене можна зробити висновок що слідчий експеримент є досить непростю та багатоструктурною процедурою, адже в ньому беруть участь значна кількість осіб, використовується багато різноманітних механізмів та приладів, саме тільки відтворення обстановки потребує чимало зусиль та часу, все це потребує вдосконалення не тільки на рівні правового, а й практичного врегулювання. Правильне проведення даної слідчої дії практично гарантує позитивний результат при розслідуванні того чи іншого злочину.

*А.Г. Лядов,
студент 4-го курсу 10 групи Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

Розвиток інформаційних технологій – явище звичайне, а тому має свій відбиток на різноманітних сферах суспільного життя, в тому числі і на діяльності криміналістів. Нові розробки надають можливість експертам у своїй роботі застосовувати новітні засоби та

методи для провадження криміналістичної справи, проте разом з тим з'являються додаткові можливості для вчинення злочинів, що в свою чергу породжує певні складнощі в збиранні, дослідженні, оцінці доказів та розкритті злочинів.

Одним з таких “нововведень” є поява повою об'єкта криміналістичного дослідження – електронного документа. Сьогодні в процесі доказування у кримінальних та цивільних справах все частіше використовуються так звані електронні докази. Аналізуючи сучасну правозастосовчу практику, можна зробити висновок про те, що правоохоронні органи не готові адекватно оцінювати такі докази і використовувати їх у своїй діяльності. Саме тому одним із завдань сучасної криміналістичної науки є розробка ефективних методів криміналістичного дослідження електронних документів.

Відповідно до ст. 5 ЗУ “Про електронні документи та електронний документообіг”, електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.

Проте, на відміну від звичайних документів, які ми звикли бачити в паперовому вигляді, електронні документи мають зовсім іншу природу. Інформація, що складає суть електронного документа, володіє особливими віртуальними межами, які зводяться до поняття “файл”.

Для того щоб виділити електронний документ з маси всіх інших електронних документів, він повинен бути певним чином персоніфікований, тобто наділений особливими атрибутами, за якими в подальшому може бути здійснена його ідентифікація. Роль персоніфікуючих елементів електронного документа виконують його реквізити, до яких відносяться: 1) ім'я файлу, яке присвоюється йому безпосередньо автором інформації або автоматично без його волі; 2) формат файлу, який визначається програмним забезпеченням, за допомогою якого він був створений або збережений; 3) розмір файлу, що представляє собою обсяг пам'яті машинного носія, який займає файл; 4) дата і час створення або зміни файлу.

Також ст. 6 ЗУ “Про електронні документи та електронний документообіг” надає можливість використовувати електронний підпис (дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних) в якості ідентифікації автора електронного документа.

Електронний документ не може існувати без носія інформації. При цьому, мають значення ідентифікуючі ознаки носія інформації, які включають найменування типу, марки, моделі, індивідуального серійного номера і машинного носія, на якому записаний файл.

Додатковою персоніфікуючою ознакою файлу електронного документа може бути опис, який міститься в ньому, що стосується документної інформації.

Всі перераховані вище ознаки і елементи електронних документів повинні бути прийняті до уваги при здійсненні експертизи електронного документа.

Важливе значення при дослідженні електронних документів має проблема встановлення достовірності електронних доказів та забезпечення їх юридичної сили. На сьогоднішній день в українському процесуальному законодавстві не передбачені конкретні критерії визначення юридичної сили електронних доказів. Мабуть, можна назвати лише одну вимогу, що пред'являється до електронних документів – юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Однак дана вимога не вирішує означеної проблеми. У теорії пропонуються кілька способів встановлення і забезпечення достовірності електронних документів.

Одним із способів встановлення достовірності походження електронного документа є електронний підпис, про який говорилося вище. Недолік даного способу полягає в тому, що далеко не кожен електронний доказ захищається електронним підписом.

В якості ще одного рішення проблеми забезпечення достовірності електронних документів вчені пропонують використовувати інститут забезпечення інформації, що міститься на електронних носіях та в мережі Іцтернет, нотаріусами.

Отже, для того щоб визнати електронні документи як повноцінні та достовірні докази, необхідно суворо дотримуватися правил процесуального законодавства, а також стандартних прийомів і методик збирання, оцінки, дослідження і використання електронних доказів. Тільки в цьому випадку зацікавлена особа зможе розраховувати на прийняття судом до уваги подібних доказів, до яких наразі, на жаль, проявляється недовіра з боку правоохоронних і судових органів.

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н. Костенко Марина Володимирівна.

Медуха Владислава Володимирівна

студентка 4 курсу 10 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НОВИЙ ВИД ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

В умовах науково-технічного прогресу постійно з'являються нові і все більш ефективні способи підробки документів, банкнот. У Кримінальному кодексі України такі діяння визнаються злочинами, відповідальність за їх вчинення передбачається зокрема у статтях 199, 216, 224, 358. Для здійснення вказаних підробок злочинці часто використовують кольорові копіювальні апарати та принтери. Це пояснюється значним поширенням таких апаратів, їх технічною досконалістю, можливістю отримувати копії, близькі до оригіналів. Виникає питання: яким чином можна знайти правопорушника і чи це взагалі можливо?

Як виявилось, декілька десятиліть тому з появою першої моделі кольорового принтера уряд США занепокоївся загрозою підробки національної валюти, тому розпочав боротьбу з потенційними фальшивомонетниками. Тож виробники кольорових електрофотографічних апаратів стали обладнувати свої апарати системою маркування проти підробок.

Маркування являє собою систему дрібних (близько 0,1 мм) точок. Мітки містять у собі закодовану інформацію про час та дату друку, марку, модель та серійний номер апарата, тому і іменуються кодовими. Вони зазвичай наносяться фарбою жовтого кольору, завдяки чому непомітні на білому папері. Скупчення точок можна побачити по всій сторінці в місцях розташування тексту або зображень, на відстані приблизно 2,5 мм один від одного. Розміщення даних точок є видом стеганографії.

Стеганографія – це спосіб передачі або зберігання інформації з урахуванням збереження в таємниці самого факту такої передачі (зберігання). Тому людина принципово не може розшифрувати повідомлення, бо не знає взагалі про факт його існування. Даний спосіб використовується у принтерах, що випускаються під торговими марками Brother, Canon, Dell, Epson, Lexmark, Panasonic, Ricoh, Toshiba, Xerox та іншими. Така система маркування властива лише лазерним принтерам, однак не всім моделям.

Перші позитивні результати досліджень кодових точок було отримано ще в 1999 р. Фахівці з корпорації Xerox допомогли розшифрувати надіслані їм ідентифікаційні кодові схеми і встановили серійні номери декількох копіювальних апаратів, на яких виготовлялися фальшиві гривні та документи.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних з підробкою документів, отримана інформація щодо серійного номера копіювального апарату дасть змогу швидше знайти правопорушника, а інформація щодо дати і часу друку вкаже на момент вчинення злочину.

Отже, проведення вказаного виду технічної експертизи документів, на мою думку, є обов'язковим для отримання доказової інформації, та своєчасного і ефективного розслідування злочинів, пов'язаних з підробленням грошей, документів, державних та недержавних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку, голографічних захисних елементів та контрольних марок.

Однак, на сьогодні інформації стосовно даного виду технічної експертизи дуже мало, що свідчить про недостатнє вивчення цього питання. Також немає точного переліку копіювальних апаратів і принтерів, які мають вказану систему маркування. Тож для більш ефективного використання даних, закодованих в принтерах і копіювальних апаратах, необхідно провести низку досліджень з метою отримання науково-методичної інформації та формування обліків ідентифікаційних кодових схем.

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук Костенко М.В.

А. В. Москвичова ,
студентка 4-го курсу Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ДОПИТУ СВІДКІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

На сьогоднішній день в Україні склалася досить складна воєнна ситуація. У зв'язку з подіями на Україні постійно збільшується масова частка військових злочинів. Вищесказане зумовлює актуальність обраної теми.

При розслідуванні військових злочинів однією з невідкладних слідчих дій є допит свідків. Так, одержання інформації в ході допиту дозволяє встановити способи вчинення злочинів, місце та час скоєння злочину, викрити винних, виявити інші обставини, що мають значення для справи.

У криміналістичній літературі окремі питання тактики допиту, в тому числі і свідків, у своїх роботах досліджували Ю.П. Аленін, А. А. Бабич, О. В. Баганець, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, В. В. Вапнярчук, А.Ф. Волобуєв, В.О. Гавло, М.І. Карпенко, О. Д. Кващук, Г.А. Матусовський, В.П. Корж, І.Ф. Пантелєєв, А.В. Старушкевич, О. Ю. Татаров, В.В. Тищенко, М.П. Яблоков та інші.

Допит за своєю сутністю являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування між особами, що беруть участь у ньому, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, які мають значення для встановлення істини у справі. Слід зазначити, що тактика допиту свідків при розслідуванні військових злочинів має певні особливості, що пов'язані з обставинами, що підлягають встановленню, підготовкою та проведенням допиту.

Основною групою свідків є військовослужбовці. Слідчий при їх допиті може одержати таку криміналістично значущу інформацію: 1) про виявлені ними порушення військової дисципліни, причини та умови, що сприяли вчиненню військового злочину; 2) від кого отримали інформацію про злочин; 3) про обставини вчинення військового злочину; 4) про осіб, винних, або причетних до його вчинення; 5) про спосіб вчинення злочину; 6) про наслідки військового злочину; 7) про причини, що сприяли вчиненню злочину тощо.

Щодо показів даної групи, слід зауважити, що однією з особливостей розслідування військових злочинів є те, що під час доказування доводиться допитувати начальників та їхніх підлеглих, старших і молодших. Це накладає на слідчого обов'язок суворого дотримання під час розслідування воїнського такту, щоб не завдати шкоди військовій дисципліні у військовій частині, підрозділі, не підірвати авторитет командира і начальника.

Специфіка військового колективу вимагає від слідчого знання особливостей військового колективу, його психології. Форми і методи залучення армійської і флотської громадськості до розслідування різні. Вони залежать від виду військового злочину й особливостей конкретної кримінальної справи. Як зазначає М.І. Карпенко, під час

розслідування військових злочинів зустрічаються випадки, коли в ході розслідування військових злочинів слідчий може зустрітися з таким негативним явищем, як кругова порука. Військовослужбовці, що пов'язані в круговій поруці, взаємно виправдовують свою протиправну поведінку, заперечують участь один одного у вчиненні військового злочину, дають заздалегідь неправдиві свідчення. Зафіксувавши наявність кругової поруки, слідчий вживає заходів щодо її подолання, ліквідації її негативного впливу на хід і результати розслідування. Багато при цьому залежить від особливостей військового злочину, що розслідується, стану виховної роботи і військової дисципліни у військовій частині, підрозділі.

Іншу групу складають особи, що не є військовослужбовцями. До них слід віднести: свідків-очевидців військового злочину або порушення військової дисципліни, свідки-службові особи, інженерно-технічні працівники, які володіють криміналістично значущою інформацією про причини виходу з ладу зброї та (або) її частин, військової техніки тощо, медичні працівники, що володіють інформацією, щодо стану здоров'я військовослужбовців певної частини, свідки, які можуть характеризувати підозрюваного (обвинуваченого), спосіб його життя, зв'язки, поведінку на роботі, у побуті. Тактика допиту даної групи не має таких значних особливостей та не потребує додаткового розгляду нами.

Слід зауважити, що допит свідків при розслідуванні військових злочинів має багатоплановий характер і потребує певної підготовки. Особливість підготовки допиту свідків при розслідуванні військових злочинів полягає в тому, що слідчому належить: 1) вивчити матеріали кримінальної справи; 2) визначення черговості допиту свідків; 3) вивчити військове законодавство, норми якого були порушені при вчиненні злочину; 4) визначити коло обставин, що потребують з'ясування; 5) вибрати місце та час проведення допиту, спосіб виклику на допит; 6) вирішити питання щодо необхідності залучення до допиту; 7) вивчити соціально-психологічну характеристику допитуваного; 8) вирішити питання щодо необхідності використання звуко-, відеозапису; 9) обрати прийоми допиту; 10) скласти план допиту. Використання тактичних прийомів допиту залежать від ситуації, що складається під час допиту, від характеру інформації. Найчастіше свідкам даного виду злочину пропонується спочатку розповісти все, що їм відомо у справі. Це допоможе слідчому одержати необхідну інформацію і не показати обсягу своєї поінформованості.

Отже, розглянувши деякі особливості тактики допиту свідків військових злочинів, можемо дійти наступного висновку, що існують значні особливості проведення даної слідчої дії, пов'язані з специфічним колом осіб, що є або можуть бути свідками даного злочину. Подальше дослідження вказаного питання беззаперечно пов'язано з алгоритмізацією процесу розслідування військових злочинів та підвищенням ефективності криміналістичної методики досліджуваних злочинів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Костенко М.В.

Найдіна Вікторія Вікторівна

*студентка 10 групи 1 факультету 4 курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Одним із пріоритетних завдань криміналістики є розробка та вдосконалення відповідних прийомів, методів та засобів з метою підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. Світова практика вказує на те, що криміналістика дедалі частіше використовує у власному арсеналі інноваційні технології. Криміналісти ХІХ століття могли б лише позаздрити сучасним колегам.

Важливо зазначити особливість використання терміна технологія вченим-криміналістом В. А. Образцовим, який навіть запропонував визначити криміналістику як «технологію розслідування».

На сучасному етапі розвиток експертних технологій пов'язаний з упровадженням в експертну практику методів математики та кібернетики, застосуванням сучасних інформаційних та телекомунікаційних мереж. Багато вчених використання певних технологій у криміналістиці пов'язують із впровадженням процесів алгоритмізації та програмування у всіх ланках діяльності з розслідування, розкриття та профілактики злочинів. Розпізнавання почеркових або інших об'єктів за допомогою електронно-обчислювальних машин здійснюється із застосуванням кібернетичних алгоритмів. Якщо, наприклад, слідчий має дані про те, що виконавець тексту підробленого документа входить у коло виявлених ним підозрюваних осіб і необхідно лише встановити, хто ж з підозрюваних виконав даний текст, то зробити це можна за допомогою алгоритму розділового типу. Працюючи за програмою, складеною на основі такого алгоритму, машина вкаже, з почерком кого з підозрюваних осіб найбільш збігається почерк досліджуваного документа. Якщо ж слідчий не має відомостей про те, чи увійшов в число встановлених ним підозрюваних виконавець документа, перед доведенням стоїть інше завдання: встановити чи дійсно текст виконаний підозрюваною особою.

Важливу роль в криміналістиці відіграють нанотехнології. Вони дозволяють досліджувати предмети на атомному рівні, виявляти та вилучати не лише традиційні сліди, але і мікрооб'єкти, які мають важливе значення для розкриття злочинів. Особливою проблемою, пов'язаною із адаптацією зазначеного виду технології є вжиття необхідних заходів щодо виявлення, фіксації та вилучення таких об'єктів.

Окремо слід звернути увагу на роль нанотехнологій в сфері дослідження відбитків пальців, яка полягає в використанні суспензії золотих наночасток до поверхонь, вкритих жиром. За дослідженнями вчених, наночастки, прилипаючи до жирних борозенок відбитків пальців, формують більш чіткий малюнок, ніж можна було б одержати за допомогою традиційної техніки.

Привертає увагу розроблений біочіп, який дозволяє встановити особу людини по залишковій кількості ДНК з імовірністю 99,6 %. Такий чіп можна використовувати в судово-медичній практиці при експертних дослідженнях, що дозволяє звузити коло підозрюваних, або при впізнанні частин трупа. Розроблений метод вважається досить перспективним в криміналістиці, адже аналіз слідів крові не завжди є можливим. Аналіз послідовності ДНК дозволяє проводити дослідження за наявності мінімальної кількості матеріалу. Матеріалом для досліджень можуть виступати недопалки сигарет з фільтром, на якому залишилася слина, зім'яті в руці лабораторні паперові серветки зі слідами поту, стакани з відбитками губ.

Особливе значення в процесі розслідування злочину має застосування інноваційних комп'ютерних технологій. Завдяки ним є можливість швидкої переробки величезних масивів інформації. Комп'ютерні технології можуть успішно застосовуватися для вирішення завдань в судових експертизах для створення і функціонування автоматизованих пошукових систем; розробки програмних комплексів автоматизованого рішення експертних задач. Яскравим прикладом використання комп'ютерних технологій в криміналістиці є метод порівняльного дослідження при краніофасіальній ідентифікації особистості - метод фотосуміщення. Функції методу: введення і цифрова обробка порівняльних фотоматеріалів, розмітка їх по контурах; побудова 3-мірної моделі константних точок черепа, що дозволяє проводити автоматизований пошук найбільш ймовірної передбачуваної особи серед безлічі оброблених зображень і автоматизувати процес позиціонування черепа відповідно положенню голови людини, зображеної на знімку; виконання краніофасіальної ідентифікації методом накладання; фіксація результатів порівняння, шляхом заповнення формалізованого протоколу дослідження і його роздрукування.

Вельми істотно, що програма за допомогою простої у виконанні процедури дозволяє визначити масштаб зображення черепа і 3-мірної моделі його точок, проводити вимірювання відстаней (в мм) між константними точками і контурами, і тим самим об'єктивізувати оцінку проекційних співвідношень порівнюваних елементів обличчя і черепа.

Серед розробок сучасних криміналістичних нововведень також слід відзначити намагання вчених-криміналістів здійснити розроблення автоматизованих робочих місць слідчого (наприклад, АРМ слідчого «Ін- сайт»), судових експертів різних експертних спеціальностей (АРМ трасолога, АРМ баліста, АРМ економіста, АРМ фоноскопіста та ін.), нових приладів та комплектів багатофункціональних пристроїв для фіксації доказової інформації (наприклад, «Польова мініфотолабораторія»).

Використання новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій у судочинстві та досудовому розслідуванні дасть змогу підвищити ефективність використання часу, фінансових і людських ресурсів, збільшити кількість розглянутих справ, скоротити строки їхнього розгляду. Інформаційні технології призведуть до радикальних позитивних змін у процесуальному праві та сфері захисту конституційних прав і свобод громадян.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Костенко М. В.

*Немашкало Катерина Юрївна
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
4 курс, 9 група*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕРОБЛЕНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Злочини, вчинені з застосуванням вогнепальної зброї, належать до найбільш тяжких. У процесі розслідування кримінальних справ даної категорії виникає чимало обставин, з'ясування яких вимагає спеціальних знань. За чинним кримінальним законом, відповідно до ст. 263 ККУ, сам факт протиправного придбання та зберігання вогнепальної зброї і боєприпасів є кримінально караним, у зв'язку з цим визначення приналежності виявлених предметів до розряду вогнепальної зброї або боєприпасів повинно бути підтверджено висновком експертизи.

У криміналістичній практиці зустрічаються різні види вогнепальної зброї та боєприпасів, виготовлені не тільки заводським, а й кустарним і саморобним способами. Нерідко предмет, зовні схожий на вогнепальну зброю, не є таким і навпаки - зовні не схожий може бути віднесений до розряду вогнепальної зброї. Зрозуміло, що криміналістичні критерії віднесення таких предметів до вогнепальної зброї або боєприпасів дещо відрізняються від військово-технічних.

Крім загальної ознаки - цільове призначення, поняття вогнепальної зброї повинно включати в себе і ряд спеціальних ознак, які оцінюються у сукупності: а) використання енергії газів вибухової речовини (завичай пороху) для метання снаряда, б) наявність ствола для надання напрямку руху снаряда; в) наявність пристрою для запалення заряду вибухової речовини; г) достатня вражаюча дія снаряда; д) достатня міцність загальної конструкції.

Щоб предмет міг бути віднесений до розряду вогнепальної зброї, останні дві ознаки повинні одержати кількісне вираження. Критеріями оцінки цих ознак у криміналістиці на відміну від військово-технічних вимог служать мінімальні показники. Так, конструкція зброї повинна забезпечувати можливість виробництва якнайменше більше одного пострілу. Науковим критерієм оцінки вражаючої дії снаряда (забійної сили) служить мінімальна питома кінетична енергія, рівна 0,05 кг / м (для снарядів сферичної форми; для гострих - вона може мати й меншу межу). Цей показник відповідає приблизно 1,1 - 3,0 кг / м початкової кінетичної енергії снарядів різних калібрів (для порівняння, військово-технічні критерії забійної сили становлять 8 кг / м).

Для правильної кваліфікації дій винних осіб, а також для прийняття належних заходів попереджувального характеру виникає необхідність визначення групової

приналежності зброї. У зв'язку з цим істотне значення надається класифікації вогнепальної зброї, зокрема ручної стрілецької зброї.

Станом на сьогодні, уніфікація термінології стрілецької зброї вимагає детермінації наступних понять: нестандартна, атипова, кустарна, саморобна зброя.

Нестандартна вогнепальна зброя має певні відхилення в конструкції в порівнянні зі стандартною зброєю аналогічного типу або відрізняється довжиною ствола, ложі, цівки і т. д. Сюди можуть бути віднесені, наприклад, багатоствольні пістолети і револьвери, обрізи рушниць, гвинтівок і т. п. *Атипова зброя* також відрізняється нестандартною конструкцією, але головна його особливість - вона замаскована під які-небудь побутові предмети: авторучки, тростини, парасольки тощо. *Кустарна* - це зброя, виготовлене в умовах кустарних майстерень без дотримання стандартів. Як правило, таку зброю виготовляють невеликими партіями. До кустарної зброї можуть бути віднесені одноствольної мисливські рушниці застарілих конструкцій. *Саморобна зброя* виготовляється в основному з підручних матеріалів, іноді з частковим використанням деталей заводської зброї або будь-яких інших пристроїв.

Проте питання щодо особливостей криміналістичного дослідження саморобної та переробленої вогнепальної зброї вивчено ще недостатньо, що й зумовило актуальність обраної тематики.

На експертизу надходять також перероблені газові пістолети (їх конструкцію змінюють, встановлюючи саморобний ствол, видаляючи одну чи кілька перетинок або втулок). Такі пістолети дозволяють здійснювати постріли патронами калібру 9 мм (РА), спорядженими гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії («Терен-3Ф», «ПНД-9П», «Терен-3П», «Форт-Р», «АЕ-9» тощо) або саморобними патронами (шляхом встановлення шротин діаметром майже 6,2 мм у холоді (шумові) патрони). При цьому швидкість польоту снарядів під час стрільби саморобними патронами становить близько 300 м/с, внаслідок чого пістолети мають достатню для ураження людини питому кінетичну енергію стріляних куль і належать до категорії нестандартної вогнепальної зброї.

Упродовж останніх років на територію України великими партіями надходить зброя західних фірм, яка за зовнішнім виглядом і конструктивними особливостями багато в чому схожа з газовими пістолетами і револьверами, але призначена для стрільби патронами, спорядженими шротом (як правило, діаметром від 1—2 мм).

Досить нещодавно почала набувати масового характеру та активного розповсюдження процедура переробки травматичних пістолетів для стрільби бойовими набоями 9 мм та 5.6 мм. Досягається це заміною бойової пружини на більш потужну та рядом незначних перероблень.

На цей час серед вилученої саморобної зброї безсумнівними лідерами є однозарядні пістолети спрощеної конструкції, так звані пістолети-ручки калібру 5,6 мм. Кількість такої зброї, що надходить на дослідження, а також типовість її конструкції дозволяють з упевненістю стверджувати, що сформувався самостійний тип атипової вогнепальної зброї спрощеної конструкції. Крім пістолетів-ручок, значного розповсюдження набули саморобні пістолети, револьвери, пістолети-кулемети тощо. Серед найпоширеніших — калібру 5,6 мм під патрони кільцевого запалення і 9 мм пістолетні патрони до пістолета «ПМ».

З метою узагальнення та концентрації даних про таку категорію зброї у 2002 році у ДНДЕКЦ МВС України створено автоматизовану базу даних «Саморобна зброя». База містить зображення зброї та її деталей, детальну інформацію про неї, зокрема, розмірні характеристики, конструктивні особливості, принцип дії автоматики, патрони, які використовують, тощо. Станом на 16 січня 2014 року до бази даних внесено 1348 одиниць. Сьогодні немає сумніву в доцільності її створення та результативності застосування.

Іншою проблемою, з якою стикаються експерти при проведенні балістичної експертизи – відсутність чітких нормативних критеріїв. Загалом, така інформація наведена у науково-технічних довідниках, рекомендований список яких наведений у наказах

Міністерства юстиції та МВС. Доцільним було б зробити загальний аналіз та компіляцію цих довідників у загальний нормативно-правовий акт.

Отже, як свідчить слідча та експертна практика, шляхом певних змін у зазначених пістолетах і револьверах (заміни ствола або виготовлення для нього вкладного ствола, розсвердлювання патронників у газових пістолетах і револьверах) вони набувають ознак бойової зброї, цілком або частково втрачаючи колишнє цільове призначення. Такі зразки зброї стають придатними до пострілів унітарними набоєм, патронами роздільного спорядження або патронами-замінниками і здатними уражати снарядами живі цілі, насамперед людей, тож їх дослідження потребує не тільки ґрунтового наукового розвитку, а й дотримання певних заходів безпеки.

Таким чином, перероблена, атипова та кустарна зброя займає помітне місце у обігу нелегальних боєприпасів та зброї. Часто саме така зброя стає знаряддям злочину і одним з головних доказів у кримінальному провадженні. Саме тому експертиза та дослідження таких зразків мають першочергове значення. Основна проблематика на сьогодні – величезне різноманіття варіантів переробки та виготовлення реально діючої зброї та застарілі схеми дослідження та експертизи вогнепальної зброї. Проте, сучасний стан дозволяє констатувати певні успіхи в цьому напрямку, як то використання досвіду інших експертів.

Загалом, одним з важливих заходів, які необхідно впровадити для полегшення експертизи переробленої та кустарної зброї є розповсюдження у відомчих вісниках нових та нетипових зразків зброї та механізмів її експертизи та визнання вогнепальною зброєю. Саме комплексний та системний підхід дозволить суттєво спростити цю процедуру.

***Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики
Костенко М.В.***

Очерет Маргарита Олегівна

*студентка інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ, ПРИХОВАНИХ ІНСЦЕНУВАННЯМ

Одним із основних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Для реалізації цього завдання необхідно виокремити ознаки, які вказуватимуть на подію злочину, яка в дійсності мала місце. При висуванні версій кожен слідчий повинен враховувати можливість інсценування, яке в результаті призводить до помилкового прийняття рішення у кримінальному провадженні, що в подальшому трансформується у судові помилки та уникнення покарання винними особами.

Проблемі інсценування у різні часи вченими-криміналістами приділялась значна увага. Відомі роботи таких вчених, як Р.Ф. Белкін, В. Г. Гончаренко, Г.А. Густов, В.Ю. Дрозд, С. Ю. Журавльов, В.О. Коновалова, В.А. Овечкін, В.В. Семенов, В.І. Фадєєв, В.Ю. Шепітько, та інші.

Криміналістична характеристика вбивств, прихованих інсценуванням відрізняється своєю специфікою, яка визначається способами вчинення та приховування злочину. Кримінальне інсценування – це штучно створювана суб'єктом слідова обстановка (матеріалізована брехня), що імітує відображення певної події, та адресована особі, яка володіє певними повноваженнями з метою викликати в останньої помилкове пояснення представленої події і спонукати її до прийняття рішення, бажаного суб'єкту інсценування.

Велике інформативне значення мають способи вчинення і способи приховання злочину. Стосовно досліджуваної категорії вбивств, спосіб вчинення вбивства,

приховуваного інсценуванням, об'єднує спосіб вчинення і спосіб приховування. Це полягає в наступному: подія злочину переслідує одну мету - вбити і приховати скоєний злочин, використовуючи будь-яке інсценування, яке, на думку злочинця, буде найбільш переконливим і зручним для здійснення. Другою стороною, яка об'єднує способи вчинення і приховування, є те, що вони здійснюються одночасно або з дуже малим розривом у часі.

Найбільш поширеними способами скоєння вбивств, завуальованими іншими видами смерті потерпілого, є: інсценування падіння з висоти; інсценування необережного поводження зі зброєю; інсценування смерті від утоплення; інсценування смерті від дії вогню при пожежі та інші.

Інсценування події злочину завжди пов'язана з конкретним часом і місцем. Зазвичай місце інсценування є безпосередньо місцем вчинення вбивства. Проте в слідчій практиці існують випадки, коли місця інсценування відбувається за межами місця вчинення злочину. Час інсценування може передувати вчиненню злочину, співпадати із часом вчинення вбивства або слідувати за ним. В першому випадку злочинець здійснює інсценування в процесі підготовки до вчинення злочину (наприклад, поширення чуток про висловлення наміру особи потерпілої покінчити життя самогубством). В другому випадку – дії направлені на вчинення злочину одночасно спрямовані на його приховання (наприклад, злочинець вчиняє вбивство способом, що допускає версію нещасного випадку-падіння з висоти).

При розслідуванні будь-якого виду злочинів, незважаючи на різноманітність способів їх вчинення, слідова картина постає в тому вигляді, який найбільш характерний саме для нього. Однак при розслідуванні злочинів цієї категорії типова для розкриття вбивств слідова картина порушується і не виглядає звичайною логічною схемою скоєння вбивств, яка притаманна іншим його різновидам. Злочинець спрямовує свої дії не на вчинення вбивства, а на спосіб його приховування.

У число елементів криміналістичної характеристики вбивств, прихованих інсценуванням, входить особа злочинця. Вона викликає особливий інтерес своєю неординарністю, що виявляється в різних способах інсценування злочину. Характерними рисами особи злочинця є жорстокість, витонченість у способах вчинення злочину, лицемірство при створенні обстановки втрати близької людини, добре продумана механізм скоєння та приховування злочину. Йому також притаманний певний інтелектуальний потенціал, великий чи достатньо скромний, що дозволяє обирати відповідно своїм наміром способи інсценування і методи їх здійснення.

Завершує перелік елементів, що входять в систему криміналістичної характеристики вбивств, прихованих інсценуванням, особа потерпілого (вбитого). Залежність між такими елементами, як особистість злочинця і особу вбитого при розслідуванні злочинів цієї категорії представлена найбільш яскраво. У подібних випадках майже однозначно обидві особистості знаходяться у явній залежності, яка відразу вказує на особу злочинця як особу, особливо зацікавлену у смерті потерпілого. У практиці розслідування вбивств надзвичайно рідкісні випадки, коли вбивство інсценує особа, що не має відношення до жертви.

Отже, в основі інсценування злочину завжди лежить штучне створення матеріальних слідів події. Перелічені елементи завжди знаходяться в певній залежності, що в теорії криміналістики нерідко називається закономірними зв'язками між елементами, що сприяють поглибленому пізнанню обставин злочинної події та осіб, які вчинили злочин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : монография / В. Е. Коновалова. - 2-е изд. доп. п перераб. - Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. - 320 с. 7.

2. Семенов, В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: монографія / В. В. Семенов ; за ред. В. О. Коновалової ; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. - Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. - 144 с.

3. Фадеєв, В. І. Расследование криминальных инсценировок/ В. И. Фадеєв. – Москва : Норма, 2007. – 159 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри криміналістики Костенко М.В.

Прокопенко Олександр Геннадійович
студент 8 групи 4 курсу Інституту
підготовки кадрів для органів прокуратури
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СФЕРІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

В судах розглядається велика кількість справ, в яких текст є важливим джерелом доказів, необхідних при розслідуванні злочинів і вирішенні цивільних спорів. Тому питання актуальності авторознавчої експертизи можна пояснити не тільки удосконаленням законодавства і змінами правозастосовної практики, але і тим, що питання встановлення авторства або його заперечення може стати необхідним при розгляді будь-якої кримінальної чи цивільної справи.

Авторознавчою експертизою вирішуються ідентифікаційні завдання (щодо ототожнення особи автора тексту), а також діагностичні завдання (щодо умов, особливостей складання тексту, факту викривлення ознак писемного мовлення, місця формування мовленнєвих навичок, рідної мови, освіти автора документа тощо). В деяких випадках питання, що вирішуються авторознавчою експертизою, можуть бути одночасно і діагностичними, і ідентифікаційними, наприклад встановлення факту співавторства, виконання тексту під диктування. Вирішення питань, поставлених перед авторознавчою експертизою, можливе за наявності обсягу досліджуваного тексту орієнтовно не менше ніж 100 слів.

Сьогодні в практиці експертних установ України використовуються методи встановлення: рідної мови автора документа, виконаного на російській мові; місця утворення мовних навичок української письмової мови; освітнього рівня автора документа.

Однією із актуальних проблем в сфері сучасного авторознавства є встановлення автора за текстами веб-комунікацій. Злочинний світ активно використовує віртуальний світ в свої справах. Інтернет сьогодні – це не тільки інформаційна, але й криміногенна середина, де вчиняються злочини і здійснюється соціальні контакти злочинців. Переважна більшість сайтів в мережі Інтернет не реєструється і просто відіграють роль джерел масової інформації, розповсюдження якої законодавством не врегульовано.

В мережі Інтернет може розповсюджуватися конфіденційна інформація про приватне життя громадян, публікуватися відомості, що містять державну, комерційну і банківську, лікарську і адвокатську таємницю, розміщуватися порнографічні матеріали, наклепи і образи, здійснюватися незаконна реклама, порушуватися право інтелектуальної власності. Цьому сприяє, в першу чергу, технічна простота, швидкість і низька вартість розміщення інформації в електронній формі в мережі Інтернет. Але для притягнення до відповідальності за правопорушення наведені вище необхідно встановити не тільки особу, яка розповсюджувала таку інформацію, але й автора тексту. Відмінною особливістю виявлення особистості злочинця за його мовними ознаками в інтернет-комунікації є специфіка мовного спілкування в мережі Інтернет.

Для проведення авторознавчої експертизи в мережі Інтернет експертам необхідна не тільки досконала обізнаність відповідних питань в правовому полі, а й широкі й різноманітні знання в сфері комп'ютерних технологій. Така необхідність розширить компетенцію експертів та якість проведення авторознавчих експертиз в мережі Інтернет.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Костенко Марина Володимирівна

*Пузікова Аліна Сергіївна
Студент 4 курсу, 10 групи,
Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції,
Національного юридичного університету
Імені Ярослава Мудрого*

ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЖИВИХ ОСІБ

Стаття 228 Кримінального процесуального Кодексу регулює питання щодо пред'явлення для впізнання живих осіб. В цій статті йдеться про те, що перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різних відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються. Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

Впізнання живих осіб провадиться у випадках, коли: а) особа, яка підлягає пред'явленню, не була раніше відома свідкові, але спостерігалася ним у зв'язку зі злочинною подією; б) свідок знав раніше пред'явлену особу, але не може дати необхідних даних про неї.

Процес пред'явлення можна поділити на три стадії: 1) підготовка, 2) впізнання, 3) встановлення належності чи відмінності конкретного об'єкта.

На першій стадії перед пред'явленням особи для впізнання, в присутності понятих їй пропонують зайняти будь-яке місце серед інших осіб і роз'яснюють її права. На другій впізнаючий запрошується до приміщення, де знаходяться всі учасники впізнання, його попереджають про кримінальну відповідальність за давання свідомо неправдивих показань (якщо це потерпілий або свідок) та за відмову від давання показань (якщо це свідок). Після цього у особи, яка впізнає, з'ясовують, чи задовольняють її умови, чи їй добре видно зовнішні прикмети всіх осіб. При позитивній відповіді впізнаючому пропонують подивитися на групу осіб, впізнати серед них потрібну особу і пояснити, за якими ознаками він її впізнав. При цьому не треба квапити його з відповіддю, слід дати йому час на обдумування. Якщо впізнаючий вагається з відповіддю, можна запропонувати пред'явленим особам пройтись по кабінету з метою спостереження їх у русі чи дозволити пред'явленим особам розмовляти між собою. Третя стадія полягає у встановленні тотожності чи групової належності або відмінності конкретного об'єкта. Названі впізнаючим прикмети, ознаки повинні бути виражені в певній формі. Виконання цієї вимоги багато в чому залежить від правильно поставлених йому уточнюючих і конкретизуючих запитань.

Результат пред'явлення для впізнання може бути позитивним, коли впізнаючий заявляє про впізнання і вказує не тільки загальні прикмети і ознаки, а й особливі, на яких ґрунтувалося впізнання. Результат для впізнання може бути й негативним. Це може статися, коли, наприклад, з моменту спостереження пройшло багато часу; особа, яку впізнають, різко змінила свою зовнішність; впізнаючий боїться помсти; для впізнання пред'явлено іншу особу тощо.

Впізнання людей може проводитись також за голосом, особливостями мови і ходи. При пред'явленні для впізнання за голосом повинні бути створені певні умови: а) для відтворення звукової мови (приміщення з певними акустичними даними тощо); б) для аналізу і оцінки голосу особи, яку впізнають (для цього використовують дві суміжні кімнати з відчиненими дверима чи тонкою перегородкою між кімнатами, на відкритій місцевості користуються парканом, деревами тощо, які б не давали змоги впізнаючому бачити особу, котру впізнають); в) всі учасники мають бути поділені на дві групи: в одній — слідчий, впізнаючий, двоє понятих, а також фахівці та інші учасники слідчої дії, в другій — особа, яка допомагає слідчому (наприклад, співробітник міліції), поняті, особа, яку впізнають, та особи, які ведуть з нею розмову; г) зміст розмови, відтвореної під час впізнання, не повинен стосуватися розслідуваної справи, але в її тексті мають бути слова, які чув впізнаючий у момент спостереження.

Можливо впізнання за особливістю ходи, оскільки ходу характеризують довжина кроку даної людини, кут розгортання стопи, швидкість руху. Хо́да має бути природною, коли людина йде вільно, без напруження. Неприродна хода найчастіше пов'язана з різними аномаліями. Основними умовами проведення впізнання за особливостями ходи слід вважати такі: а) вибір місця проведення, що забезпечує відтворення ознак ходи і можливість їх спостереження впізнаючим; б) пред'явлення особи, яку впізнають, серед інших осіб, які мають схожі ознаки ходи; в) особа, яку впізнають, не повинна знати про те, що за нею спостерігають; г) впізнаючому повинно бути надано досить часу для спостереження ходи пред'явлених осіб.

Таким чином, вирішення завдання підвищення якості кримінально-процесуальної діяльності в умовах зростання злочинності може бути забезпечена шляхом правильного і ефективного проведення слідчих і судових дій, що стосується і пред'явлення для впізнання. Специфіка проведення цієї дії вимагає від слідчого і суду врахування всіх об'єктивних і суб'єктивних факторів, що здійснюють суттєвий вплив на хід впізнання і оцінку його результатів.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри криміналістики Костенко М.В.

*Ратушний Артур Володимирович
Студент 4-го курсу юридичного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Фінансово-правовий коледж»*

ПРАВА ЗАХИСНИКА НА ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

У новому Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК України), 13.04.2012 р. законодавчо закріплено та реалізовано конституційні принципи, втілені дієві положення європейського законодавства. Одним із важливих аспектів здійснення кримінального провадження було закріплено принцип отримання права на захист (ст. 20 КПК України), підвищено значущість та дещо розширено функції особи адвоката-захисника. Проте і на сьогоднішній день залишаються невирішеними питання статусу захисника як сторони кримінального провадження та суб'єкта, який має право збирати необхідні докази, про що свідчать праці Р. С. Белкіна, А. М. Бірюкова, Я. П. Зейкан, С. А. Шейфер та ін.

Відповідно до діючого кримінально-процесуального законодавства (ч. 2 ст. 20 КПК України) слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд в обов'язковому порядку повинні сформулювати підозрюваному, обвинуваченому його коло прав, зокрема щодо права на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника [2]. Відповідно до ч. 2 ст. 59 Конституції України захист гарантується наданням правової допомоги засобами адвокатури.

У свою чергу, новим Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», 05.07.2012 р. захист являє собою вид адвокатської діяльності, мета якої забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів осіб - суб'єктів кримінального провадження. Щодо кола цих суб'єктів, то до них віднесено таких осіб, як: підозрюваний, обвинувачений, підсудний,

засуджений, виправданий. Також це стосується і тієї особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів різного характеру. Захист спрямований і до підданих екстрадиції осіб (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону) [3].

У новому КПК України закріплені положення, щодо яких захисником може бути тільки адвокат, а не просто фахівець у галузі права. Такою особою не може бути захисник-адвокат, відомостей про якого не існує у Єдиному реєстрі адвокатів України [4] або містяться відомості про зупинення /припинення права на зайняття адвокатською діяльністю (ст. 45 КПК України). Дотримання стандартів коректності в професійній поведінці адвоката – невід’ємна умова. Так, у США, наприклад, для захисту залучаються юристи із відомства окружного прокурора. Це приватно практикуючі юристи, чиї прізвища є в добровільному списку при судах різних інстанцій. У США умови отримання права на заняття адвокатською діяльністю зводяться до того, що кандидат повинен продемонструвати професійну придатність, що базується на освітньому цензі, професійній кваліфікації та особистих моральних якостях.

Не дивлячись на обмеженість у нормах КПК України прав захисника у збиранні доказів, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вони все ж таки дещо розширені. Можливо, це зумовлено тим, що відомості та факти мають дійсно важливу роль та мають неабияке значення для ефективного ходу кримінального провадження. Захист у кримінальному провадженні трактується як адвокатська діяльність (п. 2 ч. 1 ст. 1), тому адвокат наділений правом вчиняти коло дій, які прописані законом, правилами адвокатської етики та складеним юридичним договором щодо його права надання юридичної допомоги (ч. 1 ст. 20 цього Закону) [3]. Зокрема, адвокат володіє наступними правами: збір відомостей про факти – майбутні докази; право ставити потрібні запитання; отримання необхідного масиву документів, зокрема їх копій (п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону). А також, у процесі формування доказової бази, адвокат наділений правом фіксації процесуальних дій, у яких він приймає участь; правом одержувати документальні висновки фахівців, експертів (п. 10 ч. 1 ст. 20); інші права (п. 11 ч. 1 ст. 20).

Однак, навіть діюче законодавство не в змозі запобігти уникненню цілої низки проблем щодо реалізації прав захисника, оскільки у новому КПК України не всі права адвоката прописані: право отримувати та вилучати речі та документи; проведення експрес-опитувань чи то розгорнутих опитувань осіб; право фіксації процесуальних дій та судового процесу; можливість застосовувати технічні засоби. Все це не закріплено. Не передбачений і процесуальний порядок здійснення таких дій, що у подальшому ускладнює процедуру використання накопиченого масиву даних для збирання доказової інформації. Додаючи до вище сказаного, незважаючи на коло законодавчо закріплених прав:

- надалі залишаються фактично обмеженими дії захисника у засобах збирання доказової інформації, захисник позбавлений можливості проведення свого власного розслідування;

- захисник продовжує залежати від сторони обвинувачення в аспекті проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Констатуємо той факт, що все-таки істотних змін щодо адвокатського розслідування в умовах реформування кримінально-процесуального законодавства так і не відбулось. Адвокат має досить обмежені можливості збирання доказів у порівнянні зі слідчим, органом дізнання або прокурором. При цьому повноваження сторін обвинувачення і захисту не є пропорційними.

Таким чином, враховуючи головні тенденції судово-правової реформи в Україні раціональним є визначення та юридичне закріплення у нормах діючого КПК України більш повного спектру прав адвоката-захисника як суб’єкта збирання доказів, включаючи і ті, які вже прописані у законі України про адвокатуру. Надалі потребує чіткої законодавчої фіксації закріплення визначення та врегулювання відповідальності за невиконання законних вимог адвоката-захисника під час виконання ним професійного обов’язку - здійснення функції захисту, як важливої та необхідної для конкретного суб’єкта кримінального провадження. Можливість захисника реалізувати свої функції захисту через формування власної доказової бази, так і не знайшла свого повного відображення у чинному

законодавстві та потребує подальшого вивчення. Що стосується адвокатських запитів, то запит потрібно адресувати конкретній особі (відповідальному), якого потім можна притягнути до відповідальності за бездіяльність. Впровадження крос-культурних зв'язків та поєднання їх із принципами адвокатської етики дозволять вийти інституту адвокатури України на новий рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – Х. : Фактор, 2011. – 128 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI // Голос України. – 2012. – 14 серп.
4. <http://www.unba.org.ua/erau/> - Єдиний реєстр адвокатів України

Резін Костянтин Анатолійович

*Студент Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
Університету ім. Ярослава Мудрого*

Щодо питань проведення судово-психологічної експертизи

Гарантії захисту прав людини повинні відповідати конституційним і міжнародно-правовим вимогам незалежно від виду судочинства та процесуального становища особи, яка піддається експертизі. До числа експертиз даної категорії відносяться експертизи медичного профілю (судово-психіатрична, судово-наркологічна, судово-медична та ряд інших), а також судово-психологічна.

Судово-психологічна експертиза – це психологічне дослідження психічних процесів, станів, властивостей психіки осіб, що є суб'єктами цивільного чи кримінального процесів, яке проводиться компетентним експертом-психологом з метою встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Дослідженням проблем застосування судово-психологічної експертизи у цивільному та кримінальному процесах займалися такі вчені як: А. Б. Барський, Ю. М. Грошовий, Л. І. Рогачевський, С. П. Щерба, Н. І. Фелінська, В. О. Коновалова, О. Д. Ситковська, В. Ю. Шепітько та інші.

Так, згідно зі ст.242 КПК, юридичною основою для проведення судово-психологічної експертизи є відповідна постанова слідчого або суду.

Також, відповідно до статті 6.5 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5, при проведенні судових психологічних експертиз використовуються загальновідомі в науковій практиці психологічні методики та їх авторські модифікації, що пройшли апробацію, та відбираються з урахуванням специфіки судових експертних досліджень і конкретних питань, поставлених перед психологічною експертизою.

В той же час, постійне удосконалення методичних основ діяльності психологів-експертів призводить до постановки нових запитань на розгляд експерта. Так, до сучасної компетенції судово-психологічної експертизи входить:

- встановлення здатності неповнолітніх обвинувачуваних, які мають ознаки відставання у психічному розвитку, повністю усвідомлювати значення своїх дій, і визначення того, якою мірою вони можуть ними керувати;
- встановлення здатності обвинувачуваних, потерпілих і свідків адекватно сприймати обставини, які мають значення для даної справи і давати правильні свідчення;
- встановлення здатності потерпілих у справі про насильство правильно розуміти характер і значення дій, які над ними були скоєні;

- встановлення наявності або відсутності у підекспертного в момент скоєння злочину стану афекту або інших непатологічних емоційних станів (сильного страху, депресії, емоційного стресу, фрустрації), здатних суттєво впливати на його свідомість і діяльність;

- встановлення наявності у особи, яка покінчила життя самогубством, у період, що передував її смерті, психічного стану, схильного до самогубства, і визначення можливих причин виникнення цього стану;

- встановлення головних мотивів поведінки осіб, причетних до скоєння злочину;

- встановлення структури злочинної групи і взаємовідносин у ній на основі одержаних даних про психологічні особливості кожного члена групи.

Але експерт повинен пам'ятати, що жодна методика не може гарантувати отримання достовірних даних про особу. При проведенні дослідження слід використовувати декілька методик, спрямованих на дослідження певного психічного процесу, властивостей психіки, які дозволять остаточно впевнитись у правильності висновків. У кожному конкретному випадку експерт поєднує методики з урахуванням особливостей предмету та об'єкту даного дослідження.

В той же час не можна виключати непрофесійність експертів, їх особисте відношення до дій піддослідної особи. Так, експерт-психолог не повинен давати моральну оцінку діям піддослідного чи визначати моральний рівень його особистості. Оцінка соціальних дій піддослідного – це виключно компетенція суду. Психолог обмежується лише психологічним портретом. З одного боку, це буде реалізацією особистісного підходу як основного принципу психології, а з іншого – дасть можливість повно і всебічно дослідити обставини справи, оскільки особистість іноді наділена деякими психічними особливостями, що сприяють вчиненню протиправних дій.

Тому, для вирішення подібних проблем, в сучасному законодавстві доцільно було б розширити коло досліджень, які можна провести під час здійснення судово-психологічної експертизи, зазначити випадки обов'язкового призначення проведення такої експертизи, а також зробити обов'язковим проведення судово-психологічної експертизи в спеціалізованих експертних установах.

Керівник: к.ю.н., доцент кафедри Криміналістики Костенко М.В.

Д.І. Романченко,

студентка 4-го курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ВВЕЗЕННЯМ, ВИГОТОВЛЕННЯМ, ЗБУТОМ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ПРОНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Нажаль, останнім часом, в Україні можна спостерігати тенденцію до спаду рівня моральності, культури серед суспільства зокрема, та держави в цілому. Проблеми соціального характеру в Україні, які все частіше залишаються не вирішеними, зумовлюють «розчарованих» прибїгати до завідомо неправомірних, антиморальних видів діяльності, наприклад, ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, що і зумовило актуальність теми.

Дану тему висвітлювали у своїх працях К.Б.Левченко, І.П. Руденко, І.О. Топольська, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна, О.В. Швед. та інші.

Для того, щоб дослідити цієї теми, на нашу думку, необхідно, по-перше, надати дефініції поняттям, що пов'язані з темою, а по-друге, розглянути кримінальну характеристику розслідування злочинів пов'язаних із ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів.

Таким чином, згідно з Законом № 1296-IV «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р., в редакції від 05 березня 2015 р., під порнографією слід розуміти вульгарно-натуралістичну, цинічну, непристойну фіксацію статевих актів, самоцільну, спеціальну демонстрацію геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти. Обіг продукції сексуального характеру - виготовлення (виробництво), зберігання, реклама, розповсюдження такої продукції у будь-якій формі, вчинення щодо неї будь-якого правочину, ввезення, вивезення та транзит через територію України, поштова пересилка продукції сексуального характеру.

Розглянемо криміналістичну характеристику даного злочину, що складається з: 1) типового способу вчинення злочину; 2) типового місця, часу та обстановки злочину; 3) типових знарядь та засобів вчинення злочину; 4) типового предмету посягання; 5) типової особи злочинця; 6) типової особи потерпілого; 7) типових слідів злочину.

Підготовкою до вчинення злочину, пов'язаного з ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, можна назвати: 1) підшукування приміщень, де будуть проводитися зйомки порнографічних зображень або збиратимуться члени злочинної групи. Також може здійснюватися пошук осіб, які будуть створювати товар та реалізовувати його; 2) підшукування жінок (та\або дітей), які будуть зображені; 3) пошук співучасників та розподіл між ними; 4) налагодження системи зв'язку між співучасниками, складання «графіків» роботи; 5) розміщення оголошень у ЗМІ чи в Інтернеті, виготовлення візиток; 6) пошук зв'язків серед працівників правоохоронних органів або «кримінального даху» тощо.

Можна виокремити три способи безпосереднього вчинення злочину, пов'язаного з ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів: 1) ввезення порнографічних предметів, 2) виготовлення порнографічних предметів, 3) збут порнографічних предметів, 4) розповсюдження порнографічних предметів.

Як свідчить практика, наразі є багато способів приховування злочинів, пов'язаних із ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, найпопулярнішими є наступні: 1) організація фірм під виглядом зайняття легальним бізнесом; 2) видавання порнографічних предметів за еротичку; 3) знищення «чорнової» бухгалтерії.

Основним мотивом вчинення даного виду злочину є корисливий.

Типові сліди злочину відображають механізм вчинення злочину та її учасників. Вони є результатом взаємодії суб'єктів вчинення злочину між собою і матеріальним середовищем. Для даної категорії злочинів характерна наявність ідеальних та матеріальних слідів злочину.

Типовим предметом посягання є предмети, які: а) становлять матеріальний предмет - річ (книги, фільми, фотопродукція, картини, скульптурні зображення тощо); б) у грубо натуралістичній, вульгарній формі зображають статеве життя людей - статеві органи, сексуальні відносини. Форма зображення цієї сфери життя людей є неприйнятною з погляду суспільної моралі, загально визнаних правил сором'язливості, прихованості відповідних стосунків від сторонніх осіб; в) призначені для збудження статевої пристрасті інших осіб, провокування їх статевої агресії; г) не мають іншого призначення - мистецького, наукового, просвітницького тощо. Тому не можуть визнаватися предметом даного злочину відповідні ілюстрації в медичній чи юридичній літературі тощо.

типовою особою злочинця – особи, що працюють в місцях позбавлення волі, заклади виховання та проживання неповнолітніх, заклади охорони здоров'я; особи, що утримують приватні кінотеатри, відеосалони, відеозали; особи, що є власниками установ, що надають розважальні послуги;

типовою особою потерпілого визначено неповнолітні; жінки; особи, що не можуть або не можуть в повній мірі усвідомлювати свої дії або керувати ними; психічно нездорові особи; особи, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі; іноземці та особи без громадянства, що знаходяться в Україні на незаконних підставах.

Отже, розглянувши криміналістичну характеристику даного злочину, можемо дійти наступного висновку, що при розслідуванні злочинів пов'язаних з ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів мають бути враховані всі особливості щодо виявлення та розслідування таких злочинів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Костенко М.В.

Скрипник Андрій Володимирович

студент 4 курсу 2 групи

Полтавського юридичного інституту

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ НАВІДНИХ ЗАПИТАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Допит у кримінальному провадженні – одна з найбільш важливих та, одночасно з цим, – і складних слідчих дій, як на досудовому розслідуванні, так і під час судового провадження. У новому Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) на нормативному рівні законодавець чітко поділив допит під час судового провадження на прямий та перехресний, надавши останньому особливо важливого значення у кримінальному провадженні. Під час прямого допиту навідні запитання заборонені, а під час перехресного – дозволені. Відповідно до ч.6 ст.352 КПК навідні запитання визначено як такі, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї. Вважаємо за необхідне розглянути наукові підходи до визначення досліджуваного поняття та розглянути види навідних запитань з позицій криміналістики та мовознавства.

На думку Є.О. Центрова, навідним є таке питання, яке інформацією, що міститься в ньому, формулюванням, інтонаційним, емоційним підтекстом, жестами, мімікою й іншим чином підказує або наводить на певну відповідь і розраховане на повторення інформації, що міститься в ньому або на яку воно підказує [1; 12]. Вважаємо, що вчений занадто широко тлумачить досліджуване поняття і за такого формулювання будь-яке запитання можна вважати навідним, адже запитання – це одна із форм психологічного впливу на особу, що виявляється у вчиненні особою дій для отримання тієї інформації, яка її цікавить. На виконання цього завдання відповідно задіюються вербальні та невербальні засоби комунікації. О.В. Волохова розглядає навідне питання як таке, в якому міститься бажана для слідчого відповідь в прихованій формі, завдяки якій допитувана особа не відразу може розпізнати навідний характер запитання. С.А. Шейфер, не поділяючи думки О.В. Волохової, виділяє можливість існування навідних запитань, окрім прихованої, також і у відкритій формі [2; 101]. Ми підтримуємо думку С.А. Шейфера та вважаємо, що більшість навідних запитань існують саме у відкритій формі. Вчені О.В. Смирнов і К.Б. Калиновський визначають навідним те питання, яке ставиться таким чином, що навіює бажану відповідь. Наприклад: «Ви ж раніше вживали наркотики?» або «Ви бачили на місці події цю людину?». На думку науковців, характерною рисою навідних запитань є можливість відповіді на них лише «так» або «ні»: допитуваній особі залишається лише підтвердити або спростувати закладену у запитанні інформацію [1; 12]. На наше переконання, до висловленої вченими думки слід підходити помірковано. Розглядаючи кожне питання, слід враховувати ступінь деталізації та новизну для допитуваної особи зазначеної в ньому інформації. Такий підхід запропонований О. Александровим, С. Беловим та Ю. Єгоровою, які зазначають, що навідним є запитання, в якому у відкритій або прихованій формі міститься конкретна відповідь, її частина або підказка на неї, або міститься інформація, яку не повідомляла допитувана особа [2; 102]. Тобто принципове значення має не наявність або відсутність певної інформації у запитанні (адже майже кожне запитання її містить), а її характер – вона є «ною» для допитуваної особи.

У науковій літературі виділяють дві форми навідних запитань: пряма, або ж «груба» (відповідь містить у відкритій, неприхованій формі), та прихована (у прихованому вигляді відповідь або підказка до неї) [2; 102].

Лінгвістичний аналіз навідних запитань проводиться з огляду на дослідження характерної для них функції – стимуляційно-підказувальної, в тому числі і функції корекції. К.М. Галанова виділяє дві групи навідних запитань: авто- та синфункціональні. До перших належать: самовідповідаючі; підказувальні; альтернативні; питальні речення, утворені за зразком розповідних речень, що висловлюють сумнів у правильності відповіді; запитання, що модулюють умови правильної відповіді (моделюють події, що мали місце нещодавно, або містять приклад, що дає можливість зрозуміти бажану відповідь). До другої групи належать: запитання, у яких наведено аналогію одного явища з іншим; використання модусних запитань (сигналізують про неправильність відповіді) [3; 130-132].

Отже, навідні запитання – складне та багатогранне явище теорії та практики юриспруденції. З одного боку, вони дозволяють стороні отримати лише ту інформацію, яка її цікавить та тактично слугує їй на користь, а з іншого – постановка таких запитань пов'язана із найвищим ступенем психологічного впливу на особу в межах закону, що іноді може призвести до самообмовок, отримання неправдивої (викривленої або помилкової) інформації, отримання «несамостійних» показань, коли вони виходять більшою мірою не від особи, а від сторони, що матиме значення під час їх оцінки судом. Але це вже може бути темою іншого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Цит. за: Веллман Ф.Л. Искусство перекрестного допроса / Пер. с англ. К. Адамович. - М. : Американская ассоциация юристов, 2011. - 294 с.

2. Цит. за: Егорова, Ю.В. Правовые последствия постановки наводящих вопросов на предварительном следствии и в суде // Молодежь и наука: сборник материалов X Юбилейной Всероссийской научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием, посвященной 80-летию образования Красноярского края [Электронный ресурс]. — Красноярск: Сибирский федеральный ун-т, 2014. — Режим доступа: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2014/directions.html>

3. Галанова, Е.М. Функциональные типы наводящих вопросов / Е. М. Галанова // Вестник Воронежского государственного университета: Лингвистика и межкультурная коммуникация. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 2011. - №2. Июль-декабрь. - С. 129-133.

Наукові керівники – к.ю.н., доц. Гринько Л. П., ас. Панасюк О. А.

*Стороженко Анастасія Володимирівна
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого 4
курс, 9 група*

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДОРОЛОГІЇ

Криміналістична одорологія - це галузь криміналістичної техніки, що досліджує фізичні та біологічні закономірності механізмів утворення і збереження слідів запаху та розробляє на цій основі методи, прийоми й засоби виявлення, дослідження та використання слідів запаху з метою розслідування подій, що мають ознаки злочину.

Властивості запаху, механізм його утворення та сприйняття давно зацікавили вчених. Загальновідомо, що запах тварин, комах, риб, в даний час, набагато перевищує досконалість сприйняття людини та існуючих технічних пристроїв. Отже, тварин стали часто використовувати для виявлення і фіксації запахів, наприклад для розвідки корисних копалин, для виявлення дефектів в газопроводах в результаті витоку газу і т.д.

Запах у криміналістиці розглядається як своєрідний невидимий слід у вигляді частинок (молекул), що виділяються в навколишнє середовище предметами і речовинами - носіями запаху і викликають у живих організмів специфічні подразнення нервових закінчень органів нюху. Серед багатьох властивостей запаху криміналісти відзначають, в першу чергу, ті, які обумовлюють механізм утворення запахових слідів і повинні бути

враховані при їх виявленні, фіксації та вилученні. Це такі властивості, як летючість - здатність речовини переходити в газоподібний стан, адсорбція - здатність молекул бути поглиненими поверхневим шаром іншої речовини (адсорбенту) і дифузія - взаємне проникнення молекул однієї речовини в іншу.

Запахові сліди виявляють при проведенні огляду місця події, обшуку на підставі аналізу обстановки, створення мисленнєвої моделі механізмів контактування гіпотетичного носія цих слідів з предметами обстановки в місцях найбільш ймовірного їх знаходження. Особливу цінність являють собою окремі предмети і сліди біологічного походження, ймовірно залишені на місці їх носієм.

Найкраще одорологічні сліди зберігаються в затінку, на холоді, за відсутності вітру, в закритих приміщеннях, на шерехатих поверхнях. Основними джерелами таких слідів є виділення з організму людини, зокрема плями крові, в тому числі сухої, сечі, сперми, відділене волосся, які зберігають індивідуальний запах людини десятки років; особисті речі, зокрема носова хусточка, годинник з ремінцем, гребінець, окуляри, які зберігають придатний для ідентифікації запах до кількох місяців; предмети, що перебували в контакті з людиною короткий час, але не менше 30 хв., - зберігають запахові сліди до двох діб; сліди ніг чи взуття на ґрунті або снігу - від двох-трьох годин до кількох діб.

Джерела одорологічної інформації (ґрунт зі слідами запаху речовин, плями крові, нігті, волосся тощо) досліджуються в експертних установах сучасними науково-технічними методами. Однак запахову інформацію із тих самих джерел можна одержувати за допомогою біологічних детекторів нюху собаки чи людини. В даному випадку результат дослідження поки що не породжує доказів з процесуальної точки зору, хоча одержана інформація і використовується для розкриття злочину, наприклад, розшуку злочинця і речей, визначення джерела походження запаху.

Діями собаки керує спеціаліст-кінолог. Слідчий рекомендує кінологу сліди, які можна використати, фіксує це в протоколі, попереджуючи його у даному разі не залишати своїх слідів і не пошкоджувати місця події. Якщо собака на місці події «взяла» слід, то це не виключає необхідності відбору запахових слідів для використання їх як ініціюючих.

У ході розкриття злочинів за «гарячими слідами» широко використовуються запахові сліди для вибірки джерела запаху серед виявлених запахів або тих, що зберігаються в картотеках (банках) запахів.

Вибірка - це оперативно-тактичний захід щодо застосування спеціалістом біологічного «інструмента» нюху службово-розшукової собаки для дослідження одорологічної інформації з метою встановлення джерела за запахом. Практична суть вибірки полягає в знаходженні собаки серед декількох подібних запахів того, який був сприйнятий нею як зразок. Ця фізіологічна діяльність собаки схожа з роботою сучасного технічного пристрою, який виділяє за даними ознаками предмет джерело запаху із сукупності йому подібних.

Вибірка відбувається в спеціальному приміщенні, захищеному скляною перегородкою від присутніх осіб; об'єкти вибірки повинні бути однаковими за матеріалом носія запаху, наприклад, фланелеві серветки, шматки тканини, активована вугільна тканина, схожі речі - носії запаху. Наприклад, не можна шапку вибирати серед рукавиць, серветок, які використовуються, як зразки-носії. Забороняється здійснювати вибірку безпосередньо людей.

Хід вибірки здійснюється за участю понятих. Їм та іншим учасникам роз'яснюється мета вибірки, пред'являються предмети джерела запаху, які були законсервовані на місці події. Під час огляду перевіряються цілісність упаковки, її печатки. Учасники переконуються в безпосередності об'єктів джерел запаху. Якщо у вибірці бере участь підозрюваний, то перенесення його запаху на серветку виконується негайно в присутності всіх учасників вибірки, крім кінолога.

Як зразок запаху можна використовувати запах учасників вибірки. Для цього достатньо кожному з них дати однакові серветки і запропонувати витерти ними руки, обличчя, шию. Серветки із зразками запаху поміщаються в скляні банки. Особі, запах якої підлягає вибірці, пропонують вказати місце, як і де поставити банку з її зразком запаху. Ця

дія фіксується фотозйомкою і в протоколі. Потім запрошують кінолога і передають йому зразок законсервованого на місці події запаху і дають наступне завдання щодо вибірки.

Під час вибірки в приміщенні, де розміщені потрібні об'єкти, знаходиться лише кінолог з собакою. Всі інші учасники спостерігають за вибіркою через прозору перегородку або відкриті двері. Як правило, вибірка проводиться 3-4 рази, а розшукуваний запах вибирається із 5-6 зразків. Також рекомендується використовувати не одну, а дві-три собаки для забезпечення надійності результатів вибірки.

Оцінки доказового значення результатів вибірки треба проводити комплексно, виходячи з таких наукових положень:

*газоподібні речовини це рівнопорядкові речові джерела доказів;

*вибірка це знаряддєва діяльність спеціаліста;

*результати вибірки інколи можуть бути перевірені сучасними технічними засобами;

*надійність результатів вибірки може бути визначена імовірно-статистичним методом.

Отже, на основі даних криміналістичної одорології вирішується широке коло завдань, які мають важливе значення для розкриття злочину: встановлення людини за запахом її особистих речей; виявлення наркотичних речовин; виявлення вибухових речовин; виявлення слідів злочинця; затримання озброєних злочинців. У зв'язку з цим криміналістична одорологія має доказове значення, а вибірка має тактичне значення.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Костенко М.В.

Фербер Яна Володимирівна

Студентка 4 курсу 9 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Костенко М. В.

Питання щодо криміналістичної реєстрації

Успішна боротьба зі злочинністю не можлива без своєчасного отримання різних відомостей щодо об'єктів, які пов'язані зі злочинном. Такі дані накопичуються в спеціально створюваних в правоохоронних відомствах інформаційних системах, що мають на меті надання допомоги в розшуку злочинців та слідів скоєних ними злочинів. Інформація, що міститься в таких системах, має важливе значення. Адже вирішальне значення для прийняття рішення у будь-якій сфері діяльності має поінформованість того, хто приймає таке рішення. Інформованість в діяльності з розкриття й розслідування злочинів відіграє значну роль, оскільки саме з визначення інформації, що має значення для запобігання, викриття злочинів і пошуку різних категорій осіб, розпочинаються подальші етапи оперативно-розшукової роботи.

Розглядаючи тенденції і перспективи розвитку криміналістичного вчення про здійснення досудового слідства, необхідно зазначити, що такий розвиток може бути досягнуто лише в результаті створення високоефективних техніко-криміналістичних засобів. Робота в цьому напрямі здійснюється із врахуванням потреб слідчої та оперативно-розшукової практики, тобто з врахуванням особливостей техніко-криміналістичних та оперативно-технічних і тактичних завдань, що виникають в процесі розкриття і розслідування злочинів [5].

Криміналістичний облік як розділ криміналістичної техніки містить сукупність наукових положень і технічних засобів для збирання, обліку, накопичення і використання

інформації про об'єкти, що потрапили в сферу слідчої і оперативно-розшукової діяльності, з метою розкриття й розслідування злочинів. Криміналістичні обліки самостійно або у поєднанні з іншими обліками сприяють швидшому та ефективнішому розкриттю й розслідуванню злочинів, попередженню злочинності. Дані, які зберігаються допомагають в індивідуалізації злочину, що розслідується, і особи людини, яка могла його вчинити, встановленню зв'язків між слідами злочину. Саме на це розраховані автоматизовані інформаційно-пошукові системи, що отримали розповсюдження в реєстраційній діяльності органів внутрішніх справ [2].

Криміналістичні обліки мають важливе практичне значення. Вони суттєво спрощують і прискорюють процес отримання необхідної слідчої інформації, її систематизації, сприяють плідному співробітництву між підрозділами органів внутрішніх справ, пришвидшують процес розкриття злочину та виявлення винних осіб, сприяють профілактиці злочинності.

Криміналістичні обліки органів внутрішніх справ залежно від завдань поділяють на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові. До масивів оперативно-пошукових обліків вміщуються об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією злочину та, як правило, вилучені при оглядах місця події чи під час проведення інших слідчих дій. Серед них - дактилоскопічні обліки, колекції слідів зламування, взуття, транспортних засобів, волокон, замків і ключів, підроблених рецептів і бланків документів та інше. Інформаційно-довідкові обліки комплектуються комплектами та даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані завдяки накопиченню відомостей інформаційного характеру. Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, малюнки, фотографії, таблиці, каталоги та інше. Ведення експертно-криміналістичних обліків віднесено до завдань експертно-криміналістичних підрозділів і є одним з основних напрямів діяльності експертів, для чого безпосередньо залучено близько 70 % особового складу служби.

Потреба в обміні реєстраційними даними між державами СНД призвела до підписання 24 квітня 1992 в м. Алма-Аті "Угоди про взаємодію МВС Союзу Незалежних Держав у сфері боротьби зі злочинністю". На цій підставі, був створений міждержавний інформаційний банк.

В Україні Криміналістичний облік здійснюється відповідно до «Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України», яка затверджена наказом МВС від 10.09.2009, «Положенням про Експертну службу МВС», яке затверджено наказом МВС від 03.11.2015, Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. Відповідно до яких криміналістичний облік здійснюється органами МВС України та поліцейськими.

Отже питання криміналістичної реєстрації є досить важливим. І саме розробка інтегрованої інформаційно-пошукової системи, котра могла б містити якомога більший об'єм інформації оперативно-розшукового та криміналістичного призначення, потребує об'єднання зусиль не лише вчених в галузі криміналістики та теорії оперативно-розшукової діяльності, але і в галузі теорії інформації, кібернетики, та , звичайно, державного регулювання і підтримки.

Список використаних джерел:

1. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів / В.В. Бірюков. - Луганськ: РВВ Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка, 2009. - 664с
2. Р.Єзерський Криміналістична реєстрація як система інформаційного забезпечення техніко-криміналістичної роботи // Львівський національний університет імені Івана Франка. - ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ. Серія юрид. 2009. Вип. 48. С. 296–303
3. Петросян В. Г. Проблеми інтегрування інформаційних ресурсів податкової служби України в Єдину інформаційну систему правоохоронних органів/ В. Г. Петросян //Правова інформатика. -№2 (26). - 2010. - С.10-16

4. Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Ю.О. Пілюков. – К., 2009. – 20 с

5. Хараберюш І.Ф. Використання науково-технічних засобів в правоохоронній діяльності//Часопис Академії адвокатури України – #12 (3'2011) .- С. 1-7.

Юнаш Роман Владиславович

*Студент IV курсу Київського інституту
Національного університету «Одеська
юридична академія»
м. Київ, Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ І НЕДОТОРКАНОСТІ СУДДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальним на даний час являється питання забезпечення незалежності судової влади і недоторканості суддів. Тому що, сучасний її стан зараз далекий від ідеалу. Судова гілка влади дуже сильно забруднила свою репутацію. На сьогоднішній день в нашій незалежній, демократичній державі постає велике питання щодо корупції. Це питання не вирішується, тому як створено багато груп та комітетів, які не виконують своїх обов'язків, покладених на них владою. Найбільш монопольною є судова гілка влади. У зв'язку з революцією Гідності, де відбулися позитивні і негативні зміни у судах загальної юрисдикції. Позитивні: заміна та звільнення деяких корупційних суддів та створення найбільш вакантних посад суддів. Негативні: механізми дисциплінарної відповідальності для тиску на суддів.

Законопроект 1776/1 щодо скасування недоторканості депутатів та суддів набрав 365 голосів. На нашу думку, основною тенденцією є зміни у законодавстві. Суспільство вимагає перейти від обіцянок до реальних дій. Треба зазначити, що невиконання рішень суду державними службовцями або органами влади мають взагалі призводити до звільнення посадових осіб. Але цього законопроектами прямо не передбачено, попри те, що громадяни очікують від держави виконання судових рішень, що, до речі, є одним із елементів підвищення довіри до судової влади, про що останнім часом так багато ведеться розмов. У майбутньому ми очікуємо змін, а саме головне - докорінної ліквідації корупції, а не спочатку гроші, потім демократія, а вже потім правосуддя.

Незалежність судової влади, її самостійність і відстороненість від інших гілок влади зовсім не означає, що вона абсолютно вільна від зовнішнього контролю, здійснюваного в тому числі з боку прокуратури. Один з напрямків правової реформи, безпосередньо пов'язаний з дотриманням законності, - це створення оновленої правової бази організації та діяльності судів та органів юстиції. Ці два елементи правоохоронної системи у нас традиційно вважаються менш значимими в порівнянні з оперативними підрозділами МВС та прокуратури. У всьому цивілізованому світі співвідношення інше. Суд є центром прийняття рішень про долю правопорушника і йому належить головна роль у формуванні кримінальної політики держави. У наших умовах до цього ще далеко, хоча певні позитивні зміни відбуваються: укріплена незалежність суддів, заробив суд присяжних, отримала розвиток практика судового контролю за законністю та обґрунтованістю арешту як запобіжного заходу, нарешті, існує і працює Конституційний суд, створений інститут світових суддів.

Серед різноманіття сучасних поглядів на судову незалежність можна виділити і ряд основних підходів.

1. Матеріально-правовий напрямок, або напрямок подальшого розвитку та посилення гарантій незалежності суддів. Його суть полягає в розумінні того, що незалежність суддів лише тоді стає реальною цінністю, коли права судді на незалежність, його особистість, і посадові повноваження, надійно захищені і гарантовані.

2. Соціально-правовий напрямок. Його основна цінність полягає в прагненні розкрити соціально-психологічні, моральні та юридичні джерела незалежності суддів як єдиного і цілісного утворення. Незалежність суддів тільки тоді буде повною, коли включає незалежність і рішення, і думок, і правового положення (статусу) судді.

3. Правозахисний напрям, або погляд на незалежність суддів з точки зору захисту права людини на незалежність суду, що дозволяє справа про його права і обов'язки. У цьому ракурсі незалежність суддів не стільки привілей суддів, а, перш за все, право людини, конкретного зацікавленої особи і обов'язок суддів і судді. Даний напрямок набуває значущості під впливом міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав людини.

Зазначені вище напрямки мають наукову актуальність і практичну значимість для розвитку незалежності суддів, у дослідженні концепції незалежності суддів вони взаємно доповнюють один одного. Взята в якому-небудь одному аспекті, незалежність втрачає свій справжній зміст, закладений Конституцією.

Досить позитивним є момент, зазначений у законопроектах щодо можливості суду відхилитися від висновків Верховного Суду України, вмотивувавши таке відхилення у судовому рішенні. Це, власне, те, що дозволить суддям, ухвалюючи рішення, керуватися внутрішнім переконанням.

Слід відзначити, що, попри те, що проектами передбачається суттєве розширення підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності й спрощена така підстава, як порушення присяги, все одно залишається ризик тиску на суддю через надмірну кількість конкретизованих підстав, які завжди будуть.

Далеко не всі позитивно оцінюють і таке нововведення, як кваліфікаційні класи для суддів, та такий різновид покарання, як переведення до суду нижчої інстанції. На думку самих суддів, це призведе до боротьби за «мантію», що негативно позначиться на роботі судів, крім того, є ризик, що деякі суди просто стануть місцем «відбування покарання» для суддів. Водночас держава має забезпечити справедливий суд. Другий момент, який теж викликає здивування, так це надання якихось преференцій суддям та кандидатам у судді на підставі наявності у них наукових ступенів та звань. Якщо він професіонал, то він приділяє себе тільки правосуддю.

Головне, хотілося б, щоб новий Закон “Про забезпечення права на справедливий суд” як один із перших основоположних законів з реформування нашої держави в світлі основоположних демократичних цінностей, виправдали очікування суспільства про реальне право кожного на справедливий і незалежний суд. У Європі великий рівень довіри до суду, тому і ми надіємось що він зросте й у нас.

До питання реалізації органами прокуратури функції нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина

Відповідно до п.5 ст. 121 Конституції України, на прокуратуру України покладаються завдання нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами. Однак відповідно до положень нового Закону України «Про прокуратуру», ця функція виконується прокуратурою виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді в чітко визначених цим законом випадках. Таким чином, на теперішній час ми можемо спостерігати ситуацію, в якій до цього ефективний, простий та зручний для звичайного громадянина механізм захисту його прав та свобод шляхом звернення до прокурора з відповідною скаргою було відкинено.

В наукових та політичних кругах триває чи слабка дискусія з приводу цих змін до повноважень прокуратури. Так, висуваються аргументи, що не має потреби в тому щоб прокуратура розглядала звернення громадян про порушення їх прав і свобод, оскільки по-перше: існує розвинута система спеціалізованих державних органів, які уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у відповідній сфері; по-друге, відповідно до ст. 59 Конституції України та Закону України «Про безоплатну правову допомогу» у випадках, передбачених законом, кожному гарантується право на правову допомогу; по-третє, відповідно до приписів ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом, при цьому кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; по-четверте, при вступі до Ради Європи Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення ролі та функцій прокуратури у відповідність до Європейських стандартів, зокрема відміну загального нагляду за законністю.

Однак погодитися з цими позиціями не можна. По-перше, у зв'язку з постійними змінами, що відбуваються у нашій країні навіть кваліфіковані юристи не завжди знають, який державний орган має право здійснювати державний контроль у відповідній сфері. Також у разі, якщо такий орган не буде виконувати свої обов'язки належним чином залишається лише звертатися до суду, що в свою чергу у зв'язку зі своєю складністю та довготою не завжди є доречним.

По-друге, безоплатна правова допомога за своєю сутністю не є захистом, а полягає лише у наданні консультацій з приводу того, яким чином цей захист здійснювати. При цьому слід враховувати той факт, що в центрах з надання безоплатної правової допомоги у більшості випадків працюють випускники або навіть діючі студенти юридичних факультетів навчальних закладів, або юристи, які не змогли найти для себе кращої роботи. При такому стані речей важко говорити про належну якість зазначеної допомоги.

По-третє, звертатися за захистом прав і свобод до суду не завжди є доречним через процедурну та економічну складність. Як зазначав Д. М. Чечот, переважна судова форма захисту прав і свобод не буде ефективною. Через особливий характер деяких прав або особливе становище володарів прав та з інших причин держава має залишити частину функцій із захисту права у веденні адміністративних органів або передати їх іншим органам. Судова форма захисту має бути головною, але не єдиною формою юрисдикційної діяльності.

По-четверте, що стосується приведення вітчизняного законодавства до стандартів Ради Європи, то тут слід враховувати той факт, що ці стандарти стали результатом розвитку європейських країн на протязі багатьох десятиріч, і в цьому випадку значний

вплив здійснює також економічні, соціальні та культурні чинники, а також правосвідомість громадян, які сильно відрізняються від сучасних реалій в нашій державі. Безумовно, на шляху до вступу до Європейського союзу подібні зміни є корисними і необхідними, однак на нашу думку, в тих умовах економічної і політичної кризи, в якій до тепер перебуває наша держава, потрібно було залишити за прокуратурою повноваження щодо захисту прав та свобод громадян, оскільки при існуючому стані речей вони залишаються фактично не захищеними.

На додаток до усього цього слід вказати на переваги повернення прокуратурі повноважень щодо захисту прав та свобод громадян. По-перше, необхідність здійснення органами прокуратури України цієї правозахисної функції зумовлена історичними особливостями розвитку нашого суспільства, зокрема рівнем сформованої роками правосвідомості громадян, суть якої зводиться до оскарження дій посадових осіб органів виконавчої влади і місцевого самоврядування через звернення не до суду, а до керівників вищого рівня та правоохоронних органів, у тому числі до прокуратури. По-друге, захист прав і свобод шляхом звернення до органів прокуратури позитивно відрізняється своєю простотою. Як зазначає М. Гошовський, для звернення до прокурора громадянину необхідно, образно кажучи, ручка і папір. Ніякої процесуальної форми для цього законом не встановлено, не потрібно сплачувати і будь-які грошові кошти, на відміну звернення до суду, де має бути суворо дотримана процесуальна форма звернення, сплачено судовий збір тощо.

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що в новий Закон України «Про прокуратуру» слід внести зміни, відповідно до яких слід розширити повноваження прокурора щодо захисту прав та свобод громадян. Потрібно надати право прокурору на підставі звернення громадянина та у межах поставлених у зверненні питань вживати відповідних заходів реагування на порушення законності, з чітким регламентуванням процедури та порядку проведення цих заходів реагування, а також відповідальності за їх невиконання.

*Пономарьова Катерина Ігорівна
Студентка 4 курсу 17 групи ІПКООУ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Аналіз міжнародних актів, що регламентують етичні вимоги до судді

Складовою роботи щодо підвищення довіри до суддів з боку суспільства, підвищення авторитету судової системи, забезпечення чесності і непідкупності суддів має стати дотримання ними етичних норм поведінки. Питання збереження і зміцнення етичних правил поведінки судді є одним із самих важливих атрибутів суддівської професії.

В судовій діяльності значно частіше, ніж в будь-якій діяльності юриста, виникають складні ситуації, правильне вирішення яких залежить від дотримання не тільки законодавства, але й морально-етичних принципів.

До питання суддівської етики звертались В. Авер'янов, А. Бернюков, С. Гасс, Гончаренко, В. Городовенко, Л. Гуртієва, О. Костенко, М. Костицький, А. Кравченко, О. Львова, А. Маляренко, Н. Мельничук, А. Музиченко, Л. Нестерчук, О. Овчаренко, О. Овсяннікова, С. Подкопаєв, А. Пухтецька, О. Скакун, С. Сливка, Р. Сопільник, Ю. Шемшученко, В. Чебан та ін.

На сьогодні можна прослідкувати тенденцію інтернаціоналізації етичних вимог, що ставляться до суддів. Статус і, зокрема, обов'язки суддів усе більше привертають увагу міжнародних організацій, які знаходять свій вияв у низці документів і рекомендацій. Разом із тим етичні вимоги носять узагальнений характер, визначаючи лише бажану кінцеву ціль – безсторонність, справедливість, незалежність суддів.

Важливим орієнтиром для суддів в їх професійній діяльності є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., яка є частиною національного законодавства більшості країн Європи та України. Із змісту Конвенції можна виділити такі

обов'язки суддів: а) дотримання принципу публічності та прозорості судового процесу, надання доступу до судових засідань представникам ЗМІ, враховуючи при цьому права учасників процесу (статті 6 і 10); б) забезпечення справедливого незалежного, об'єктивного і всебічного розгляду справи в розумні строки (ст. 6); в) уникнення будь-яких форм дискримінації в судовому процесі (ст. 14). Фактично аналогічні положення закріплені в ст.10 Загальної декларації з прав людини, п.1 ст.14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

“Основні принципи незалежності судових органів” прийняті сьомим Конгресом ООН по попередженню злочинності і поведженню із правопорушниками (серпень-вересень 1985 р., Мілан) є першим актом подібного роду. Так, в ст. 2 закріплено, що судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску.... Статтею 6 зазначається, що принцип незалежності судових органів дає судовим органам право і вимагає від них забезпечення справедливого ведення судового розгляду і дотримання прав сторін. Відповідно до ст. 8 судді повинні поводитись завжди таким чином, щоб забезпечити повагу до своєї посади і зберегти неупередженість і незалежність судових органів, крім того ст.10 встановлюється, що особи, відібрані для судових посад, повинні мати високі моральні здібності.

Рекомендація № R (94) 12 Комітету міністрів державам-членам щодо незалежності, дієвості та ролі суддів прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 13 жовтня 1994 р. на 518 засіданні заступників міністрів встановила перелік обов'язків суддів (Принцип V – Обов'язки суддів). Зокрема, в п. 3b обов'язок безсторонньо вести справи відповідно до особистої оцінки фактів і свого тлумачення законів, забезпечувати справедливе вислуховування аргументів і повагу процесуальних прав всіх сторін відповідно до положень Конвенції.

Європейська хартія про статус суддів, прийнята на багатосторонній зустрічі по статусу суддів, що була організована Радою Європи 8-10 липня 1998 р. В п.1.5. закріплює, що «при виконанні своїх повноважень суддя повинен проявити прихильність і повагу до людей»; в п.4.3. міститься вимога щодо утримання “... від будь-якої поведінки, дій або проявів, здатних реально порушити віру у його безсторонність і незалежність”.

Досить детально порушення етичних норм виписані у Бангалорських принципах поведінки суддів, схвалених резолюцією № 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 р. У п. 4 цього документу вказано, що дотримання етичних норм, демонстрація їх дотримання є невід'ємною частиною діяльності суддів

На сьогодні Європейським співтовариством не вироблено базового Кодексу професійної етики суддів (на відміну від Кодексу поведінки державного службовця). Положення щодо досягнення цілі безсторонності, справедливості, незалежності суддів деталізуються у національних законодавчих актах та корпоративних суддівських кодексах.

Міжнародні стандарти етичної поведінки суддів містяться у цілій низці міжнародних документів, що мають різну міжнародно-правову природу. Основоположними у цій сфері є такі документи, як Загальна декларація прав людини 1948 року та Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Вони містять положення, що опосередковано встановлюють міжнародні етичні стандарти поведінки суддів. Ці положення мають надзвичайне політичне значення і є відправною точкою для розуміння сутності міжнародних стандартів поведінки суддів. В Основних принципах незалежності судових органів 1985 року, Європейській хартії про закон «Про статус суддів» 1998 року, Загальній хартії суддів 1999 року та Бангалорських принципах 2002 року більш широко визначено стандарти поведінки суддів та розкрито сутність таких стандартів. Щоправда, ці документи мають лише рекомендаційний характер.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. кафедри організації судових та правоохоронних органів НЮУ імені Ярослава Мудрого Овсяннікова О.О.

Рябуха Владислав Романович
студент господарсько-правового
факультету, 4 курсу, 7 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПРОКУРАТУР В УКРАЇНІ

Протягом останніх двох років життя в Україні особливі зусилля держави спрямовуються на здійснення радикального реформування правоохоронної системи, у якій одне із ключових місць посідає саме прокуратура України. Правовим базисом для проведення кардинальної перебудови української прокуратури став новий Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014, в основу якого були закладені положення концепції реформування прокуратури України з урахуванням європейського та американського досвіду.

Зокрема, Закон визначає правові засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України. Саме на останньому елементі хотілось би зосередити увагу і проаналізувати: чим відрізняється система місцевих прокуратур за Законом України «Про прокуратуру» 1991 року від тієї, що закріплена в Законі 2014 року та наскільки в цьому аспекті норми останнього відповідають сучасним реаліям роботи прокуратури.

З 1991 року до кінця 2014 року відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 05.11.1991, окрім Генеральної прокуратури України, Прокуратури АРК, обласних та прокуратур міст Києва і Севастополя, в Україні діяли місцеві прокуратури, до яких належали міські, районні, міжрайонні, районні в містах. Тобто, в кожному районному центрі, визначеному адміністративно-територіальним поділом, знаходилася прокуратура, де працювало декілька працівників на чолі з прокурором району.

Проте, у Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 система місцевих прокуратур зазнала докорінних змін. Тепер замість 638 створено лише 208 місцевих прокуратур, конкретний перелік яких визначено в Додатку до Закону. Таку «оптимізацію» було реалізовано шляхом злиття кількох (в середньому від шести до дев'яти) районних, міжрайонних та міських прокуратур в одну – місцеву. У свою чергу, колишні районні, міжрайонні та міські прокуратури отримали статус відділів місцевої прокуратури, якій вони стали підпорядковані.

У результаті такого злиття, виникла ситуація, коли робоче місце керівника місцевої прокуратури закріплено безпосередньо за територіальним розташуванням останньої, а першого заступника, двох заступників керівника та більшості працівників – у різних її відділах, що знаходяться на відстані кількох десятків, а то і сотень кілометрів один від одного. Як наслідок, у процесі повсякденної роботи виникає багато організаційних труднощів, через які працівники прокуратури об'єктивно не мають змоги належним чином виконати покладені на них обов'язки, що здебільшого призводить до порушень законодавства.

Перш за все, необхідно звернути увагу на те, що кожного дня до відділів місцевих прокуратур надходить велика кількість звернень, заяв та скарг, адресованих керівнику цього органу як від громадян, так і від органів державної влади, їх посадових осіб. Відповідно до Наказу Генеральної прокуратури України «Про затвердження Інструкції з діловодства в органах прокуратури України» від 15.01.2013 № 3 вказані звернення реєструються працівниками прокуратури та передаються на розгляд керівнику для отримання резолюції безпосередньо в день їх надходження, а якщо звернення містить вимогу розпочати досудове розслідування, повідомлення про злочин чи іншу термінову інформацію – невідкладно. Однак, на практиці зазначені положення майже не виконуються, оскільки працівники відділів місцевих прокуратур об'єктивно не мають ані часу, ані достатнього матеріально-технічного забезпечення, щоб кожного дня доставляти кореспонденцію керівнику місцевої прокуратури. Унаслідок цього, здебільшого документ,

по якому повинно бути ухвалено рішення негайно, чи в день його надходження, розглядається керівником протягом 7-10 днів.

Подібні проблеми нерідко виникають і під час розслідування кримінального провадження. Так, згідно з ч. 3 ст. 40 КПК України у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні. Знову ж таки, через уже зазначені вище причини такі клопотання зазвичай розглядаються до 10 днів, що призводить не тільки до порушення процесуальних строків, а й до затягування проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях.

Не слід також забувати, що керівники місцевих прокуратур постійно дають працівникам ряд вказівок (переважно адміністративного характеру), більшість з яких відповідно до вимог законодавства повинна бути оформлена в письмовій формі. Зрозуміло, що працівники майже не дотримуються і цих норм. Вони спочатку виконують вказівку, а вже згодом отримують переданий від керівника документ з її формальним оформленням.

Таким чином, слід констатувати, що нова реформа місцевих прокуратур забезпечила працівників прокуратури не покращеннями і оптимізацією процесу роботи, а навпаки – додатковими труднощами й проблемами, які вони змушені вирішувати різними способами замість того, щоб займатися виконанням своїх обов'язків. А тому, виходячи з реалій роботи української прокуратури, керівник повинен територіально знаходитися в одній будівлі з усіма своїми працівниками. Лише за таких умов органи прокуратури зможуть оперативної й ефективно виконувати покладені на них завдання та функції.

Науковий керівник: Дудченко О. Ю., асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів

*Степаненко Вікторія Олександрівна,
студентка 4 курсу, 18 групи ІПКОЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Реформа прокуратури: бути чи не бути?

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про прокуратуру» в свій час викликало досить оптимістичні прогнози. Позитивні відгуки отримали нові законодавчі акти і в Раді Європи за радикальний відхід від громіздкого кримінального процесу, забезпечення презумпції невинуватості особи та положення стосовно протидії катуванню в рамках кримінального провадження. Але в реальності все видалося не так добре, бо новий КПК навряд чи запрацює без проведення низки супутніх реформ, де однією з ключових є реформа прокуратури, яка на жаль виявилася лише «косметичною».

Реформа прокуратури залишається одним з зобов'язань України перед Європейським союзом на шляху до інтеграції. Здавалося б, ефективність роботи органів обвинувачення висока, бо українські суди виносять 0,2% виправдувальних вироків, але залишається питання чи з кожен з них є законним. Вотум довіри українців до органів прокуратури сягає лише 10 %, враховуючи те, що рівень злочинності у нас один з найвищих в Європі. З часу ухвалення Конституції 1996 року прокуратуру намагалися реформувати неодноразово, але серед причин затягування процесу реформи — зайва політизація цього питання, діаметрально протилежні погляди на шляхи реформування органів прокуратури України.

Понад усе, одним з ключових питань реформування є законодавче визначення статусу прокуратури відповідно до принципу поділу влади, що діє на рівні Конституції

України. Виходячи із світового досвіду, прокуратура є стороною процесу в суді і представляє державу, тому функції прокуратури є більш подібними до виконавчої влади. З іншого боку, прокуратура має своїм завданням сприяти правосуддю, тому в багатьох країнах вона суміщається із судовою системою. В Україні це питання неодноразово обговорювалося, лунали пропозиції як щодо віднесення прокуратури до судової гілки влади, так і до виконавчої гілки влади, але на сьогодні прокуратури все ще залишається незалежним органом, що не відноситься до жодної з трьох гілок влади.

З визначенням прокуратури у державному механізмі тісно пов'язане коло повноважень органів прокуратури. Зокрема, існує внутрішній конфлікт у сфері нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Виходячи з аналізу поглядів українських юристів ефективніше було б розмежувати адміністрацію та охорону в закладах виконання покарань та підпорядкувати останню органам внутрішніх справ, тоді б взагалі не виникала необхідність у побудові паралелі цих функцій з боку прокуратури, зайві питання щодо завантаження органу та концентрації влади у кримінальному провадженні. На мою думку, спостереження за виконанням покарань взагалі має проводити спеціально утворений, незалежний від прокуратури та суду орган, що забезпечує дійсну можливість виправлення особи та взаємодію з слідчими органами.

Позитивним в процесі реформування прокуратури вважаю вирішення питання щодо кількості прокурорських працівників. Аналізуючи досвід європейських країн, можна виявити, що 25 прокурорів — це оптимальна чисельність для місцевої прокуратури, тобто один прокурор на 10 тисяч населення, бо якщо на 100 тис. населення у Франції, Італії, Іспанії чи Німеччині припадає від трьох до шести прокурорів, то в Україні — було більш ніж 20, не говорячи про їх кількість в самій Генеральній прокуратурі, а також працівників її апарату. Наслідком скорочення штату органу стало не лише істотне зниження кількості прокурорів, а й значна економія бюджетних коштів при підвищенні рівня їх забезпеченості, що стоїть одним з завдань в процесі реформування задля підвищення авторитету серед населення.

Вважаю, що в реформуванні також є добре намічені перспективи щодо урегулювання й діяльності дорадчих та консультативних органів і право на прокурорське самоврядування. 15 квітня 2016 року повинна почати роботу кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокуратури, яка має забрати значну частину повноважень Генерального прокурора та буде відповідати за набір, просування по службі і звільнення прокурорів, крім військових з їх числа.

Прокуратура України на сьогоднішній день є одним з найбільш корумпованих органів державної влади, враховуючи навіть проведення реформи, намагання омолодження структури та очищення їх лав від низькокваліфікованих працівників. За статистикою, при проведенні конкурсного відбору у 2015 році зі 100 вакансій лише 3 замістили нові працівники. Це вдається зручним для зовнішньої видимості перед європейськими колегами з одного боку та залишення вигідної для всіх високопосадовців системи.

В нас час неможливо досягнути якісних змін без проведення реформ, але реформ комплексних. Але, як відомо, прокуратури й суди функціонують за старими схемами взаємодії, що унеможливорює підвищення довіри до цих структур та реформування правової системи на шляху її наближення до демократичних стандартів європейських країн.

Порівняльно-правовий аналіз судових систем Австрії, Франції та Великобританії

У кожній країні особливість судової системи зумовлена історично. Для судових систем багатьох країн світу характерні множинність і багатоланковість. Множинність судових систем знаходить своє відображення у тому, що у кожній країні, як правило, діють суди загальної юрисдикції (цивільні, кримінальні) та спеціальної юрисдикції (адміністративні, трудові, податкові). Багатоланковість судової системи характеризується наявністю у ній судів першої інстанції (суди обмеженої юрисдикції, необмеженої юрисдикції, мирові суди), судів середньої ланки, що здійснюють апеляційне провадження та Верховного Суду як вищого судового органу.

Питання класифікації судових систем та їх структури в окремих європейських державах розглядалися певним чином у роботах Т. М. Анакіної, О. С. Безнасюка, Л. М. Ентіна, Н. С. Малихіної, Л. М. Москвич, С. В. Прилуцького, Х. У. Рустамова, Н. В. Сібільової, В. І. Шишкіна та ін.

Суди загальної юрисдикції в Україні розглядають велику кількість справ, і за статистикою майже половину з них становлять справи про адміністративні правопорушення, тобто дрібні справи, які можуть розглядатися або іншими органами державної влади (створення квазі судової системи), або спеціально утвореними судовими органами.

В країнах Європи з метою розвантаження судів загальної юрисдикції, існують окремі суди, які не мають назви адміністративних судів, адже в зазначених країнах не існує кодексів про адміністративні правопорушення і відповідно, всі правопорушення вважаються кримінальними.

В австрійській республіці, наприклад, існує три системи судів: загальні суди, адміністративний суд та конституційний суд. Адміністративний суд існує незалежно від систем загальних судів і розглядає справи та оцінює діяльність державних органів на предмет їх відповідності закону. Здебільшого має справу зі скаргами проти адміністративних рішень, які прийняті адміністративними органами вищої інстанції. В першій інстанції згадані скарги розглядає незалежний адміністративний сенат. Конституційний суд розглядає федеральні та земельні закони на предмет їх конституційності та оцінює рішення адміністративних органів щодо їх відповідності закону. Система загальних судів Австрійської республіки складається з чотирьох ланок. Першою ланкою є так звані районні суди (розглядають дрібні цивільні скарги, сімейні спори та незначні правопорушення, які можна порівняти до адміністративних правопорушень в Україні). Наступна ланка – земельні суди, які розглядають всі інші справи та є апеляційними судами для районних судів. Вищі земельні суди виконують апеляційні функції для районних судів, але вони є також судами першої інстанції у кримінальних справах. Верховний суд республіки має право переглядати рішення всіх нижчих судів в касаційному порядку.

Судова система Французької республіки має понад 20 судів і трибуналів. Окремими гілками цієї системи можна виокремити Конституційну раду (Конституційний суд), Трибунал з конфліктів, Систему адміністративних судів, яку очолює Державна Рада, та систему загальних судів, яку очолює Верховний суд. Адміністративні суди в республіці поділяються на спеціалізовані адміністративні суди та звичайні адміністративні суди, які розглядають справи про порушення прав громадян органами виконавчої влади. Другою ланкою адміністративних судів є апеляційні адміністративні суди, третьою — Державна рада. До цієї гілки відноситься також і трибунал з конфліктів, який вирішує конфлікти щодо юрисдикції між звичайними та адміністративними судами.

Стосовно дрібних правопорушень у Франції існує стала система поліцейських трибуналів, які розглядають всі справи про дрібні правопорушення (дорівнює адміністративним правопорушенням в Україні). За рік поліцейськими трибуналами розглядається понад 2 млн. справ, які направляються до таких трибуналів не тільки працівниками поліції та жандармерії, але й різними інспекціями за порушення, допущені в різних сферах суспільного життя. При цьому у Франції не існує кодексу про адміністративні правопорушення, а всі правопорушення визнаються кримінальними. Проте існує градація правопорушень. Дрібні правопорушення мають назву правопорушень, цивільні правопорушення мають назву деліктів, а правопорушення, які мають ознаки злочинів – мають назву злочини. В разі винесення рішення, яке не задовольняє осіб, що їх стосується, вони можуть звертатися до суду другої інстанції або адміністративного суду.

У Великобританії існує досить складна система судів, яка також має спеціальні суди для розгляду справ про дрібні правопорушення. В цілому на нижчому рівні судів Великобританії існують магістратські суди та суди графств. Магістратські суди розглядають всі правопорушення, які є дрібними. Всі правопорушення, які виявляються поліцейськими розглядаються в судах магістрату. При цьому в таких судах розглядаються також і інші правопорушення, які виявляються іншими державними органами або працівниками магістратів. Другим рівнем загальних судів у Великобританії є Суд корони, який є водночас апеляційним судом для судів магістрату та судом першої інстанції для провадження у кримінальних справах. Суд корони є судом присяжних, проте в більшості випадків рішення приймається суддями одноосібно. Апеляційним судом для зазначених судів є Високий суд правосуддя, який також може бути судом першої інстанції. Для всіх судів створено апеляційний суд, який розглядає апеляції на рішення всіх судів. Зазначений суд має два відділення – у кримінальних та цивільних справах. Найвищим судовим органом в Сполученому королівстві є Палата лордів, який в апеляційному порядку розглядає рішення всіх нижчих судів.

На підставі проведеного аналізу судових систем світу можна дійти висновку, що з метою розвантаження судів загальної юрисдикції доцільним являється збільшення квазі судових функцій органів виконавчої влади, проте при домінуючій ролі судів. Також може використовуватися досвід створення мирових або товариських судів. В цілому реформування судової системи повинно проводитися виважено з використанням досвіду існуючих судових систем, але не простому їх копіюванню.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. кафедри організації судових та правоохоронних органів НЮУ імені Ярослава Мудрого Овсяннікова О.О.

Чижик Катерина Михайлівна
студентка 4 курсу
господарсько-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУДОВО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Однією з найбільш дискусійних проблем останніх років є проблема про місце прокуратури у системі гілок державної влади. Її розробкою займалися вчені різних історичних періодів, серед яких В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, В.В. Долежан, М.В. Косюта, О.В. Марцеляк, Н.В. Мельников, М.І. Мичко, В.Ф. Погорілко, В.В. Сухонос, Ю.С. Шемшученко, О.Н. Ярмиш.

У науковому та юридичному співтоваристві є чотири основні течії, щодо місця прокуратури в системі органів державної влади, а саме:

- 1) приналежності інституту прокуратури до виконавчої гілки влади;
- 2) приналежності інституту прокуратури до законодавчої гілки влади;
- 3) приналежності інституту прокуратури до судової гілки влади;

4) виділення четвертої «контрольно-наглядової» гілки влади.

Варто зазначити, що Конституція України не містить чіткої відповіді на запитання, до якої гілки влади відноситься все ж таки прокуратура. Загалом норми присвячені прокуратурі містяться у окремому розділі Основного Закону (розділ VII з назвою «Прокуратура»). Незважаючи на пряму вказівку Конституції України про те, що організація і порядок діяльності органів прокуратури України визначаються законом, але і Закон України «Про прокуратуру» не дає відповіді на зазначене питання. У той же час проблема чіткого визначення місця прокуратури у системі гілок державної влади має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки з нього слідує розуміння ролі цієї інституції в системі стримань і противаг між гілками влади у правовій державі, якою відповідно до Конституції є Україна.

Відповідно до чинного Закону України «Про прокуратуру» усі функції, які виконує прокуратура безпосередньо пов'язані із взаємодією із судом. Так, функція захисту прав і свобод громадян, захисту інтересів суспільства і держави здійснюється виключно у формі представництва у суді. Інші функції також реалізуються або у суді, або шляхом активної взаємодії із судом.

Таким чином, на мою думку, модель незалежної прокуратури в системі органів судової влади України є найприйнятнішою для нашої країни і повністю відповідає заходам і зобов'язанням, передбаченим членством України в Раді Європи.

Слід підкреслити, що доцільно у різних досить розвинених країнах світу прокуратура знаходиться в системі органів влади. Такі країни можна поділити на дві групи.

До першої групи країн входять ті держави, у яких прокуратура входить до складу юстиції, хоча при цьому може відноситися і до органів правосуддя, і працювати при судах, а прокурори можуть належати до суддівського корпусу (США, Франція, Бельгія, Данія, Польща, Ізраїль, Японія, Естонія).

До другої групи відносяться країни, де прокуратура повністю включена до складу судової системи і функціонує у рамках судової системи адміністративної автономії (Іспанія, Колумбія, Болгарія, Латвія).

Варто звернути увагу на висновки експертів Венеціанської комісії Ради Європи. Зокрема, П'єр Корню звернув увагу на те, що, справді, прокуратура як інституція в Україні існує сама по собі і не віднесена до будь-якої гілки влади, не може належним чином виконувати свої функції. Тобто прокуратура як вільний електрон, який мігрував, так написано у висновку, між різними гілками влади, не спрацьовував і не виконував тих функцій, які покладалися на цю інституцію. Але і віднесення її у такому незалежному вигляді до органів судової влади забезпечить виконання покладених на неї функцій, зокрема, щодо захисту прав людини. У висновку зазначається також, що необхідно чітко визначити межі співвідношення судового контролю і захисту прав громадян.

Однак, я вважаю, що прокуратура повинна бути органом судової гілки влади лише функціонально, а не організаційно, що забезпечить їй необхідну незалежність. Функції прокуратури безпосередньо пов'язані зі здійсненням судочинства. Зрозуміло, що прокурори не можуть здійснювати правосуддя та посягати на виключну суддівську компетенцію. Закріплення функцій на конституційному рівні дає змогу однозначно визначати межі компетенції та не допускати втручання прокуратури у діяльність судів, тим самим забезпечуючи незалежність суддів.

Безумовно, при вирішенні поставлених завдань при трансформації органів прокуратури необхідно враховувати особливості історичного розвитку цього інституту в Україні та специфіку національної юридичної системи. Це питання потребує відкритої дискусії із залученням широких кіл юридичної та наукової громадськості, експертів Ради Європи.

*Перевірив асистент кафедри Організації судових та правоохоронних органів
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, к.ю.н. Дудченко Олександр Юрійович*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ І ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Контроль за законністю в діяльності державних органів і їх посадових осіб, є важливою умовою реалізації конституційних прав і свобод людини.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України досудовим слідством є форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів. Досудове слідство покликане вирішити або створити умови для подальшого вирішення судом найважливішого завдання – забезпечення справедливості та всіх інших завдань кримінального процесу.

Судовий контроль, прокурорський нагляд слугують основними засобами забезпечення законності діяльності слідчого на досудовому слідстві, а також є гарантією дотримання процесуальних прав учасників досудового розслідування.

Судовий контроль у кримінальному провадженні являє собою окремий напрямок діяльності суду, яка здійснюється під час досудового розслідування слідчим суддею. Його сутність полягає у здійсненні слідчим суддею контролю за законністю та обґрунтованістю рішень та дій (бездіяльності) слідчого і прокурора; обмеження при проведенні досудового розслідування конституційних прав людини шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій і рішень органів досудового розслідування.

Прокурорський нагляд за органами, які проводять дізнання і досудове слідство складають дії та рішення прокурора щодо реалізації наданих йому повноважень з метою попередження, виявлення й усунення порушень цими органами норм кримінально-процесуального та інших законів. Також прокурорський нагляд визначають як гарантію своєчасного та надійного захисту прав людини як від протиправних дій осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, так і від можливого свавілля і беззаконня з боку посадовців органів досудового розслідування, які активно застосовують у своїй діяльності широкий арсенал примусових заходів процесуального характеру.

Особливістю прокурорського нагляду в кримінальному провадженні є те, що прокурор зобов'язаний у всіх стадіях кримінального судочинства своєчасно вживати передбачених законом заходів щодо усунення порушень закону, від кого б ці порушення не виходили, і наділений дієвими інструментами (актами) для реагування на ці порушення.

Проте, з огляду на зміст принципів змагальності та диспозитивності сторін у кримінальному процесі, передбачених у ст. 16-1 КПК України, функції обвинувачення, захисту та вирішення справи по суті не можна покладати на один і той самий орган. Тому прокурор не може виконувати водночас дві функції – обвинувачення та захисту, що цілком логічно призводить до порушення рівноваги між цими двома інститутами.

Судовий контроль за діями та рішеннями органів досудового слідства має бути ефективним і доступним, а не просто теоретичним чи ілюзорним, він є однією з найважливіших функцій суду.

Отже, судовий контроль і прокурорський нагляд має дві самостійні форми державної діяльності з властивими їм завданнями, методами і засобами.

Однак, існують різні точки зору з боку вчених щодо визначення судового контролю і прокурорського нагляду. За досудовим слідством судовий контроль є більш ефективним на відміну від прокурорського нагляду, оскільки вважається, що статус прокурора за українським законодавством та його участь у досудовому провадженні не надають достатньої гарантії для незалежного та безстороннього розгляду скарги учасників процесу. Положення українського законодавства, що прокурор, крім виконання функції обвинувачення, ще й охороняє права і законні інтереси учасників процесу, не можуть розглядатися як підтвердження його статусу незалежного та безстороннього суб'єкта.

З даним твердженням можна не погодитись, оскільки і судовий нагляд, і прокурорський контроль покликані забезпечити гарантії дотримання процесуальних прав учасників досудового розслідування. Також слід пам'ятати, що судовий контроль фактично не може охопити всю діяльність органів досудового розслідування, пов'язану із застосуванням примусових заходів. Повноваження прокурора й суду різняться тим, що суд покликаний захищати права та законні інтереси людини й громадянина, а прокуратура поєднує завдання щодо захисту прав і свобод людини та підтримання державного обвинувачення.

То ж можна прийти до висновку, що проблему забезпечення прав особи на досудовому слідстві не можна вирішити шляхом повної заміни прокурорського нагляду на судовий контроль.

Безсумнівно, вдосконалення чинного законодавства, зокрема внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативних актів, що ґрунтуються на основі рішень Європейського суду прав людини, допоможе забезпечити рівні права громадян, дотримання прав людини в кримінальному судочинстві України, врегулювати інститут оскарження дій і рішень органу дзнання та досудового слідства загалом, а також конкретизувати конституційні положення судового контролю і прокурорського нагляду в процесуальному законодавстві.

*Дубина Володимир Анатолійович
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 4 група*

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗПАДУ СРСР

Розпад Союзу Радянських Соціалістичних Республік – тема, яка залишиться актуальною як для наукових досліджень, так і для масових обговорень ще довгий час. Це пов'язано з тим, що наше сучасне соціальне життя постійно відчуває на собі відголоски минулої епохи, а сам розпад СРСР був точкою відліку існування незалежної України.

Навіть досі в науковій літературі не припиняються суперечки щодо дійсних суб'єктивних та об'єктивних причин, що зумовили розпад СРСР. Ще в 1970-1980-тих роках в «комуністичній імперії» загострились процеси саморуйнування. Більше того й зовнішні сили, зокрема тривала «холодна війна», посилювали внутрішні протиріччя в країні.

В 1985 році до влади в КПРС прийшла політична еліта на чолі з М.С. Горбачовим, почався так званий етап «перебудови». Вони в своїй діяльності прагнули до стабілізації досить хиткого положення країни, але їх діяльність не ознаменувалась успіхом. Тому що практично неможливо було наприкінці ХХ ст.. вирішити суперечності економічно - політичного характеру на засадах марксистсько- лєнінських догм, які мали застарілий зміст та абсолютно неактуальні методи. Більше того, М.С. Горбачев зовсім не хотів відходити від традиційного радянського авторитаризму. Тобто він не сприймав суттєвих змін в політичній картині світу, не хотів визнавати помилки минулого керівництва, відмовлявся на практиці реалізовувати принцип розподілу влади, що сприяло б демократизації суспільства.

Суто в формального боку, СРСР взяв курс в цей період на забезпечення більшої свободи національним республікам. Гостро постала проблема повернення певних національних меншин(чеченців, інгушів, татарів Криму) на батьківщину їх предків. Таким чином політичним керівництвом СРСР «була відкрита скринька Пандори» для них самих. Адже саме тоді почалась масова боротьба за національну самостійність, яка десятиліттями придушувалась тоталітарним режимом.

Найпершими відреагували країни Прибалтики. Вже в 1990 р. стає очевидним, що функціонування союзних структур на їх території буде неможливим. 11 березня 1990 р. Литовський парламент проголосив незалежність республіки. 30 березня те саме зробив парламент Естонії. Латвія оголосила про свою незалежність 4 травня 1990 р.

Усвідомлюючи критичність положення країни, глава держави прийняв рішення про проведення зустрічей з представниками союзних республік протягом квітня - листопада 1991 року для того, щоб створити новий союзний договір. Це, на його думку, змогло б згладити гострі краї шляхом надання певних поступок. Звучали думку про перетворення СРСР на конфедерацію. Але успіху так званий «новоогарьовський процес» не отримав.

Особливу увагу слід звернути увагу на події серпня 1991 р. 18 серпня було створено Державний комітет з надзвичайного стану. Його члени прагнули усунути від влади М.С. Горбачева, але в той же час зберегти СРСР. В наступні дні вони приступили до активних дій та вчинили спробу державного перевороту, що отримав назву «серпневий путч». Але змова отримала провал. Керівники ДКНС були визнані державними злочинцями.

Саме ці події й стали поштовхом до того, що 24 серпня 1991 року ВРУ ухвалила Акт проголошення незалежності України. Адже смертельна небезпека, яка нависла над Україною (з тексту самого документа) стала достатнім аргументом для прийняття такого рішення. Постановою ВР УРСР «Про проголошення незалежності України» було

закріплено положення щодо необхідності проведення 1 грудня 1991 року республіканського референдуму на підтвердження акта проголошення незалежності.

На референдум було винесено питання щодо підтримання чи не підтримання Акту проголошення незалежності України. В ньому взяли участь близько 84% українців, 90% дали схвальну відповідь. Такий неоднозначний аспект: питання в бюлетені стосувалось саме Акту, але жодного прямого запитання щодо виходу з СРСР України не було. Відповідно до Конституції СРСР 1977 року, де було закріплено право вільного виходу республік зі складу, а також закону «Про порядок вирішення питань, пов'язаних з виходом союзної республіки із СРСР» такий вихід обов'язково повинен підтверджуватись результатами референдуму відповідного змісту.

Про недотримання порядку радянського законодавства при самопроголошенні незалежності України згадав навіть В.Путін в 2014 році, незважаючи на майже 25-річне існування незалежної України. Але слід зазначити, хоч деяким чином і була порушена процедура, але незалежність держав була визнана як законодавством самих країн, так і їх визнанням на міжнародній арені.

І вже заключним документом, яким було остаточно оголошено розпуск Союзу РСР і створення Співдружності Незалежних Держав була Біловезька угода (7-8 грудня 1991), яка була підписана Президентом України Леонідом Кравчуком, Президентом Росії Борисом Єльциним та Головою Верховної Ради Республіки Білорусь Станіславом Шушкевичем у Біловезькій Пущі під Брестом (Білорусь).

Отримана нами незалежність є великою відповідальністю. Хоч наразі наша держава є досить молодою і є велика кількість труднощів в різних сферах, але слід надалі розбудовувати демократичну державу та не відходити від наміченого курсу.

*Виконала студентка
8 групи, 4 курсу, господарсько-правового
факультету
Івасишин І. Я.*

Науковий керівник: Толстенко Ю. О.

Особливості виконання рішень Міжнародного кримінального суду

Міжнародний кримінальний суд (далі МКС) — перший правовий інститут, що діє постійно, в компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності.

Ідея створення наднаціональної судової установи, основною функцією якої стало б притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти миру, людяності, порушення правил і звичаїв ведення війни, виникла ще після Першої світової війни. Вдруге дане питання постало після Другої світової війни, і навіть було реалізовано у діяльності Нюрнберзького та Токійського трибуналів. Проте установи, створені ad hoc, припиняли свою діяльність відразу після винесення рішення, тому питання щодо створення постійно діючого судового органу залишалося актуальним [1, с. 77].

Так, Статут МКС визначає лише найсерйозніші злочини проти людства, за якими може наставати міжнародна кримінальна відповідальність, яка, як бачимо, є значно вищою, аніж національна.

Ст.5 Статуту МКС вказує, що Суд володіє юрисдикцією щодо таких видів злочинів: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; с) військові злочини; д) злочин агресії.

Позбавлення волі зазвичай є основним різновидом кримінального покарання, що призначає МКС. Статут закріплює, що Суд може призначити покарання особі, визнаній винною у вчиненні злочину, передбаченого ст. 5 у вигляді «позбавлення волі на визначений строк, який рахується в роках, але не може перевищувати 30 років» (п. 1 (а), ч.

1, ст. 77 Статуту) та у вигляді «довічного позбавлення волі, але тільки у тих випадках, якщо це виправдано виключно тяжким характером злочину та індивідуальними обставинами щодо особи, визнаної винною у його вчиненні» (п. 2 (б), ч. 1, ст. 77 Статуту)[3].

У цій роботі, ми б хотіли звернути особливу увагу саме на стадії виконання рішень, адже інститут виконання рішень МКС – є абсолютною новелою.

Відповідно до ст. 103 Статуту МКС «покарання у вигляді позбавлення волі особа відбуває у державі, визначеній Судом із списку тих держав, що висловили на це згоду» [2]. Суд здійснює контроль за тим, щоб тримання засуджених відповідало міжнародним договірним стандартам.

При МКС функціонує центр ув'язнення, розташований в голландському тюремному комплексі у Схевенінгені – на околиці Гааги (Нідерланди). Його основною функцією є тримання під вартою осіб у гуманних, безпечних та надійних умовах.

Відповідно до п. 90 Регламенту МКС, що було прийнято суддями Суду на П'ятій пленарній сесії в Гаазі 26 травня 2004 р., «Секретар Суду відповідає за всі аспекти управління пенітенціарним центром, в тому числі за забезпечення безпеки та порядку, та приймає всі пов'язані з цим рішення. Поводження зі всіма ув'язненими центру повинно бути гуманним та таким, що не принижує невід'ємну гідність людської особистості. Забороняється будь-яка дискримінація в'язнів за такими ознаками, як стать, вік, раса, колір шкіри, релігія, вірування, політичні або інші переконання, національне, етнічне або соціальне походження, майнове становище та ін.».

Чоловіків та жінок розташовують в різних блоках пенітенціарного центру. Наскільки це можливо засуджених осіб, щодо яких вже винесено вирок, тримають окремо від тих, які очікують судового розгляду або щодо яких розглядається справа в порядку оскарження. В'язнів тримають в окремих камерах, за виключенням особливих обставин або випадків, коли начальник пенітенціарного центру вважає спільне тримання доцільним [4, с. 183].

Кожен ув'язнений в пенітенціарному центрі має наступні права:

- 1) приймати участь у робочій програмі;
- 2) мати дозволені предмети одягу та речі особистого користування;
- 3) отримувати матеріали для читання, канцелярські приналежності для писання та інші предмети, необхідні для освіти та дозвілля;
- 4) регулярно отримувати інформацію про новини з газет, періодичних видань та інших радіо та телевізійних передач;
- 5) користуватися приміщеннями, обладнаними матеріалами для читання, письмовими приналежностями, телевізором, радіо та комп'ютером;
- 6) отримувати кореспонденцію, листи та посилки;
- 7) приймати участь у спортивних заходах;
- 8) підтримувати зв'язок телефоном та поштою зі своїми рідними та іншими особами (Положення 99 Регламенту Суду).

Такі умови можна вважати «еталоном». Стандарти необхідно впроваджувати на універсальному, регіональному та національному рівнях. Кількість місць у пенітенціарному центрі є обмеженою, тому без пенітенціарного співробітництва з державами МКС не може функціонувати. Самі держави заарештовують осіб і передають їх до Суду для розгляду справи. Зазвичай, саме у державних пенітенціарних установах відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.

Отже, Міжнародний кримінальний суд як міжнародна установа покликаний забезпечувати притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини геноциду, апартеїду, злочини проти людяності та військові злочини. Виконання судових рішень МКС відбувається у специфічній формі – при вирішенні питання про призначення покарання, вирішується і питання, який Суд буде приймати злочинця для відбування покарання. Поряд з цим, ми з'ясували певні особливості у пенітенціарній сфері діяльності Міжнародного Кримінального Суду, як бачимо, при МКС функціонує міжнародний центр

ув'язнення, діяльність якого та матеріальне забезпечення є взірцем для діяльності подібних установ у всьому світі.

Кравченко Тетяна Сергіївна

*студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції та судової
адміністрації, 5 курс, 10 група
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕФІЦИТ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Із самого початку створення (1992 р.), ЄС був об'єктом достатньо гострої критики у зв'язку з браком демократії – так звана «**проблема дефіциту демократії**». Дане питання особливо загострилося у 2003 році, коли створювалася Конституція ЄС.

Слід сказати, що на сьогодні не існує єдиного розуміння дефіциту демократії. Більш того сам факт існування такого явища як дефіцит демократії є дискусійним.

На сьогодні у світі утворилося два «табори» політиків, учених та експертів: перші є прихильниками тієї думки, що проблема дефіциту демократії – реальна і з нею треба боротися; другі вважають, що дефіцит демократії – звичайна вигадка. То ж щоб з'ясувати, що дефіцит демократії в ЄС справді існує, або ж – навпаки, є міфом, необхідно дослідити та проаналізувати аргументи тієї та іншої сторони.

Прихильники існування дефіциту демократії обґрунтовують свою позицію наступним чином: 1) небезпека «тиранії більшості». Створювані в єдиній Європі структури змушують держави-члени всупереч власним інтересам приймати волю євроінтеграторів. Більшість законів нав'язуються бюрократами з Брюсселю, яких ніхто не обирає. Вони перебирають на себе законодавчі функції національних парламентів, а у випадку, коли європейський процес вимагає референдумів, відмовляються визнавати негативний результат (як це було в Данії у 1992 р. та Ірландії в 2001 р.); 2) брак «демократичної легітимності». Структури ЄС є забюрократизованими і негнучкими, а контроль за ними з боку європейської громадськості – надзвичайно слабким і неефективним. Більшість держав-членів позитивно розцінюють діяльність ЄС, проте визнають, що їх вплив на прийняття рішень в Союзі є недостатнім. Неодноразово зазнавали критики Європейський Центральний Банк та Суд ЄС за монополію контролю над валютною та судовою сферами, за закритість механізму прийняття рішень; 3) віддаленість багатонаціональної організації континентального масштабу від окремих громадян, історична безпрецедентність цих органів в загальноєвропейській культурі, історії, символіці. Лише один інститут ЄС – Європейський Парламент – обирається безпосередньо громадянами, які на виборах скоріше керуються національними перевагами, ніж пріоритетами єдиної Європи. Тому Європейська Комісія часто сприймається як «зібрання міністрів, дипломатів та чиновників держав-членів з метою таємних консультацій», «картель наднаціональних та національних технократів, які прагнуть регулювати життя громадян»; 4) відсутність в єдиній Європі політичної ідентичності у формі загальноєвропейських партій з метою реалізації політичної участі європейців. За майже 30-річну історію прямих виборів до Європарламенту вони жодного разу не досягали головної мети – надихнути й мобілізувати виборців європейськими ідеями і програмами. Вибори й досі залишаються сумою результатів голосування щодо окремих національних тем, а європейські виборці, не дуже активно користуючись правом волевиявлення на загальноєвропейських виборах, більше цікавляться вирішенням проблем, які залишаються в компетенції їх країн.

Натомість прихильники поглиблення європейської інтеграції стверджують, що так званий дефіцит демократії в ЄС є міфом. На їх думку, європейські структури цілком відповідають критеріям демократичного врядування, оскільки базуються на принципах прозорості та ефективності політики, субсидіарності, системі конституційних «стримувань

і противаг», а також на опосередкованому контролі з боку урядів держав-членів та зростаючих повноваженнях, наданих Європейському Парламенту. На обґрунтування своєї позиції, вони додають: 1) ЄС проводить досить помірну податкову політику, збираючи лише 1,5 ВВП держав-членів; 2) ЄС позбавлений також однієї з головних прерогатив сучасної держави – монополії на легітимну силу, оскільки не має ні поліції, ні армії; 3) щодо тих органів ЄС, які мають значну автономію і наднаціональний статус – Суд ЄС, Європейський Центральний Банк, Генеральний директорат з питань конкуренції – то вони функціонують у сферах, в яких мають працювати виключно експерти і висококваліфіковані фахівці, оскільки більшість громадян є невігласами в цих питаннях.

Уваги потребує й думка американського професора, директора програм ЄС в Гарвардському університеті, а також одного з противників дефіциту демократії - Ендрю Моравчика, який вважає, що теза щодо «дефіциту демократії» є наслідком «старомодного націоналізму» та відсутності передбачення. На його думку, інститути ЄС природно здаються неефективними для тих, хто виходить з абстрактних політичних ідеалів парламентської демократії, а не з реального механізму національних демократій. У цілому Договір про заснування ЄС поєднує в собі «елементи консенсусної демократії Нідерландів, канадський федералізм, стримування та противаги США та обмежені фінансові можливості Швейцарії», - підсумовує професор.

То ж як бачимо, прийняти одну з двох позицій неможливо, оскільки як аргументи прихильників дефіциту демократії, так і доводи противників дефіциту демократії є слушними. Це пов'язано з відмінністю уявлень щодо демократії, традицій демократичних інститутів у різних націй Європи та розмаїтістю шкіл політичної філософії. То ж єдиним виходом для вирішення цієї дискусії є створення єдиного для всіх країн-учасниць ЄС документу, який містив би чітке визначення демократії, а також її головних ознак, властивостей та критеріїв. Саме за таких умов вдасться уникнути зловживань та маніпуляцій у питанні дефіциту демократії в ЄС.

Leshchenko N.

*Student of the 5-th year of Economic law
Faculty*

Yaroslav Mudryi National Law University

THE DOCTRINE OF IMPLIED POWERS IN THE EU

The functioning of any international organization can be effective if it has the institutional mechanisms which realize its competence. According to art. 5 TFEU the limits of Union competences are governed by the principle of conferral [1]. So under the principle of conferred powers, the EU acts only within the limits of the competences conferred upon it by the Member States in the constituent instruments to achieve the objectives set out therein. The main rule is that the organization has a legal character, if it is carried out in accordance with its competence and its organs act inside their competence also. Thus this mechanism provides a legal space for the implementation of the functions and objectives of international organizations. Despite this the nature of EU has remained a debatable question in scientific community. Although the EU can be described as an international organization or 'sui generis', it doesn't change the fact that this entity has its own competence and its competence should be definable.

Powers, rights and duties of the international organizations are based on its constituent instruments. Jan Klabbbers pointed: «the idea behind attribution is, quite simply, that international organizations, and their organs, can only do those things for which they are empowered» [2, p.54]. However, the EU is a complicated and controversial entity. Thus there is a range of powers which are not expressed explicitly, but which the international organization possesses a default – these are implied powers.

During the history the doctrine of implied powers has formed through the adoption of judicial decisions by international courts, some of which have become the classic cases for an understanding of this theory. Jan Klabbbers said: «The Court found a power to be implied in the

existence of another, explicit power, in much the same way as it is sometimes said that treaties generally may contain implied clauses» [2, p.57]. According to the art. 352 TFEU if action by the Union should prove necessary, within the framework of the policies defined by the Treaties, to attain one of the objectives set out in the Treaties, and the Treaties have not provided the necessary powers, the Council, acting unanimously on a proposal from the Commission and after obtaining the consent of the European Parliament, shall adopt the appropriate measures [1]. Thus there is special provision in the constituent instrument of the EU which supposes conditions for the implementation of such powers through the fulfillment of appropriate measures. Furthermore art.216 TFEU supposes the conclusion of agreements by the EU with other international actors if such conclusion is necessary in order to achieve, within the framework of the EU's policies, one of the objectives referred to in the Treaties.

The classic decision of ECJ *Fedechar* case proclaimed: «The rules laid down by an international treaty or a law presuppose the rules without which that treaty or law would have no meaning or could not be reasonably and usefully applied» [3]. Thus the ECJ resorted to the theory of implied powers in connection with the doctrine of 'effectiveness' as basis on which the implication take place. N. Fennely believes «The doctrine of 'effectiveness' (called by its French name, 'effet utile') provides that once the purpose of a provision is clearly identified, its detailed terms will be interpreted so "as to ensure that the provision retains its effectiveness» [4, p.674]. This situation obviously deals with certain powers which, while not expressly granted, are granted by implication.

Some scientists recognize that the best formulation of the doctrine of implied powers was proposed by Judge Green Hackworth, in his dissenting opinion to the International Court's Advisory opinion in *Reparation for Injuries*: «Implied powers flow from a grant of express powers, and are limited to those that are "necessary" to the exercise of powers expressly granted» [5, p.28]. There is the notion of implied powers in the broadest sense.

Moreover, the *ERTA* decision proclaimed: «The Member-States are required on the one hand to take all appropriate measures to ensure fulfillment of the obligations arising out of the Treaty or resulting from action taken by the institutions and, on the other hand, to abstain from any measure which might jeopardize the attainment of the objectives of the Treaty» [6]. This case is often mentioned in support of a wide theory of implied powers and it laid the foundation of the establishment the doctrine of implied powers.

Thus it is possible to draw some conclusions. The constituent document of any international organization including the EU establishes its powers, but it can't do it in great detail. Henry G. Schermers pointed: «No constituent instrument of international organizations can contain legal norms for every future action of the organizations» [7, p.407]. Because of this there was necessary to create the concept of implied powers within the EU which are defined as the additional powers that are not provided directly by the constituent instrument of the EU, but necessary to achieve the objectives set by this. So the existence of a given power implies also the existence of any other power which is reasonably necessary for the exercise of the former, as well as the existence of the given objective or function implies the existence of any power reasonably necessary to achieve it.

Literature:

1. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) / Consolidated Reader-Friendly Edition as amended by the Treaty of Lisbon (2007). – Foundation for EU Democracy, 2008. – 403 p.
2. Klabbbers J. An Introduction to International Institutional Law / J. Klabbbers. – Cambridge, 2002. - 399 p.
3. Judgment of the Court of 29 November 1956. - Fédération Charbonnière de Belgique v High Authority of the European Coal and Steel Community. - Case 8-55.
4. Fennely N. Legal Interpretation at the European Court of Justice / N. Fennely. - Fordham International Law Journal. - 1996. - Volume 20, Issue 3, Article 4. - P. 656-679.
5. Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, advisory opinion, [1949] ICJ Reports 174, Hackworth J dissenting, p.198

6. Judgment of the Court of 31 March 1971. - Commission of the European Communities v Council of the European Communities. - European Agreement on Road Transport. - Case 22-70.

7. Schermers, Henry G.. "Les bases juridiques de l'action des organisations internationales | The Legal Bases Of International Organization Action." Law Books of the Academy. The Hague Academy of International Law. Brill Online, 2015. Reference. Mykolos Romeris University Library. 14 November 2015.

*Прусенко Галина Євгенівна
здобувач кафедри правосуддя
КНУ імені Тараса Шевченка*

РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ В УКРАЇНІ

Незважаючи на ряд переваг міжнародного комерційного арбітражу в порівнянні з державним судочинством, відсутність у процесуальних актів арбітрів імперативної сили унеможливує виконання постанови арбітражу про застосування забезпечувальних заходів у примусовому порядку та на практиці зумовлює фактично неминучу необхідність звернення до державного суду для виконання ним функції сприяння арбітражу, що залишається головною проблемою ефективності забезпечення позову під час та до проведення арбітражного розгляду. У світовій практиці швидке та результативне забезпечення позову арбітражем можливе, з одного боку, завдяки високому рівню ділової культури сторін арбітражної угоди, а, з іншого боку, завдяки постійному вдосконаленню механізмів взаємодії арбітражу з відповідним державним судом, регламентованих на законодавчому рівні.

Варто наголосити на тому, що не тільки правова культура та ділові якості сторін, але й неупередженість арбітрів можуть бути визначальними факторами під час прийняття та виконання рішення арбітражу про забезпечення позову. Тому під час призначення арбітражного складу деякі арбітражні установи, наприклад, LCIA, здійснюють процедуру перевірки наявності конфлікту інтересів з метою встановлення можливої упередженості арбітрів до однієї зі сторін або до предмету спору. До призначення LCIA, кожен кандидат повинен підписати письмову заяву із зазначенням, чи існують будь-які обставини, відомі на даний час кандидату, які, ймовірно, можуть спровокувати виникнення в однієї зі сторін спору будь-яких обґрунтованих сумнівів стосовно його неупередженості або незалежності, та, в цьому випадку, вказати такі обставини.

У 2006 році до положень Типового закону ЮНСІТРАЛ було внесено низку змін щодо вжиття арбітрами забезпечувальних заходів, якими, зокрема, встановлюється механізм реалізації забезпечувальних заходів, застосованих арбітражним складом, за допомогою державних судів. Зокрема, відповідно до статті 17Н Типового закону ЮНСІТРАЛ забезпечувальні заходи, застосовані арбітражем, визнаються обов'язковими та, якщо інше не передбачено арбітражем, звертаються до виконання шляхом звернення до компетентного державного суду. Проте, вищевикладені зміни й досі не імplementовані в національне законодавство України.

Обов'язковою умовою для вжиття забезпечувальних заходів арбітражним складом, регламентованою на законодавчому рівні, має бути обґрунтування, надане стороною, що звертається до арбітражу з відповідною заявою, того, що, по-перше, існує ризик неминучих збитків для сторони, що звертається до арбітражу, та такі збитки перевищують шкоду, яку може завдати іншій стороні вжиття забезпечувального заходу, а також, що існує розумна ймовірність того, що заявник досягне успіху за результатами розгляду справи по суті. Також в законодавстві повинне бути передбачене право арбітражного складу вимагати від сторони, що подає заяву про вжиття забезпечувального заходу, надати належне забезпечення у зв'язку з відповідним заходом.

Варто також передбачити на законодавчому рівні, на рівні регламентів інституціональних арбітражів право сторін домовитися в арбітражній угоді про забезпечення позову шляхом звернення до спеціальних процедур. Найбільш розповсюдженими у світовій практиці є такі спеціальні процедури: доарбітражний третейський розгляд, розгляд справи надзвичайним арбітром, спрощена (прискорена) процедура арбітражного розгляду.

Справи про вжиття забезпечувальних заходів у підтримку міжнародного комерційного арбітражу мають розглядаються судом (загальної юрисдикції) за місцезнаходженням арбітражу. Державному суду має надаватися повноваження із вжиття забезпечувальних заходів у підтримку арбітражного розгляду за заявою будь-якої сторони арбітражної угоди, але виключно за умови обґрунтування стороною в заяві того, що існує реальна ймовірність того, що невжиття судом таких заходів у подальшому утруднить або зробить неможливим виконання арбітражного рішення по суті спору. У випадку вжиття забезпечувального заходу суд має повідомити належним чином - надіслати копію ухвали - арбітражну установу (арбітражний склад), що розглядає спір, і всі сторони арбітражного розгляду. У разі обґрунтування заявником існування термінової необхідності у вжитті забезпечувальних заходів, пропонується передбачити можливість розгляду судом заяви про забезпечення позову без повідомлення відповідача. У випадку, якщо арбітраж відмовив у задоволенні позовних вимог, щодо яких було вжито забезпечувальний захід, або провадження щодо таких вимог було припинено з інших підстав забезпечувальні заходи суду мають бути скасовані.

Видається доцільним також спрямування удосконалення українського законодавства на розвиток подальшого збалансування механізму сприяння державного судочинства арбітражному розгляду, в межах якого рішення про забезпечення позову в підтримку арбітражу має прийматися судом лише у випадках, коли існує обґрунтована заявником ймовірність того, що невжиття відповідного забезпечувального заходу може утруднити або унеможливити виконання майбутнього остаточного арбітражного рішення.

*Омельчак Дмитро Юрійович
студент ІПКЮ, 4 курс, 6 група
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

РЕЛІГІЙНО-ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ РАДИКАЛЬНОГО ІСЛАМІЗМУ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Ісламський радикалізм - радикальна релігійно-ідеологічна доктрина і соціально-політична практика, що припускає безкомпромисний захист певних політичних поглядів або певної політичної програми на основі однобічної інтерпретації максимум релігійного походження, і яка ставить перед собою мету створення умов для застосування виключно норм певної течії ісламу у всіх сферах людської життєдіяльності. Все ж таки, ісламський радикалізм не можна ототожнювати з власне ісламом або котримсь з його напрямів (шіїти, суніти), течій або толками.

У політичній практиці ідеологічними обґрунтуваннями соціально-політичних дій ісламських радикалів виступають різноманітні доктрини. Хоча основу духовної бази ісламізму складають системоутворюючі елементи фундаменталізму (шіїти та суніти) на практиці ідеологічні доктрини частіше набувають змішаної форми.

Виходячи з вищенаведеного розуміння ісламського радикалізму, можна зазначити, що такий проект вимагає глибинної трансформації суспільства, адже ще ніде у світі не існує такої держави, в якому реалізовані виключно норми, які сповідують прихильники цієї ідеології.

Релігія виступає в якості єдиного способу вираження бажань і настроїв народу, коли відсутні умови для наявності легальної політичної опозиції. Єдиним методом встановлення «істинно ісламської влади» оголошується збройна боротьба (джихад). Це, по суті, проповідь насилля, яка обґрунтовується посиленнями на Коран, а також деякі вирвані з загального контекста висловлювання пророка Мухамада.

Майбутнє радикального ісламізму залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. Дуже часто до його сплесків призводить погіршення соціально-економічної обстановки в регіоні, зростання майнової нерівності, невдалі економічні реформи, громадянські війни.

Радикальний ісламізм є дуже небезпечним для миру та міжнародної безпеки, оскільки частина великих терористичних організацій проповідують саме цю релігійно-політичну ідеологію. Наприклад, шіїти - «Таблігі джамаат», «Хізб ут-Тахрір», «Брати-мусульмани», або ваххабіти – «Аль Каїда».

Ця проблема активно розвивається внаслідок наступу прозахідного стилю життя на країни арабського світу, руйнуючи їхні традиційні устої. Збільшується також політичний і економічний тиск. Усе це веде до збільшення кількості прихильників радикального ісламізму. Окремо, слід зазначити, що суперечності між представниками різних ісламських течій, яких існує незліченна кількість, ведуть до кривавих зіткнень та терористичних актів, а інколи, як у випадку ІДІЛ, до відкритого збройного конфлікту. При чому конфлікти, організовані прихильниками радикального ісламізму, зазвичай, мають характер особливої жорстокості.

Виходячи з усього вищезазначеного, можна зробити висновок, що радикальний іслам загрожує мирному існуванню людей не лише у ісламських країнах, але й в усьому світі. Прикладами цього можуть служити нещодавні теракти у Парижі та Брюсселі. Саме цьому країни-політичні лідери (США, країни ЄС) й оголосили боротьбу з ним.

Але у боротьбі з ісламськими радикалами не можна також ігнорувати наявність серйозних протиріч між ортодоксальним мусульманським духовенством, яке в цілому всюди зберігає тверді позиції, і носіями ідей радикального ісламізму. Бо якщо більш детально поглянути на ці дві течії, то вони виявляться зовсім різними за суттю.

В цілому, можна сказати, що дуже часто ця релігійно-політична ідеологія використовується окремими людьми та організація для захоплення влади в певних регіонах та залякування населення, використовується як засіб ведення великої політики.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 26.74. Тир. 350 прим. Зам. 535-16.

Видавець та виготовлювач ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ ®
ИЗДАТ
ТИПОГРАФИЯ
www.stil-izdat.com